INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE
PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI
CENTRU DE EXCELENȚĂ AL ACADEMIEI MONDIALE DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Laura Ganea (ed.)

România în elita academică mondială

2017-2023

rao

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE
PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

CENTRU DE EXCELENȚĂ AL ACADEMIEI MONDIALE DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Laura Ganea (ed.)

România în elita academică mondială

2017-2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Editor-coordonator: Laura Ganea
Ilustrații: Daniel Iosif, Colecțiile Institutului Levant, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi
Fotografii: Alice Boboc, Ioan Scutelnicu, Cristian Oprea (Muzeul Municipiului București), Mihăiță Enache, Marius Oprea, Liviu Iancu, Oana Brânda, Fundația Română pentru Democrație, Comunitatea Sant'Egidio, ICR Istanbul, Arhiva șantierului arheologic Ibida, Ambasada Georgiei în România
DTP/Tehnoredactare: Media-Tech
Copertă: Raluca Georgiana Orza

Tabelele și graficele incluse sunt proprietatea autorilor

© 2023, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RAO Distribuție
Str. Bârgăului nr. 9-11, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

BAT ROMANIA

Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CUPRINS

ARGUMENT

INSTITUTELE DE STUDII AVANSATE, INVESTIȚII ÎN VIITOR • *Laura Ganea* 14

CONCEPTE

RAȚIUNEA ȘI MISIUNEA UNUI INSTITUT DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI ÎN ROMÂNIA • *Emil Constantinescu* 18

Rădăcini levantine 19

Genealogia academică levantină în modernitate 23

Premisele unei noi abordări: de la diferență și indiferență la înțelegerea Celuilalt 27

Redescoperirea Levantului: o șansă pentru civilizația occidentală a secolului XXI 35

CONCEPTE

UNIVERSITATEA DINCOLO DE ZIDURI • *Dan Grigorescu* ...40

Protejarea și conservarea patrimoniului natural și cultural în Levant 41

Rolul universităților în dezvoltarea durabilă a regiunilor 43

Misiunea unui institut de studii avansate: promovarea abordărilor holistice, a inovației și interdisciplinarității 53

Geoparc UNESCO în Dobrogea 54

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONCEPTE

TEME ȘI PRINCIPII DE DIPLOMAȚIE CULTURALĂ ȘI DIALOG INTERRELIGIOS ÎN SECOLUL AL XXI-LEA • *Cătălin-Ștefan Popa* 60

Principii esențiale de diplomație culturală și dialog interreligios 61

Viziunea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului 63

Un pelerinaj în care călătorim „unul alături de celălalt” 65

Armonizarea abordărilor divergente dintre etnii și religii 69

ISTORIC

INIȚIATIVA LEVANT PENTRU PACE GLOBALĂ. DEMERS TRANSFORMAT ÎNTR-UN INSTITUT DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA PĂCII • *Alice Boboc* 76

Levantul, un laborator pentru cultura păcii 77

Forum la București: Redescoperirea Mediteranei 78

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Parlamentul României 84

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei 85

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Spre pace prin educație 86

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Consiliul Europei 94

Studii de caz în zonele sensibile ale Levantului 96

ISTORIC

ACADEMIA MONDIALĂ DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ. SAVANȚI ÎN SLUJBA PĂCII • *Maxim Onofrei* 108

WAAS@60. Retrospectivă și reflecții 109

Leadership și guvernanță globală 111

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Știință și valori umane. Integrarea cunoașterii 115

Educație centrată pe persoană 117

O rețea a rețelelor 119

ORGANIZARE

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI. ȘASE ANI DE EXCELENȚĂ ÎNTR-O REȚEA A REȚELELOR ACADEMICE ȘI INSTITUȚIONALE • *Luiza Popa* 126

Pledoarie pentru o cultură a păcii prin educație 127

Consiliul Științific 131

Consiliul Consultativ 148

Conferința internațională „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, actul de naștere al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului 162

În slujba securității umane, într-o „rețea a rețelelor” 182

PROGRAME DE CERCETARE

DOBROGEA, MARTOR AL CIVILIZAȚIILOR MILENARE ALE LEVANTULUI • *Dan Grigorescu (coordonator), Constantin Haită, Ioan Scutelnicu, Daniel Iosif, Ștefan Horia Marincea* 184

Un program fanion al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului • *Dan Grigorescu* 185

Trasee științifice și culturale pe întinsul Dobrogei 186

Ideile prind contur. Conferințe naționale și internaționale, mese rotunde și consfătuiri 200

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cercetarea relației dintre *geologic* și *biologic*, temă de master la Universitatea „Ovidius” din Constanța 204

Abordarea holistică a patrimoniului natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor 209

Geoparcul dobrogean are arhitect, dar așteaptă constructorii 227

Sistem informatic geografic pentru patrimoniul natural și cultural din Dobrogea • *Constantin Haită, Daniel Iosif, Ștefan Horia Marincea* 233

PROGRAME DE CERCETARE

ISTORIA CULTURALĂ A BALCANILOR • *Antoaneta Olteanu, Mihaela Iacob, Daniela Mihai, Liviu Iancu, Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif* 252

Balcanii, zonă de circulație a culturii levantine 253

Mitologie balcanică • *Antoaneta Olteanu* 258

Regiunea danubiano-pontică, din paleolitic până la colonizarea greco-romană și stăpânirea bizantină • *Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif* 282

Cercetarea monumentelor și artefactelor de la Histria. De la cunoașterea trecutului, la reflecția asupra prezentului • *Liviu Iancu* 294

Moesia/*Moesia Inferior*/Scythia – provincie periferică a lumii romane și romano-bizantine • *Mihaela Iacob* 301

Școala de Vară de la Cetatea Carsium: istorie, arheologie, antropologie, patrimoniu cultural și natural • *Daniela Mihai* 337

De la hegemonia otomană la globalizare • *Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif* 343

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PROGRAME DE CERCETARE

ISTORIA RECENTĂ. DE LA REVOLUȚIILE DIN ESTUL EUROPEI LA PRIMĂVERILE ARABE. DE LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI RECE LA RĂZBOIUL DIN UCRAINA • *Emil Constantinescu, Laura Ganea, Alexandru Florea* 352

Istorie și mit. Revoluțiile anticomuniste din Europa de Est • *Emil Constantinescu* 353

România, caz particular • *Laura Ganea* 354

După 30 de ani: ecouri ale trecutului, în fiecare pas spre viitor • *Emil Constantinescu* 366

Primăverile Arabe. O evaluare khalduniană • *Alexandru Florea* 368

25 de ani de la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA. Un model pentru sud-estul european • *Laura Ganea* 376

Consecințele globale ale Războiului din Ucraina • *Emil Constantinescu* 398

RESPONSABILITATEA MEDIULUI ACADEMIC

LUMEA POST-PANDEMIE ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE • *Oana-Elena Brânda* 406

Situații de criză 407

Anticiparea viitorului. Gândirea românească și o perspectivă multidisciplinară internațională 410

Abordări globale ale lumii post-pandemie 413

Zona Mării Negre: O abordare regională a dezvoltării durabile post-pandemie 417

Tinerii despre lumea viitorului 419

Între pandemie și război. Inițiative internaționale la care a aderat Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului 421

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Minunata lume nouă”, o ecuație cu multe necunoscute 423
Șocul războiului 426

RESPONSABILITATEA MEDIULUI ACADEMIC

UNIUNEA EUROPEANĂ ÎNTRE SPERANȚE ȘI ANXIETĂȚI • *Emil Constantinescu* 434
Europa viitorului: uniune politică, economică sau spirituală? 436
Viitorul politicii externe a Uniunii Europene 444
Granițele politice și granițele culturale ale Europei 452
Provocările multiculturalismului înăuntrul și în afara Uniunii Europene 455
Spre o Europă a cetățenilor 457

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

DIPLOMAȚIA CULTURALĂ, SUPORT AL DIPLOMAȚIEI PARLAMENTARE • *Emil Constantinescu, Cătălin-Ștefan Popa, Oana-Elena Brânda* 466
Un alt concept asupra lumii viitorului pus sub semnul unui nou umanism • *Emil Constantinescu* 467
Abordări istorice, actuale și perspective • *Cătălin-Ștefan Popa* 473
Diplomația culturală și provocările secolului XXI • *Oana-Elena Brânda* 481

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

LEVANTUL, LEAGĂNUL RELIGIILOR ABRAHAMICE • *Cătălin-Ștefan Popa* 508
O platformă mondială de cooperare între liderii religioși, mediul academic și societatea civilă 509

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la București la Auckland, de la Kottayam la Cambridge, de la Ierusalim la Nashville: dăruire față de Levant și borne istorice ale comunităților religioase 518

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

ISTORIA CULTURILOR ȘI CIVILIZAȚIEI LEVANTULUI • *Emil Constantinescu, Marius Oprea, Liviu Iancu, Daniela Mihai, Ana-Maria Răducan, Simona Deleanu-Mareș* 538

Precursori • *Emil Constantinescu* 539

Cunoașterea trecutului, înțelegerea prezentului • *Daniela Mihai, Ana-Maria Răducan, Simona Deleanu-Mareș* 544

Textilele și războiul în preistorie și antichitate. Întemeierea unei noi direcții de cercetare printr-o conferință internațională organizată la București • *Liviu Iancu* 553

Arheologia victimelor comunismului • *Marius Oprea* 563

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

PATRIMONIUL NATURAL ȘI CULTURAL, ÎNTRE NECUNOAȘTERE ȘI IGNORARE • *Dan Grigorescu* 578

Patrimoniul natural și cultural, sursă a dezvoltării durabile a regiunilor 579

Patrimoniul cultural, un tezaur național insuficient valorificat 582

Patrimoniul natural în stare de criză 589

ȘCOLI INTERNAȚIONALE

ȘCOALA ANUALĂ DE STUDII BIZANTINE ȘI POSTBIZANTINE • *Ana-Maria Răducan* 600

Reprezentări ale Bizanțului în istorie, literatură și artă 602

Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației postbizantine 609

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cultura și spiritualitatea bizantină și postbizantină în Moldova, Valahia și Balcani 616

Rețele de cunoaștere și transmiterea înțelepciunii în epoca bizantină și postbizantină 623

Memorie și uitare în Bizanț 629

ŞCOLI INTERNAȚIONALE

ŞCOALA ANUALĂ INTERDISCIPLINARĂ DE GREACĂ VECHE, EGIPTOLOGIE ȘI LIMBI ORIENTALE • *Ana-Maria Răducan* 638

O inestimabilă moștenire culturală 639

Viață și moarte în Antichitate 643

Cosmogonia sau mituri despre creația lumii în literaturile clasice și orientale 648

Timp și spațiu în Antichitate 653

BIBLIOTECA

CĂRȚILE LEVANTULUI • *Emil Constantinescu, Liviu Iancu* ...660

Puterea cărții • *Emil Constantinescu* 661

O imensă valoare bibliofilă • *Liviu Iancu* 670

APARIȚII EDITORIALE

COLECȚII ȘI PERIODICE. DE LA CUNOAȘTEREA TRECUTULUI LA ANTICIPAREA VIITORULUI • *Simona Deleanu-Mareș* 676

Șase ani de existență transpuși într-un catalog editorial bogat și divers 677

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Colecții 682
SAVANȚI ROMÂNI ÎN CERCETAREA LEVANTULUI 682
Emil Condurachi: *Pars Orientis*. Studii de istorie a culturii europene • *Alexandru Suceveanu* 682
Mihai Berza: De la Méditerranée à la Mer Noire • *Andrei Pippidi* 685
Zoe Petre: De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d'histoire politique et culturelle antique • *Florica (Bohîlțea) Mihuț* 688
STUDII DE ISTORIE A LEVANTULUI 691
Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană • *Florica (Bohîlțea) Mihuț* 691
Relațiile româno-turce în perioada modernă • *Tasin Gemil* 694
Istoria Georgiei. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea • *Nikoloz Nikolozishvili* 697
Byzantium – An unending civilization • *Athanasios Semoglou* 700
LEVANTUL, LEAGĂNUL RELIGIILOR ABRAHAMICE 703
Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă • *Cătălin-Ștefan Popa* 703
Levant, Cradle of Abrahamic Religions • *Cătălin-Ștefan Popa* 706
ISTORIA RECENTĂ ȘI ANTICIPAREA VIITORULUI 709
Parteneriatul Strategic România- SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3 • *Constantin Hlihor* 709
Lumea post-pandemie între război și pace • *Oana-Elena Brânda* ...712
Periodice 717
The International Journal of Levant Studies • *Emil Constantinescu* 717
Natur-Culturalia • *Dan Grigorescu* 721
Paleontological heritage and Geoconservation in UNESCO European Geoparks • *Ioan Scutelnicu* 724

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

EXPOZIȚII

MĂRTURII ALE CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI SPAȚIULUI LEVANTIN • *Raluca Velicu, Alice Boboc, Dinu Dinulescu, Maxim Onofrei, Ioan Scutelnicu* 734

De la minerale la obiecte de artă din zona Levantului • *Maxim Onofrei, Ioan Scutelnicu* 736

Tradiție și identitate. Comunitatea musulmană din Dobrogea • *Raluca Velicu, Dinu Dinulescu* 747

Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii • *Raluca Velicu, Dinu Dinulescu* 757

Istoria recentă pe firul confesiunilor. La 25 de ani de la lansare, expoziții-mărturii despre Parteneriatul Strategic România-SUA • *Alice Boboc, Ioan Scutelnicu* 772

PARTENERIATE

COLABORARE ACADEMICĂ ÎN CONTEXT NAȚIONAL, REGIONAL ȘI GLOBAL • *Maxim Onofrei* 792

Dialog pluriform cu instituții de prestigiu 793

ECHIPA

CERCETĂTORI CONSACRAȚI ȘI TINERI CU EXPERTIZĂ MULTIDISCIPLINARĂ 804

De la istorie, științe politice și diplomație la natură, cultură și societate 805

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ARGUMENT

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutele de studii avansate, investiții în viitor

Laura Ganea

Atunci când am fost desemnată drept editor-coordonator, primul lucru care mi-a venit în minte a fost o practică des întâlnită în industria muzicală, aceea a apariţiei unui best-off într-un moment de bilanț din cariera unui artist, și am propus ca acest volum să reprezinte un demers similar.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului a ajuns, într-adevăr, la un moment de bilanț, iar volumul „România în elita academică mondială” adună ce a avut el mai bun în acești șase ani de existență, dar și câteva momente care au premers înființarea sa, fără de care istoria nu ar fi completă. Conține idei și concepte, studii și analize, prezentări de programe științifice și educaționale, de conferințe, publicații, expoziții. Este „povestea” noastră, care se împletește cu „povestea” partenerilor noștri naționali și internaționali, și sperăm că ea poate fi utilă pentru studenții, masteranzii, doctoranzii și cercetătorii care vor să pășească pe drumul responsabilității și performanței academice.

Cred că desemnarea mea drept editor-coordonator a reprezentat alegerea potrivită, pentru că un specialist în comunicare este, în același timp, privirea dinafară şi privirea dinăuntru. Un martor gata să consemneze ce se întâmplă în jur, dar şi un actant. Consemnez istoria acestui institut chiar dinainte de înființarea sa, de când preşedintele Emil Constantinescu mi-a vorbit despre acest proiect vizionar, și am devenit actant, o parte din el, atunci când institutul a căpătat viață.

Paginile acestui volum vorbesc, aşadar, despre ce este Institutul Levant, astfel încât mie nu-mi rămâne decât să trec în revistă, pe scurt, faptele și momentele care au condus la înființarea sa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Nașterea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este strâns legată de „Inițiativa Levant pentru pace globală”, lansată de președintele Constantinescu în anul 2011, în calitate de președinte al Academiei de Diplomație Culturală din Berlin. În opinia sa, spațiul istoric al Levantului reprezenta laboratorul în care putea fi experimentată o nouă abordare a relațiilor dintre state, bazate pe înțelegerea Celuilalt în locul presiunilor militare sau economice. Adoptată de Coaliția Inter-Parlamentară pentru Etică Globală, susținută de Parlamentul României și Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, „Inițiativa Levant pentru pace globală” a fost prezentată cu succes la ONU (2013, 2014, 2016, 2017), UNESCO (2014, 2015), în Knesset și în fața Autorității Palestiniene (2014), Congresul SUA (2014), Senatul Italiei (2017, 2019), Senatul Franței (2018), la Vatican (2017) și World Alliance of Religions' Peace Summit (2014, 2018), în Coreea de Sud.

De ce nu ar fi devenit „Inițiativa Levant pentru pace globală” un demers românesc, racordat la o „rețea a rețelelor” academice și civice internaționale?

O astfel de „rețea a rețelelor” era constituită de decenii în jurul Academiei Mondiale de Artă și Știință (WAAS), înființată la inițiativa lui Albert Einstein, Robert Oppenheimer, John Fleming, John Bernal, Henry Moore, Yehudi Menuhin, după cel de-Al Doilea Război Mondial. Ales membru al Board of Trustees, președintele Constantinescu propune înființarea unui Centru de Excelență al Academiei la București. În sesiunea de la Ottawa, din 16 septembrie 2013, propunerea era aprobată, luându-se în considerare prestigiul și capacitatea științifică a învățământului superior și școlii de cercetare românești. Acest Centru de Excelență este Institutul de Studii Avansate Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, înființat prin Legea 117/2017, ca instituție publică de interes național, cu personalitate juridică, plasată în subordinea Senatului României și privită drept suport al diplomației parlamentare.

Principalele direcții de evoluție a Academiei Mondiale de Artă și Știință în următorii zece și implicarea Institutului Levant în dezvoltarea proiectelor viitorului, printre care și „Human Security for All”, lansat în parteneriat cu Organizația Națiunilor Unite, vor fi discutate la reuniunea Board of Trustees de la Atena (12-15 noiembrie 2023).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutele de Studii Avansate sunt investiții în viitor. Țintesc excelența în știință, în cultură și educație și urmăresc răsfrângerea benefică a domeniului lor de excelență asupra întregii societăți. După modelul Institutului Princeton, care s-a arătat deschis unei colaborări cu Institutul Levant, la fel ca și Universitatea Columbia, după vizita directorului Cătălin-Ștefan Popa în SUA, aspirația noastră este crearea unei elite în domeniul religiilor monoteiste și al științelor, ambele izvorâte în spațiul istoric al Levantului, în domeniul diplomației culturale, cea care, definită de președintele Emil Constantinescu, „deschide un alt câmp de înțelegere a unor fenomene aflate sub semnul incertitudinii fără a-l nega pe cel construit pe baza realităților cunoscute anterior”.

Diplomația culturală, încă la început de drum, este determinantă pentru construcția unei culturi a păcii. Atenți la războaiele din jurul nostru, părem a uita care este valoarea păcii, un cuvânt golit de conținut pentru mulți, ridicol chiar. Îmi amintesc cum eu însămi, în timpul copilăriei în regimul comunist, eram sătulă să-l aud vânturat zi de zi de propaganda ceaușistă. Observ că și astăzi, pentru unii, un institut de promovare a culturii păcii, cu misiunea de a anticipa viitorul pornind de la cunoașterea aprofundată a prezentului și înțelegerea lecțiilor trecutului este privit drept ceva rizibil, inutil. Când ne vom da seama că nu este deloc așa, s-ar putea să fie prea târziu.

29 octombrie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONCEPTE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

RAȚIUNEA ȘI MISIUNEA UNUI INSTITUT DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI ÎN ROMÂNIA

Emil Constantinescu

Templul din Delphi, Grecia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rădăcini levantine

De ce civilizația occidentală contemporană pare că ignoră rădăcinile sale levantine care, îi asigură fundamentul cultural identitar în lumea globalizată a secolului al XXI-lea? Această întrebare deschide granițele unei discuții complexe. Un prim răspuns vine din faptul că savanții, personalitățile implicate în educație, liderii politici, civici și religioși occidentali au arătat în ultimele decenii un interes vag, sau chiar au uitat cu totul să mai privească înspre regiunea de unde au izvorât cultura și civilizația lumii întregi. Dificultățile identitare actuale ale Europei se regăsesc acum în memorabila constatare a lui Stephen Hawking[1]: *„Trecutul ne spune cine suntem. În afara lui ne pierdem identitatea”*.

Pentru a înțelege prezentul și a anticipa viitorul, a venit timpul să privim înapoi spre estul Mediteranei și să atragem atenția minților luminate din vremurile noastre asupra potențialului său cultural, dar și asupra problemelor economice, politice și sociale ale acestei regiuni, mult încercată de istorie. România, situată la conjuncția dintre cultura balcanică și cea central-europenă, cu o poziție geostrategică la Marea Neagră, dorește să tragă un semnal de alarmă, care nu se limitează la a atenționa, oferind o perspectivă schimbării de paradigmă europeană privind Levantul. Această atitudine s-a materializat în 2017 prin înființarea la București a unui institut de studii avansate pentru a valorifica experiența regională și europeană a României printr-o expertiză științifică care să favorizeze crearea premiselor unei păci durabile în răsăritul Mediteranei. Proiectul presupune reunirea experților internaționali în jurul unui obiectiv vizionar și formarea unei noi generații de specialiști pentru a reclădi cultura Levantului și a convinge Europa și lumea să privească către originile sale, cu mai multă înțelegere și cooperare.

Românii nu sunt doar beneficiarii unei culturi milenare, ci și ai unei

---

[1] Kitty Ferguson, Stephen Hawking: An Unfettered Mind (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 99.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

experiențe recente de reintegrare în democrația europeană după o jumătate de secol de dictatură comunistă. Un institut de studii avansate, centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă şi Ştiință, înființat sub egida Senatului României, care preia exemplul statelor cu tradiție academică are nu doar o valență locală sau balcanică, ci și europeană și mondială. Misiunea sa privește studiul trecutului, prezentului și viitorului, culturii şi civilizației levantine, valorificarea experienței societăților din Estul mediteranean până în Balcani, Caucaz şi nordul Africii şi susținerea unui concept de relații culturale între aceste zone, Occident şi întreaga lume.

Înființarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului trebuie văzută ca o contribuție la schimbarea raportului Europei Vestice cu trecutul și prezentul culturii din spațiul levantin, dorind să contracareze tendința de pierdere a interesului față de Levant. Europa și-a recentrat în ultimele decenii zona de interes cultural, iar una din urmările recente a fost că nu a anticipat Primăvara arabă și urmările ei, tocmai pentru că nu a abordat decât superficial istoria revoluțiilor anticomuniste și a tranziției spre democrație din fostul spațiu dominat de Uniunea Sovietică în Balcani și Caucaz, pe care, la rândul lor, nu le anticipase. Este aceeași consecință a concentrării factorilor decizionali pe problematica politico-militară și economică, neglijând înțelegerea proceselor dificile de transformare a mentalităților care vin dintr-o veche istorie culturală. Lipsa anticipației vine și din schimbarea focusului prin înlocuirea unui obiectiv fundamental cu un altul sau, mai grav, cu niciunul. Forța și creativitatea europeană pot fi acum remontate prin regăsirea Levantului. Când vorbim de Levant avem în vedere definiția lui Braudel[2], care îl circumscrie spațiului din Orientul Mijlociu, nordul Africii, Balcani și Caucaz. Recentrarea interesului către Levant, leagănul ştiințelor, diversității culturale și al credințelor europene îl poate remodela și reechilibra pe omul contemporan. În sprijinul acestei idei prezentăm ca un referențial periplul istoric al studiilor levantine în perioada modernă, marcată de apariția statelor naționale în Europa de Sud-Est, dar și de dominația colonială în Orientul Mijlociu și nordul Africii, ca un argument justificativ.

[2] Vezi Fernand Braudel, La Méditerranée et le Monde Méditerranéen a l'époque de Philippe II, vol. 1: La part du milieu; vol. 2: Destins collectifs et mouvements d'ensemble; vol. 3: Les événements, la politique et les hommes (Paris: Armand Colin, 1949).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Teatrul lui Dionysos, Acropole

Acropole din Atena, Grecia

Fotografii din expoziția „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii în colecțiile Institutului Levant”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cetatea Sfântă, Ierusalim

Mănăstirea Jvari din Georgia, lângă situl Mtskheta, declarat patrimoniu mondial UNESCO

Fotografii din expoziția „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii în colecțiile Institutului Levant”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Genealogia academică levantină în modernitate

Retrospectiva peisajului cultural complex și fascinant al receptării Levantului în modernitate începe cu secolul al XVIII-lea și continuă în secolele XIX și XX, când Europa și-a hrănit creativitatea din zona Levantului, cultura levantină plecând din răsăritul Mediteranei spre vest prin academii, universități și institute de cercetare, îmbogățind Europa Occidentală și Lumea Nouă. Cercetarea în domeniul orientalismului a fost dominată de Marea Britanie, Franța și Germania, urmate de SUA, genealogia intelectuală incluzând nume sonore precum Renan, Gobineau, Humboldt, Steinthal, Burnouf, Remusat, Palmer, Weil, Dozy, Muir. S-au înființat noi societăți științifice care au adus cultura din răsăritul Mediteranei în centrul lumii de atunci. Ele au fost precedate de prezența unor societăți și organizații creștine în spațiul Levantului: *The Society for Promoting Christian Knowledge*, înființată în 1698, *The Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts* din 1701; *The Baptist Missionary Society* (1792), *The Church Missionary Society* (1799), *The British and Foreign Bible Society* (1804) și *The London Society for Promoting Christianity Among the Jews* (1808)[3], care au făcut parte din cadrul politicilor coloniale europene de la finele secolului al XVII-lea, continuate până la începutul secolului al XIX-lea. Componenta culturală pe care asociațiile misionare au desfășurat-o în Levant a fost decisivă pentru cunoașterea și percepția europenilor despre Levant (prin înființarea de școli, cercetări arheologice, transferul de manuscrise, traducerea a numeroase texte), dar și pentru succesul politicii coloniale europene în zonă prin diseminarea limbilor engleză și franceză și a civilizației occidentale. În același timp nu trebuie uitat că, în epoca formării statelor naționale din Balcani și Europa Centrală, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, tradițiile levantine au fost

[3] Vezi Said, 2000, 276-277.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

maximizate în plan cultural în aceste ţări în explozia culturilor naționale.

Nu au circulat numai ideile, ci și obiectele. Participarea savanților la campania militară a lui Napoleon în Egipt i-a adăugat atributele unei expediții științifice. Descoperirea de către ofițerul francez Pierre-François Bouchard, în iulie 1799, a Pietrei Rosetta – care reprezintă primul text din Egiptul Antic ce conţine hieroglife egiptene, scrierea demotică și cea grecească, a fost fundamentală pentru domeniul egiptologiei. În acest context nu trebuie să uităm de numele marelui orientalist francez Jean-François Champollion care, pe baza Pietrei Rosetta, a revoluţionat domeniul egiptologiei, reuşind să inițieze o metodă de descifrare a hieroglifelor.[4] Alte două exemple concludente ale unor astfel de acţiuni, care, deși au sărăcit locurile de origine, au protejat de furt și distrugere obiectele și au favorizat descifrarea limbilor vechi, sunt frizele din Partenon – transferate de la Atena la British Museum din Londra între anii 1800-1803 de Lordul Elgin, ambasadorul britanic la Curtea otomană –, respectiv Altarul Pergamon, o fascinantă construcție datând din prima jumătate a secolului II î.Hr., descoperită în 1880 la Bergama, în Turcia, de către inginerul german Carl Humann și transferată în urma unui acord cu Guvernul otoman la Pergamonmuseum din Berlin. În Franța se înființează, în 1795, la Paris, École *spéciale des langues orientales* creându-se premisele pentru predarea și cercetarea în limba arabă, urmată în 1807 de o catedră de limba arabă la Marsilia. În 1822, Franța își consolidează această poziție prin conexiunile cercetătorilor francezi în jurul instituției *Académie des Inscriptions et des Belles Lettres*. Studiul limbii și culturii arabe se reformează în Franța în jurul anului 1870, concentrându-se pe predare și cercetare, în noua École *Pratique des Hautes* Études[5], înființată în 1869, unde limba arabă este studiată în Catedra de Filologie Clasică, studiile de profil dezvoltându-se apoi la Universitatea din Strasbourg.[6] În 1873 are loc, la Paris, *Congrès internationaux des orientalistes*, un eveniment de rezonanță pentru studiile în domeniu. În spațiul german se conturează o

[4] Vezi M. Champollion le Jeune, Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens ou Recherches sur les éléments premiers de cette écriture sacrée, sur leurs diverses combinaisons, et sur les rapports de ce système avec les autres méthodes graphiques égyptiennes (Paris: L'Imprimerie Royale, 1828).

[5] Messaoudi, 2006, 138.

[6] Messaoudi, 2006, 139.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

școală prestigioasă, la Göttingen, dedicată studierii culturilor, limbilor și a tradițiilor Levantului cu specialiști precum Heinrich August Ewald, din 1835 și apoi, începând cu anul 1869, cu Paul de Lagarde. În 1908, Carl Heinrick Becker, părintele fondator al studiilor germane orientale și mai târziu ministrul Culturii al Prusiei, este desemnat titular al Catedrei de Istorie și civilizație a Islamului la Kolonialinstitut Hamburg continuând apoi ca profesor la Bonn și Berlin. În 1910, Becker întemeiază publicația ce avea să prindă tradiție *Der Islam. Journal of the History and Culture of the Middle East*. În Marea Britanie, în 1887, se înființează la Oxford *The Honours School of Oriental Studies*. Studiile orientale debutează în același timp și la Cambridge. În 1916, apare la Londra *School of Oriental Studies*, ce avea să devină mai târziu *School of Oriental and African Studies* (SOAS). În Olanda, în același spirit deschis pentru cultura din Levant, editura E. J. Brill din Leiden, unde Universitatea fusese fondată în 1575, publică în 1913 *Enciclopedia Islamului*. În spațiul catolic, Papa Benedict XV înființează la Vatican, în 1917, *Il Pontificio Istituto Orientale*, în administrarea Societății Iezuite. Nici Rusia nu rămâne mai prejos și, în 1815, se înființează *Lazarevskiy Institut Vostochnykh Yazykov (Institutul Lazarev de Studii Orientale)*, în Moscova. În America, debutul orizontului lingvistic și cultural al Levantului are loc în 1784 cu predarea limbilor orientale la Columbia University din New York, prin cursurile oferite de filologul german John Christopher Kunze, urmată de fondarea *The American Oriental Society* în 1842.[7] În 1884, la Chicago, apare *The Journal of Near Eastern Studies*. În 1919, se înființează *The Oriental Institute of University of Chicago*. O nouă etapă în studiile levantine și orientale la nivel mondial începe după cel de-Al Doilea Război Mondial, în Statele Unite, cu înființarea, în 1946, la Washington, *The Middle East Institute*, care publică din 1947 *The Middle East Journal* și, în 1954, cu *Center for Middle Eastern Studies* la Harvard. În Germania, Freie Universität Berlin înființează, în 1948, *Institut für Islamwissenschaften*, iar Universitatea din Göttingen devine un punct forte în istoria bisericească orientală, mai ales siriacă. În Marea Britanie, Universitatea din Durham deschide, în 1951, *School of Oriental Studies*.

---

[7] Said, 2000, 275-276.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Stindard pentru ceremoniile religioase din perioada pre-hitită, descoperit în Turcia, replică în colecțiile Institutului Levant

Kylix din ceramică pictată, replică în colecțiile Institutului Levant

Tăbliță de cupru cu alfabetul aramaic din colecțiile Institutului Levant

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Premisele unei noi abordări: de la diferență și indiferență la înțelegerea Celuilalt

Este datoria oricărui nou institut să prezinte starea de fapt a domeniului de cercetare abordat și a contextului politico-social, într-o evaluare proprie. În cazul Levantului pare ,,o misiune imposibilă'', pentru că numărul cărților și studiilor acumulate pe parcursul mileniilor înseamnă milioane de exemplare. În mod neașteptat, însă, primele decenii ale mileniului trei oferă atât ,,oportunitatea'', cât și ,,posibilitatea'' acestei misiuni, pentru că progresul ,,Societății Informatice'', care permite stocarea și clasificarea unui număr imens de date, îl face posibil, iar eșecul ,,Societății Cunoașterii'', înlocuită rapid cu globalizarea ,,Societății de Consum'', care afectează valorile umaniste cu rădăcini în Levant, îl face oportun.

Peisajul actual al patrimoniului material și imaterial al Levantului poartă amprenta unor evenimente politice, militare și economice din a doua jumătate a secolului XX, care au produs schimbări profunde în cercetarea și valorificarea moștenirii culturale. În 1956, Criza Suezului va marca sfârșitul imperialismului anglo-francez, urmată de decolonizarea Orientului Mijlociu și a Africii de Nord. Republicile Caucaziene vor rămâne parte integrantă a Uniunii Sovietice. În Balcani, România și Bulgaria vor intra în zona de dominație sovietică, despărțite prin Cortina de Fier de Grecia și Turcia, membre NATO. Iugoslavia va înființa împreună cu India o mișcare de nealiniere între blocurile militare estic și vestic. Mișcarea socialistă BAAS va eșua în unificarea țărilor arabe care, sub guvernarea unor regimuri totalitare, vor bloca fundamentalismul islamic. Războaiele arabo-israeliene din 1955-1956, apoi din 1967, respectiv 1973 vor accentua conflictele din Orientul Mijlociu și nordul Africii.

La începutul secolului XX, două state – România, în Balcani, și Azerbaidjan, la Marea Caspică –, unde petrolul era cunoscut și utilizat ca bitum încă din Antichitate – devin, alături de SUA, locațiile primelor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

exploatări industriale din lume, ceea ce va plasa aceste două regiuni în centrul strategiilor militare din Primul și, mai ales, din al Doilea Război Mondial. În a doua jumătate a secolului XX începe să fie exploatat masiv petrolul din Orientul Mijlociu, care devine un centru de afaceri mondial cu o puternică influență asupra politicii internaționale. Indiferent de crizele financiare, industria petrolieră va genera un progres economic și social și va crește încrederea guvernelor și a populației în posibilitățile proprii de dezvoltare. Boom-ul economic se va răsfrânge asupra educației și a culturii, iar cercetarea moștenirii culturale va deveni un subiect al mândriei naționale.

După aselenizarea navei spațiale americane, în 1969, și prelevarea unor eșantioane de roci lunare, efortul pentru cercetarea acestora conduce la perfecționarea metodelor fizice de analiză, care vor evalua rapid prin aplicarea unor tehnici neinvazive. Posibilitatea stabilirii componenței chimice și a structurii cristaline, prin metode care nu mai impun distrugerea și arderea probelor, ca în analizele chimice clasice sau în spectrografia UV, va permite stabilirea originii artefactelor, a carierelor de piatră folosite în diferite perioade istorice și a rutelor de transport. Analizele izotopice aduc informații asupra vârstei absolute a mineralelor și rocilor, iar analizele ADN-ului, informații asupra originii și migrației populațiilor, ceea ce va impulsiona studiul civilizațiilor din Levant. Cercetările arheologice din spațiul Levantului se vor extinde cu participarea savanților din Occident, dar transferul artefactelor spre muzeele din Occident va fi drastic diminuat și datorită faptului că regimurile autoritare instalate după sfârșitul perioadei coloniale – în Orientul Mijlociu şi nordul Africii – şi după instaurarea dominației sovietice – în Balcani şi Caucaz – vor bloca traficul ilegal al acestora. Indiferent de regimul politic, statele din Levant vor investi mai mult în cercetarea și protejarea patrimoniului lor istoric și cultural, cu rezultate vizibile.

Se poate observa că, în ultimele câteva decenii, în Europa Occidentală a scăzut interesul pentru originea sa civilizațională limitându-se atenția la propriul areal. Comunitatea Europeană consideră, probabil, că spațiul Levantului este suficient exploatat din punct de vedere cultural și astfel institutele de studii levantine și orientale sunt neglijate, cu efecte imediate în criza culturii europene contemporane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Obstacolele lumii europene actuale în înțelegerea Levantului pleacă de la lipsa de aplecare asupra valorilor originale pe care europenii le-au preluat din acest spațiu și o anumită diferență în atitudine între a se privi pe sine și a-i privi și judeca pe cei situați în răsăritul Mediteranei. De la diferență s-a ajuns chiar la indiferență față de situația și mentalitatea acestor societăți. Acestea au nevoie de studiu profund asupra posibilităților de mediere și dialog, prin mijloace moderne și performante. Levantul s-a aflat în inițiativele Uniunii Europene prin Parteneriatul euro-mediteraneean lansat în 1995, la Barcelona[8], dar procesul de implementare s-a dovedit a fi lung și fragil. În ciuda inițiativei Uniunii pentru Mediterana[9] din 2008, colaborarea politică și socio-economică regională nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor. Îndeplinirea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, lansate de Națiunile Unite în anul 2015, poate fi realizată numai în timp de pace, întrucât problemele de rezolvat – sărăcie, analfabetism, foamete, lipsa apei și a igienei – sunt rezultatul conflictelor și războaielor. Ele nu pot fi rezolvate prin recurs la forța militară, ci prin dialog, cooperare și respect reciproc. Cultura din răsăritul Mediteranei a fost afectată de mișcările teroriste în Irak, de războaie locale hibride în Siria, de ciocnirile și tensiunile pe tema Ierusalimului sau de amenințările reciproce dintre SUA și Iran. Acest areal trebuie abordat cu multă atenție pentru că el poate schimba oricând echilibrul geopolitic mondial. A-l privi politic nu este suficient.

Începând cu a doua jumătate a secolului XX, Gustave von Grunebaum la Universitatea California din Los Angeles, Edward Evans Pricchard la Oxford, Edward Said la Columbia University, Bernard Lewis la Princeton University, Jacques Berque la Collège de France abordează studiile levantine în complexitatea lor sociologică prin cercetări antropologice, etnologice și sociopolitice. Dar, dacă ne oprim asupra fenomenului

---

[8] Vezi Volpi, 2017; Gunning & Baron, 2014.

[9] Uniunea pentru Mediterana (UpM), ale cărei baze s-au pus la Summitul de la Paris al șefilor de state și guverne din spațiul euro-mediteraneean din 13 iulie 2008, reprezintă cadrul relațiilor multilaterale dintre Uniunea Europeană și țările mediteraneene care nu fac parte din UE. UpM dă un nou impuls Procesului de la Barcelona pe trei paliere extrem de importante ce cuprind obiective precum: depoluarea Mediteranei, autostrăzi maritime și terestre, protecție civilă, energii alternative și planul solar mediteranean, învățământ superior și cercetare euro-mediteraneeană, sprijinirea dezvoltării mediului de afaceri. Vezi, de asemenea, Gillespie, 2016, 121.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

migrației, acum la ordinea zilei, putem observa că Europa divizată pe acest subiect s-a baricadat în propria sa cochilie, ignorând căutarea valorilor sale ancestrale. Prin pierderea perspectivei istorice, culturale, sociale a zonei Mediteranei și a estului acesteia, Europa nu mai poate veni, cel puțin momentan, cu o viziune și cu soluții sustenabile la problemele Orientului și, cu atât mai grav, la propriile probleme cauzate de acest fenomen.

De multă vreme, demografia, economia și evoluția societății civile au avut tendințe diferite în statele din nordul și din sudul Mediteranei. Dar dinamica redimensionării față de secularizare, transformările sociale, migrația au contribuit la discrepanțe severe în spațiul levantin îngreunând colaborarea transnațională. Singurul aspect favorabil pentru statele arabe din grupul MENA[10] cu economie de tip capitalist a fost că, pe fondul crizelor financiare, țările europene din sudul Mediteranei și-au amplificat cifra de afaceri, dar încrederea între parteneri, de cele mai mult ori, lipsește cu desăvârșire.

După cum bine știm, cunoașterea nu înseamnă, însă, și acțiune. Intelectualul palestinian Edward W. Said, profesor de teoria literaturii la Columbia University din New York, a evaluat pozitiv eforturile Europei Occidentale pentru păstrarea culturii levantine în secolul al XIX-lea: „A produs savanți; a crescut numărul de limbi predate în Occident și cantitatea de manuscrise editate, traduse și comentate"[11]. Necesitățile se schimbă, însă, de la o epocă la alta. Dacă în secolele trecute, diplomația clasică, bazată pe presiuni militare, politice și economice ignora în bună măsură ideea ,,înțelegerii celuilalt'', începuturile diplomației culturale, prin acceptarea acestui principiu eventual completat cu admiterea că „putem învăța ceva de la celălalt", au fost dificile pentru că lipsea componenta longevității. În prezent există premisele unei noi abordări: nu doar pentru a-l studia și cunoaște pe Celălalt, ci a coexista alături de el pe baza idealurilor comune și a ne îmbogăți reciproc într-un dialog permanent al diferențelor.

[10] Vezi Malik and Awadallah, 2013, 296-313. Regiunea MENA cuprinde 19 țări din Orientul Mijlociu și Africa de Nord: Algeria, Bahrain, Egipt, Iran, Irak, Israel, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, Maroc, Oman, Palestina, Qatar, Arabia Saudită, Siria, Tunisia, Emiratele Arabe Unite și Yemen. De multe ori, la acestea se adaugă și Afganistan, Armenia, Azerbaidjan, Ciad, Comore, Cipru, Djibouti, Eritreea, Etiopia, Georgia, Mali, Mauritania, Niger, Somalia, Sudan și Turcia.

[11] Said, 2000, 274.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dacă în secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX a existat un interes sporit al europenilor pentru Levant și integrarea acestei regiuni împreună cu vecinătățile sale în tematica de cercetare din Europa și America de Nord, în ultimele decenii ale secolului XX apare un fenomen oarecum invers: cercetarea culturii arabe și, în special, a celei islamice este sprijinită nu din America sau vestul Europei, ci chiar din țările de origine. Familiile regale din state islamice finanțează departamente și catedre de studii islamice în Occident pentru studierea multiculturalității și a tradiției religioase, mai ales musulmane, din zona levantină și orientală. Cu finanțare din Arabia Saudită se înființează în 1981 la American University, Washington DC, *The Ibn Khaldun Chair of Islamic Studies*, prima Catedră de Studii Islamice din Statele Unite, urmată, în 1993, de *The Center for Christian-Muslim Understanding*, la Universitatea din Georgetown, Washington DC, și în 2000 de *The King Fahd Middle East and Islamic Studies Center*, Arkansas. Programe de studii islamice sunt, de asemenea, finanțate la Harvard și la *Georgetown Centre for Muslim-Christian Understanding*. În Marea Britanie, în cadrul SOAS din Londra, familia regală saudită finanțează, în 1996, înființarea *The King Fahd Chair*, prima catedră de studii islamice din regat, și, în 2008, *The Cambridge Center for Islamic Studies*, iar Qatarul finanțează, din 2008, *The Chair in Contemporary Islamic Studies* la Oxford. Acest fenomen al sprijinirii financiare a centrelor pentru studierea culturii lor religioase de către țările musulmane în Europa și SUA a continuat și în primele două decenii ale secolulului al XXI-lea[12], un exemplu fiind proiectul derulat la Universitatea din Oxford, *The Study of Love in Religion*, coordonat de profesorul Paul S. Fiddes și Prințul Ghazi bin Muhammad al Iordaniei, care oferă posibilitatea savanților în studii religioase să contribuie la o receptare pozitivă a tradițiilor diverselor religii, cu întâlniri de lucru în Amman, Izmir, Qom, Ierusalim.

Instruirea academică în Orientul Mijlociu și nordul Africii este în cea mai mare parte dependentă de surse de finanțare din statele cu economii solide din Golf, care importă cunoștințe invitând universități americane să

---

[12] Spre exemplu, în anul 2001, Institutul Regal Al al-Bayt pentru gândire islamică din Iordania, în cadrul unui proiect, făcea accesibile în 24 de limbi comentariile tafsir despre Coran.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

creeze campusuri în regiune. Contextul creat este atractiv pentru savanți și specialiști, care, într-un confort precum cel din Abu Dhabi sau Dubai, dotat cu ultimele elemente în materie de tehnologie, pot să își exercite relaxat atribuțiile didactice. Inițiativele au la bază precedente tradiții misionare, cum a fost cazul cu Universitatea Americană din Cairo, Universitatea Americană din Beirut și Universitatea Iezuită „Saint Joseph", din Beirut. Statele potente financiar din Orientul Mijlociu investesc și în cultura academică a statelor cu resurse mai reduse din nordul Africii. Un exemplu este Universitatea Al Akhawayn[13], din Ifrane, Maroc, pe care am avut ocazia s-o cunosc ca invitat în calitate de keynote-speaker la conferința *MENA Rule of Law Conference 2010: The Road to Justice in MENA: National, International, and Traditional Justice Systems Working Together,* organizată în 25-26 iunie 2010 de această Universitate, finanțată din Arabia Saudită și modelată pe baza sistemului american, pentru instruirea elitelor locale, trimise apoi la specializări în SUA.

Inițiativa dialogului interreligios a venit și ea, în ultimele decenii, mai mult dinspre Levant spre Europa decât dinspre Europa spre Levant, un exemplu fiind conferința internațională *International Islamic Dialogue Meeting*, care a avut loc în iunie 2006, la Mecca, la care au participat 600 de reprezentanți din lumea islamică pentru a dezbate dialogul inter-religios și cultural în cadrul Islamului, dar și pentru a reflecta pentru mai multă deschidere față de religia creștină și cea iudaică. Cu această ocazie, regele Abdullah a deschis o perspectivă nouă în cadrul agendei culturii musulmane prin afirmația: „Noi trebuie să dialogăm și cu cei care nu iubesc Islamul", care arată că anumite culturi musulmane din estul Mediteranei au făcut primii pași spre dialog prin promovarea propriilor tradiții Occidentului. O continuare a acestei deschideri a avut loc la Madrid, prin conferința *The Global Interfaith Dialogue* din 15-18 iulie 2008, desfășurată sub patronajul regelui Arabiei Saudite și a regelui Juan Carlos al Spaniei și care a reunit 300 de personalități academice, teologi și lideri ai diferitelor religii: creștinism, islamism, iudaism, budism, hinduism, și alte credințe din 54 de țări. S-a dezbătut cultura toleranței concentrată pe importanța dialogului în societatea umană și aspectul uman

[13] Vezi Buskens, 2016, 258.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

comun al dialogului[14]. Majoritatea temelor politicii culturale au gravitat in jurul păcii și al înțelegerii pentru rezolvarea problemelor și conflictelor din lume. În discursul meu de deschidere, intitulat „Moștenirea culturală europeană și dialogul interreligios”, am accentuat: „Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că noțiunea de religie presupune existența unei comuniuni reale, dincolo de diferențele care separă. La fel, cultura presupune, înainte de toate, existența unui dialog din care fiecare are ceva de învățat. În fond, numitorul comun îl constituie ființa umană, sub toate aspectele ei, și din această perspectivă musulmanul, creștinul sau evreul pot conlucra pentru înțelegerea celei mai mari taine a acestei lumi: OMUL”. În septembrie 2010, regele Iordanului Abdullah al II-lea s-a adresat celei de-a 65-a Adunări Generale a ONU propunând ideea unei „Săptămâni mondiale a armoniei credințelor” pentru o înțelegere reciprocă între oameni cu convingeri diferite și pentru încurajarea unei culturi a păcii. Adunarea Generală a ONU a adoptat-o în unanimitate fiind stabilită pentru prima săptămână a lunii februarie a fiecărui an[15].

Tensiunile actuale provocate de acțiunile teroriste pe care unele grupuri extremiste le-au întreprins în Occident, cu contribuția unor facțiuni religioase islamiste, au condus la receptarea de multe ori negativă a acestei culturi în Occident și au generat tendința studierii fenomenologiei și doctrinelor acestei religii predominant în termeni de amenințare a securității mondiale. Este necesar un nou concept de abordare a radicalismului din societățile islamice și de atenuare a acestuia prin promovarea unor tematici de coexistență, prezentarea elementelor religioase comune și a diversității tradițiilor pentru evitarea tensiunilor și escaladărilor interreligioase sau etnice. Introducerea spiritului de toleranță, predominant în societățile occidentale actuale în cadrul spațiului levantin, trebuie susținută pentru a estompa frustrările care se transformă în ură și apoi în violență și crime.

Includerea culturii islamice în categoriile de analiză sociologică,

---

[14] Ataman, 2012, 5-6.

[15] Vezi Nkurunziza, 2014, 93-95. Vezi, de asemenea, Rezoluția adoptată de Adunarea Generală a ONU la 23 noiembrie 2010. Un prim fundament în acest sens a fost constituit de Agenda globală pentru dialog între civilizații și Programul de acțiune al Agendei globale pentru dialog între civilizații, la Adunarea Generală a ONU din 1 decembrie 2005.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

demografică, politică, culturală și transformarea sa în fenomen public pot conduce la găsirea căii spre pace durabilă și prevenirea unor fenomene negative globale, precum terorismul islamic declanșat după atentatul din 11 septembrie 2001 de la New York.

Față de interesul Islamului de promovare a propriei culturi în Occident, Europa, care proclamă receptarea pozitivă a diferențelor ar trebui să genereze, la rându-i, inițiative de dialog cultural prin strategii de diplomaţie culturală pentru reînțelegerea şi aprofundarea realităților religioase, sociale, economice, culturale complexe din Levant, incluzând protejarea minorităților creștine, a patrimoniului cultural al tuturor națiunilor și a drepturilor fundamentale ale omului. Lecțiile trecutului rămân utile, pentru că ele pot constitui un barometru pentru pulsul prezentului și pentru rezolvarea dificultăților viitorului. Nu putem înțelege cultura, religia și specificul Celuilalt, ignorând tradiția căutării acestuia. Într-o nuvelă din secolul al XIX-lea, *The Talisman*, care mi-a încântat adolescența, Walter Scott povestește o întâlnire dintre un cruciat și un sarazin în deșertul palestinian, în care, pe măsură ce cruciatul și adversarul său (Saladin deghizat) avansează în conversaţie, creștinul descoperă că oponentul său musulman nu pare a fi atât de rău în idealurile sale religioase[16]. Astăzi nu mi se pare relevantă analiza hermeneutică a corectitudinii doctrinei islamice, ci disponibilitatea de a-l cunoaște pe Celălalt și a te lăsa cunoscut de el, revelația că schimbarea de opinie și abandonarea prejudecăților pot progresa cu beneficii culturale pentru ambele părți.

Este momentul să ne asumăm responsabilitatea pentru un dialog al societăților din răsăritul Mediteranei, nu pentru a le exploata în interes economic sau politic propriu ci, cunoscând sensibilitățile lor, pentru a sluji aprofundării educației prin cunoaștere.

[16] Scott, 1825, 38-39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Redescoperirea Levantului: o șansă pentru civilizația occidentală a secolului XXI

Ideea creării unui nou Institut de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului nu a venit dinspre mediul academic către societate, ci s-a născut pas cu pas, dintr-o chemare a societății spre mediul academic pentru rezolvarea unei crize globale pe care establishmentul politic, militar și financiar nu o poate rezolva: pacea globală. Eliminarea războiului ca modalitate de rezolvare a conflictelor este un lung drum al nopții către zi, care implică o mutație profundă în conștiința umanității.

Societatea contemporană este afectată nu numai de conflictele deschise, ci și de cele înghețate, ale căror cauze profunde vin din diferențele de mentalitate și psihologie colectivă remanente în memoria unor națiuni, grupuri etnice sau religioase, ca o expresie a unor frustrări istorice. Diplomația clasică, bazată pe presiuni militare, politice sau economice, le poate controla un timp, dar nu poate împiedica utilizarea lor în diferite

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

momente de criză, când sunt instrumentate în mediul politic pentru provocarea unor șocuri emoționale, care deturnează nemulțumirea cetățenilor de la problemele economice și sociale spre grupări etnice sau religioase considerate ostile.

Diplomația culturală poate funcționa ca un mijloc de prevenție pentru utilizarea „vinovaților de serviciu" în politicile belicoase pe plan intern și extern. Dar, pentru a fi eficientă, trebuie corect definită, pentru că ea a fost utilizată inițial de regimurile totalitare sau chiar democratice doar ca un alt nume pentru o propagandă mai subtilă de promovare a intereselor politice, economice și culturale proprii. Ulterior, ea a evoluat spre un dialog bazat pe ,,acceptarea celuilalt", dar acesta nu se poate împlini decât în ,,înțelegerea celuilalt", când admiți că poți învăța și de la o cultură diferită de a ta.

Acest dialog este un bun instrument, dar țelul unei păci durabile nu se poate edifica în lipsa unei culturi a păcii. Pentru a da greutatea cuvenită acestui concept, pacea nu trebuie văzută doar ca o alternativă la război. Ea nu trebuie definită ca o valoare în sine, ci ca un instrument pentru apărarea celei mai importante valori a umanității – viața. Cultura păcii se obține printr-un proces de educație îndelungat, care respinge violența nu numai în soluționarea diferendelor militare, politice, economice, ci și ca o formă de realizare a unor valori unanim acceptate ca libertatea, adevărul, dreptatea. Societatea umană a ajuns în prezent pe o treaptă de evoluție în care pericolul unui nou război mondial a fost evitat timp de șapte decenii și jumătate. La scară globală, spațiul democratic s-a mărit substanțial în dauna regimurilor autoritare, astfel încât speranța instaurării valorilor morale fundamentale pe cale pașnică ar putea deveni realizabilă. Din păcate, în ultimii zeci de ani, copiii și adolescenții au fost permanent asaltați prin cinematografie, televiziune, mass-media, rețele de socializare de propagarea pe scară largă a violenței, care constituie un mediu germinativ pentru orchestrarea urii. Și consecințele s-au văzut. Statul Islamic a devenit, după părerea mea, atractiv pentru unii tineri din Occident nu numai din motivele religioase și sociale evocate în mod obișnuit, ci și pentru că omorârea unor oameni prezentată obsesiv pe marele și micul ecran ca un divertisment virtual putea fi acum experimentată în realitate într-un spațiu unde era liber la ucis și torturat, iar criminalii nu erau urmăriți și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pedepsiți, dimpotrivă, erau admirați și primeau statutul de eroi și vizibilitate pe rețelele de socializare. Această sinistră experiență contemporană ar trebui să ne facă să gândim de ce istoria umanității continuă de milenii să fie o istorie a războaielor, nu o istorie a civilizațiilor, de ce eroii societății sunt ,,lords of warriors" nu ,,lords of peace".

Ar mai trebui să ne întrebăm și de ce conflictele politice dintre națiunile contemporane sunt permanent orchestrate cu evenimente istorice din Antichitate și Evul Mediu, asociate cu miturile adiacente pentru amplificarea sentimentelor acestora de frustrare și ură, în condițiile în care conceptul modern de națiune aparține doar ultimelor două secole. Nu negarea evenimentelor tragice și a crimelor din istoria veche este soluția. După cum nu este o soluție nici negarea sau ascunderea crimelor din ultimele două secole, care au angrenat statele naționale în două războaie mondiale și în organizarea genocidului și a crimelor împotriva umanității, acolo unde guvernările autoritare și-au arogat dreptul de a dispune de libertatea și viața propriilor cetățeni.

Istoria ultimului secol este trunchiată și pentru că au continuat să fie ocultate sau justificate crimele de război ale învingătorilor. Producțiile „științifice" care analizează ultimele două războaie mondiale se concentrează pe strategiile militare, operațiuni de spionaj, aranjamente diplomatice, evitând aspectele criminale asociate oricărui război: anularea drepturilor civile, furturile, violurile, distrugerea programată a obiectivelor culturale și religioase, răzbunarea asimetrică pe timp de război și după încetarea acestuia, minimalizate sau justificate ca ,,pagube colaterale".

Războiul trebuie analizat în esența lui ca **„o crimă în masă"** și abia apoi discutate circumstanțele atenuante sau agravante ale celor care îl folosesc. Clarificarea naturii criminale a războiului este o cale de prevenire a formelor moderne ale acestuia, războaie regionale, locale, războaie hibride sau globalizarea terorismului, care a înflorit, folosind progresele informatizării și rețelele de socializare. Cultura păcii nu poate fi decât rezultatul unui lung și complex program de educație, care trebuie asumat pe plan național și internațional.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferința inaugurală a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Palatul Parlamentului, 20-21 noiembrie 2017

Alberto Zucconi, Emil Constantinescu, Ivo Šlaus, Heitor Gurgulino de Souza, Remus Pricopie, membri ai Consiliului Științific al ISACCL, la conferința „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, Palatul Parlamentului, 20-21 noiembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONCEPTE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

UNIVERSITATEA DINCOLO DE ZIDURI

Dan Grigorescu

Dobrogea, un spațiu unde Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului dezvoltă conceptul „Universitatea dincolo de ziduri”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Protejarea și conservarea patrimoniului natural și cultural în Levant

În 2017, anul înființării Institutului de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului, nu ştiam mai nimic despre organizarea şi funcţiile unui institut de studii avansate, iar noţiunea de Levant îmi era confuză, cum este și acum pentru mai toţi, cu excepţia celor care o focalizează pe o anumită regiune din amplul spaţiu al „Orientului mediteraneean", în funcţie de tema proiectului pe care îl desfășoară. Documentarea am făcut-o din mers, în timpul scurt dintre invitaţia pe care Emil Constantinescu, inițiatorul Institutului, mi-a adresat-o pentru a organiza un grup tematic (panel) pentru evenimentul festiv al lansării, care a avut loc la Palatul Parlamentului în zilele de 20 și 21 noiembrie 2017.

În România, noţiunea de „studii aprofundate" se aplică generic „studiilor universitare de lungă durată": master și studiile doctorale, fără a reprezenta o formă instituţionalizată; în Franţa și Belgia era acordată, până la începutul anilor 2000, „Le diplôme d'études approfondies (DEA)" pentru absolvirea anului doi de master. Conceptul de „studii avansate" este american, apărut odată cu înființarea, în 1930, a Institutului de Studii Avansate de la Princeton și preluat apoi în multe ţări, inclusiv în România. Institutele de Studii Avansate (ISA) sunt structuri care țintesc excelenţa în știință, cultură și educaţie. Scopul urmărit este ca rezultatele excelenţei în domeniile abordate să se răsfrângă benefic asupra societăţii. În demersul lor, inițiatorii sunt conştienţi de faptul că sistemul științific instituționalizat în universități și centre de cercetare, dependent de norme și condiții, nu poate susține sistemul liberal promovat de ISA, în care inovarea este principiu de bază. Prin modul de constituire, ISA sunt structuri neacreditate, nesupuse, deci, periodic unui sistem formal de evaluare. Din acesta rezultă responsabilitatea pe care un institut de studii avansate și-o asumă, în cerc restrâns în fața celor din domeniul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

specializat pe care îl reprezintă, în cadru larg, în fața societății. Răsfrângerea către societate a realizărilor de înalt nivel mi-a apărut drept esențială în misiunea unui institut de studii avansate, chiar familiară, pentru că în anii în care am lucrat pentru clădirea „Geoparcului dinozaurilor Țara Hațegului”, primul geoparc UNESCO din România, membru din 2006 al *Rețelei globale a geoparcurilor UNESCO*, am căutat modalități prin care rezultatele cercetărilor științifice în această regiune, care dobândiseră notorietate internațională, să poată contribui la creșterea renumelui și, implicit, la bunăstarea locuitorilor Țării Hațegului.

Cu acest gând am ales drept temă de dezbatere în panelul din cadrul conferinței de lansare a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului *Protejarea și conservarea patrimoniului natural și cultural în Levant*, construcția unui geoparc fiind fundamentată pe patrimoniul unei regiuni, în care cele două componente ale sale, natura și cultura, sunt abordate integrativ. Am invitat colegi din grupul de lucru balcanic al Asociației Europene pentru Conservarea Mediului Geologic, ProGEO, din Turcia, Grecia, Bulgaria, Macedonia, Serbia, Croația, Slovenia. În deschiderea expunerilor am prezentat în power point tema „*UNESCO Geoparks – protected areas which integrate the natural and cultural heritage in sustaining the regional development*”, care a incitat participanții în prezentarea situațiilor contextuale din propriile țări.

Dezbaterile din acest grup au contribuit la jalonarea obiectivelor Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului în perspectiva unor contribuții concrete și necesare în diferite domenii ale societății. Cele vizate, în baza competențelor pe care le dobândisem de-a lungul unei cariere de peste 50 de ani, au fost și sunt învățământul superior, cercetarea științifică, relația mediului academic cu comunitățile locale. Sursa acestor competențe, dincolo de profesia de profesor și cercetător științific, au fost cei 13 ani (1991-2003) în care am coordonat programele *Tempus* și apoi *Socrates*, dedicate compatibilizării europene a învățământului universitar din România, cei 10 ani (2005-2014) în care am fost expert al Comisiei Europene în programul *Erasmus*. Relația strânsă cu geoparcurile UNESCO a fost deosebit de importantă în problemele legate de patrimoniu și valorificarea sa, în relația dintre mediul academic (profesori, cercetători, studenți) și comunitățile locale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

intermediate de primarii și consilierii locali. Am vizitat multe geoparcuri din Europa, cu prilejul conferințelor bianuale organizate în cadrul *Rețelei europene a geoparcurilor UNESCO* sau în misiuni oficiale de evaluare periodică; asemenea misiuni am avut și în afara Europei, în China și Japonia, în calitate de expert UNESCO pentru geoparcuri. Experiența câştigată prin cunoaşterea îndeaproape a realităților din geoparcurile mai multor ţări, experienţele dobândite din proiectele europene dedicate implicării universităților în dezvoltarea durabilă a regiunilor și, mai ales, propria experienţă în construcţia geoparcului din România, care m-a apropiat de problemele cu care se confruntă comunitățile hațegane, m-au ghidat în elaborarea proiectului „Universitatea dincolo de ziduri", proiect care a fost prezentat de Emil Constantinescu în sesiunea UNESCO, în 2016, cu titlul „Inside of the outside".

Rolul universităților în dezvoltarea durabilă a regiunilor

Am abordat aceeași temă la 9 decembrie 2021, în „Lecția magistrală" prilejuită de acordarea titlului de Doctor Honoris Causa al Universității „Ovidius" din Constanța.

Indiferent de perioadă și locație geografică, universitățile au fost pentru lumea din jur faruri aprinse, de lumină și speranță spre mai bine, pe care și-au creat temelia de respect în societate. Locuri de atracţie a minţilor luminate, cu viziune creatoare spre viitor, universitățile s-au închis în citadele cu ziduri groase, inventând unelte de scrutare a cerului, combinând substanţe în creuzete, elaborând cărți și tratate, prin care dogmele ştiinţei erau difuzate. Prin porţile citadelei au ieşit ingineri, medici, filosofi și învățători, al căror rol s-a reflectat în dezvoltarea societății. Aceasta este imaginea universităților din secolele XII-XVIII, total autoguvernate și fără misiune în societate. Caracterul privat, elitist și distanțat de realitățile practice al universităților s-a restrâns și apoi a dispărut odată cu dezvoltarea economică a Europei începând din ultima parte a secolului XVIII, societatea având tot mai mult nevoie de tineri calificați,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cu cunoștințe și aptitudini specifice multitudinii de domenii tehnice, științifice și culturale, în rapidă dezvoltare. În acest mod, instituția universitară s-a integrat în societate, susținută fiind prin creșterea contribuției unui număr mai mare de investitori. În acest context s-a definit dubla funcție a universității: transmitere de cunoștințe *(învățare)* și creare de noi cunoștințe *(cercetare)*. Societatea, în continua sa transformare, reclamă tot mai mult în ultimele decenii, *servicii oferite*, în care învățarea și cercetarea sunt integrate într-un răspuns concret la necesitați. Aceasta este ceea ce analiștii în educație numesc *a treia misiune* a universității.

Preocuparea universităților față de această nouă „misiune", diferă foarte mult în funcție de tradițiile universității, de importanța pe care aceasta o acordă domeniului, de poziția geografică în context socio-economic, și nu în ultimul rând de susținerea financiară din partea instituțiilor interesate, dar și a guvernelor în cazul cerințelor de interes național. Multe universități, în special din vestul Europei, SUA, Canada și Australia acordă o deosebită importanță „misiunii a treia", care în unele cazuri a reconfigurat organizarea managerială și structura curriculară a universității. O vastă literatură s-a constituit în ultimii ani în jurul rolului universităților în dezvoltarea regiunilor, sute de articole apar în fiecare an, numeroase cărți, chiar publicații periodice sunt dedicate acestei teme. Rezumând părerile emise asupra rolului pe care universitățile îl pot avea în dezvoltarea regiunilor, două categorii de opinii se disting: cea a optimiștilor și cea a celor rezervați. Prima este bine reprezentată în cadrul forurilor politice, cea de a doua îi cuprinde pe specialiștii în educație și pe cei care participă în mod direct la viața universitară.

„Optimiștii" relevă calitățile mediului universitar, diversitatea disciplinară, prin care universitățile ar putea aborda în manieră holistică dezvoltarea unei regiuni; aceștia consideră universitățile drept potențialul motor al dezvoltării regiunilor. În contextul acestor păreri, în calitatea lor de creatoare și furnizoare de cunoștințe, universitățile sunt așteptate să constituie și să conducă parteneriate cu beneficiarii locali, vizând dezvoltarea diferitelor sectoare ale societății. „Rezervații", sau mai bine spus, „realiștii", susțin că, în marea lor majoritate, universitățile nu sunt interesate și nici pregătite să participe la dezvoltarea regiunilor. Sistemul clasic al universității, care oferă societății cunoștințe conforme curriculei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pe specialități, este cu mult prevalent asupra celui în care universitatea este pregătită să răspundă „la cerere”, în termenii economiei de piață, să ofere servicii. În majoritatea situațiilor nu este creată interfața care să favorizeze comunicarea între universități și reprezentanți ai mediilor economice și sociale din afara universității.

Universitățile, în general, au mult de învățat în această direcţie. Universităţile din ţările est-europene, mai puţin pregătite pentru o abordare complexă a relaţiei cu mediile regionale, sunt ajutate în mod consistent prin programele (*Tempus, Erasmus şi Leonardo*) şi politicile (*European Regional Development Fund, Cohesion Policy*) Comisiei Europene, care susţin dezvoltarea regiunilor drept fundament al construcţiei europene, iar rolul deosebit de important al universităţilor în acest proces este recunoscut. Între criteriile de evaluare în plan internaţional a performanțelor universitare, realizările în relația cu mediile regionale sunt tot mai mult prezente și nuanțate. În plan naţional, colaborarea cu instituţii și organizații este inclusă în standardele specifice de evaluare stabilite de ARACIS în cadrul comisiilor de Științe economice, Științe agricole.

În mod comun, universitățile răspund în mod informal cerințelor de dezvoltare a regiunilor. Formarea viitorilor specialiști în domenii economice, sociale și culturale are, fără îndoială, un efect, e drept nemăsurabil, în dezvoltarea regiunilor. Un răspuns mai direct îl dau activitățile legate de antreprenoriat, centrele de consultanță în tehnologii informatice, din unele universități; acestea se înscriu modului comun în care este abordată de către universități relația cu regiunile. Mai rar, relația se desfășoară în baza unor acorduri de parteneriat, care stipulează obiectivele colaborării, condițiile și durata. În abordarea relației cu dezvoltarea regiunilor, universitățile urmăresc, în mod firesc, acele aspecte care susțin propria strategie de dezvoltare. Universitățile sunt astfel direct interesate în crearea unor relații prietenoase cu autoritățile și comunitățile locale, care să faciliteze desfășurarea cercetărilor în regiune și a practicii în teren a studenților, de asemenea, atragerea de viitori studenți și identificarea problemelor în care universitatea se poate implica, în baza unor proiecte.

Preocuparea pentru dezvoltarea regiunilor, în strânsă legătură cu interesele proprii de dezvoltare, este mult mai puternică în universitățile din Europa de Vest, comparativ cu cele din Estul Europei. Din bogata

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

literatură în acest domeniu am selectat articolul a trei autoare, specialiste în management universitar din Anglia, Suedia și Austria, care sintetizează prin studii de caz din propriile țări, dar cu referiri și din SUA, strategiile de intervenție în dezvoltarea regiunilor, prin crearea de structuri organizaționale, special dedicate și prin dezvoltări curriculare adecvate. În articol sunt prezentate patru modele conceptuale, după cum urmează:

Modelul universităţii antreprenoriale (*Entrepreneurial University Model*). Este concentrat pe comercializarea cunoştinţelor în diverse domenii, susţinerea creării unor companii noi, vânzare de patente și licenţieri. Servicii de transfer tehnologic şi oficii pentru asigurarea interfeţei cu regiunea sunt create în acest scop. Activităţile sunt conexe strategiei universităţii de dezvoltare a unei culturi a afacerilor, benefice pentru membrii săi. Modelul antreprenorial este dezvoltat în universitățile performante în cercetarea de vârf, cu amplă participare în rețele internaționale și cu o puternică susținere financiară locală. Modelul este comun în Marea Britanie, unde nivelul finanțării atrase din partea beneficiarilor externi (*„third-stream funding”)* reprezentă un criteriu major de evaluare. Deși nemenționat în articolul citat, modelul universității antreprenoriale răspunde conceptului de „specializare inteligentă” (*Smart Specialisation*) al Comisiei Europene pentru promovarea politicilor de coeziune, prin care pot fi identificate domeniile strategice pentru intervenția pe baza analizei potențialului de dezvoltare economică a regiunilor și vizând o largă implicare a factorilor locali.

Modelul universităţii inovative în plan regional (*Regional Innovation University Model*). Este bazat, ca și modelul precedent pe relația cu mediul industrial, dar concentrat pe dezvoltarea inovației și a interacţiunii cu actori locali și cu alte universități, care au în prim plan dezvoltarea cunoașterii prin inovație și crearea de infrastructuri adecvate. Spre deosebire de universitatea antreprenorială, acest model urmărește nu numai comercializarea activităților, dar și alte forme de transfer al cunoștințelor: prin contracte de cercetare, adaptarea specializărilor în acord cu cerințelor locale, dezvoltarea de relații informale cu firmele. Prin strânsa conectare la cerințele în continuă schimbare ale firmelor și organizațiilor, universitățile focusate pe inovație devin un factor major în dezvoltarea regiunilor. Solicitanți principali ai universităților cu profil

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

inovativ sunt în primul rând întreprinderile mici și mijlocii, care reprezintă pentru aceste universități o sursă consistentă de finanțare, superioară celei a universităților antreprenoriale.

Modelul universității transdisciplinare (descris în articolul citat drept *Mode 2University Model*). În curriculele diferitelor specialități din aceste universități un loc aparte îl au cunoștințele rezultate din interacțiunea între discipline, direct aplicabile schimbărilor din mediul economic, social și cultural înconjurător. Colaborarea cu instituții de cercetare și alte organizații are un rol important în strategia de dezvoltare a acestor universități, generând astfel cunoștințe utile dezvoltării în plan regional. Diversitatea specializărilor universitare participante în acest proces face ca producția de cunoștințe să-și găsească aplicabilitate în sectoare diferite, inclusiv ale celor din domenii neeconomice, putând contribui astfel la o dezvoltare holistică a regiunii.

Modelul universității angajate în dezvoltarea regiunilor (*Engaged University Model*). Este tipul de universitate care concentrează activitatea asupra economiei și societății din regiunea limitrofă, generând cunoștințe, competențe și aptitudini necesare dezvoltării acesteia, în abordare holistică. Universitatea își armonizează programele de învățare și cercetare la realitățile regiunii, se preocupă de recrutarea studenților locali și reținerea în universitate a celor mai buni absolvenți dintre aceștia. Ca și modelul universității transdisciplinare, universitatea angajată dezvoltă cooperarea cu firmele, instituțiile de cercetare și alte organizații din regiune. Contribuția investitorilor este consistentă și în cazul acestor universități. Prin acest mod de abordare a relației dintre universitate și regiune, atât universitatea, cât și regiunea își întăresc identitatea.

În articolul menționat, cele patru modele universitare sunt prezentate comparativ, cu avantajele și dezavantajele fiecăreia și comentarii asupra utilității lor în dezvoltarea regiunilor. O concluzie care se degajă este că un model sau altul poate fi aplicat cu succes doar într-un context social și economic în dezvoltare alertă, generator de noi cerințe. Cerințelor de dezvoltare a regiunilor, într-o abordare complexă, integrativă între domenii, le răspund doar ultimele două modele.

Alte articole relevă importanța dezvoltării regiunilor în perspectiva realizării unei „Europe a regiunilor”, prefigurată și susținută prin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

strategia politică a Uniunii Europene și programele Comisiei Europene. Sarcina principală în realizarea acestui deziderat major revine guvernelor; universitățile au, într-adevăr, capacitatea de a răspunde cerințelor, dar pentru activarea consistentă a lor în această direcţie este necesară reconfigurarea programelor de învățare și cercetare, a structurilor organizatorice, ceea ce nu poate fi realizat fără o consistentă contribuţie financiară. Prin componenţa lor multidisciplinară, universităţile au o viziune mai amplă asupra unei regiuni, pot sesiza conexiunile între domenii şi modul în care acestea pot fi abordate integrativ, susţinând astfel dezvoltarea. Guvernele găsesc în universităţi forţa care poate coordona, într-un cadru multiinstituţional, programele de dezvoltare a regiunilor, bazate pe cunoaşterea aprofundată a realităților și a potențialului de dezvoltare a acestora, dar pentru aceasta universitățile trebuie puternic susţinute financiar.

Factorii care se opun unei plenare implicări a universităților în dezvoltarea regiunilor sunt numeroși, obiectivi și subiectivi, și cu importanță diferită. Am reţinut câţiva dintre factorii care pot fi bariere în dezvoltarea productivă a relaţiei dintre universităţi şi regiuni:

1. Slaba cooperare dintre universitățile dintr-o regiune și chiar între departamentele aceleași universități, care poate conduce la acțiuni cu efect contrar în regiune, generând confuzie și diminuarea încrederii în intervenţia academică. Optimizarea efectelor relaţiei dintre universităţi şi regiuni reclamă nu numai o bună cooperare cu factorii locali, dar și o abordare unitară din partea mediului universitar;
2. Limitarea rolului universităţilor la dezvoltarea antreprenorialului și la crearea de relații de cooperare doar cu mediul economic, care reprezintă modalitatea cea mai comună de abordare de către universități a relației cu regiunea, se opune capacității universității de intervenţie complexă, interrelaționând și factorii sociali și culturali, al căror rol este de asemenea important în dezvoltarea regiunilor;
3. Cooperarea între parteneri aparţinând unor instituții cu interese strategice diferite nu se realizează, de regulă, în mod armonios. Universitățile sunt de obicei reticente față de abordările

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

care nu coincid propriilor interese, ceea ce poate reduce eficiența intervenției lor în regiune;

4. În regiunile cu o slabă dezvoltare economică față de standardele internaționale, strategia „triplului helix”, care implică colaborarea între factori cu poziții și interese diferite față de regiune, reprezintă o modalitate care și-a demonstrat deseori utilitatea.

O concluzie care se degajă din mai multe articole este că în plan global universitățile contribuie puțin la dezvoltarea regiunilor, sub potențialul pe care îl au, iar aceasta diminuează efectele benefice pe care universitățile le-ar putea dobândi prin această implicare, pentru propria dezvoltare. Din capul locului afirm că universitățile din România, în pofida premiselor favorabile care au fost create prin programele europene, nu au dobândit vocația asumării unui rol activ în dezvoltarea regiunilor, nici în dezvoltarea unui mediu prietenos cu acestea, care să incite reprezentanții regiunilor să apeleze pentru sprijin la universitari. Excepție sunt cazurile individuale, profesori și cercetători, care cu abnegație și perseverență urmăresc aspecte ale unei regiuni, aprofundează cunoașterea și caută mijloace pentru a le conserva și pune în valoare în beneficiul regiunii și al oamenilor săi. Asemenea persoane pot deschide calea propriilor universități spre colaborări fructuoase, benefice atât regiunii, cât și universității, dar din cât cunosc, în foarte puține cazuri aceasta s-a întâmplat.

Unele universități au creat una sau mai multe stațiuni de cercetare științifică în regiuni (Universitatea din București, Universitatea Babeş-Bolyai) sau au dezvoltat alte modalități de comunicare cu locuitorii dintr-o regiune, centrate pe consultanță şi facilitarea organizării activităților practice ale studenților (Universitatea de Ştiințe Agricole şi Medicină Veterinară din Timişoara – întâlniri periodice şi cursuri oferite fermierilor din Țara Hațegului, Universitatea Transilvania Brașov – internship pentru studenții de la facultățile tehnice și încercarea de creare a unui Parc tehnologic la Sânpetru – Brașov, din păcate nereușit.

Toate universitățile și facultățile cu profil tehnic desfășoară activități legate de dezvoltarea capacitaților antreprenoriale ale absolvenților, mai mult sau mai puțin în relație cu cerințele din mediul apropiat; într-o mai mică măsură aceste activități sunt extinse sub formă de servicii pentru cei dinafara universității. Centre de consultanță pentru orientarea în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

carieră, centre pentru dezvoltarea relației cu întreprinderile reprezintă alte forme de abordare a acestei relații, create în multe universități. Un efect important în demersul universităților spre o colaborare productivă cu industria și mediile sociale a avut proiectul European University-Enterprise Network (www.eue-net.org), desfășurat și coordonat timp de șapte ani (2005-2011) de către Universitatea Transilvania din Brașov în cadrul Programului Erasmus – Rețele Tematice. Principale contribuții ale proiectului, care se răsfrâng în mod benefic asupra universităților în raport cu „misiunea a treia”, au fost: larga diseminare a bunelor practici în cooperarea dintre universități și întreprinderi în Europa; organizarea unor centre de colaborare universități/întreprinderi și organizații sociale în care studenții fac practică orientată spre carieră și desfășoară stagii de preangajare (internship). În cadrul proiectului au fost organizate în comun de universități și întreprinderi cursuri și aplicații practice pentru dezvoltarea cunoștințelor și aptitudinilor în antreprenoriat ale studenților. Centre pentru asigurarea interfeței dintre universități și mediile economice și sociale au fost create în cadrul acestui proiect în multe universități din România, între care Universitatea Transilvania din Brașov, Universitatea din București, Politehnica din București, universitățile din Pitești, Sibiu, Oradea. Din păcate, în cele mai multe dintre cazuri, activitățile desfășurate în ritm alert și productiv pentru ce se anticipa a reprezenta o cale deschisă colaborării cu mediile externe universităților, au încetat curând după încheierea proiectului și odată cu aceasta, încetarea finanțării pentru mobilități și organizarea de evenimente conexe proiectului.

Nu îmi propun să analizez aici cauzele slabei implicări a universităților românești în problemele regiunilor, dar într-o lapidară enumerare menționez: starea de continuă transformare (managerială, curriculară) care s-a cronicizat în universitățile din România, care acaparează forțele și nu permite să se privească dincolo de propriile ziduri, universitățile noastre fiind astfel constrânse la reluctanță față de „misiunea a treia”; lipsa unei stimulări financiare din partea guvernului sau a autorităților din plan regional pentru implicarea activă a universităților în dezvoltarea regiunilor – obiectiv inclus în strategia națională de dezvoltare, conform cerințelor europene.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Așa cum am arătat, programele europene pentru Învățământul Superior au oferit universităților din România posibilitatea adaptării programelor de învățare la cerințele schimbărilor economice și sociale, în plină desfășurare în Romania și în alte țări, după 1990. Programul *Tempus*, în special prin conceptul Construcției Instituționale (Institution Building), pe care l-a promovat pentru crearea de structuri organizaționale necesare în procesele de reconstrucție economică și socială, a facilitat acest proces, o serie de proiecte multianuale (Joint European Projects) ale României au dezvoltat această temă. Colaborarea universităților cu instituții și organizații din mediul regional a figurat permanent între prioritățile României în programul Tempus. O serie de dezbateri, conferințe și simpozioane cu participare internațională, pe teme legate de cooperarea dintre universități și regiuni, metodologii și modalități pentru o bună desfășurare a acesteia, au fost organizate de Oficiul Român Tempus la Universitatea din Craiova, în 1996, sub genericul „Cooperarea dintre universități și întreprinderi – o relație cu dublu sens", la Universitatea din Brașov, în 1999, cu tema „Universitățile în mediul lor social și economic", la Universitatea din Sibiu în anul 2000: „Impactul programului Tempus asupra Educației continue și a Învățământului la distanță în universitățile din România". Prin aceste manifestări s-a creat în multe universități începutul unei „culturi a colaborării cu mediile neacademice", în care experiențele împărtășite de universitățile din Vest, în care „misiunea a treia" reprezintă o provocare pentru adaptarea la realitățile economice și sociale, dar și o importantă sursă de finanțare, au avut un rol important, alături de propriile experiențe care, în acea perioadă, se acumulau rapid. În această ambianță de interes crescut pentru mediul din afara „cetății", universitățile partenere în proiecte *Tempus* organizau practica studenților în regiunile limitrofe, ofereau acestora teme pentru lucrările de licență și masterat din problematica complexă a regiunilor.

Din păcate, eforturile din universități în această direcție s-au diminuat sensibil după încheierea, în 2001, a programului *Tempus 2* pentru România, fază în care eram finanțați de Comisia Europeană în calitate de țară în proces de preaderare. Eforturile pe care le-am făcut pentru a convinge miniștrii de atunci, pentru a continua în *TEMPUS 3,* plătind cota de participare (minoră față de beneficiul adus) au eșuat. De-abia în 2005

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

s-a plătit aceasta cotă, România redevenind partener activ în program. Pentru a suplini absența noastră în Tempus, după încetarea finanțării am înființat „Asociația Tempus pentru Educație continuă” (AsTEC), organizație nonguvernamentală având drept membri 16 universități din România și câteva instituții și organizații. În acest cadru restrâns s-a încercat continuarea activităților pentru consolidarea relației începute cu mediile din afara universităților, iar experiența acumulată a permis unor universități (Politehnica București, Transilvania Brașov) să permanentizeze în mod benefic pentru propria dezvoltare această relație.

Singurul proiect în România, în care relația dintre o universitate și mediul regional a fost concepută și dezvoltată în acord cu cerințele europene, urmând recomandările UNESCO și vizând beneficiul tuturor partenerilor, a fost proiectul care a condus la înființarea, în 2004, a Geoparcului dinozaurilor Țara Hațegului, recunoscut în 2005 de către UNESCO drept membru al *Rețelei europene a geoparcurilor*, iar în 2006, al *Rețelei globale a geoparcurilor*. A fost, fără îndoială, un proiect de succes al României, în care un colectiv universitar a cercetat domenii diverse, a comunicat cu autoritățile și locuitorii regiunii, a interrelaționat parteneri cu misiuni diferite și, cu pași bine țintiți, a reușit ce și-a propus: oficializarea unei arii de protecție a naturii și culturii, în care studenții se pot desfășura creativ în cunoașterea naturii, a locurilor istorice, a realităților economice și sociale, iar profesorii și cercetătorii au un câmp deschis, incitant pentru cercetarea interdisciplinară și pentru inovație. Prin tot acest efort productiv, comunitatea este ajutată să-și cunoască mai bine valorile, totodată convinsă să le protejeze și îndrumată cum să le folosească pentru mai binele lor și al regiunii. Am scris despre acest proiect, arătându-i premisele, etapele construcției, partenerii și rolul lor, beneficiile pentru universitari și pentru regiune, dificultățile întâmpinate, infrastructurile create și nu este locul să revin aici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Misiunea unui institut de studii avansate: promovarea abordărilor holistice, a inovației și interdisciplinarității

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului, nou creat, a oferit şansa folosirii acestei experienţe în direcţii corespunzătoare misiunii sale: lansarea şi dezvoltarea, prin activităţi specifice, a unor noi concepte cu adresă directă în societate, promovarea abordărilor holistice, a inovaţiei şi interdisciplinarităţii. Abordarea holistică reprezintă un principiu de bază în metodologia de aplicare a conceptului de Geoparc UNESCO: valorile patrimoniale, naturale şi culturale, care condiționează crearea unui geoparc, sunt abordate împreună în tot ce se organizează (trasee turistice, lecţii în teren pentru elevi, evenimente culturale). Patrimoniul natural este considerat în integralitatea celor două componente ale naturii: cea geologică (abiotică), suport al celei vii, biologice. La fel, patrimoniul cultural este tratat prin componenta sa tangibilă (situri arheologice, clădiri monumentale, locuri istorice) şi cea intangibilă (tradiţii folclorice, costume, obiceiuri meşteşugăreşti). În abordarea holistică componentele sistemului sunt tratate prin legăturile şi efectele pe care le pot genera, care nu pot rezulta prin abordarea separată a componentelor. *„Întregul reprezintă mai mult decât suma componentelor unui sistem”* este expresia concisă a holismului, demonstrată din plin în geoparcurile UNESCO, în care abordarea integrativă a componentelor naturii şi ale patrimoniului conduce la o gamă largă de structuri şi activităţi benefice comunităților și care, în ansamblu, susțin dezvoltarea regiunilor. De la rememorarea experienţelor la lansarea ideii de proiect al Departamentului „Patrimoniului natural și cultural”, numele iniţial al actualului Departament „Natură, Cultură și Societate”, a trecut puţin timp. În februarie 2018 am prezentat în prima ședință a Consiliului Științific al Institutului, propunerea temei *„Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Geoparc UNESCO în Dobrogea

Dobrogea reprezintă, fără îndoială, regiunea României în care semne ale trecutului din spațiul levantin, purtate de către etniile care au populat și populează Dobrogea sunt cel mai bine păstrate. Am pornit de la ideea că, prin conglomeratul de etnii, nu mai puțin de 18, majoritatea cu origini în regiunea balcano-pontică (turci, tătari, lipoveni, coholi ucraineni, macedo-români (vlahi), bulgari, greci, armeni, albanezi, găgăuzi, sârbi), Dobrogea reprezintă o extensie culturală a Orientului Apropiat –Levantul *stricto-sensu*, spațiu al religiilor abrahamice. Prin această amplă componență etnică, Dobrogea a fost gazda multor culturi și civilizații, fiecare obiect al multor studii, dar deloc abordate holistic, prin ce au creat în Dobrogea în conviețuirea comună. Totodată, în Dobrogea sunt cuprinse valori inestimabile ale patrimoniului natural și cultural (rezervații și monumente ale naturii, situri arheologice și monumente culturale), puțin cunoscute și, mai ales, insuficient protejate și aproape deloc folosite ca factor de dezvoltare a regiunii în care acestea sunt cuprinse. Dacă cercetarea etniilor în interacțiunea lor se reflectă direct în titlul proiectului, celelalte obiective pe care le-am avut în vedere în această fază de inițiere sunt implicit cuprinse în titlu: cercetarea patrimoniului natural și cultural al Dobrogei vizând îmbunătățirea protecției și administrării acestuia; crearea unui geoparc UNESCO în Dobrogea vizând contribuția la dezvoltarea regiunii. Drept parteneri în proiect au fost previzionați membri (profesori, cercetători, studenți) ai Universității „Ovidius" din Constanța, principalul for academic în Dobrogea, reprezentanți ai muzeelor de istorie și arheologie din Constanța și Tulcea, personal de cercetare din cele două instituții cu profil geologic din București: Institutul Geologic și GeoEcoMar. Cercetarea a fost programată să se desfășoare în cadrul a patru grupuri de lucru: *Biodiversitate și geodiversitate*; *Istorie și arheologie*; *Etnografie dobrogeană* și *Construcția geoparcului UNESCO*. Durata proiectată a fost de trei ani, începând din anul 2019, considerând 2018 drept an pregătitor, iar modul de finalizare, prin monografia *Dobro-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

gea naturală și *culturală*.

Proiectul a fost lansat oficial în data de 22 iunie 2018, în Aula Universității „Ovidius” din Constanța, cu un cuvânt de deschidere al rectorului Sorin Rugină și discursul președintelui Emil Constantinescu despre rolul asumat de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință, în promovarea dialogului dintre popoarele din spațiul istoric al Levantului în vederea creării unei culturi a păcii în această regiune.

Geodiversitate, panel în cadrul conferinței de lansare a ISACCL, Palatul Parlamentului, 20-21 noiembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Participanţi din România, Turcia, Bulgaria, Serbia şi Croaţia la dezbaterea despre conservarea patrimoniului natural şi cultural în Levant, Bucureşti, 20 noiembrie 2017

Dr. Ljerka Marjanac, Academia de Științe a Croației, despre provocările protejării patrimoniului natural

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la stânga la dreapta: dr. Mihaela Melinte - Dobrinescu, dr. Ljerka Marjanac (Croația), dr. Hulya Inaner (Turcia), prof. Emil Constantinescu, prof. Dan Grigorescu, dr. Aleksandra Maran (Serbia), dr. Ștefan Vasile. În spate dr. Radoslav Nakov (Bulgaria)

Lansarea programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului" în Aula Universității „Ovidius" din Constanța, 23 iunie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Primele rezultate ale proiectului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”, prezentate la celebrarea a 100 de ani de la alipirea acestei regiuni la România, București, 29 noiembrie 2018

În prim-plan, conf.dr. Marius Skolka, decanul Facultății de Științe Naturale și Științe agricole a Universității „Ovidius” din Constanța, un apropiat colaborator în programul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONCEPTE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

TEME ȘI PRINCIPII DE DIPLOMAȚIE CULTURALĂ ȘI DIALOG INTERRELIGIOS ÎN SECOLUL AL XXI-LEA

Cătălin-Ștefan Popa

Comunitatea Sant'Egidio, partener al ISACCL, care promovează acțiuni în favoarea păcii, dialogului și solidarității, organizează anual reuniunea „Oameni și religii"

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Principii esențiale de diplomație culturală și dialog interreligios

Între obiectivele pe care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului (ISACCL) le urmăreşte în proiectele sale academice şi culturale se înscrie şi aplicarea unor principii esenţiale de diplomaţie culturală și dialog interreligios. Știm cu toţii că fenomenul credinţei este asociat cu cadrul personal și trebuie să rămână acolo, credinţa fiind practicarea liberă a sentimentului religios, bazată pe o alegere personală, în timp ce cadrul instituțional religios face parte din realitatea socială și trebuie tratat ca atare.

Orice societate clădită pe o tradiție ce are la bază valori are nevoie de religie. Pluralismul religios este dovada de maturitate socială, prin care oameni cu credințe diferite pot trăi armonios și paşnic într-un stat pe care îl îmbogățesc prin identități religioase multiple. Pentru a evita potențiale tensiuni între grupuri cu credințe diverse și a permanentiza înţelegerea, cooperarea și dialogul religios, este nevoie de un cadrul coerent și pragmatic, construit pe baza unor principii de diplomaţie culturală cu componente din mai multe sfere. Dintre acestea nu trebuie să lipsească componenta religioasă, ai căror reprezentanţi instituționali trebuie priviți ca vectori importanţi ai dialogului social.

Dialogul religios este un domeniu puţin cunoscut laicilor, însă el poate fi accesibil şi celor mai puţin familiari cu natura sa, în primul rând prin studierea fragmentelor de istorie creştină sau istorie a religiilor. Prin acțiunile și proiectele dezvoltate în domeniu, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului urmărește cadrul de intersectare dintre studiul academic interreligios și căutarea perspectivelor aplicate de rezolvare a conflictelor de natură religioasă. Una dintre dimensiunile pe care ISACCL le abordează în promovarea conceptului de dialog religios, prin proiecte sale de cercetare în domeniu, este aprofundarea resurselor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dezvoltate în ultimele decenii de disciplina *Religionswissenschaft*, pentru a se angaja în acea întâlnire respectuoasă, de învățare cu cel diferit din punct de vedere religios care, conform lui Leonard Swidler, reprezintă ,,însăși definiția dialogului interreligios."[1] Pe lângă această dimensiune, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului urmărește implementarea unui concept care să coroboreze cercetarea academică a dialogului pentru pace cu identificarea de soluții la cazuri concrete de diferende religioase, neînțelegerile pe baza tradițiilor religioase concurente fiind un fenomen mult prea prezent în istoria îndepărtată sau recentă din Levant și Orientul Apropiat. Obiectivele noastre se concentrează pe atragerea atenției publice și solidarizarea savanților, în dialog cu liderii religioși, pentru a identifica potențiale soluții de pace și detensionarea unor situații cu potențial de conflict religios și evitarea precedentelor și circumstanțelor bazate pe lipsa de toleranță și înțelegere a tradiției religioase a celuilalt.

O abordare profesionistă de diplomație culturală în domeniul interreligios urmărește identificarea de soluții, chiar și atunci când, privite prin filtrul istoriei, acestea sunt văzute ca fiind aproape imposibil de găsit sau aplicat între doctrine religioase ce și-au cultivat timp de secole diferențele religioase. O astfel de abordare trebuie să evite compartimentarea în categorii ortodoxe și non-ortodoxe sau în credințe monoteiste corecte, respectiv false, care dezvoltă ideologii incompatibile cu misiunea diplomației culturale și reduc posibilitățile de dialog, în special atunci când raportarea la temele și condițiile propuse spre reflecție, de fiecare grup în parte, se face pe baza identității confesionale sau religioase exprimate prin argumente de natură dogmatică sau istorică, unele mai vechi decât altele.

Perspectiva pe care ISACCL o propune în proiectele sale de diplomație culturală și dialog interreligios își propune să sprijine nu doar prezența perpetuă a gândirii religioase în comunitatea internațională în cercul deciziilor importante, ci păstrarea și dezvoltarea în spiritul pașnic, în termeni tradiționali comparativi, a identităților religioase, pe baza elementelor și tradițiilor comune ale religiilor monoteiste din Levant, prin limbajul comun al credinței, fără excluderea vreunei comunități și fără

[1] Leonard Swidler, „The History of Inter-Religious Dialogue", in Catherine Cornille (ed.), The Wiley-Blackwell Companion to Inter-Religious Dialogue (John Wiley & Sons Ltd, 2013), pp. 3–19, în special p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

atribute bazate pe opoziția atributelor adevărat-fals. Perspectiva pe care o propunem în proiectele noastre este de a nu exclude misiunea religiei în procesele complexe de căutare a păcii. Înțelegerea rolului religiei nu are efecte doar în cultivarea sentimentelor religioase și modelarea spirituală a persoanei, ca element în sfera de gândire privată, ci fenomenul religios trebuie perceput, în același timp, ca o verigă esențială în procesul relațiilor sociale și instituționale publice. Cooperarea aplicată dintre cercurile de putere politică și religioasă este aproape exclusă astăzi de tendințele curentelor globaliste. Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului pledează pentru readucerea fenomenului religios, cu potențialul său social, în raport aplicat cu relațiile internaționale și societatea globală, raliindu-se perspectivelor propuse frecvent de unele voci academice, precum „trecerea treptată a activităților de dialog interreligios de la extremități către centrele de putere”[2], proces care nu poate fi decât o dovadă de înțelegere a misiunii credinței, indiferent de definiția sa confesională sau interreligioasă, și care poate sprijini în momente delicate identificarea soluțiilor pentru pace și aplanarea conflictelor.

Viziunea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Pe lângă cadrul instituțional al dialogului religios, limitat la conducătorii marilor religii, experții au arătat că dialogul interreligios trebuie să fie sprijinit de eforturi sistematice ale savanților în cooperare cu reprezentanții marilor religii și, totodată, de inițiative complementare ale laicilor, sau, cum exclamă specialiștii, acesta „trebuie să includă o gamă mai largă de actori- cetățeni”[3], acei actori care provin din diverse sfere ale societății și care văd necesară din punct de vedere social căutarea și promovarea toleranței și înțelegerii între credințe și grupuri religioase diferite. Viziunea

[2] Ina Merdjanova, Patrice Brodeur, Religion as a Conversation Starter: Interreligious Dialogue for Peacebuilding in the Balkans (Londra, New York: Continuum International Publishing Group, 2009), p. 38.
[3] A se vedea analiza cu privire la cazuri din Balcani în Ina Merdjanova, Patrice Brodeur, p. 127.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL nu se limitează la o singură formă de dialog,[4] ci integrează dialogul teologic științific[5] și dialogul tradițiilor liturgice în cea mai aplicată formă de dialog, dialogul de acțiune socială, care are impact în raportul comunității religioase cu societatea în ansamblul său. Dialogul angajat social sau dialogul de acțiune, așa cum spune Paul F. Knitter, ,,are o oarecare prioritate față de celelalte două", iar savantul se referă ,,nu la o prioritate esențială, ci la o prioritate practică". Argumentul este deci justificat, întrucât ,,un dialog angajat social va fi capabil să identifice sau să construiască ceea ce leagă diversele persoane religioase, fără a minimiza sau exploata ceea ce le face să fie diferite"[6].

Misiunea noastră este de a solidariza mai multe forțe motrice în promovarea păcii și a înțelegerii între cei ce posedă culturi religioase diferite și a face loc la masa dialogului acelor actori care, prin experiența lor academică, pot garanta un schimb de încredere reciprocă între părți, pledând pentru refacerea și consolidarea legăturilor,[7] acolo unde acestea au slăbit. Experiența academică în dialogul interreligios are capacitatea de a garanta un dialog mult mai deschis, fundamentat pe elemente culturale dinamice. În dialogul intercultural și interreligios, savanții încurajează evitarea percepțiilor negative despre cealaltă parte și a atitudinilor fundamentaliste. Într-un cuvânt, ei pot aduce un plus de încredere, generând condiții mai bine articulate și așteptări mult mai realiste, adică tocmai ceea ce lipsește de obicei din cadrul dialogului purtat strict între reprezentanții religioși și abordat într-o manieră limitată, prin matricea sa istorică confesională sau religioasă monolitică.

---

[4] O astfel de abordare îi este caracteristică lui Dalai Lama, care propunea într-o conferință publică un mod de dialog între comunități și tradiții religioase bazat pe patru paliere: ,,întâlniri între lideri religioși; pelerinaje ale unui grup la locurile religioase ale celuilalt; întâlniri între practicanți religioși, cum ar fi monahii, cu privire la viața contemplativă; seminarii și dialoguri între savanți", S. Ayse Kadayifci-Orellana, „Inter-Religious Dialogue and Peacebuilding", în Catherine Cornille (ed.), (Wiley-Blackwell, 2013), 149-167, în special 156; Terry C. Mack, „Interreligious Dialogue and Evangelism", Buddhist-Christian Studies 17 (1997), 139–151.

[5] Pentru mai multe tipuri de dialog, a se vedea analiza lui Paul F. Knitter, "Inter-Religious Dialogue and Social Action," în Catherine Cornille (ed.), 133–148, în special 134.

[6] Paul F. Knitter, "Inter-Religious Dialogue and Social Action," în Catherine Cornille (ed.), 133–148, în special 140.

[7] Pentru discuții pe tema dialogului în spațiul balcanic a se vedea Ina Merdjanova, Patrice Brodeur, 127.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Un pelerinaj în care călătorim „unul alături de celălalt"

Nu trebuie neapărat să căutăm în istoria prea îndepărtată pentru a găsi modele de dialog, ci trebuie doar să ne uităm în jurul nostru, în viața comunităților religioase de astăzi. În toate culturile bisericești, atât creştine (ortodoxe, romano-catolice, protestante sau neoprotestante), cât și iudaice sau musulmane, fără intenția de a limita perspectiva doar la religiile monoteiste, există personalități care legitimează dialogul interreligios, trei exemple aleatorii fiind ,,Papa, Dalai Lama sau Rabinul-şef"[8], și confirmă necesitatea și importanța acestuia pentru consolidarea globală a păcii. Actualul episcop al Romei, Papa Francisc, înțelege dialogul drept simbol al un pelerinaj în care călătorim „unul alături de celălalt". Iar această călătorie a dialogului, indiferent dacă este pe un drum cu obstacole mai puține sau mai multe, trebuie să fie clădită pe încredere: „Aceasta înseamnă că trebuie să avem încredere sinceră în colegii noștri pelerini, lăsând deoparte orice suspiciune sau neîncredere și să ne îndreptăm privirea către ceea ce căutăm cu toții: pacea strălucitoare a feței lui Dumnezeu. A avea încredere în ceilalți este o artă, iar pacea este o artă. Iisus ne-a spus: *Fericiți făcătorii de pace* (Mt 5: 9)".[9]

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului se vede în postura unui artizan al mesajului pentru pace, un mediator în inițiativele sale prezente și viitoare, iar obiectivele sale pentru pace interreligioasă sunt bine integrate în misiunea sa academică globală pentru promovarea păcii în lume. Și vedem astăzi, pe baza unor exemple clare din proximitatea noastră, cât de necesară este pacea, un deziderat urgent în Ucraina. Pacea își poate găsi restaurarea prin cooperarea liderilor globali

[8] S. Ayse Kadayifci-Orellana, "Inter-Religious Dialogue and Peacebuilding", in Catherine Cornille (ed.), 149–167, în special 155–156.

[9] Excerpts from Apostolic Exhortation Evangelii Gaudium (The Joy of the Gospel), 24 November 2013, în Harold Kasimow, Alan Race Editors (eds.), Pope Francis and Interreligious Dialogue: Religious Thinkers Engage with Recent Papal Initiatives, (New York: Palgrave Macmillan, 2018), 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și totodată prin sprijinul, consensul și convingerea liderilor religioși că starea de pace vine și din abandonarea propriilor ambiții. Biserici înrudite cultural și confesional, stare de fapt ce caracterizează Biserica Ortodoxă din Ucraina și Biserica Ortodoxă Rusă, devin parte la un nefericit context belic, fără perspective pentru unitatea bisericească. Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este conștient de urgența mesajului de pace, care trebuie să rezoneze prin vocea liderilor religioși, în cercul factorilor de decizie mondială. Înțelegând urgența acestui deziderat, ISACCL este un artizan al unui mesaj de transformare a condițiilor conflictului în elemente de pace și reconstrucție a relațiilor post conflict. Un artizan al păcii interreligioase trebuie să întrunească două elemente vitale, pe de o parte experiența de credință, iar pe de alta, o experiență personală cu liderii religioși. Iar aceste coordonate se confirmă prin ceea ce președintele Emil Constantinescu a clădit în edificiul spiritual al dialogului creștin, rezonant și din perspectivă interreligioasă, prin prezența Papei Ioan Paul al II-lea în România în anul 1999, la invitația Excelenței Sale, Președintele României 1996-2000, marcând prima vizită a unui suveran pontif într-o țară ortodoxă din istoria creștină modernă. Relevanța acestui eveniment istoric a fost captată de ISACCL într-un volum editat sub coordonarea colegei noastre, Laura Ganea, publicat la Editura Universității din București în anul 2019, cu ocazia unui eveniment aflat în succesiune ecumenică și culturală directă cu cel din 1999, vizita Papei Francisc în România în mai 2019, la două decenii după sosirea lui Ioan Paul al II-lea pe meleagurile românești (Laura Ganea (ed.), *Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă / Pope John Paul II in Romania: Catholic-Orthodox Dialogue Nine Centuries after the Great Schism*.

Ca o continuare a eforturilor pe care președintele Emil Constantinescu le-a depus pentru extinderea agendei de dialog intercultural și interreligios, la care România a devenit parte, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului colaborează cu experți în cercetarea temelor de istorie, antropologie, lingvistică din patrimoniul culturilor religioase, în istoria monoteismelor din Levant cu perspectivele pozitive pentru dezvoltarea unei platforme academice prin care istorici și specialiști în diplomație culturală, experți în securitate, sociologi, filosofi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

să ofere răspunsuri și soluții la provocările prezentului și ale viitorului. Un volum ce atestă o largă cooperare internațională cu istorici, umaniști, filosofi și experți în științe religioase a fost publicat sub egida ISACCL, la editura germană LIT: *Levant, Cradle of Abrahamic Religions. Studies on the Interaction of Religion and Society from Antiquity to Modern Times* (Studien zur Kirchengeschichte, vol. 67, Berlin/Münster: LIT Verlag, 2022). Volumul include rezultatele primei etape a proiectului de cercetare *Levantul, leagănul religiilor abrahamice*, cu accent pe evidențierea diversității culturale a Levantului și a istoriei transferului curentelor filosofice și religioase din acest spațiu în modernitate, elemente culturale care au contribuit în mod decisiv la îmbogățirea culturii universale. Publicația oferă cititorului analize fine de istorie, lingvistică, filosofie, doctrină politică și discurs religios din cultura scrisă a Levantului.

Localizarea dialogului nu între subiectele periferice ale discursului actual, ci între temele centrale ale societății moderne, în care oameni cu apartenență la religii diferite încearcă să evite disensiunile și să caute ceea ce îi leagă armonios, este bine atestată în gândirea Papei Francisc. Suveranul Pontif vorbește despre posibilitățile de a vedea dialogul religiilor monoteiste ca parte a unui proces armonios al umanității: creștinismul are o moștenire biblică, pe care o împarte într-o anume măsură cu civilizația iudaică, moștenire pe care Papa o numește ,,una dintre rădăcinile sacre ale propriei identități" a creștinilor. Dialogul dintre creștinism și civilizația iudaică trebuie înțeles și ca o ,,complementaritate" de studiu și lectură împreună a ,,textelor biblice ebraice" sau o ,,preocupare comună pentru dreptate"[10], viziune pe care ISACCL o îmbrățișează și promovează prin proiectele sale actuale, menționând aici proiectul științific „Cultura Dreptului în istoria Levantului și a Orientului Mijlociu". Inițiativa a debutat în 2023, propunându-și readucerea în atenția publică a unor texte istorice de mare importanță pentru științele umaniste și administrative, în special pentru a pune în lumină relevanța păcii și a principiilor de drept pentru dezvoltarea comunităților din Levant. Amintim două dintre conferințele susținute în cadrului seriei organizate de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului: Emilia Justyna Powell de la Universitatea

[10] Excerpts from Apostolic Exhortation Evangelii Gaudium (The Joy of the Gospel), 24 November 2013, în Harold Kasimow, Alan Race (eds.), 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Notre Dame, despre *Dreptul islamic și dreptul internațional: soluționarea pașnică a litigiilor*; Michael J. Broyde de la Universitatea Emory din Atlanta, despre *Procesul cultural și civilizațional care a condus la Codificarea Dreptului Evreiesc între secolele al XV-lea și al XVII-lea în Levant, Orientul Mijlociu și Europa de Est*. Acestea și multe alte conferințe în desfășurare confirmă angajamentul ISACCL de a dezbate în mod vizionar teme esențiale de istorie aplicată, diplomație culturală și dialog interreligios cu aplicabilitate în societatea națională și internațională de astăzi.

În ceea ce privește dialogul cultural cu Islamul, principiile enunțate de Papa Francisc sunt universal valabile și de luat în considerare în orice acțiune de dialog pe care ISAACL o inițiază. Pe baza aceleași imagini a pelerinului, imagine echivalentă cu cea a participantului la dialog, Papa afirma, într-o vizită a sa în Turcia pentru o întâlnire de lucru cu Patriarhul Bartolomeu, că a mers la Istanbul ca *pelerin* și nu ca *turist*. Chiar dacă scopul inițial al vizitei era limitat la prezența ca pelerin între ortodocși, în momentul în care a interacționat cu Islamul s-a manifestat în aceeași calitate și în arealul sacru al Islamului: ,,Am fost în Turcia ca pelerin, nu ca turist. Și am fost în mod special pentru sărbătoarea de astăzi. Am mers pentru a o sărbători alături de Patriarhul Bartolomeu. Motivul a fost unul religios. Dar, când am intrat în Moschee, nu am putut spune: acum sunt turist! Nu, era tot un motiv religios. Și am văzut acea minune! Muftiul mi-a oferit interpretări profunde, cu blândețe și pe baza Coranului, unde se vorbește despre Maria și Ioan Botezătorul. În acel moment am simțit nevoia să mă rog. I-am adresat întrebarea: *Ne rugăm puțin?* La care a răspuns: *Da, da*. ... M-am rugat, cu sinceritate... M-am rugat mai ales pentru pace și am rostit: *Doamne, să punem capăt acestor războaie!* A fost un moment de rugăciune sinceră”[11].

O altă coordonată a dialogului pragmatic pe care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului îl propune ca formulă necesară pentru armonizarea diferențelor de atitudine dintre religii se bazează pe căutarea înțelegerii reciproce, prin invitarea părților să-și împărtășească istoria și tradiția. De asemenea, pledăm pentru cooptarea

[11] Apostolic Journey of his Holiness Pope Francis to Turkey, In-Flight Press Conference of his Holiness Pope Francis from Istanbul to Rome, 30 November 2014, în Harold Kasimow, Alan Race Editors (eds.), 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

experților și a savanților în acest proces de interrelaționare și diseminare a cunoașterii interreligioase între religii diferite. Avem convingerea că astfel de demersuri pot oferi garanții că religiile înțeleg responsabilitatea comună pe care o au pentru pace și că prin demersuri viitoare ele își vor sincroniza eforturile de a deveni vectori de stabilitate, de a se implica pentru diseminarea mesajului de pace și dezvoltare socială. Facem recurs din nou la viziunea Papei Francisc cu privire la puterea dialogului de a netezi drumul către pace și armonie și de a oferi o plasă de siguranță și de stabilitate omenirii: „Dialogul poate aduce oameni de diferite generații, care adesea se ignoră unii pe alții, să trăiască împreună; el poate face ca cetățeni de diferite origini etnice și de diferite credințe să coexiste. Dialogul este calea păcii. ... Din acest motiv, este vital să crească și să se extindă între oameni de cultură și credință diferite, ca o plasă de pace care protejează lumea în general și, mai ales, îi protejează pe cei mai slabi."[12]

Armonizarea abordărilor divergente dintre etnii și religii

Asumându-și misiunea de a promova cultura păcii și a media pentru armonizarea abordărilor divergente dintre etnii și religii, atunci când acestea încep să mocnească, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului are un rol pragmatic de mediator, prin promovarea diplomației culturale, nu prin anularea diferențelor dintre comunitățile religioase ci, în special, prin transformarea acestora în elemente de îmbogățire pentru părți și nu în puncte de discordie. Cuvintele Papei Francisc sunt principii aplicabile în misiunea oricărui mediator pentru pace, definit de Suveranul Pontif în termenii următori: *Mediatorul este acela care nu păstrează nimic pentru sine, ci mai degrabă cheltuiește cu generozitate până la consum, știind că singurul câștig este pacea*, în comparație cu intermediarul care urmărește câștigul pentru sine. Misiunea mediatorului

[12] Address of Pope Francis to Participants in the International Meeting for Peace Sponsored by the Community of Sant'Egidio, 30 September 2013, în Harold Kasimow, Alan Race Editors (eds.), 25.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

este de a disemina ,,o cultură a dialogului în lume, o cultură a întâlnirii".[13]

Nimeni nu poate nega necesitatea dialogului interreligios și importanța medierii liderilor religioși pentru stabilirea echilibrului de putere globală. Experți precum Richard Penaskovic sunt ferm convinși că în ,,lumea dezmembrată și polarizată de astăzi, dialogul interreligios este extrem de necesar pentru a aduce pacea pe Pământ".[14] Viziunea savantului pune accentul pe opiniile unor reprezentanți ai modelului pluralist din istoria religiilor, cum ar fi John Hick și Raimundo Panikkar care sunt de părere că ,,așa cum niciun limbaj nu este perfect, la fel nicio religie nu deține monopolul asupra adevărului. De asemenea, așa cum fiecare limbă face posibilă comunicarea, tot la fel fiecare dintre religiile lumii ar trebui să fie văzută drept căi către Adevăr".[15] Nu este nevoie să aducem aici în discuție posesiunea sau revendicarea spațiilor sacre de către diferitele religii, unde exemplul cel mai familiar este Ierusalimul, abordat în mai multe inițiative culturale și de cercetare de către ISACCL. Ierusalimul este spațiul sacru unde religiile, cu agende istorice proprii (iudaismul păstrând viu simbolul capitalei lui David și Zidul Plângerii, creștinismul al Mormântului Sfânt și toate locurile sacre ale evangheliilor, Islamul revendicând tradiția călătoriei nocturne a lui Mohamed și Domul Stâncii[16]) și-au manifestat în multe rânduri potențialul de conflict, în detrimentul căutării păcii. Ierusalimul, „orașul păcii", este o mărturie a sentimentului viu al religiilor în istoria umanității, a recursului permanent la memoria sacră și un areal unde se manifestă puterea credinței și legitimitatea religioasă, și de a cărui stabilitate a depins de multe ori în istorie pacea globală. Pacea Ierusali-

[13] Address of Pope Francis to Participants in the International Meeting for Peace Sponsored by the Community of Sant'Egidio, 30 September 2013, 25.

[14] Richard Penaskovic, "Interreligious Dialogue in a Polarized World," în Vladimir Latinovic, Gerard Mannion, Peter C. Phan (eds.), Pathways for Interreligious Dialogue in the Twenty- First Century (New York: Palgrave Macmillan, 2016), 29–40, în special 29.

[15] Richard Penaskovic, 31-32. A se vedea și Raimundo Panikkar, The Intrareligious Dialogue (New York: Paulist Press, 1978); John Hick, An Interpretation of Religion, (Londra: Macmillan, 1989); John Hick, Dialogues in the Philosophy of Religion (New York: Palgrave, 2001).

[16] A se vedea discuția din Michael Barnes S.J., Interreligious Learning: Dialogue, Spirituality and the Christian Imagination (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 91.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mului poate fi imaginată ca devenind durabilă doar prin identificarea unui model universal de inculturație și înțelegere reciprocă a religiilor monoteiste care să țină cont de sensibilitățile, principiile doctrinare și istoria civilizațională a fiecăreia.

Abordările pluraliste amintite mai sus sunt opțiuni oportune pentru a evita revendicarea adevărului de către o singură parte în procesul de dialog interreligios. Căutarea adevărului este similară căutării păcii și ține de participarea tuturor formelor religioase și contribuția proprie a fiecărei comunități la conturarea adevărului religios întreg, așa cum spune Hill-Fletcher prin definiția sa, conform căreia „identitățile creștine sunt întotdeauna *hibride*, adică sunt create prin intersectarea cu alte categorii de identitate".[17] Această intersectare este prolifică pentru fiecare în parte, când este văzută ca un prilej de dezvoltare a propriei identități prin întâlnirea unei alterități de credință și conștientizarea plusului iconic al acestei revelații religioase, diferită de cea proprie, oferit de această oportunitate de dialog și asimilarea unor elemente culturale noi din patrimoniul celuilalt. Aceasta oferă condiții optime pentru dialog și poate fi văzută drept rentabilă din perspectivă interreligioasă, prin aplicarea și dezvoltarea funcției sociale a religiilor și prin creșterea potențialului lor de reconciliere, cooperare pentru pace durabilă și implicarea în luarea de măsuri pentru rezolvarea problemelor globale, precum justiție socială, protecția mediului și lupta împotriva schimbărilor climatice.

[17] Jeannine Hill-Fletcher, Monopoly on Salvation? A Feminist Approach to Religious Pluralism (New York: Continuum, 2005), 89.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cătălin-Ștefan Popa, moderator al sesiunii „Dialogul interreligios – instrument al diplomației culturale” la conferința „Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate”, organizată de ISACCL împreună cu parteneri naționali și internaționali, București 1-2 aprilie 2019

Reprezentanți ai tuturor religiilor lumii, invitați la conferința ISACCL, București, 1-2 aprilie 2019

Pr. Valentin Ilie, Centrul de Studii şi Dialog Interreligios şi Intercultural

Ermal Bega, Centrul Albanez de Studii Orientale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Chandarathana Parawahera, Centrul Budist Internațional din Le Bouchez, Franța

Rabbi Yakov D. Cohen (New York, SUA), director al unei organizații afiliate ONU, în vizită la ISACCL, 2 iunie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISTORIC

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INIȚIATIVA LEVANT PENTRU PACE GLOBALĂ. DEMERS TRANSFORMAT ÎNTR-UN INSTITUT DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA PĂCII

Alice Boboc

„Inițiativa Levant pentru pace globală” la Academia de Diplomație Culturală din Berlin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Levantul, un laborator pentru cultura păcii

Lansată în anul 2011 de preşedintele Emil Constantinescu, care conducea atunci Academia de Diplomaţie Culturală din Berlin, „Iniția-tiva Levant pentru pace globală” a inițiat proiectul unui nou tip de relații între state şi naţiuni, bazate pe înţelegerea celuilalt, în locul celor bazate pe presiuni militare sau economice. Civilizaţiile egipteană, iudaică, asiri-ană, babiloniană, feniciană, califatele arabe, Imperiile roman, bizantin şi otoman au creat, fiecare într-un fel propriu, un spaţiu extins de schimburi, de la mărfuri la idei, şi dialog cultural. La rândul lor, Balcanii şi zona de sud-est a Europei au fost timp îndelungat în contact cu zona Africii de Nord şi Orientul Apropiat, iar oamenii din această zonă au o experienţă vastă în dialogul intercultural. Zona de est a Mediteranei a fascinat Occidentul european în Renaştere, în perioada Romantismului până în modernitate, şi admirația pentru Levant a unor mari scriitori, artiști și muzicieni a dat naştere unor viziuni prodigioase şi unor opere literare, artistice şi muzi-cale impresionante. Legăturile culturale dintre ţările din Balcani, Orientul Mijlociu şi Nordul Africii au continuat şi în a doua jumătate a secolului XX, chiar în perioada Războiului Rece şi a regimurilor de dictatură, prin formarea unor elite intelectuale educate în universitățile din Sud-Estul Europei şi prin schimburi culturale reciproce.

Coaliţia Inter-Parlamentară pentru Etică Globală, asociată Organizaţiei Naţiunilor Unite, a preluat și a susţinut „Inițiativa Levant pentru pace globală” considerând că ea poate servi ca punct de reper și model pentru a obține pacea în toate zonele de conflict de pe glob.

„Inițiativa Levant pentru pace globală” a strâns în jurul ei lideri ai religiilor creștine, iudaice și musulmane, personalități din mediul acade-mic, parlamentari și reprezentanţi ai societății civile, precum dr. **Yizthzak Dayan**, rabinul șef al Genevei, reprezentant al Conferinţei Rabinilor Europeni la instituțiile Naţiunilor Unite, dr. **Abdusallam Mraihh**, coor-donatorul Mission-Peace, **Sheikh Ramzi**, directorul Institutului ICRA de la Universitatea Oxford, chairman-ul Consiliului Musulman din Marea Bri-tanie, pastorul **Enoch Adeboye**, conducătorul spiritual al RCCG, cea mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mare mişcare penticostală din lume, rabinul **Benyamin Abrahamson**, directorul Comitetului pentru Cercetări Istorice în Islam şi Iudaism, **Omer Salem**, Universitatea Yale, fondator al Institutului Ibn Rushd, congressman-ul **Peter King**, **Ariel Atias**, membru al Knesset-ului Israelian, rabinul dr. **Elie Abadie**, Yale University, membru în Forumul pentru Israel şi Etică Globală, dr. **Jeana Adebayo**, coordonator internaţional al organizaţiei Christ the Redeemer's Friends Trust, prof. dr. **Karl P. Donfried**, profesor emerit de religie şi literatură biblică la Smith College.

Forum la Bucureşti: Redescoperirea Mediteranei

Fondator al „Iniţiativei Levant pentru pace globală", preşedintele Emil Constantinescu organizează la Bucureşti, în zilele de 24 şi 25 mai 2013, conferinţa internaţională „Levantul, leagănul diplomaţiei culturale. Redescoperind Mediterana". Desfăşurată la Palatul Parlamentului şi la Biblioteca Naţională, în parteneriat cu Senatul României, Camera Deputaţilor, Guvernul României, Institutul Cultural Român, Universitatea din Bucureşti şi „Black Sea – Caspian Sea International Fund", conferinţa a cuprins sesiuni de comunicări şi dezbateri în plen şi în paneluri privind tradiţiile, prezentul şi perspectivele diplomaţiei culturale în Balcani, Orientul Mijlociu şi Nordul Africii, precum şi reconsiderarea rolului Mediteranei în secolul X. Scopul a fost acela de a pune bazele unor proiecte comune între cercetători în ştiinţele umaniste, scriitori, artişti, arhitecţi, capabile să edifice un spaţiu de cunoaştere şi înţelegere prin cooperare şi respect reciproc.

La invitaţia preşedintelui Constantinescu au răspuns reprezentanţi de prim rang ai comunităţii ştiinţifice şi lideri politici din Europa: preşedinţii Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă, **Ivo Šlaus** şi **Garry Jacobs**, prof. dr. **Michael Metzeltin** (Institutul de Romanistică, Universitatea din Viena), prof. dr. **Ruben Safrastyan** (membru corespondent al Academiei Naţionale de Ştiinţe a Armeniei, directorul Institutului de Studii Orientale din Erevan), **Martin Hauser** (Directorul Departamentului UNESCO al Universităţii din Bucureşti), prof. **Mohamed Abdelhady** (Universitatea din Cairo), prof. **Naim Afgan** (membru al Academiei de Ştiinţă şi Artă din Sarajevo), acad. **Momir Durović** (preşedintele Academiei de Ştiinţă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Artă din Muntenegru) prof. dr. **Kishore Chakraborty** (directorul Centrului de Cercetare pentru Studii de Diplomație Culturală, Berlin), prof. dr. **Bianca Valota Cavallotti** (profesor emerit Università degli Studi di Milano), prof. dr. **Fotini Pomoni Papaioannou** (Universitatea Națională Capodistriană, Atena); foștii președinți ai Bulgariei, dr. **Jelio Jelev** și **Petăr Stoianov**, Albaniei, prof. dr. **Rexhep Meidani**, Moldovei, **Petru Lucinschi**, președintele Parlamentului Macedoniei, prof. dr. **Ljubisha Georgievski**, **Katalin Bogyay**, președinta Adunării Parlamentare UNESCO, rectori, decani, profesori ai marilor universități din România.

„Joi, 14 iunie, anul 1325 după Cristos, a doua zi a Rajab 725 după Hejjira, un tânăr de 21 de ani, Abu Abdullah Muhammad Ibn Battuta, părăsea Tangerul. 30 de ani mai târziu, după ce străbătuse nu mai puțin de 75.000 de mile, s-a întors în Fez, Maroc și a scris o carte, *Faimoasele călătorii ale lui Ibn Battuta*. Memoriile lui ne vorbesc despre o lume care se întindea de la Marea Mediterană până la Marea Neagră și Marea Caspică. Este lumea Levantului, de care ne-am amintit în această conferință. După 700 de ani, știm oare mai multe despre această lume? Călătorim cu avioane asemănătoare, aterizăm în aeroporturi asemănătoare, poposim în hoteluri asemănătoare, mâncăm în aceleași fast food-uri, privim televizoarele cu plasmă care ne transmit aceleași știri. Știm oare mai multe acum despre această lume? Unii despre alții sau despre noi înșine? O mare conversație a omenirii trebuie acum încurajată pentru ca grupuri cât mai largi de oameni obișnuiți să dezvolte un flux mai liber de idei și cunoștințe în întreaga lume", sublinia președintele Constantinescu la încheierea *Forumului București: „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana"*.

Ionel Haiduc, președinte al Academiei Române 2006-2014

Sunt onorat să vorbesc aici în numele Academiei Române, care acoperă toate ariile de cunoaștere și cultură. Un laureat al Premiului Nobel spunea în trecut că puterea unei țări era indicată de mărimea armatei sale. Acum ea depinde în general de potențialul ei științific, dar și militar și economic. Știința înseamnă competiție și colaborare. Voi vorbi despre colaborare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Katalin Bogyay, președinte al Adunării Generale UNESCO 2011-2013

„Soft power" va reprezenta viitorul relațiilor internaționale pentru că suntem sortiți să atingem un nivel de conștiință la care amenințarea cu forța, fie ea militară sau economică, să fie de neconceput. Societățile vor continua să se influențeze într-un mediu de pace culturală și respect reciproc, să se întreacă, să se ajute. Să fie doar un vis?

Ivo Šlaus, președinte al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Există un concept, așa cum există și precauție informațională sau emoțională, de protecție culturală care ne conferă o măsură a cât de repede putem face uz de fundamentul nostru cultural în interacțiunea cu alte culturi în crearea unei lumi globalizate și în încercarea de soluționare a problemelor existente.

Remus Pricopie, președinte al World University Consortium, rector al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative

Dacă acceptăm ideea că ambele civilizații, orientală-levantină și occidentală, au avut rolul lor în dezvoltarea culturii și societății românești și că este mai important să înțelegem contextul, cauzele și efectele acestor influențe și nu doar măsura în care ele s-au manifestat în spațiul românesc, vom observa că înțelegerea profilului spiritual și mentalitățile românilor devin mai clare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință, Ivo Šlaus, la Forumul București: „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana”, Palatul Parlamentului, 24 mai 2013

Comunitatea academică reunită la Forumul București: „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana”, Palatul Parlamentului, 24 mai 2013

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Katalin Bogyay, președinte al Adunării Generale UNESCO, la Forumul București: „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana", Biblioteca Națională, 24 mai 2013

Mark Donfried, directorul Institutului de Diplomație Culturală din Berlin, și Mircea Dumitru, rectorul Universității din București, la Forumul București: „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana", Biblioteca Națională, 24 mai 2013

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Adrian Curaj, directorul Unității Executive pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI), face parte din Consiliul Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Biblioteca Națională, 24 mai 2013

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Parlamentul României

ROMÂNIA SENAT

ROMANIA

Parliament of the Romania

Romanian Senate | **Chambers of Deputies**

Message of the Romanian Parliament
for

The Levant Initiative for the Peace Process in the Middle East
Global Summit – United Nations Headquarters
June 24, 2013

The Romanian SENATE and the Romanian CHAMBER OF DEPUTIES salute the GLOBAL SUMMIT OF THE LEVANT INITIATIVE FOR THE PEACE PROCESS IN THE MIDDLE EAST, hosted by the UNITED NATIONS on June 24, 2013, and express their faith in the long-term successful contribution of this initiative as a foundation for the Mideast Peace Process.

The endeavor of the Inter-Parliamentary Coalition for Global Ethics and the Institute for Cultural Diplomacy in this respect had their starting point in the Bucharest International Conference on *Levant: Cradle of Cultural Diplomacy* – which was hosted on May 24, 2013, by the Romanian Parliament. As such, we are proud to claim some credit as a spearhead for this initiative, which answers the principles, goals, and resolutions of the United Nations for peace throughout the world as well as for developing friendly relations among nations, and supports the efforts of the United Nations to achieve sustainable global peace. We must add, also, that the Levant Initiative does so by opening a new window of opportunity for the peace efforts in the Middle East. Until now, these efforts have been ongoing for the past few decades without great success due to in part to the fact that key themes of civil society inter-cultural and inter-faith dialogue have not been addressed within the framework of the negotiations. We are convinced, as well as you are, that The Levant initiative will promote successfully its contribution to the peace process in the Middle East by engaging for the first time religious leaders, parliamentarians, academic leaders, and civil society representatives, who search together for common values and principles, and who foster initiatives, projects and collaborations in the field of education, communication and legislation in the Middle East. By that, the Levant initiative may become a model to achieve peace by giving a voice to the civil society in the framework of the peace process, in the hope to find a solution to areas of conflict in the world.

We congratulate you for your commitment to promote peace by culture and dialogue, and we wish you a full success in your endeavor.

President of Romanian Senate

Crin Antonescu

President of Chamber of Deputy

Valeriu Zgonea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei

Parliamentary Assembly
Assemblée parlementaire

http://assembly.coe.int

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Doc. 13407
29 January 2014

The Levant Initiative, a keystone for global peace

Written declaration No. 562

This written declaration commits only those who have signed it

The Levant Initiative for Global Peace, initiated by the Inter-Parliamentary Coalition for global ethics in co-operation with the Institute for Cultural Diplomacy, was introduced under the title "The Levant Initiative for the Peace Process in the Middle East" at the Bucharest International Conference on "Levant: Cradle of cultural diplomacy", hosted by the Parliament of Romania in May 2013 and subsequently endorsed by the Romanian Senate and Chamber of Deputies in a "Message of the Romanian Parliament" for the Global Summit at the United Nations Headquarters in June 2013.

We, the undersigned, hereby endorse the "Levant Initiative for Global Peace" and its stated goal to contribute to prevention of conflict and conflict resolution around the globe by engaging parliamentarians, religious and academic leaders to implement a "culture of peace" and global ethics through legislation, education and communication among the conflicting parties.

We recommend that all relevant international and national institutes support, endorse or adopt the Levant Initiative for Global Peace in the hope and effort to find a solution to areas of conflict in the world.

Signed [1]:

HEER Alfred, Switzerland, ALDE
BACQUELAINE Daniel, Belgium, ALDE
BARDINA PAU Josep Anton, Andorra, ALDE
BENTON Joe, United Kingdom, SOC
BIEDROŃ Robert, Poland, SOC
BOUTIN-SWEET Marjolaine, Canada
BUGNON André, Switzerland, ALDE
BULAJIĆ Svetislava, Serbia, ALDE
COZMANCIUC Corneliu Mugurel, Romania, ALDE
FENECHIU Cătălin Daniel, Romania, ALDE
FETISOV Vyacheslav, Russian Federation, EDG
FIALA Doris, Switzerland, ALDE
GROSS Andreas, Switzerland, SOC
HANSON Margus, Estonia, ALDE
HENNRICH Michael, Germany, EPP/CD
MATEU PI Meritxell, Andorra, ALDE
MAURY PASQUIER Liliane, Switzerland, SOC
NICOLESCU Theodor-Cătălin, Romania, ALDE
O'REILLY Joseph, Ireland, EPP/CD
OEHRI Judith, Liechtenstein, ALDE
PASQUIER Bernard, Monaco, ALDE
RECORDON Luc, Switzerland, SOC
REIMANN Maximilian, Switzerland, ALDE
SCHERAK Nikolaus, Austria, NR
SCHNEIDER-SCHNEITER Elisabeth, Switzerland, EPP/CD
STROE Ionuț-Marian, Romania, ALDE
ZOURABIAN Levon, Armenia, ALDE

Total = 26

1. EPP/CD: Group of the European People's Party
SOC: Socialist Group
ALDE: Alliance of Liberals and Democrats for Europe
EDG: European Democrat Group
UEL: Group of the Unified European Left
NR: Representatives not belonging to a Political Group

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Spre pace prin educație

„Inițiativa Levant pentru pace globală”, punctul de plecare pentru înființarea unui institut de studii avansate la București, după modelul Princeton, dedicat culturii păcii prin educație și centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință, a fost prezentată la ONU (2013, 2014, 2016, 2017), UNESCO (2014, 2015), în Parlamentul Israelului (2014), Senatul Italiei (2017), Senatul Franței (2018), la Vatican (2017) și la World Alliance of Religions' Peace Summit (WARP), Seul, Coreea de Sud (2014, 2018).

În 2011, când Academia de Diplomație Culturală din Berlin lansa proiectul unui nou tip de relații între națiuni și state, bazate pe înțelegerea celuilalt în locul celor bazate pe presiuni militare sau economice, Emil Constantinescu, președintele acesteia, se gândea care ar putea fi laboratorul în care această nouă abordare ar putea fi experimentată. Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. Acest tip de relații care oferă o șansă păcii în lumea globalizată poate găsi o sursă de inspirație în vechea lume a Levantului. „Coaliția Inter-Parlamentară pentru Etică Globală”, condusă de dr. **Soshana Bekerman**, preia inițiativa, considerând că ea poate servi drept punct de reper și ca model pentru a obține pacea în toate zonele de conflict de pe glob.

În mai 2013, Emil Constantinescu organizează la București forumul internațional „Levantul, leagănul diplomației culturale. Redescoperind Mediterana”, unde prezintă *Inițiativa Levant*. Parlamentul României își asumă această inițiativă.

În iunie 2013, la Cartierul General al Organizației Națiunilor Unite din New York, „Coaliția Inter-Parlamentară pentru Etică Globală” organizează un summit, deschis de Emil Constantinescu, care prezintă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

principiile „Inițiativei Levant pentru pace globală". Printre participanți, lideri ai religiilor creștină, iudaică și musulmană, personalități din mediul academic, parlamentari și reprezentanți ai societății civile: dr. **Yizthzak Dayan**, rabinul şef al Genevei, reprezentant al Conferinței Rabinilor Europeni la Instituțiile Națiunilor Unite, dr. **Abdusallam Mraihh**, coordonatorul Mission-Peace, **Sheikh Ramzi**, directorul Institutului ICRA de la Universitatea Oxford, chairman-ul Consiliului Musulman din Marea Britanie, pastorul **Enoch Adeboye**, conducătorul spiritual al RCCG, cea mai mare mișcare penticostală din lume, rabinul **Benyamin Abrahamson**, directorul Comitetului pentru Cercetări Istorice în Islam și Iudaism, **Omer Salem**, Universitatea Yale, fondator al Institutului Ibn Rushd, congresman-ul **Peter King**, **Ariel Atias**, membru al Knesset-ului Israelian, rabinul dr. **Elie Abadie**, Yale University, membru în Forumul pentru Israel și Etică Globală, dr. **Jeana Adebayo**, coordonator internațional al organizației Christ the Redeemer's Friends Trust, prof. dr. **Karl P. Donfried,** profesor emerit de religie și literatură biblică la Smith College. Au fost prezenți conducătorul Misiunii României la ONU, ambasador **Simona Miculescu**, ambasadori ai altor state europene acreditate la ONU și studenți.

În noiembrie 2013, Emil Constantinescu ajungea în Israel și Palestina pentru a promova *Inițiativa Levant* în întâlniri cu președintele Knesset-ului, **Yuli-Yoel Edelstein**, ministrul de Externe, **Avidgor Lieberman**, în discursul susținut în Parlamentul de la Tel Aviv, dar și în întâlniri cu lideri palestinieni.

În martie 2014, „Coaliția Inter-Parlamentară pentru Etică Globală" și „Fundația pentru Cultura Păcii", condusă de **Federico Mayor**, organizează o nouă conferință la ONU dedicată *Inițiativei Levant*. Două zile mai târziu, Emil Constantinescu prezenta „Inițiativa Levant pentru pace globală" în Congresul SUA, iar la începutul lunii iulie susține discursul „Inițiativa Levant – istoric și context" la sediul UNESCO din Paris.

În septembrie 2016, în calitatea sa de inițiator al „Inițiativei Levant pentru pace globală", Emil Constantinescu conduce lucrările conferinței "Inauguration of the Inter Parliamentary Coalition for Global Ethics Multi Track Council for Culture of Peace" la sediul central al ONU din New York și susține comunicarea "The Levant Initiative for Global Peace

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

as the Foundation for the New Culture of Peace". La sesiune au participat șeful Misiunii Permanente a României, ambasador **Ion Jinga**; șeful Misiunii Permanente a Ungariei, ambasador **Katalin Bogyay**; CEO-ul Academiei Mondiale de Artă și Știință, **Garry Jacobs**; reprezentantul permanent al UNESCO pentru cultura păcii, **Lily Valchanova**; fostul secretar general adjunct al ONU, **Gianni Picco**; secretarul general al Forumului Internaţional al Tineretului, **Z. H. Khuram**; imamul **Agha Jafri**, fondator al American Muslim Congress; rabinul **Yaakov David Cohen**, fondatorul Institute for Noahide Code; reverendul **Simpson Turner**, pastorul Mount Carmel Baptist Church; Master **Jun Hong Lu**, chairman al Australia Oriental Media Buddhist Charity Association; rabinul **Elie Abadie**, directorul Institute of Sephardic Studies; **Boris Pincus**, președinte „Religions in Dialogue".

În septembrie 2017, Emil Constantinescu a fost chairman al „International Symposium on Cultural Diplomacy in the UN", care s-a bucurat de participarea foștilor șefi de stat **Petăr Stoyanov** și **Boris Tadić**, a fostului premier al Bosniei – Herzegovina, **Zlatko Lagumidzija**, de prezenţa rectorului SNSPA, **Remus Pricopie** și a unei audienţe din Europa, Asia, Africa și America. O săptămână mai târziu era invitat la Roma, la „Interparliamentary Coalition for Global Ethics (IPCGE): High Level Forum in the Italian Senat".

În noiembrie 2017, la invitația lui Emil Constantinescu, reprezentanţi de prim rang ai comunității ştiinţifice din România și din străinătate, diplomaţi, ambasadori acreditaţi la București, reprezentanţi ai cultelor reprezentanţi ai Coaliţiei Interparlamentare pentru Etică Globală și conducerea Academiei Mondiale de Artă și Știință, participau la conferinţa inaugurală a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului, organizată în parteneriat cu Senatul României, Camera Deputaților, Școala Națională de Studii Politice și Administrative și Universitatea din București: „Prin diplomaţie culturală spre o pace durabilă".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Lansarea „Inițiativei Levant pentru pace globală" la Academia de Diplomație Culturală din Berlin, decembrie 2011

Cartierul General ONU, New-York, iunie 2013. Summit de prezentare a „Inițiativei Levant pentru pace globală"

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Knesset, noiembrie 2013

„Inițiativa Levant pentru pace globală” la Autoritatea Națională Palestiniană, noiembrie 2013

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prezentarea „Inițiativei Levant pentru pace globală”, Paris, iulie 2014

Întâlnire la Vatican cu ministrul de Externe, cardinalul Pietro Parolin, septembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Senatul Franței, iunie 2018

Universitatea Sejong, Coreea de Sud, septembrie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Inițiativa Levant pentru pace globală" în Senatul Italiei, martie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Inițiativa Levant pentru pace globală” în Consiliul Europei

La 3 octombrie 2019, în Consiliul Europei, președintele Emil Constantinescu a prezentat „Inițiativa Levant pentru pace globală”, devenită un proiect de sine stătător al centrului de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință înființat la București, în numele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

Sesiunea de toamnă a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) a început la Strasbourg pe 30 septembrie 2019 cu evenimente dedicate aniversării a 70 de ani de la fondarea instituției. Astăzi, din Consiliul Europei fac parte 47 de state, iar Adunarea este formată din 324 de titulari și 324 de supleanți, desemnați de către parlamentele naționale din țările membre. În 1999, cea mai veche instituție europeană a primit din partea României, la aniversarea a 50 de ani de la înființare, un dar de preț, sculptura *Rugăciune* a lui Constantin Brâncuși, admirată de toți vizitatorii Consiliului Europei.

Masa rotundă la care a participat președintele Constantinescu, organizată de **Shoshana Bekerman**, directorul „Coaliției Interparlamentare pentru Etică Globală”, partener în promovarea *Inițiativei Levant*, a avut drept obiectiv implementarea, la nivel european, a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (O.D.D.) propuse de Organizwația Națiunilor Unite.

Liliane Maury Pasquier, președinte al APCE, parlamentarii europeni reuniți la masa rotundă și participanți din Costa Rica, Israel, Madagascar, Nigeria, Mali, Italia, Spania, România, nume sonore în eforturile de promovare a inițiativelor umanitare precum dr. **Alberto Zucconi** (Academia Monială de Artă și Știință), **Haidara Aichata Cisse** (vicepreședinte al Parlamentului Pan-African), **Esther Abimbola Ajayi** (fondatoarea fundației supranumită „cel mai mare filantrop al Africii”), sau dr. **Nadeem Ammar** („Asociația Druze pentru Cultură și Pace”), au

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

explorat căile practice prin care se poate ajunge la o adevărată cultură a păcii, esențiale fiind educația și implicarea generației viitoare.

Lucrările mesei rotunde au fost prezidate de senatorul spaniol **Antonio Gutierrez-Limones**, căruia președintele Constantinescu i-a înmânat, din partea Coaliției Interparlamentare pentru Etică Globală și a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, o diplomă onorifică de „Ambasador al Păcii".

Prezentarea „Inițiativei Levant pentru pace globală" în Consiliul Europei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Studii de caz în zonele sensibile ale Levantului

Studiile efectuate până în prezent s-au concentrat fie asupra fragmentarismului politic și etnic, fie l-au privit ca o mărturie a unor ample sinteze socio-culturale, considerându-l relevant pentru caracterul polisemic al culturii sau pentru un spaţiu de incluziune și sinteză. Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului își propune să abordeze prioritar problema conservării și valorificării patrimoniului material și imaterial al umanității din aria Levantului și a detensionării conflictelor naţionale, etnice și religioase legate de gestionarea acestui patrimoniu în câteva zone sensibile din Balcani, Caucaz, Nordul Africii și Orientul Mijlociu.

În **Balcani**, președintele Emil Constantinescu a identificat câteva premise promițătoare de rezolvare a unor vechi conflicte prin dialog cultural și religios în Bosnia-Herțegovina și Turcia. În **Bosnia-Herțegovina**, războiul din 1992 fusese un război straniu, în care armatele statelor implicate nu s-au luptat între ele, militarii omorând civilii celeilalte etnii, dar mai ales distrugând obiective culturale, pentru a șterge identitatea celor cu care conviețuiseră pașnic sau violent de-a lungul istoriei. Ajuns la Sarajevo, în 1999, pentru o întâlnire cu membrii președinţiei colective prin rotaţie a Republicii, președintele Constantinescu a remarcat că aceştia au acceptat să fie împreună pentru prima oară, cu condiţia *sine qua non* a traducerii convorbirilor în limbile bosniacă, sârbă și croată, realizată de ambasadorul român, fost cadru didactic la Catedra de sârbo-croată de la Universitatea din București, de soția și de fiul său, student la Sarajevo. Această insistenţă asupra limbilor naţionale – de fapt, dialecte ale unei limbi comune folosită timp de șapte decenii în fosta Iugoslavie – ilustra valoarea identitară a limbii pentru cei aflaţi în conflict. Revenind la Sarajevo, mai întâi în 2000, la Summitul Pactului de stabilitate în Balcani, apoi în 2006, la o reuniune

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a Clubului Politic Balcanic, și în 2016, la conferința organizată de *Biblioteca din Alexandria* și *Centrul Internațional Nizami Ganjavi*, a putut vizita Biblioteca Națională, ale cărei ruine le văzuse în 1999, după ce fusese distrusă de bombardamentele soldate cu arderea a aproape un milion de cărți. Reconstruită cu fonduri europene, ea expunea la loc de cinste una din cărțile rare salvate de un musulman în timpul bombardamentelor din '92: o Hagadă ebraică din secolul al XIII-lea, editată la Barcelona și purtată de-a lungul secolelor în nordul Africii, Europa Centrală, Balcani, care mai fusese o dată salvată în cel de-Al Doilea Război Mondial, de un creştin. A fost pe podul peste Mostar din secolul al XVI-lea, acum reconstruit și a trecut din centrul construit în timpul Imperiului Austriac în stil baroc și neoclasic, în orașul vechi cu arhitectură musulmană și viață orientală, în cartierele de blocuri din timpul fostei Iugoslavii și în cele moderne construite după 1992, cu buildinguri pentru birourile bussines-ului globalizat. Tot atunci, la Sarajevo se afla și Geraldine Brooks, o jurnalistă australiană corespondentă a Wall Street Journal în timpul războiului civil, care, ajunsă profesor la Universitatea Harvard, a publicat romanul „Poporul cărții: povestea Hagadei ebraice salvată de musulmani și de creștini", arătând cum iubirea față de cultură poate depăși barierele religioase, etnice sau rasiale.

În **Turcia,** patrimoniul istoric al minorităților este important pentru că adaugă teritoriului o lungă istorie ,,preotomană''. Siturile hitite, cele ale Antichității grecești și cele bizantine îmbogățesc peisajul cultural contemporan al Turciei, sporind atractivitatea turistică, cu efecte benefice de ordin economic. Probleme conflictuale vechi, dificil de gestionat, privesc relația cu minoritatea armeană. Cultura tradiției confesionale armene, cea mai mare minoritate creştină din Turcia, este reprezentată în Anatolia, o regiune istorică cu transformări istorice interesante. Patrimoniul arheologic armean include Catedrala Sfânta Cruce de pe insula Aktamar de pe lacul Van, cu o istorie din secolul al X-lea. Biserica a fost supusă unui program de restaurare finanțat de Ministerul Culturii din Turcia între 2005-2006, pentru ca în 2007 să fie redeschisă oficial ca muzeu, într-o ceremonie la care au participat ministrul turc al Culturii, oficiali guvernamentali, ambasadori, patriarhul armean al Istanbulului Mesrob II, o delegație din Armenia și jurnaliști internaționali. Guvernatorul de Van

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a descris renovarea bisericii drept „un eveniment al respectului Turciei pentru istorie și cultură”. Orașul Diyarbakır este un caz special al multiculturalității și al promovării diversității culturale și lingvistice. Catedrala Apostolică Armeană din secolul al XVI-lea, Sfântul Giragos din Diyarbakır, cea mai mare biserică armeană din Orientul Mijlociu, cu o capacitate de trei mii de persoane, a fost restaurată din fonduri private, din donații ale armenilor din diaspora. La încheierea slujbei, după renovarea acestei biserici, care validează comunitatea armeană ca parte la moștenirea culturală de aici, primarul din Diyarbakır, Osman Baydemir, s-a adresat credincioșilor armeni, în armeană și apoi în kurdă, turcă, engleză și arabă: „Bine ați venit la voi acasă. Nu sunteți oaspeți aici; aceasta este casa voastră. [...] Știm cu toții despre evenimentele trecute”, „iar dorința noastră este ca fiii și fiicele noastre să sărbătorească împreună realizările viitoare”. Toleranța este cuvântul cheie, însă el nu trebuie să existe doar în discurs, ci și în libertatea practicilor tradițiilor și credințelor, fără a percepe diferențele negativ, ci pozitiv, pentru conviețuire și îmbogățire reciprocă. Mai puțin cunoscut este patrimoniul cultural al sirienilor ortodocși din regiunea Tur Abdin, cu catedralele, mănăstirile și cu limba lor aramaică din vechiul Levant, care trebuie readus în atenția programelor de cercetare științifică, ca o parte a patrimoniului cultural universal.

Regiunea Caucazului este martora unei coexistențe milenare, dar și a multor tensiuni datorate fragmentărilor etnice. Încă din Antichitate, partea de sud a Caucazului a constituit o zonă de rivalitate între perși, greci și romani, și apoi între arabi, iranieni, turci și ruși. Multiculturalitatea și varietatea tradițiilor este gestionată acum de trei state, care au fost timp îndelungat componente ale Imperiului Rus și apoi ale Uniunii Sovietice: Georgia și Armenia, cu o veche istorie creștină, și Azerbaidjan, majoritar musulman, cu o minoritate rusă ortodoxă, dar și cu tradiții ale zoroastrismului și ale culturii albaniene, care se revendică de la o veche religie creștină. După 1991, când Azerbaidjanul și Georgia și-au restabilit independența față de Uniunea Sovietică, au apărut conflicte noi și s-au redeschis conflicte vechi, congelate în timpul regimurilor totalitate. În paralel, s-a menținut o colaborare diplomatică activă atât în cadrul bilateral, cât și în cel multilateral prin semnarea a peste 100 de acorduri bilaterale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Istoria **Georgiei** a fost dominată o lungă vreme, începând cu secolul al X-lea, de dinastia Bagrationi, care a condus statul georgian până la anexarea lui, la începutul secolului al XIX-lea, de către Imperiul Rus, care devenise forța geostrategică dominantă în regiune încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Confruntarea militară dintre Imperiul Otoman și Rusia și Primul Război Mondial au escaladat conflictele etnice în regiune. Un subiect de dispută între Georgia și Azerbaidjan îl reprezintă mănăstirea Sfântul David Gareji, construită în secolul al VI-lea d. Hr. și extinsă de mai multe ori după aceea pe Muntele Sfânt sau *Mtatsminda,* în georgiană. Marea majoritate a complexului monahal este situat pe teritoriul Georgiei, însă o parte minoră, dar care include importanta Biserică Udabno, se află de partea azeră a graniței. Tensiuni minore au existat în 2012, când turiștilor le-a fost refuzat de către autoritățile azere accesul la biserica Udabno, generând nemulțumiri publice în Georgia. Tensiunile nu au escaladat, întrucât problema a fost aplanată prin dialogul celor doi președinți pe această temă la Summit-ul NATO de la Chicago din 20 mai 2012. Chiar dacă autoritățile azere au fost deschise restaurării comune a complexului mănăstirii împreună cu autoritățile publice georgiene, reprezentantul bisericesc, Catholicos-Patriarhul întregii biserici a Georgiei, Ilia al II-lea, susține că „mănăstirea era un altar sfânt, care ar trebui să se întindă în întregime pe pământul Georgiei”. După mai multe întâlniri pe tema delimitării granițelor în contextul sitului religios, în 27 februarie 2019, în cadrul unei reuniuni organizate în Azerbaidjan, președintele Georgiei, Salome Zurabishvili, și președintele Azerbaidjanului, Ilham Aliyev, și-au exprimat consensul asupra procesului de delimitare. Există și unele tensiuni culturale în ceea ce privește problemele lingvistice. Influența religioasă iraniană asupra azerilor din Kvemo Kartli este un alt domeniu care solicită o înțelegere între autoritățile georgiene și azere. Din punct de vedere politic și economic, Azerbaidjanul, ca țară furnizoare de gaze, și Georgia, ca țară de tranzit, au nevoie una de alta în aprovizionarea energetică a Europei Centrale și de Sud-Est, precum și în relația cu Uniunea Europeană, astfel că există perspective promițătoare pentru o continuare fructuoasă a dialogului.

Nordul Africii a revenit în centrul atenției după Primăvara arabă, care a scos la iveală conflicte vechi congelate în timpul regimurilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

totalitariste, printre ele fiind situația comunității creștinilor copți.

În **Libia**, un spațiu nord-african cu o istorie antică de excepție, pe lângă cei 40.000 de romano-catolici împărțiți în două episcopii, la Tripoli și Benghazi, și comunitatea anglicană mai recentă, a supraviețuit o cultură creștină coptă dezvoltată sub influență romană, practicată de circa 60.000 de copți concentrați în zona Tripolis. În 2015, întreaga lume a fost șocată de decapitarea unui grup de 21 de creștini egipteni copți din Libia, de către gruparea Statul Islamic. Biserica coptă i-a inclus pe aceștia ca noi martiri în Sinaxarul său de sfinți. Deși Libia este un stat bogat în resurse petroliere, conflictele militare și guvernele paralele determină mii de emigranți să-și riște viețile în drum spre Europa. Crearea unor premise de pace în Libia sunt esențiale, inclusiv pe baza recursului la patrimoniul istoric cultural.

În **Egipt**, copții cu o istorie culturală impresionantă și-au diminuat influența începând cu secolul al XIX-lea, astăzi reprezentând doar aproximativ 10% din populație, cu 9,5 milioane de reprezentanți asumați. În 1 ianuarie 2011, un atac cu bombă asupra creștinilor copți din Alexandria a atras atenția asupra situației acestei comunități, care a dat multe personalități culturii, diplomației, politicii și economiei egiptene. Patriarhul ecumenic Bartolomeu afirma la aflarea cumplitelor vești despre tragedia creștinilor copți din Libia și Egipt: „Acest incident nedrept și nejustificabil a dezvăluit pentru noi și pentru întreaga lume marele preț pe care creștinii îl plătesc în continuare pentru credința lor în Iisus Hristos". În sfârșit, după multe avertismente și crime ignorate, Parlamentul European aduce în discuție atacul asupra creștinilor din Alexandria și adoptă la 20 ianuarie 2011 o rezoluție referitoare la situația creștinilor în contextul libertății religioase. Este important de menționat că, în ciuda tuturor presiunilor, Biserica coptă se străduie în continuare să-și îndeplinească rolul de mediere în societatea egipteană.

În **Orientul Mijlociu**, zonă cu o istorie îndelungată și complicată, Libanul, Siria, Irakul și Israelul sunt obligate să gestioneze probleme vechi și sensibilități recente ale relațiilor confesionale cu potențial conflictual. Toleranța și dezbaterile deschise despre elementele comune de identitate, despre cultură și istorie sunt căile care pot duce la îndepărtarea de înstrăinare și violență în acest spațiu. **Libanul**, cu aproape jumătate din populație de confesiune creștină (maroniți, armeni, sirieni ortodocși),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

este un puternic centru al culturii mediteraneene și europene. Începând cu secolul al XIX-lea, aici s-a înființat o tradiție academică susținută de familia al-Bustani, cofondatorii școlii americane, devenită în 1866 The American University of Beirut, și din partea catolică prin înființarea Școlii Iezuiților în Ghazir, devenită apoi Universitatea Saint-Joseph. Concurența confesiunilor a stimulat cultura libaneză, iar prezența protestanților a impulsionat progresul educației, munca de traducere și înființarea de școli, astfel încât Libanul a fost în secolul al XIX-lea un puternic centru de intermediere a culturii europene și americane, a tehnicii și a științei în interiorul Orientului.

Siria a fost victima acțiunilor teroriste ale organizației Statul Islamic, care a speculat vidul de putere în urma războiului civil declanșat în 2011. Patrimoniul cultural și arheologic pe care îl posedă Siria este excepțional, pierderile imense înregistrate în urma conflictelor militare reprezentând o tragedie pentru cultura lumii. Printre ele, cele opt parcuri arheologice din nord-vestul Siriei. Un peisaj remarcabil cu vestigii arhitecturale de locuințe, temple păgâne, biserici, ziduri de protecție, băi romane dădea mărturie despre viața rurală din perioada bizantină. Vechile orașele siriene au o tradiție istorică, dar și patrimonială, recunoscută în întreaga lume. Bosra, un centru important al Regatului Nabatean, a înflorit în Imperiul Roman, când în secolul al II-lea s-a construit un teatru pentru dramele grecești și romane, ulterior încorporat într-o fortăreață din secolul al XII-lea a dinastiei Ayyubid, un exemplu fin al arhitecturii militare musulmane medievale. Palmyra, unul dintre cele mai importante orașe din Siria antică, loc de popas pe rutele comerciale încă din mileniul al doilea î.Hr., avea, până la distrugerile provocate de Statul Islamic, vestigii bine conservate care dovedeau o multiculturalitate locală impresionantă. Nu putem uita Dura-Europos, oraș elenistic, pe malul Eufratului, cu numeroase temple, decorațiuni, inscripții, echipamente militare și morminte, unde mai mult de jumătate din siturile arheologice au fost distruse, atât în timpul războiului civil sirian, cât și de către Statul Islamic. Tell Mardikh, cu o vechime de 5000 de ani, este renumit pentru biblioteca sa de tablete cuneiforme. Comori ale culturii levantine universale sunt și în Mari/Tell Hariri, vechi oraș sumerian și amorit de pe malul vestic al râului Eufrat, unde a fost excavat palatul lui Zimri-Lim (mileniul al II-lea î.Hr.), care conținea inițial

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

peste 300 de camere. Un reper cultural important din epoca Bronzului este și Ar-Raqqa, cu situl arheologic Tell Bi'a, dar și din secolul al IX-lea, când era capitala Califatului Abasid. Siria a avut și o cultură creștină vie, grav afectată de război, Patriarhia Rum-Ortodoxă de Antiohia numărând înaintea declanșării conflictelor militare un milion de credincioși. Importante destinații ale pelerinilor erau Mănăstirea Sfintei Marii din Saydnaya (din secolul al VI-lea) și Mănăstirea Sfânta Tecla din Maʿlula (în zona Damascului). Biserica armeană este reprezentată de Biserica Siriacă Ortodoxă. Conflictele din Siria ne-au amintit, afirma Patriarhul Bartolomeu, de lupta de supraviețuire a creștinilor din Orient, a căror moștenire nu stă numai în legătura lor istorică cu Evanghelia, ci în cultura lor unică cu valoare pentru păstrarea diversității religioase mondiale.

În **Irak** trăia o importantă comunitate a creștinilor sirieni cu tradiție milenară, concentrați în special în zona Mosul, unde se afla mormântul Profetului Iona. În 2014, Statul Islamic i-a pus pe fugă, distrugând și ultimele rămășite ale patrimoniului cultural al acestei culturi confesionale istorice cu inestimabile simboluri istorice sau vechi-testamentare. Profesorul Tamcke avertiza că, prin aceste acțiuni, Statul Islamic revendică nebunește dreptul de a constitui singura religie, încercând să distrugă monumente, biblioteci și opere de artă, martorii istoriei creștinismului din regiune, și chema Europa și lumea întreagă să nu rămână indiferentă la aceste acte de distrugere a culturii și civilizației Levantului, pentru că în societatea contemporană culturile trebuie să dialogheze, nu să se distrugă sau să se înlocuiască una pe alta.

Israelul este, poate, cel mai complicat și dificil context pentru conceptul de spații partajate, cazul Ierusalimului fiind tematizat în întreaga lume. După Hayden, conform acestui concept, indiferent de dominarea unei comunități într-un astfel de spațiu, membrii comunităților subordonate au dreptul de a vizita siturile religioase revendicate de cel dominant, aceasta fiind condiția minimă a funcționării schimbului cultural și premisa fundamentală pentru posibilitatea implementării diplomației culturale în acel spațiu. Bulle invocă în acest caz teoria dominației simple: o relație primară între dominatori și cei care sunt dominați, unde transgresiunea și rezistența nu pot fi înțelese decât ca interiorizare, făcând astfel imposibilă existența unei lumi comune. Tema Ierusalimului este disputată la nivel

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mondial, însă nu putem ignora aspectele pozitive ale coexistenței într-un spațiu atât de dezbătut din timpul primelor manifestări concurențiale ale celor trei mari religii abrahamice. În ecuația simbolică complicată a locurilor sfinte ale Ierusalimului intră patrimoniul religios și cultural al evreilor, cu Zidul Plângerii, relicva templului lui Solomon, al creștinilor, cu Sfântul Mormânt, și al musulmanilor, cu Moscheea Albastră. Un exemplu pozitiv este partajarea spațiului sacru al Sfîntului Mormânt de către creștini. Sfântul Mormânt, locul morții și învierii lui Hristos este totodată loc de unitate în credința personală a creștinilor în Hristos și spațiu împărțit, topografia Sfântului Mormânt fiind arondată la șase confesiuni creștine: ortodocșii greci, catolicii, armenii, copții, sirienii și etiopienii, cu locuri distincte în biserică.

Președintele Academiei de Diplomație Culturală, Emil Constantinescu, și directorul Institutului de Diplomație Culturală din Berlin, Mark Donfried, îi prezintă președintelui israelian Shimon Peres „Inițiativa Levant pentru pace globală", 2012

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Catholicos-Patriarhul întregii biserici a Georgiei, Ilia al II-lea

Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Întrevedere cu directorul general al Muzeului de Egiptologie din Cairo, Egipt, Sabah Abd El Razik Saddik, aprilie 2019

Situl de artă rupestră paleolitică și neolitică de la Gobustan, Azerbaidjan Împreună cu directorul și directoarea-adjunctă ai Muzeului de Arheologie și Luiza Popa, director ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

La Efes, un sit arheologic cu vestigii din perioada elenistică și romană, dar și din epoca bizantină

Conferința organizată de Biblioteca din Alexandria și Centrul Internațional Nizami Ganjavi, Sarajevo

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISTORIC

ACADEMIA MONDIALĂ DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ. SAVANȚI ÎN SLUJBA PĂCII

Maxim Onofrei

Reuniune a Consiliului Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință la Institutul Levant, București, 10 octombrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

WAAS@60. Retrospectivă și reflecții

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este primul Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință (World Academy of Art and Science – WAAS), a cărei naștere și ale cărei etape majore sunt legate de evoluția socială a umanității de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial și până astăzi. Încă de la început, Academia Mondială de Artă și Știință s-a axat pe abordarea provocărilor sociale globale, motivația sa provenind din convingerea că descoperirile științifice și cunoștințele academice nu pot fi separate de responsabilitatea socială a modului în care sunt utilizate. Pornind de la inițiativele lui Albert Einstein și fondată oficial în 1960 de intelectuali eminenți, printre care Robert Oppenheimer, Bertrand Russell, Joseph Needham (co-fondator al UNESCO), Lord Boyd Orr (primul director general al FAO) sau Brock Chisholm (primul director general al OMS), Academia Mondială de Artă și Știință este un forum pentru savanții, artiștii și cercetătorii reflexivi, dedicați abordării provocărilor presante cu care se confruntă omenirea, independent de granițele sau limitele politice și spirituale. În Academie, aceste probleme pot fi discutate în mod obiectiv, științific, la nivel global, fără interese personale sau atașamente regionale, pentru a ajunge la soluții care să afirme drepturile universale ale omului și să servească binele comun al întregii omeniri.

Fondatorii Academiei Mondiale de Artă și Știință aveau o credință vie în știință. În același timp, și-au dat seama că, de una singură, aceasta nu este îndeajuns pentru a asigura bunăstarea umanității. Cunoștințele necesare nu se limitează la ce poate fi definit prin ecuații, sau cuantificat în formule matematice. Este vorba despre un fel de cunoaștere care cuprinde întreaga „artă de a trăi”, nu doar cunoștințele obiective obținute în urma analizelor, sau datele concrete furnizate de observarea riguroasă a lumii dimprejur. Această cunoaștere depinde, poate chiar mai mult, de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cunoștințele subiective derivate din cele mai înalte valori universale, iradiate „de speranță și credință”. Înglobând atât rezultatele materiale, cât și consecințele sociale și implicațiile politice, ea necesită nu doar rațiune, ci și imaginație, deoarece mărturiile marilor oameni de știință ne confirmă faptul că cea mai înaltă cunoaștere provine din experiențe revelatoare și intuitive, care transcend logica liniară a proceselor cognitive raționale. Sau, cum spunea renumitul matematician Bronowski: „Adevărul în știință nu este cu nimic diferit de adevărul în artă. Afectele inimii, fundamentele personalității, sunt doar mai dificil de comunicat”.

Includerea „Artei” în titulatura Academiei nu a fost o încercare de a lărgi gama de discipline deschisă potențialilor săi membri, ci de a înlesni o „cununie” a dimensiunilor obiective și subiective ale cunoașterii, esențiale pentru elucidarea și spargerea „codului genetic” al conștiinței și evoluției sociale. Aceasta reflectă faptul că nu putem atinge o cunoaștere reală independent de valorile universale și se bazează pe conștientizarea faptului că toată cunoașterea umanității – a oamenilor de știință, artiștilor și teologilor deopotrivă – reprezintă o construcție socială a realității, eficacitatea acesteia depinzând de valorile pe care este fundamentată și pe care urmărește să le realizeze prin aplicarea a ceea ce ne este cunoscut.

Academia Mondială de Artă și Știință abordează toate activitățile sale dintr-o perspectivă bazată pe valori, centrată pe om, transdisciplinară, care cuprinde aspecte legate de pace și securitate, drepturile omului și guvernanță, economie și finanțe, educație și dezvoltare umană, societate și cultură, tehnologie și ecologie, și colaborează cu o rețea de centre naționale și parteneri internaționali din întreaga lume. Unul dintre obiectivele fondatorilor a fost acela ca Academia să funcționeze ca o „universitate mondială informală”. Prin colaborarea cu alte organizații internaționale, în anul 2014, Academia Mondială de Artă și Știință a fondat Consorțiul Universitar Mondial (World University Consortium – WUC), dedicat educației viitorului. Președintele acestui consorțiu este prof. dr. Remus Pricopie, rector al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și membru al Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

Conferința „WAAS@60. A Planetary Moment” (15-19 februarie 2021) care a aniversat 60 de ani de existență a Academiei, a prilejuit nu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

doar o retrospectivă, ci și reflecții legate de lumea de astăzi și lumea de mâine. Documentul dat publicității poartă semnăturile președintelui Garry Jacobs, vicepreședintelui Donato Kiniger-Passigli, președintelui de onoare Ivo Šlaus și președintelui Board of Trustees, Alberto Zucconi. Autorii pornesc de la premisa că, deși soluționarea complexului nexus de probleme cu care se confruntă omenirea depășește capacitatea oricărui individ sau a oricărui grup restrâns de persoane și organizații, ea nu se află dincolo de capacitatea aspirației, inteligenței și determinării colective a umanității. Lumea are nevoie de o conducere care să aducă oamenii împreună și nu să-i împartă în facțiuni competitive și tabere belicoase; de organizații angajate să gândească în numele tuturor, nu doar în numele propriu; de o gândire transdisciplinară care depășește toate granițele, în căutarea unor adevăruri care nu se contrazic și nu se anulează reciproc; de o educație care să anime și să inspire, să trezească creativitatea și să încurajeze adevărata individualitate, mai degrabă decât egoismul. Printr-o rețea de persoane din întreaga lume angajate în slujba acestor idealuri, care lucrează cu alți indivizi și organizații cu mentalități similare, Academia Mondială de Artă și Știință a construit o „rețea a rețelelor", cu puterea colectivă de a dezlănțui o mișcare globală de evoluție socială conștientă.

Leadership și guvernanță globală

Tratatul Organizației Națiunilor Unite privind interzicerea armelor nucleare (UNTPNW) a intrat oficial în vigoare la 22 ianuarie 2021, după ce Honduras a devenit cea de-a 50-a națiune care l-a ratificat. Trei zile mai târziu era celebrată cea de-a 75-a aniversare a primei rezoluții a ONU, adoptată prin consens la 24 ianuarie 1946, prin care se stabilea obiectivul de eliminare a armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă. Aceste două evenimente au o relevanță directă pentru trecutul, prezentul și viitorul Academiei Mondiale de Artă și Știință.

Originea lor poate fi urmărită până la scrisoarea adresată de Albert Einstein președintelui Statelor Unite, Franklin D. Roosevelt, la 2 august 1939, care a condus la demararea Proiectului Manhattan sub conduce-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

rea lui Robert Oppenheimer, la bombele atomice lansate la Hiroshima și Nagasaki în august 1945, la împărțirea Europei în blocuri militare rivale și începutul Războiului Rece, la inventarea bombei cu hidrogen în 1952 și la criza rachetelor din Cuba în octombrie 1962. Cursa înarmărilor a dus, în cele din urmă, la producția a peste 110.000 de arme nucleare. Toate aceste evenimente externe importante marchează, dar și ascund, o altă poveste de o importanță egală sau chiar mai mare în cei 75 de ani de când am intrat în Era Nucleară. Este vorba de publicarea *Manifestului Russell-Einstein* în 1955, care avertizează asupra pericolelor catastrofale ale războiului nuclear. Manifestul a fost urmat în 1957 de prima dintre „Conferințele Pugwash", care și-a asumat misiunea de a „diminua rolul jucat de armele nucleare în politica internațională și, pe termen lung, de a elimina în totalitate astfel de arme", și de înființarea Academiei Mondiale de Artă și Știință în 1960, la care au participat Oppenheimer și patru dintre cei unsprezece savanți semnatari ai Manifestului Russell-Einstein. Acest al doilea șir de evenimente a avut, de asemenea, consecințe deosebite. A dus la primul „Tratat de interzicere limitată a testelor nucleare" în 1963, la „Tratatul de neproliferare nucleară" în 1968, „Tratatul de limitare a armelor strategice" în 1972, la decizia Curții Internaționale de Justiție din 1995, semnarea UNTPNW în 2017 și la decizia Rusiei și a SUA de a prelungi noul Tratat privind controlul armelor nucleare – START – la sfârșitul lunii ianuarie 2021.

Ideea înființării unei asociații internaționale care să cerceteze provocările majore cu care se confruntă omenirea, într-un context neguvernamental s-a născut, așadar, dintr-o serie de interacțiuni și întrevederi între renumiți oameni de știință și intelectuali în primii ani de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Ea s-a cristalizat în decursul primei conferințe internaționale despre știință și bunăstare umană, organizată la Washington, D.C. în 1956. Principalul subiect de dezbatere al conferinței a fost viitorul umanității, iar scopul său ultim era să traseze un parcurs pașnic al progresului societății mondiale către un „viitor în care întreaga omenire se va putea bucura de realizările imense ale minții umane". Strategia pentru acest deziderat urma să creeze un forum internațional permanent, care să poată urmări acest obiectiv dintr-o perspectivă apolitică, imparțială, științifică și, mai presus de toate, etică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Decizia pe care participanţii la această conferinţă au luat-o a fost să înfiinţeze o academie de artă şi ştiinţă la nivel global, „o instituţie care să se bucure de cea mai înaltă autoritate ştiinţifică, care să fie privită drept un organism consultativ cu adevărat obiectiv, aflat în serviciul statelor şi popoarelor lumii şi care să poată evolua, treptat, într-o instituţie influentă pentru toate întrebările care se dovedesc decisive pentru viitorul umanităţii". Această conferinţă a dus în mod direct la înfiinţarea oficială a Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă la 24 decembrie 1960, cu mesajul „Deopotrivă, locuitori ai planetei şi oameni de ştiinţă! Să ajutăm cu toţii să transformăm acest forum într-o adevărată agenţie pentru bunăstare umană!"

În timp ce perspectiva globală a misiunii Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă este împărtăşită astăzi de o serie întreagă de organizaţii, la înfiinţare, ea a punctat momentul în care istoria a încetat să fie a unor popoare, state sau grupări individuale: momentul în care umanitatea, în întregul său, a devenit un tot indivizibil. De atunci, dezbinarea cauzată de frontierele politice a început să dispară cu rapiditate, în pofida faptului că numărul total al statelor naţionale de pe mapamond s-a triplat în decurs de câteva decenii. Organizaţia Naţiunilor Unite avea deja cincisprezece ani vechime la acea vreme, rămânând, până astăzi, o organizaţie direcţionată mai degrabă de intenţiile şi interesele statelor naţionale independente decât de aspiraţiile umanităţii în ansamblu.

Fondatorii Academiei au intenţionat ca aceasta să ofere consiliere şi asistenţă agenţiilor care operau înăuntrul sistemului Organizaţiei Naţiunilor Unite. Acest lucru a fost posibil datorită numărului de membri ai Academiei care se numărau printre fondatorii agenţiilor ONU, precum şi acelora ulterior aleşi pe baza unei experienţe substanţiale în diplomaţie internaţională, precum directorii fondatori ai FAO, UNESCO şi OMS, actuali şi foşti şefi de state şi miniştri, ambasadori sau alţi membri importanţi ai guvernelor şi organizaţiilor internaţionale cu care Academia Mondială a colaborat de-a lungul timpului. Lista completă a distinşilor lideri politici şi diplomatici aleşi ca membri ai Academiei de la înfiinţare până astăzi este cu mult prea lungă pentru a o reproduce aici, însă importanţa sa practică a fost cu adevărat uriaşă.

De-a lungul deceniilor de activitate, eforturile Academiei au inclus

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și multe proiecte și întâlniri legate în mod direct sau indirect de guvernanța globală, inclusiv o serie de ateliere (workshop-uri) despre *Implicațiile globalizării*; *Surpriza globală: Recontextualizarea guvernanței și cetățeniei*; *Guvernanța diversității. Identitatea culturală și cerințele civilizației,* sau *Guvernanța globală într-o lume turbulentă* („Implications of Globalization"; „Global Surprise: Reframing Governance and Citizenship"; „Governance of Diversity, Cultural Identity and the Requirements of Civilization"; „Global Governance în a Turbulent World") în Statele Unite între 1992 și 1995. La rândul său, această inițiativă a reorientat discursul către dezarmarea nucleară, pace și securitate între 2005 și 2010. Ulterior, avea să ducă în mod indirect la trei proiecte derulate în colaborare directă cu Organizația Națiunilor Unite, începând cu *Proiectul Noii Paradigme* (New Paradigm Project) în 2013. Formularea unei concepții cuprinzătoare și integrate a societății globale a fost facilitată de o structură programatică detaliată și integratoare, care ia în considerare legăturile complexe și interdependența între toate aspectele și dimensiunile existenței umane. Elaborarea unei teorii sociale integrate și transdisciplinare a constituit fundamentul proiectului Academiei, *Oportunitățile și provocările secolului XXI: În căutarea unei noi paradigme*, precum și a conferinței internaționale cu același nume, organizată în 2013 în colaborare cu Biroul Națiunilor Unite de la Geneva, urmată de o serie de conferințe în 2014-2015 în colaborare cu Academia de Artă și Știință din Muntenegru (la Podgorica), Universitatea Națională din Kazahstan (la Alma-Ata), Centrul Internațional Nizami Ganjavi (la Baku), Fundația Bohdan Hawrylyshyn (la Kiev) și CERN (la Geneva). Mai recent, această neobosită căutare a stat la baza colaborării dintre Academia Mondială de Artă și Știință și Clubul de la Roma pentru *Inițiativa Noii Civilizații Emergente* ("Emerging New Civilization Initiative").

Astăzi, Academia Mondială de Artă și Știință continuă să urmărească acest deziderat. Spre finalul anului 2019, Academia Mondială de Artă și Știință a intrat într-un al doilea parteneriat cu Biroul Națiunilor Unite de la Geneva, pentru un proiect intitulat *Leadership-ul global în secolul XXI* („Global Leadership in the 21st Century", GL-21), posibil doar prin eforturile asidue a trei membri actuali ai Academiei care și-au făurit cariere de excepție în interiorul sistemului Națiunilor Unite. Cel

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de-al doilea proiect continuă să se axeze pe studiul complexelor probleme sociale generate de evoluția fulgerătoare a situației și forțelor globale. Însă, acum, accentul cade pe încercarea de a aplica o structură integrată a cunoașterii pentru a elabora noi strategii catalizatoare, care să vină în întâmpinarea acestor percepute lacune ale leadership-ului global și, totodată, să învingă inerția și rezistența inerentă care nu permit comunității globale să rezolve în mod eficient aceste provocări. Proiectul a implicat formarea a cincisprezece grupuri de lucru, organizarea a două conferințe internaționale majore în colaborare cu Biroul Națiunilor Unite de la Geneva, precum și a douăzeci de workshop-uri la care, în total, au luat parte peste 350 de experți și 70 de organizații partenere, inclusiv 11 agenții ale Organizației Națiunilor Unite. Cele 60 de recomandări rezultate din urma proiectului GL-21 includ crearea unui model pentru o implementare multidisciplinară, integrată și care să implice activ diferiții factori de interes în elaborarea politicilor viitoare în cadrul instituțiilor existente.

Știință și valori umane. Integrarea cunoașterii

Către sfârșitul anilor '60, Academia își diversificase deja portofoliul de interese de la pace, dezarmare, probleme demografice și securitate nutrițională la probleme cu mult mai dificile și complexe privitoare la conservarea mediului înconjurător. În 1970, Academia Mondială de Artă și Știință organiza, pe parcursul a cinci zile, o conferință în parteneriat cu Societatea Geografică Americană, care avea să ducă la apariția publicației *Mediul și societatea în tranziție* (Environment and Society in Transition). Subiectele abordate includeau meteorologia, demografia, fertilitatea, familia, hrana, apa, energia, dreptul, politicile publice, economia, gestionarea deșeurilor, sănătatea, educația, tehnologia electronică și ordinea publică. Alăturarea considerentelor ecologice acestor diferite dimensiuni a constituit o temă fundamentală a eforturilor Academiei încă de atunci, inclusiv în cadrul altor trei proiecte derulate mai târziu în parteneriat cu Organizația Națiunilor Unite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Această căutare a cunoştinţelor transdisciplinare avea să ducă la explorarea unor teorii sociale mult mai complexe, în special prin lucrările de referinţă ale eminentului teoretician social Harold Lasswell, preşedinte al Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă în anii 1970. Teoriile şi modelele sale de procese sociale complexe integrau perspective politice, juridice, organizaţionale, sociale, culturale şi psihologice privitoare la rolul indivizilor, instituţiilor, comunicării şi, în primul rând, al valorilor. În mod indirect, aceasta a inspirat şi o altă iniţiativă paralelă a Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă, un studiu extins al schimbărilor de paradigmă reunite într-un volum de contribuţii intitulat *„Noi Paradigme: Lumea la 300 de ani după Newton. Despre evoluţia fizicii, ecologiei, economiei şi artei”* (New Paradigms: The World 300 Years After Newton on Developments in Physics, Ecology, Economy and Art). Printre contributorii la acest volum s-a numărat şi Ilya Prigojin, membru al Academiei şi laureat al Premiului Nobel pentru Chimie în 1977 pentru descoperirile sale în domeniul structurilor disipative, sistemelor complexe şi ireversibilităţii. Această perspectivă avea să fie continuată în anii ’90, când Harlan Cleveland a organizat o serie de conferinţe care dezbăteau necesitatea unei teorii integrate a dezvoltării sociale la Vancouver (1998), Washington şi Chennai (1999), ducând la publicarea unei monografii despre „alegerea omenească”. Aceste eforturi au fost continuate, ulterior, printr-o serie de articole publicate în revistele *Cadmus* şi *Eruditio*. Mai recent, gândirea sistemică a fost, de asemenea, fundamentală pentru iniţiativele membrilor Academiei în domeniul ştiinţei reţelelor şi complexităţii sistemice, precum şi pentru noua disciplină a sistemelor anticipatorii.

În epoca în care Academia fusese înfiinţată, globalizarea valorilor umane mergea cot la cot cu globalizarea cunoştinţelor ştiinţifice. Menţionarea „drepturilor omului” în Carta Naţiunilor Unite, intenţionat golită de conţinut, a fost parţial compensată prin adoptarea *Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului* în 1948, un document care reafirma cele mai înalte idealuri ale libertăţii individuale şi ale echitabilităţii, însă, totodată, evita să le sprijine prin conferirea unui statut juridic şi unor mecanisme de execuţie şi control. Următoarele decenii aveau să transpună treptat idealurile înalte în intenţii politice şi realităţi sociale, până când drepturile confirmate în *Declaraţia Universală* au devenit, în cele din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

urmă, principiile și valorile fundamentale pe care ONU a elaborat cele 17 *Obiective de Dezvoltare Durabilă* (ODD) în 2015. În cartea *Transformarea viitorului nostru* (Transforming Our Future), Ivo Šlaus, președinte de onoare al Academiei Mondiale de Artă și Știință, descrie Obiectivele de Dezvoltare Durabilă drept un plan conștient de acțiune pentru fiecare dintre noi și pentru întreaga umanitate în ansamblu, subliniind necesitatea și urgența cu care trebuie să le atingem.

Preocuparea pentru drepturile omului, pentru bunăstarea și calitatea vieții umane a reprezentat, dintotdeauna, una dintre motivațiile fundamentale ale tuturor eforturilor Academiei. Acesta a fost raționamentul din spatele organizării unei conferințe internaționale la Centrul Internațional de Fizică Teoretică în 2013, și al unui simpozion la nivel înalt organizat de Academia Mondială de Artă și Știință în parteneriat cu Organizația Națiunilor Unite și CERN la Geneva în 2015, despre *Știință, Tehnologie, Inovație și Responsabilitate Socială*, eveniment ce a reunit liderii a cinci agenții diferite ale ONU.

Educație centrată pe persoană

În 2008, Consiliul Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință a înființat un „Comitet de Planificare Strategică” care să elaboreze un plan de perspectivă pentru viitoarea evoluție a Academiei. Printre multiplele probleme pe care acest comitet fusese însărcinat să le rezolve se număra și dezvoltarea unui mecanism programatic care să caracterizeze tipul de inițiative pe care Academia avea să le urmărească pe viitor. O reflecție aprofundată asupra celor patruzeci de ani de activitate și intereselor curente ale Academiei avea să ducă la formularea unei concepții multidimensionale a cunoașterii fiabile, care a stat la baza tuturor proiectelor Academiei din deceniul următor. Soluțiile propuse de Comitetul de Planificare Strategică au fost prezentate și ratificate de Consiliul Director al Academiei în mai 2009, fiind integrate în structura practică a Academiei în cadrul Reuniunii Generale a Academiei, organizată la New Delhi în noiembrie 2011.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În căutarea validității științifice cantitative, științele sociale s-au concentrat, în decursul ultimelor decenii, îndeosebi pe acele fenomene care se pretează unor analize statistice. O consecință a acestui fapt este minimizarea rolului jucat de individualitate și unicitatea individuală înăuntrul proceselor sociale și evoluției societății în ansamblu. Conceptul de „cunoaștere fiabilă” propus de Academia Mondială de Artă și Știință duce, în schimb, la recunoașterea realității că individul reprezintă apogeul conștient al colectivului social și joacă rolul indispensabil al exploratorului, aventurierului, inventatorului, antreprenorului, catalizatorului social, liderului politic, gânditorului independent și original, al idealistului și al vizionarului, deopotrivă.

Caracteristica definitorie a acestei concepții de cunoaștere fiabilă se bazează pe un document programatic elaborat în 1961 de către fondatorii Academiei, care sublinia importanța „implicațiilor cunoașterii asupra politicilor publice și conștiinței sociale”. Academia Mondială de Artă și Știință nu fusese înființată pentru a atrage atenția asupra noilor descoperiri specializate în domenii specifice și nici din dorința cunoașterii de dragul cunoașterii, ci, mai degrabă, pentru a studia impactul cunoașterii asupra politicilor implementate și a societății în ansamblu, care, în cele din urmă, înseamnă „cu privire la (și relevantă pentru) ființele umane și viața lor pe acest Pământ”. Cu alte cuvinte, cunoașterea urmărită de Academie trebuie să fie centrată pe persoană și trebuie să caute să îndeplinească toate criteriile necesare pentru a fi de cele mai multe ori relevantă, aplicabilă și eficientă pentru publicul larg și viețile oamenilor.

Ideea înființării unei Universități Mondiale nu a fost străină Academiei; necesitatea unor reforme în educație a fost o temă recurentă de discuție încă de la înființarea acesteia. Mai mult, fondatorii Academiei au descris viziunea lor asupra viitorului organizației ca devenind o „universitate mondială informală”, ajungând chiar până la deschiderea unui prototip al unei astfel de universități în anii ‘60 și ‘70, prin intermediul unui sistem descentralizat de centre de cercetare conduse de membri ai Academiei. La începutul anului 2014, Academia Mondială de Artă și Știință a reanalizat această idee și a înființat, împreună cu alte nouă organizații fondatoare, *Consorțiul Universitar Mondial* (World University Consortium, WUC) în cadrul unei reuniuni la Biblioteca din Alexandria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Consorțiul Universitar Mondial l-a ales drept prim președinte pe Heitor Gurgulino de Souza, rector al Universității Națiunilor Unite (1987-1997) și președinte al Academiei Mondiale de Artă și Știință (2013-2019). Încă de la înființare, Consorțiul Universitar Mondial a urmat o strategie multilaterală. Pe de o parte, s-a concentrat pe elaborarea unei noi programe educaționale, mai strâns corelată cu necesitățile secolului XXI, inițial pentru o serie integrată de cursuri transdisciplinare la nivel de masterat pe baza noilor descoperiri și perspective propuse de Academia Mondială de Artă și Știință. Între 2014 și 2019 au avut loc cincisprezece întrevederi pentru elaborarea acestei programe educaționale, susținute și înregistrate la Centrul InterUniversitar (InterUniversity Centre) din Dubrovnik pe teme precum viitorul democrației, puterea socială, realizările individuale, creativitatea asumată, viitorul educației, teoria finanțelor, economia centrată pe persoană, transdisciplinaritatea științelor sociale și leadership-ul global, unde membrii prezenți au alcătuit și o prezentare detaliată a unui curs despre istoria mentalităților, gândirii și creativității. Următorul pas avut în vedere este dezvoltarea unui prototip de curs pentru primul program de masterat complet axat pe *Leadership-ul global în secolul XXI*, în baza cercetărilor efectuate în cadrul programului GL-21, program derulat în parteneriat cu Biroul Organizației Națiunilor Unite de la Geneva, apoi introducerea acestuia în programele universitare prin parteneriate cu universități din întreaga lume.

Astăzi, Consorțiul Universitar Mondial este condus de prof. dr. Remus Pricopie, rector al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și membru al Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

O rețea a rețelelor

Încă de la înființare, Academia a activat drept o rețea transnațională de indivizi uniți de o înțelegere comună, de o viziune comună și de valori comune dedicate soluționării provocărilor sociale globale privitoare la consecințele sociale și implicațiilor politice ale cunoașterii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Academia Mondială de Artă și Știință nu a fost niciodată o organizaţie convenţională dispunând de un sediu fix, salariaţi, prime sau sporuri. Cu toate acestea, de-a lungul deceniilor, Academia a crescut atât ca număr de membri, cât și de activităţi, abordând probleme din ce în ce mai complexe în baza acestui model organizatoric alternativ.

Cel mai recent partener al Academiei Mondiale de Artă și Știinţă este *Reţeaua de tineret pentru leadership* (Youth Leadership Network), înfiinţată cu încurajarea activă a Academiei de către un grup restrâns de tineri vizionari, cu scopul de a deveni la rândul său o „reţea a reţelelor" în toată puterea cuvântului și, în același timp, o legătură între „reţeaua reţelelor" Academiei, a generaţiilor în vârstă, și organizaţiile care dispun de energia, dinamismul și creativitatea intrinseci primei generaţii pe deplin interconectate din istoria lumii. Atât Academia Mondială, cât și *Reţeaua de tineret pentru leadership* sunt de acord că lumea de astăzi nu are nevoie de alte organizaţii independente, ci de mai multe schimburi, de o mai mare conectivitate și relaţionare între organizaţii, care să se răsfrângă într-o vastă pânză formată din inter-relaţionări din ce în ce mai apropiate și mai armonioase aflate în flux continuu, multiplicându-și, astfel, exponenţial elanul de a deveni o mișcare din ce în ce mai armonioasă și unitară a societăţii globale emergente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Președintele Emil Constantinescu, membru al conducerii Academiei Mondiale de Artă și Știință (WAAS) din anul 2012, alături de Fadwa El Guindi, membru al Consiliului Științific al ISACCL

Garry Jacobs, președinte WAAS, Alberto Zucconi, președintele Board of Trustees, Remus Pricopie, președinte World University Consortium

Vicepreşedintele Donato Kiniger-Passigli, alături de Thomas Reuter (dreapta), membru al Consiliului Ştiinţific al ISACCL, şi Jonathan Granoff (stânga), preşedintele Institutului de Securitate Globală

Jonathan Granoff, Donato Kiniger-Passigli, Thomas Reuter, Nebojša Nešković, secretar-general al WAAS şi Fadwa El Guindi, Institutul Levant, 10 octombrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Profesorul Jeffrey Sachs (Universitatea Columbia), consilier al secretarului-general ONU, invitat de ISACCL la prezentarea proiectului Academiei Mondiale de Artă și Știință: „Human Security for All”

De la stânga: Walter Stinson, Zbigniew Bochniarz, Sreejith Surendran (plan 2), Marcel van der Voorde (plan 2), Marco Vitiello, (plan 2), Phoebe Kondouri, Aleksander Zidansek, Ketan Patel, Jonathan Granof

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prezentarea raportului de activitate al ISACCL în fața conducerii Academiei Mondiale de Artă și Știință. În imagine: Luiza Popa, director-general, Dan Grigorescu, director științific, academicianul Răzvan Theodorescu, membru al Consiliului Consultativ al ISACCL, 11 octombrie 2022. În plan secund: Remus Pricopie, rector SNSPA, Romiță Iucu, prorector al Universității din București

O parte din echipa ISACCL după prezentarea rapoartelor de activitate individuale în fața conducerii Academiei Mondiale de Artă și Știință, 11 octombrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ORGANIZARE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI. ȘASE ANI DE EXCELENȚĂ ÎNTR-O REȚEA A REȚELELOR ACADEMICE ȘI INSTITUȚIONALE

Luiza Popa

„Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, conferința inaugurală a ISACCL, Palatul Parlamentului, 20-21 noiembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pledoarie pentru o cultură a păcii prin educație

Necesitatea unei viziuni noi în cercetarea și aplanarea divergențelor din zona Levantului, care au, de cele mai multe ori, un substrat cultural-religios, implică România, parte a acestei zone prin genealogia sa, în cercul mondial de cultură avansată. Relația românilor cu Levantul vine din geografie, din istorie, din schimburile comerciale care au devenit culturale, au generat obiceiuri, tradiții și afinități, prefigurând un destin împărtășit. Necesitatea se justifică și în contextul situației la nivel european, unde puține institute de studii avansate își propun, pe lângă cazuri specifice de cercetare istorică fundamentală, promovarea de propuneri și soluții vizionare pentru Levant și zonele din proximitatea sa.

Un institut de studii avansate în România după modelul The Institute for Advanced Study din Princeton, New Jersey, poate funcționa ca un mecanism pentru accesul la tradiția marilor culturi, generând un avânt academic în plan național și regional. Experiența savantului israelian Aryeh Dvoretzky, care a adus în 1975 modelul Princeton în Israel, revoluționând cercetarea științifică prin înființarea The Israel Institute for Advanced Studies Jerusalem, a fost inspiratoare pentru noi.

Pentru România, ţinând cont de poziția sa geostrategică și de funcția sa de liant între cultura occidentală și cea balcanică și răsăriteanmediteraneeană, a fost un deziderat amânat. Astfel de modele academice sunt necesare în cât mai multe ţări din Europa de Sud-Est, întrucât acțiunile europene și mondiale, de multe ori insuficiente, trebuie să fie susținute, sau chiar depășite, prin inițiative de dialog inter-cultural regional.

Înființat la București prin Legea nr. 117/2017 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 404 din 30 mai 2017), Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, instituție de interes național care funcționează drept Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Știință (*World Academy of Art and Science, WAAS*), se dorește a fi un vehicul cultural de apropiere între popoare, având drept obiectiv promovarea cercetărilor științifice și educației superioare pentru crearea unei culturi a păcii prin dialog, cooperare și înțelegere, reunind membri ai comunității academice, lideri spirituali, lideri politici și reprezentanți ai tinerei generații. Gândit ca un sintetizator al culturii răsăritean-mediteraneene, institutul nostru își propune reevaluarea istoriei Levantului, văzută predominant prin prisma războaielor, ca o istorie a civilizațiilor care s-au născut aici și au devenit ulterior fundamentul civilizației occidentale.

În prezent, societățile din spațiul Levantului cunosc un dinamism accentuat de prezența dominantă a generației tinere într-o realitate demografică, care poate accelera democrația, pluralismul, omogenizarea societății civile. Dacă nu este sprijinit prin interes occidental pentru cultura locală, acest dinamism poate fi lesne deturnat în direcții periculoase. Reluarea studiului aprofundat și pledoaria pentru mai multă conștiință în preocupările diplomatice, umanitare, culturale față de Levant este o necesitate, mai ales începând din 2011, când discursul academic al expeților în relații internaționale din zona Mediteranei începe să devină mai activ.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și-a asumat o abordare vizionară, care își propune să poată anticipa viitorul acestei regiuni, care a pendulat permanent între pace și conflict, și să se implice în transmiterea experiențelor civilizațiilor milenare din acest areal pe plan global. Evaluarea istoriei religiilor din Levant și a prezentului acestora poate conduce la regăsirea păcii bazată pe punerea în valoare a principiilor comune. Acest mijloc va ajuta Europa să poată anticipa corect viitorul regiunii, dar și viitorul civilizației occidentale al cărei declin este tot mai evident.

Dezbaterea paralelă a doctrinelor monoteiste, a căror geneză este legată de spațiul Levantului și promovarea dialogului religios, a culturii păcii și a înțelegerii Celuilalt, este premisa unei coexistențe pașnice. Anticiparea în acest caz înseamnă și o mai bună înțelegere a valențelor religioase ale islamului, care a dominat în ultimele decenii Orientul și o bună parte din Levant. Se poate spune că Islamul a devenit intrinsec acestei zone, „dominând sau chiar obscurând toate celelalte fenomene". Dacă în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, societățile științifice care stu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

diau Islamul erau considerate utile în cadrul administrațiilor coloniale, după decolonizare studierea acestuia nu a mai fost considerată atât de necesară. Noi pledăm ca abordarea să nu fie doar hermeneutică sau exegetică, ci din viziunea mai largă a diplomației culturale și a dialogului interreligios cu „Celălalt", în care fiecare perspectivă etnică sau religioasă este expusă îmbogățirii Celuilalt, generând o moștenire culturală complexă pentru generațiile viitoare.

Mediul academic dedicat căutării adevărului obiectiv poate conlucra eficient cu liderii religioşi dedicaţi adevărului relevat prin credinţă, care, de asemenea, dețin un grad ridicat de încredere. Levantul, leagănul celor trei religii abrahamice monoteiste, poate fi un laborator dedicat culturii păcii, pentru că toate aceste religii proclamă pacea, iar cercetarea științifică poate aduce în atenție ceea ce au în comun popoarele din această regiune în lunga lor experiență culturală.

Abordarea noastră este focalizată pe înțelegerea întregului prin cunoașterea mai bună a părților revizitate de specialiști, cu instrumentele metodologice și practice moderne, astfel încât, pornind de la restabilirea adevărurilor istorice, să înțelegem mai bine realitățile și transformările curente. Diversitatea problematicilor Levantului impune o complexitate a demersului științific, ceea ce a determinat ca Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului să fie organizat, chiar prin legea de înființare, în trei departamente: „Istoria culturilor și civilizației Levantului"; „Natură, cultură și societate"; „Diplomația culturală".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Consiliul Științific

Președintele Consiliului Științific

Emil Constantinescu

Profesor emerit, președinte de onoare al Senatului Universității din București; membru al board-ului Academiei Mondiale de Artă și Știință și al board-ului directorilor World University Consortium; președintele Academiei de Diplomație Culturală din Berlin, 2011 – 2017; președinte fondator al Forumului Academic Român, 2008; rector al Universității din București, președintele Consiliului Național al Rectorilor, 1992 – 1996.

Membru ales și membru de onoare al mai multor forumuri academice internaționale: Biblioteca din Alexandria, Înaltul Consiliu al Organizației Internaționale a Francofoniei, Societatea „National Geographic", societățile de geologie și mineralogie din SUA, Marea Britanie și Irlanda de Nord, Japonia, Franța, Grecia și Germania. A susținut conferințe în domeniile științelor naturii și științelor umaniste la universitățile Oxford, Cambridge, Berkeley, Stanford, Harvard, Georgetown, Bloomington și New York (SUA), Tübingen, Ausburg, Munchen și Karlsruhe (Germania), Sorbona (Franța), Turku (Finlanda), Carolină (Cehia), Patras (Grecia), Beijing (China), Rio de Janeiro (Brazilia), Catolică (Argentina), Sydney și Monash (Australia), Cairo și Alexandria (Egipt), Zagreb și Maribor (Croația), Varșovia și Cracovia (Polonia), Amsterdam și Maastricht (Olanda), Institutul Nobel (Norvegia). A promovat Inițiativa „Levant pentru Pace Globală", lansată în mai 2013 la București, la conferințe și reuniuni internaționale de prim-rang: ONU: „Global Summit" (New York, martie 2014), UNESCO: „Global Summit (Paris, iulie 2014), „The World Alliance of Religions for Peace", (Seul, septembrie 2014), „Rolul dialogului interreligios și intercultural în lumea de azi" (Iran, mai 2016), „Simpozionul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

internațional de diplomație culturală în lumea arabă – dimensiunea politică, economică și culturală” (Berlin, iulie 2016), ONU: „International Symposium on Cultural Diplomacy in the UN:Utilizing Cultural Diplomacy to unite the World's Cultures before Hard Power takes the Lead” (New York, septembrie 2017).

Membrii de drept conform Legii 117/2017 privind înființarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Membri români ai Academiei Mondiale de Artă și Știință

Remus Pricopie

Președinte al World University Consortium, rector al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative; ministru al Educației Naționale 2012 – 2014; președinte al boardului Comisiei Fulbright în România și președinte al Task Force on Fostering and Building Human Capital (FBHC) of the Regional Cooperation Council – Viena.

Prof. dr. Remus Pricopie a urmat Studii Avansate în Politica Educațională Internațională la Universitatea George Washington, iar cinci ani mai târziu, în 2009, a primit premiul Fulbright Alumni al lunii martie, acordat de Departamentul de Stat al SUA în cadrul unei competiții la care au participat cei care au beneficiat de bursa Fulbright și au avut rezultate excepționale. Deține, de asemenea, un certificat de management și leadership în educație, obținut la Universitatea Harvard.

Este președintele boardului Comisiei Fulbright în România și președintele Task Force on Fostering and Building Human Capital (FBHC) of the Regional Cooperation Council – Viena. Membru al Consiliului consultativ internațional al Centrului de Cercetare din Europa de Sud-Est, Consiliului de administrație din Universitatea Sheffield (Marea Britanie),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Comisiei de perspectivă a Academiei Române, Consiliului de conducere al Inițiativei pentru reforma educației din sud-estul Europei (Belgrad, Serbia), Consiliului interguvernamental al Programului internațional pentru Dezvoltarea comunicării (UNESCO, Paris), Consiliului de cooperare (Viena, Austria), reprezentantul român în Registrul european de asigurare a calității – EQAR (Bruxelles, Belgia).

Cu o bogată experiență în sistemul educațional, înainte de a deveni ministrul Educației Naționale, prof. dr. Remus Pricopie a fost consilier superior al ministrului (ianuarie – octombrie 2009; decembrie 2001 – iunie 2003), ministru adjunct (secretar de stat pentru învățământ superior, relații internaționale și formarea cadrelor didactice, noiembrie 2007 – decembrie 2008), ministru interimar (mai 2008), secretar general (mai 2001 – septembrie 2001), purtător de cuvânt al Ministerului Educației, director al comunicării publice (ianuarie 2001 – mai 2001; iulie 1997 – octombrie 1997) Expert principal, Departamentul de comunicare (octombrie 1998 – ianuarie 2001), expert, Departamentul de învățământ superior și cercetare (februarie 1996 – iulie 1996).

Ionel Haiduc

Președintele Academiei Române 2006 – 2014; rector al Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca 1990 – 1993; membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei și al Academiei de Științe din Ungaria, membru al Academia Europaea, al International Council of Main Group Chemists și Alliance of the Universities for Democracy.

Este pionierul chimiei organometalice, dar activitatea științifică a academicianului Ionel Haiduc este mult mai extinsă și poate fi descrisă ca o interfață între chimie, biologie, fizică. Contribuțiile sale în domeniile chimiei supramoleculare, chimiei ciclurilor anorganice, activității biologice a compușilor metalici (inclusiv activitatea anti-tumorală), nomenclaturii și sistematizării în chimia anorganică sunt esențiale și pot fi regă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

site în cărţile şi sutele de articole ştiinţifice publicate. Membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei şi al Academiei de Ştiinţe din Ungaria, membru al Academia Europaea, al International Council of Main Group Chemists şi Alliance of the Universities for Democracy, a fost invitat ca visiting professor în SUA, Brazilia, Spania, Germania, Mexic şi Singapore.

Mugur Isărescu

Guvernator al Băncii Naționale a României; președinte al Secției de Economie, Sociologie și Științe Juridice a Academiei Române; membru al Clubului de la Roma și președinte al Asociației Române a Clubului de la Roma; membru corespondent al Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Spania.

Înainte de a deveni guvernatorul Băncii Naționale a României, în septembrie 1990, a fost timp de 19 ani cercetător științific la Institutul de Economie mondială. Este membru al Clubului de la Roma, organizație internațională compusă din oameni de știință, economiști, oameni de afaceri, șefi și foști șefi de state, și președinte al Asociației Române a Clubului de la Roma. Membru corespondent al Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Spania.

Adrian Curaj

Ministrul Educației Naționale 2016; director general al UEFISCDI; membru al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO; reprezentantul României în Grupul de monitorizare al Procesului Bologna (Bologna Follow-Up Group); coordonator sau expert/consultant în proiecte de cercetare/dezvoltare, finanțate de Banca Mondială.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Profesor la Facultatea de Automatică şi Calculatoare a Universităţii Politehnice din Bucureşti, Adrian Curaj este membru al Comisiei Naţionale a României pentru UNESCO, membru al ARCOR (Asociaţia Română pentru Clubul de la Roma), membru al Consiliului Director al US Fulbright Commission în România, reprezentantul României în Grupul de monitorizare al Procesului Bologna (Bologna Follow-Up Group). Este, de asemenea, coordonator sau expert/consultant în proiecte de cercetare/dezvoltare, finanţate de Banca Mondială, UNESCO, UNIDO, ETF (European Training Foundation) şi Comisia Europeană pentru învăţământ superior.

Membrii Academiei de Artă și Știință (WAAS), desemnați de board-ul WAAS

Garry Jacobs

Președinte al Academiei Mondiale de Artă și Știință, președinte al „The Mother's Service Society" (Pondicherry, India); director al Centrului Internațional pentru Pace și Dezvoltare din Napa, California; membru al Clubului de la Roma; scriitor, cercetător și consultant în domeniile managementului afacerilor, dezvoltării economice și sociale și guvernării globale.

Scriitor, cercetător și consultant în domeniile managementului afacerilor, dezvoltării economice și sociale și guvernării globale. Director al Centrului Internațional pentru Pace și Dezvoltare din Napa, California și membru al Clubului de la Roma. Înainte de a deveni președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință, a coordonat proiectul WAAS privind „Global Challenge Employment" și a dezvoltat, în colaborare cu Ivo Šlaus, indicele de bunăstare economică a oamenilor (HEWI), o alternativă la PIB.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Alberto Zucconi

Președinte Board of Trustees WAAS; președinte al Institutului de Abordare Orientată spre Persoană (IACP); membru al Forumului Internațional de Leadership (ILF); profesor la Facultatea de Medicină a Universității din Siena (Italia); trainer, lector și consultant pentru organizații publice și private.

Alberto Zucconi lucrează la nivel internațional ca trainer, lector și consultant pentru organizații publice și private și predă la Facultatea de Medicină a Universității din Siena (Italia). A scris cărți de psihologie, psihoterapie și promovarea sănătății, a inițiat și condus numeroase proiecte de cercetare. Dr. Zucconi este membru al Forumului Internațional de Leadership (ILF).

Nebojša Nešković

Secretar-general al Academiei Mondiale de Artă și Știință; director al Proiectului TESLA 1997-2007; președinte al Asociației sârbe a Clubului de la Roma; membru în Consiliul Național pentru Dezvoltare Științifică și Tehnologică din Serbia.

Profesorul Nebojša Nešković lucrează în domeniul tehnologiei acceleratoarelor de particule. Studiile de licență în inginerie fizică și doctoratul în fizică teoretică de la Universitatea din Belgrad au fost completate de studii postdoctorale la Laboratorul Național din Oak Ridge, Tennessee, USA. A deținut diverse funcții în cadrul Institutului Vinča de Științe Nucleare de la Belgrad. Proiectul TESLA pe care l-a condus reprezintă o inovație în domeniul tehnologiilor de accelerare, esențiale în domeniul științelor și medicinei. Centrul Științific TESLA reunea sub conducerea lui 15 instituții educaționale și științifice

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

din Europa Centrală și de Sud-Est.

Alături de experiența sa profesională, profesorul Nebojša Nešković are și o impresionantă carieră academică, fiind membru în Consiliul Național pentru Dezvoltare Științifică și Tehnologică din Serbia și în Consiliul Științific al Institutului Unificat de Cercetări Nucleare de la Dubna, Rusia.

Thomas Reuter

Membru al Board of Trustees WAAS; președinte al Consiliului Mondial al Asociațiilor Antropologice 2008-2012; membru executiv al Consiliului internațional de știință 2013-2018; membru al Academiei Europene de Științe (EASA); membru al Academia Europaea (EA); consilier al organizațiilor internaționale și al guvernelor naționale.

Prof. Dr. Reuter este antropolog la Universitatea din Melbourne, cu o cercetare axată pe schimbări sociale transformatoare în Asia și nu numai. Este membru al consiliului de administrație al Academiei Mondiale de Artă și Știință (WAAS), fost președinte al Consiliului Mondial al Asociațiilor Antropologice și fost membru executiv al Consiliului internațional de știință. Consilier al organizațiilor internaționale și al guvernelor naționale, a publicat 15 cărți și peste 150 de articole.

Fadwa El Guindi

Membru al Board of Trustees WAAS; profesor emerit la Facultatea de Antropologie a Universității Los Angeles din California (UCLA); consilier la Casa Albă în Administrația Clinton; consilier al Institutului de Servicii Externe al Departamentului de Stat al SUA; expert în trei regiuni culturale: Nubia, Zapotec și Golful Arabiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Fadwa El Guindi, UCLA, fost profesor la Universitatea Qatar, are un doctorat în antropologie de la Universitatea Texasului din Austin. El Guindi s-a alăturat Centrului de Cercetare Socială (AUC) și echipei sale de cercetare pentru proiectul de cercetare nubian finanțat de Fundația Ford, de unde a demisionat când i s-a oferit un post la UCLA. Experiența ei de lucru pe teren se întinde pe trei regiuni culturale: Nubia, Zapotec și Golful Arabiei. A publicat 8 cărți academice, 3 etnografii vizuale premiate și mai mult de 140 de articole de cercetare în reviste științifice de prestigiu. Experiența în Orientul Mijlociu a condus-o la Casa Albă în Administrația Clinton. A ținut frecvent prelegeri diplomaților repartizați în Orientul Mijlociu la Institutul de Servicii Externe al Departamentului de Stat al SUA. Dr. El Guindi a primit numeroase premii și onoruri pentru activitatea sa de cercetare.

Președintele Academiei Române
Ioan Aurel Pop

Specializat în istorie medievală, instituții medievale și paleografie latină, acad. Ioan Aurel Pop este director și membru în mai multe proiecte colective de cercetare științifică naționale și internaționale, coordonator și organizator al mai multor conferințe internaționale și proiecte editoriale care implică zeci de cercetători din țară și din străinătate, editor al revistei „Transylvanian Review" și autor al unor lucrări științifice de referință despre istoria, adevărul și miturile poporului român.

Prof. dr. Ioan Aurel Pop, specializat în istorie medievală, instituții medievale și paleografie latină, este director și membru în mai multe proiecte colective de cercetare științifică naționale și internaționale, coordonator și organizator al mai multor conferințe internaționale și proiecte editoriale, care implică zeci de cercetători din țară și din străinătate, editor al revistei „Transylvanian Review" și autor al unor lucrări științifice de referință despre istoria, adevărul și miturile poporului român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rectorul Universității din București
Marian Preda

Decan al Facultății de Sociologie și Asistență Socială (2008-2015); președinte al Societății Sociologilor din România (2010-2012); director al Centrului de Cercetări în Resurse Umane, Management și Marketing; președinte al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice (2009-2010)

Profesor universitar și sociolog, Marian Preda a activat neîntrerupt în Universitatea din București din 1990. A fost în conducerea Facultății de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București în perioada 2000-2015, mai întâi ca prodecan (2000-2008), apoi ca decan (2008-2015). A fost președintele Senatului Universității din București în mandatul 2015-2019. Marian Preda face parte din prima serie de studenți sociologi de după Revoluția din 1989 și a absolvit un masterat în politici sociale tot la Universitatea din București în 2005 și un al doilea în administrarea afacerilor la Tiffin University din SUA în 2006. A urmat mai multe stagii de formare în străinătate, printre altele la Anglia Ruskin University din Cambridge și la George Washington University, cu o bursă Fulbright.

În ultimii 25 de ani, în paralel cu profesia academică, a fost manager, consultant sau expert în numeroase proiecte cu finanțare națională sau internațională și a colaborat cu organizații precum ONU – în mod special UNICEF și UNDP –, Banca Mondială, Bernard Brunhes International (BBI) și Comisia Europeană, prin programele PHARE și POS-DRU. A fost președintele Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice (2009-2010) președinte al Societății Sociologilor din România (2010-2012) și președinte al Consiliului Statistic Național al Institutului Național de Statistică (2016-2018, 2018-2020). Autor și coautor a 26 de cărți (dintre care două ca unic autor și cinci ca prim-autor sau coordonator), a publicat numeroase articole.

A fost ales rector al Universității din București în decembrie 2019.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
Daniel David

Profesor de științe cognitive clinice la Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației; vicepreședinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior; președinte și director executiv al „The International Institute for the Advanced Studies of Psychotherapy and Applied Mental Health”; președinte al Asociației Psihologilor din România; profesor la „Icahn School of Medicine at Mount Sinai”; director de cercetare al Institutului „Albert Ellis”, New-York, SUA.

Doctor în psihologie din 1999, cu programe post-doctorale de pregătire profesională în psihologie clinică și psihoterapie la Universitatea din Tennessee și Universitatea de Stat din New York, Daniel David a devenit profesor universitar la 34 de ani și a introdus în psihologia românească o serie de discipline moderne precum psihodiagnosticul și psihoterapiile validate științific, psihologia evoluționistă și genetic counseling.

În 2009 a fondat Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies și, începând cu anul 2013, este co-editor al Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, revista Institutului „Albert Ellis”. De asemenea, este editor asociat al jurnalului publicat de Asociația Psihologilor Americani, Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice și al Journal of Articles in Support of the Null Hypothesis.

Din anul 2009, este reprezentantul României în Fundația Europeană pentru Știință, în Board-ul Științelor Socio-Umane.Pentru merite în cercetare a obținut premiul „In Hoc Signo Vinces”, decernat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, și „Henry Guze Award” pentru cea mai bună cercetare în domeniul clinic în anul 2003, decernat de „Society for Clinical and Experimental Hypnosis”, SUA. Este decorat cu Ordinul Național pentru Merit în Grad de Cavaler.

Prof.univ.dr. Daniel David a fost ales rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca în martie 2020.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Tudorel Toader

Ministru al Justiției 2017 – 2019; judecător la Curtea Constituțională a României 2006-2016; membru al Consiliului Științific al Institutului Național al Magistraturii, Asociației Internaționale de Drept Penal, Asociației Române de Drept Constituțional, Consiliului Științific al Institutului de Cercetări Juridice „Academician Andrei Rădulescu”, Agenției Naționale a Cercetării Științifice; membru al Comisiei de la Veneția.

Absolvent al Facultății de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, ca șef de promoție. Doctor în științe juridice, specializarea Drept procesual penal. Începând cu 1990, când a fost angajat asistent, a parcurs toate treptele didactice până la gradul de profesor universitar. De-a lungul carierei, a predat criminologie, drept penal român și drept penal european. Decan al Facultății de Drept în perioada 2004-2016 și director al Școlii doctorale în perioada 2005-2016. În anul 2016 a fost ales rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Este membru al Consiliului științific al Institutului Național al Magistraturii, Asociației Internaționale de Drept Penal, Comitetului de direcție al Asociației Române de Științe Penale, Asociației Române de Drept Constituțional, Consiliului științific al Institutului de Cercetări Juridice „Academician Andrei Rădulescu” și Agenției Naționale a Cercetării Științifice. Este, de asemenea, unul dintre cei doi membri români ai Comisiei de la Veneția. Face parte din colegiile de redacție a numeroase publicații juridice și a publicat numeroase lucrări de drept penal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Membrii aleși la propunerea președintelui Consiliului Științific

Vlad Nistor

Președinte al Institutului Român de Arheologie – Atena; președinte al Senatului Universității din București 2012 – 2016; decan al Facultății de Istorie 2004 – 2012; director general al Institutului Diplomatic Român 2005 – 2010, 2012. Specialist în istorie antică și arheologie, a susținut conferințe la Institut Français d'Archéologie Orientale (Cairo), École Française d'Archéologie d'Athènes, Departament des Sciences de l'Antiquité de l'Université de Lausanne, University of London, Departament for British and Comparative Cultural Studies, The University of Warwick.

Specializat în istorie antică și arheologie, Vlad Nistor a susținut conferințe la Institut Français d'Archéologie Orientale (Cairo), Fondation Hardt pour L'Encouragement des Études Classiques, Vandoeuvres (Geneva), École Française d'Archéologie d'Athènes, Departament des Sciences de l'Antiquité de l'Université de Lausanne, University of London, Departament for British and Comparative Cultural Studies, The University of Warwick, Romisch- Germanischen Kommission, Frankfurt-am-Main și a publicat 12 cărți (autor și co-autor).

Radu Boroianu

Președinte al Institutului Cultural Român 2015 – 2017; ministru secretar de stat în Ministerul Culturii (1991-1992, 2013-2014); ambasador al României în Elveția (1997-2000), ministru delegat pentru Informații Publice (1997); membru UNITER (Uniunea Teatrală din România); președinte onorific al Asociației pentru Promovarea Artei Vizu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ale Contemporane; co-fondator al casei de licitații Artmark și al galeriilor Art Society și Point Contemporary; membru al Asociației Internaționale a Negutătorilor de Obiecte de Artă.

Regizor, membru al Asociației Oamenilor de Teatru și membru UNITER (Uniunea teatrală din România), președinte onorific al Asociației pentru Promovarea Artei Vizuale Contemporane, Radu Boroianu este fondator al Asociației Comercianților de Opere de Artă, co-fondator al casei de Licitații Artmark și al galeriilor Art Society și Point Contemporary și membru al Asociației Internaționale a Neguțătorilor de Obiecte de Artă. A fost ministru secretar de stat în Ministerul Culturii (1991-1992, 2013-2014), secretar de stat pentru Francofonie și reprezentant personal al Președintelui României în Consiliul OIF (2005), ambasador al României în Elveția (1997-200), ministru delegat pentru Informații Publice (1997).

Președintele Emil Constantinescu și președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință, Garry Jacobs, la reuniunea Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, 29-30 octombrie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Președintele Academiei Române, Ioan Aurel Pop, membru al Consiliului Științific al ISACCL, la conferința „Cercetări privind relațiile dintre România și Turcia în perioada 1878-2018”, alături de Emil Constantinescu și Luiza Popa, 25 septembrie 2018

Început de drum într-un sediu care a necesitat ample lucrări de amenajare, 20 noiembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Remus Pricopie, prof.dr. Alberto Zucconi, prof. dr. Nebojša Nešković la reuniunea Consiliului Științific

Prof. dr. Remus Pricopie și prof.dr. Adrian Curaj, membri ai Consiliului Științific al ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Vlad Nistor și prof.dr. Mircea Dumitru, membri ai Consiliului Științific al ISACCL

Garry Jacobs, Alberto Zucconi, Emil Constantinescu, Ivo Šlaus, Heitor Gurgulino de Souza, Remus Pricopie, membri ai Consiliului Științific al ISACCL, la conferința „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, 21 noiembrie 2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Reuniune a Consiliului Științific al ISACCL: Remus Pricopie, Alberto Zucconi, Emil Constantinescu, Nebojša Nešković, Mircea Dumitru, Radu Boroianu, Garry Jacobs, Ionel Haiduc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Consiliul Consultativ

Consiliul Consultativ Național

Cristian Hera

Președintele interimar al Academiei Române decembrie 2017 – aprilie 2018; președinte al Secției de Științe Agricole și Silvice a Academiei Române; profesor consultant la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București; expert al Agenției Internaționale de Energie Atomică de la Viena (AIEA).

Academicianul Cristian Hera, inginer agrochimist, doctor în agronomie și doctor docent în științe, este președintele de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvice, președintele de onoare al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășăminte și profesor consultant la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București. Unul dintre multele domenii științifice în care și-a adus o contribuție originală a fost acela al introducerii și utilizării tehnicilor nucleare în cercetările din agricultură. O lungă perioadă, ca expert al Agenției Internaționale de Energie Atomică de la Viena – Austria (AIEA), a îndrumat specialiști din diferite țări ale lumii în utilizarea tehnicilor nucleare pentru cercetări în domeniul fertilității solului, nutriției plantelor și aplicării îngrășămintelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Victor Voicu

Vicepreşedinte al Academiei Române, preşedinte al Secţiei de Ştiinţe Medicale a Academiei Române; fondatorul primei Catedre de Farmacologie și Toxicologie Clinică din învățământul medical românesc, la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila"; întemeietorul unei noi discipline, Psiho-farmacologia.

Este fondatorul primei Catedre de Farmacologie şi Toxicologie Clinică din învăţământul medical românesc, la Universitatea de Medicină şi Farmacie "Carol Davila" din Bucureşti, şi întemeietorul unei noi discipline, Psiho-farmacologia. Activitatea de cercetare a fost orientată cu precădere către farmacologia experimentală și clinică a antihipertensivelor și antiaritmicelor, domeniu în care a obţinut mai multe brevete de invenţie. Academicianul Victor Voicu a avut un rol esenţial în formarea cadrelor medicale pentru tratamentul dependenţei de droguri şi în elaborarea legislaţiei medicamentului în România.

Maya Simionescu

Vicepreşedinte al Academiei Române 1998-2008; preşedintele Secţiei de Ştiinţe Biologice a Academiei Române; director al Institutului de Biologie și Patologie Celulară „Nicolae Simionescu"; membră a American Society for Cell Biology, European Cell Biology Organization.

Întemeietor al acestui domeniu în România şi profesor asociat la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Yale, Columbia (SUA) și McGill University (Canada), academician Maya Simionescu este autoare a peste 500 de articole în reviste de prestigiu și citată de peste 6.500 de ori de către alți cercetători. La începutul carierei, a lucrat în laboaratoarele de cercetare ale Institutului Rockefeller (SUA), alături de George Emil Palade, laureat al Premiului Nobel în anul 1974 „pentru descoperiri privind organizarea funcțională a celulei ce au avut un rol esențial în dezvoltarea biologiei celulare moderne". Este membră a American Society for Cell Biology, European Cell Biology Organization.

Andrei Marga

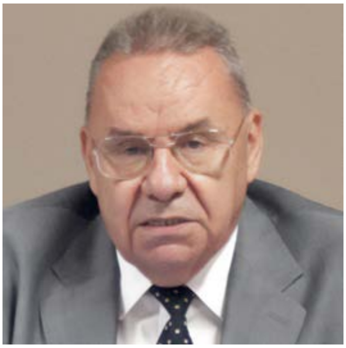

Ministrul Educației 1997-2000; ministrul de Externe 2012; rector al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca 1993–2004 și 2008-2012; președinte al Institutului Cultural Român 2012-2013; vicepreședinte al Consiliului CEPES-UNESCO; membru al Comitetului de Învățământ Superior și Cercetare al Consiliului Europei; laureat al Premiului Herder.

Profesorul Andrei Marga este laureat al Premiului Herder, specializat în istoria filosofiei moderne și contemporane, filosofia politică și filosofia religiei, și inițiatorul unor reforme de amploare în învățământul românesc, menite să conducă la integrarea României în sistemul european de educație. Este Senior Consultant al Rețelei Internaționale de Institute Confucius (Fundația Hanban, Beijing, China), expert Hochschulrektorenkonferenz (HRK, Germania) și Agenzia per la Valutazione e la Promozione della Qualità delle Facoltà Ecclesiastiche (Vatican), vicepreședinte al Consiliului CEPES-UNESCO și membru al Comitetului de Învățământ Superior și Cercetare al Consiliului Europei, Strasbourg.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Basarab Nicolescu

Membru de onoare al Academiei Române; fondator și președinte de onoare al Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare (CIRET), Paris; profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca; profesor extraordinar la School of Public Leadership, Stellenbosch University, Africa de Sud; doctor Honoris Causa al Universității din Veracruz (Mexic).

Este fizician onorar la Centrul Național de Cercetare Științifică (CNRS, Franța) și Doctor Honoris Causa al universităților din Veracruz (Mexic), „Al. I. Cuza" din Iași, „George Bacovia" din Bacău, „Vasile Goldiș" din Arad, „Lucian Blaga" din Sibiu, „Ovidius" din Constanța, al Universității Tehnice din Cluj-Napoca, Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Universității din Craiova, Universității de Vest din Timișoara și Universității Naționale de Arte „George Enescu" din Iași.

Director al colecțiilor „Transdisciplinarité" (Editura Rocher, Monaco), „Les Roumains de Paris" (Editura Oxus, Paris), „Știință și Religie" și „Știință, Spiritualitate, Societate" (Editura Curtea Veche, București), director al revistelor „Transdisciplinarity in Science and Religion" și „Transdiciplinary Studies – Science, Spirituality, Society", redactor-șef al revistei „Transdisciplinary Journal of Engineering&Science".

Cărți publicate în România: „Românii din Paris", „Light Within Light/Lumină în lumină", în colaborare cu Silviu Oravitzan, „Rădăcinile libertății", în colaborare cu Michel Camus, „Théorèmes poétiques/ Teoreme poetice" (ediție bilingvă și bibliofilă, ilustrată de Mircia Dumitrescu), „Ion Barbu - Cosmologia „Jocului secund", De la Isarlîk la Valea Uimirii", vol. 1 – „Interferențe spirituale", vol. 2 – „Drumul fără sfârșit, Ce este Realitatea?", „Știința, sensul și evoluția – Eseu asupra lui Jakob Boehme", „Noi, particula și lumea", „Transdisciplinaritatea" (manifest).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sorin Cîmpeanu

Prim-ministru interimar al României 2015; ministru al Educației Naționale 2014 – 2015 și 2021-2022; rector al Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București; președintele Consiliului Național al Rectorilor; membru corespondent al Academiei de Științe Tehnice din România; membru corespondent al Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”.

Membru corespondent al Academiei de Științe Tehnice din România, membru corespondent al Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”, secretar general al Consiliului Național de Atestarea Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU) – Ministerul Educației și Cercetării, vicepreședinte al Centrului de Excelență în Cercetare Biotehnol, expert coordonator în cadrul Agenției Naționale pentru Parteneriatul universităților cu mediul economico-social (APART), expert coordonator al Centrului Național pentru Programul de Formare Profesională „Leonardo da Vinci” – Ministerul Educației și Cercetării. Din 2013 este președinte al Consiliul Național al Rectorilor din România. A publicat 12 cărți de specialitate / manuale universitare, precum și 106 articole științifice, din care 18 indexate ISI și 39 indexate în baze de date internaționale (BDI). I-au fost decernate distincția „Personalitatea anului pentru o Românie europeană”, acordată de EUROLINK – CASA EUROPEI (2013), medalia „Meritul pentru Învățământ”, acordată în anul 2004 de către Președinția României și premiul național „In Hoc Signo Vinces”, acordat pentru activitatea de cercetare de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (2002).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Daniel Barbu

Ministrul Culturii 2012–2013; decanul Facultății de Științe Politice a Universității din București 1994-2000, 2002-2004; conferențiar și profesor invitat la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, Universitatea Națională din Atena, Universitatea din Pittsburgh, Universitatea Central Europeană din Budapesta, Institutele de Studii Politice din Bordeaux și Aix-en-Provence.

Doctor în istorie, filosofie și teologie, Daniel Barbu a fost „ricercatore invitato" la Pontificio Instituto Orientale din Roma, bursier Fulbright la Jackson State University, conferențiar și profesor invitat la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, Universitatea Națională din Atena, Universitatea din Pittsburgh, Universitatea Central Europeană din Budapesta, Institutele de Studii Politice din Bordeaux și Aix-en-Provence. A publicat 12 cărți de autor și peste 120 de studii, în volume colective editate în România și în străinătate, în reviste academice românești și internaționale.

Tasin Gemil

Director al Institutului de Turcologie; primul ambasador al României în Azerbaidjan 1998-2003; ambasadorul României în Turkmenistan 2004-2008; membru corespondent al Societății Turcești de Istorie (Türk Tarih Kurumu) din Ankara; membru al Academiei de Științe a Republicii Tatarstan; profesor onorific al Universității Internaționale din Baku.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cercetător și academician cu experiență în istoria și civilizația lumii turcești (în special otomană și tătară), istoria relațiilor româno-otomano-tătare, relațiile României cu Turcia, statele independente din Asia Centrală și Caucazul de Sud, Istoria și civilizația Islamului. Este fondatorul și primul președinte al Uniunii Democrate a Tătarilor Musulmano-Turci din România. În această calitate a devenit membru al Parlamentului României, unde a fost ales să facă parte din prima Delegație Permanentă la Adunarea Parlamentară a NATO și prima Delegație Permanentă la Adunarea Parlamentară a Organizației pentru Cooperare Economică din regiunea Mării Negre. Este membru corespondent al Societății Turcești de Istorie (Türk Tarih Kurumu) din Ankara, membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România, membru al Academiei de Științe a Republicii Tatarstan (Federația Rusă), câștigător al premiul „Nicolae Iorga" al Academiei Române, profesor onorific al „Universității Internaționale din Baku", „Prieten al Azerbaidjanului", titlu acordat de societatea civilă a Republicii Azerbaidjan. I-au fost decernate „Diploma de excelență a Institutului Cultural Român" și medalia de argint pentru succes în știință („Za Dostiszenija Nauke") a Academiei de Științe a Republicii Tatarstan, Federația Rusă.

Puiu Hașotti

Ministrul Culturii 2012; specialist în arheologie preistorică, autor de cărți, lucrări și studii științifice publicate în România, Bulgaria, Slovacia, Italia și Franța, președintele de onoare al Asociației pentru Promovarea Moștenirii Culturale și a Arheologiei Experimentale (ARCHEX).

Este specializat în arheologie preistorică, autor de cărți, lucrări și studii științifice publicate în România, Bulgaria, Slovacia, Italia și Franța, președintele de onoare al Asociației pentru Promovarea Moștenirii Culturale și a Arheologiei Experimentale (ARCHEX).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Romulus Brâncoveanu

Decan al Facultății de Filosofie, Universitatea din București; chair holder al Catedrei UNESCO pentru Schimburi Interculturale și Interreligioase; director al Centrului pentru Studiul Raționalităților și Credințelor 2008-2015; coordonator „Education for All" – UNESCO, Banca Mondială, ONU (1999-2000); redactor șef al publicației academice „Public Reason".

Doctor în filosofie din 1996, cu o teză de filosofia științelor sociale, și o bogată experiență de cercetare în domeniile filosofiei politice, managementului cunoașterii și filosofiei educației, decanul Romulus Brâncoveanu coordonează managementul tuturor programelor de studii și cercetare ale Facultății de Filosofie din Universitatea București. Este unul dintre autorii Cărții Albe a Învățământului Românesc și susține o activitate științifică și publicistică prolifică.

Dan Petre

Ambasador al României în Argentina și Paraguay; director general al Institutului Diplomatic Român 2013-2020; secretar de stat pentru Afaceri Globale în Ministerul Afacerilor Externe 2012-2013; cercetător asociat la Școala de Studii Europene a Universității Sussex din Marea Britanie și al Universității Libere din Bruxelles.

Este absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității din București și al École des Hautes Études en Science Sociales din Paris. Cercetător asociat la Școala de Studii Europene a Universității Sussex din Marea Britanie și al Universității Libere din Bruxelles, Dan Petre a pre-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dat la Universitatea București – Facultatea de Științe Politice și secția Relații Internaționale și Studii Europene a Facultății de Litere – și a fost lector la Universitatea Națională de Apărare, Colegiul Operațiunilor Multinaționale și Colegiul Național de Apărare. A fost și cercetător senior al Institutului Diplomatic Român, unde a susținut numeroase conferințe. Principalul său domeniu de expertiză fiind Teoria relațiilor internaționale, geopolitică și studii strategice, Dan Petre este un specialist de prim rang pentru zona Mării Negre, Europa de Sud-Est și Orientul Mijlociu.

Doru Costea

Președinte al Consiliului Drepturilor Omului, ONU 2007-2008; ambasador în China 2012-2017; reprezentant permanent al României la Organizația Națiunilor Unite în Geneva 2003-2009; ambasador al României în Egipt 1997-2001; ambasador al României în Emiratul Kuwait și Sultanatul Oman 1991-1995.

Absolvent al Facultății de limbi clasice, romane și orientale a Universității din București, cu specializarea arabă-engleză, și-a început cariera diplomatică în februarie 1990 ca Secretar III în Ministerul Afacerilor Externe, la Direcția Politică de Sinteză. De aici a trecut la Direcția Orientul Mijlociu și Africa de Nord și a ocupat pe rând, funcția de ambasador al României în Emiratul Kuwait și Sultanatul Oman, în R.A. Egipt și apoi Reprezentant Permanent al României la Oficiul Națiunilor Unite de la Geneva. În perioada 2007-2008 a deținut funcția de Președinte al Consiliului Drepturilor Omului în cadrul aceleiași organizații. Având un doctorat în științe politice și relații internaționale, obținut la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Doru Costea a trecut și la catedră, împărtășind din bogata sa experiență în cadrul unor prelegeri ținute la Academia Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe, Colegiul Național de Apărare, Centrul de Studii NATO-București și Facultatea de Jurnalism a Universității din București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Radu Onofrei

Ambasador al României în Regatul Hașemit al Iordaniei 2003; reprezentant al Autorității Provizorii a Coaliției din Irak la Ministerul Afacerilor Externe din Bagdad 2003; ambasador al României în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord 1997-2001, 2001-2003; ambasador al României în Egipt 1993-1997.

Având studii universitare în domeniul limbilor clasice, romanice și orientale la Universitatea din București, și de științe politice și comunicare la Universitatea din Alger, Radu Onofrei și-a început cariera diplomatică în Ministerul Afacerilor Externe ca atașat în Direcția Orientul Mijlociu și Asia, în 1979. Au urmat apoi poziții de ambasador al României în Egipt, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Regatul Hașemit al Iordaniei. În 2003 a ocupat pe rând funcțiile de Reprezentant al României pentru Reconstrucția Irakului și, pentru mai mulți ani, Reprezentant al Autorității Provizorii a Coaliției din Irak la Ministerul Afacerilor Externe din Bagdad.

Consiliul Consultativ Internațional

Federico Mayor

Președinte al Alianței Civilizațiilor; președinte al „Fundației pentru Cultura Păcii”; director general UNESCO 1987 – 1999; inițiatorul programului „Cultura păcii”, construit în jurul a cinci teme majore: educație; drepturile omului și democrație; lupta împotriva sărăciei; protejarea diversității culturale, cultivarea dialogului intercultural și prevenirea conflictelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Biochimist, membru al mai multor societăți științifice și academice din lume, Federico Mayor este recunoscut și apreciat în mod special pentru mandatul său de director-general UNESCO. Este inițiatorul programului „Cultura păcii”, construit în jurul a patru teme majore: educație; drepturile omului și democrație; lupta împotriva sărăciei; protejarea diversității culturale, cultivarea dialogului intercultural și prevenirea conflictelor. Federico Mayor conduce astăzi „Fundația pentru Cultura Păcii” și organizează anual cursuri pe această temă în colaborare cu Universitatea „Juan Carlos” din Madrid.

Ismail Serageldin

Director fondator al „Bibliotheca Alexandrina”; co-președinte al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi”; vicepreședinte al Băncii Mondiale 1992-2000; membru al Academiei de Științe a SUA, al Academiei Europene de Artă și Știință, al Societății Americane de Filosofie; profesor emerit al Universității din Wageningen (Țara Bascilor).

Cu o licență în economie la Universitatea din Cairo și un doctorat la Harvard, Ismail Serageldin a publicat peste 60 de cărți și peste 200 de articole și rapoarte în domenii precum biotehnologia, dezvoltarea rurală, dezvoltarea durabilă, utilitatea științei pentru societate. Este membru al Academiei de Științe a SUA, al Academiei Europene de Artă și Știință, al Societății Americane de Filosofie. Profesor emerit al Universității din Wageningen (Țara Bascilor), a fost profesor invitat la Conservatorul Național de Arte și Meserii din Paris și profesor titular la Collège de France.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ekmeleddin Mehmet İhsanoğlu

Membru al Marii Adunări Naționale a Turciei (2015-2018); secretar-general al Organizației pentru Cooperare Islamică (OCI) (2005-2014); președinte al Uniunii Internaționale de Istorie și Filosofie a Științei (IUHPS) (2001-2005); fondator și director al Departamentului de Istoria Științei la Facultatea de Litere a Universității din Istanbul (1984-2000).

Ekmeleddin Mehmet İhsanoğlu, un susținător al dialogului intercultural, autor și editor pentru reviste academice, a fondat Departamentul de Istoria Științei la Facultatea de Litere a Universității din Istanbul și a rămas președintele acestuia între 1984 și 2003. A fost lector și profesor invitat la Universitatea din Ankara, Universitatea din Exeter, Regatul Unit (1975–1977), Universitatea Inönü (1970–1980), Universitatea din Malatya (1978–1980) și Universitatea „Ludwig Maximilian" din München, Germania (2003). Activitatea academică a lui İhsanoğlu s-a concentrat pe istoria activității științifice și instituțiile de învățare din Islam, schimburile culturale dintre Islam și Occident, relația dintre știință și religie și dezvoltarea științei în mediul ei socio-cultural.

Kakha Shengelia

Președinte al IAUP (Asociația Internațională a Rectorilor de Universități); rector al Universității Caucaz din Tbilisi, Georgia; Doctor Honoris Causa al Universității de Tehnologie din Tallinn (Estonia) și al Universității Autonome din Guadalajara (Mexic); membru al Comitetului director al NISPAcee (Rețeaua de institute și școli de administrație publică din Europa Centrală și de Est).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În afara responsabilităților sale administrative, predă cursuri de Management și Istoria Georgiei. Deține un masterat la Universitatea de Stat din Tbilisi, un MBA în Management la Universitatea din Hartford, SUA și un doctorat la Universitatea Tehnică din Georgia. Este Doctor Honoris causa al Universității de Tehnologie din Tallinn (Estonia) și al Universității Autonome din Guadalajara (Mexic), precum și membru al Comitetului director al NISPAcee (Rețeaua de institute și școli de administrație publică din Europa Centrală și de Est). Dr. Shengelia a fost membru al Parlamentului Georgiei și vicepreședinte al comisiilor pentru „Educație, Știință, Sport și Cultură" și „Afaceri Externe". De asemenea, a deținut funcția de viceprimar al capitalei Georgiei, fiind responsabil pentru problemele sociale. Dr. Shengelia a fost decorat de președintele Georgiei și deține o medalie conferită de Universitatea de Științe Aplicate din Austria Superioară.

Fotini Pomoni Papaioannou

Profesor emerit al Universității Naționale și Capodistrene din Atena; cercetător la GeoZentrum Nordbayern, Universitatea din Erlangen-Nurnberg; Doctor Honoris Causa al Universității Liceo Cervantino din Irapuato, Mexic; fondator și președinte al Asociației Elene de Sedimentologie; membru al Colegiului de redacție al „Palaeogeography Journal" (Universitatea Petrolului din Beijing); coordonator științific al Acordului de cooperare eleno-chinez.

Absolventă a Facultății de Științe Naturale și Geografice a Universității Naționale și Capodistrene din Atena. Doctor al Facultății de Geologie și Geofizică a Universității din București. Profesor de Sedimentologie, Litostratigrafie și Paleogeografie al Facultății de Geologie și Geofizică a Universității Naționale și Capodistrene din Atena. Cercetător la GeoZentrum Nordbayern, Universitatea din Erlangen-Nurnberg. A participat la numeroase conferințe și întâlniri internaționale în Europa, Ame-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

rica, Asia și Africa. Doctor Honoris Causa al Universității Liceo Cervantino din Irapuato, Mexic. Fondator și președinte al Asociației Elene de Sedimentologie. Membru al Colegiului de redacție al „Palaeogeography Journal" (Universitatea Petrolului din Beijing) și coordonator științific al Acordului de cooperare eleno-chinez. A publicat peste 100 de lucrări de cercetare în diferite reviste științifice internaționale.

Jean Jaques Askenasy

Membru asociat al Academiei Americane de Neurologie; membru de onoare al Societății Franceze de Neurologie; membru onorific al Academiei Române; președinte al Asociației Israeliene de Medicină a Somnului; profesor asociat la Universitatea New-York; profesor asociat la Universitatea „Pierre et Marie Curie"; profesor de neurologie la Facultatea de medicină „Sackler" a Universității Tel-Aviv.

Medic, absolvent la Universității din Cluj, specializat în neurologie la Institutul de Neurologie al Academiei. Doctor în medicină, titlu obținut la Universitatea „C.I.Parhon" din București. Neurolog la Spitalul Universitar „Ichilov", specializat în neuroștiințe și medicina somnului la Facultatea de medicină „Sackler" a Universității Tel-Aviv. Cercetator la Institutul Weitzman. Profesor asociat la Universitatea New-York, după realizarea proiectului „Somnul la bolnavii parkinsonieni", realizat în colaborare cu profesorii Melvin Yahr și Eliot Weitzman. Director al „Institutului de Cercetare a Somnului", înființat la Centrul Universitar „Sheba". Profesor asociat la Universitatea „Pierre et Marie Curie". Profesor de neurologie la Facultatea de medicină „Sackler" a Universității Tel-Aviv. Membru al Comitetului științific internațional la Congresul Mondial al Somnului, organizat în Australia în 2007. A scris 13 cărți și 90 de articole sau rapoarte științifice originale în domeniul Neurologiei și Medicinei somnului, a participat la 31 de conferințe și a susținut 195 de prezentări la congrese naționale și internaționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferința internațională „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, actul de naștere al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Desfășurată la Palatul Parlamentului, în zilele de 20 și 21 noiembrie 2017, în parteneriat cu Senatul României, Camera Deputaților, Școala Națională de Studii Politice și Administrative și Universitatea din București, conferința internațională „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă” a reprezentat actul de naștere al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

La inaugurarea institutului, Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință (World Academy of Art and Science - WAAS), au participat **Heitor Gurgulino de Souza** (Brazilia), președintele WAAS, **Garry Jacobs** (SUA), CEO și chairman WAAS, **Ivo Šlaus** (Croația), președinte de onoare WAAS, **Alberto Zucconi** (Italia), co-chairman WAAS, **Stjepan Mesić**, președintele Croației 2000-2010, **Shoshana Bekerman** (SUA), director al Coaliției Interparlamentare pentru Etică Globală (IPCGE), ambasadori, reprezentanți ai elitei academice din Bulgaria, Serbia, Turcia, Croația și România.

„Inițiativa Levant pentru pace globală”, lansată în anul 2011 de **Emil Constantinescu**, atunci președinte al Academiei de Diplomație Culturală din Berlin, în parteneriat cu IPCGE (Coaliția Interparlamentară pentru Etică Globală), a devenit unul dintre programele de anvergură ale Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, iar la această primă reuniune au fost abordate tematicile definitorii.

Sesiunea inaugurală a conferinței internaționale „Prin diploma-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ţie culturală spre o pace durabilă” a fost dedicată dezbaterilor legate de dificultăţile gestionării conflictelor naţionale, religioase şi interetnice în tranziţia spre democraţie, iar sesiunile de tip panel au abordat teme specifice: „Levantul, leagănul religiilor, culturii, ştiinţei şi democraţiei”, „Protejarea şi conservarea patrimoniului natural şi cultural în regiunea Levantului”, „Diplomaţia culturală. Tradiţii şi perspective în spaţiul Levantului”.

În mesajul adresat participanţilor la conferinţă, **Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, sublinia: „Întrucât astăzi există riscul ca educația să fie marcată de accentul pus aproape exclusiv pe *rolul informativ al educației*, pe formarea unor specialiști care pot instrumentaliza în mod spectaculos informaţii de tip tehnic, dar fără o cultură umanistă solidă, se impune și *accentuarea rolului formativ al educației*. În acest sens, şcoala este chemată să promoveze şi o educaţie etică pentru viaţă, adică să formeze caractere puternice, care să apere valorile umane esenţiale ca: libertatea și responsabilitatea, dreptatea și pacea, identitatea proprie și solidaritatea socială, indiferent de circumstanțe”.

La finalul conferinţei, a fost adoptată *„Declaraţia de la Bucureşti: Pace durabilă prin cultură și educație”.* Exprimându-și îngrijorarea profundă cu privire la extinderea conflictelor și răspândirea terorismului bazat pe interpretări greșite ale ideologiilor religioase, care au declanșat unul dintre cele mai mari valuri de migraţie din istoria omenirii, foştii șefi de stat, liderii religioși, profesorii, cercetătorii şi studenţii reuniţi la inaugurarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului cer guvernelor, organizațiilor internaţionale și tuturor părților interesate relevante să actualizeze și să consolideze instrumentele și strategiile diplomaţiei culturale din regiunea Levant.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Emil Constantinescu, președintele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Trebuie să ne reamintim că în cărțile fundamentale ale celor trei mari religii monoteiste care s-au născut în spațiul Levantului, Tora, Noul Testament și Coranul, se vorbește despre pace și înțelegere între oameni, nu despre război. Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că noțiunea de religie presupune existența unei comuniuni reale dincolo de diferențele care le separă. La fel, cultura presupune, înainte de toate, existența unui dialog din care fiecare are ceva de învățat. Numitorul comun îl constituie ființa umană sub toate aspectele ei. Și din această perspectivă musulmanul, creștinul sau iudeul pot conlucra pentru înțelegerea celei mai mari taine a acestei lumi: omul.

Heitor Gurgulino de Souza, președinte de onoare al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Academia Mondială de Artă și Știință a fost înființată ca urmare a eforturilor unor personalități distinse ale căror intenții s-au cristalizat în jurul cunoașterii și răspândirii ei la nivel global. Între aceștia, Albert Einstein a sintetizat idealul academiei: „Creația minții noastre trebuie să fie o binecuvântare și nu un blestem pentru omenire”. Academia însăși este ecoul acestor cuvinte, inițiatorii ei privind-o ca pe o universitate globală la cel mai înalt nivel științific și etic, care să redescopere înțelegerea umană în adevăratul ei sens. Institutul pentru Studii Avansate în Cultura și Civilizația Levantului se alătură acestui deziderat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Garry Jacobs, CEO și chairman al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Trăim într-o lume cu o viteză, complexitate și incertitudine fără precedent. Întregul progres realizat în ultimii 200 de ani pare să nu mai facă față provocărilor secolului XXI. Uităm, de fapt, că pentru a funcționa, software-ul oricărei instituții este cultura. Cultura reprezintă cunoașterea esențială pe c are umanitatea a dobândit-o de milenii. Timpurile s-au schimbat, stilul de viață, tehnologia, însă modul în care ființele umane relaționează între ele a rămas constant grație valorilor fundamentale universale, perpetue. Acest nou institut trebuie să se concentreze în jurul ideii de viitor, extrăgând din istoria trecutului cunoașterea esențială pentru viitor.

Shoshana Bekerman, director al Coaliției Inter-Parlamentare pentru Etică Globală

Voi reda definiția UNESCO pentru acest concept: „cultura păcii și a non-violenței este angajamentul față de edificarea păcii, mediere, rezoluția și prevenirea conflictelor, educație pentru pace, educație pentru non-violență, toleranță, acceptare, respect mutual, reconciliere și dialog intercultural și interconfesional".

Primul panel al conferinței, **„Levantul, leagănul religiilor, culturii, științei și democrației"** în prima sesiune, a fost moderat de **Răzvan Theodorescu**, vicepreședinte al Academiei Române, și a inclus opt comunicări care au tratat subiecte variate, precum: urbani-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tatea levantină; principii esenţiale ale coabitării interreligioase și interculturale; perpetuarea artei medicinei de tradiţie greco-romană în zona de influenţă levantină; interesele politico-economice ale marilor imperii și puteri mondiale în Orientul Mijlociu, în trecut și azi; spaţiul siriac, mediu de tranziţie al filosofiei grecești în cultura semită și al traducerii ulterioare în limba arabă; analiza procesului de tranziţie de la păgânism la creştinism în antichitatea egipteană târzie; evaluarea funcţiilor şi responsabilităţilor religioase ale persoanelor feminine de origine regală în spaţiul antic sirian; analiza arheologică a siturilor din antica Troia.

Dr. **Fatih Saracoglu**, secretarul general al Fundaţiei „Marmara Group” din Istanbul, a oferit o imagine a dinamismului multietnic şi multilingvistic din spaţiul levantin otoman unde, pe lângă locuitorii turci, armeni sau evrei, exista şi o prezenţă italiană sau spaniolă consistentă. Proeminenţa oraşelor levantine clasice, Izmir, Beirut, Alexandria şi cultura convieţuirii şi comunicării promovate în ele, observabilă în tipografiile ce produceau cărţi de diferite limbi sau în şcolile care accentuau însuşirea limbilor din sfera occidentală, precum italiana, franceza şi spaniola, conferă acestui mediu statutul de paradigmă unică a capacităţii de coabitare interetnică, interculturală şi interreligioasă a umanităţii.

Dr. **Adrian Lemeni**, profesor la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” şi director al Centrului de Dialog şi Cercetare în Teologie, Filosofie şi Ştiinţă din cadrul Universităţii din Bucureşti, a aprofundat în prezentarea „Identitate şi dialog în contextual actual” noţiunile de identitate religioasă şi dialog interreligios, accentuând valoarea axială a credinţei ca factor identitar, ulterior făcând o analiză a influenţei consumerismului asupra interrelaţionării culturale şi religioase contemporane. Exemplul levantin de convieţuire interreligioasă şi experienţa istorică acumulată în acest spaţiu pot constitui surse de inspiraţie ale coabitării sociale contemporane. În arealul de formare şi manifestare primară a celor trei religii monoteiste, cultura dialogului permanent a fost şi este întemeiată pe conştientizarea identităţii religioase; în felul acesta niciodată dialogul nu a eşuat în compromis, iar identitatea nu a fost sinonimă cu izolarea. Dimpotrivă, confuzia dialogului cu simplul schimb de noţiuni sau informaţii duce la o suprasaturare informaţională, incapabilă de a crea o cultură a convieţuirii. Drept urmare, necesitatea păstrării credinţei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

devine o componentă esenţială a convieţuirii, al cărei scop nu este doar simpla sustenabilitate economico-socială sau pacea, ci pe de o parte conştientizarea limitelor şi capacităţilor umane, iar pe de altă parte stimularea creativă a acestora în vederea întâlnirii cu Celălalt.

Prof. dr. **Luiza Spiru**, de la Universitatea de Medicină „Carol Davilla", a expus în „Repere din istoria medicinei în spaţiul Levantului" elemente privind cristalizarea practicii medicinei în Valahia, Banat şi Transilvania, modul de organizare în bresle al practicanţilor acestei profesii, începuturile efectuării operaţiilor chirurgicale primare, precum şi dezvoltarea învăţământului academic medical modern, în secolul al XIX-lea. Înscrisă în tradiţia artei terapeutice greco-romane, dezvoltate în spaţiul levantin, practica medicinei dezvoltată în Ţările Române poate fi astăzi reevaluată ca una care a conservat principii fundamentale privind evaluarea structurii umane psiho-fizice, unele dintre ele iremediabil dispărute în societăţile moderne.

Prof. dr. **Daniel Barbu**, de la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii din Bucureşti, în prezentarea „La porţile Levantului: imperiu, stat-naţiune și pluralism", a făcut o radiografie a istoriei Orientului Mijlociu din secolele XIX-XX, evaluând implicarea interbelică și postbelică a marilor puteri mondiale în configurarea hărții politice levantine, a tendințelor occidentale de înlocuire a pluralismului religios și etnic tradițional, specific acestei zone, cu state naționale cu caracter etnic și religios monolitic. Totodată, a subliniat pericolele și consecințele negative ale perpetuării acestor viziuni artificiale în contemporaneitate, prin ignorarea echilibrului fragil și sensibilităților milenare din acest spaţiu. Eforturile de recompunere zonală după intervenţiile militare brutale din ultima perioadă se fac cu greutate, adesea soluţiile politice ce ţin de o mentalitate pur pragmatică, continuând să creeze dificultăţi şi alimentând un potenţial conflictual existent aici, datorită eludării unei realităţii fundamentale a toposului levantin, anume că aici „trecutul este în continuare viu și prezent".

Dr. **Cătălin-Ștefan Popa**, de la Universitatea „Georg August" din Gotttingen, a vorbit în „Dinamica culturilor filosofico-teologice în spaţiul levantin siriac (secolele VI-IX)" despre fenomenul transmiterii filosofiei grecești, în special a operelor aristotelice, precum și a altor scrieri puse

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sub numele marelui filosof grec, în limba siriacă și apoi retraduse din siriacă în arabă. Contextul generat de traducerea acestor lucrări, anume necesitatea utilizări lor drept instrumente de argumentare dialectică pentru promovarea doctrinei necalcedoniene, avea să se repete odată cu apariția islamului. Traducerea filosofiei grecești din siriacă în arabă a dus la apariția teologiei dialectice islamice (*kalam*), oferind premisele esențiale pentru dezvoltarea culturii și gândirii islamice. Spațiul levantin a devenit, astfel, locul unui fenomen de o valoare imensă pentru istoria civilizațională a umanității, ținând cont că, ulterior, aceste opere filosofice vor fi retraduse din arabă în latină, de către traducătorii evrei din Spania și Andaluzia, și vor pătrunde în Occident, cristalizând gândirea filosofică europeană.

Dr. **Silviu Anghel**, de la „Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi" din București, a analizat în prezentarea sa „Conflict sau tranziție pașnică? Dezbaterea curentă referitoare la trecerea de la păgânism la creștinism în Egiptul Antic târziu" procesul tranziției de la păgânism la creștinism în Egiptul secolului IV, expunând situația existentă în Alexandria. Erodarea păgânismului și ascensiunea creștinismului este și astăzi un fenomen dezbătut, ținând cont de vitalitatea și concurența religioasă existentă în spațiul levantin alexandrin. Afirmarea creștinismului a fost posibilă prin preluarea unor tradiții specifice ale spațiului egiptean, între care, în mod special, se remarcă cultul și riturile funerare.

Dr. **Isabela Popa**, de la Universitatea din București, a prezentat în „Rolul ritualic al reginelor în Siria antică" rolurile și funcțiile religioase particulare îndeplinite de femeile din familiile regale siriene în perioada antică. Distincțiile rangurilor feminine în cadrul familiei regale, implicarea liturgică (asumarea responsabilităților rituale, oraculare și oraționale), afinitatea generală pentru divinitățile de sorginte feminină duc la concluzia unei proeminențe a statutului și valorii femeii în domeniul cultic în nord-vestul Siriei.

Dr. **Cătălin Pavel**, de la Kennesaw State University din Statele Unite, a expus în „Troia homerică – între micenieni și hitiți" stadiul și rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate în siturile vechiului oraș Troia, de pe țărmul vestic al Asiei Mici. Au fost expuse și evaluate amplasamentul topografic, diversele obiecte aparținând unor perioade istorice

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

succesive, presupozițiile privind evoluția civilizațională a acestei zone pe baza recursului la datele extrase din epopeile lui Homer, care „deși nu sunr istorice, se pare că au pornit de la o bază istorică".

În cea de-a doua parte a panelului „Levantul – leagănul religiilor, culturii, științei și democrației" au fost prezentate trei comunicări. Dr. **Adina Boroneanţ**, de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române, a prezentat următoarea temă: „Contactele la mare distanţă în preistoria Porţilor de Fier ale Dunării". Dr. Boroneanţ a luat în discuţie zona Porţilor de Fier ale Dunării, care a adus cea mai mare aglomerare de situri arheologice din sud-estul Europei, acoperind perioada de la sfârșitul Pleistocenului până la mijlocul Holocenului. Prezentarea sa a oferit o scurtă descriere detaliată cu privire la bunurile, tehnologiile și oamenii care au călătorit din zona levantină în zona Cheilor Porţilor de Fier în perioada Mesolitului (circa 12.000-6200 î.Hr.) și Neoliticul timpuriu (6200-5700 î.Hr.). Teza prezentării a fost aceea că implicațiile din regiunea Levantului au avut repercusiuni și în zona Porţilor de Fier. Pe baza cercetării arheologice, Dr. Boroneanţ a arătat faptul că schimburile de bunuri din zona mediteraneană, spre exemplu cochiliile de melci în culori atractive, roci verzi și obiecte exotice, atestă un schimb de practici din regiunea levantină. De asemenea, analizele săpăturilor atestă un număr semnificativ de înmormântări umane, care conferă o credibilitate adecvată ipotezei unei mobilități accentuate a persoanelor din zonele de sud spre Porţile de Fier.

Următoarea lucrare a fost prezentată de Dr. **Dan Tudor Ionescu**, de la Biblioteca Metropolitană din București, care pune accentul pe o chestiune extraordinară: de ce nu a adoptat Alexandru cel Mare tiara la ţinuta sa regală? Tiara este o coroană ornamentală cu pietre preţioase. Dr. Tudor Ionescu a oferit în prezentarea sa date importante despre *Quellenstand und Forschungsstand*. Când Alexandru a fost proclamat Regele Asiei, el a venit să adopte un stil de curte reformat, care include un nou costum regal fundamental și grandios și un set impresionant de însemne regale. Deși Alexandru a adoptat satrapi persani la curtea sa, el nu și-a asumat tiara, rochia cu mâneci lungi și pantalonii bufanţi, elemente ale Medianului sau ale cavaleriei exotice. La întrebările noastre, dr. Tudor Ionescu a concluzionat că respingerea acestor piese regale de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

către Alexandru demonstrează că perșii nu l-au perceput niciodată ca pe propriul lor rege, ci ca pe un străin cuceritor.

Ultima lucrare din sesiune a fost prezentată de **Alice Boboc**, care a făcut o hermeneutică a religiei. Levantul a reprezentat un dialog între Est și Vest și, prin urmare, după ce musulmanii au cucerit cea mai mare parte a Mediteranei în secolul al VII-lea, dialogul a fost purtat între islam și creștinism. Este foarte important să observăm aici o pildă indiană prezentată de Alice Boboc, o caracteristică pentru fazele de început ale fiecărui dialog. Un tată desenează numărul 9 în nisip, dar fiul său vede numărul 6. Și asta pentru că ceea ce vedeți depinde de poziția în care vă aflați. Punctul comun al prezentării a fost dialogul și am putea concluziona, în conformitate cu lucrarea prezentată, că scopul dialogului nu este unitatea în credință și percepție, ci înțelegerea reciprocă, respectul și înfrumusețarea. Din acest motiv, scopul dialogului nu va fi acela de a dovedi că o parte este corectă, iar cealaltă este greșită, ci mai degrabă de a explora pozițiile respective pentru a le înțelege mai bine. Când se realizează acest lucru, multe prejudecăți, construite pe jumătăți de adevăruri, se vor prăbuși.

Panelul **„Protejarea și conservarea patrimoniului natural și cultural în regiunea Levantului”**, moderat de prof.dr. **Dan Grigorescu**, director științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, s-a desfășurat în cadrul a două sesiuni, prima grupând prezentări concentrate asupra laturii naturale a patrimoniului din sud-estul Europei. În cea de a doua, raportările la patrimoniul natural și cultural au alternat, prilejuind discuții interesante asupra modului integrativ de abordare a patrimoniului unei regiuni, cu ambele sale laturi.

În prima sesiune, comunicările au fost susținute de dr. **Radoslav Nakov**: „The geopark program in Bulgaria. A historical review, its potential, present situation and problems encountered”; dr. **Ștefan Vasile**: „The geoheritage preservation in Romania”; dr. **Aleksandra Maran**: „Geoconservation in Serbia. Past, present and future”; prof. **Dan Grigorescu**: „UNESCO Geoparks – protected areas integrating the natural and cultural values in sustaining the development of the regions”; prof. **Hülya Inaner**: „The protection and conservancy of the natural and cultural heritage in Turkey”. Prezentările au relevat bogatul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

patrimoniu natural al țărilor discutate, care cuprinde obiecte de mare valoare științifică și culturală, precum și situri incluse pe „Lista Patrimoniului mondial UNESCO”, dar și insuficienta preocupare a autorităților din aceste țări balcanice pentru protecția și valorificarea acestora. Punct central în toate comunicările au fost geoparcurile constituite în unele din aceste țări, de asemenea preocuparea pentru crearea unor noi geoparcuri, urmând recomandările UNESCO.

Problematica geoparcurilor, modalitățile prin care acest nou tip de arie protejată abordează în perspectivă unitară protecția și valorificarea patrimoniului, în special prin educație și turism, a fost cuprinsă și în două dintre prezentările din sesiunea a doua: dr. **Ljerka Marjanac**: „The challenges of protecting Croatia’s geological heritage” și dr. **Mihaela Melinte-Dobrinescu**: „Geology, landscape and conservation in the Romanian Geoparks”. Comunicările din cea de a doua sesiune, care au abordat aspecte ale gestiunii patrimoniului cultural în România – dr. **Andreea Grecu-Ciupală**: „Who needs the heritage?” și dr. arhitect **Cătălina Bulborea**: „The heritage of the others: conflicts surrounding culturally built heritage” –, s-au referit la aspecte concrete cu care autoarele s-au confruntat în propria activitate.

Discuțiile care au urmat la sfârșitul fiecăreia dintre cele două sesiuni i-au permis profesorului Dan Grigorescu concluzia că o reevaluare a stării patrimoniului natural și cultural – cunoaștere publică, administrare, protecție și conservare, în raport cu legislația europeană și alte reglementări internaționale în domeniu –, este imperios necesară în toate țările din sud-estul Europei la care s-au referit prezentările. O serie de situații în care distrugerile antropice avansează cu repeziciune reclamă intervenție urgentă. În perspectiva unei colaborări internaționale țintite spre protecție și punere în valoare publică a patrimoniului natural și cultural abordat holistic, Departamentul Patrimoniu al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului poate prelua rolul de catalizator.

Modelul de geoparc UNESCO, aplicat în construcția a peste 70 de geoparcuri europene și în alte câteva zeci pe celelalte continente, s-a dovedit adecvat modului integrativ de abordare a valorilor naturale și culturale ale unei regiuni, totodată o soluție concretă, bine documentată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

prin experiențe internaționale, de dezvoltare economică a regiunilor. Țările din Balcani, dar și din alte regiuni ale Levantului cuprind zone care îndeplinesc criteriile UNESCO pentru crearea de geoparcuri. Schimbul de idei și experiențe, între țările din Levant care au generat deja geoparcuri și cele care doresc aceasta, își poate demonstra mai bine utilitatea într-un cadru organizatoric stabilit, cu preocupări în domeniu, așa cum este cel al Institutului Levant.

Rolul pe care educația, începând cu cea de la nivel primar până la cea cu scop formativ-profesional, îl are într-o coerentă abordare a cunoașterii, protecției și valorificării patrimoniului, a fost susținut de mai mulți participanți. În acest sens, profesorul **Vasile Cristea**, de la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj a sugerat organizarea, în cadrul Institutului Levant, de conferințe și scurte module de curs, urmate de aplicații în teren. Pentru susținerea acestor activități ar putea fi invitați specialiști în diverse domenii ale patrimoniului natural și cultural din regiunea Levantului.

Panelul intitulat „**Diplomația culturală. Tradiții și perspective în spațiul Levantului**" a fost compus din două sesiuni, prima moderată de **Shoshana Bekerman**, director al Coaliției Interparlamentare pentru Etică Globală, și **Dan Petre**, director general al Institutului Diplomatic Român, iar cea de-a doua, prezidată de **Alexandra Zbuchea**, director general interimar al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Acest „panel provocator", după cum a afirmat Dan Petre în cuvântul său introductiv, a dezbătut rolul diplomației culturale și, în special, așa cum a subliniat doamna Bekerman, importanța acesteia în efortul de a instaura pacea în contextul actualei situații din Levant.

Pentru început, domnul profesor **Nicolae Achimescu** a tratat dialogul interreligios și intercultural în perioada contemporană, scoțând în evidență relevanța acestuia în încercarea de a apropia nu doar religiile, ci și oamenii. Bunăvoința ascultătorilor devine esențială, mai ales atunci când fundalul cultural diferă. Respectul datorat în cadrul fiecărei interacțiuni implică perceperea Celuilalt ca persoană și nu ca simplu nume sau cifră statistică. În consecință, domnul profesor Achimescu pledează mai degrabă pentru o cultură a dialogului decât pentru o teologie a acestuia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De asemenea, el identifică trei etape ale unui dialog interreligios de succes: renunțarea la păreri preconcepute, reperarea valorilor conținute în religia Celuilalt și o reală înțelegere a percepțiilor acestuia. Astfel, dialogul este un proces progresiv, care duce la o treptată apropiere și acceptare, în același timp consolidând conștiința propriilor tradiții. Religia poate separa oamenii doar dacă este manipulată în acest sens.

Cristian Criste (Universitatea Ludwig-Maximilian, München) a analizat două concepte informale ale relațiilor greco-romane antice, precum și teoriile moderne privind diplomația culturală, ridicând întrebarea dacă cele două domenii de cercetare pot îmbogăți reciproc studiile empirice. O examinare a noțiunilor de prietenie și libertate în Antichitatea Clasică dovedește că fiecare societate transpune, în mod subconștient, propriul imaginar cultural asupra vocabularului diplomatic utilizat, fapt care deseori dă naștere la neînțelegeri culturale. Din acest punct de vedere, conceptul universalist de „soft power" al lui Joseph Nye se poate dovedi înșelător – după cum a accentuat și președintele Constantinescu în cadrul discursului inaugural. În scopul unei diplomații culturale trebuie să trecem de la o simplă traducere la identificarea diferențelor semantico-culturale, luând astfel în considerare o abordare constructivistă.

A treia comunicare, aparținând dr. **Daniela Zaharia**, a pus accentul pe dimensiunea istorică a patrimoniului, subliniind traumele culturale care pot fi provocate de distrugerea acestuia pe timp de război. Autoarea a urmărit dezvoltarea intereselor europene în Orientul Mijlociu începând cu secolul XIX, care au dus la crearea statelor moderne arabe în conformitate cu o anumită imagine a Vestului despre această regiune. Discutând transferul bunurilor culturale din Orientul Mijlociu în muzeele din Paris, Londra sau Berlin, doamna dr. Zaharia a subliniat responsabilitatea Vestului în discursul despre diplomație culturală și patrimonială. În baza exemplelor lui Max von Oppenheim și Gertrude Bell, ea a evidențiat folosirea patrimoniului cultural drept armă în cadrul conflictelor intraeuropene din timpul Primului Război Mondial. Cu privire la stringența problemei, autoarea a pledat, de asemenea, pentru tratarea crimelor împotriva patrimoniului drept crime de război.

În următorul discurs, **Maxim Onofrei** s-a concentrat asupra schimbărilor care au avut loc în sistemele juridice ale Levantului antic

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și în special asupra modificărilor din cursul secolului VII î.Hr., care au transformat autoritatea divină și morală a legii într-una socială, ducând la codificarea acesteia în Antichitatea clasică. Practica inițială, pe care autorul o definește prin triada jurământ – oracol – încercări, a făcut loc treptat unor forme mai moderne de investigație. În secolul VI î.Hr., justiția acționa în numele zeilor, dar nu direct prin voință divină, așa cum a fost cazul în imaginarul timpurilor mai vechi.

Întorcându-se la practicile contemporane, dr. **Mihail Dobre** a inițiat a doua sesiune, clarificând diferențele dintre variile forme ale diplomației de astăzi. Astfel, viziunea clasică despre diplomație este cea a unei relații între guverne, o relație dictată de interese. Diplomația publică, pe de altă parte, deși se adresează opiniei publice, este, de asemenea, limitată la inițiativa guvernamentală, astfel desemnând o acțiune unilaterală care o apropie de conceptul de propagandă. Diplomația culturală, în schimb, cuprinde și relații care au loc în sectorul privat. Orientarea ei bilaterală aspiră la înțelegerea reciprocă a culturilor, încercând să „depășească diferențele” dintre ele – după cum a arătat domnul dr. Dobre, bazându-și afirmația pe o definiție a Patriciei Goff. Relevanța acestei abordări a fost subliniată printr-o analiză a conflictului din Cipru și prin contrastarea eforturilor Națiunilor Unite în rezolvarea disputei cu două organizații de proveniență cipriotă: Asociația pentru Dialog și Cercetare Istorică, precum și Dialogul Academic al Ciprului. În încheierea prezentării, domnul dr. Dobre a accentuat importanța diplomației culturale în Levantul contemporan, afirmând că o soluție politică trebuie, în primul rând, să se bazeze pe depășirea diferențelor dintre comunități.

Următorul subiect, tematizat de domnul profesor **Emanoil Băbuş**, a fost dimensiunea religioasă a granițelor în Europa. Reliefând rolul religiei în crearea de identităţi naţionale şi colective, el a insistat asupra conexiunii dintre Biserică, stat şi societate civilă. Conform domnului profesor Băbuș, religia întemeiază, de asemenea, granițe noi și dinamice, pe care autorul le analizează în contextul actualei situații din Uniunea Europeană.

Comunicarea finală, aparţinând **Gabrielei Dristaru**, s-a concentrat asupra evoluțiilor politice, economice și sociale din timpul dominației bizantine și arabe a zonei levantine. Ea a scos în evidență continuitățile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

modelelor romane în cadrul Imperiului Bizantin, care pot fi constatate în perpetuarea structurilor administrative și militare. Provinciile romane importante din punct de vedere economic – precum Egipt și Siria – și-au păstrat relevanța și sub stăpânirea Constantinopolului. Religia, în schimb, constituie un nou factor de putere în Levant, jucând un rol esențial atât în politica bizantină, cât și în cea arabă din perioada Evului Mediu.

Discuția de încheiere a oscilat între perspectiva istorică și cea contemporană asupra diplomației culturale. Doamna Bekerman a prezentat exemplul Elveției, susținând o consolidare a comunităților individuale. Cu privire la Uniunea Europeană, ea a constatat o „supunere" a entităților naționale, care, în cele din urmă, ar încuraja tendințele naționaliste din cadrul statelor membre ale UE. Doamna dr. Zaharia a pledat pentru o perspectivă istorică în scopul conștientizării aspectelor culturale ale diplomației. Doamna dr. Zbuchea a consimțit la această idee, exprimându-și speranța că discuția despre diplomația culturală va include, de asemenea, expertiza istoricilor, sociologilor, precum și a reprezentanților altor studii culturale. În schimb, domnul dr. Dobre a argumentat că ar trebui să utilizăm istoria în mod prudent, pentru a evita manipularea ei în sens propagandistic. Ca sarcină principală a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, el a accentuat diversitatea ca bogăție a societății noastre. În consecință, doamna Bekerman a concluzionat că educația (atât a copiilor, cât și a adulților) reprezintă singura cale pentru a asigura respectul pentru diversitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferința internațională „Inițiativa Levant pentru pace globală. Prin diplomație culturală spre o pace durabilă”, Palatul Parlamentului, 20-21 noiembrie 2017 – reuniunea în plen

Fotografia de familie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Panelul „Levantul, leagănul religiilor, culturii, științei și democrației”, moderat de acad. Răzvan Theodorescu

Prof. dr. Daniel Barbu, membru al Consiliului Consultativ al ISACCL, prezintă o radiografie a istoriei Orientului Mijlociu din secolele XIX-XX

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dr. Fatih Saracoglu, secretar-general al Fundației Marmara din Istanbul, oferă o imagine a dinamismului multietnic și multilingvistic din Levant

Dr. Valentin Ilie (Facultatea de Teologie a Universității din București), dr. Cătălin Pavel (Kennesaw State University), prof.dr. Nicolae Achimescu, directorul Centrului de Studii și Dialog Religios și Intercultural (Universitatea din București)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Panelul „Protejarea și conservarea patrimoniului natural și cultural în regiunea Levantului", moderat de prof.dr. Dan Grigorescu, director științific al ISACCL

„Cine are nevoie de patrimoniu?", întreabă dr. Andreea Grecu-Ciupală, director-general al ISACCL 2017-2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Panelul „Diplomația culturală. Tradiții și perspective în spațiul Levantului”, moderat de Dan Petre, director general al Institutului Diplomatic Român, și Alexandra Zbuchea, director general interimar al ISACCL. În plan secund, Maxim Onofrei

Dr. Daniela Zaharia, despre „Patrimoniu istoric și diplomație culturală în Orientul Mijlociu. Mize și provocări”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Renașterea Drumului Mătăsii: Levantul, punte între civilizația Europei Occidentale și cea a Extremului Orient", sesiune specială prezidată de Stjepan Mesić, președintele Croației 2000-2010, 21 noiembrie 2017

Raportorii conferinței „Prin diplomație culturală spre o pace durabilă": dr. Cristian Criste, prof. dr. Dan Grigorescu, dr. Alexandra Zbuchea, dr. Ivo Šlaus, dr. Valentin Ilie, dr. Cătălin-Ștefan Popa

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În slujba securității umane, într-o „rețea a rețelelor”

În calitatea sa de Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este inclus într-o **„rețea a rețelelor”**, din care mai fac parte: *Organizația Mondială a Sănătății, UNESCO, UNCTAD* (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), *Parteneriatul Inter-academic pentru Știință, Sănătate și Politici Publice* (IAP), *Centrul Internațional „Nizami Ganjavi”, Conferința Organizațiilor Nonguvernamentale în Relație Consultativă cu Organizația Națiunilor Unite* (CoNGO), *Asociația Mondială a Organizațiilor Nonguvernamentale (WANGO), Clubul de la Roma, Fundația pentru o Cultură a Păcii, Grupul Parlamentarilor pentru Neproliferare și Dezarmare Nucleară Globală, Millennium Project, Greater Pacific Capital, World University Consortium, Future Capital Initiative, GlobalMindED, AQAL Integral Investing, Ethical Markets, Transcendent Media Capital, Young UN Talks, ART for the World, Global Education Futures, Consiliul Organizației Națiunilor Unite pentru Securitate Umană, Institutul pentru Securitate Globală, Institutul pentru o Abordare centrată pe Persoană.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PROGRAME DE CERCETARE

DOBROGEA,
MARTOR AL CIVILIZAȚIILOR MILENARE ALE LEVANTULUI

Dan Grigorescu (coordonator), Constantin Haită,
Ioan Scutelnicu, Daniel Iosif, Ștefan Horia Marincea

Peştera de la Alimanu, cercetată în cadrul proiectului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului"

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Un program fanion al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Dan Grigorescu

În prezentarea pe care am făcut-o programului nostru de cercetare la Universitatea „Ovidius" din Constanța pe 22 iunie 2018, când l-am lansat, am arătat că obiectivele sale diverse, implicând specialiști în domenii diferite, focalizat spațial pe Dobrogea, nu pot fi realizate fără parteneriatul Universității „Ovidius". Pregătit dinainte, acordul de parteneriat a fost semnat la sfârșitul expunerii mele de către conducătorii celor două instituții. La ieșirea din aulă, două doamne din corpul profesoral și mai mulți studenți s-au interesat de proiect. Doamnele profesoare m-au întrebat dacă specialitățile lor, pedologie, respectiv etnologie, ar fi utile proiectului, arătându-și disponibilitatea de a participa. Pe studenți îi interesa geoparcul, voiau să știe dacă locurile de interes științific și cultural din preajma comunelor lor dobrogene ar justifica crearea unui geoparc și ce ar trebui făcut pentru aceasta. În tot acest timp, am remarcat un domn slăbuț, de talie mijlocie, între două vârste, care aștepta să-mi vorbească. Era conferențiarul Marius Skolka, decanul Facultății de Științe ale Naturii și Științe Agricole. Mi-a spus că aspectele legate de relația geologic-biologic în natură îl interesează în mod deosebit, mi-a vorbit cu entuziasm despre cercetările sale în Dobrogea. Din capul locului l-am considerat partener în proiect, de atunci și până acum Marius Skolka este colaboratorul meu cel mai apropiat, devotat proiectului, un adevărat prieten. Așa cum aveam să constat la scurt timp după prima întâlnire, Marius este un neobosit cercetător al animalelor nevertebrate, speciile invazive sunt domeniul său predilect, dar el este un profund cunoscător al naturii, al plantelor și animalelor din orice colț te-ai afla, al condițiilor de habitat ale acestora,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

inclusiv al celor geologice. În mod deosebit m-au impresionat cunoștințele sale paleontologice și înțelegerea factorilor geologici în evoluția organismelor. Are un har deosebit în a transmite studenților cunoștințe și de a-i îndruma spre descoperirea cu propriii ochi. Calitățile sale în ansamblu, conștiinciozitatea deosebită și spiritul de colegialitate au făcut să fie ales decan în repetate rânduri, dar timpul dedicat administrației l-a împiedicat să parcurgă treptele spre funcția de profesor pe care o merită din plin. Concluzia acelei prime întâlniri a fost să inițiem o fază pregătitoare a proiectului, în care obiective de interes naturalistic, geologic și biologic, să se asocieze celor cu semnificație culturală și istorică, în cadrul unor trasee comune de vizitare, la care să participe studenți, masteranzi și cercetători de la Universitatea „Ovidius". A doua zi, înainte de a ne despărți pentru a gândi acasă itinerariile parcursului dobrogean, am vizitat împreună cu mai mulți studenți și câțiva profesori, participanți la conferința de lansare a proiectului, complexul arheologic de la Histria, un bun prilej de a vedea muzeul nou construit, lucrările de reconstrucție din unele sectoare, noile locuri de săpătură unde lucrau arheologii, dar și ocazia de a cunoaște pe câțiva dintre cei cu care aveam să fim împreună în săptămânile următoare.

Trasee științifice și culturale pe întinsul Dobrogei

La București am schițat traseele de vizitat, iar la Constanța, Marius a reușit să capteze interesul câtorva studenți, majoritatea studente, deși erau deja în vacanță. Am convenit, dată fiind temperatura toridă și ariditatea zilelor de vară în Dobrogea, să împărțim explorările în două perioade, prima desfășurată în partea de sud și centrală a Dobrogei, între 30 iulie și 7 august 2018, cea de-a doua, în Dobrogea de Nord, între 20 și 25 august 2018. În ambele perioade am fost îndrumați de colegul meu de facultate, dr. Albert Baltre de la Institutul Geologic, binecunoscut pentru cercetările sale geologice și arheologice în Dobrogea. Tot din partea Institutului Geologic a participat dr. Ionuț Scutelnicu, specializat în înregistrări video. Programul celor două etape a fost următorul:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Etapa Dobrogea de Sud și Centrală

30 iulie 2018: Cariera și fortificația tătară Limanu – pădurea Hagieni – cetatea Albești – secțiunea geologică de la Cotu Văii – moscheea musulmană „Esmahan Sultan” de la Mangalia.

31 iulie 2018: Băneasa – Cariera și grotele de la Canaraua Fetii – Cariera Urluia – Cariera Lespezi.

1 august 2018: Ostrov – malul Dunării în zona „La piatră” – cetatea bizantină „Păcuiul lui Soare” (acoperită de apă în cea mai mare parte) – Lacul Bugeac – cariera Esechioi – mănăstirea Dervent.

2 august 2018: Versanții calcaroși dintre Conacu și Petroșani – grotele de la Dumbrăveni – Adamclisi – Tropaeum Traiani.

3 august 2018: Carierele de piatră de la Deleni – Alimanu – Lacul Vederoasa – Lacul Baciului – satele abandonate de la Abrud și Hațeg.

4 august 2018: Cobadin – carierele de nisip și calcar de la Ciobănița și Credința – Lacul Plopeni.

5 august 2018: vizită la Facultatea de Științe naturale și Științe agricole a Universității „Ovidius” din Constanța.

6 august 2018: Dealul Alah Bair – canaralele de la Hârșova – reciful jurasic de la Topalu – cetatea Capidava.

7 august 2018: Gura Dobrogei – „pietrele scrise” – peștera Casian – recifii jurasici de pe valea Cheia – peștera „La Adam”.

Etapa Dobrogea de Nord

20 august 2018: Cariera Somova – Parcul Național al Munților Măcin (centrul de vizitare și traseu) – cetatea Dinogeia – tell-ul eneolitic de la Cetățuia Luncavia – ROSCI Podișul Nord Dobrogean.

21 august 2018: Mănăstirea Cocoș – lacul Iacobdeal – Turcoaia – Priopcea – Rezervația paleontologică de la Bujoarele.

22 august 2018: Dealurile Agighiol – cetatea Halmyris – cetatea Enisala – Capul Doloșman – cetatea Argamum.

23 august 2018: Deniz Tepe – Babadag – cariera Codru – Baia – cetatea Ibida – Slava Rusă – Slava Cercheză.

24 august 2018: Niculițel – Isaccea – Cetatea Noviodunum – Dealul Consul.

25 august 2018: Tulcea – Dealul „La Monument” – Muzeul de etnografie – Complexul Muzeal ecoturistic Delta Dunării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cum decurgea programul zilnic? Plecam dimineața, în jurul orei 8.30 de la căminul-hotel al Universității „Ovidius”, lângă „Pescărie”, cu mașini contractate de la firme de transport de Institutul Levant (nu aveam încă cele două „Dustere”). La punctele stabilite, Marius Skolka și cu mine descriam caracteristicile locului, care era fie un areal de protecție comunitară „Natura 2000”, „un monument al naturii”, geologic, paleontologic sau botanic, o rezervație științifică, dar ne opream și în alte locuri din care studenții ar fi putut învăța ceva. Căutam înadins locurile în care vegetația avea un substrat geologic, sol sau rocă, pentru a observa caracteristicile tranziției de la mineral la biologic – era un obiectiv special în proiect care, într-adevăr, îi interesa pe studenți prin noutate și care a generat câteva lucrări de masterat în anii următori. Se întreba, se discuta, se explica. Deosebit de interesant în timpul vizitelor a fost schimbul de informații între membrii echipei: biologii, cunoscători ai vegetației, insectelor, reptilelor și păsărilor întâlnite, le explicau geologilor, care, la rândul lor, le vorbeau celorlalți despre rocile, fosilele și structurile tectonice întâlnite. Această reciprocitate incita la observarea conexiunilor, care numai în teren pot fi observate în mod direct, între natura vie și cea nevie (geologică). Acesta este, de fapt, modul prin care natura poate fi cu adevărat înțeleasă în integritatea sa și, astfel, mai bine protejată. Multe dintre cele arătate de Marius Skolka le erau cunoscute în plan teoretic studenților, de la cursurile predate, dar aici, în teren, învățau să distingă speciile de plante, de fluturi și alte insecte, prin caracterele care le distingeau. Observau caracteristicile de ansamblu ale habitatului și începeau să remarce schimbările în fauna bogată de insecte pe care le induceau schimbările din habitat. Aspectele geologice le stârneau curiozitatea în mod deosebit, erau mai toate lucruri despre care nu auziseră la facultate, descriam tipurile de roci și modul lor de formare, făceam legătura între fosilele pe care le găseam și corespondenții lor între organismele actuale. Bubi Baltre le explica tectonica celor trei regiuni geologice ale Dobrogei: partea de sud, de la Varna până la falia Capidava – Ovidiu, partea centrală, delimitată în nord de falia Peceneaga – Camena, limita sudică a Dobrogei de nord (Munții Măcin, zona Tulcea și Delta Dunării). Tot Bubi a fost cel care explica proveniența

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

materialelor de construcție din siturile arheologice, făcând legătura cu rocile din carierele vizitate. O bună parte din timpul petrecut în preajma unui sit era folosit pentru observații proprii, studenții se răspândeau, încercând propria descoperire, se întorceau cu obiecte, așteptând lămuriri, făceau propriile lor remarci. Era foarte cald, n-a fost nicio zi cu ploaie în tot acest răstimp, rareori întâlneam oamenii locului, erau fie departe, pe câmp, fie în propriile gospodării. Ce întâlneam, însă, mereu erau grămezile de gunoaie, toate locurile desemnate drept arii de protecție a naturii păreau predestinate depozitării gunoaielor, nu numai obișnuitele resturi menajere, dar și grămezi de moloz, jumătăți de dulapuri și de canapele, cauciucuri uzate de camioane, ligheane și tot ce era de aruncat de prin casă. Peisajul ne întrista, era o sfidare, evident inconștientă, a valorilor de patrimoniu de care localnicii ar putea beneficia; vorbeam ce ar trebui făcut, un prim pas este evident: discuții cu primarii și localnicii, pentru a le explica faptul că locurile unde ei aruncă gunoaiele sunt folosite în alte părți din lume drept însemne culturale ale identității zonei, amenajate ca atare pentru a atrage turiști, iar asta se răsfrânge benefic asupra bunăstării lor. Ionuț Scutelnicu, dar și noi toți, făceam poze și însemnam în carnete. Peste tot pe unde am trecut am observat, atât cât ne-au permis scurtele noastre vizite, nota specifică etniilor care conviețuiesc în spațiul dobrogean, păstrată în arhitectura caselor, în obiceiuri. La Cobadin, Babadag și Jurilovca ne-am oprit mai mult, pentru a vorbi cu primarii și oamenii locului despre etniile locale și conviețuirea lor, punând la cale viitoare întâlniri cu reprezentanții acestor comunități. Seara, după cină, Marius sintetiza datele zilei în jurnal, în mod firesc cu multe observații biologice și ecologice, lăsându-mi mie partea geologică și culturală, pe care cu mai puțina mea destoinicie o amânam pentru întoarcerea acasă. Preconizasem să întocmim pentru fiecare dintre locurile incluse în trasee o fișă de sit. S-a dovedit rapid un obiectiv nerealizabil, veneam prea obosiți seara târziu, după zile toride în care petrecusem multe ore departe de locuri umbroase și nu mai aveam putere să sintetizăm date, așa că fișele de obiectiv au rămas a fi completate după întoarcerea acasă.

Iată consemnările a două zile din jurnal:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PROIECT DOBROGEA SUD

Canaraua Fetii, Cariera Urluia, Cariera Văleni

31 IULIE 2018

Participanți: Geanina Fânaru, Alexandra Șoimu, Mirela Paraschiv, Ovidiu Drăgan, Ștefan Manolescu, Dan Grigorescu, Albert Baltre, Marius Skolka, Ioan Scutelnicu

Vreme călduroasă, cu umiditate crescută în urma ploilor torențiale de ieri care au căzut în tot SV-ul Dobrogei. Temperatura peste 30 de grade C, vânt slab din NV, cer parțial noros, cu o aversă trecătoare în zona Văleni în jurul orei 17.30. Pe drum, pe marginea șoselei, după Cobadin, am observat destul de multe tufe de Ambrosia *aproape de faza de înflorire. După Adamclisi, echipe de muncitori curățau vegetația de pe margine și nu am mai observat alte tufe.*

Canaraua Fetii

Vegetație revigorată puternic de ploi, toată zona înverzită de parcă ar fi luna mai (chiar dacă o serie de plante sunt deja uscate). Dimineața în carieră, destul de mulți juvenili de Bufo viridis *și 3-4 exemplare mature. Tot în carieră, două exemplare de* Testudo graeca*; alt exemplar, omorât și mâncat, cu solzii externi în plină descuamare, în prima poiană de deasupra peretelui cu* Alyssum saxatile *de lângă mănăstire. Exemplare izolate de* Podarcis muralis*; mult mai multe exemplare pe peretele calcaros. Sus, pe marginea pădurii, exemplare izolate de* Lacerta viridis.

Deasupra pădurii, un stol de circa 200 de pelicani s-a ridicat la un moment dat pe o spirală termică. Și tot în zonă am observat două exemplare de (probabil) Aquila nipalensis. *Tot dintre răpitoare, un exemplar de* Buteo butea *în zona ruinelor din carieră. În apropierea pereților calcaroși și în carieră, un număr ridicat de exemplare de* Delichon urbica, *iar pe deasupra pădurii vânau prigorii; în pădure, cântece de* Oriolus. *În pădure, un exemplar de* Burhinus oedicnemus *(cântec).*

Dintre insecte, de remarcat un exemplar de Lucanus cervus *pe drum spre mănăstire, în zona pădurii cu stejari bătrâni. De data aceasta nu am observat exemplare de* Panaxia quadripunctaria. *Pe drum, la ora prânzului, în bălțile de la ploaia de ieri, un număr mare de exemplare de* Araschnia levana, *exemplare izolate de* Vanessa atalanta *și* Polygonia album.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cariera Urluia

Cu toate că a plouat mult ieri în zonă, lacul din carieră avea dimensiuni mai reduse comparativ cu situația din urmă cu câțiva ani. În apă, număr destul de mare de pești, ca și exemplare mult mai puține de Rana esculenta. În zonele cu vegetație ripariană, o serie de libelule – Sympetrum, Orthetrum coerulescens, cenagrionide. *Lepidoptere destul de puține* – P. napi, P.rapae, P. edusa, Colias croceus, Colias hyale, Polyommatus icarus, Polyommatus bellargus, Aricia agestis. *În carieră, număr mare de prigorii și lăstuni, alături de mult mai puține exemplare de* Coracias garrulus *și* Upupa epops.

Cariera Lespezi (sat Văleni, comuna Dobromiru)

Carieră mică, în plină pădure – este vorba de cariera antică – de unde s-au extras o parte din plăcile de piatră cu care s-au realizat o parte din frizele mausoleului de la Tropaeum Traiani. Carieră parțial mascată de arbori, în fața ei o mică poiană în care s-au incinerat resturi diverse.

Rocile calcaroase pline cu numuliți foarte bine conservați, de dimensiuni reduse (3-4 mm) și cu resturi de bivalve de tip cardiid. În carieră s-a găsit o exuvie de Elaphe sauromates*, de talie medie (circa 30 cm).*

PROIECT DOBROGEA NORD

Cariera Somova, Zona Ditcova, cetatea Dinogetia, tell-ul eneolitic Luncavia Cetățuia; ROSCI0201 Podișul Nord Dobrogean

20 august 2018

Participanți: Geanina Fânaru, Alexandra Șoimu, Mirela Paraschiv, Ștefan Manolescu, Marius Skolka, Ioan Scutelnicu.

Vreme călduroasă, cu vânt din SE, temperatura atingând circa 33 de grade, dar fără ca umiditatea să depășească 60%. Traseul a inclus cariera părăsită de la Somova, traseul tematic din zona de vest a Parcului Național Munții Măcinului, Cetatea Dinogetia, fortificația de la Cetățuia și Dealul Monumentului din Tulcea.

Cariera de la Somova *45.183037° 28.623455°*

În jurul orei 8.30, am făcut o oprire de o jumătate de oră în cariera părăsită de la vest de Somova. Cu toate că în zonă sunt aruncate gunoaie, atât deșeuri menajere, cât și resturi de beton și de asfalt, vegetația arată relativ bine, cu excepția unor exemplare de Ambrosia. *Versanții cu pante*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pietroase, afectați de pășunatul intensiv, fiind acoperiți în întregime de o asociație cu Botriochloa. *Din loc în loc, exemplare de* Eleagnus angustifolia *și, pe unele văi micuțe, exemplare de* Ailanthus altissima.

În carieră am găsit un exemplar de Testudo graeca*, un exemplar de* Lacerta viridis *și exemplare izolate de* Podarcis taurica. *În zonă zburau exemplare de* Merops apiaster *și* Lanius collurio. *Alte specii:* Pieris rapae, Maniola jurtina, Calliptamus italicus, Oedipoda germanica, Acrida ungarica, Macroglossum stellatarum, Pentodon idiota, Sympetrum vulgatum.

Traseul tematic din partea de vest a Depresiunii Greci, în zona Văii Ditcova; *ROSCI0123 Munții Măcinului; GIS:* 45.180357°28.267676°; *45.183592° 28.259796°; 45.177368° 28.270196°*

Traseul este proaspăt marcat, cu vegetația ierboasă puternic afectată de secetă. Vegetație lemnoasă mai puțin afectată, în special exemplarele de Fraxinus ornus*, care aveau frunzele albicioase. În zonele cu stâncărie de la începutul traseului, numeroase tufe de* Dianthus nardiformis *și mai puține de* Campanula romanica. *Comparativ cu situația de acum zece ani, tufele de* Dianthus nardiformis *sunt mai numeroase; cele de* Campanula *au rămas cam la același efectiv. Tufe de* Silene *compacta puține, trecute cele mai multe (am găsit doar câteva cu inflorescențe parțial înflorite). Gramineele bine reprezentate prin tufe de* Stipa, Mellica ciliata *și încă câteva specii caracteristice zonelor de stepă, dar și de zone cu* Botriochloa *care atestă o fostă pășunare a zonei. În zona în care traseul străbate pădurea de cărpiniță și stejari, o serie de exemplare cu urme de uscare în ultimii ani; în anul acesta, în primăvară, a avut loc o defoliere la stejar; unii stejari nu și-au mai refăcut fructele, semn că atacul a avut loc târziu. Nu am observat ponte de* Lymantria*, astfel încât, probabil, defolierea a fost efectuată de geometride.*

Reptile destul de puține, din cauza temperaturii ridicate (cel mai probabil la sol erau peste 50 de grade, în ciuda vântului care făcea atmosfera mai respirabilă. În zonele de stâncărie, câteva exemplare izolate de Lacerta viridis *și* Podarcis taurica*, atât exemplare adulte, cât și exemplare juvenile. În zona plantației de tei de la capătul văii Ditcova, la apă, patru exemplare de* Testudo graeca*, care, după ce le-am deranjat, s-au*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

*îndepărtat rapid. În firicelul de apă, destul de multe amfipode (*Rivulogammarus dacicus*).*

Parameles heldreichi *Prodotis stolida* *Argynnis pandora* *Lycaena phlaeas*

Ematurga atomaria *Oedipoda coerulescens* *C. italicus* *Scolia hirta*

Satyrus arethusa *Satyrus syriaca* *Satyrus volgenşis* *Vanessa atalanta* *Delta unguiculata*

Lepidoptere puține. În zonă zburau exemplare rare de Argynnis pandora*, atât masculi, cât și femele.* Argynnis paphia *– în exemplare puține.* Vanessa atalanta *– un singur exemplar. Pieridele erau reprezentate de* Pieris rapae, Pieris brassicae *(un exemplar în afara pădurii),* Pontia edusa, Colias hyale*. Dintre licenide, cele mai numeroase erau exemplarele de* Lycaena phlaeas *și* Aricia agestis*, dar zburau și exemplare*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

izolate de Polyommatus icarus *și* Polyommatus bellargus. *Dintre satiride, zburau doar exemplare izolate de* Arethusana arethusa, Satyrus (Hipparchia) volgensis, Satyrus (Hipparchia) syriaca *(un exemplar),* Pararge megera *(un exemplar),* Maniola jurtina *(exemplare izolate). Erau prezente în schimb exemplare numeroase de* Prodotis stolida*, ca și geometride (*Lythria purpuraria, Ematurga atomaria*). Dintre mantide, am găsit atât* Parameles heldreichi *(trei exemplare), cât și* Mantis religiosa *(un exemplar).* Ortoptere – *exemplare numeroase de* Acrida ungarica, Oedipoda coerulescens, Oedipoda germanica, Calliptamus italicus, Calliptamus barbarus *ș.a. Odonate* – Sympetrum meridionale, Aeshna sp. *Pe plantele cu flori erau prezente și exemplare izolate de* Scolia hirta *și* Delta unguiculata*, iar zona era patrulată de exemplare izolate de* Vespa crabro*, care au cu siguranță un cuib undeva în imediata apropiere.*

Aspectele văzute pe traseele vizitate în cursul celor două etape din vara lui 2018 ne-au revelat o serie de concluzii care ne-au ghidat spre o mai clară definire a obiectivelor și acțiunilor conexe în proiectul dedicat Dobrogei. Am realizat, în primul rând, că fiecare dintre obiectivele avute în vedere inițial – cercetarea naturii prin interrelația dintre mediul geologic și cel biologic, patrimoniul natural și cultural într-o abordare unitară, multiculturalitatea etniilor dobrogene și fundamentarea construcției unui geoparc UNESCO –, implică fiecare concepte și modalități de abordare diferite, se adresează unor categorii sociale diferite, necesitând astfel parteneri cu specializări diferite și strategii de dezvoltare distincte. Ca atare, fiecare dintre cele patru obiective menționate trebuie tratat printr-un proiect distinct, elementul comun fiind cadrul regional: Dobrogea. Proiectul inițial, „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", a devenit astfel program multiproiect, de a cărui organizare ne-am ocupat în continuare. Între constatările care au decurs din traseele parcurse au fost: bogăția excepțională în situri arheologice, ilustrând prin documente bine păstrate o istorie de peste 6.000 ani a Dobrogei; în spiritul dorit al interdisciplinarității programului, am inclus cercetarea provenienței rocilor din construcțiile arheologice, examinând carierele de piatră din regiune, domeniu al științei noi care se dezvoltă: Geoarheologia. Numeroase sunt și „monumentele naturii" în Dobrogea, așa cum arătam mai sus modul lor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de conservare este precar, ca să nu spun dezastruos. Ideea elaborării unui studiu de ansamblu asupra monumentelor naturii din Dobrogea, care să includă importanța acestora, pentru știință și pentru comunitățile locale, recomandări pentru cei care le administrează, inclusiv acțiuni publice de conștientizare asupra acestor valori naturale, s-a impus de la sine. Încurajator, în perspectiva unor dezvoltări cu succes a proiectelor, a fost și interesul deosebit pe care l-am remarcat în rândul studenților participanți pentru un asemenea mod de învățare, „cu mâinile pe obiect", indiscutabil superior celui „de la catedră".

În modul de organizare care se prefigura în urma vizitelor exploratorii, inovația, holismul și adresabilitatea au reprezentat principii de bază comune celor patru proiecte. Cu excepția multiculturalității etniilor dobrogene, toate celelalte abordări propuse sunt inovative pentru Dobrogea, fără o experiență anterioară cunoscută prin publicații. Abordarea integrativă a unor categorii distincte, implicată de holism, se impune în cercetarea naturii prin interrelația dintre mediul geologic și cel biologic, de asemenea în protecția și valorificarea valorilor patrimoniale, prin asocierea dintre cele naturale și cele culturale. Beneficiari ai proiectelor astfel concepute pot fi Universitatea „Ovidius" din Constanța, în plan educativ - formativ și al cercetării naturii, respectiv comunitățile în dezvoltarea sustenabilă a regiunilor prin valorificarea patrimoniului cu valorile sale tangibile și intangibile. Deosebită importanță în stabilirea obiectivelor și organizarea acțiunilor în cadrul proiectelor o au, pe lângă îndelungata experiență profesională a profesorilor și cercetătorilor participanți, experiența personală, dobândită în programele europene Tempus, Socrates și Erasmus, în calitate de coordonator pentru România timp de 13 ani al primelor două programe, apoi, timp de 10 ani în calitate de expert al Comisiei Europene în proiectele Erasmus și de expert UNESCO în evaluarea geoparcurilor din lume. Programele europene au evidențiat rolul pe care universitățile îl pot avea în dezvoltarea propriei regiuni în cadrul „celei de-a treia misiuni" pe lângă educație și formare și cercetare științifică. Puține sunt, însă, universitățile din Europa care dezvoltă în mod plenar această „misiune", care necesită reorganizări în sistemul administrativ și curricular al universităților. Cele mai multe universități își creează structuri ce pot amorsa dezvoltarea regiunilor, în special prin structuri de consultanță

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru dezvoltarea antreprenorialului, în colaborare cu întreprinderi locale. Programul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”, lansat de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în care Universitatea „Ovidius” este principalul partener, oferă acesteia posibilitatea unei abordări complexe în dezvoltarea științifică, tehnologică și culturală a Dobrogei, prin care să-și întărească poziția de „emblemă academică a Dobrogei”. De la începutul colaborării noastre cu Universitatea „Ovidius” am susţinut şi demonstrat, prin experienţa unor cazuri de succes în care am participat, rolul pe care universitatea îl poate avea în dezvoltarea Dobrogei, cu avantaje mari pentru regiune, dar și cu o pregnantă creștere a prestigiului academic, consemnată în sistemul de ierarhizare a universităților europene în care contribuţia la dezvoltarea regiunilor reprezintă un important criteriu. Pe lângă discuţiile pe care le-am avut în acest sens cu conducerea Universității „Ovidius” şi corpul profesoral, am folosit vizitele în teren din vara anului 2018 pentru colectarea unui bogat material geologic și paleontologic, peste 80 de piese au fost donate Universității pentru laboratorul Facultății de Științe Naturale, unde se predă un curs introductiv de geologie, dar fără suficient material demonstrativ. Rezultatele vizitelor exploratorii în Dobrogea au fost prezentate într-o sesiune științifică dedicată programului, care a avut loc în ziua de 29 noiembrie 2018 la Muzeul de Geologie din Bucureşti, la care au luat parte membrii echipei care a participat la cercetări, dar și multe alte persoane de la Bucureşti şi Constanţa, interesate de acest program. Sesiunea a fost deschisă prin cuvântul domnului profesor Emil Constantinescu, președintele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, şi mesajul transmis de rectorul Universității „Ovidius”, profesorul Sorin Rugină, continuată apoi prin prezentarea profesorului Victor Ciorbea la împlinirea a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România și rapoartele celor doi coordonatori ai expediţiei dobrogene: Dan Grigorescu și Marius Skolka. Arătam în prezentarea mea: *„Dobrogea este un ținut minunat, cu peisaje aparte, cu abundente locuri de interes științific și cultural, cu oameni primitori, iar diversitatea comunităților etnice adaugă un plus de interes istoric și social ținutului. Numai cei care străbat Dobrogea de la un capăt la altul, așa cum am făcut noi, își pot da seama, în mod temeinic, de aceste realități și le pot integra într-un studiu complex și*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

aprofundat, menit să îmbunătățească unele dintre aspectele negative constatate (care nu sunt puține) și să contribuie la creșterea vizibilității locurilor, cu efect benefic asupra locuitorilor Dobrogei”. În sesiunea de comunicări care a urmat au fost prezentate în PowerPoint 15 lucrări asupra unor diverse aspecte ale naturii, culturii, istoriei și etniilor din Dobrogea. Au fost organizate, de asemenea, cu acest prilej, o expoziție de postere și o alta, asupra colecției de roci și fosile rezultate în urma vizitelor din această vară, donată Universității „Ovidius” din Constanța.

Sesiunea a fost reluată câteva luni mai târziu, în ziua de 17 aprilie 2019 la Constanța, în același format, cu expuneri la care au contribuit mai mulți profesori și cercetători de la Universitatea „Ovidius” și expoziții de colecții de roci și fosile și postere. Publicitatea locală a făcut cunoscut proiectul, drept urmare, președintele Emil Constantinescu și cu mine am fost invitați, în ziua de 26 ianuarie 2019, de către Asociația oamenilor de afaceri din Constanța, la conferința de lansare a unui „proiect de țară” dedicat Dobrogei. Cu acest prilej, domnul Emil Constantinescu a vorbit despre „O viziune globală și strategia de dezvoltare pe termen lung a României”, în care a subliniat că *„trebuie să plecăm de la o viziune pe termen lung, de cel puțin 40 de ani, prin care putem să construim programe de guvernare”*. În introducerea prezentării făcute cu acest prilej am arătat: *Proiectul „Dobrogea-martor al civilizațiilor milenare ale Levantului” este un proiect de minte și de suflet.* ***Un proiect „de minte”****, pentru că, răsfoind în memorie paginile despre istoria și cultura României, am decis că, fără îndoială, Dobrogea reprezintă regiunea în care vestigiile levantine sunt cel mai bine păstrate. Semne ale trecutului din spațiul levantin sunt cuprinse și în istoria și cultura etniilor care au trăit și conviețuiesc în Dobrogea.* ***Un proiect „de suflet****”, pentru că cine a străbătut Dobrogea, nu în trecere, ci cercetându-i îndelung aspectele, va simți mereu ecoul prafului și mărăcinilor crescuți peste cetăți antice, va duce dorul mării și al peisajelor dunărene ale Dobrogei. Port nostalgia Dobrogei după ce, patru veri la rând, cu mulți ani în urmă, i-am cercetat rocile și fosilele și am lucrat la hărțile sale geologice. Din aceste considerente raționale și sentimentale a început în urmă cu câteva luni de zile proiectul* ***„Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”.***

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Faza pregătitoare a proiectului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului” s-a desfășurat în teren în două etape: Dobrogea de Sud și Centrală (30 iulie – 7 august 2018), Dobrogea de Nord (20-25 august 2018)

Schimburi de informații între membrii echipei: biologii, cunoscători ai vegetației, insectelor, reptilelor și păsărilor întâlnite le explicau geologilor, care, la rândul lor, le vorbeau celorlalți despre rocile, fosilele și structurile tectonice întâlnite

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pentru fiecare dintre locurile incluse în trasee s-a întocmit o fișă de sit

La cercetările în teren din vara lui 2018 au participat Geanina Fânaru, Alexandra Șoimu, Mirela Paraschiv, Ovidiu Drăgan, Ștefan Manolescu, Dan Grigorescu, Albert Baltre, Marius Skolka, Ioan Scutelnicu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ideile prind contur. Conferințe naționale și internaționale, mese rotunde și consfătuiri

Anul 2019 a marcat, prin conferințe naționale și internaționale, mese rotunde și consfătuiri între partenerii în proiecte și, mai ales, prin noi runde de deplasări în teren, de data asta cu obiective precise legate de obiectivele celor patru proiecte, afirmarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului drept entitate științifică și culturală dinamică, strâns conectată necesităților de dezvoltare în învățământul superior, cultură și progres social. În ziua de 18 aprilie 2019, a doua zi după sesiunea de comunicări asupra naturii, istoriei și culturii Dobrogei, la rectoratul Universității „Ovidius" s-a desfășurat, în sala Lectoratului de Limbă, Cultură și Civilizație Turcă al Facultății de Litere, simpozionul național „Cercetarea multiculturalității din Dobrogea – realizări și perspective", organizat de ISACCL în parteneriat cu Universitatea „Ovidius", sponsorizat de Agenția turcă TIKA, la care au participat cu comunicări etnografi, istorici și filologi de la universități și institute de cercetări din țară. Volumul manifestării științifice, publicat în anul 2020 la editura „Presa Universitară Clujeană", în coordonarea conf. univ. Florica Mihuț de la Facultatea de Istorie a Universității București, cuprinde 16 articole, identitatea etniilor dobrogene și interculturalitatea acestora constituind tema centrală.

Trei săptămâni mai târziu, în ziua de 9 mai 2019, s-a desfășurat la Palatul Parlamentului din București conferința internațională *„Sustenabile Development at the Black Sea" („Dezvoltare durabilă la Marea Neagră")*, organizată de Institutul Național de Cercetare – Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie marină (GeoEcoMar), în colaborare cu Comisia Europeană. Conferința a fost inclusă în Agenda manifestărilor României în perioada președinției sale la Uniunea Europeană. În cadrul conferinței, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a organizat workshop-ul *A holistic approach to the natural and cultural heritage at the Romanian Black Sea" („O abordare holistică a patrimoniului natural și cultural al României la Marea Neagră")*. În cele două

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sesiuni ale manifestării, au fost prezentate prelegeri de către conferențiari din România, Grecia, Armenia. La sfârșitul conferinței, președintele ISACCL, Emil Constantinescu, a semnat *Declarația pentru pace și securitate la Marea Neagră*. În pregătirea activităților de cercetare în teren din vara anului 2019, m-am întâlnit cu membri ai conducerii și ai Senatului Universității „Ovidius”, în vederea elaborării unui plan de cercetări în cadrul programului dedicat Dobrogei, care sa cuprindă și să dezvolte obiectivele de dezvoltare ale universității. Necesitatea unei participări consistente a studenților în proiectul legat de fundamentarea construcției unui geoparc UNESCO în Dobrogea și propunerea pentru un nou master al universității vizând implicarea mai densă a mediului academic în relația cu mediile economice, sociale și culturale ale Dobrogei, cu participarea mai multor facultăți, au fost între temele mult dezbătute. Construcția geoparcului, considerată între proiectele programului Dobrogea drept acțiunea cea mai complexă și, în același timp, modalitatea cea mai directă de a interacționa cu comunitățile locale prin intermediul primarilor de localități, a fost dezbătută în cadrul unei întâlniri cu studenții Universității „Ovidius” din Constanța. Am expus problematica diversă pe care o incumbă acest proiect, în baza îndelungatei experiențe ca director al primului geoparc UNESCO din Romania – *Geoparcul dinozaurilor Țara Hațegului* și expert UNESCO în evaluarea geoparcurilor din lume. Dr. Daniel Iosif, expert geograf în cadrul ISACCL, a prezentat cu acest prilej schema proiectului „Geoparc UNESCO în Dobrogea”.

Creșterea numărului partenerilor în acord cu obiectivele proiectelor a reprezentat o preocupare deosebită în această perioadă premergătoare unor noi runde de cercetări în teren. Parteneriatelor deja încheiate cu Institutul Geologic al României, Universitatea „Ovidius” din Constanța și GeoEcoMar București li s-au adăugat noi acorduri semnate cu Muzeul de Istorie și Arheologie din Constanța, Facultatea de Istorie a Universității București. În timpul verii și al toamnei, am desfășurat trei runde de cercetări în Dobrogea, de data aceasta cu obiective bine precizate în urma vizitelor exploratorii din anul precedent. Mai întâi, în luna iunie 2019 am fost în sudul Dobrogei, lângă satul Văleni pentru documentarea în teren a unei noi arii protejate: calcarul eocen cu numuliți din zona Lespezi. Instituirea unui regim de protecție se impune deoarece calcarele eocene, care ocupau întinse suprafețe în sudul Dobrogei, au fost aproape epuizate

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

prin exploatare în cariere, aceasta datorită calităţii lor în construcţiile monumentale. O mare parte a volumului de calcare eocene a fost folosit în construcţia complexului de la Adamclisi: cetatea, bazilicile, monumentul Tropaeum Traiani şi mausoleul. Documentaţia întocmită în vederea instituirii regimului de protecţie a fost înaintat primăriei comunei Dobromiru pentru aprobarea perimetrului şi întocmirea situaţiei cadastrale. Apoi, în iulie 2019 am efectuat cercetări în partea centrală a Dobrogei, având drept obiectiv principal cercetarea calcarelor recifale jurasice din defileul Văii Cheia, în podişul Casimcea. Coloanele şi „ciupercile" înalte ale recifelor clădite în urmă cu cca. 165-155 mil. ani de coloniile de corali, spongieri şi alge calcaroase dau un pitoresc deosebit regiunii. Ne-au însoţit Marius Skolka, doamna dr. Valentina Voinea de la Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie din Constanţa, care desfăşoară cercetări asupra siturilor neolitice din Dobrogea împreună cu cercetătorul polonez Bartlomiej Szymoniewski, şi geo-arheologul Constantin Haită de la Muzeul Naţional de Istorie a României, care în curând avea să ne devină coleg la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului. Am văzut, iar specialiştii ne-au explicat câteva dintre peşterile care păstrează vestigii ale culturilor Hamangia şi Gumelniţa târzie din urmă cu cca. 7.000 ani: „Peştera Craniilor", Peştera „La Baba", Peştera „La izvor".

Am convenit cu doamna Voinea să facem împreună o prezentare geo-culturală a regiunii, în care elementele naturale, biologice şi geologice să fie prezentate împreună cu cele istorice şi culturale. Acesta este modul holistic prin care patrimoniul unei regiuni, cel natural şi cel cultural, este considerat în cadrul programului nostru, urmărind în primul rând ca oamenii locului să cunoască valorile pe care le deţin, să le protejeze şi să le folosească în dezvoltarea propriei regiuni. Conştientizarea locuitorilor asupra modului în care valorile patrimoniale pe care le deţin, din păcate fără să ştie asta, pot contribui la dezvoltarea propriei regiuni, reprezintă una dintre activităţile proiectului ţintit spre construcţia unui geoparc. Din explorările noastre, zona Cheilor Dobrogei, cuprinzând localităţile Târguşor, Grădina, Crucea, Pantelimon se contura drept cea mai adecvată cerinţelor unui geoparc UNESCO: situri naturale cu importanţă ştiinţifică deosebită: recifii jurasici din defileul Cheia, şisturile verzi de la Băltăgeşti, peştera „La Adam", alături de însemne culturale deosebite: urmele de locuire neolitică de pe Valea Cheia, castrul roman de la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ulmetum. Am folosit de aceea prilejul vizitei în regiunea văii Cheia pentru a ne întâlni cu primarii a două comune din arealul posibilului geoparc: doamna Gabriela Iacobici - primar al comunei Grădina și cu primarul comunei Pantelimon, domnul Costel Armășescu. Cei doi primari au ascultat cu interes ideea construcţiei pe aceste locuri a unui geoparc, mai ales după ce le-am vorbit despre succesul în întreaga lume al geoparcurilor UNESCO, dar și despre valorile patrimoniale ale propriei regiuni. Amândoi ne-au asigurat că vor susține demersurile noastre și ne-au pus în legătură cu profesorii locali, autori ai unor monografii ale localităților. Cu ocazia primei vizite în comuna Pantelimon, am fost neplăcut impresionaţi de gunoaiele adunate în ruinele castrului de la Ulmetum, aflat pe teritoriul comunei. Ne-am bucurat când am revenit în toamnă să vedem o cu totul altă imagine: gunoiul fusese înlăturat, mai mult chiar, se curățaseră de către localnici sub supravegherea arheologilor de la Muzeul de Istorie Naţională și Arheologie din Constanţa, reziduurile vechilor săpături. Un alt obiectiv al cercetărilor noastre din această perioadă au fost carierele de calcar („canarale") de la Hârșova și cetatea Carsium, care păstrează în succesiune stratigrafică etapele construcţiilor romane, genoveze și otomane. Vizita ne-a fost ghidată de profesorul Constantin Nicolae, directorul muzeului din oraș. Am revenit în luna august 2019 câteva zile la Hârșova pentru a ne documenta mai bine asupra cetății Carsium, dar și a sorginții sale geologice în carierele de calcar din împrejurimi. Am avut mai mult timp acum să vedem muzeul, aflat acum în reconstrucţie prin fonduri europene, pe locul primei sale amenajări, în şcoala de lângă biserica cu cupola aurită, pe dealul care domină peisagistic orașul. De la neobositul profesor Constantin Nicolae am aflat că muzeul a fost inaugurat, la 1 mai 1904, de Regele Carol I și Regina Elisabeta, ale căror semnături se păstrează în Cartea de Aur a muzeului. Mari personalități ale științei românești, Vasile Pârvan, Ion Simionescu au lăsat muzeului obiecte descoperite în timpul cercetărilor întreprinse în regiune. După Primul Război Mondial, muzeul a fost reamenajat în locuința fondatorului său, profesorul Ioan Cotovu, fiind inaugurat oficial în ziua de 29 mai 1926 în prezența Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, care au semnat de asemenea în Cartea de Aur. În zilele următoare am examinat „canaralele", care se țin lanț pe malul drept al Dunării, în aval de Hârșova. În „canarale" am examinat straturile de calcar formate în marea puțin adâncă din ultima

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

parte a perioadei Jurasice, care păstrează urmele viețuitoarelor de atunci: corali, spongieri (bureți de mare), scoici de tot felul, amoniți. Din loc în loc calcarele au forme bizare de relief, care au inspirat denumirile date de localnici: *La Belciug, Cocoșatul, Moşul și Baba*.

Mai jos de Hârşova, pe Dunăre, am trecut prin satul Ghindărești, frumos gospodărit de comunitatea lipovenilor (din date recente, 95% din cei cca 2.000 de locuitori sunt ruși lipoveni) și apoi ne-am oprit mai mult la Topalu („*şchiopul*" în limba turcă), unde stâncile de calcar jurasic au fost declarate rezervaţie naturală. Am avut plăcerea de a vizita muzeul local, o adevărată comoară de pictură și sculptură românească, din păcate puţin cunoscută: 28 de picturi semnate de Ştefan Luchian, Nicolae Tonitza (12 picturi), Theodor Pallady, Gheorghe Pătrașcu, Nicolae Dărăscu, Francisc Șirato, Camil Ressu, Lucian Grigorescu și alții, sculpturi de Corneliu Medrea, Dimitrie Paciurea, Ion Jalea, Oscar Han, toate donate în 1960 de proprietar, doctorul Gheorghe Vintilă comunei sale natale. Colecţia muzeală este găzduită în casa doctorului, în semn de recunoaștere bustul său, operă a lui Oscar Han, se află în mica curte de lângă muzeu. O dezamăgire, nu numai pentru noi, dar și pentru mulți dintre tulceni, a fost eșecul proiectului de a construi la intrarea în Tulcea, dinspre Somova, un parc dedicat științei și agrementului pe locul fostei exploatări a calcarelor triasice de la Bididia. Proiectul, bine întocmit de câțiva geologi cu experienţă în cercetarea regiunii din nordul Dobrogei, completat cu soluțiile noastre, pentru care primarul Hogea obţinuse finanțare din fonduri europene, nu s-a realizat din cauza amânărilor repetate ale igienizării fostei cariere din partea foștilor beneficiari.

Cercetarea relației dintre *geologic* și *biologic* – temă de master la Universitatea „Ovidius" din Constanța

Studiile începute în timpul verii 2019 asupra patrimoniului natural și cultural al regiunii Cheile Dobrogei din partea centrală a Dobrogei, în vederea alegerii arealului unui nou geoparc UNESCO, au conturat această regiune drept propice unor teme în cadrul masteratului „Conservarea biodiversității" la Facultatea de Ştiinţe ale Naturii a Universității „Ovidius", care să analizeze cazuri concrete ale interacțiunilor care au loc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

între factorii din natură. În concepția proiectului nostru, aceasta este una dintre modalitățile de apropiere a studenților naturaliști de cunoașterea aprofundată a naturii, stimulativă în generarea ideilor pentru protecţia sa. Natura are multe componente, ele pot fi grupate în două mari categorii: mediul mineral sau abiotic, care cuprinde rocile, mineralele, solul, apa, fosilele și mediul biotic, corespunzător formelor de viață actuale, plante și animale. La originea fiecăreia dintre aceste componente sunt fenomene și procese care se desfășoară într-o strânsă interacțiune: transfer de substanțe, formare de noi structuri, modificări în habitat. Problematica fiecăruia dintre factorii naturali, fie minerali, fie biologici este studiată de cercetători specializaţi, care dezbat în amănunt aspectele sistematice (de clasificare), fenomenele și procesele implicate, rezultatele acestora. Natura este astfel bine cunoscută prin componentele individuale, dar interrelația dintre acestea, în mod esențial, cea dintre componentele abiotice și cele biotice, care implică abordări interdisciplinare, este mult mai puțin studiată. Din această perspectivă s-a conturat și dezvoltat proiectul, concentrat pe analiza chimică a transferului de substanțe între sol și vegetație și interpretarea consecințelor în habitat. Caracteristicile structurale și chimice ale solului reprezintă modalitatea directă de cercetare a schimburilor dintre biotic și abiotic, substanțele chimice din sol, mobilizate în soluţii, sunt transmise plantelor ca nutrienți, iar mai departe, în circuitul trofic al naturii, organismelor animale, întreg acest ciclu reflectându-se în caracteristicile habitatului. Cunoașterea calitativă și cantitativă a factorilor chimici și biochimici care intervin în procesele de transfer permit o mai bună cunoaștere a habitatului în evoluția sa, permițând totodată adoptarea unor măsuri de protecţie a mediului, mai bine fundamentat. Proiectul are trei obiective majore, în plan teoretic, metodologic și educativ. În plan teoretic abordează prin cercetare chimică și ecologică interacţiunea dintre cele două componente ale naturii: componenta minerală (abiotică) și cea biotică, în plan metodologic experimentează un model de eșantionare din rocă (în zonele în care relația cu solul este prezentă), sol și vegetația din habitat, în plan educativ promovează cercetarea în teren în procesul de formare profesională a studenților „cu mâinile pe obiect” (*hands on learning*).

În pregătirea proiectului, a fost constituită mai întâi echipa de cercetători profesioniști, care să îndrume studenții, pe de o parte geologi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

specializați în cercetarea solului, pe de altă parte, biologi cunoscători ai vegetației și ecologiei acesteia. Echipa geologică i-a cuprins pe dr. Iustina Boajă-Popescu și Robert Szabo de la Institutul Geologic, dr. Constantin Haită, Ionuț Scutelnicu și Ștefan Marincea de la Institutul Levant, dr. Naliana Lupașcu de la GeoEcoMar Constanța, eu și dr. Mihaela Melinte-Dobrinescu de la GeoEcoMar în calitate de consultanți științifici. Echipa biologilor a fost condusă de dr. Marius Skolka, alături de care au participat dr. Daniyar Memedim, Ștefan Manolescu, Ovidiu Drăgan de la Constanța. Perimetrele alese pentru temele de masterat au fost în zona dealurilor de la Alah Bair, a defileului în calcare jurasice de pe Valea Cheia, a stepei din zona Pazvant, aproape de „orașul dispărut” Ester și a Canaralelor Dunării, în amonte de Hârșova, acoperind astfel o gamă diversă de soluri și habitate corespunzătoare: stepă pontică, silvostepă, stâncării cu sol subțire dezvoltat pe rocă, tufărișuri de foioase, pajiști aluviale și zăvoaie, majoritatea cuprinse în arii „Natura 2000”. Mădălina, Mălina, Isabela, Ștefan și Ion au fost primii studenți care au ales teme de masterat în acest proiect. În teren, studenții au fost îndrumați în prelevarea probelor de sol cu sonda pedologică de la diferite adâncimi, în colectarea vegetației crescute pe sol, conservarea și etichetarea probelor.

Analizele chimice ale probelor de sol au fost făcute în laboratoarele specializate ale Institutului Geologic din București, iar pentru probele de vegetație la Grădina Botanică din București, în baza acordurilor de parteneriat. Dat fiind costul ridicat al acestor analize, doar un număr mic de probe au fost analizate, speranța obținerii unei finanțări adecvate din fonduri naționale nu s-a împlinit, iar aceasta este cauza imposibilității de a dezvolta proiectul la scara dorită. Cercetările au continuat în anii următori în aceleași regiuni, cu noi studenți, concentrate asupra caracteristicilor solurilor și ale habitatelor. Lucrările masteranzilor din primul an au fost prezentate într-o sesiune în format online, organizată de Institutul Levant în ziua de 11 noiembrie 2020. Au fost prezentate trei lucrări privind factorii de impact în habitate din zona Canaralele Dunării (Mălina Ștefan), defileului Văii Cheia (Roxana Guță) și Podișul Nord Dobrogean (Isabela Sadica). La Institutul Geologic a fost creat un site dedicat proiectului Roca-Sol-Habitat: https://igr.ro/cercetare/proiecte-nationale/proiecte-nationale-în-derulare/#roca-sol-habitat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Formele spectaculoase ale calcarelor jurasice de pe Valea Cheia, la mijloc vedere aeriană a defileului. Jos, imagini din castrul roman de la Ulmetum

Canaralele Dunării în amonte de Hârşova

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Muzeul Carsium de la Hârșova adăpostește piese și documente de mare valoare pentru istoria Dobrogei

Studenții masteranzi la lucru în teren în cele trei regiuni alese: Alah Bair, Cheile Dobrogei și lunca Dunării la Hârșova

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Abordarea holistică a patrimoniului natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor

Se vorbește mult, în media, în conferințe, despre patrimoniu, în general, despre Patrimoniul Mondial UNESCO, pe listele căruia România are 32 de obiective culturale (biserici și mănăstiri, situri rurale, urbane și istorice, șapte elemente ale patrimoniului cultural imaterial și doar două obiective naturale: Delta Dunării și codrii seculari din Carpaţi, acesta din urmă în regim transfrontalier. Am făcut această enumerare pentru că este sugestivă pentru modul în care este înțeleasă noțiunea de „patrimoniu" în România, reflectat prin sistemul instituțional dezvoltat în jurul său. Deși în mod formal, Ministerul Culturii și recent creatul (2016) Institut Național al Patrimoniului tratează noțiunea integrativ („*Patrimoniul cultural presupune atât elemente și valori materiale, cât și imateriale* și *conține dovezi istorice, evidente încă din Antichitate. Noțiunea de patrimoniu s-a extins considerabil în ultimele decenii. Astfel, pe lângă ansamblul bunurilor culturale de o valoare universală excepțională, patrimoniul mondial cuprinde* și *totalitatea celor mai importante* ***situri naturale, semnificative din punctul de vedere al biodiversității, al fenomenelor fizice sau proceselor geologice sau al superlativului estetic al peisajului****, vestigii culturale subacvatice, precum* și *expresii cultural-artistice orale, tradiții, ritualuri, meșteșuguri tradiționale, moștenite din Antichitate* și *care merită a fi promovate* și *conservate, pentru a fi transmise generațiilor viitoare*"*)*. Nimic de reproșat acestei definiții, care este conformă conceptului de natură integrată în cultură, natura reprezentând „arma secretă de supraviețuire a omului", deci parte a procesului biotic, și, implicit, a devenirii sale culturale[1]. Doar că, procedural, niciuna dintre cele două instituții nu se ocupă de problematica concretă a valorilor naturale *stricto sensu*, ocupându-se doar de cele culturale. Problemele patrimoniului natural sunt trecute nu *de jure*, ci *de facto*, Ministerului Mediului, care a creat, la rândul său, structuri specializate: Agenția Națională pentru

[1] D. J. Greenwood, W.A. Stini, Nature, Culture and Human History (Harper & Row, 1977)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Protecția mediului (ANPM), Garda de Mediu, iar recent (2016) Agenția Națională pentru Arii naturale protejate (ANANP), din păcate incapabile de a gestiona corespunzător problemele, așa cum rezultă din numeroasele sesizări din presă, dar și din experiența întâlnirilor mele cu reprezentanți ai acestor foruri.

Din această situație, „sărăcită” este natura, pentru care cadrul legislativ și operațional în scop coercitiv este mai puțin eficient decât în cazul culturii, iar aceasta se vede pregnant în starea mediului natural de la noi. În absența unor responsabilități clare în privința activităților de protecție și control, susținute de un cadru legislativ și operațional adecvat, multe dintre „monumentele naturii” (categoria a III-a IUCN) sunt lăsate la voia proprietarilor de terenuri, se degradează continuu, permit accesul neautorizat și chiar furtul „obiectelor protejate”. Caz concret: furtul ouălor de dinozaur din situl Tuștea – Hunedoara, amplu relatat în presa din 1 noiembrie 2012. După ce ouăle furate au fost recuperate în Italia și înapoiate în România au fost expuse pentru public la Palatul Parlamentului, iar Ministrul de Interne a folosit momentul pentru a lăuda buna colaborare dintre Poliția română și carabinierii italieni, deși tot ce făcuseră polițiștii locali fusese să claseze dosarul deschis la Tribunalul din Alba Iulia. Patrimoniul natural cuprinde obiectele de excepție, cu importanță științifică, culturală sau estetică deosebită, dar și procesele prin care s-au format, din cadrul celor două categorii ale naturii: componenta abiotică sau geologică (*geodiversitate*, în termenii actuali ai mediului) și componenta biotică, plantele și animale din prezent care formează *biodiversitatea*. Cele două componente se întrepătrund și se condiționează reciproc, constituind împreună starea de echilibru a naturii de care este legată existența formelor diverse de manifestare a vieții. Comparativ cu componenta biotică, componenta abiotică sau geologică a fost, până de curând, mult mai puțin abordată în acțiunile de protecție și conservare, existând o serie de cauze subiective ale acestei atitudini. În primul rând, că natura geologică, prin procesele de la originea sa, se împrospătează continuu, nu necesită acțiuni speciale de prevenție a distrugerilor, pe de altă parte, geologii sunt în sine, prin formarea lor, „distrugători” ai naturii, învățați să descopere resursele minerale și să le exploateze pentru dezvoltare economică, față de geologii școliți în a proteja natura. Este și o altă cauză, care ține de educație: geologia nu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

este cunoscută în societate, nefiind o disciplină predată în școală, informațiile date elevilor în orele de geografie sau biologie, fără material faptic, demonstrativ, sunt superficiale și de neînțeles. Geologia este percepută astfel în societate drept un domeniu de curiozități, mai apropiat de SF decât de realitatea evoluției planetei și a rolului acesteia în apariția vieții pe Pământ. În realitate, Geologia este un vast domeniu al cunoașterii, deosebit de complex, esențial în dezvoltarea economică, dar și cu valențe științifice și culturale deosebite, care nu pot fi cunoscute și folosite în afara unor prezentări și demonstrații competente. Aspectele care decurg din cele prezentate până aici, legate de modul de abordare a patrimoniului în instituțiile specializate de la noi, de starea și nevoile patrimoniului natural, de rolul Geologiei în știință și cultură au conturat obiectivele proiectului dedicat holismului în patrimoniu, parte a programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului". Aceste obiective sunt:

- Acțiuni concrete pentru demonstrarea relației geologie-arheologie drept model al legăturilor dintre natură și cultură;
- Starea monumentelor naturii din Dobrogea, organizată ca bază de date și documentar pentru atenționarea autorităților în vederea întreprinderii măsurilor adecvate;
- Acțiuni de conștientizare a locuitorilor din regiunile cu un valoros patrimoniu natural și cultural asupra potențialului acestuia în dezvoltarea regiunii și obligațiile care le revin în protecția siturilor.

Dobrogea este regiunea României în care relația dintre piatră și cultură se relevă cercetătorilor mai mult decât în alte părți, datorită istoriei sale marcată prin numeroase construcții arheologice, pe durata câtorva milenii, dar și pentru că formațiunile geologice sunt aici mai puțin acoperite de păduri, dezvăluind grote, peșteri, epigrafii care se întâlnesc în multe locuri. Modul de abordare pe care l-am practicat a fost stabilirea provenienței materialelor de construcție din siturile arheologice prin cercetarea carierele de piatră din regiune. Cel care ne-a îndrumat în acest demers a fost dr. Albert Baltre de la Institutul Geologic al României, a cărui bună parte a carierei s-a desfășurat în Dobrogea, inclusiv prin urmărirea corespondenței rocilor din siturile arheologice în carierele de piatră din regiune. În timpul vizitelor din primul an, în perioada de pregătire a proiectului, domnul Baltre ne-a condus la unele dintre carierele din care provin rocile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cetăților dobrogene, așa cum a stabilit prin cercetări microscopice comparative. Ne-a arătat că în construcția acestor cetăți au fost folosite roci din toate cele trei categorii: sedimentare, metamorfice și magmatice, acestea două din urmă doar în cetățile din partea centrală și nordică a Dobrogei, unde aceste tipuri sunt larg răspândite, dar pentru realizarea elementelor sculpturale au fost folosite doar roci sedimentare selectate în funcție de aspectul estetic dat de textura şi culoarea rocii şi uşurința în prelucrare. Preferate au fost calcarele fosilifere, care se întâlnesc la diferite niveluri stratigrafice peste tot în Dobrogea: Triasic în zona Tulcea, Jurasic superior în regiunea văii Casimcea din Dobrogea centrală, Cretacic inferior, Eocen și Sarmațian în Dobrogea de sud, Cretacic superior în regiunea Babadag şi la Capul Dolojman, aproape de Jurilovca. Am aflat cu ocazia acestor vizite multe lucruri interesante în privința provenienței rocilor din siturile arheologice: pentru cetățile Troesmis și Halmyris au fost exploatate rocile Cretacicului superior din Podișul Babadag și calcarele cu resturi ale bureților silicioși *(calcare spongolitice)* de la Capul Dolojman, de asemenea, că în construcția cetății Histria, a cărei istorie se întinde pe durata unui mileniu, între secolul VII î.H. și secolul VII d.H., au fost folosite roci din două surse distincte: una nordică – din carierele de calcar cretacic din Podișul Babadag și alta sudică – din calcare jurasice. Calcare jurasice, în parte coraligene, au fost folosite și în construcțiile de la Ulmetum și Capidava, de asemenea, pentru o parte din construcțiile monumentale de la Tomis. O sursă importantă pentru edificiile de la Tomis au fost calcarele sarmațiene, răspândite în Dobrogea de sud și exploatate în multe cariere. Calcarul sarmațian a fost intens folosit şi pentru construcțiile ansamblului arhitectural Tropaeum Traiani şi edificiile monumentale de la Callatis.

Metopele de pe monumentul triumfal dedicat lui Traian, păstrate în Muzeul de la Adamclisi, provin din calcare sarmaţiene cu *nubecularii* (foraminifere). În construcțiile ansamblului *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi, care cuprinde cetatea, bazilica, necropola, monumentul triumfal, a fost folosit calcarul numulitic, de același fel cu cel de la Albești-Muscel. Calcarul a fost exploatat aproape în întregime în secolul II d.Cr. pentru construcțiile romane, în carierele de la Azarlâc (azi Văleni), aproape de Adamclisi. Pentru păstrarea unui martor al acestui calcar numulitic cu deosebită importanță istorică, am propus împreună cu cercetători de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

la Institutul Geologic al României și cadre didactice de la Universitatea „Ovidius” din Constanța, instituirea regimului de arie protejată de tip „monument al naturii” pentru o suprafață de 1 ha pe teritoriul satului Lespezi, comuna Dobromiru.

Cercetările de acest fel au generat în ultimele decenii profesiuni hibride, așa cum sunt cele de *geoarheolog* și *bioarheolog*. În ambele profesii, metodele de cercetare și principiile specifice celor două domenii se împletesc, din această interdisciplinaritate a rezultat cunoaşterea aprofundată a vieţii comunităţilor umane în raport cu ambientul regional. Geoarheologii studiază materialele din construcţiile arheologice, piatra și liantul, pentru a stabili proveniența acestora, tehnicile folosite și a permite mai departe, într-o înlănțuire interdisciplinară, cunoașterea conjuncturilor geografice, climatice, istorice și sociale în care s-au realizat construcțiile. Pentru aceasta ei studiază macroscopic și microscopic rocile din situl arheologic și le compară cu cele care apar în regiune, analizează mineralogia argilelor pentru a stabili sursa obiectelor ceramice și a pigmenţilor folosiți în decorațiuni, cercetează compoziția fizică și chimică a solului. Prin diferite metode geofizice (seismometrie, electrometrie, magnetometrie) descoperă construcţiile, total sau parţial acoperite, uneori la zeci de metri adâncime, oferă soluţiile pentru consolidarea acestora și evitarea distrugerilor. La rândul lor, bioarheologii cercetează resturile organice din siturile arheologice și din preajma acestora, stabilesc apartenența taxonomică a resturilor organice, le compară cu organismele actuale putând astfel interpreta ambianțele ecologice, climatul din perioada respectivă, relieful regiunii. O importanţă deosebită au cercetările acestor specialişti în cunoaşterea obiceiurilor şi dietei locuitorilor, a obiectelor organice (cochilii, dinți) și a materialelor vegetale pe care aceştia le foloseau în realizarea de sculpturi miniaturale, în picturi rupestre sau pentru decorarea uneltelor și armelor. Un domeniu special al Bioarheologiei este *Paleoantropologia*, care cercetează fragmentele scheletului uman pentru aflarea apartenenței pe vârste și sexe în cadrul colectivităților, a stării de sănătate, urmele de rănire și cauzele morții. În ultimii ani, în cercetările de Paleoantropologie sunt tot mai mult implicați geneticienii, care urmăresc cunoașterea istoriei comunităților din regiuni diferite pe baza ADN-ului acestora. Paleoantropologii cercetează și tipurile de unelte și de artefacte

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ale oamenilor preistorici, tehnicile folosite, îndeletnicirile și modurile de locuire, toate acestea cuprinse alcătuiesc domeniul *Paleoantropologiei culturale*, în care valenţele culturale ale naturii se relevă pregnant.

Cercetarea corelativă a carierelor de piatră și materialelor de construcţie din siturile arheologice a început în luna august 2019 împreună cu dr. Mihaela Melinte-Dobrinescu, director științific al Institutului de Geologie și Ecologie Marină – GeoEcoMar, în partea de sud a Dobrogei. Obiectiv principal al cercetărilor a fost Sarmaţianul (etaj al Miocenului mediu, cca. 13 – 9 milioane ani), ale cărui depozite apar la suprafaţă, de la Ovidiu până la sud de Balcic, în Bulgaria. Calcarele sarmaţiene au reprezentat principala rocă folosită în construcţiile arheologice, mai vechi și mai noi din această parte a Dobrogei. Am observat caracteristicile lor în carierele de lângă Deleni, aproape de Adamclisi, unele exploatate în vremea romanilor, în cariere și deschideri naturale de la Plopeni, Negrești, Limanu, Albești, Cotu Văii. Sarmaţianul din Dobrogea este interesant și pentru varietatea rocilor, *faciesuri litologice*, cum spun geologii; pe lângă calcare, în mare parte formate prin acumularea cochiliilor de moluște, nisipurile cuarţoase în care au fost descoperite fosile de foci, delfini și păsări marine și diatomeele, roci albe silicioase, ușoare, datorită porozității mari – sunt alte roci comune.

Cercetarea legăturilor dintre siturile arheologice și carierele de piatră a continuat la Ibida, în regiunea comunelor Slava Rusă și Slava Cercheză, aproape de Babadag, la sfârșitul lunii iulie din vara lui 2020, cu un număr restrâns de participanţi și scurtarea duratei cercetărilor, din cauza condiţiilor impuse de pandemia COVID-19. Cetatea Ibida este cea mai mare (24 ha) și mai dens locuită dintre cetăţile dobrogene, inclusiv a celor mai cunoscute de la Histria, Tomis și Callatis. Apogeul cetăţii a fost între secolele IV și VII d. H., la sfârșitul perioadei romane și începutul celei bizantine, după care, timp de câteva secole, până în perioada medievală, urmele de locuire sunt rare. Pe teritoriul regiunii, cercetările arheologice, desfășurate cu mari întreruperi între 1985 și prezent, au identificat vestigii ale locuirii începând din Paleoliticul mijlociu, continuând în Neolitic, Calcolitic și Epoca Bronzului, în perioada elenistică și romană timpurie, patrimoniul cultural acumulat, de la unelte de piatră paleolitice la cele laborios prelucrate ale Eneoliticului și Epocii Bronzului, la amforele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

grecești, capiteluri romane și romano-bizantine, epigrafii și colecții numismatice din diferite perioade, fiind de o excepțională valoare. Prezentarea cetății, a lucrărilor în desfășurare și a împrejurimilor semnificative pentru tradiția monastică de tip lavră, a rușilor-lipoveni, ne-a fost făcută de doamna dr. arheolog Mihaela Iacob, care coordonează, din anul 2001, programul de cercetări și valorificare culturală de la Ibida. Pe traseul de peste doi kilometri, de-a lungul zidurilor cetății, conturate în urma cercetărilor, am observat porțiunile restaurate, remarcând modul temeinic și, în același timp, estetic în care blocurile de piatră de râu și cărămida se armonizează în construcția zidurilor. Ne-am oprit la cele trei porți ale cetății și la multe dintre turnurile care-i străjuiau zidurile, la bazilica paleocreștină, ale cărei trei nave și trei abside sunt bine conturate în urma săpăturilor. Am văzut, cu neplăcere, și unele locuri în care așa-ziși braconieri au săpat în căutarea „comorilor ascunse". În afara zidurilor cetății, dar în apropierea acestora, am văzut o serie de necropole datate din perioada romană și romano-bizantină, din care peste 100 de morminte au fost descoperite. Deosebit de interesant între acestea este cavoul „Tudorka", denumit după numele descoperitorului, în care au fost înmormântați membrii mai multor generații ale unei importante familii din cetate.

În clădirea centrului arheologic din Ibida se află, pe lângă fragmente ale vaselor ceramice și altor obiecte recuperate din săpături, numeroase fosile cuprinse în blocurile de calcar din zidurile cetății, care au reprezentat principalul reper în recunoașterea carierelor din care au provenit calcarele folosite în construcții. În urma observațiilor în carierele din această regiune, am dedus că cel puțin o parte din blocurile de calcar folosite în construcțiile de la Ibida provin din dealul Arleanca și de la Coșaru Mare.

Au fost cercetate atent și alte cariere din regiune, cele din zona Slava Cercheză, Cornu, Caugagia, care cuprind blocuri masive de calcare cu caracteristici asemănătoare celor văzute în cetate. O cu totul alta compoziție au rocile de la Camena puternic metamorfozate de presiunile tectonice în lungul faliei Peceneaga-Camena, care separă Dobrogea centrală de Dobrogea de nord, a Munților Măcin.

Cercetările au continuat anul următor, când s-au desfășurat două evenimente la care a participat din partea Institutului Levant, dr. arheolog Mihaela Iacob și dr. geo-arheolog Constantin Haită: „Laboratorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de Arheologie” (3-10 iulie 2022) și Școala de vară dedicată cercetării și conservării primare a zidăriilor antice (5-18 septembrie 2022). Regiunea Slavelor, Rusă și Cercheză, care cuprinde și cetatea Ibida deține un important patrimoniu cultural, legat de tradițiile și construcțiile etniilor care conviețuiesc aici, majoritatea lipoveni și aromâni. Aici se află cele mai vechi mănăstiri ortodoxe de rit vechi Uspenia și Vodevenia. Ne-am gândit că bogăția patrimoniului natural și cultural ar putea justifica construcția unui geoparc UNESCO și în această regiune.

Starea Monumentelor naturii din Dobrogea, cel de-al doilea obiectiv major al proiectului adresat patrimoniului natural și cultural, a fost o problemă care m-a preocupat cu mulți ani înaintea înființării Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Cercetările mele în regiunea Cobadin din anii 1970 au condus la o serie de descoperiri, între care cea a unei bogate faune de animale marine și perilitorale (foci, păsări, pești, cetacee) în nisipuri sarmațiene; cu acest prilej am propus instituirea statutului de rezervație științifică pentru cariera de la Credința, satul Casicea, pe care până atunci localnicii o foloseau drept sursă de material pentru construcții. În toate peregrinările noastre prin Dobrogea în acești cinci ani, am urmărit starea siturilor pe care le apreciem pentru importanta lor științifică și culturală, pentru rolul pe care îl pot avea în educația științifică a tinerilor; ne-am abătut deseori din traseele având alte obiective, pentru a vedea dacă recomandările pe care le-am făcut primarilor pentru curățirea de gunoaie au avut efect. Ultima vizită în teren din anul 2022, pentru a urmări starea monumentelor, a avut loc la începutul lunii septembrie. Ca de obicei, deplasarea a fost făcută împreună cu Marius Skolka, neobositul meu colaborator și sfătuitor în ale Dobrogei și însoțit de Ionuț Scutelnicu, care a fotografiat și filmat continuu.

Sunt dator, înainte de a vorbi despre situațiile întâlnite în această vizită și măsurile pe care le preconizăm, să explic de ce acord o mare importanță stării „Monumentelor naturii” în programul Dobrogea pe care îl coordonez. Deși pentru public și deseori în sens literar, „monument al naturii” semnifică întreg ansamblul valoros al naturii, cuprinzând toate categoriile desemnate prin criterii științifice și manageriale drept arii de protecție ale naturii (parcuri naționale și naturale, diferite categorii de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

rezervații, arii de protecție specială), din punct de vedere al clasificării forului mondial – Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN), „monumentele naturii” sunt incluse în categoria a III-a: *„elemente naturale valoroase, cu o deosebită semnificație ecologică, științifică sau peisagistică, reprezentând specii de plante sau animale sălbatice amenințate cu dispariția, arbori seculari, asociații floristice sau faunistice, fenomene geologice: chei, cascade, peșteri, cursuri de apă, depozite fosilifere, precum și alte elemente cu valoare de patrimoniu natural, prin unicitatea, raritatea și valoarea lor* științifică și *educativă”*. Cuprinderea dată de forul internațional este în total acord cu definiția „monumentelor naturii” din actul de constituire al *Comisiunii Monumentelor Naturii*, înființată în 1930 prin Decret Regal: *„Sunt monumente ale naturii acele terenuri care, prin animalele și plantele care trăiesc pe ele, prezintă o deosebită însemnătate științifică sau estetică, precum și toate cele care prin frumusețea lor naturală sau interesul științific ce prezintă, sunt demne de a fi conservate și trecute posterității, în cadrul de proteguire a acestei legi* întrând *și speciile de animale și plante, precum și rocile, mineralele și fosilele recunoscute ca fiind de mare importanță sau exemplare unice. Calitatea lor juridică de monument al naturii o dobândesc toate acestea prin declarația Comisiei”*. Personalități academice, precum Emil Racoviță, Alexandru Borza, Valeriu Pușcariu s-au dedicat cunoașterii de către public a valorilor acestor „monumente”, au promovat acțiuni pentru protejarea lor. Suprafața ocupată de „monumentele naturii” este în general mică, uneori sub un hectar, multe sunt izolate, în afara ariilor mari de protecție, așa cum sunt parcurile naționale și naturale, de cele mai multe ori necunoscute locuitorilor din apropiere și ignorate de administrațiile publice, cărora le revin obligații în amenajarea și întreținerea lor. Această situație reclamă existența unui for științific, cu capacitate managerială, care să controleze și să susțină realizarea prevederilor legislative, în situația în care, așa cum am arătat mai sus, instituțiile de mediu nu reușesc să o facă. Acest for este creat de peste 90 de ani, Comisia Monumentelor Naturii, din 1950, sub egida Academiei Române, din păcate cu o foarte scăzută eficiență în ultimii 12 ani. Cunoștințele, în general precare, ale comunităților locale și, în general, ale publicului asupra naturii și nevoilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sale de protecție, cu rădăcini adânci în lacunele curriculei școlare a unor cursuri care să prezinte natura în complexitatea sa, cu relația dintre partea geologică și cea biologică, impun o prezență activă a cercetătorilor și profesorilor naturaliști, a studenților în curs de formare în comunitățile cu patrimoniu natural deosebit, pentru a desfășura acțiuni de informare asupra acestor valori ce pot contribui la creșterea bunăstării locuitorilor. Un rol decisiv în perspectiva îmbunătățirii stării de fapt îl au contactele acestor specialiști în problematica naturii, cu autoritățile locale, care trebuie să gestioneze amenajarea corespunzătoare a siturilor și protecția lor. „Monumentele naturii", în afara celor cuprinse în mari arii de protecție (parcuri naționale și naturale), sunt date în custodia autorităților locale, care, în lipsa specialiștilor, nu înțeleg importanța și necesitățile de protecție ale acestor locuri, ca atare, nu fac prevederi pentru protecția siturilor, fapt care se reflectă în starea deplorabilă a majorității acestor locuri. Concluzionând asupra importanței „monumentelor naturii", a nevoilor lor de ocrotire și a incapacității celor învestiți pentru a face asta, singura soluție este implicarea mediului academic, a celor mai buni cunoscători ai naturii și devotați cauzei sale. Prin ce am făcut până acum în acest proiect, dar și înaintea lui, atât eu, cât și Marius Skolka am dovedit atașament față de natură, față de partea sa cea mai reprezentativă în înțelegerea proceselor care o guvernează, am reușit să angrenăm un grup de tineri, fapte care ne dau speranță în deblocarea, cel puțin în câteva locuri, a inerției actuale.

În recenta vizită în teren, ne-am concentrat atenția asupra „monumentelor naturii" din partea sudică a Dobrogei și a celor din apropiere de Hârșova, așa numitele „canarale" ale Dunării. Am fost, mai întâi, la piciorul podului Saligny de la Cernavodă, unde se află unul dintre cele mai interesante locuri pentru stratigrafia primei părți a Cretacicului: o secțiune verticală de aproape 40 de metri formată din calcare cu diferite tonuri de culoare, marne și gresii. Resturi ale organismelor marine de acum 135-120 milioane de ani, scoici, melci și amoniți, dar și unele care se văd doar cu lupa, sunt cuprinse în aceste depozite care au fost studiate de renumiți geologi și paleontologi: Ion Simionescu, George Macovei, Theodor Neagu. Din păcate, la fel ca în cazul altor monumente geologice din Dobrogea, dar și din alte regiuni din România, nu există niciun panou informativ,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în schimb, peturile și gunoiul abundă. Am umblat mult, apoi, până am identificat locul fosilifer de la Seimenii Mari, declarat rezervaţie pentru organismele marine de la mijlocul perioadei Miocen, cu cca. 18 milioane de ani în urmă, un loc unic în Dobrogea. Cred că nu l-am fi găsit, dacă colegul domnului Skolka de la Universitatea „Ovidius", Daniyar Memedemin, pasionat al explorărilor în necunoscut, nu ne-ar fi îndrumat. Drumul în pantă abruptă până la sit este acoperit de vegetaţie, tufișuri și pomi recent plantaţi, ceea ce face accesul foarte dificil. Este și un avantaj: oamenii nu ajung aici, așa că nu sunt gunoaie, dar nici panouri cu explicaţii. Ne-am continuat drumul spre un sat de lângă Medgidia – Peștera, cu o spectaculoasă carieră în calcare și gresii cretacice, cu straturi care se încrucișează pe direcţia lor datorate schimbării vitezei de transport a sedimentelor pe fundul fostei mari. Concreţiunile silicioase (silexuri), de formă diferită, abundă în calcarele de la partea superioară a deschiderii și se găsesc peste tot în grohotișul format. Am colectat multe silexuri cu contururi diferite, care de care mai bizar. Peste drum, într-o peșteră din Dealul Guran s-au găsit urme ale existenţei omului din Paleoliticul inferior, considerate de specialiști drept cele mai vechi din România. Cu siguranță că pentru cuțite și vârfurile de lance, oamenii de aici au folosit silexul din cariera de peste drum, la Peștera. În zilele următoare am vizitat alte monumente geologice, unele cuprinse în arii de protecţie comunitară „Natura 2000": **Canaraua Fetii,** aproape de granița cu Bulgaria (carieră și escarpamente în calcare cretacice cu peștera Sfântului Gherman și alte peșteri mici ce tăinuiesc mituri ale fetelor răpite de tătari), **Șipote** (carieră în exploatare a calcarelor cretacice și sarmaţiene, pline de fosile), **Petroșani** (calcare și gresii calcaroase cu stratificaţie oblică ce apar în versanţii dealurilor pe o lungime de câţiva kilometri, până dincolo de satul **Bașpunar** – Fântâna Mare, locuit numai de turci), **Alimanu** (escarpamente, în versantul stâng al lacului Vederoasa, de calcare cretacice cu cochilii mari de gastropode și bivalve și spectaculoasa „Peșteră a hoților"), **Murfatlar** (cretă senoniană cu concrețiuni de silex, unică în România). Multe dintre locurile vizitate, Peștera, Canaraua Fetii, Șipote și Murfatlar, nu sunt declarate monumente ale naturii, dar semnificaţiile lor, științifice și culturale, peisajele deosebite pe care le oferă, impun declararea lor în viitor, în baza unor documentaţii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

bine elaborate. Au urmat în zilele următoare noi cercetări și înregistrări video în zona stâncilor de calcar jurasic de lângă Hârșova, în Dealul Cetății și cariera Belciug. Cu acest prilej le-am vorbit, în cariera de la Celea Mare, cursanților Școlii de vară dedicate cercetărilor arheologice de la Hârșova, organizată de Institutul Național al Patrimoniului, în colaborare cu Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, despre modul holistic în cercetarea, protecția și valorificarea patrimoniului natural și cultural. Am spus mai mult despre componenta geologică a naturii, despre roci, minerale, fosile și structuri sedimentare – toate acestea în fața aflorimentului de roci jurasice din care s-a construit cetatea romano-bizantină Carsium la Hârșova. Tinerii, dar și cei mai puțin tineri, mi-au spus că au ascultat pentru prima oară o lecție de Geologie, cu atât mai interesantă cu cât a fost în fața stâncilor. Nu m-a mirat că nu știu nimic despre Geologie, pe care, ca majoritatea semenilor noștri, o consideră Arheologie sau Speologie, atâta timp cât în școală, ce se spune și cum se spune despre Geologie, este derizoriu. Profesorul Skolka m-a completat, vorbind despre ariile de protecție „Natura 2000" și arătându-le cursanților specii de plante, fluturi și insecte. Nota de culoare a expunerilor a dat-o o vulpe, care de sus a ascultat cu atenție ce spuneam. Datele pe care le-am consemnat în această nouă rundă de cercetări în Dobrogea vor fi sistematizate într-un site dedicat monumentelor geologice și biologice, cu rubrici asupra importanței locurilor, cu imagini și constatări asupra stării de protecție, care vor fi transmise celor care gestionează zonele protejate. La acest site se lucrează deja în cadrul Institutului Geologic.

O concluzie generală care se degajă din vizitele făcute este că în marea lor majoritate monumentele și rezervațiile geologice sunt lipsite de panouri indicatoare sau acestea sunt degradate, ignorate de autoritățile locale, locuri preferate de depozitare a deșeurilor. Excepție fac siturile din cadrul Parcului Național al Munților Măcin, de asemenea Rezervația recifelor jurasice de la Cheia, peșterile „La Adam" și „Gura Dobrogei" (Liliecilor), care sunt în atenția operatorilor de turism și, ca atare mai curate și mai bine amenajate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Câteva dintre metopele originale expuse în Muzeul de la Adamclisi

Imagini din carierele în calcare sarmațiene. În ordine – carierele de la Deleni („cariera romană", „cariera de marmură"), Techirghiol, Urluia, Cotu Văii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cetatea Ibida, cunoscută și sub numele de Libida. Sus – împrejurimile, vederi aeriene; Mijloc – zidul cetății (curtina) reconstruit; amforă, imagini din timpul vizitei din luna iulie 2020: Mihaela Iacob, Dan Grigorescu, Constantin Haită; Jos – cavoul „Tudorka”

Câteva dintre fosilele care au permis stabilirea corespondenței între o parte a rocilor folosite în zidul cetății de la Ibida și carierele de piatră din regiunea comunei Slava Cercheză: inocerami și amonit care indică vârsta cretacică (Turonian). Fosilele cu indicator de mărime aparțin colecției Centrului de la Ibida, celelalte au fost descoperite de noi în cariere

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Imagini din unele cariere cercetate în Dobrogea de Nord: Arleanca, Slava Cercheză, Coşaru Mare, Cornu, Camena. Intenţionat am inclus şi peturile, pe care le-am întâlnit peste tot, inclusiv în locurile indicate drept „monument al naturii" sau rezervații științifice

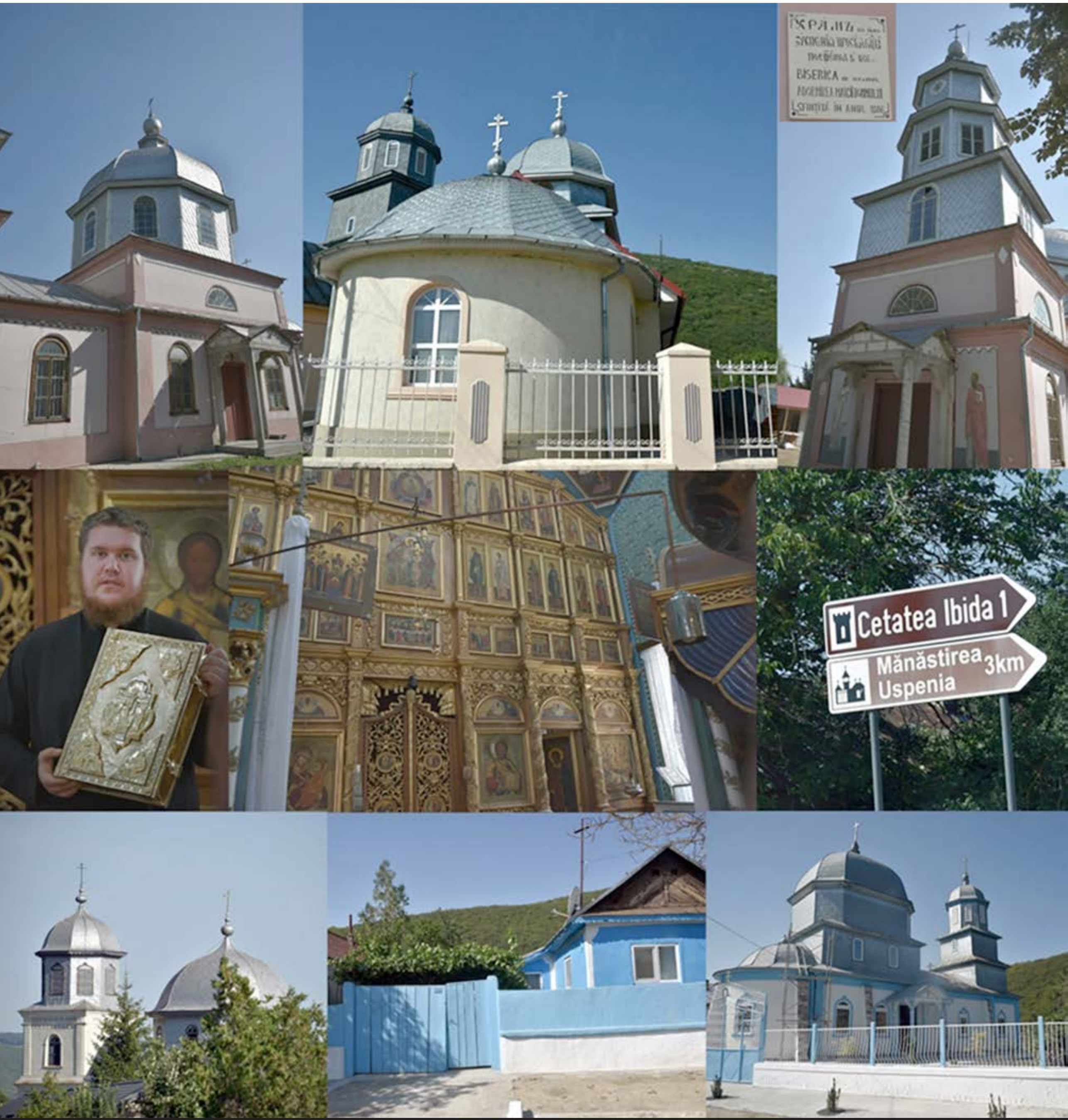

Însemne ale identității lipovenilor din regiunea Slava Cercheză: biserici, mănăstiri și locuințe

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cariera de nisip de la Credința în Sudul Dobrogei, declarată Rezervație științifică pentru fauna fosilă de animale marine din Sarmațian

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

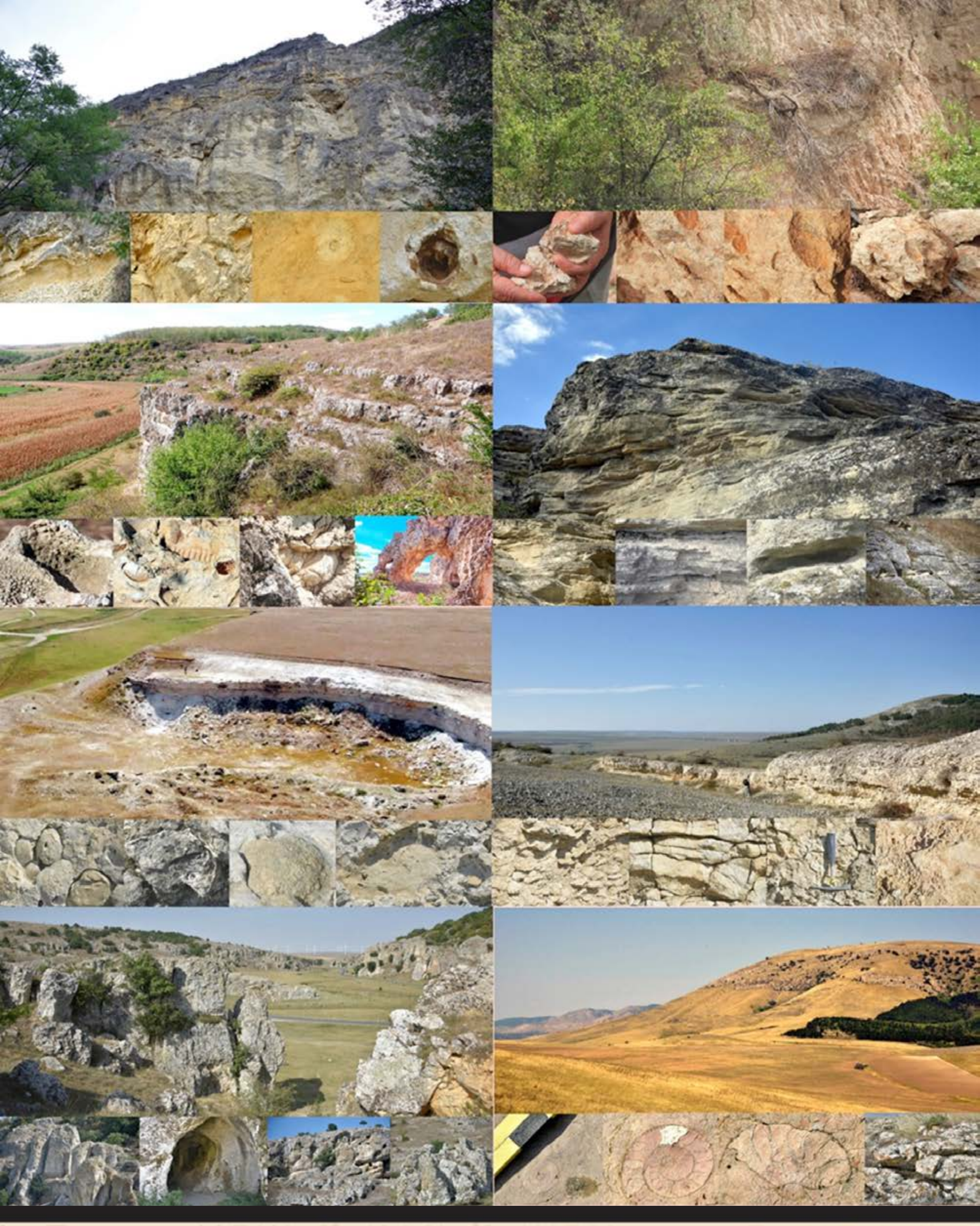

Monumente geologice în Dobrogea. În ordine de la stânga la dreapta şi de sus în jos: Cernavodă, Seimeni, Alimanu, Petroşani, Credita, Alah Bair, Cheia, Agighiol. În partea de jos a pozelor obiectul ocrotirii: fosile, structuri

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Geoparcul dobrogean are arhitect, dar așteaptă constructorii

Importanța unui proiect este validată de urmările pe care le produce într-unul sau mai multe domenii de activitate. Programul multiproiect „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului" are obiective care țintesc inovarea în cercetarea și protecția naturii, dezvoltarea educației în teren a studenților, conștientizarea locuitorilor asupra valorilor patrimoniale pe care le dețin și rolului pe care acestea îl pot avea în dezvoltarea durabilă a propriei regiuni, promovează abordarea holistică și interdisciplinaritatea. Toată această activitate se desfășoară de cinci ani într-o strânsă colaborare cu profesorul Marius Skolka, decanul Facultății de Științe Naturale a Universității „Ovidius" din Constanța, cu studenți și cercetători care îi sunt apropiați.

O intervenție consistentă a unei universități în dezvoltarea unei regiuni, însemnând progres economic și social, pare nerealizabilă, un obiectiv utopic. S-a demonstrat, însă, în multe regiuni din lume că, deși anevoios, obiectivul nu este nerealizabil. Demonstrația cea mai elocventă o fac cele peste 180 de geoparcuri UNESCO din întreaga lume, majoritatea constituie în ultimii 20 de ani, în care tot atâtea regiuni cu suprafețe de la câteva zeci de km² până la câteva zeci de mii de km² au realizat progrese remarcabile, resimțite de locuitori.

Înainte de a discuta problemele pe care le implică construcția unui geoparc, prezentăm definiția dată de UNESCO în 1997, când au fost lansate conceptul și metodologia de înființare a acestui nou tip de arie de protecție: *„Un geoparc este un teritoriu bine delimitat geografic, cu o suprafață suficient de mare pentru a permite activități legate de dezvoltarea economică. În cadrul său sunt cuprinse situri geologice cu valoare științifică și/sau estetică deosebită, alături de locuri cu valoare ecologică, arheologică, istorică și culturală. Toate siturile dintr-un geoparc sunt legate unele de altele și protejate printr-un sistem unitar de management integrat"*. Din definiția cuprinzătoare se desprind principale trepte ale construcției: identificarea regiunii cu calitățile geografice cerute, cu patrimoniu natural și cultural atestat pentru importanța sa, un grup de inițiatori care să dezbătă strategia de dezvoltare, partenerii necesari și, nu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în ultimul rând, sursa de finanțare a lucrărilor și activităților din geoparc, plata personalului angajat, care se va ocupa de administrarea noii structuri. Totdeauna, pentru realizarea unui geoparc există un grup inițiator, de cele mai multe ori acesta se constituie ad-hoc dintre locuitorii regiunii, buni cunoscători ai calităților acesteia vs. cerințele UNESCO, care îi pot permite să aspire la calitatea de geoparc UNESCO, inclus în „Rețeaua Globală a Geoparcurilor", în urma unui proces de evaluare. Sunt cazuri în care inițiativa construcției pornește de la persoane din afara regiunii care cunosc bine atât calitățile regiunii, cât și procedura stabilită; aceștia discută cu administrația și locuitorii regiunii pentru a le explica avantajele unui geoparc, începând cu aceștia dezvoltarea unui plan de acțiuni. Uneori, outsiderii inițiatori sunt universitari, profesori sau cercetători, care cunosc bine prin cercetările desfășurate aici, potențialul regiunii de a deveni geoparc UNESCO. Este cazul multor geoparcuri din țările cu fost regim comunist, în care locuitorii nu cunosc sau cunosc prea puțin valorile patrimoniale, cu atât mai puțin cerințele construcției, modalitățile de desfășurare, folosind experiența geoparcurilor deja constituite. Acesta este și cazul Geoparcului dinozaurilor „Țara Hațegului", al cărui inițiator și cofondator am fost. Geoparcul a fost evaluat și admis în „Rețeaua Europeană a Geoparcurilor în 2005 (la acea vreme nu se constituise încă rețeaua globală), unul dintre primele 20 geoparcuri și primul în grupul țărilor cu fost regim comunist. Ulterior, geoparcuri UNESCO au fost create în Cehia, Croația, Ungaria, Slovacia și Polonia. O asemenea strategie, în care inițiatorul este din afara regiunii, este cunoscută drept *top-down approach* („abordare de sus în jos"). Premisele construcției geoparcului din Țara Hațegului au fost deosebit de favorabile; în primul rând, o regiune cu individualitate creată prin structura geografică: o arie depresionară înconjurată de munți, în care s-au constituit în timp obiceiuri și tradiții ce dau identitate specifică hațeganilor, o regiune cu un patrimoniu natural excepțional (faună și floră cu multe specii rare și endemice, resturi ale faunelor cu dinozauri din urmă cu cca. 70 de milioane de ani, cu multe particularități care incită paleontologii străini de a veni și a le cerceta, de asemenea, cu un patrimoniu cultural tangibil (castrul roman de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana, devenit capitală a Daciei romane, bisericile de piatră medievale, cu cea de la Densuș în top) și intangibil (recunoscutele tradiții folclorice, gastronomice și meșteșugărești ale hațeganilor).

Înainte de a iniția construcția „geoparcului dinozaurilor", în 2002,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cercetasem timp de 25 de ani, vară de vară, această regiune, conducând echipe de studenți voluntari. Urmarea cercetărilor a fost constituirea unei deosebit de valoroase colecții paleontologice, cu peste 2000 de piese: oase și ouă de dinozauri și ale multor animale care au fost contemporane dinozaurilor în ultima parte a perioadei cretacice, numeroase publicații, inclusiv în cel mai prestigios jurnal științific – *Nature*. Cei 25 de ani petrecuți vara în diverse locuri din Țara Hațegului m-au apropiat mult de oamenii locului, care mi s-au alăturat împreună cu primarii celor 13 localități din regiune: orașul Hațeg și 12 comune, în demersul de a crea „Asociația intercomunală Țara Hațegului", drept gestionar și beneficiar al noii construcții. Am avut deplină susținere din partea grupului de fondatori: Ion Glodeanu – primarul orașului Hațeg, Ioan Radu – director Hidroconstrucția Râul Mare, Erika Stanciu – președinte al Federației Europarc, Florin Lupescu – consilier al Președintelui României, Dan Manoleli – profesor de biologie la Universitatea din București, Alexandru Andrășanu – asistent la aceeași universitate. Conducerea din acel timp a Universității din București, cu profesorul Ioan Pânzaru – rector, care a vizitat de mai multe ori regiunea, a fost de acord ca universitatea să preia administrația geoparcului și plata celor 5 angajați. În 2005, dosarul de acreditare a geoparcului din Țara Hațegului a fost aprobat, în urma vizitei de evaluare a experților străini. Aceasta este una din marile mele satisfacții, am reușit ca rezultatele cercetărilor mele și ale colaboratorilor, care prin numeroasele articole publicate au creat o imagine științifică și culturală deosebită acestei regiuni, să se reflecte benefic asupra regiunii și locuitorilor săi, traseele și serviciile turistice care au fost create devenind puncte de atracție pentru vizitatori din țară și din străinătate. Sunt convins că cercetarea științifică de mare amploare trebuie să aibă reflexe în societate, dincolo de grupul specialiștilor în domeniu interesați de aceste cercetări, rezultatele trebuie astfel gândite și sintetizate pentru a influența dezvoltarea regiunii și, implicit, a oamenilor săi. Mă bucur că tot ce am făcut împreună cu prietenii și colaboratorii mei, timp de mulți ani, are urmările dorite. În semn de recunoștință, orașul Hațeg, capitala regiunii, mi-a acordat titlul de „Cetățean de onoare". Într-un alt domeniu și cu o altă dimensiune a interesului public, același lucru, de valorificare a reputației dobândite în cadrul Academiei Mondiale de Artă și Știință a făcut și președintele Emil Constantinescu prin înființarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Din păcate, nu toți au înțeles acest onorabil demers pentru cultură și știință

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în societatea românească. De un mare ajutor în realizarea geoparcului din Țara Hațegului mi-a fost experiența dobândită în decursul celor 13 ani în care am coordonat programele Comisiei Europene, „Tempus” și „Socrates”, concepte și modalități de a acționa prin proiecte în relația atât de necesară în societate dintre mediul academic și comunitățile regionale. Dar imaginea cea mai concretă asupra a ce se poate realiza atunci când locuitorii unei regiuni își cunosc valorile patrimoniale și acționează unitar spre ocrotirea și valorificarea, prin turism și educație, a acestor valori, mi-a fost oferită de numeroasele vizite făcute, după 2010, în calitate de expert UNESCO în geoparcuri din Europa și Asia. Toată această experiență coroborată stă la originea proiectului „Universitatea dincolo de ziduri” *(”Universities beyond the citadel walls”),* prezentat în diferite ocazii în universități din România, iar de profesorul Emil Constantinescu în diferite reuniuni internaționale dedicate educației și culturii. Proiectul oferă modalități concrete de implicare mai strânsă a potențialului inovativ al universităților și altor structuri academice de educație și cercetare în dezvoltarea regiunilor.

Am avut prilejul să prezint acest proiect și să dezbat împreună cu participanții, profesori, cercetători și studenți, această angajantă temă și în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța, ultima oară, pe 9 martie 2020, în cadrul primei conferințe internaționale „Blue Growth in the Black Sea region”. În toate prezentările, am insistat asupra faptului că un geoparc este mai mult decât o arie protejată, este un program capabil să contribuie la dezvoltarea cercetării, educației, culturii și conservării patrimoniului material și imaterial, un concept dinamic, adaptat nevoilor secolului XXI. O universitate implicată într-un geoparc se află în avangarda acestei noi abordări care integrează activitățile de conservare a valorilor patrimoniale, naturale și culturale, tangibile și intangibile, în planurile de dezvoltare socio-economică a comunităților locale.

Prin includerea fundamentării construcției unui geoparc UNESCO în programul „Dobrogea, martor al civilizatei milenare a Levantului”, drept obiectiv corolar în cadrul programului prin complexitate și larga adresabilitate, am dorit să sprijinim Universitatea „Ovidius” din Constanța, emblema academică a Dobrogei în a-și manifesta capacitatea în „misiunea a treia”, așa cum numesc analiștii în educație, preocuparea tot mai pregnantă în cadrul universităților din întreaga lume, de a răspunde adecvat problemelor culturale, sociale și economice din propria regiune, pe lângă cele două tradiționale misiuni, de învățare – formare și cercetare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

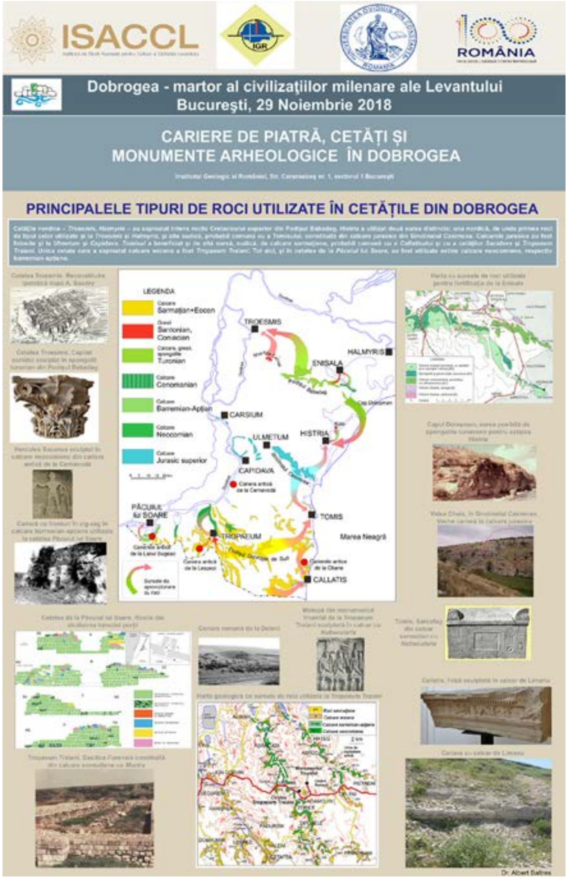

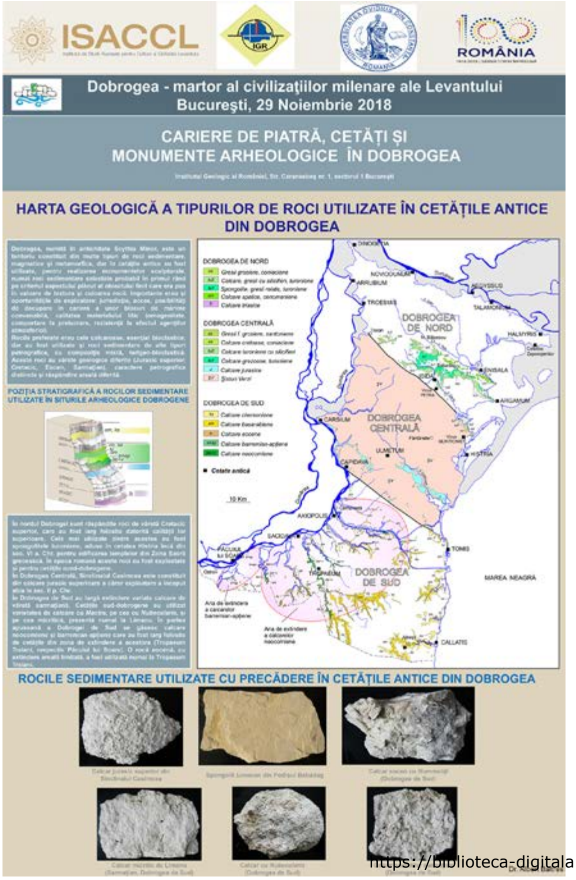

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL
ROMÂNIA
Dobrogea - martor al civilizaţiilor milenare ale Levantului
Bucureşti, 29 Noiembrie 2018
ASPECTE CULTURALE ÎN DOBROGEA
Daniela PLESOIANU
COMUNITATEA TURCĂ
COMUNITATEA TĂTARĂ
COMUNITATEA ELENĂ
COMUNITATEA ARMEANĂ
COMUNITATEA GERMANĂ
COMUNITATEA ITALIANĂ
COMUNITATEA AROMÂNĂ
COMUNITATEA RUŞILOR LIPOVENI
COMUNITATEA BULGARĂ
COMUNITATEA RROMĂ

ISACCL
ROMÂNIA
Dobrogea - martor al civilizaţiilor milenare ale Levantului
Bucureşti, 29 Noiembrie 2018
FACTORII DE IMPACT IN ARIILE PROTEJATE DIN DOBROGEA
Geanina FĂNARU, Alexandra Elena ŞOIMU, Marius SKOLKA
INTRODUCERE
REZULTATE
CONCLUZII

ISACCL
ROMÂNIA
Dobrogea - martor al civilizaţiilor milenare ale Levantului
Bucureşti, 29 Noiembrie 2018
AVIFAUNA DOBROGEI –SPECII EMBLEMATICE
Marius SKOLKA, Daniyar MEMEDEMIN

ISACCL
ROMÂNIA
Dobrogea - martor al civilizaţiilor milenare ale Levantului
Bucureşti, 29 Noiembrie 2018
Chelonia
STRATEGII COMUNE DE CONSERVARE A
PATRIMONIULUI NATURAL ŞI CULTURAL ÎN SITURI ARHEOLOGICE
Sabina E. OCHIANĂ, Iosif RUBEN, Florina STĂNESCU, Dan COGĂLNICEANU
INTRODUCERE
METODE
REZULTATE
CONCLUZII

Sistem informatic geografic pentru patrimoniul natural și cultural din Dobrogea

Constantin Haită, Daniel Iosif, Ștefan Marincea

Obiective și caracteristici

Acest proiect reprezintă un subproiect (aplicație) în cadrul proiectului „Patrimoniul natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor dobrogene”, inclus în programul „Dobrogea – martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”. Importanța acestui subproiect constă în capacitatea de gestiune a siturilor arheologice (repertoriu ce include date actualizate asupra tuturor cercetărilor efectuate), dar și de analiză a relațiilor dintre om și mediul său natural, pe diferite paliere cronologice, respectiv a modificărilor intervenite în cadrul evoluției acestuia din urmă.

Principalele obiective ale Sistemului Informatic Geografic (SIG, în engleză GIS) sunt analiza distribuției spațiale a siturilor arheologice și caracterizarea parametrilor geomorfologici ai mediului natural din imediata vecinătate a așezărilor, în diferitele perioade de locuire. Arealul de interes pentru studiul de caz prezentat este bazinul hidrografic al Văii Casimcea, unul dintre cele mai importante elemente hidrografice din Dobrogea (Fig. 1), care prezintă o densitate importantă a siturilor avute în vedere în această primă etapă, și anume a celor preistorice, cercetate arheologic, atât în peșteri, cât și în aer liber.

Aplicația GIS propusă permite integrarea atât a datelor *spațiale* (hărți topografice, geologice, pedologice, imagini satelitare, fotografii aeriene), cât și a datelor interdisciplinare de tip *atribut* (caracteristici ale siturilor arheologice, respectiv ale mediului natural) obținute prin cercetări arheologice și completate de studiile pluridisciplinare: sedimentologice, geomorfologice, petrografice, arheozoologice, paleobotanice,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fizico-chimice, cronostratigrafice etc. De asemenea, acest sistem informatic permite realizarea analizelor spațiale și crearea diferitelor hărți tematice, prin interogarea bazei de date, crearea unor zone de vecinătate, suprapunerea straturilor de hartă, măsurarea parametrilor geomorfologici, dar și a distanțelor, perimetrelor și ariilor.

În cadrul acestui sistem, datele geografice sunt reprezentate ca entități spațiale de tip punct, linie sau poligon și sunt reprezentate pe hartă într-un model de date de tip vector[1] foarte adecvat pentru reprezentarea unui volum mare de elemente complexe.

Fig. 1. *Localizarea bazinului hidrografic al Văii Casimcea în cadrul teritoriului Dobrogei*[2]

---

[1] Doru Mihai D, Sisteme informaționale geografice. Îndrumar de lucrări practice (București, Editura Ex Terra Aurum, 2013).

[2] Mihai Ielenicz, România. Harta fizică, scara 1:1150000 (București, Amco Press, 2000)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Aplicația GIS a fost realizată cu ajutorul programului Quantum GIS (QGIS), un sistem informatic geografic de tip *open source*, alcătuit dintr-un pachet de programe ce permit vizualizarea, editarea și analiza informației geospațiale. În această etapă a proiectului, au fost integrate datele referitoare la topografia și hidrografia zonei cercetate, la scara 1:25000, precum și date referitoare la geologia Dobrogei, la scara 1:200000 și 1:50000.

Modelul numeric al terenului (*digital terrain model*, DTM – alcătuit dintr-o multitudine de puncte definite prin cele trei coordonate spațiale, coordonatele orizontale – x, y și altitudinea z) a fost obținut pe baza curbelor de nivel la scara 1:25000, cu o echidistanță de 5 m, înregistrate din foile de hartă referențiate în sistemul de proiecție ales. Inventarierea așezărilor preistorice a avut ca bază repertoriul arheologic național (RAN), repertorii realizate în cadrul unor proiecte de cercetare, dar și publicațiile de specialitate. O parte a acestor situri a fost verificată în teren, iar poziția precisă a fost înregistrată în sistemul GPS.

Caracterizarea geomorfologică a Dobrogei

Podișul Casimcea constituie arealul geografic cel mai extins din Dobrogea Centrală. Structura geologică a acestui podiș este reprezentată la suprafață în special de depozite cuaternare, sub care se găsesc formațiuni mezozoice și proterozoice superioare, cu precădere șisturi verzi[3]. Acestea din urmă sunt, pe suprafețe relativ extinse, aduse la zi datorită intensei și îndelungatei acțiuni a agenților externi.

Bazinul Văii Casimcea se întinde pe o suprafață de cca. 1200 km², fiind bazinul cu cea mai mare dezvoltare din Dobrogea. Râul Casimcea curge pe o distanță de 60 km, între Beipunar și limanul Tașaul, în care se varsă. Altitudinea reliefului scade de la nord spre sud, de la 359 m în Dealul Ciolpan la sub 2 m la confluența râului cu Lacul Tașaul. La nivelul României, el face parte din categoria bazinelor hidrografice medii[4], reprezentând aproximativ o treime din Dobrogea Centrală, fiind repartizat administrativ pe teritoriul celor două județe dobrogene – Tulcea, cca. o treime, și Constanța, cea mai mare parte.

[3] Dan Jipa, Cercetări sedimentologice în depozitele proterozoice superioare (șisturi verzi) din Dobrogea. Analele Institutului de Geologie, 38, 1970, 37-51.

[4] Ion Pișota, Liliana Zaharia, Hidrologie (București, Editura Universității din București, 2001)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Etape de realizare a proiectului

1. Harta topografică

Hărțile topografice la scara 1:25000 pentru întregul bazin hidrografic al Văii Casimcea au fost scanate și georeferențiate cu ajutorul instrumentelor disponibile în programul QGIS. A fost utilizat sistemul de proiecție Stereografic 1970 (ce are la bază elipsoidul Krasovski – 1940, planul de referință pentru cote Marea Neagră – 1975 și punctul central / polul proiecției Dealul Piscului), adoptat din anul 1973 ca sistem național de referință, fiind utilizat atât pentru aplicațiile de urbanism, cât și pentru proiectele de cercetare.

În cadrul aplicației, au fost definite principalele straturi de hartă de tip vector: curbele de nivel, cu echidistanță de 5 m, rețeaua hidrografică, punctele de cotă maximă, siturile arheologice. Aceste elemente au fost vectorizate, respectiv introduse prin digitizarea cu ajutorul mouse-ului, ca entități spațiale de tip punct, linie sau poligon (Fig. 2).

2. Realizarea modelului 3 D al terenului

Harta 3D a Văii Casimcea a fost realizată cu instrumentele software-ului QGIS versiunea 3.16 Hannover. Au fost instalate Plug In-urile *Grass 7* și *Qgis2threejs* care permit transformarea modelului numeric al terenului (MNT, Török – Oance, 2001-2002) în model tridimensional. Pe baza modelului de elevație digital (reprezentare digitală a suprafeței terestre, pe baza valorilor de altitudine; *digital elevation model*, DEM), a fost realizat fișierul vector privind umbrirea reliefului. Funcția de relief cu umbrire creează o reprezentare color 3D a terenului prin fuzionarea imaginilor din modelele codificate după elevație şi haşurare. Această funcție utilizează proprietățile altitudinii și azimutului pentru a specifica poziția soarelui. Această etapă a fost necesară deoarece Valea Casimcea nu are o amplitudine mare a reliefului, iar acest fișier de tip vector contribuie la diminuarea erorilor de reprezentare grafică.

Punctele de cotă maximă de pe hărțile topografice la scara 1: 25000, pentru întregul bazin hidrografic, au fost necesare pentru delimitarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

acestuia, limita reprezentând cumpăna apelor. Curbele de nivel au fost decupate după această limită, fiind reținute doar valorile situate în interiorul acestui poligon (Fig. 3), necesare realizării modelului 3D și analizelor ulterioare.

Analizele geomorfologice realizate pe baza modelului 3D au avut în vedere: altimetria, hidrologia, panta și orientarea versanților.

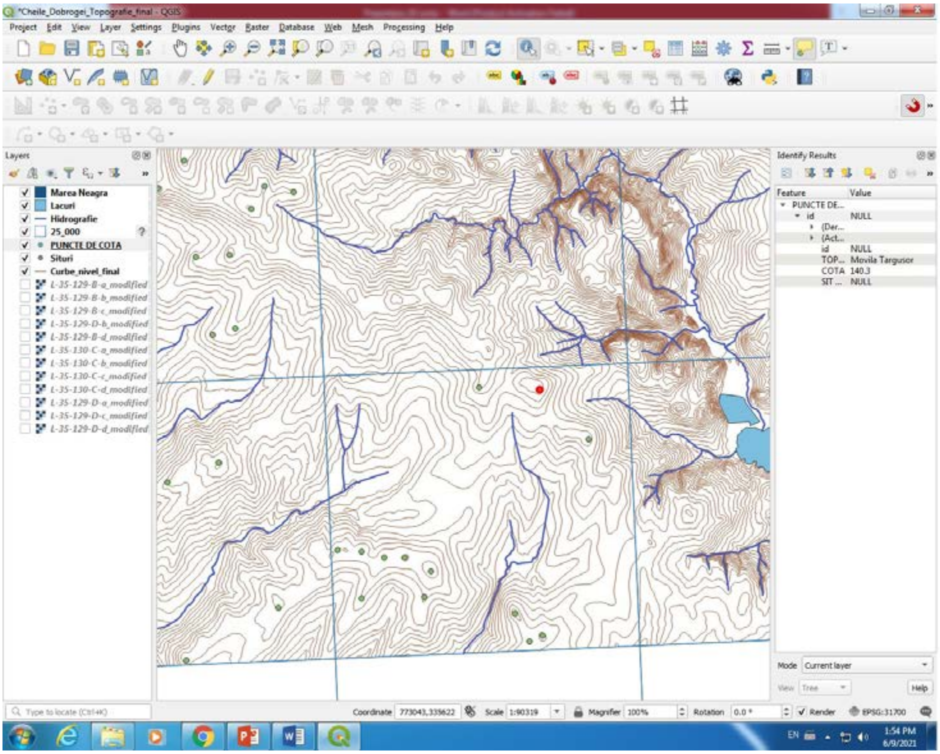

Fig. 2. *Elementele hărții topografice: curbele de nivel (cu sepia), rețeaua hidrografică (cu albastru), punctele de cotă maximă (cu verde); cu roșu, punctul de cotă selectat, afișat în dreapta, sus*

Harta reliefului

Utilizând funcțiile de analiză de tip raster a terenului, disponibile în programul QGIS, a fost realizată harta reliefului sau hipsometrică, cu următoarele caracteristici tehnice: interpolare liniară, 4 clase de relief cu intervale egale, valoarea altitudinii (conform DTM) fiind cuprinsă în intervalul 62 - 341 m.

Harta hipsometrică este deosebit de utilă pentru caracterizarea, în corelație cu cadrul geomorfologic (bot de deal, pinten de terasă, luncă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

malul unui lac etc.), preferințelor comunităților preistorice pentru un anumit tip de relief.

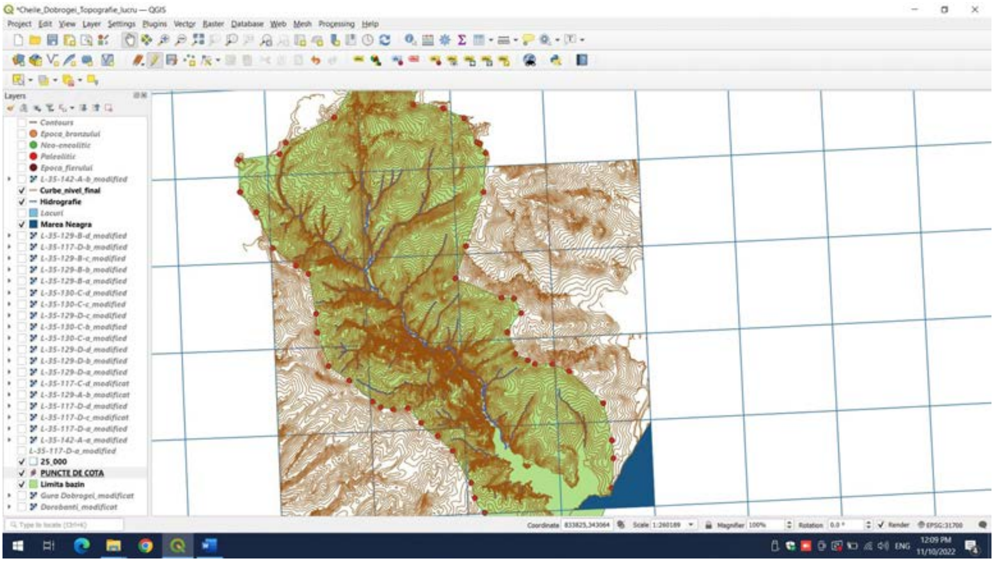

Fig. 3. *Determinarea limitelor bazinului hidrografic. Colorat cu roșu, punctele de cotă maximă; colorat cu verde, arealul bazinului hidrografic*

Hidrologia

În ceea ce privește hidrologia, una dintre caracteristicile foarte importante ale unei zone, pentru comunitățile preistorice, a fost analizată poziția siturilor în sistemul Horton-Strahler, care ordonează văile din cadrul unui bazin hidrografic; pornind de la ideea că punctul de confluență determină o schimbare în dinamica albiilor, acest sistem consideră tributarii fără ramificații ca fiind de ordinul 1, din confluențele a două astfel de cursuri se formează un curs de ordinul 2 și, în continuare, până la valea propriu-zisă.

Corelarea rețelei hidrografice cu distribuția siturilor prestorice reflectă direcția și căile de pătrundere și comunicare ale comunităților preistorice, în acțiunea de „descoperire” de noi teritorii.

Harta pantelor

Pentru această hartă, a fost utilizată funcția *Slope* a software-ului QGIS, prin transpunerea digitală a distanțelor grafice dintre curbele de nivel pe graficul pantelor și cumularea valorilor declivităților în funcție de scară și echidistanță. Caracteristicile tehnice utilizate pentru această

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

aplicație sunt: interpolare liniară, 4 clase în regim continuu, valorile fiind cuprinse (conform DTM) în intervalul 0 - 65°.

Panta este un factor important în caracterizarea reliefului, în directă corelație cu specificul geologic, climatic, hidrologic, pedologic, fitogeografic și antropic al acestuia.

Harta expoziției versanților

Expoziția versanților reprezintă direcția, exprimată prin punctele cardinale, spre care sunt orientați versanții. Caracteristicile tehnice sunt: interpolare discretă, 4 clase, în regim continuu, cu valori (conform DTM) de la 0° la 360°. Pentru această hartă, a fost utilizată aplicația specifică din QGIS, fiind realizat un fișier de tip Edit Script pe baza DEM, fiind create 4 clase de orientare geografică.

Hărțile reprezentând expoziția versanților sunt foarte utile pentru determinarea unor caracteristici precum: gradul de umbrire, cantitatea de radiație primită, intensitatea proceselor gravitaționale etc.

3. Baza de date

Baza de date a siturilor arheologice a fost realizată cu ajutorul programului Access din pachetul Microsoft Office, fiind introduse 107 situri preistorice din Dobrogea (Fig. 4).

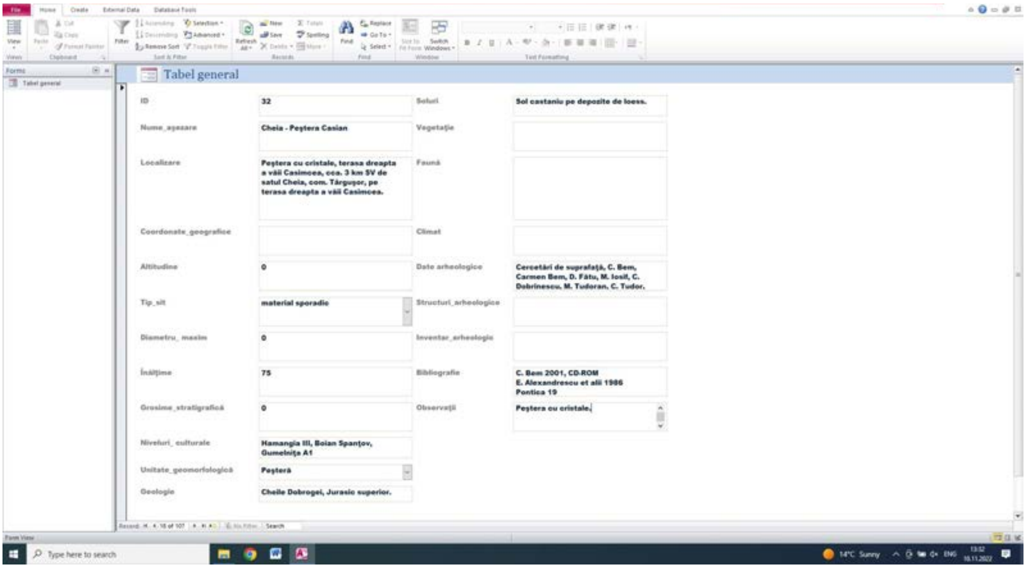

Fig. 4. *Baza de date de tip atribut (caracteristici ale entităților spațiale reprezentate pe hartă) pentru siturile preistorice din Dobrogea*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Siturile arheologice au fost organizate cronologic, fiind reprezentate prin coordonatele în sistemul Stereografic 1970, pe straturile de hartă ale locuirilor preistorice.

În cadrul studiului de caz, au fost documentate și reprezentate pe hărțile specifice: 7 situri din Paleolitic, 24 de situri din Neo-eneolitic, 7 situri din Epoca Bronzului și 22 de situri din Epoca Fierului (Tab. 1).

Epoca_fierului — Features Total: 22, Filtered: 22, Selected: 1

	id	Nume sit	Tip sit	Datare	Perioada	Cultura	Structuri	Conservare	Biblio
1	1	Razboieni	Asezare deschisa	Sec. IV-III a. Chr.	Epoca fierului	La Tene	Fragmente cera...	Buna	Cercetari de ter...
2	2	Casimcea - Sit 15	Asezare deschisa	NULL	Getica	La Tene	Fragmente cera...	Medie	Cercetari de ter...
3	3	Casimcea - Ase...	Asezare deschisa	NULL	Geto-dacica	La Tene	Fragmente cera...	Medie	Cercetari de ter...
4	4	Runcu	Asezare deschisa	NULL	Epoca fieruluiu	La Tene	NULL	NULL	C. Scorpan, Po...
5	5	Cheia - La baba	Pestera	NULL	Epoca fierului	Hallstatt - Baba...	NULL	NULL	N. Hartuche, P...
6	6	Cheia - Pestera ...	Pestera	NULL	Getic, Traco-getic	Hallstatt, La Tene	Importuri elenis...	NULL	V. Voinea CCA, ...
7	7	Cheia - La izvor	Pestera	NULL	Getic, Traco-getic	Hallstatt - Baba...	Materiale arheo...	Distrusa	V. Voinea, CCA,...
8	8	Cheia - La Soci	Pestera	NULL	Epoca fierului	La Tene dacic	NULL	NULL	Nicolaescu-Plo...
9	9	Cheia - Siliste	Asezare deschisa	NULL	Epoca fierului	Hallstatt	NULL	NULL	N. Hartuche, P...
10	10	Cheia - Pestera ...	Pestera	NULL	Getic, Traco-getic	Hallstatt Babad...	NULL	NULL	E. Alexandrescu...
11	11	Casian - Gazod...	Asezare deschisa	Sec. IV-II a.Chr.	Geto dacica	La Tene	Opaite, monede.	NULL	C. Bajenaru, CC...
12	12	Casian asezare ...	Asezare deschisa	Sec. V-IV a.Chr.	Epoca fierului	Hallstatt	NULL	NULL	LMI, 2004, p. 943
13	13	Targusor - La A...	Pestera	NULL	Epoca fierului	La Tene	NULL	NULL	A. Paunescu, 19...
14	14	Gura Dobrogei ...	Pestera	NULL	Epoca fierului	Hallstatt, La Ten...	NULL	NULL	N. Hartuche, P...
15	15	Gura Dobrogei ...	Depozit piese ...	NULL	Epoca fierului	Hallstatt A	NULL	NULL	A. Aricescu, Po...
16	16	Palazu Mic	Asezare deschisa	NULL	Epoca fierului, ...	La Tene, dacic	Materiale autoh...	NULL	M. Irimia, Ponti...
17	17	Necropola Piatra	Necropola tum...	---	Epoca fierului	La Tene	Amfore de Sino...	Medie	M. Irimia, Ponti...
18	18	Navodari - Livada	Asezare deschisa	NULL	Epoca fierului	Hallstatt - Cosl...	NULL	NULL	M. Cristian, 1985.
19	19	Corbu - Valea V...	Asezare deschis...	NULL	Epoca fierului	La Tene	Locuire, morm...	NULL	M.Irimia, Ponti...
20	20	Corbu - Necrop...	Necropola de i...	Sec. VI-V a.Chr.	Epoca fierului	Hallstatt	NULL	NULL	M. Bucovala, M...
21	21	Navodari - Livada	Asezare deschisa	NULL	Hallstatt	Coslogeni	NULL	NULL	C. Matei, Ponti...
22	22	Corbu - Capul ...	Asezare deschisa	NULL	Epoca fierului	Hallstatt, La Tene	NULL	NULL	M. Irimia, perie...

Tab. 1. *Lista siturilor din Epoca Fierului înregistrate în aplicația GIS*

4. Hărțile de distribuție a siturilor preistorice

Coordonatele geografice ale siturilor preistorice, conform perioadelor considerate, au fost înregistrate din Registrul Arheologic Național (https://map.cimec.ro/Mapserver/ ?layer=ran&cod=63009.02).

Poziția geografică a unora dintre siturile din zona Cheile Dobrogei a fost înregistrată cu ajutorul unui GPS de precizie, în timpul cercetărilor de teren din anul 2021. Coordonatele geografice au fost transformate în coordonate ale sistemului Stereografic 1970 cu ajutorul aplicației *TransLT*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

online Romania V1.0, disponibilă gratuit pe website-ul http://geo-spatial.org/transdatonline/.

Siturile din Dobrogea sunt gestionate cu ajutorul unei baze de date realizată în programul Access (MS Office). În această aplicație, bibliografia este în continuă actualizare. Principalele caracteristici ale fiecărui sit (tip de sit, perioada, cultura, structuri arheologice identificate, informații de paleomediu, stare de conservare, bibliografie) sunt înregistrate în tabela de date a stratului vector corespunzător din aplicația GIS (Fig. 5).

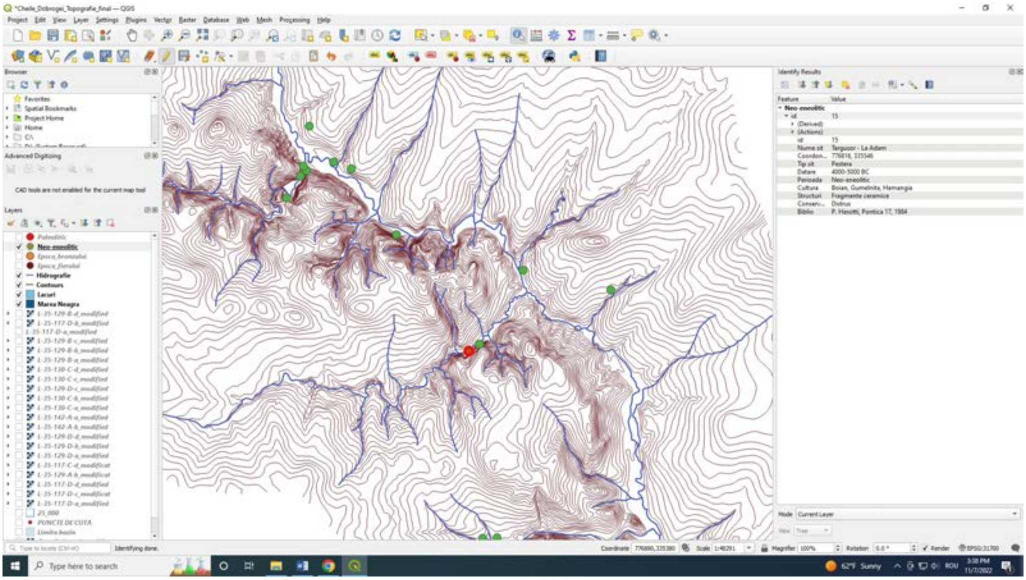

Fig. 5. *Harta de distribuție a siturilor neo-eneolitice (cu verde), cu afișarea atributelor din baza de date (dreapta, sus), pentru situl selectat (marcat cu roșu)*

Pentru toate cele 60 de situri preistorice, a fost analizat contextul geomorfologic (peșteră, marginea terasei, terasa înaltă, luncă, malul unui lac sau insulă), în funcție de microzonele de relief ale Văii Casimcea, precum și distribuția așezărilor în cadrul bazinului hidrografic.

5. Harta geologică

Au fost integrate în aplicația GIS toate foile de hartă la scara 1:200000 (Tulcea și Constanța integral, Călărași, Brăila, Sulina și Mangalia, parțial). Cu ajutorul aplicației Excel, au fost organizate toate ocurențele depozitelor geologice (reprezentate pe harta originală cronologic), din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

punct de vedere litologic, fiind clasificate ca: tip, subtip și varietate de rocă. Informația petrografică a fost completată cu tipurile de roci reprezentate pe foile de hartă la scara 1: 50000, care sunt disponibile în zona cercetată (foile Dorobanțu și Gura Dobrogei).

Analiza zonelor de ocurență pentru diferite tipuri de roci este foarte utilă pentru identificarea ariilor sursă pentru realizarea unor tipuri de unelte. Astfel, uneltele preistorice de piatră cioplită, realizate din roci silicioase, au ca materie primă o varietate largă de silicolite: concrețiuni silicioase din calcare și din cretă, silexite, radiolarite, menilite, lidiene, chiar cuarțite fin cristalizate (Fig. 6). De asemenea, acestea pot proveni din depozite secundare de pietrișuri și bolovănișuri.

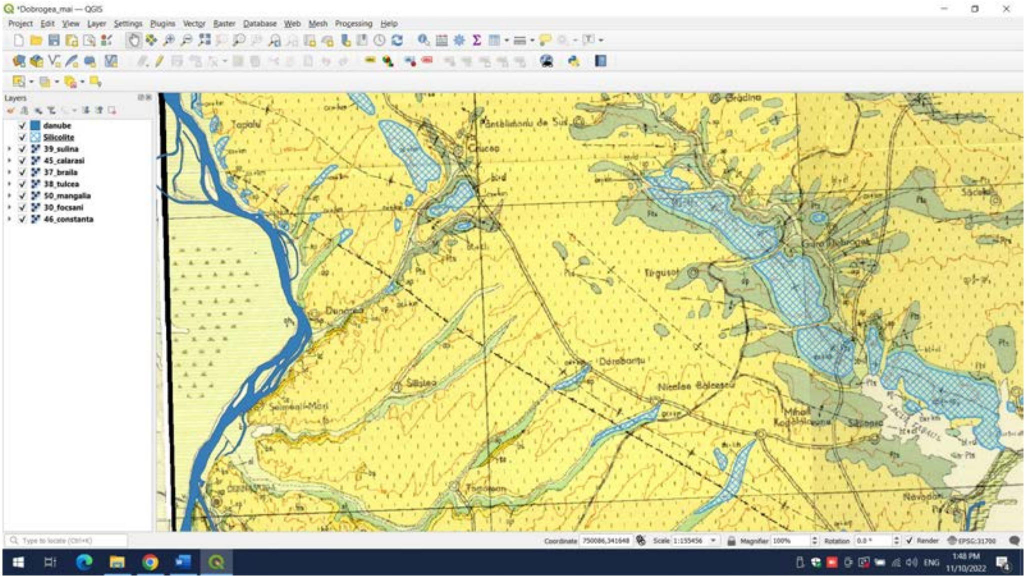

Fig. 6. *Harta geologică 1:200000, foaia Constanța, evidențierea unor depozite de silicolite – hașurat*

Geomorfologia, geologia și distribuția spațială a siturilor preistorice din Bazinul Văii Casimcea

1. Distribuția spațială a siturilor preistorice

Perioada paleolitică

Dintre cele șapte situri considerate în analiza noastră, cele mai multe (patru) reprezintă locuiri în peșteri (Cheia – *Peștera Bursucilor*, Cheia – *La izvor*, Peștera *Liliecilor*, Peștera *La Adam*), localizate în Cheile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dobrogei, pe cei doi afluenți din zonă ai Văii Casimcea – Ghelengicul și Visterna. Dintre acestea, două au locuiri atribuite atât Paleoliticului mijlociu, cât și Paleoliticului superior, una doar celui superior, iar cealaltă include, alături de Paleolitic superior și o locuire atribuită Mezoliticului.

Cele două așezări în aer liber sunt localizate în zona Târgușor, în punctele *Sitorman*, pe panta lină a unei coline, pe valea Sitormanului, respectiv *La Grădină*, pe un bot de deal aplatizat, pe partea stângă a văii Visterna. Acestea sunt atribuite Paleoliticului superior, respectiv Mezoliticului.

Descoperirea izolată este reprezentată printr-o singură piesă, atribuită Paleoliticului mijlociu, într-un punct situat pe malul lacului Corbu.

Perioada neo-eneolitică

Dintre cele 24 de situri introduse în aplicație, șapte sunt localizate în peșteri. Acestea prezintă locuiri asociate culturilor Hamangia, Boian și Gumelnița (trei situri dintre care unul include și indicii de locuire atribuite culturii Cernavodă I), Hamagia, Gumelnița și Cernavodă I (trei situri), și unul singur prezintă doar vestigii de locuire Cernavodă I. Aproape toate peșterile cunoscute în Cheile Dobrogei (mai puțin Cheia – *La Soci*) sunt locuite în perioada neo-eneolitică și, în linii mari, acoperă în mare parte durata acesteia.

O așezare atribuită culturii Gumelnița este considerată de tip *tell* (Tașaul – *La Ostrov*, incluzând două niveluri de locuire, ce însumează o grosime stratigrafică de cca. 1 m și are o suprafață bine delimitată, fiind situată pe o mică insulă de șisturi verzi).

Cele mai multe situri neo-eneolitice (11) reprezintă așezări simple, deschise, cu un singur nivel de locuire. Acestea sunt situate pe mici promontorii sau pe pantele line ale unor coline sau ale teraselor înalte, ale Văii Casimcea sau ale unor afluenți sau derele, și sunt atribuite culturii Hamangia (patru), Gumelnița (trei), asocierii acestor culturi (trei) sau unei locuiri neolitice nespecificate (una).

Două dintre siturile reprezentate sunt necropole de inhumație, atribuite culturii Gumelnița, și sunt situate pe unul dintre malurile lacului Corbu, respectiv Tașaul.

Alte trei situri reprezintă descoperiri izolate de materiale arheologice, atribuite culturii Gumelnița, fiind localizate fie pe terasa unui afluent al văii Casimcea, fie pe malul lacului Tașaul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Epoca Bronzului

Dintre cele șapte situri introduse în aplicație, două locuiri sunt localizate în peșteri, fiind atribuite epocii bronzului, nespecificat (Peștera *Liliecilor*), respectiv Epocii Bronzului Târziu (Cheia – *La Baba*).

Două situri, care reprezintă așezări deschise, sunt încadrate în Epoca Bronzului, respectiv Epoca Bronzului Târziu, și sunt situate la baza unor coline situate pe malul Casimcei sau în apropierea unei derele.

Alte două situri reprezintă descoperiri de tipul unor depozite de piese de metal, unul încadrat în Bronzul timpuriu – cultura Coslogeni, iar cel de al doilea în Bronzul final (D).

Un singur sit introdus în aplicație reprezintă un mormânt de inhumație, respectiv cel descoperit la Casimcea, ce include ca inventar funerar un sceptru de calcar în forma unui cap de cal și este atribuit culturii Yamnaia.

Epoca Fierului

Dintre cele 22 de situri identificate, șapte sunt locuiri în peșteri, atribuite ambelor Epoci ale Fierului – Hallstatt (cultura Babadag) și La Tène (5) sau doar acesteia din urmă, finală (2). Aproape toate peșterile cunoscute în Cheile Dobrogei (mai puțin Cheia – *Grota Călugărului*) au fost locuite în Epoca Fierului.

Dintre cele 12 așezări deschise, cele mai multe sunt atribuite epocii La Tène (7), trei sunt atribuite epocii Hallstatt și doar două întregii perioade, nespecificat. Acestea sunt situate pe panta unor coline (cum este cea de la Casimcea - *Sit 15*) sau pe terasele înalte ale Văii Casimcea sau principalilor afluenți, ca și pe malurile lacurilor Corbu și Tașaul.

Cele două necropole de inhumație, una simplă, atribuită epocii Halstatt, iar cealaltă tumulară, atribuită epocii La Tène, sunt situate pe malul lacului Corbu, respectiv în apropierea unei înălțimi dintre doi afluenți stânga ai Casimcei.

Depozitul de piese de metal este atribuit perioadei Hallstatt A și este situat în apropierea unui promontoriu din apropierea localității Gura Dobrogei.

2. Caracterizarea geomorfologică a siturilor preistorice

Analiza geomorfologică a fost elaborată asupra celor 60 de situri integrate în aplicația GIS, dintre care: șapte paleolitice, 24 neo-eneolitice,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

șapte din Epoca Bronzului și 22 din Epoca Fierului.

Analiza geomorfologică a avut în vedere: relieful (hipsometria), hidrologia, panta și orientarea versanților (Tab. 2). Au fost realizate hărțile acestor parametri, pentru fiecare perioadă preistorică (Fig. 8/A, B, C).

	Subcategorie	Valori	Paleolitic	Neo-eneolitic	Bronz	Fier
Hipsometrie	Nivel 1	>= 75 m	6	15	5	17
	Nivel 2	75-149 m	1	5	2	3
	Nivel 3	150-224 m	---	3	---	---
	Nivel 4	< 224 m	---	1	---	2
Hidrologie (Horton-Strahler)	Ordin 1		2	4	---	4
	Ordin 2		---	2	2	---
	Ordin 3		5	8	4	6
	Ordin 4		---	10	1	6
Pantă	Nivel 1	0-9°	1	6	1	8
	Nivel 2	10-29°	1	8	3	5
	Nivel 3	30-59°	2	5	1	4
	Nivel 4	> 60°	3	5	2	5
Expunerea versanților	Nord		4	8	3	5
	Est		1	4	1	4
	Sud		1	8	2	9
	Vest		1	4	1	4

Tab. 2. *Reprezentare sintetică a caracteristicilor geomorfologice ale siturilor preistorice din Bazinul Văii Casimcea*

Din punct de vedere geomorfologic, toate siturile sunt situate în lunca văii Casimcea, pe terasele joase sau pe versanții aferenți acesteia. Un singur sit a fost identificat în zona de interfluviu (necropola de la Piatra).

Siturile din luncă sunt amplasate în zonele în care aceasta este mai dezvoltată, având în vedere și faptul că una dintre caracteristicele geomorfologice ale văii este dezvoltatea asimetrică a luncii. Caracterul asimetric se observă atât in profil longitudinal, cât și în cel transversal. De exemplu, siturile Casian și Cheia – Pazvant II sunt localizate în zone de luncă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dezvoltate (cu o lățime de 200-300 m), pe partea dreaptă a văii.

Un număr important de situri se găsește pe terasele râului Casimcea. În linii generale, se disting 3-5 terase, cu altitudini între 5 și 90 m. Terasele apar sub forma unor trepte, ceea ce a conferit comunităților umane protecție împotriva inundațiilor. Ca și în cazul zonelor de luncă, terasele sunt dezvoltate cu precădere pe partea dreaptă a văii. Din punct de vedere hipsometric, majoritatea siturilor (43 din 60) se situează la o altitudine de maximum 75 m (Fig 8/A).

În ceea ce privește hidrologia Bazinul Văii Casimcea a fost reprezentat în sistemul Horton-Strahler (Fig. 7). În urma acestei analize, a rezultat faptul că Bazinul Casimcea este un bazin de ordinul 4, fiind stabilite 4 niveluri ale cursurilor hidrografice. În cadrul aplicației noastre, a fost urmărită distribuția siturilor în funcție de ordinul cursului hidrografic. Această ordonare permite determinarea relațiilor între frecvența cursurilor, lungimea canalului, suprafața de drenaj, perimetrul suprafeței etc., respectiv explicarea stabilirii așezărilor omenești, prin raportarea la condițiile morfogenetice.

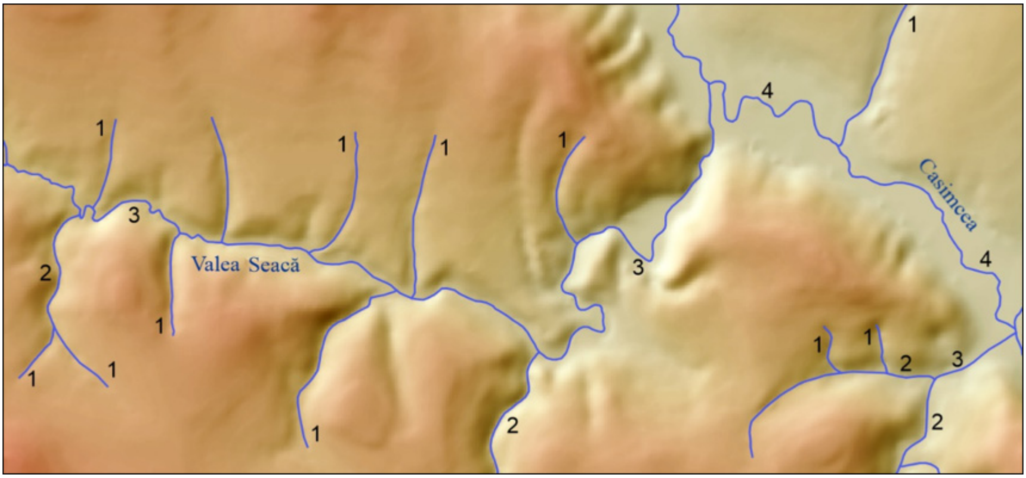

Fig. 7. *Reprezentarea Bazinului Văii Casimcea în sistemul Horton-Strahler*

Siturile paleolitice sunt situate pe văile de ordinul 3, afluenți direcți ai văii Casimcea, dar trebuie să avem în vedere și faptul că majoritatea acestora sunt localizate în peșteri, respectiv în Cheile Dobrogei. Siturile neo-eneolitice sunt situate pe văile de ordin 3, dar și 4, ceea ce sugerează avansarea lor către zona superioară a bazinului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În ceea ce privește panta (Fig. 8/B), valori mai mari sunt specifice siturilor paleolitice (peste 60°), ceea ce este evident pentru zona carstică, iar siturile neo-eneolitice sunt amplasate pe pante mult mai mici (68,4% din situri sunt pe o pantă sub 30°). Siturile din Epoca Fierului sunt distribuite mai omogen, dar cu o ușoară preferință pentru pantele mai mici.

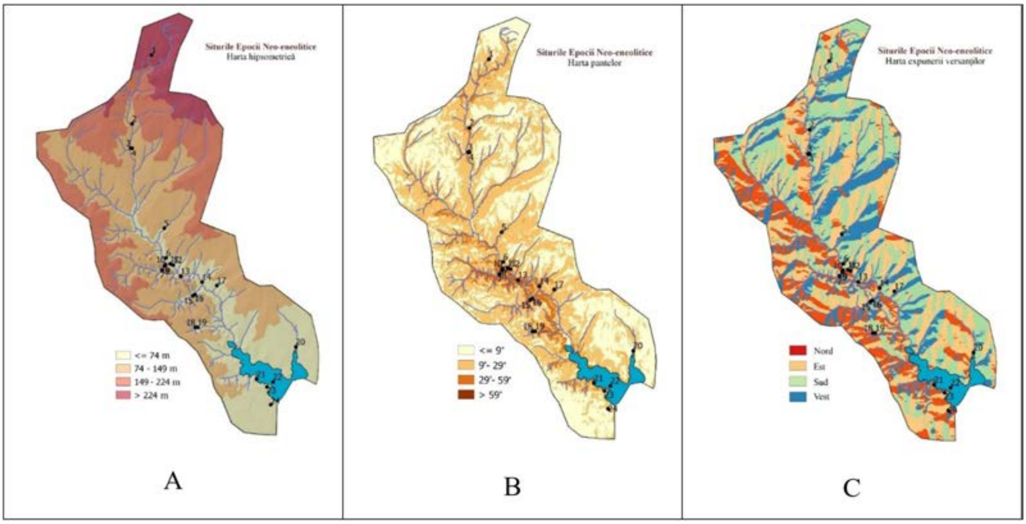

Fig. 8. *Distribuția siturilor neo-eneolitice pe harta hipsometrică (A), a pantelor (B), respectiv a expoziției versanților (C)*

Relativ la orientarea versanților (Fig. 8/C), versanții nordici prezentă cele mai multe situri (66,6% din punctele paleolitice și 33,3% din cele neo-eneolitice), urmați de versanții sudici (42,8% din siturile Epocii Fierului, 38,8% din cele neo-eneolitice și 16,6% din punctele paleolitice). Versanții vestici au fost utilizați pentru siturile Epocii Fierului (21,4%), dar și pentru cele neo-eneolitice (16,6%). Aceste rezultate pot fi raportate la o orientare sudică, „ideală”, ce asigură expunere la lumina și căldura solară pe toată durata zilei.

3. Harta ocurențelor pentru silicolite și roci grezoase

Prin interogarea bazei de date și suprapunerea stratelor de hartă corespunzătoare diverselor varietăți petrografice, au fost realizate hărțile tematice pentru ocurențele silicolitelor, respectiv diferitelor roci grezoase utilizate la realizarea râșnițelor și frecătoarelor. Asocierea acestora (Fig. 9) indică distribuția spațială a posibilelor ocurențe pentru materia primă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

utilizată pentru cea mai mare parte a uneltelor din siturile neo-eneolitice.

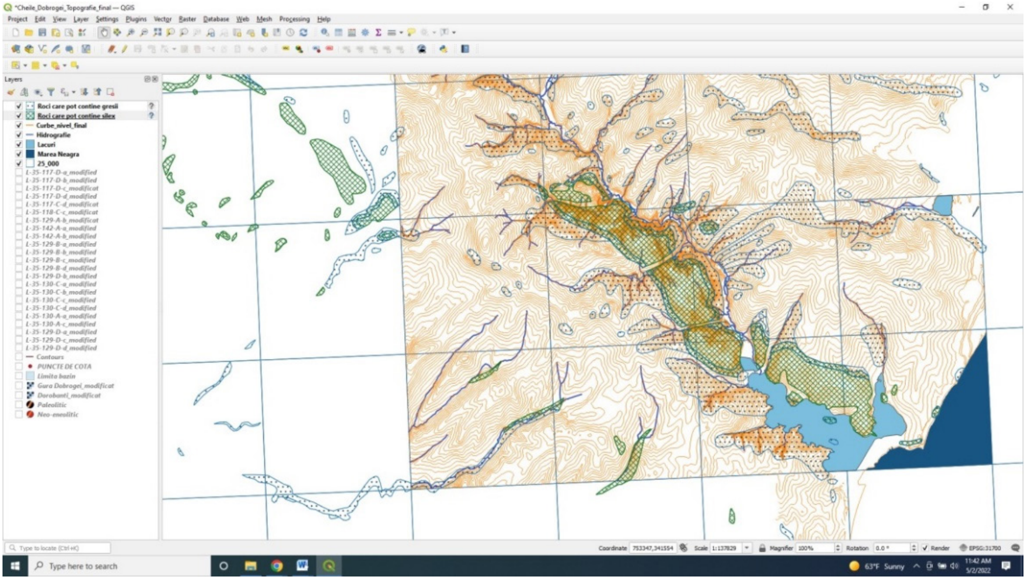

Fig. 9. *Repartizarea spațială a ocurențelor pentru silicolite (haşură oblică dublă) și roci grezoase (cu puncte)*

În primul rând, analiza geomorfologică a evidențiat importanța așezărilor de tipul peşterilor, în zona Cheile Dobrogei. După cum am precizat, majoritatea locuirilor în perioada paleolitică este concentrată în peşteri, lucru explicat îndeosebi prin variațiile climatice din perioadele glaciare. De asemenea, aproape întreg acest potențial domestic a fost utilizat în perioadele neo-eneolitică și din Epoca Fierului, ceea ce oferă o perspectivă cu totul nouă asupra acestei zone, cu totul deosebită, cea a Cheilor Dobrogei. Chiar dacă în majoritatea cazurilor, acestea sunt considerate locuiri sporadice, există și situații ale unor așezări stabile, cu locuințe atent construite, cum sunt cele cu zone de vetre din zona Cheia. Trebuie menționat și faptul că Epoca Bronzului are o prezență cu totul sporadică, în toata zona bazinului.

În ceea ce privește valorile parametrilor geomorfologici, aceștia au evidențiat unele similarități, dar și preferințe specifice, cum sunt valorile mai reduse ale pantelor în cazul siturilor neo-eneolitice și expunerea sudică a acestora, pentru siturile din perioada neo-eneolitică și din Epoca Fierului. În special pentru aceste două perioade, dar nu numai, analiza geomorfologică trebuie detaliată pentru fiecare cultură, respectiv fiecare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

interval cronologic, în parte.

Echipa acestui proiect este alcătuită din: **Constantin Haită** – coordonator de proiect, responsabil cu crearea structurii aplicației GIS – date spațiale și date de tip atribut privind siturile arheologice, pentru principalele perioade preistorice: Paleolitic, Neo-eneolitic, Epoca Bronzului și Epoca Fierului; **Daniel Iosif** – responsabil cu realizarea analizelor spațiale geomorfologice (hidrologia, analiza hipsografică, analiza pantelor și analiza expoziției versanților), pe baza modelului digital al terenului; **Ștefan Marincea** – responsabil cu gestionarea bazei de date geologice, pe baza hărților la scara 1:200000 și 1:50000, la nivel de varietate petrografică.

O concluzie de ordin general: aplicația de tip GIS propusă este adecvată atât pentru gestiunea datelor privind locuirile preistorice din Dobrogea, cât și pentru obținerea de informație nouă, prin elaborarea analizelor spațiale evidențiate.

În perioada următoare, în cadrul aplicației vor fi integrate date privind pedologia și paleo-topografia zonei (cum sunt cele din *Planurile Directoare de Tragere*, redactate la începutul secolului al XX-lea), pentru detalierea cadrului natural, în scopul înțelegerii modelelor de co-evoluție dintre om și mediu ale comunităților preistorice.

De asemenea, în viitor, această aplicație poate fi dezvoltată pentru alte zone importante din Dobrogea, din punct de vedere al locuirilor umane în perioada preistorică, așa cum sunt zona litorală a Mării Negre, respectiv zona din vecinătatea Dunării. Principalul obiectiv este acela de a obține o imagine de ansamblu, la nivelul întregului teritoriu al Dobrogei, asupra distribuției spațiale a așezărilor și evoluției cronologice a principalelor culturi preistorice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Alocuțiuni la deschiderea lucrărilor simpozionului național „Cercetarea multiculturalității din Dobrogea – realizări și perspective”, organizat de ISACCL în parteneriat cu Universitatea „Ovidius” și sprijinul agenției TIKA: prof. dr. Dan Grigorescu, directorul științific al ISACCL (stânga) și prof. dr Sorin Rugină, rector al Universității „Ovidius”, Constanța, 18 aprilie 2019

Prezentarea proiectului de realizare a unui geoparc UNESCO în Dobrogea la o întâlnire cu studenții, 19 aprilie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PROGRAME DE CERCETARE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISTORIA CULTURALĂ A BALCANILOR

Antoaneta Olteanu, Mihaela Iacob,
Daniela Mihai, Liviu Iancu, Mihai-Bogdan Marian,
Constantin Haită, Daniel Iosif

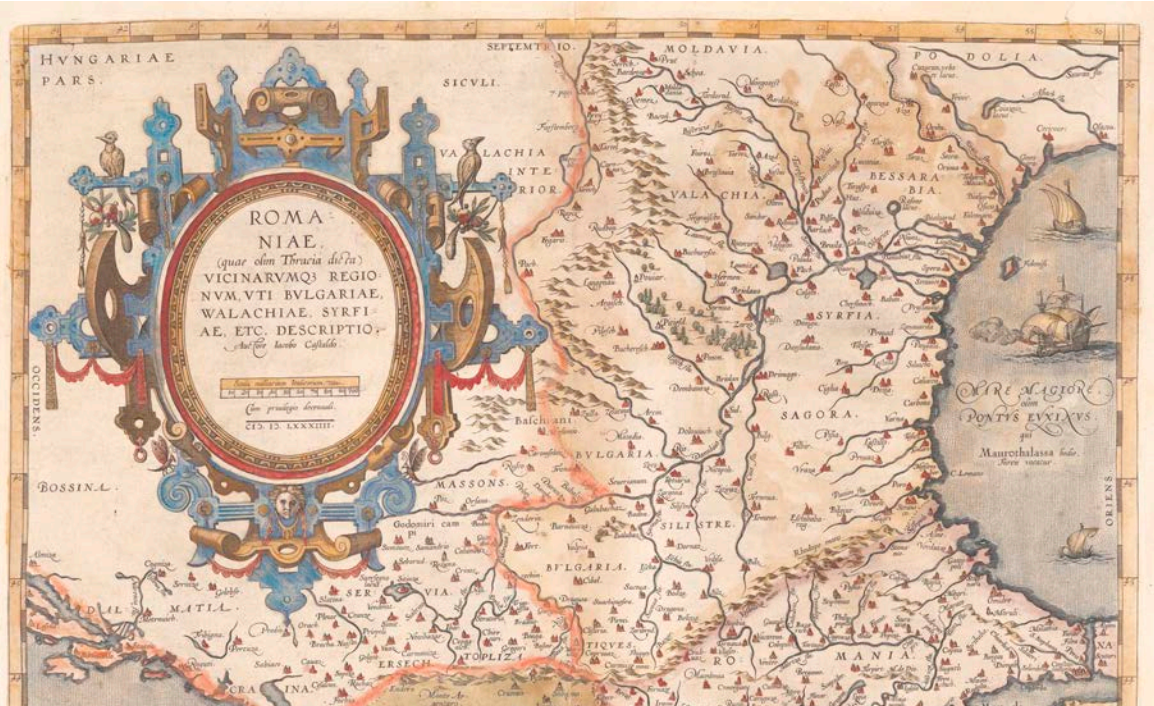

Regiunea istro-pontică în reprezentarea lui Iacobo Caftaldo (1579), din colecțiile Muzeului Național al Hărților și Cărții vechi, partener al ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Balcanii, zonă de circulație a culturii levantine

Peninsula Balcanică a fost introdusă prima dată ca o unitate cartografică distinctă în geografia fizică de geograful german August Zewers în 1808. Deși definită prin caracteristicile sale geologice și geografice ca un spațiu străbătut de munții Balcani, delimitat la nord de munții Carpați și la vest, sud și est de mările subdivizionare ale Mediteranei, conturarea acestei zone a avut un substrat geopolitic care separa limita între Imperiul Otoman și Imperiul Austriac. În contextul rearanjărilor de forțe după Tratatul de Pace de la Berlin și al următoarelor conflicte regionale, geograful german Theobald Fisker folosește în 1893 Peninsula Balcanică pentru a desena pe harta politică a Europei spațiul care fusese sub dominația Imperiului Otoman și care păstra consecințele acestei istorii, care va continua cu războaiele balcanice și mutațiile politice de după Primul și Al Doilea Război Mondial.

Balcanii au reprezentat o zonă de circulație a culturii levantine către Occident, un spațiu extins de schimburi – de la mărfuri la idei – și de dialog cultural. Balcanii și zona de sud-est a Europei au fost aproape permanent în contact cu zona Africii de Nord și a Orientului Apropiat, iar oamenii din această zonă au crescut sub experiența diversității și a necesității dialogului intercultural. Balcanii și-au preluat modelele civilizaționale, ca toată Europa, din Levant prin scriitori, artiști, muzicieni ce au avut preocupări culturale impresionante pe fundamentul înaintașilor lor din spațiul culturii mediteraneene. Legăturile culturale ale statelor din Balcani, Orientul Mijlociu și nordul Africii au continuat și în a doua jumătate a secolului XX, chiar în perioada Războiului Rece și a regimurilor de dictatură, prin formarea unor elite intelectuale educate în universitățile din sud-estul Europei și prin schimburi culturale reciproce. Reluarea și aprofundarea acestor legături este o bună ocazie ca diversitatea tradițiilor noastre să se opună tendințelor de uniformizare ale globalizării, copleșite de presiunea profitului, propunând un mod de viață mai apropiat de aspirațiile ființei umane. Anumite zone din Balcani, care au fost teatrul unor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tensiuni și conflicte tragice, necesită o maturizare și o stabilitate socială, iar cultura păcii este necesară aici mai mult ca oriunde. Rezolvarea conflictului dintre Grecia și fosta Republică Macedonia, bazat pe semnificații culturale venind din Antichitate, a deschis calea integrării europene și euroatlantice Republicii Macedoniei de Nord.

La începuturile anilor `90, după participarea la Conferința Rectorilor Universităților din Balcani, de la Istanbul, preşedintele Consiliului Ştiinţific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prof. dr. Emil Constantinescu, a vizitat multe universități și institute de cercetare din țările balcanice. Peste tot erau afișate la vedere hărți ale „Țării Mari", pentru că, de-a lungul a două milenii de istorie în această regiune, au existat Grecia Mare, Turcia Mare, Bulgaria Mare, Serbia Mare, Albania Mare, Croaţia Mare, Ungaria Mare, România Mare. Ele și-au diminuat suprafața în timp, dar au rămas pe loc comunități etnice minoritare care au încercat să-şi păstreze moştenirea istorică şi identitatea culturală într-o altă geografie politică. Profesoara Zoe Petre, decan al Facultății de Istorie a Universității din București în acei ani, care participase în 1995, la Sofia, la un congres al istoricilor din Balcani, a povestit că o tânără cercetătoare bulgară emoţionată a pus o întrebare retorică: ce ar trebui să facem noi istoricii, după 45 de ani de dictatură și de dominație sovietică în sud-estul Europei? Răspunsul unui profesor în vârstă, supraviețuitor al celui de-Al Doilea Război Mondial și al represiunilor regimului de dictatură comunistă, a fost: să învăţăm din dramele istoriei pentru a ne bucura de libertatea câştigată, fără a o folosi împotriva libertăţii celorlalţi. Acest mesaj nu a funcţionat în toate ţările din Balcani şi primul deceniu după prăbușirea dictaturilor comuniste a fost marcat și de confruntări tragice izvorâte din conflicte interetnice și religioase, care nu fuseseră soluționate nici după Primul, nici după Al Doilea Război Mondial, ci fuseseră doar înghețate în timpul dictaturilor comuniste.

În vara anului 2019, preşedintele Consiliului Ştiinţific, prof. dr. Emil Constantinescu, și directorul general, Luiza Popa, mergeau la Salonic, pentru încheierea unui parteneriat între Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și Institutul de Studii Balcanice, ca prim pas al proiectului unei istorii culturale a Balcanilor. Identificarea, în mediul universitar și academic din Balcani, a unităților de cercetare științifică care urmăresc același scop, și anume recompunerea într-o manieră plurală a profilului cultural al regiunii, prin eforturi conjugate transfrontaliere ale unor echipe de cercetători specializați pe subiecte de cercetare conexe,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

reprezintă prima etapă a proiectului. Iar o primă direcție de studiu este abordarea modului în care căile de circulație militare și comerciale au influențat transferul de cultură și civilizație și studiul culturii scrise și orale. Doamna profesor Paroula Naskou-Perraki, directorul Institutului Balcanic din Salonic, s-a referit atunci la dificultățile promovării unui proiect dedicat istoriei acestei regiuni. Președintele Constantinescu i-a răspuns că, poate, este prea devreme pentru un astfel de proiect, pentru că istoria Balcanilor este încă văzută ca o istorie a războaielor de cucerire, iar eroii naționali sunt cei care au luptat în aceste războaie. Dar ar fi mai ușor să depășim evenimentele tragice care au lăsat urme adânci în memoria națiunilor dacă, fără a eluda aspectele care încă ne despart, am analiza mai profund ceea ce au în comun popoarele din această regiune. Timp de secole și milenii, deși au trăit în diferite imperii, care au impus diferite credințe religioase, ideologii, sisteme legislative și reglementări sociale, ele au ajuns să împărtășească o moștenire materială și imaterială comună, obiceiuri comune și un anume fel de a privi și trăi viața.

Din această abordare s-a născut proiectul „O istorie culturală a Balcanilor”, care își propune să înceapă din Preistorie, de-a lungul epocilor Pietrei, Bronzului, Fierului, să continue cu Antichitatea și Evul Mediu până în perioada modernă, urmărind felul în care culturile și civilizațiile din Balcani au marcat conștiința umanității. Evaluarea critică a surselor disponibile în prezent arată o lipsă de corelare a studiilor locale sau regionale în spațiul balcanic și în raport cu cele din spațiul Europei Occidentale sau din Extremul Orient, vizibilă în reprezentările cartografice ale ariilor de răspândire a culturilor din diferite perioade istorice care poartă denumiri locale pentru situri cu caracteristici asemănătoare.

Având în vedere persistența multor clișee de definire în literatura de specialitate din Occident, este necesar ca balcanicii înșiși să se pronunțe asupra istoriei lor, promovându-și propria identitate culturală într-o perspectivă emică, prin care antropologia culturală definește o viziune venită din interior, care determină comportamentul social în zona analizată. Efectele unor mari proiecte academice asumate atât din perspectivă emică, cât și etică, pot contribui la evitarea fragmentarismului și la practicarea incluziunii și a înțelegerii umane. În actualul context al globalizării, dar și al îndepărtării culturii și civilizației occidentale de fundamentele ei istorice, un astfel de proiect nu este opus culturii vest-europene, ci dimpotrivă, este un demers pentru revenirea la rădăcinile estice ale acesteia, pentru apărarea valorilor în jurul cărora a fost creată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Un obiectiv al ISACCL: recompunerea într-o manieră plurală a profilului cultural al regiunii, prin parteneriate cu centre de cercetare din Balcani. Întâlnire cu prof.dr. Paroula Naskou-Perraki, directorul Institutului Balcanic din Salonic, 11 iunie 2019

TrakArt Research Centre & Museum din Plovdiv. Întâlnire cu directorul Georgi Ivanov, 23 septembrie 2020

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Patristice din Salonic, 24 septembrie 2020

Masă rotundă organizată de ISACCL la Consulatul onorific din Burgas, 29 septembrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Mitologie balcanică

Antoaneta Olteanu

Mitologia constituie unul dintre cele mai vechi straturi culturale, care cuprinde atât elemente de credință, cât și ritualuri, practici cotidiene indispensabile activităților cotidiene. Spre deosebire de alte culturi, mitologia ca atare nu s-a păstrat în întregime, fiind marcată de oralitate ca element dominant de transmitere a ei, dar multe elemente au supraviețuit chiar și în eposul eroic, în balade, legende, descântece, farmece și practici divinatorii.

Că putem vorbi de coordonate mitologice comune ale arealului balcanic, este de la sine înțeles. Există numeroase elemente, la cele mai diferite nivele ale culturii și civilizației, care probează o unitate de reprezentări pentru popoare atât de diferite, cu evoluții la fel de diferite (dacă este să amintim numai apartenența la religii oficiale atât de diferite: ortodoxă – greci, bulgari, sârbi, români; catolică – croați; musulmană – bosnieci, albanezi). În pofida diferențelor sesizabile, există numeroase elemente de substrat care demonstrează un fond comun de reprezentări, și la nivel mitologic, care poate fi reconstituit prin similitudini în planul mitologiilor locale. În rândurile de față supunem atenției, în primul rând, mitologiile română și bulgară, deși vom face referiri, fără îndoială, și la reprezentări mitologice ale altor popoare balcanice.

Din comparațiile cu mitologiile romanică, slavă și germanică, putem decela în acest spațiu cultural câteva particularități care converg către un fond vechi comun.

O primă trăsătură o constituie personajele mitologice de factură patronală. Dar dacă patroni pot fi întâlniți pretutindeni, aici pot fi evidențiate, tot ca o caracteristică, personajele feminine în calitate de patroni, care pot proveni din străvechi reprezentări. Avem, astfel, numeroase Știme, Vâlve – ale apelor, munților, pădurilor, minelor, chiar ale aerului – în linii mari asemănătoare cu omologii lor masculini, dar care se deosebesc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

printr-o mai mare coerență mitologică populară (aici lipsind, în general, influențele creștine, livrești: cf. îngeri căzuți, suflete demonizate ș.a.). Ele sunt, în principal, femei în vârstă, adevărate păstrătoare ale tradiției, care veghează la respectarea cutumelor arhaice. În aceeași categorie se întâlnesc și Ursitoarele, personificările zilelor săptămânii și, nu în ultimul rând, duhurile bolilor. În același sens, un corolar al acestei trăsături este faptul că personajele feminine-patroni apar în grupuri (adesea de câte trei).

Există și alte categorii de personaje mitologice care se diferențiază de arealele mitologice învecinate: este vorba de spiritele aerului de tipul Vilelor, Ielelor – personaje complexe, și ele acționând în grupuri, dar patronând mai multe spații mitologice (aer, apă, pământ).

Tot ca o caracteristică amintim și prezența unei foarte bogate mitologii meteorologice, care nu se oprește doar la supranaturalul uman (Solomonari, Vâlve), ci și la personificarea furtunilor (balauri, zmei, hale), întâlnite într-un număr foarte mare de legende în acest areal cercetat. În sfârșit, tot ca o particularitate a acestui areal (pentru a nu ne referi decât la cele mai reprezentative tipologii) amintim duhurile casei serpentiforme, care se întâlnesc aici aproape exclusiv sub această formă, precum și Stafiile – duhuri ale casei, duhuri ale morților cu o aparență exclusiv malefică, care reprezintă materializarea credinței răspândite în existența sufletului protector pentru fiecare dintre edificiile înconjurătoare (vii, locuite, sau „moarte", părăsite). Dar cele mai multe popoare venerează, însă, *șarpele*, ca geniu al casei, *genius loci*. El a fost considerat nemuritor pentru că își schimba pielea și, de aceea, asimilat unei zeități legate de *renovatio* (mai ales că se mai spunea că hibernează, apărând din nou o dată cu venirea primăverii).

Acest cult al șarpelui a fost atestat și arheologic: „Între 6500 și 3500 î.e.n. în sud-estul Europei, precum și în Creta minoică, figurinele ori zeițele-șarpe au fost descoperite în sanctuare domestice, ceea ce atestă venerarea lor constantă și importanța pentru bunăstarea clanului și a familiei (...) și se poate presupune că, în preistorie, în case ori la temelia lor erau ținuți șerpi vii ca simboluri ale perpetuării vieții, tot așa cum mai erau încă ținuți și la începutul acestui secol în Lituania".[1] În multe credințe se specifică faptul că sub prag se află șarpele casei, ipostaziere a duhului protector al casei. La români, șarpele casei este frecvent sculptat pe stâlpii

[1] Marija Gimbutas, Civilizație și cultură (București: Ed. Meridiane, 1989), 102-103.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

porților, pictat pe fundul blidelor din lut smălțuit sau modelat în tencuiala pereților casei. În Oltenia și în unele zone din Transilvania șerpi de argilă smălțuită sunt așezați pe pragul sau pe podeaua caselor.[2] De asemenea, zeița-șarpe era un alt aspect al soartei dătătoare de viață, dar și aducătoare de moarte. În mitologia letonă, în cântecele atestate în secolul al XIX-lea, este întâlnită zeița Mara, înfățișată ca un șarpe negru, culoarea neagră fiind culoarea fertilității. Prezența sa aduce fertilitate vacilor. Ea mai este numită „Soarta vacilor" sau „Mama laptelui" (cf. și slav. mara, mora „epidemie, molimă, duh cu acțiune malignă"). În ipostaza morții, zeița-șarpe apare ca un șarpe veninos. Ca un corolar al zeității supreme se conturează și funcția meteorologică a șarpelui: șarpele/balaurul/dragonul este păzitorul izvoarelor și al râurilor (cf. luptele mitice în basme. Să nu uităm: „*Șerpii care îi întâlnești în câmp trebuie omorâți; cine nu-i omoară face păcat, deoarece un șarpe care trece de doi ani și nu-l vede nimeni se face balaur*"). La yoruba șarpele este curcubeul, cel care unește lumea de sus cu cea de jos și nu se arată decât după ploaie. O serie de popoare africane invocă șarpele în perioadele de secetă sau de ploi prea mari.[3] În regiunea europeană șarpele, ca și broasca, sunt agenți ai ploii: dacă este omorât un șarpe și pielea i se agață într-un copac, în curând va începe să plouă (la ruși).[4]

Șarpele ca *agathodaimon* a fost venerat și la fenicieni și egipteni, sub această formă sau sub cea a dragonilor. Aceste popoare spuneau că soiul șerpilor este, dintre toate viețuitoarele târâtoare, cel cu cea mai puternică răsuflare. Se credea că această specie aparține materiei de foc, întrucât are în ea putința unei iuțeli pe care, din pricina suflului, nimic n-o poate depăși. Agathodaimon, „demonul bun", ca zeu protector în mitologia greacă, provenea, probabil, din principiul egiptean *shai* (fie durata vieții sortită la naștere, fie, în general, destinul, dar devenind geniu ocrotitor al lanurilor de grâu și al viilor (cf. lat. *Bonus Eventus*).[5] O ipostază asemă-

---

[2] Romulus Antonescu, Simbolica locuinței țărănești, „Ethnos", 4/1994 (București: Ed. Museion, 1994), 90.

[3] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Dicționar de simboluri, III (București: Ed. Artemis, 1995), 302.

[4] Elena Grușko, Iuri Medvedev, Slovar' russkih sueverii, zaklinanii, primet i poverii (Nijni-Novgorod, 1995), 174.

[5] Victor Kernbach, Dicționar de mitologie generală (București: Ed. Științifică și Enciclo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

nătoare o au *maahiset* la finlandezi – spirite ale pământului care aveau înfățișarea unor șerpi.[6] Letonul *zemnieks* este un duh al casei, al gospodăriei, căruia i se aduceau ca jertfe vite, mai ales toamna. Se poate presupune că acesta este o divinitate htoniană, fapt probat și de etimologia cuvântului (leton. *zeme* „pământ”).[7] La bulgari *mejnik, stopan, saibia* este protectorul serpentiform al unei case, al unei vii, al câmpului, al izvorului.[8]

În sprijinul acestei determinări vin și credințele privitoare la cunoștințele botanice deosebite pe care le are șarpele: în credințele aromânilor se spune că există o plantă împotriva mușcăturilor de șarpe: „Dacă doi șerpi se încaieră și se întâmplă ca unul să moară, celuilalt i se face milă și imediat aleargă după o iarbă pe care numai șerpii o cunosc. În momentul acela, să fie un om acolo și să urmărească unde se duce șarpele cel viu, după moartea celuilalt, el va putea găsi locul unde crește iarba aceea, felul ei, și va putea și dânsul culege dintr-însa, ca să învieze cu ajutorul ei pe cei morți”.[9] Se spune, de asemenea, mai rar, e adevărat, că cel ce l-ar putea înghiți viu ar avea noroc tot restul vieții, puterea benefică a șarpelui trecând astfel asupra lui.[10] Un alt amănunt care confirmă această calitate a șarpelui de ascendent la un univers înzestrat cu însușiri supraumane: se spune că, dacă cineva ține în gură carne de șarpe, poate înțelege graiul animalelor.[11] Rușii spun că există un șarpe deosebit, cu coroană pe cap (un fel de coarne). Dacă este prins și preparat într-un anume fel, cel care îl mănâncă poate dobândi cunoștințe deosebite: va cunoaște plantele de leac, va înțelege graiul animalelor și al păsărilor.[12] Dar nu e tot: cel mai bătrân dintre toți șerpii este șarpele alb; o credință rusească spune că, dacă prinzi și omori un astfel de șarpe, și dacă din el se va face un fel de grăsime, trebuie să-ți ungi cu ea ochii și vei vedea toate comorile ascunse

---

pedică, 1989), 72.

[6] Artur Gorovei, Șerpele de casă. Cercetări de folklor, „Analele Academiei Române”, Memoriile secțiunii literare, seria III, tom XI, 1941-1942 (București, 1942), 5.

[7] S. A. Tokarev (red.), Mifî narodov mira. Ențiklopedia, I (Moscova, 1991), 467.

[8] Anani Stoinev, Bălgarskite slaviani. Mitologhia i relighia (Sofia, 1988), 49.

[9] I. A. Candrea, Folklorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică (București: Casa Școalelor, 1944), 280.

[10] Ion Mușlea, Ovidiu Bîrlea, Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarul lui B. P. Hasdeu (București: Ed. Minerva, 1970), 300.

[11] Čajkanović, Veselin, Mit i religija u srba (Belgrad, 1973), 4.

[12] GrușkoMedvedev, 1995, 134.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sub pământ, vei deveni invizibil ş.a.m.d.[13]

Tradiţiile greco-latine pomenesc în mod constant de reîncarnarea sub formă de şarpe. Aceasta era credinţa ateniană referitoare la şarpele de pe Acropole, despre care se spunea că ocroteşte cetatea. El ar fi reprezentat sufletul lui Erechteus, omul-şarpe, un vechi rege al Atenei. De asemenea, la Teba se credea că, după moarte, regii şi reginele cetăţii se prefac în şarpe.[14] În Grecia antică şi modernă şarpele era privit ca un geniu (*daimon*) al casei. Dacă era bine îngrijit, el aducea noroc; ofensat, norocul se depărta o dată cu el. Din informaţii oferite de Plinius,[15] la Roma un cap de şarpe ţinut sub prag aducea noroc. Şi în superstiţiile româneşti apare frecvent credinţa în această divinitate htoniană, protectoare a locuinţei şi a familiei: „Şarpe e la toată casa: unde e şarpe, e noroc la casă, merge bine şi niciun rău, niciun farmec nu se apropie (...). S-au văzut astfel de şerpi bând lapte din strachină, de-a valma cu copiii. Copiii îi dădeau cu lingura peste cap, plângând că le mănâncă laptele, dar şarpele mânca-nainte, nu se supăra".[16] Fiecare casă are un şarpe protector, care trăieşte într-un ascunziş de temelie; se spune că acesta urma îndeaproape respectiva familie, când aceasta părăsea casa. Uciderea lui este considerată o nelegiuire, cu atât mai mult cu cât el era blând şi nu muşca. Dacă era omorât sau fugea de la casa cuiva, era semn că acea casă va rămâne pustie, că locatarii ei vor muri, chiar şi vitele din gospodărie având de suferit. Ucigaşul va fi, la rându-i, aspru pedepsit: va înnebuni, va paraliza sau chiar va muri.

Conform acestor credinţe, şarpele casei locuieşte sub prag, sub vatră (locuri sacre), în peretele casei, în grindă (mai ales sub streaşină), prezenţa lui fiind semnalată de un ticăit ca de ceasornic (în unele zone ale ţării persistă credinţa în existenţa ceasului casei). De regulă, ticăitul prevesteşte moartea sau altă nenorocire; totuşi, când bate regulat, se crede că e un semn bun; aceeaşi credinţă este întâlnită şi la cehi.[17] Frecvent se spune că însăşi *prezenţa* şarpelui în casă este aducătoare de noroc. Se arată în

[13] A. A. Afanasiev, Poeticeskie vozzrenia slavian na prirodu, II (Moscova, 1868), 550.
[14] ChevalierGheerbrant, 1995, 307.
[15] apud Lazăr Şăineanu, Basmele române (Bucureşti: Ed. Minerva, 1978), 635.
[16] Elena Niculiţă-Voronca, Datinele şi credinţele poporului român, adunate şi aşezate în ordine mitologică (Cernăuţi, 1903), 838.
[17] A.A. Potebnia, O dole i srodnîh s neiu suşcestvah, în vol. Slovo i mif (Moscova, 1989), 489.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

principal copiilor, deși este văzut destul de rar. Conform altor mențiuni, el nu este văzut decât în cazuri grave, și atunci apariția lui este un semn de luat în seamă de familie. Apare fără veste, la pragul ușii, în pat sau pe vatra focului. Spre deosebire de alți șerpi, acesta este alb sau alb-gălbui. Se mai crede că fiecare membru al familiei are un astfel de șarpe păzitor, care moare o dată cu cel de care a avut grijă. Șarpele casei, cel ce protejează locuința, dispare atunci când aceasta se năruie.[18] Credința în duhul casei – *pater familias, Zeus Ktesios* – înfățișat sub formă de șarpe trebuie să fie pusă în legătură cu reprezentările animiste ale gândirii primitive, conform cărora după moarte umbra omului (sufletul) părăsește corpul, devenind un duh, un duh al casei, care protejează locuința și pe membrii ei. Mai mult: o serie de populații africane (zulu, marawi etc.) cred că doar sufletele strămoșilor *buni* se transformă în șerpi – urmare a convingerii lor în legătură cu însușirea acestor reptile de a-și schimba pielea, adică un semn legat de însușirea lor de a reveni la viață, de a fi nemuritoare. În această formă, ei sunt venerați în locuințele urmașilor lor.[19]

O funcție strâns legată de natura lor de strămoși protectori este funcția oraculară, care denotă o mai largă apartenență la domeniul fertilității. În Africa se spune că, dacă un șarpe urcă în patul unei femei, el nu trebuie ucis, deoarece este socotit drept reîncarnare a unui strămoș care-i dă astfel de veste femeii că viitorul ei copil se va naște cu bine[20] (aici ar putea fi vorba de o aluzie la natura erotică a șarpelui, ipostaziat în *incubus*; destul de des întâlnim mărturii referitoare la legături sexuale dintre un strămoș de marcă al neamului, aici cu înfățișare ofidiană, și o mai tânără reprezentantă a lui). În India se spune că șerpii păzesc spiritele copiilor pe care-i dăruiesc oamenilor, pe măsură ce aceștia îi doresc. La fel, în Australia doi șerpi strămoși străbat fără odihnă pământul și produc, la fiecare popas, spirite ale copiilor.[21] Reprezentările psihopompe ale selkupilor siberieni despre șarpe completează imaginea despre acesta ca despre o ființă legată de lumea subpământeană, cea a morților, a strămoșilor (ca și în credințele rusești, bieloruse etc.): despre el se spune că poate arăta

[18] Tudor Pamfile, Mitologie română. I. Prieteni și dușmani ai omului (București, 1916), 76-77

[19] E.B. Tylor, Primitive Culture, trad. în limba rusă (Moscova, 1989), 257, 381.

[20] ChevalierGheerbrant, 1995, 308.

[21] ChevalierGheerbrant, 1995, 308.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

celui mort drumul spre lumea cealaltă. De aceea, în morminte, pe pieptul unor păpuși care-l reprezentau pe cel decedat, se puneau mici șerpi de metal.[22]

Așa cum am mai spus, și slavii de sud credeau în existența „stăpânului” casei, *stopan*, întemeietorul neamului, cel care proteja gospodăriile urmașilor.[23] Dacă locuința era nouă, el apărea după moartea primului gospodar. Avea atât înfățișare antropomorfă (bătrân, mai rar femeie) sau ofidiană. Protectorul putea fi obținut și altfel, printr-un ritual cunoscut mai tuturor popoarelor, legat de construcția locuinței – este vorba de „luarea”, „furtul” umbrei unui om și îngroparea acesteia la temelia casei. Nu după mult timp omul asupra căruia se acționase în acest fel murea, el devenea duhul casei, *talasăm*, care avea înfățișarea unui șarpe.[24] Aceste credințe ale bulgarilor sunt întâlnite și la macedoneni, sârbi luzacieni, slovaci. Uneori moartea unui asemenea șarpe atrăgea după sine moartea proprietarului casei – acesta fiind unul din motivele pentru care se interzicea uciderea șarpelui (v. și la sârbi, croați,[25] la cehi,[26] la români,[27] la englezi,[28] la finlandezi, suedezi, estonieni, lituanieni etc.).[29] Interdependența șarpe-om se observă și la un alt nivel: duhul casei poate fi bun sau rău, după cum era și omul al cărui suflet s-a întrupat în șarpe.[30]

Slavii consideră că șarpele este un protector al omului și al locuinței. Se spune că, dacă acesta se instalează în casă, cu siguranță va aduce fericirea locatarilor ei. În unele regiuni din Polonia el era văzut ca un protector al gospodăriei în general, chiar al grânelor și al recoltelor. La cehi, slovaci și polonezi acest șarpe trăia sub pragul casei, fiind de asemenea considerat stăpânul acesteia (*hospodariček*). Și la slavii de sud șarpele proteja și

[22] E.D. Prokofieva, Starîe predstavlenia selkupov o mire, în vol. Priroda i celovek v relighioznîh predstavleniah narodov Sibiri i Severa (vtoroi polovinî XIX – naceala XX vv.) (Leningrad, 1976), 117-118.
[23] Stoinov, 48.
[24] Afanasiev, 1868, 84.
[25] A.V. Gura, art. Laska (Mustela Nivalis) v slavianskih narodnîh predstavleniah, în vol. Slavianskii i balkanskii folklor (Moscova, 1984), 134-137.
[26] Potebnia, 1989, 492.
[27] Pamfile, 1916, 77.
[28] Tylor, 1989, 385.
[29] Gorovei, 1942, 7.
[30] Gura, 1984, 136-137.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

câmpul, pădurea etc. Atracția șerpilor pentru lapte (probabil, reminiscență a unor ofrande aduse lor) se manifestă în două direcții:

a) ca spirit benefic, laptele este o ofrandă, el fiind hrana lui preferată, pe care o primește sau pe care și-o ia singur. La români, francezi, ucraineni, lituanieni, letoni, estoni, norvegieni etc. șarpele este surprins bând lapte, uneori chiar din donița cu lapte proaspăt muls.[31]

b) ca spirit malefic, având o funcție specifică acestora – aceea de a fura laptele animalelor, pentru el, ca hrană, sau pentru stăpânul casei pe lângă care trăiește (ca la ucraineni). De multe ori însă moartea lui atrage după sine și moartea vacii respective (la slovaci,[32] la sârbi, croați, bulgari,[33] la ucraineni, polonezi);[34] de aceea se spune că nu este bine să omori un astfel de șarpe – când suge laptele de la vacă, el sporește în acest fel cantitatea de lapte, ca un adevărat spirit al fertilității (la români;[35] la francezi).[36]

O altă funcție, întâlnită și la alte tipuri de duhuri ale casei (antropomorfe și nu numai) este aceea de a împleti coamele cailor, atribuită de francezi tot șerpilor.[37] În folclorul românesc există și situații când șarpele casei atinge dimensiuni fabuloase, veghind ca jurămintele, făcute în casă (deci încărcate cu o putere deosebită) să fie duse la îndeplinire – eroul blestemat este mâncat (ca în baladele *Balaurul, Cântecul șarpelui, Mistriceanu* etc.). De altfel, șarpele veninos, tot o ipostază a morții, este o altă latură a aceleiași zeițe-șarpe a fertilității de care am vorbit mai sus. Toate aceste aspecte aveau în vedere, după cum am mai amintit, șarpele htonian. În unele limbi slave o denumire a acestuia cuprinde această rădăcină în temă (*zmej* „șarpe, balaur"). Este posibil, pe lângă posibilitatea ca denumirea să fie o trimitere directă la natura „pământeană" a șarpelui, ca acest cuvânt să fi fost, la origine, o simplă determinare a reptilei, „cel ce se târăște pe pământ", fiind, deci, un eufemism.[38]

[31] Mihai Coman, Mitologie populară românească, I (București: Ed. Minerva, 1986), 167, Gorovei, 1942, 6, Paul Sébillot, Le Folklore de France, 5 (Paris: La Faune, 1984), 285.
[32] Potebnia, 1989, 493.
[33] A.A. Afanasiev, Drevo jizni. Izbrannîe stati (Moscova, 1982), 268.
[34] Gura, 1984, 140.
[35] Gorovei, 1942, 3.
[36] Sébillot, 1984, 275.
[37] Sébillot, 1984, 75.
[38] Anca Irina Ionescu, Lingvistică și mitologie (București: Ed. Litera, 1978), 34, 76, 147.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Nu trebuie să uităm nici de patronii lupilor și nici de călușari și de ritualurile lor de exorcizare, întâlniți la români, sârbi și bulgari. Tot o caracteristică balcanică poate fi considerată și prezența, în mitologia mai multor popoare din zonă, a centaurilor demonici, Kallikantzaroi (la greci), Karakongiolî (la bulgari, macedoneni, sârbi), Sântoaderi (în mitologia română). Chiar dacă acționează în intervale temporale diferite (sărbătorile de iarnă – primele două tipuri, Postul Mare – la români), demonii dispun de funcții asemănătoare. La români, Sântoaderii sunt legați în mod special de tors, acțiunea lor de pedepsire fiind generată de nerespectarea zilelor de desfășurare a șezătorilor, a petrecerilor tinerilor. Acționează în grup, infiltrându-se în mijlocul colectivității respective, din care, tot sub pretextul susținerii respectivei acțiuni, ademenesc o tânără, pe care intenționează s-o omoare, deși nu puține sunt mențiunile în care pedeapsa este realizată sub forma unui masacru colectiv, aproape toți participanții la petrecere fiind uciși. Acțiunea lor malefică se extinde asupra tuturor oamenilor: „Dacă întâlnesc oameni noaptea, afară, îi calcă în picioare până îi lasă morți”, îi pocesc.[39] În alte regiuni erau pedepsiți, pe lângă femeile și fetele care torceau, țeseau, coseau în perioada consacrată (Sântoader – prima duminică din Postul Paștelui; zilele Sântoaderilor – de marți dinaintea sărbătorii până joi din săptămâna următoare), și bărbații care umblau cu cuțitul, cu securea. Se spunea despre aceștia că erau legați de Sântoader cu lanțurile sale, provocându-le astfel dureri în mâini, în picioare și la încheieturile oaselor. La greci, copiii născuți în ziua de Crăciun (inițial era vorba de perioada cuprinsă între ajunul Crăciunului și ultima zi a anului) sunt predestinați să devină *Kallikantzaroi*, ființe aproape animalice, predispuse la crize periodice de furie, coincizând exact cu ultima săptămână din decembrie, în timpul căreia aleargă cu părul zbârlit de colo-colo, fără să-și găsească liniștea. Imediat ce văd pe cineva îi sar în spate, îl doboară la pământ și-l zgârie pe față și pe piept cu unghiile (încovoiate și foarte lungi, întrucât nu și le taie niciodată), întrebându-i: „câlți sau plumb”? Dacă victima răspunde „câlți”, atunci este lăsată în pace; dacă răspunde „plumb” însă este maltratată până rămâne la pământ, pe jumătate moartă. *Karakongiolî, Karakongiulî* (la bulgari, macedoneni, sârbi) sunt ființe

[39] Adrian Fochi, Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului XIX (București: Ed. Minerva, 1976), 308316.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

demonice – duhuri ale nopții, apei, alteori personificări ale Crăciunului – ce ies din apă sau din peșteri în perioada cuprinsă de la Crăciun până la Bobotează. Ei apar în general după miezul nopții, atacându-i pe oameni, călărindu-i până la cântatul cocoșilor. După multe opinii, cei mai des călăriți sunt bețivii, care nu de puține ori sunt împinși în apă, aruncați de pe mal sau înecați.[40] La slavii de sud, în perioada sărbătorilor de iarnă, se sistau, de asemenea, torsul și țesutul. Femeile care nu respectau aceste interdicții erau pedepsite de *Karakongiulî* – arătări pe jumătate oameni - jumătate animale. La sârbi, bulgari, români, în ziua Sfântului Toader, mai precis în săptămâna consacrată acestuia, își făceau apariția și niște cai invizibili, șchiopi, care îi atacau pe toți cei care au lucrat în acea săptămână.[41]

Tot aici ar trebui menționat faptul că un atribut al acestor demoni – copitele – este prezent, aproape fără nicio excepție, și la reprezentările bolilor majore – Ciuma, Holera, chiar Moartea.[42] Este foarte posibil, însă, ca această reprezentare, mai ales în cazul bolilor, să provină de la un demon compozit, jumătate animal, jumătate om, ce personifica epizootia: la sârbi, de exemplu, moartea, ciuma vitelor este reprezentată ca o femeie cu copite.[43]

Cosmogonia

Influențe ale creștinismului asupra sistemului mitologic românesc se pot observa ușor și le-am menționat de mai multe ori în corpul cercetării. Aș dori să vorbesc puțin despre bogomilism, care a lăsat urme importante în sistemul de gândire specific spațiului nostru cultural, și anume generarea modelului dual de creare a lumii, de către Dumnezeu și fratele său malefic, mai apoi identificat cu Satana. Bogomilismul, considerat o erezie creștină, s-a manifestat în această zonă, iradiind din vechea Bulgarie, în

[40] Mifologičeskij slovar' (red. E.M. Meletinski) (Moscova, 1990), 273.
[41] N.I. Tolstoi, Južnoslavjanskie Todorica/ Todorovden. Obrjad, ego struktura i geografija, în vol. Balkanskie čtenija. I. Simpozium po strukture teksta. Tezisy i materialy (Moscova, 1990), 103105.
[42] V.V. Slașciov, Sravnitel'naja characteristika personažej ukrainskoj narodnoj demonologii i demonologičeskich personažej serbov, černogorcev, chorvatov, musliman (MGU, 1992), 217.
[43] Slașciov, 1992, 356.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

timpul lui Petar I al Bulgariei (927-969), având influențe până în secolul al XIV-lea. Este considerat adesea o formă de maniheism (zoroastrism, mai ales mișcarea zervanită din secolul al III-lea).[44] Reprezentanții lui erau dualiști sau gnostici. Deși creștini, nu foloseau crucea și nu construiau biserici. În spațiul nostru, în secolul al XI-lea, bogomilii sunt atestați în Banat (pentru a ajunge și în Serbia, în Rusia Kieveană sau chiar la Constantinopol, în următoarele două secole; din Bosnia, se extind și în partea de vest a Europei, pentru a ajunge în Italia, în Piemont). Secte asemănătoare sunt marcioniștii (în estul Anatoliei au activat până în secolul al V-lea), paulicienii (în aceeași zonă, a doua jumătate a secolului al VII-lea, dar au fost mutați, în mare parte, în 970, în Bulgaria, lângă Philippopolis/ Plovdiv de azi); au ajuns în vest sub numele de catari (secolele al XII-lea – al XIII-lea), sau albigenzi (atestați în anul 1223); reminiscențe ale lor în spațiul rusesc le constituie sectele strigolnicilor și molokanilor. Pe de altă parte, Ioan Petru Culianu, în analiza sa asupra gnozelor dualiste, consideră că, în ultimă instanță, bogomilismul nu poate fi considerat dualism, cel mult o postură la limita ortodoxiei: „Bogomilismul are grijă să insiste asupra atotputerniciei divinității bune, care, din pură mizericordie, îi permite lui Satan să domnească peste lumea pe care și-a dat atâta osteneală s-o organizeze și apoi s-o stigmatizeze. De vreme ce Diavolul este arhitect al lumii fără să fie *principiu* a ceva, de vreme ce el este o entitate subordonată lui Dumnezeu și nu face răul decât pentru că Dumnezeu i-a permis-o (Dumnezeu nu e *autorul* răului, dar îi tolerează existența din milă, doctrina bogomililor nu este dualistă”...[45]

Conceptele bogomile care s-au păstrat sunt întâlnite în foarte puține surse. Pe de o parte, este vorba despre a doua scrisoare a patriarhului din Constantinopole, Theofilact, către Petru, țarul bulgarilor (940-950) și despre *Tratatul contra bogomililor* al lui Cosma Preotul, compus puțin după 972. Apoi, cu mai multe detalii, avem evanghelia lui Ioan (numită Cartea secretă sau *Interrogatio Johannis*, în versiunea catară), o compilație ce datează, se pare, din secolul al XI-lea; elemente bogomile pot fi desprinse

[44] Referitor la elementele cosmogonice, pe care le întâlnim și în spațiul românesc, motivul plonjării în apele primordiale este întâlnit adesea în religiile dualiste; de asemenea, mai ales la cele originare în spațiul asiatic, colaboratorul divin, geamănul devenit mai apoi adversar este cel mai adesea reprezentat ornitomorf (cf. Ioan Petru Culianu, Gnozele dualiste ale Occidentului (București: Ed. Nemira, 1995), 25.
[45] Culianu, 1995, 262.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și din lucrările teologului bizantin Euthymios Zygabenus, din secolul al XII-lea (apare frecvent, la acesta, asocierea Diavolului cu Dumnezeu din Vechiul Testament; după Mihail Psellos, Dumnezeu Tatăl guverna zona hipercelestă, Fiul mai mic/ Hristos – zona celestă, iar Satanael/ Fiul cel mare – zona lumii).[46] Uneori putem observa o formă de dualism moderat, în care Dumnezeu este văzut preexistent față de Satana, dar, în alte contexte, putem vorbi de un bogomilism absolut, când principiile Binelui și ale Răului apar ca fiind create simultan.[47]

Ce spuneau credințele bogomile: creatorii lumii erau doi zei; unul, cel bun, a făcut sufletele oamenilor, celălalt, cel rău, a făcut trupul, precum și întregul univers fizic. Satana era considerat inferior lui Dumnezeu. După alte versiuni, Dumnezeu a avut doi fii, unul mai mare, Satanail, altul mai mic, Mihail. Satanail s-a revoltat împotriva fratelui său și a devenit spirit malefic. El a creat un cer inferior și pământul și a încercat să creeze omul; în final a apelat la Dumnezeu, pentru a i se da spirit. După ce a fost creat, lui Adam i s-a permis să locuiască pe pământ, cu condiția să se vândă, pe sine și urmașii săi, proprietarului pământului, lui Satan. Bogomilii considerau că „Tatăl Nostru" este o rugăciune extrem de importantă, cea mai puternică armă împotriva lui Satan; foloseau numeroase invocații împotriva spiritelor rele. Credința se transmitea, în comunitate, prin intermediari: fiecare comunitate își avea propriii „doisprezece apostoli" (femeile puteau fi alese și ele în această funcție). Nu țineau predici în biserici, ci în case private. Credeau că imaginile și crucea sunt păgâne; venerarea sfinților și a relicvelor e idolatrie. Promovau un stil de viață ascetic. Erau misionari entuziaști, își propagau doctrina în călătorii lungi, pelerinii fiind recunoscuți după traista nelipsită, în care își adunau pomana. Îi tratau pe bolnavi și exorcizau spiritele rele. Este evident că intrau în contradicție cu forma oficială de guvernământ, pentru că ignorau în general sistemul social feudal – nu plăteau taxe, nu lucrau ca iobagi, nu luptau în războaie de cucerire. Sursele lor de inspirație erau în special cărți apocrife. În legătură cu aceste ultime aspecte, putem presupune că și imaginea solomonarului, oarecum izolată și enigmatică în spațiul românesc, să fi fost realizată tocmai pornind de la acești misionari rătăcitori. La nivelul mitologiei române sunt câteva imagini care pot avea sorginte bogomilă:

---

[46] Culianu, 1995, 243.
[47] Dimiter Angelov, The Bogomil Movement (Sofia: Sofia Press, 1987), 12-13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

prezența celor doi creatori la începuturile lumii, care sunt responsabili de apariția universului cunoscut; imaginea peștilor cosmici de la temelia universului; imaginea cerurilor și a pământurilor suprapuse, în care trăiesc tipuri de oameni și demoni diferite; uriașii sunt copiii îngerilor și ai fiicelor oamenilor; prezența elementului malefic în structura omului, marcat nefast încă de la naștere – scuiparea lui de către diavol; apariția în paralel a unui univers vegetal, animal şi chiar domestic prin întrecerea creatoare între cele două divinități; asocierea fenomenelor meteorologice cu anumite făpturi demonice ş.a.m.d.

În cele ce urmează ne vom opri la acele reprezentări ale bolilor care se înscriu evident în această structură trinitară, considerată de noi o caracteristică a mitologiei balcanice.

1. Reprezentările bolilor

În funcție de modul în care pun stăpânire pe organismul uman, bolile pot fi de mai multe tipuri:

a) boala este ipostaziată, personificată (*Frigurile, Ciuma, Holera, Bubele, Vărsatul* etc.); este situația tradițională a medicinei magice, în care se conturează clar imaginea mitică a fiecărei boli, a fiecărei disfuncționalități;

b) boala este produsă de alte personaje demonice, nespecializate (*Muma-Pădurii, Iele, Strigoi* etc.);

c) boala este trimisă de personaje mitice care au un ascendent benefic (*Dumnezeu, Sfânta Maria, sfinți* etc.);

d) boala este trimisă de oameni (boala este alungată de la bolnavi și apoi aruncată; boala este trimisă cu o destinație precisă asupra unor oameni cărora vrăjitoarele vor să le facă rău);

e) boala este luată de oameni, care încalcă anumite interdicții (dacă boala este trimisă asupra oamenilor, nu este obligatoriu ca aceștia să o și capete; alteori, prin simple accidente, omul poate contacta boli care nu-i sunt destinate lui etc.).

2. Demoni specifici ai bolilor

2.1. Ciuma, Holera, Moartea

Credința cea mai răspândită este cea privitoare la existența unor duhuri specializate, ipostazieri ale răului care cuprinde organismul bolnav. Descântecele, spre deosebire de alte specii ale literaturii magice, cunosc o

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

întreagă armată de astfel de spirite nefaste, care ilustrează boala în general (ca o totalitate de funcții), numai una singură sau – așa cum se întâmplă adesea – o trăsătură caracteristică a acesteia. Pe lângă aceste reprezentări disparate, care nu generează un sistem coerent al atributelor și funcțiilor duhului respectiv, există personaje malefice specializate, a căror activitate caracteristică este tocmai provocarea unor daune majore sănătății oamenilor. Ceea ce este semnificativ este faptul că aceste credințe sunt avansate mai ales prin intermediul povestirilor superstițioase, ele apărând mai puțin în descântece. Din această cauză, libertatea de expresie favorizată de acest gen se reflectă în existența unor adevărate cicluri de legende care au ca eroi principali aceste personaje, în care sunt narate originea (geneza) duhurilor, principalele predicate care caracterizează acțiunea lor specifică, descrieri ale înfățișării, manifestării lor, precum și modalități de îndepărtare a efectelor potențialului contact (practici apotropaice și, dacă era nevoie, curative).

Ne vom opri în rândurile de mai jos la două triade de personaje – Ciuma, Holera, Moartea și personificările vărsatului (bubatului).

Menționam mai sus apropierea frapantă a acestor personaje de reprezentările trinitare ale destinului. Nu este întâmplătoare această referire, întrucât nume, funcții sau chiar atribute ale Ursitoarelor se regăsesc și la unele dintre personificările bolilor analizate. Să nu uităm că a treia ursitoare este chiar Moartea (și ea un fel de boală – dacă e să considerăm credința după care Ciuma și Holera sunt surori, am putea extinde această relație – de ce nu? – și asupra Morții), care, cu o seceră, coasă, sabie ș.a. taie firul vieții omului. Tot prin menirea Ursitoarelor oamenii se îmbolnăvesc în timpul vieții. Dacă, însă, Ursitoarele, după majoritatea credințelor, doar prorocesc ce se va întâmpla, duhurile bolilor – Holera, Ciuma, Moartea – duc la îndeplinire ursita. La greci, de exemplu, Holera are înfățișarea a trei femei îngrozitoare: una are un sul lung, în care sunt notate numele celor condamnați la moarte, a doua are un foarfec, cu care îi împunge pe oameni, iar a treia o mătură, cu care mătură de pe fața pământului tot ce este viu.[48] Aceeași reprezentare a destinului înscris pe un pergament, în virtutea căruia acționează, o întâlnim și la bulgari: Ciuma își atacă victimele cu săgeți sau le taie capul cu o coasă. Ea are o listă de nume (tefter)

[48] A.N. Afanasiev, Poetičeskie vozzrenija slavjan na prirodu, III (Moscova, 1869), 114.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ale persoanelor pe care trebuie să le atace când se apropie de sat. De regulă se oprește la hotar, lângă o fântână; îi întreabă pe oamenii veniți la apă despre casele pe care le caută; vine numai după cei păcătoși.[49] La sârbi, de asemenea, ciuma are la gât o carte în care sunt scrise numele celor care trebuie să moară.[50] După credințele bulgărești, Holera este o femeie bătrână, soră cu Ciuma, mai tânără și mai bună decât aceasta, care trăiește la capătul lumii; este și ea la fel de urâtă, nepieptănată, zdrențăroasă.[51]

În calendarul popular (românesc, dar și cel bulgar), puternic marcat de elemente creștine, protectorii sunt sfinții-patroni. Prin tradiție, păzitorii Ciumei, Sfinții Atanasie și Chiril (uneori numai Tănase – 17-18 ianuarie) sunt protectori recunoscuți în cazul bolilor oamenilor sau ale păsărilor, fiind chiar considerați discipolii Sfântului Haralambie.[52] În calendarul popular, de altfel, bogat în practici de magie terapeutică, ce se desfășurau aproape la fiecare sărbătoare, mai mare sau mai mică, sfinții-patroni ai bolilor nu ocupă un loc foarte mare. Cronologic, în afara sfinților sărbătoriți în ianuarie, sunt recunoscuți ca sfinți-vindecători Haralambie (10 februarie), Marina, (17 iulie), Pantelimon (27 iulie), Cosma și Damian (1 noiembrie), Varvara (4 decembrie), Sava (5 decembrie), eventual Nicolae (6 decembrie). Ca o caracteristică a lor putem menționa focalizarea sacralității în direcția stăpânirii unei singure afecțiuni de către fiecare dintre ei (excepție fac Pantelimon și Cosma-Damian).

Ca și vecinului lui, Haralambie, Sfântului Atanasie îi este atribuită putere asupra Ciumei (Atanasia Ciumelor, Tănase de Ciumă, Tănase Ciumatu), eventual cu o restrângere a activității la păsări („Ciurica Tanasia e rea de moartea găinilor"), în timp ce Sfântul Chiril este făcut răspunzător de paralizie sau afecțiuni ale membrelor. Considerăm interesant de semnalat și obiceiul împărțirii ofrandelor rituale, din care nu trebuie să lipsească turtele, adesea calde, unse cu unt și stropite cu zahăr, destinate a-l îmbuna pe demonul bolii sau pe sfântul protector: „În această zi se obișnuiește să se facă agheasmă, adică plătesc preotului ca să le sfințească

[49] E.M Nazarova, Bolgarskaja mifologičeskaja leksika v etnografičeskom i etnolingvističeskom osveščenii, (MGU, 1986), 175.
[50] Slașciov, 1992, 219.
[51] Nazarova, 1986, 173.
[52] Th.D. Speranția, Răspunsuri la chestionarul de sărbători păgânești, B.A.R., 1907, IV, f. 214.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

apă, care e bună pentru felurite boli; o parte din apă este băută, cu o parte se spală, parte o dau vitelor de băut sau stropesc cu dânsa vitele, grajdurile, șurile, iar restul îl aruncă prin fântâni";[53] „Se împărțesc colăcei și turte dulci cu miere, ca să se îndure sfântul și să nu dea drumul Ciumei din lanț";[54] „Multe femei gătesc câte o găină și o dau de pomană în cinstea acestui sfânt".[55] Și la bulgari, în cinstea ei se ține sărbătoarea Ciumovden (11 februarie stil vechi), ziua Sf. Vlasie; nu se face nimic; se coc turte și se împart pentru sănătatea Ciumei. Stăpânul ei este Sf. Haralambie.[56]

Dintr-o legendă din Bucovina, publicată de S.Fl. Marian, se desprinde următorul portret al Ciumei: „Are cap ca de om, coarne ca de bou, și coadă ca de șarpe, în vârful căreia se află un ghimpe mare, cu care înghimpă oamenii și-i umple de boală". De asemenea, „Ciuma este o dihanie nevăzută, cu un picior de vacă și unul de om, cu coarne și cu o coasă în mână, cu care seceră sufletele vitelor și ale oamenilor".[57] Cea mai frecventă este însă reprezentarea ei integral antropomorfă, apărând în chipul unei femei îmbrăcate în alb, având părul despletit. În Lituania, când se ivește o epidemie de ciumă, oamenii spun că o văd ca pe o fecioară îmbrăcată în alb și cu o cunună roșie ca focul pe la tâmple; în mână flutură o basma însângerată. Cât timp bântuie, satele rămân pustii, cocoșii sunt răgușiți, câinii nu mai latră, dar adulmecă Ciuma de departe și mârâie.[58]

O altă înfățișare, tipică pentru personajele demonice, este cea de femeie bătrână, chiar hidoasă (de fapt, cum am mai menționat, ambivalența este o trăsătură tipică a acestui univers, astfel că nu sunt deloc incompatibile aceste reprezentări antagonice): „La bulgari, Ciuma e închipuită ca o babă bătrână și grozav de urâtă, cu părul lung și încâlcit, cu mâini lungi și cu gheare ascuțite. E îmbrăcată în zdrențe negre și are în mână o coasă, cu care cosește capetele oamenilor. Dumnezeu o trimite numai în acele părți unde sunt mulți păcătoși și nelegiuiți, ca să-i pedepsească în chipul acesta îngrozitor. La început, Ciuma era mult mai grozavă

[53] Simion Florea Marian, Sărbătorile la români, I (București: Editura Fundației Culturale Române, 1994), 194.
[54] Speranția, 1906, VI, f. 179.
[55] Speranția, 1906, II, f. 40 v.
[56] Nazarova, 1986, 175-177.
[57] Speranția, 1906, I, f. 242 v.
[58] Candrea, 1944, 134.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

la chip, așa că era numai de ajuns să se uite la om ca să cadă trăsnit. Când Dumnezeu i-a creat pe oameni, unii din ei s-au brodit așa de pociți, că a hotărât să facă din ei copii ai Ciumei. Însuși Dumnezeu se spăimânta de ei și se ascundea, când îi vedea apropiindu-se. Ca să le ia puterea cea mare cu care îi înzestrase, a dat cu trăsnetul în ei. De atunci, gâtul lor s-a înțepenit și nu-și mai pot întoarce capul, nici nu-l pot mișca, la dreapta sau la stânga. De aceea, Ciuma nu merge nici înapoi nici în lături, ci numai drept înainte, și nu-i poate răpune decât pe aceia ce-i ies în cale.

Când Dumnezeu trimite Ciuma printre oameni, îi dă un catastif, în care sunt scrise numele acelora pe care trebuie să-i răpuie. Când pornește către un sat, înainte de a-i păși hotarul, ia chipul unei babe bătrâne, se așează lângă un copac sau la o fântână și întreabă de casele și oamenii de acolo pe care trebuie să-i omoare. După aceea intră în sat. Dacă e primită cu cinste sau dacă se păzește curățenia și nu se fac păcate, atunci nu omoară. De aceea, când se aude de Ciumă, fiecare se grăbește să-și curețe curtea, casa, coșarele și pivnițele, se ferește de a fura sau de a minți, iar bărbatul nu umblă după femeie în vremea cât colindă Ciuma. Poporul mai crede că Ciuma mai are un copil, pe care-l ia cu dânsa, când pornește să omoare lumea. De aceea, în fiecare casă se pregătește câte o albie și un pieptene, și în fiecare seară se toarnă în ea apă caldă, pentru ca, noaptea, când va sosi Ciuma cu copilul ei, să-l poată scălda. De asemenea i se pregătește, pe o masă, pâine, vin și sare, ca să aibă cu ce se ospăta. Ciuma nu intră în casa în care locuiește o văduvă cu orfani. În cinstea Ciumei se serbează o zi (10 februarie – Sf. Haralambie – n.n. A.O.), numită Ziua Ciumii. În acea zi nu se lucrează și mai ales femeile o păzesc cu sfințenie”[59]. Credințe asemănătoare sunt întâlnite și la sârbi.[60]

Legenda bulgară face din Ciumă un instrument al pedepsei divine. Ea este trimisă de Dumnezeu, care, de altfel, face posibilă și apariția ei pe lume (imaginea copiilor pociți, monstruoși, este frecventă în reprezentarea supraumanului malefic; cf. și motivul înlocuirii copiilor duhurilor malefice cu cei ai oamenilor). Mai mult, Ciuma apare conturată ca un instrument al destinului, fiind, în unele credințe, una din cele trei Ursitoare cu drept de viață și de moarte (aici: prezența cărții destinelor). La greci, ciumele

[59] Candrea, 1944, 135136.
[60] Slașciov, 1992, 220.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sunt în număr de trei: prima are în mână o foaie mare de hârtie, a doua, o pereche de foarfeci, iar a treia, o mătură. Prima înscrie numele în catastif, a doua își rănește victima, iar a treia o mătură.[61]

În ultima parte a legendei de mai sus a fost adăugată, pe lângă motivul transcendenței acțiunii personajului malefic, apariția bolii ca urmare a încălcării unor reguli de comportament. Purtarea cuviincioasă, aducerea unor ofrande specifice reprezintă elemente esențiale, cu mare greutate, pentru evitarea urmărilor nefaste ale epidemiei. Și aici se observă, așa cum se întâmplă frecvent în logica mitului (este vorba, totuși, cum am mai menționat, și de contaminări), o contradicție aparent insolvabilă: omului îi este destinată boala (este sortit să fie răpus de boală), dar el poate scăpa în ultimul moment fie prin respectarea unor precepte comportamentale, fie prin învingerea (anihilarea, păcălirea, dezorientarea) demonului, în cazul în care sunt performate o serie de practici magice apotropaice.

În ceea ce privește ofrandele care pot fi aduse demonului bolii, ele sunt diferite. Dacă bulgarii, în legenda de mai sus, aduceau jertfe „curate", produse de uz casnic, alimente etc., românii (și nu numai ei) accentuează tragismul epidemiei nimicitoare prin jertfe animale, uneori chiar umane: „Când mor într-o casă toți de ciumă, vecinii de la nouă case din apropiere să sară, cu mic și cu mare. Să ia o găină neagră ori un cocoș negru cu ei și să se urce cârd pe un deal, unde vor face nouă vetre cu nouă focuri. Apoi să ocolească vetrele de nouă ori, unul având găina tot în mână. Dacă s-ar întâmpla să moară vreunul din ei, să nu se sperie. Să-l îngroape acolo, pe brânci, cu găină cu tot, iar ei să se urce pe alt deal, să facă alte vetre, și să urmeze la fel, până n-o mai muri nici unul. Numai așa se va stinge ciuma. Pe cei morți să-i îngroape cioclii, aleși din acei cari au zăcut de această boală și au scăpat".[62] „Într-un sat, dacă a văzut că nu mai scapă de holeră, oamenii au luat un băiat voinic, i-au făcut o groapă în pământ, adâncă cât el și strâmtă, așa ca să poată sta un om în picioare. Au luat apoi băiatul, l-au pus în groapă și au pus pământ peste el de viu, și el a murit acolo. Așa a scăpat satul de holeră".[63]

Simulacre ale vechilor jertfe umane sunt păpușile care îl reprezintă

---

[61] Candrea, 1944, 136.
[62] Candrea, 1944, 141.
[63] Candrea, 1944,141142.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pe demonul bolii, alteori prezența lor fiind sugerată obiecte vestimentare considerate ofrande (a se vedea cămașa Ciumei). Continuarea practicilor magice la hotar – aratul ritual – avea rolul de a accentua bariera care se ridica între lumea umanului și cea a duhurilor. Pentru ca operațiunea să reușească, era nevoie să se apeleze la persoane, gesturi și obiecte sacralizate, care puteau realiza un transfer de putere, salvând în acest fel întreaga comunitate: „Un om negru/ Cu o fată neagră,/ Despletită,/ Cu corbaciu negru,/ Cu doi pogănici negri;/ Un om negru/ Cu o fată neagră,/ Cu sbiciu și cu jug/ Și răsteiele negre,/ Tânjala, teleguța, plug/ Și toate negre,/ A mers arând după un sat/ Tot descântând,/Trăgând brazdă neagră,/ Să nu intre acolo ciuma-n sat,/ Să fie omul sănătos,/ Ca Precista,/ Ca soarele”...[64]

2.2. Sfintele protectoare ale vărsatului

Calendarul românesc conține un ciclu de sărbători trinitare consacrate Vărsatului (4-6 decembrie), una dintre bolile cele mai de temut în mediul țărănesc. Sf. Varvara (și, în continuare, Sf. Sava și Sf. Nicolae) îi apără atât pe copii, pe mamele lor, pe tinerele fete. În credințele românești chiar se păstra ierarhia tradițională, din care se vede clar rolul important al Sfintei Varvara: se spunea că Sf. Haralambie „strânge toate bolile din lume, iar Sf. Varvara le ține închise sub o piatră mare”.[65] În ceea ce privește cuplul format, credințele românești oferă informații interesante: Varvara e sora sfântului Nicolae sau Sf. Varvara și Sf. Sava sunt părinții Sfântului Nicolae.[66] Uneori Varvara și Sava sunt două sfinte ce umblă cu vărsatul din sat în sat, din casă în casă, și celor care n-au ținut această sărbătoare le-au îmbolnăvit copiii de vărsat.[67] Uneori răzbate ideea că boala este un fel de pedeapsă: „Sf. Sava se închipuiește ca o sfântă trimisă de Dumnezeu să aducă între oameni boala, bubatul. Sf. Sava umblă cu traista de bube și cine nu-l serbează se îmbolnăvește de bube felurite”.[68]

Fiind o suprapunere târzie peste duhul vărsatului, împlinirea aspirațiilor oamenilor se putea face numai prin plata rituală, sub formă de ofrandă, ce trebuia oferită în ziua sărbătorii. Mamele obișnuiesc să-și

---

[64] Candrea, 1944, 365.
[65] Speranția, 1906,VI, f. 181.
[66] Speranția, 1906, II, f. 132 v; VII, f. 191 v.
[67] Speranția, 1906, III, f. 219.
[68] Speranția, 1906, II, f. 231 v; VIII, f. 285 v.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

îmbărbureze copiii, ungându-i pe față cu miere, cu apă în care s-a topit zahăr etc., ca să fie feriți de vărsat (sau de friguri), sau, dacă s-au îmbolnăvit, boala să fie dulce ca mierea, ca zahărul ș.a.m.d. În apa cu care se spală copiii s-a spălat în prealabil o icoană, pentru ca fața copiilor să fie curată ca icoana. În unele părți se fac turtele Barburii – turte cu nucă, unse cu miere. Una se dă de pomană la copii, cealaltă se pune în streașina casei. Lângă casă se mai pune o cofă cu apă, în credința că, atunci când va trece Vărsatul, să mănânce din turta pusă la streașină, să bea apă din cofă și să plece mai departe, la altă casă.[69] Alteori împart femeile pâine (trei turtițe necoapte), o strachină de fasole nefiartă, o sticlă cu vin și un caier de lână sau de cânepă. Aceasta ca să fie Bubatul bun, și anume: bun ca pâinea și ca vinul, moale ca boabele de fasole și ca lâna.[70]

Există însă credințe din care se poate trage concluzia unui ciclu de sărbători consacrate aceleiași reprezentări, având forme diferite: „La Sf. Sava se țin trei zile: una înainte și alta în urmă. Se crede că în aceste trei zile se împarte Bubatul (Vărsatul): mare, mic, mijlociu".[71] În acest sens, această imagine se potrivește foarte bine cu cea păstrată în mitologia bulgară, în care abundă personificările feminine ale bolilor. Vărsatul este cunoscut în medicina populară sub mai multe nume – Șarka, Baba Șarka, Blaga-Medena –, fiind ipostaziat însă de trei surori: Edríța, Brusníța, Sípanița. Brusnița, Sredna Sipanița este duhul vărsatului, sora mijlocie, mai mică decât Edríța și mai bună decât ea. De regulă îi atacă nu pe copii, ci pe tineri. Cine a fost îmbolnăvit de sora ei mai mică, Sítna, Sípanița, va fi îmbolnăvit și de ea. Nu face niciun rău, dacă vine bună și veselă, dar, când e supărată, face ravagii. Pentru a o îmbuna, se face o turtă rituală, *pitka*, cu miere, care este împărțită rudelor și vecinilor.[72] Edríța, Édra Sípanița, Edra Șárka, Baba Písanka, Baba Șarka, Lélicika este cea mai mare dintre cele trei surori – personificări ale vărsatului. Ea este mereu supărată. Chiar dacă este bună și îndurătoare, pe corp și, mai ales, pe fața bolnavului rămân urme. În cinstea celor trei surori și, mai ales, a celei mai mari, la 9 martie (*Mladenți*) se fac turte, *pitki*, se ung cu miere și se împart pentru

[69] Tudor Pamfile, Sărbătorile la români (București: Ed. Saeculum I.O., 1997), 234.
[70] Speranția, 1906, II, f. 211.
[71] Speranția, 1906, I, ff. 309 v; 69 v; II, f. 34 v.
[72] Nazarova, 1986, 47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sănătate.[73] Se știe că și în ritualurile românești există datina de a împărți colăcei unși cu miere, la aceeași dată, de Mucenici. Este foarte posibil ca această tradiție să fie legată tocmai de îmbunarea acestor demoni (peste care s-a suprapus mai târziu și celebrarea noului an apicol). Cea mai mică dintre surori, Sípanița, îi îmbolnăvește pe toți, fără a fi vorba însă de un pericol real. Când apare în casă, se fac turte care se ung cu miere și se împart tuturor celor din casă și vecinilor. Până nu se vindecă bolnavul și nu se conving că nu se va mai îmbolnăvi nimeni se interzice să se fiarbă în casă găina-ofrandă. Dacă jertfa este opărită, atunci va fi opărit și duhul bolii, care, de durere, îl va omorî pe bolnav. De aceea jertfa se fierbe în vecini.[74]

Evident, aceste observații nu epuizează materialele interesante de medicină magică în care s-au păstrat numeroase elemente de substrat. Fascinante sunt și credințele referitoare la Friguri sau la Insomnie, Plânsori (văzute cel mai adesea ca fiind produse de duhul pădurii, Muma-Pădurii, la români). Considerăm că acest subiect este încă de actualitate, mai ales acum, când vorbim de globalizare. Nu putem să trecem cu vederea caracterul regional al mitologiilor popoarelor din zona – convențional numită – a Balcanilor, date fiind influențele și evoluțiile lor comune.

[73] Nazarova, 1986, 78.
[74] Nazarova, 1986, 155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință
Prelegere susțintă de
Prof.dr. habil. Narcisa Știucă,
Universitatea din București
O practică sacrificială
care unește: kurbanul
27 aprilie 2023 ora 18.00
zoom
Id: 2805319114
Password: 6pF2 ex

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință
Prelegere susțintă de
Prof. dr. Constantin Geambașu,
Universitatea din București
Sarmatismul polonez și
componenta sa orientală
8 iunie 2023
ora 18.00
zoom
Id: 387 380 6205
Passcode: isaccl

Program:

Joi, 19 mai 2022

10.00 – 12.00

1. Prof.dr.hab. Narcisa Știucă, Universitatea din București, *Exersarea multiculturalității. Repere metodologice și experiențe subiective*
2. Ana-Maria Cuciureanu, Master an I, Universitatea din Baia-Mare, *Tradiții vechi, reinterpretate de diaspora românească. Comunitatea din Grecia*
3. Dr. Alexandru Chiselev, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" din Tulcea, Muzeul de Etnografie și Artă Populară, *Influențe și interferențe în alimentația populațiilor din Dobrogea de Nord*
4. Lect.dr. Dușița Ristin, Universitatea din București, *Ritualuri de primăvară la Lăsata Secului la români și bulgari*
5. Dr. Cornelia Florea, Sulina, *an old and new touristic destination. A model of human-environment relationship*

12.30 – 14.30

6. Conf.dr. Silvia Marin-Barutcieff, Universitatea din București, *Reprezentări culturale (alimente, vestimentație, instrumente muzicale în iconografia religioasă a secolelor XVIII-XIX, în Țările Române și în zona Balcanilor)*
7. Drd. Cosmin Mirea, Universitatea din București, *Forgotten Ottoman Traditions, Contemporary Cultural Practices in the Balkans; Case study – the Köçek*
8. Conf.dr. Alexandru Ofrim, Universitatea din București, *The textual amulets on lead sheets from medieval Bulgaria and Wallachia. Parallels to Greco-Roman curse tablets*
9. Lavinia Ținculescu-Popa, *The image of the hero: between the universality of the archetype and the power of national histories*
10. Lector.dr. Anca Bercaru, Universitatea din București, *Traces of old beliefs in the form of some Serbian anthroponims*
11. Prof.dr. hab. Antoaneta Olteanu, Universitatea din București, *Călușarii la bulgari*

ISACCL

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

și

Prof.dr. hab. Antoaneta Olteanu

organizează

Conferința „Tradiții uitate în Balcani"

București, 19 mai 2022

ZOOM meeting

Link: https://zoom.us/j/2805319114?pwd=QWh6NlI5a0lyVWpURUI5dEN6dFI4QT09

Meeting ID: 280 531 9114

Passcode: 6pF2ex

Panelul Socio-politic 15.00 – 18.00

1. Conf.dr. Sorin Paliga, Universitatea din București, *Towards a (global?) definition of the Balkans*
2. Lect.dr. Marius Văcărelu, SNSPA, București, *Balkan roads and their role on ideas' transfer*
3. Prof.dr.habil. Florin Cioban, Universitatea ELTE Budapesta, Universitatea din Oradea, *Tradiție și europenizare în Balcanii de Vest. Realități noi în Slovenia*
4. Lect.dr. Florian Olteanu, Universitatea din Craiova, *Inter-war political projects concerning the settlement of Aromanians from Balkans in Romania*
5. Lect.dr. Adi Horațiu Schwarz, *Common elements of anti-Semitic policies in Bulgaria, Yugoslavia and Greece (1920-1944)*
6. Cercet.șt. III dr. Florin F. Nacu, ICSU „C.S. Nicolaescu-Plopșor", Craiova, *The road to an united communist block in Balkans (1944-1964)*
7. Dr. Alexandra Nacu, Universitatea din Craiova, *The communists from Balkans in Romania (1921-1944). Influence, contacts and political evolution*
8. Lect.dr. Adrian Stoicescu, Universitatea din București, *Antropologia conflictului în contemporaneitate în Balcani*

Vineri, 20 mai 2022

Panelul Mentalități 10.00 – 12.00

1. Bertina Salliu, Institutef for Albanian and Protestant Studies, Tirana, *Alexander Thomson's missionary travels in the Balkans: focus on Albanians*
2. Cercet.șt.II Armand Guță, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu", *From Belgrade to Constantinople. Notes from a Serbian travel diary*
3. Dr. Sabina Madgearu, Colegiul Național „Mihai Eminescu" din București, *A Mimetic Historiography of Re-visitation: The Balkans in the Late Medieval Western Memoria*
4. Prof.dr. Constantin Geambașu, Universitatea din București, *„Bai Ganiu" de Aleko Konstantinov sau atitudinea față de Europa*
5. Dr. Daniela-Carmen Stoica, Universitatea „Fan S. Noli" din Korce, Albania, dr. Nicolae Stanciu, Universitatea „Chiril și Metodie" din Skopje, Macedonia, Universitatea „Dunărea de Jos", Galați, *Folklore as a means of rediscovering forgotten aspects of the traditional life and lifestyle in the Aromanian community of Korce (Albania), Gevgelja and Krushevo (North Macedonia) areas*

Program:

Etnologie

Moderator: prof.dr.habil. Narcisa Știucă

10.00 – 12.00

Prof.dr. Otilia Hedeșan, asist. Diana Mihuț, Universitatea de Vest din Timișoara, *Revizitând un teren interbelic: Ždrelo/Jdrela, pe Valea Mlavei*

Prof.dr. habil. Antoaneta Olteanu, Universitatea din București, *Ofrande sacrificiale în Balcani*

Dr. Alexandru Chiselev, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion", Tulcea, Muzeul de Etnografie și Artă Populară, *Küreș la tătarii dobrogeni. Metamorfozele unei tradiții emblematice și mecanismele festivalizării*

Anișoara Ștefănucă, Centrul Județean de Cultură Prahova, Ploiești, *Fanos. Memoria unui trecut îndepărtat*

Drd. Nicu Diaconiuc, Universitatea din București, *Elemente de cultură materială și spirituală în Balcani, în relatările de călătorie ale lui Stanislas Bellanger*

Prof.dr.habil. Ileana Mihăilă, Universitatea din București: *Cetatea pierdută a Dăișorii: povești cu uriași și zâne din Țara Oltului*

Mentalități

Moderator: prof.dr.habil. Antoaneta Olteanu

13.00 – 15.30

Prof.dr.habil. Narcisa Știucă, Universitatea din București, *Privirea celuilalt: prelați și mireni despre românii secolelor al XVII-lea – al XVIII-lea*

Drd. Cerasela Tănase, Universitatea din București, *Texte și contexte: Imaginarea Balcanilor la început de secol al XX-lea*

ISACCL

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Conferința „Tradiții uitate în Balcani"

Ediția a II-a

București, 12 mai 2023

ZOOM

Meeting ID: 387 380 6205

Passcode: isaccl

Conf.dr. habil. Camelia Dinu, Universitatea din București, *Istorii balcanice cu vampiri. O demitizare a lui Dracula în spațiul literar sârb*

Cercet.șt. III dr. Florin F. Nacu, ICSU „C.S. Nicolaescu-Plopșor", Craiova, *In Memoriam Acad. Răzvan Theodorescu (1939-2023) – un exeget al influenței civilizației balcanice asupra civilizației românești*

Dr. Sabina Madgearu, București, *A Mimetic Historiography of Re-visitation: The Balkans in the Late Medieval Western „Memoria". The Case Study of Greece*

Conf.dr. Cătălina Puiu, Universitatea din București, *Rosa damasceana – simbol național al Bulgariei*

MA. Menuț Maximinian, Bistrița-Năsăud, *Aculturație și interculturalitate în Cetatea Bistriței*

Geopolitică

Moderator: prof.dr.habil. Antoaneta Olteanu

16.30 – 19.00

Lect.dr. Florian Olteanu, Universitatea din Craiovam, *Balcanii – o paralelă istorică între 1941 și 2000*

MA. Alketa Luari, Tirana, *The Dictators of the Balkans*

Dr. Alexandra Nacu, Universitatea din Craiova, *România, Serbia și Bulgaria pe drumul dobândirii independenței naționale (1875-1908)*

Lect.dr. Marius Văcărelu, SNSPA, *Dunărea pentru Balcani: obstacol sau facilitator?*

Conf.dr. Sorin Paliga, Universitatea din București, *Balcani – între termenul geografic și procesările politice*

Lect.dr. Maria Lațchici, Universitatea din București, *Aspecte din diplomația raguzană: agilitate și jocuri periculoase*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Regiunea danubiano-pontică, din Paleolitic până la colonizarea greco-romană și stăpânirea bizantină

Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif

Prin sintagma de „regiune danubiano-pontică” sau „istro-pontică” avem în vedere arealul care se desfășoară de-a lungul cursului Dunării, începând de la Belgrad și până la gurile de vărsare în Marea Neagră, incluzând litoralul vestic al acesteia, de la Odessa la Istanbul. Astfel, încă de la început, de când *homo sapiens sapiens* a pornit de pe continentul african și s-a întâlnit în Balcani și Carpați cu omul de Neanderthal acum cca. 45.000 de ani, după cum ne-a relevat determinarea antropologică a osemintelor din Peștera cu Oase (jud. Caraș-Severin), arealul istro-pontic lasă să se întrevadă predispoziția sa naturală de spațiu de sinteză cultural-civilizațională. Aurignacianul, prima cultură a Paleoliticului superior, a cărei apariție se asociază în mod direct cu pasul făcut de *homo sapiens sapiens* către Europa, are vechimea cea mai mare în zona Balcanilor, în peșterile de la Bacho-Kiro și Temnata, dar și în așezările din valea Dunării și peșterile din Dobrogea, teritorii care azi corespund Bulgariei, Serbiei și României.

Pe parcursul mileniilor ce au urmat, venind către prezent, această predispoziție ancestrală s-a dovedit a fi mai mult decât atât, confirmându-se drept principala caracteristică vocațională a regiunii. Mărturie în acest sens stă lungul șir de evenimente ce a urmat acelui moment de început, și care vine să surprindă, mai întâi, sinteza care se realizează începând cu cca. 7.500-8.000 de ani în urmă între comunitățile de vânători-culegători și pescari autohtone, pe de o parte, și coloniștii neolitici porniți către Nord-Vest dinspre platoul anatolian, pe de altă parte. Aceasta dă naștere primelor culturi agrare ce încearcă un profil de civilizație pe continentul european. Astfel, aici vor înflori pentru câteva milenii, până se petrece tranziția de la Eneolitic la Epoca Bronzului, culturi de-a dreptul spectaculoase

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru norma acelor timpuri, precum Starčevo-Körös-Criş, Vinča-Turdaş, Hamangia, Boian, Gumelnița sau Cucuteni-Tripolia. Așa spre exemplu, în zona Dobrogei, începutul Neo-eneoliticului este marcat de prezența culturii Hamangia, cu origine sudică, din Asia Mică și zona est-mediteraneeană. Comunitățile Hamangia migraseră de-a lungul țărmului vestic al Mării Negre, sub forma unui „curent litoral", până în nord-estul Bulgariei, apoi pe principalele văi, fără să depășească prea mult coridorul Dunării. O așezare şi o necropolă importante sunt cele situate la Cernavodă, unde au fost descoperite și statuetele emblematice ale „Gânditorului" și „Femeii şezând". Apogeul civilizaţiei eneolitice de o parte și cealaltă a cursului Dunării care apropie limita litoralului vest-pontic îl reprezintă evoluția culturii Gumelnița, integrată într-un complex cu o arie de răspândire foarte mare, Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI, din care face parte şi cultura Varna, reprezentată și prin excepţionala necropolă eponimă. Pe litoralul bulgar de astăzi, în matca acestei străvechi civilizații, unde mai târziu coloniștii greci înființau portul *Odessos*, acum vedem portul Varna. Alături de unitatea culturală și organizarea așezărilor în forma unor orașe incipiente, un alt aspect caracteristic acestor comunități răsfirate în spațiul istro-pontic era întreținerea pe distanțe mari a unei rețele de schimburi de bunuri cu valoare materială, dar și simbolică, precum aurul, cuprul, marmura sau scoicile *Spondylus*, îndeletnicire care, în fapt, contribuia tocmai la prezervarea și consolidarea profilului atât de asemănător al culturilor respective. Trebuie menționat, însă, că toate aceste evoluții au fost puternic condiționate de caracteristicile mediului natural. Prezența lacurilor şi a zonelor inundabile fertile, a resurselor de sedimente și roci, vegetația şi fauna au constituit elemente importante în stabilirea așezărilor, dar şi pentru parcursul lor ulterior. Astfel, nivelul Mării Negre și variațiile cursului Dunării au influențat localizarea siturilor preistorice în raport cu zona litorală sau lunca inundabilă, precum și perpetuarea sau, după caz, dispariția lor în timp.

Acestei etape de sinteză îi urmează, începând cu aprox. anul 3.000 î.Hr., o alta, care se produce între aceste culturi autohtone cu profil agrar şi tradiție matrifocală, pe de o parte, și triburile de păstori indo-europeni de tradiție patriarhală puse în mișcare dinspre stepele nord-pontice către Europa, pe de altă parte. Așa începe Epoca Bronzului, căreia îi va urma

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Epoca Fierului. În matca vechii lumi agrare în acest răstimp se produce geneza lumii tracice, iar mai la sud își începe ascensiunea lumea greacă. Totodată, acum își află geneza și marile mituri ale Antichității greco-romane de mai târziu.

Următoarea mare sinteză cultural-civilizaţională care are loc aici este cea dintre clasicismul greco-roman și religia creştină, care, începând cu secolul al IV-lea d.Hr., va face să strălucească pentru cca. 1000 de ani cultura bizantină, sub marca distinctivă a creştinătăţii ortodoxe. Aceeaşi religie creştin-ortodoxă va fi adoptată și de majoritatea popoarelor slave, care ajung în acest areal între secolele V-VII și întemeiază unele formaţiuni statale. O nouă mare sinteză se produce odată cu ascensiunea în regiune a seminţiilor turco-musulmane și cucerirea Constantinopolului în 1453 de către turcii otomani, care redenumesc vechea capitală imperială a Bizanţului: Istanbul. Ea se va manifesta prin complexe metamorfoze ce au loc între vechea tradiție imperială bizantină de religie creştin-ortodoxă și specificul noilor cuceritori de tradiție islamică. Faptul va conferi o originalitate aparte imperialismului otoman, care evoluează într-o notă extrem de cosmopolită, potențând chiar o încercare de renaștere a Bizanţului – ortodox în Ţările Române în perioada domniilor fanariote.

Venind și mai mult către prezent, găsim ca fiind cât se poate de actuală această vocaţie pe care a demonstrat-o de-a lungul timpului regiunea istro-pontică, noi sinteze cultural-civilizaţionale desfășurându-se aici și pe parcursul modernității, dar și în cadrul a ceea ce numim postmodernitate. După cum au arătat-o evenimentele, în această etapă târzie din evoluţia umanităţii ele obişnuiesc să se manifeste cu predilecţie în planul ideologiilor politice și al acelor proiecţii geopolitice care fac să se intersecteze perspectivele eurasiatice cu cele euroatlantice.

În toată această largă desfășurare care străbate mileniile, coridorul dunărean și fâșia de litoral pontic au jucat un rol determinant încă din primele momente, constituind veritabile „coridoare culturale”, dar și locuri predilecte de statornicire a populațiilor încă din preistorie. Ele au devenit repede repere în jurul cărora, ulterior, s-au dezvoltat, evoluat și interacţionat culturi și civilizaţii. Acest rol se va accentua mai târziu, când dezvoltarea navigaţiei maritime și fluviale va face ca pe ţărmurile Mării Negre și pe cursul Dunării să înflorească o vastă rețea de porturi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

căreia îi va reveni misiunea de a interconecta între ele lumi care pe cât de diferite s-au arătat la început, pe atât de complementare s-au dovedit a fi odată cu trecerea timpului. Astfel, aceste porturi și-au îndeplinit cu brio misiunea de a aduce la un loc și a ajuta să se cunoască și să se înțeleagă reciproc Orientul cu Occidentul și Nordul cu Sudul. În acest sens, trebuie să menționăm inclusiv faptul că Dunărea și Marea Neagră, dincolo de a constitui obstacole geografice și frontiere de imperii, aşa cum ne apar în anumite perioade istorice, au reprezentat mai ales spaţii de interacţiune şi sinteză. Dunărea, spre exemplu, până la a deveni *limes roman*, a constituit mai înainte coloana vertebrală a ceea ce Marija Gimbutas obișnuia să definească prin sintagma „Old Europe" ca fiind prima civilizație a continentului european, iar ulterior și-a menținut acest rol în raport cu geneza lumii trace, care are loc de-o parte și de alta a cursului său inferior. Același rol Dunărea și-l menține și în timpuri mai recente, reprezentând axa mediană a Imperiului vlaho-bulgar din perioada secolelor al XII-lea și al XIII-lea, pe când Giurgiu și Ruse, astăzi două orașe distincte din două state diferite, se pare că reprezentau două jumătăți, întregind una și aceeași localitate care se răsfira pe ambele maluri, de-o parte și de alta a Dunării. Cât privește Marea Neagră, pe lângă faptul că, de-a lungul istoriei, în jurul bazinului său au loc periodic complexe fenomene de roire a populațiilor, încă din vremurile de început ale navigației maritime s-a manifestat ca un adevărat liant ce a adus în contact diferitele populații situate de-o parte și de cealaltă a țărmurilor ei.

Pe parcursul Epocii Bronzului și al Epocii Fierului, lumea greacă cunoaște evoluții spectaculoase din punct de vedere economic, tehnologic și cultural, dar și demografic, care în perioada secolelor VIII-VI î.Hr. vor genera o expandare a acesteia în bazinul mediteraneean și în cel al Mării Negre. Astfel, cele două mări care se îngemănează în Marea Marmara (atunci denumită *Propontis*) prin strâmtorile Bosfor și Dardanele ajung să fie străbătute de-a lungul și de-a latul de triremele grecești. Impactul acestor evenimente asupra „lumii vechi" este unul extrem de puternic, ele fiind reținute sub denumirea de „marea colonizare greacă". Bazinul mediteraneean și cel pontic, prin faptul că strâmtorile care le unesc aparțineau atunci aceleiași lumi grecești, devin o veritabilă axă a schimburilor comerciale și culturale care, prin intermediul grecilor, aduc în contact

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

populațiile de pe trei continente, Europa, Asia și Africa. În această perioadă, pe întreaga linie de coastă a celor trei continente amintite înfloresc numeroase colonii grecești, faptul reprezentând practic actul fondator al celor mai multe dintre marile porturi pe care încă le vedem și astăzi pulsând pline de viață de-a lungul liniei de țărm inclusiv în bazinul pontic. Lumea tracă de pe litoralul vestic al Mării Negre și vechile regate georgiene de pe țărmul de est, cel al Colchidei și, în subsidiar, al Iberiei, din Caucaz, își consolidează relația simbiotică cu lumea greacă atât sub aspect economic, cât și cultural. Acest lucru este relevat inclusiv de mitologia greacă, în cadrul căreia eroii și zeii de sorginte tracică și caucaziană devin o prezență constantă, dincolo de ecourile războaielor troiene, ale Iliadei și Odiseei, ale Legendei Argonauților sau ale templului lui Ahile din Insula Leuce de la gurile Istrului, cel mai probabil Insula Șerpilor de azi. De asemenea, contactele noilor colonii, și prin aceasta a lumii grecești înseși, cu lumea iraniană devin și ele din ce în ce mai frecvente, dar și mai tumultuoase.

Principala metropolă greacă care s-a încumetat în colonizarea litoralului pontic a fost Miletul, însă nu a fost singura. Astfel, în secolul al VII-lea î.Hr. coloniștii greci din Megara înființează Byzantion, care după aproximativ un mileniu avea să devină capitala Imperiului Roman de Răsărit, iar după circa încă un mileniu ajunge reședința sultanilor otomani, care îl redenumesc Istanbul. Până în secolul al V-lea î.Hr., pe litoralul vestic al Mării Negre/Pontului Euxin, Miletul va întemeia coloniile Tyras, Histria, Tomis, Dionysopolis, Odessos și Apollonia, iar coloniștii dorieni fondează Callatis și Mesambria.

Așadar, în urma marii colonizări grecești a Pontului Euxin, pe țărmurile acestuia iau ființă numeroase porturi, care de-a lungul mileniilor, vor reprezenta adevărați pivoți ai comerțului și schimburilor culturale între diferitele populații riverane. Pe această cale, în perioada Antichității grecești ele ajung să împărtășească un fond comun de experiențe ce gravita în jurul culturii elene, în același timp contribuind la completarea și întregirea acesteia.

Chiar dacă grecii căutau să înființeze colonii în puncte care ofereau posibilitatea unui bun acces către partea continentală și oportunități pentru realizarea comerțului cu populațiile băștinașe, printre acestea numărându-se în mod predilect și zonele din proximitatea gurilor de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

vărsare ale marilor fluvii, totuși nu obișnuiau să se avânte prea des pe cursurile râurilor spre interiorul teritoriului. Astfel, în ceea ce privește regiunea istro-pontică, dincolo de zona de litoral unde se dezvoltă porturile grecești, în interiorul lumii trace al cărei ax îl reprezenta Dunărea, se dezvoltă puternice regate, precum regatul Odris (sec. VI-IV î. Hr.), la sud de fluviu, sau regatul geto-dac, ce atinge apogeul în timpul lui Burebista (sec. I î.Hr.), când se extinsese spre Nord-Vest până în Europa Centrală, cuprindea și posesiuni din sudul Dunării, iar către Nord-Est se întindea până la gurile de vărsare a Bugului, unde stăpânea Olbia. Puterea crescândă a acestora se transformă într-un factor incomod pentru Roma, noua putere a Mediteranei, care începe să umple vechea lume greacă și care curând se va orienta și ea către țărmurile Pontului Euxin. Dacă până atunci Dunărea constituise epicentrul lumii trace, odată cu apariția puterii romane în regiune, care căuta să pătrundă și spre Nord, către inima regatului geto-dac, pe care va reuși să-l învingă decisiv în urma războaielor din 105-106 d.Hr., marele fluviu va deveni o frontieră de aprigă dispută. Peste aceasta romanii vor întinde vestitul pod al lui Apolodor din Damasc, ale cărui ruine încă pot fi văzute la Drobeta-Turnu Severin. În același timp însă, Roma va construi pe cursul inferior al Dunării puternice fortificații, multe dintre ele în matca unor vechi așezări trace, respectiv daco-gete, ca parte a *limesului dunărean*. Mutarea capitalei imperiale în timpul lui Constantin cel Mare (306-337) la Constantinopol va avea un impact semnificativ și asupra *limesului* de pe cursul inferior al Dunării, care va fi împins spre Nord pe malul stâng al fluviului. Acum sunt construite noi poduri peste Dunăre, sunt consolidate fortificațiile existente și ridicate altele noi. Acestea vor reprezenta marca puterii imperiale și vor ține linia de frontieră a Imperiului Roman de Răsărit timp de câteva secole în fața presiunii popoarelor barbare, după care vor intra într-un inevitabil recul către secolele V-VI d.Hr., când își fac apariția slavii și avarii. Între timp însă Roma predase ștafeta puterii imperiale către Bizanț.

Prezența romană în spațiul istro-pontic, care culminează cu mutarea capitalei imperiale la Constantinopol, fostul Byzantion, dă un nou avânt vechilor colonii grecești, intrate acum sub tutelă romană. Ele cunosc lucrări de restaurare și dezvoltare a infrastructurii, iar acolo unde există potențial balnear se renovează și construiesc terme. Așa spre exemplu,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mai înainte de mutarea capitalei în Bizanț, în timpul lui Hadrian (117-138), Tomisul, Constanța de astăzi, ajunge să aibă o populație de cca. 30.000 de locuitori. De altfel, același Tomis anterior, în perioada dintre cca. 8-18 d.Hr., fusese locul exilului poetului roman Publius Ovidius Naso (43 î.Hr.-cca. 17/18 d.Hr.), care, pe țărmurile Pontului Euxin, își scrie celebrele *Triste și Pontice*. În același timp, prezența romană se traduce și prin dezvoltarea de așezări fortificate de-a lungul Dunării, care vor constitui fundația pentru unele dintre porturile dunărene de mai târziu. Un exemplu care poate fi reținut în acest sens este fortul *Sexaginta Prista* („Portul de 60 de vapoare"), înființat de împăratul Vespasian către cca. 69-79 d.Hr., pe malul bulgăresc de astăzi. unde se află portul Ruse, dar care în perioada medievală se desfășura și pe malul românesc și purta denumirea de *Golyamo Yorgovo* („Giurgiu Mare"), alcătuind un singur centru urban, care era traversat de Dunăre. Un alt exemplu este castrul de la *Durostorum*, portul bulgăresc Silistra de astăzi. Alte exemple care pot fi reținute în același sens sunt Hârșova, fostul *Carsium* ridicat de romani la începutul secolului II d.Hr., sau Drobeta-Turnu Severin, fostul castru roman *Drobeta*, dar și altele.

Încercând să evite declinul ce se prefigura și să-și consolideze poziția în fața noilor sosiți în regiune, care făcuseră un țel din cucerirea capitalei imperiale, printre aceștia numărându-se, începând cu secolul al IX-lea, inclusiv varegii care coboară din Nord pe Nipru până în Marea Neagră, Bizanțul stabilește relații privilegiate cu cetățile italiene ale Veneției și Genovei, cărora le deschide porțile comerțului cu Orientul, asigurându-le tranzitul și spre bazinul pontic. Însă cele două cetăți, ai căror locuitori se îndeletniceau în mod predilect cu comerțul și navigația, dar care erau și posesoare ale unor flote militare de elită în acele timpuri, se aflau ele însele în competiție pentru accesul la piețele Bizanțului și instaurarea de monopoluri comerciale. Astfel, dacă inițial cetatea venețiană se vede privilegiată în relația cu Bizanțul, ajungând să obțină portul Cherson din Crimeea (actualul Sevastopol), după Cruciada a IV-a (1202-1204) și experiența Imperiului Latin (1204-1261), când venețienii se regăsesc de partea latinilor, odată cu restaurația bizantină, Veneția cade în dizgrația imperialilor. Pe de altă parte însă, Genova își întărește legăturile și mai mult cu Bizanțul. În acest sens, printr-un tratat pe care genovezii și bizantinii îl

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

semnează la 13 martie 1261 la Nymphaea, nu numai că se asigura genovezilor libera circulație în imperiu, dar împăratul bizantin își asuma obligația de a închide toate porturile oricărui dușman al Genovei, precum și să le interzică respectivilor accesul în Marea Neagră. Astfel, fostul cartier venețian din zona capitalei imperiale devine colonie genoveză, genovezii înființând un puternic centru comercial la Pera, în fața Constantinopolului, pe cealaltă parte a Cornului de Aur. De aici deja către 1281 se asigurau numeroase transporturi de mărfuri pe rutele maritime care duceau spre Caffa, în Crimeea, sau Vicina, la gurile Dunării, unde făceau joncțiunea cu rutele comerciale terestre ce străbăteau Imperiul Mongol către Extremul Orient. Pe această cale, genovezii ajung să intermedieze comerțul cu vin și produsele manufacturate din orașele italiene, franceze și flamande și pe cel cu cereale, ceară, miere, sare, piei tăbăcite etc. dar și cu sclavi din ținuturile dunărene și stepele nord-pontice, făcând legătura între Occident și Extremul Orient, cu escală în capitala bizantină.

În același timp însă, negutătorii genovezi se îndreaptă și stabilesc capete de pod și pe fâșia de litoral a platoului anatolian până spre Caucaz, colonizarea genoveză a bazinului pontic desfășurându-se practic, după cum bine observa Gheorghe Brătianu, după aceleași coordonate pe care în Antichitate le urmaseră și grecii. Astfel, vechile porturi întemeiate de greci la Amastris, Sinope, Samsun sau Trapezunt devin puncte cheie în expansiunea Genovei în Marea Neagră. La fel este și cazul în regiunea istro-pontică, unde vechile porturi ale Anchialosului (Pomorie din Bulgaria de azi), Mesembriei (Nesebar, azi Bulgaria), Cavarnei (Kavarna, azi Bulgaria) sau Tomisului (Constanța, azi România) devin și ele importante centre ale comerțului genovez. În plus, genovezii restaurează, dar și întemeiază noi porturi și fortificații, avântându-se inclusiv pe cursul Dunării. Printre acestea se numără și Vicina, astăzi dispărută, care se pare că reprezenta cel mai important centru comercial al genovezilor de pe țărmul pontic apusean. Vicina se presupune că era situată pe brațul inferior al Deltei Dunării, undeva în proximitatea Isaccei ori mai la Sud și în amonte, lângă Păcuiul lui Soare. Alte porturi și fortificații istro-pontice, care, cu permisiunea bizantinilor, ajung sub control genovez sau sunt întemeiate de ei, parte dintre ele dispărute astăzi sunt: Moncastro (Cetatea Albă), Licostomo (probabil undeva între Chilia și Periprava), Calada (Galați astăzi),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sulina, San Giorgio (Giurgiu de astăzi, care la acel moment forma se pare o singură unitate administrativă cu localitatea unde astăzi este portul Ruse de pe malul bulgăresc), Dunavăț, Pangalia (fostul Calatis, azi Mangalia, România) sau Enisala, ale cărei ruine pot fi văzute astăzi între Babadag și Tulcea, ori Ilice (azi Ucraina), Tighina/Bender (azi Republica Moldova).

Așadar, din secolul al XIII-lea și până în secolul al XV-lea comerțul din Marea Neagră este în mod predilect apanajul genovezilor. În același timp, aceștia fac ca schimburile comerciale și navigația pe Dunăre să capete o importanță crescută. De asemenea, numeroși genovezi se stabilesc în coloniile pe care bizantinii li le concesionează sau le permit să le înființeze aici. Totodată, prin schimburile comerciale pe care le intermediază și rutele comerciale pe care le întrețin între Mediterana și bazinul pontic, care generează o adevărată efervescență cosmopolită, genovezii reușesc să dea o nouă expresie Levantului. Acesta, dintr-un spațiu geografic cu o localizare fixă în zona din sud-vestul Anatoliei, unde interferau Occidentul latin și catolic cu Bizanțul creștin-ortodox, cu lumile arabă, turco-mongolă și persană de religie musulmană și cu cultura ebraică, devine un simbol, un spațiu fluid care ajunge să se expandeze până spre Balcani și Caucaz, purtând cu sine același spirit cosmopolit caracteristic zonelor de o bogată interferență culturală. Puternica amprentă pe care au lăsat-o genovezii în spațiul istro-pontic se mai poate vedea și astăzi în ruinele fortificațiilor pe care le-au ridicat atunci, dar și în acest spirit levantin, care ajunge să se confunde până aproape de indistincție cu cel balcanic și care este prezent și astăzi în porturile Mării Negre și chiar dincolo de ele. Din păcate însă, în afară de această imagine plină de viață, există și un episod mai tragic pentru europeni, care îi are în centrul său pe aceiași genovezi. Aceștia, în anul 1345, pe când reușeau să respingă asediul tătărăsc asupra Caffei în Crimeea, vin în contact cu germenii ciumei, pe care corăbiile genoveze îi vor purta în Europa și care, în decurs de câțiva ani, vor ucide aproape 1/3 din populația Europei. De asemenea, nu de puține ori porturile și populația pestriță a acestora au avut de suferit de pe urma conflictelor dintre genovezi și venețieni, care își disputau supremația și monopolul asupra punctelor vitale și rutelor comerciale care legau Mediterana cu bazinul pontic, oferind întrucâtva o avanpremieră a perioadei de mari dispute între marile imperii coloniale europene de mai târziu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dr. Mihai Marian, coordonator al proiectului „Orașe-porturi în regiunea danubiano-pontică", inclus în „Istoria culturală a Balcanilor"

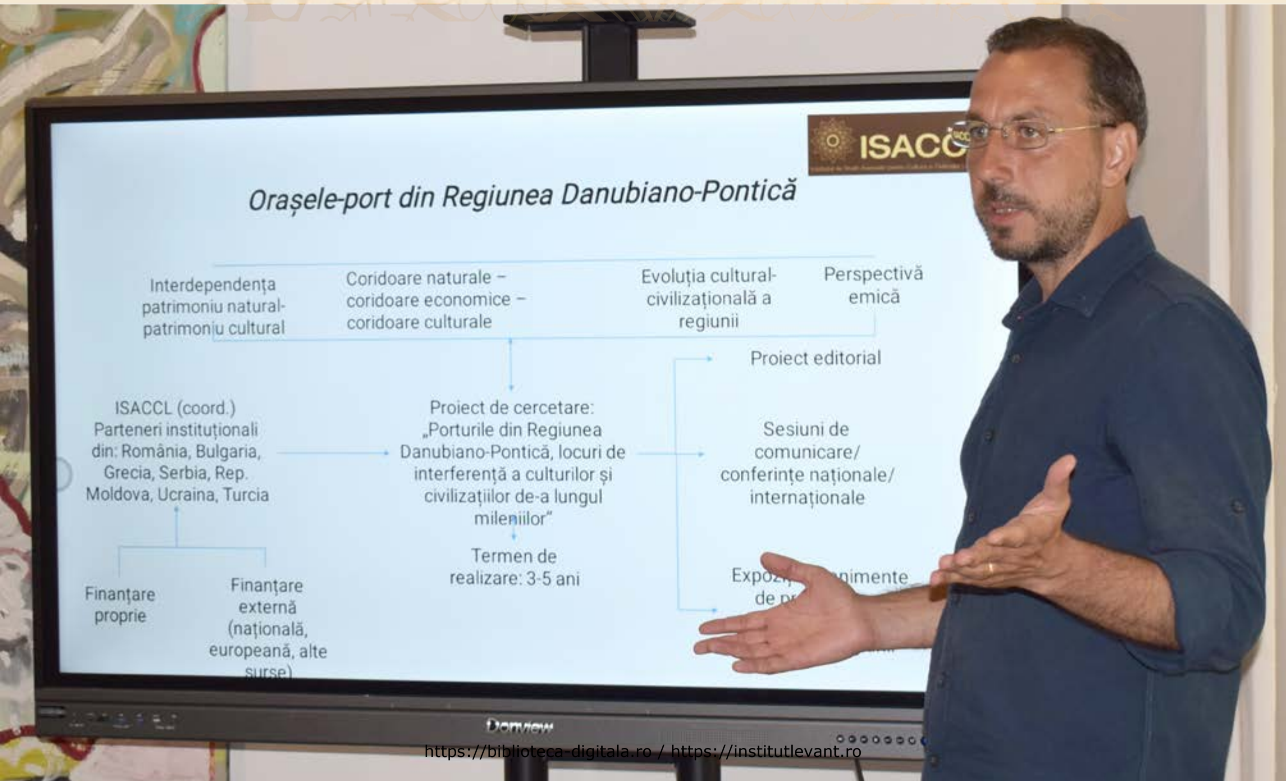

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dr. Constantin Haită, arheolog specializat în preistorie

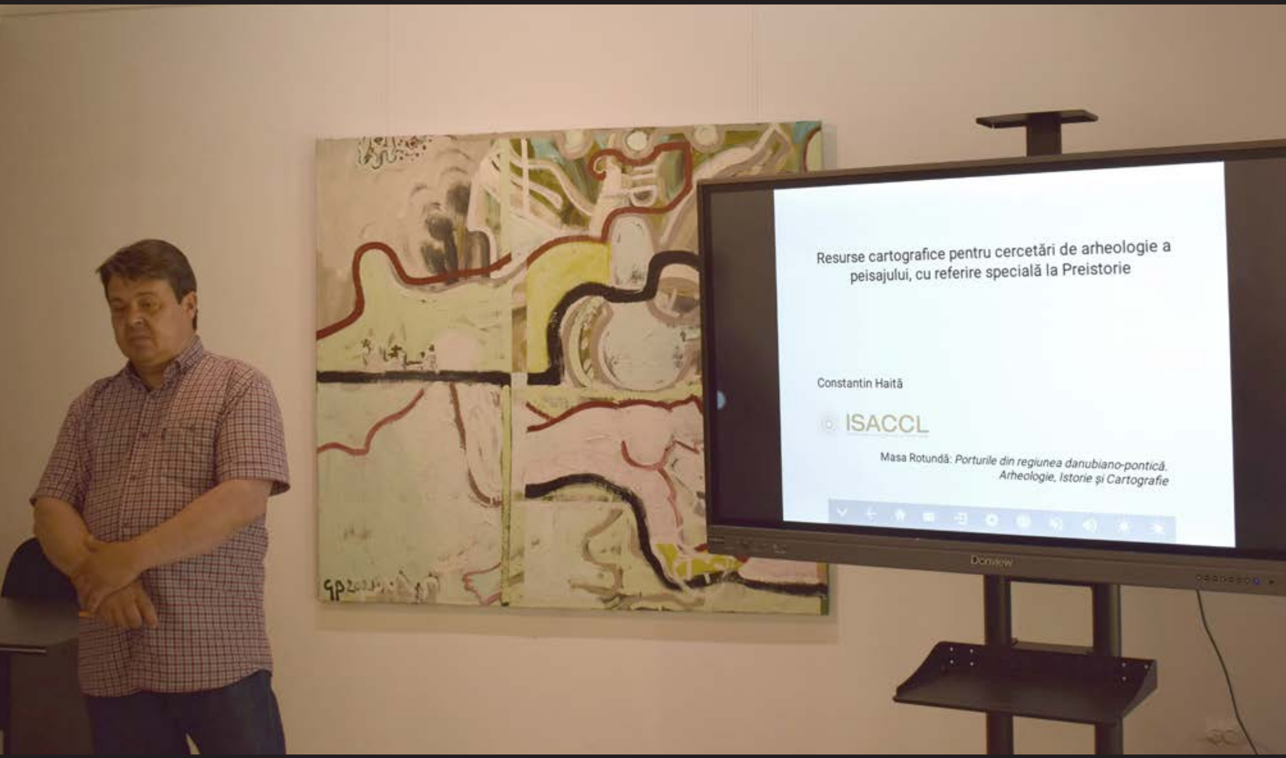

Dr. Liviu Iancu, specialist în cultura și civilizația greacă și romană

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dr. Daniel Iosif, geograf și specialist în cartografie

Dr. Daniela Mihai, expert în domeniul patrimoniului cultural

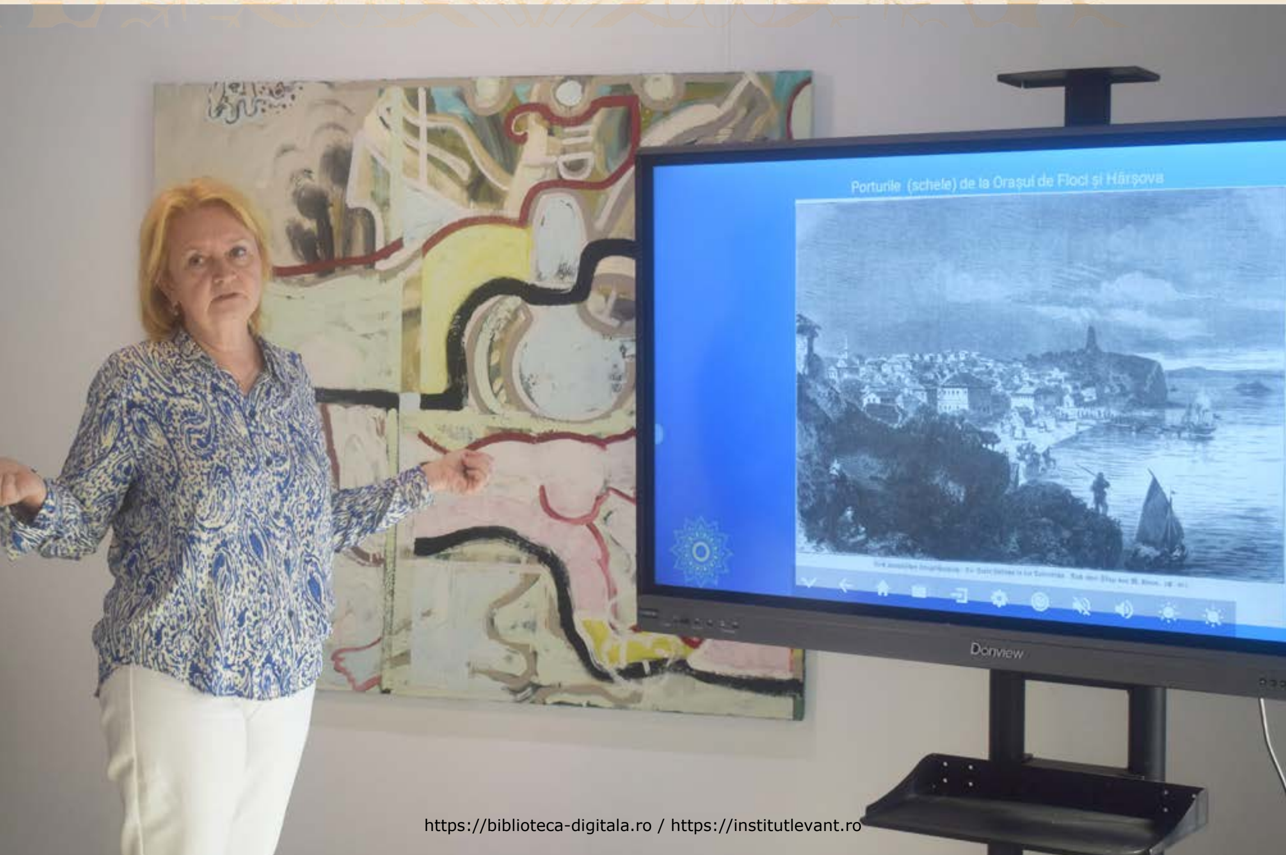

Cercetarea monumentelor și artefactelor de la Histria. De la cunoașterea trecutului, la reflecția asupra prezentului

Liviu Iancu

Ca specialist în cultura și civilizația greacă și romană al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, particip la cercetările arheologice desfășurate la cetatea Histria, din Dobrogea, cea mai veche așezare urbană de pe actualul teritoriu al României și un reper important al colonizării antice grecești în regiunea Mării Negre. Pentru aproximativ 1300 de ani, de la fondarea sa în secolul al VII-lea î.e.n., până la părăsirea ei, la începutul veacului al VII-lea e.n., Histria, întemeiată de greci veniți din Milet, de pe coasta răsăriteană a Mării Egee, a acționat ca una dintre principalele porți de intrare a influențelor egeene, est-mediteraneene și levantine în spațiul dunărean și carpatic. Cercetările întreprinse la Histria joacă, prin urmare, un rol fundamental în cunoașterea interacțiunilor desfășurate în Antichitate între populațiile de la Dunăre și din Carpați, pe de o parte, și Levant, în accepțiunea sa mai largă, pe de alta.

Participarea mea vizează două proiecte distincte la Histria. În primul dintre ele, denumit *Histria Multiscalar Archaeological Project*, alături de cercetători de la Universitatea Texas din Austin și de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din București, sunt explorate relațiile dintre comunitatea umană de la Histria și mediul înconjurător, din epoca arhaică până la sfârșitul dominației romane în Dobrogea, prin intermediul săpăturilor efectuate într-un sector al cartierului civil și meșteșugăresc de pe Platoul cetății, suprapus în epoca de stăpânire romană de o necropolă. Folosind metode moderne de investigație precum analizele izotopice și ale ADN-ului antic uman și bacterian, cercetările zooarheologice și paleobotanice, dar și înregistrările 3D, cercetarea urmărește în principal să descopere cum a răspuns comunitatea umană de la Histria, de-a lungul veacurilor, unor provocări diverse și complexe, similare celor cu care ne confruntăm

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și în prezent: epidemii, dezastre naturale, modificări climatice, migrații, conflicte militare. Până în prezent, cercetările derulate în cadrul proiectului au scos la iveală un cuptor pentru obiecte ceramice din perioada autonomă a cetăţii care, dezafectat după o distrugere ale cărei cauze fac încă obiectul cercetării, a fost suprapus în perioada stăpânirii romane de morminte de înhumaţie. În suprafaţa de 63 m^2 cercetată până acum de membrii echipei multinaționale din care fac parte au fost descoperite nu mai puţin de unsprezece morminte, dintre care zece au putut fi investigate din 2018 până în 2022. Două dintre morminte sunt ciste construite din lespezi mari de piatră, datând cel mai probabil din secolele II-III e.n. Sunt primele morminte de acest tip descoperite la Histria. Primul dintre ele, cercetat în 2021, a instituit și un record pentru întreaga provincie romană *Moesia Inferior*, unde până acum mai fuseseră cercetate circa o sută de morminte de acest tip: redeschis de mai multe ori de-a lungul unui interval de timp îndelungat, el a adăpostit până la momentul descoperirii sale resturile osoase a nu mai puțin de 18 defuncți, de vârste diferite. Echipa de cercetare speră ca, prin derularea unor studii genetice, izotopice și carbon 14, să poată reconstitui relațiile dintre acești indivizi, originea lor, eventual chiar și statutul social de care se bucurau în cetate. Al doilea mormânt de acest tip, descoperit în 2022 la doar un metru depărtare de primul, urmează a fi cercetat într-o campanie viitoare. Opt alte morminte, amenajate fie în ciste de plăci de piatră, fie în gropi simple ori căptușite și acoperite cu bolovani, ţigle ori cărămizi, aparţin unor copii, ceea ce atrage atenţia asupra fenomenului mortalității infantile ridicate din societățile pre-moderne, unul dintre fenomenele demografice care diferenţiază major comunitățile occidentale contemporane de cele dinaintea secolului al XIX-lea. Dacă primele morminte de copii care au fost supuse cercetării au fost în general sărăcăcioase, fără inventar funerar, iar osemintele au fost adeseori deranjate de vizuinile și tunelurile săpate în pământ de popândăii europeni (*Spermophilus citellus*), unul din mormintele cercetate în 2022 se remarcă prin conservarea foarte bună a oaselor cadavrului, în poziţia lor anatomică firească, și prin prezenţa intactă a unui frumos vas de mici dimensiuni, cu două toarte, și a unui șirag de mărgele de chihlimbar la gâtul copilului.

Al doilea proiect de cercetare se desfășoară în Sectorul Templu, cunoscut în literatura de specialitate și ca Zona Sacră, fiind derulat sub conducerea Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. Această suprafață din nord-estul cetății, situată în prezent pe malul lagunei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sinoe, în Antichitate un golf al Mării Negre, reprezintă un sanctuar grec (*temenos*), fondat încă de la începuturile *polis*-ului histrian, în secolul al VII-lea î.e.n., în care se regăseau mai multe temple, printre care unele închinate lui Zeus și Afroditei. Funcționalitatea religioasă a acestei zone a fost recunoscută încă din 1915 de Vasile Pârvan, la doar un an de la începutul săpăturilor arheologice la Histria, iar de-a lungul timpului cunoașterea ei a fost aprofundată datorită cercetărilor unor alți iluștri arheologi, precum Dionisie M. Pippidi, Gabriella Bordenache, Victoria Andronescu Eftimie, Petre Alexandrescu, Alexandru Avram și Konrad Zimmermann. În general, cercetările recente din Zona Sacră își propun să stabilească felul în care cultele și practicile religioase concentrate în această arie, cărora le stau mărturie impozantele edificii descoperite, precum și numeroasele obiecte votive și de instrumentar cultual, au contribuit la definirea identității comune a histrienilor, în dialog cu multiplele interacțiuni cu alți indivizi și grupuri sociale. În prezent, cercetările din Sectorul Templu se concentrează pe obținerea mai multor date despre funcționarea sanctuarului în perioada arhaică și perioada clasică timpurie (cca. 650-450 î.e.n.), prin efectuarea unor săpături în interiorul templului A, atribuit lui Zeus. Acestea, aflate deocamdată la început, au condus deja la importante descoperiri, precum existența în interiorul templului, pe o suprafață relativ mare, a unor straturi succesive de lut galben și pământ cenușos, aparținând unei amenajări cunoscute în literatura de specialitate drept „temelie olbiană”, unica de acest fel în Zona Sacră și cea mai veche de la Histria. De asemenea, în pronaosul templului au fost identificate urme semnificative ale distrugerii clădirii, spre finalul perioadei arhaice.

Astfel, recentele cercetări de la Histria în care este implicat și institutul nostru contribuie la mai buna cunoaștere a felului în care, de-a lungul Antichității, comunitățile umane s-au adaptat unui cadru natural deosebit, sălbatic, aflat astăzi la limita sudică a Rezervației Biosferei Delta Dunării. Studiile recente de arheologie a peisajului (*landscape archaeology*) abia au început să pună în valoare importanța deosebită pe care mediul geografic l-a avut asupra fondării și evoluției coloniei grecești Histria, în imediata apropiere a gurilor fluviului Istros, după care și-a luat de altfel și numele. Chiar dacă astăzi Histria nu se mai află pe coasta mării, vechiul golf marin unde era amplasată fiind blocat în timp prin formarea grindului Chituc din aluviuni fluviale împinse la țărm de curenții marini, atât cetatea propriu-zisă, cât și teritoriul său rural se caracterizează printr-o

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

biodiversitate remarcabilă, marcată inclusiv prin existența unor specii endemice. Dincolo de măreția trecutului uman, arheologii de la Histria sunt zilnic martorii spectacolului grandios al naturii, întrupat, printre altele, în numeroase exemplare de pelicani, egrete, cormorani, broaște țestoase, șerpi, fluturi etc.

Cetatea Histria nu oferă pasionatului de antichități doar plăcerea de a descoperi ruine și artefacte ce amintesc de măreția și strălucirea civilizației antice grecești, ci și peisaje extraordinare, unde natura și omul se completează reciproc pentru a înfățișa larg în fața ochilor noștri sublimul. Unul dintre aceste peisaje este cel al necropolei tumulare, de la nord-vest de orașul antic, acolo unde în fiecare dimineață de vară zeița Aurora învăluie în culorile sale calde peste 1500 de movile sub care locuitorii înstăriți din trecut ai acestor meleaguri s-au așezat la sfârșitul vieții pământene, sperând să o obțină pe aceea veșnică. Astăzi, siluetele tăcute ale tumulilor celor mai impozanți se profilează la orizont deasupra lanurilor de floarea soarelui, de-a lungul cărora echipele de lucrători din satul Istria, partenerii fără de a căror muncă asiduă rezultatele deosebite ale arheologilor nu ar fi posibile, trec zilnic spre cetate în pasul molcom al calului.

Cercetările privind Histria nu se limitează însă doar la campaniile arheologice de teren din timpul verii, ci continuă tot timpul anului în laboratoare și în biblioteci. Plecând de la descoperirile din cetate, precum o extraordinară spadă cu măciulie inelară la mâner (*Ringknaufschwert*), specifică mai degrabă populațiilor din stepele nordice în secolele II-III e.n., ce a fost găsită în 2019 în săpătura de pe Platoul cetății, mi-am continuat studiile anterioare despre mercenarii din vechime cu unele noi privitoare la determinările profunde, sociale, economice și culturale, ale organizării militare și activităților războinice, precum și la fenomenul mobilității luptătorilor străini în Antichitate, aspecte ce prezintă un interes deosebit însă și în prezent.

O altă dimensiune importantă a cercetărilor este aceea a studierii obținerii și folosirii metalelor și a obiectelor de metal, în general. Înțelegerea în detaliu a felului în care comunitatea de la Histria își procura și prelucra metalele necesare pentru derularea activităților cotidiene (fier, cupru, staniu, plumb), dar și pentru etalarea prosperității și statutului social superior (argint, aur), este utilă nu doar pentru cunoașterea mai bună a trecutului, ci și pentru reflecțiile actuale privind obținerea accesului la resursele naturale și potențialul impact al creării, modificării și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

închiderii rutelor de aprovizionare cu materii prime.

Studiul obiectelor de metal descoperite la Histria, precum un rar obiect decorativ dintr-un aliaj de plumb și stibiu găsit în Zona Sacră, care își mai găsește paralele doar la Efes și în insula Rhodos, ori o fusaiolă de plumb găsită pe Platoul cetății, asemănătoare altor artefacte descoperite în număr mare în nordul Mării Negre, constituie, de asemenea, un prilej de reflecție privind felul în care tradiția și inovația se îmbină în procesele tehnologice în lumea antică, dar și în general, în societatea umană. Preocuparea pentru acest subiect, mutată în sfera obiectelor textile folosite în Antichitate în domeniul militar, se manifestă și într-o activitate colaterală pe care o organizez sub egida Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului: conferința internațională „Textiles and War in Europe and the Mediterranean from Prehistory to Late Antiquity", din 17-19 mai 2023, eveniment din seria promovată de rețeaua europeană COST *Europe Through Textiles: Network for an integrated and interdisciplinary Humanities (EuroWeb).*

Nu în ultimul rând, sunt derulate cercetări ce vizează recuperarea detaliilor biografice ale unora dintre arheologii care au lăsat asupra Histriei, prin activitatea lor, o amprentă mai mult sau mai puțin adâncă, precum Petre Alexandrescu, Nubar Hamparțumian și Dumitru Vâlceanu. Studierea corespondenței lor cu alți cercetători, examinarea documentelor de arhivă și a dosarelor de Securitate, realizarea de interviuri orale cu ei înșiși și cu urmașii lor și ai altor arheologi, din Marea Britanie până în Armenia, contribuie nu doar la înțelegerea mai exactă a scrierilor și investigațiilor pe care le-au efectuat, dar și a limitărilor obiective pe care istoria zbuciumată a secolului XX le-a impus asupra activității lor. Este lansat astfel un util dialog asupra condiției savantului în contemporaneitate și un îndemn la introspecție constantă pentru fiecare cercetător.

În lumina tuturor acestor cercetări, *gnōthi seauton*, „cunoaște-te pe tine însuți", celebra maximă înscrisă în curtea sanctuarului de la Delfi, revine în atenție drept o condiție esențială pentru ca învățații contemporani, ca și predecesorii lor, din vechime sau din timpuri mai apropiate, să poată ajunge la o cunoaștere cât mai exactă a lumii înconjurătoare, pe care să o poată împărtăși apoi societății în ansamblul ei, întru răspândirea adevărului, binelui și frumosului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Vedere generală asupra Zonei Sacre, dinspre sud, având în prim plan templul Afroditei, iar în depărtare, templul A, atribuit lui Zeus

Cuptorul pentru obiecte ceramice de pe Platoul cetății Histria, deteriorat ulterior dezafectării sale de gropile unor morminte din perioada stăpânirii romane, printre care și unul construit din lespezi mari de piatră

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Mormânt în cistă din lespezi mari de piatră, din perioada stăpânirii romane, în care au fost descoperite osemintele a cel puțin optsprezece defuncți

Liviu Iancu în cea de-a 56-a zi de săpături la Histria (2022)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Moesia/*Moesia Inferior*/Scythia – provincie periferică a lumii romane și romano-bizantine

Mihaela Iacob

De la pătrunderea unor elemente de cultură materială, grecești și apoi romane, la însușirea unui mod tipic grec/roman și până la disoluția vieții urbane și sfârșitul Antichității târzii, teritoriul Dobrogei actuale a cunoscut o istorie complexă și complicată, dar cu atât mai interesantă, ale cărei piese am încercat, în timp, să le cunoaștem îndeaproape, atât prin studiul materialelor epigrafice, numismatice și arheologice, publicate sau inedite, care ne-au fost accesibile, cât și prin propriile cercetări arheologice desfășurate, în principal, atât în situri din mediul grecesc romanizat, cât și în mediul autohton câștigat pentru cultura și civilizația greco-romană (*Orgame/Argamum, Ibida, Beroe, Noviodunum*, Mihai Bravu, Enisala, Pecineaga, Nicolae Bălcescu, Telița etc.). Între acestea, un loc aparte îl ocupă cercetările arheologice de la *Argamum* și *Ibida*, iar ca teme de studiu sunt de reținut: producția monetară și analiza circulației monetare în perioada sec. I-III d.Hr., tezaurizarea materialului numismatic în sec. IV d.Hr., redefinirea, din perspectiva economiei monetare, a secolului al V-lea sau reconstituirea aspectelor de viață economică din perspectiva circulației monetare pentru trei dintre cetățile romane din Scythia – *Argamum, Ibida, Noviodunum*; acestor teme de sorginte arheologică și numismatică, li s-au adăugat cele de iconografie monetară în efortul de a oferi – dincolo de datele vieții materiale – informații și elemente de viață artistică, religioasă, spirituală privind provincia *Moesia/Moesia Inferior*. Nu în ultimul rând, eforturile noastre s-au îndreptat spre cunoașterea, din perspectivă sincronică și diacronică, a distribuției vestigiilor de pe teritoriul Dobrogei actuale, indiferent de epocă, cronologie și tip de sit, prin realizarea aplicației informatice *ArchTerr*.

În modul de a înțelege evoluția teritoriului Dobrogei în perioada

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

studiată am încercat să avem în permanență în vedere contextul mai larg, grec colonial sau provincial roman, respingând acele abordări trunchiate, partizane unui mod descriptiv necontextualizat.

I. Teritoriul Dobrogei ca parte a provinciei Moesia/ *Moesia Inferior*

Teritoriul dobrogean, ca parte a cadrului provincial roman, a făcut obiectul unor sinteze datorate unor mari istorici, arheologi, numismați ai spațiului dobrogean,[75] aceștia limitându-se, totuși, la prezentarea unor aspecte de istorie și civilizație romană la Gurile Dunării cu referire numai la Dobrogea – accentuând ideea unei identități *de facto*, recunoscută apoi *de jure* de reforma administrativă a lui Diocletianus. De o deosebită importanță sunt apoi *corpora* de inscripții cu referire atât la teritoriul actual al Dobrogei,[76] cât și al Bulgariei de la Nord de Balcani,[77] *corpora*/repertorii cu descoperirile monetare,[78] descoperirile de diverse artefacte: ceramică[79] ș.a.) și, bineînțeles, unele monografii tematice ce tratează viața economică,[80] armata,[81] ferma romană,[82] viața rurală,[83] arta sculpturală,[84] comerțul și comercianții[85] în Dobrogea romană.

Posibilitatea redusă de a cunoaște sau de a accede la toată bibliografia românească (atunci când autorul este bulgar sau chiar occidental), respectiv, la bibliografia bulgară (când autorul este român sau occidental) a împiedicat, în timp, realizarea unei viziuni complete și complexe a diverselor aspecte de viață economică, politică, culturală și spirituală ale provinciei *Moesia Inferior*, de individualizare a unui *facies* provincial.

[75] Pârvan, 1974; Vulpe, 1938; Vulpe, 1968; Suceveanu, 1991.
[76] ISM I-V.
[77] ILB; IGB I, II; IGLNov.
[78] Vertan, 2002; Dima, Elefterescu 2009; Talmațchi 2006; Custurea, Talmațchi, 2011.
[79] Suceveanu, 2000, anumite monografii se referă la ceramica romană și romano-bizantină: Topoleanu 2000; Paraschiv, 2006; Opaiț, 1996; Honcu, 2017.
[80] Suceveanu, 1977.
[81] Aricescu, 1977.
[82] Baumann, 1983.
[83] Suceveanu, 1998; Baumann, 1995; Bărbulescu, 2001; Bâltâc, 2011.
[84] Covacef, 2002.
[85] Bounegru, 2008; Bounegru, Zahariade, 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În ultimii ani, atât specialiștii români, cât și cei din Bulgaria fac eforturi de a depăși aceste carențe. Este un merit al școlii arheologice românești de a fi promovat în ultimii ani o cercetare care excede granițele politice actuale mergând spre abordarea fie provincială – cu teme privind *e.g.* cultul imperial,[86] fortificațiile din *Moesia Inferior*,[87] medicina,[88] ritul și ritualul funerar,[89] meșteșugurile[90] –, fie pe zone mai largi, individualizate ca *facies*-uri antice: *e.g.* Dunărea de Jos/Dunărea Inferioară.[91]

În ceea ce ne privește, am avut în permanență în vedere studiul istoriei provinciei *Moesia Inferior* ca întreg, activitatea de cercetare desfășurată la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului situându-se în continuarea unor cercetări mai vechi, derulate anterior în cadrul ICEM Tulcea (1994-2016).

Adunarea bibliografiei de specialitate publicate în România, Bulgaria sau în afara spațiului celor două țări, efort început încă de la sfârșitul anilor `90 ai secolului trecut, și continuat și după publicarea, în 2013, a studiului nostru, *Moesia Inferior între Orient* și *Occident. Identitatea culturală* și *economică a provinciei în contextul lumii romane* (Editura Muzeului Național al Literaturii Române, colecția Aula Magna), analiza acesteia, dar, mai ales, contextualizarea tematică a descoperirilor, a permis o plasare a provinciei *Moesia Inferior* în context provincial roman prin câteva aspecte definitorii: viața rurală, producția și circulația mărfurilor, căile de comunicație, emiterea de monedă provincială romană și circulația monedei romane și provinciale romane, comerțul, circulația oamenilor, utilizând o vastă bibliografie dar și rezultatele studiilor noastre anterioare. Concluziile acestora vor fi prezentate în cele ce urmează.

Provincia *Moesia/Moesia Inferior* a constituit o provincie imperială, militară, având în frunte un consul în calitate de *legatus Augusti pro praetore*, care avea atribuții militare, financiare și de aplicare a legii; anual, în provincie se întrunea un *consilium*, organism ce și-a asumat, în

[86] Bottez, 2009.
[87] Zahariade, Gudea, 1997.
[88] Aparaschivei, 2012.
[89] Oța, 2013.
[90] Nuțu, 2019.
[91] e.g. Paraschiv, 2006, Aparaschivei, 2010.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

timp, funcții religioase, legate de cultul imperial.[92]

Din punct de vedere militar,[93] ca provincie de graniță, *Moesia Inferior* a fost apărată de două legiuni: *Legio V Macedonica*, cu tabăra la *Oescus* și *Legio I* la *Novae*, la care s-au adăugat, bineînțeles, unități auxiliare. În circumstanțele războaielor cu dacii, la *Durostorum* este adusă *Legio XI Claudia Pia Fidelis*, cel mai târziu în anul 107, la *Troesmis* instalându-se *Legio V Macedonica*, venită de la *Oescus*. Situația durează până în timpul lui *Marcus Aurelius* şi al luptelor cu quarzii și marcomanii, când *Legio V Macedonica* a fost deplasată în Dacia la *Potaissa*; după retragerea aureliană, legiunea va reveni la *Oescus*. *Classis Flavia Moesica,* flota dunăreană ce se alătură eforturilor de apărare a provinciei, avea baza principală la *Noviodunum* (ISM V 283) și stații la *Troesmis* (ISM V 217), Barboși (ISM 308), *Halmyris*,[94] *Aliobrix, Dinogetia, Aegyssus* și, probabil, la *Axiopolis*. Zona de acțiune a acesteia o constituia nordul Dobrogei, competența sa extinzându-se și asupra zonei maritime.[95]

În timpul lui Traianus începe organizarea *limes*-ului (*e.g.* piatră inaugurală pentru castrul de la *Carsium*: 103 d.Hr. și pentru cel de la Barboși: 112 d.Hr.), sistemul fiind completat de urmașii acestuia, în special de Hadrianus.[96] S-au construit, în sec. II-III d.Hr., centre fortificate precum: *Sucidava, Altinum, Sacidava, Axiopolis, Capidava, Carsium, Cius, Troiesmis, Arrubium, Dinogetia, Noviodunum, Aegyssus, Salsovia,* în total 18-22 fortificații.[97]

Litoralul pontic a fost integrat într-un sistem defensiv prin întărirea orașelor grecești cu garnizoane romane și construirea unor fortificații mai mici de tip *castellum*, *burgus* sau *turris*.[98] El s-a aflat sub supravegherea flotei romane încă înainte de integrarea completă în cadrul provincial roman, apoi a fost controlat de *classis Moesica*, reorganizată

---

[92] Suceveanu, 1991, 36-37.

[93] Bărbulescu, 1987, 15-22; Matei-Popescu, 2001-2002; Matei-Popescu, 2006; Matei-Popescu, 2009, *passim*; Matei Popescu, 2010, *passim*; Ivanov, Atanasov, Donevski, 2006, 77-96; Aricescu, 1977.

[94] Suceveanu, Zahariade, 1986, 109-120.

[95] Suceveanu, 1991, 67-68: se presupune existența unei baze navale la Histria.

[96] Aricescu, 1977; Barnea, 1990.

[97] Aricescu, 1972, 586-587.

[98] Suceveanu, 1974, 217-238; Suceveanu, 1981, 605-614; Suceveanu, 1991, 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sub *Vespasianus* cu numele de *classis Flavia Moesica*. Reforma militară introdusă de Hadrianus prin sistemul recrutării locale a legiunilor, completată cu cea a lui Septimius Severus, care acorda dreptul legionarilor de a-și forma familii legale pe lângă castre, de a locui în afara castrelor și de a cultiva loturi în teritoriul legiunilor, va duce la sedentarizarea regională a armatei.

Domeniul în care romanii au excelat a fost cel al rețelei rutiere, construirea acesteia începând în *Moesia Inferior* în timpul Flavilor, dacă nu chiar în momentul instalării în această regiune a primelor posturi de trupe auxiliare, sub Claudius.[99] Baza rețelei rutiere o constituie cele trei mari drumuri imperiale, *viae*, care veneau din sud și traversau longitudinal provincia până la gurile Dunării.[100] Cel mai vechi dintre acestea, cel de-a lungul fluviului, pe *limes*, unea toate garnizoanele romane de la *Novae* până la *Halmyris*, având ca puncte principale pe traseu: *Durostorum, Sucidava, Axiopolis, Capidava, Troesmis, Noviodunum, Aegyssus*. Un alt drum mergea pe litoral de la *Argamum*, *Istros*, prin *Tomis, Stratonis, Callatis, Bizone, Dionyssopolis, Odessos* până la *Mesembria* și *Apollonia*, traseu figurat parțial pe scutul de la *Dura-Europos*.[101] Medial față de aceste două *viae* se situa drumul de centru, ce pleca de la *Marcianopolis*, prin *Abrittus, Tropaeum Traiani, Ulmetum, Ibida,* atingea *limes*-ul dunărean cu ramificațiile sale la *Troesmis, Noviodunum, Aegyssus*. Acest din urmă drum va căpăta o importanță maximală după construirea *Constantinopolis*-ului și mutarea capitalei Imperiului roman de Răsărit în acest oraș, drumul fiind prelungit până în orașul de pe malurile Bosforului. Între aceste trei drumuri principale o multitudine de ramificații locale – *semitae* – asigurau comunicarea între diferitele așezări din provincie.

Perioada Severilor este ultima de prosperitate și calm, de construcții, dar, mai ales, de refacere a drumurilor la nivelul întregii provincii, atât pe linia Dunării, cât și pe litoral,[102] fapt dovedit de numeroșii miliari descoperiți care fac referire la această perioadă; preocupările de asigurare a căilor de comunicații în bună stare de funcționare vor atinge apogeul sub

[99] Vulpe, 1938, 165; Pârvan, 1911-1912, 577.
[100] Pârvan, 1911-1912, 576-585; Pârvan, 1912-1913, 524-538; Vulpe, 1938, 165-167.
[101] Mititelu, 1943, 78-91; Zahariade, 1975, 507-527.
[102] Bărbulescu, Câteia, 1998, 123-124.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Caracalla,[103] drumurile romane fiind considerate una din căile esențiale de pătrundere a civilizației romane în orice teritoriu nou cucerit și integrat Imperiului.

În ceea ce privește viața provinciei *Moesia Inferior* se poate constata cu ușurință că romanii au ținut cont de realitatea etno-culturală și politică specifică acestei zone, anume prezența elementului autohton daco-getic, a grecilor din cetățile vest-pontice, cărora li s-au adăugat coloniștii romani, veniți în special din Orient, dar și populație tracă (*bessi, lai*), adoptând, în consecință, o politică juridico-administrativă suplă, a echilibrului între păstrarea autonomiilor locale și impunerea unor cadre tipic romane, cu respectarea drepturilor tuturor locuitorilor provinciei. Astfel, cetățile grecești de pe litoralul vest-pontic își păstrează drepturile și privilegiile până la finalul Antichității; în schimb, orașele nou întemeiate, atât pe *limes*, sedii de legiune (*Novae, Durostorum, Troesmis*), flotă (*Noviodunum*) sau de trupe auxiliare (*Oescus, Sucidava, Axiopolis, Capidava, Carsium, Cius, Arrubius, Dinogetia, Aegyssus, Salsovia, Halmyris*), cât și cele din interior (*Tropaeum Traiani, Ibida*) vor deveni veritabile centre urbane romane; cât despre comunitățile mixte de cetățeni romani și *bessi* sau *lai*, observăm, acolo unde dispunem de inscripții anuale, de o corectă reprezentare a acestora la conducerea comunității (*magister vici, quinquenalis*).

În studiul publicat în 2013,[104] am încercat și, în parte, am reușit să realizăm o sinteză a datelor aflate la dispoziția noastră privind aspecte ale vieții economico-sociale și culturale a provinciei *Moesia Inferior*, precum:

- Structurile administrativ-teritoriale din mediul rural de tip *vicus*/*κώμη* (pentru care au fost analizate 107 epigrafe);
- Resurse naturale și habitat, cu încercări de reconstituire a peisajului antic și a unor activități legate;
- Producția locală de mărfuri – ceramică – analizată pe categoriile

[103] În timpul acestui împărat se întocmesc hărți și indicatoare cu rețeaua de drumuri, stațiile cele mai importante și distanțele dintre ele: *Itinerarium Antonini, Tabula Peutingeriana*, Scutul de la Dura-Europos, care menționează localitățile *limes*-ului danubian și ale celui litoral în zona care ne interesează.

[104] Mihaela Iacob, *Moesia Inferior* între Orient și Occident. Identitatea culturală și economică a provinciei în contextul lumii romane (București: Ed. Muzeului Național al Literaturii Române, colecția Aula Magna, 2013).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cele mai importante: ceramica fină și de uz comun (cu evidențierea centrelor din teritoriul orașului *Nikopolis pros Istrum, Durostorum, Oescus, Novae, Troesmis, Barboși, Halmyris, Argamum, Istros, Tomis, Noviodunum, Odessos, Montana*), amforele (cu centre/areale prezumptive de producție), opaițele (pentru care există documentate ateliere la *Durostorum, Markianopolis, Oescus, Novae, Tomis, Noviodunum*), *mortaria, terracotae* (cu ateliere cunoscute la *Istros* și *Kallatis, Butovo* și *Durostorum*), materiale de construcție (pentru care cele mai cunoscute ateliere civile sunt cele din zona Telița, fără a lăsa deoparte marea cantitate de *tegulae* provenind din atelierele militare ale *Classis Flavia Moesica, Legio I Italica, Legio V Macedonica, Legio XI Claudia*); sticlăria (cu ateliere documentate la *Odessos, Tomis, Kallatis*); extragerea și prelucrarea metalelor (documentată prin descoperiri de cuptoare, din care senzaționale rămân cuptoarele de la Telița, dar și printr-o cantitate însemnată de artefacte cu aspect provincial); prelucrarea marmurei, pietrei și a calcarului (documentată atât epigrafic, cât și prin numărul și dimensiunile unor construcții romane (*e.g.* monumentul de la *Tropaeum Traiani*) și, în egală, măsură prin identificarea unor cariere antice cum este cea de la Schitu).

Oarecum în oglindă au fost prezentate importurile de mărfuri:

- Importurile ceramice – pentru categoriile *terra sigillata* (fiind realizată o ierarhie a centrelor de producție preferate: Orient, Italia, La Graufesenque, Lezou, Westerndorf și o evidențiere a locurilor de descoperire din provincie), amfore pontice, occidentale și orientale, opaițe cu marca producătorului (*Firmalampen*, în cadrul categoriei existând o preferință pentru produsele realizate de către *Ianuarius, Fortis, Cassius, Octavianus, Flavius, Armenius*, unele dintre aceste produse fiind imitate în atelierele ceramice din *Moesia Inferior*), veselă de sticlă (provenind din Asia Mică, Siria, Palestina, Nordul Italiei și Estul Mediteranei, Germania), bronzurile (mai greu reperabile ca centre de proveniență, pentru care au fost propuse ca ateliere de fabricare Alexandria, Italia, Gallia, Pannonia, Thracia), *statuaria*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

(provenite, de regulă, din Italia sau realizate cu ajutorul meșterilor itineranți), sarcofage (provenind, predominant, din Asia Mică), stele votive și funerare (acestea din urmă provenind, în principal, din regiunile microasiatice).

În ceea ce privește producția monetară, în cadrul acestui capitol, am abordat, deopotrivă, producția monetară de factură romană provincială (datorată celor șapte ateliere; *Istros, Kallatis, Tomis, Odessos, Nikopolis ad Istrum, Markianopolis, Dionyssopolis*), cât și analiza prezenței monedei romane și provinciale romane provenind din alte ateliere în Moesia, dovedindu-se faptul că necesarul de numerar mărunt era asigurat, predominant, de către atelierele provinciale.

Mai puțin spațiu am afectat, în raport cu diversitatea și complexitatea datelor – capitolului „Viața culturală – urbanism și arhitectură, culte și divinități". Aceasta și pentru că aspectele de urbanism și arhitectură sunt mai puțin cunoscute în condițiile suprapunerii orașului timpuriu roman de orașul roman târziu/bizantin. Construcțiile dezvelite și studiate la *Odessos* (*thermae*), *Tomis* (edificiul cu mozaic – prima fază, *lentiarion*-ul, temple, arce de triumf), *Tropaeum Traiani* (altarul și trofeul), *Markianopolis* (amfiteatrul), *Nikopolis pros Istron* (agora cu portic, *thermoperipatos, basilica civilis, bouleterion,* bibliotecă, odeon), *Kallatis* (portic, temple pentru Dionyssos și Concordia, gimnaziu, amfiteatru), *Istros* (*thermae*, teatru, temple pentru Apollo, Dionyssos, Mithras etc.), *Oescus* (forum, temple ale triadei capitoline, templul Fortunei, basilica cu cariatide etc.), *Novae* (*valetudinarium*). Cât despre artă, s-a demonstrat că aceasta se circumscrie atât curentului clasicizant, cu influențe italice, cât și unor nevoi/cerințe provincial-militare și influențelor orientale.

În ceea ce privește religia, fenomenul de asimilare a divinităților grecești în cadrul celor romane este bine evidențiat, în paralel cu supraviețuirea unor culte autohtone; se remarcă amploarea pe care o capătă, la un moment dat, cultele orientale.

Ca un corolar, capitolul „Relațiile comerciale ale provinciei *Moesia Inferior*, circulația oamenilor, circulația mărfurilor" analizează atât căile de comunicație ce fac posibilă desfășurarea unei activități comerciale și mobilitatea indivizilor, cât și dovezile epigrafice ale prezenței/activității unor negustori, armatori și comercianți, a unor meșteșugari, medici,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

funcționari și demnitari în provincie, dar și a „străinilor", fără a ignora categoria „*conventus C.R.*". Prezența monedei străine *în Moesia Inferior* indică nu atât fapte de natură economică, ci mai degrabă circulația oamenilor, cu diferite „treburi" – militare, comerciale, de divertisment, sub acest aspect fiind evidențiate relațiile speciale cu provinciile Pontus-Bithinia și Thracia, dar și cu Egiptul.

În final, în fixarea locului provinciei *Moesia Inferior* în economia Imperiului roman, concluziile sunt nuanțate. Situată într-o zonă de interferențe economice și culturale între Orient și Occident, tributară influențelor elenistice datorită relațiilor istorice cu lumea greacă și prezenței coloniilor grecești pe litoral, supusă influențelor romane prin cucerire, administrație și puternica urbanizare a *limes*-ului, cu reminiscențe locale, getice și tracice, destul de puternice în zona centrală și sudică, *Moesia Inferior* ne oferă imaginea unei coabitări între cele două civilizații clasice în vecinătatea și împreună cu civilizația traco-getică. Sunt aspecte ale vieții culturale în care influența modelelor occidentale este destul de puternică, chiar și în centrele de pe litoral, după cum anumite mărfuri orientale sunt preferate în centrele de pe *limes*. Rămâne însă pe deplin dovedit de toate materialele luate în discuție (ceramică, monede, sticlă, *statuaria*, circulația oamenilor), faptul că preferințele centrelor de pe litoral și – în parte – a celor sudice merg spre Asia Mică, Attica și provinciile orientale, în timp ce orașele de pe *limes,* în special cele situate la vest de *Durostorum* sunt deschise pentru relațiile cu Italia și provinciile dunărene.

Situată, din punct de vedere geografic, la periferia Imperiului roman, dar nu în afara intereselor politico-militare ale acestuia, ca provincie de graniță, legată prin tradiții, istorie, cultură de Orientul grec, locuită, în zona de interior, în special, de o populație daco-getică și tracică, *Moesia Inferior* și-a construit o identitate proprie, prin sinteza celor trei civilizații, conservând tradiții și obiceiuri ancestrale adaptate lumii greco-romane.

I. b. Activitatea monetară provincială romană din *Moesia Inferior* a fost pe larg discutată în sinteza *Monetării în provincia Moesia Inferior: Istros, Callatis, Tomis*, apărută la editura Istros în 2020,[105]

[105] M. Iacob, Monetării în provincia *Moesia Inferior*. Istros, Callatis, Tomis (Brăila: Ed. Istros, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

structurată pe capitolele: „Introducere. Stadiul cercetărilor"; „Monetăria imperială greacă în *Moesia Inferior*" (Începuturi. Perioada Antoninilor; Monetăria de tip pseudo-autonom, Perioada Severilor, Perioada finală); „Metrologia emisiunilor imperiale grecești, iconografia emisiunilor imperiale grecești"; „Circulația și locul emisiunilor imperiale grecești ale atelierelor vest-pontice în aprovizionarea cu numerar a pieței locale" (lucrarea adună și analizează 1237 monede emise în atelierele vest-pontice: *Tomis* (777), *Istros* (283), *Kallatis* (177) din perspectivă cronologică, a tipurilor monetare, a succesiunii emisiunilor). Catalogul monedelor analizate se regăsește la *Anexe*, unde a fost adăugat și „Repertoriul tezaurelor monetare din Balcani", ce conțin emisiuni din *Moesia Inferior*. Este prima sinteză asupra acestei categorii monetare, la mai bine de 100 de ani de la apariția *corpus*-ului redactat de B. Pick și K. Regling.[106]

I.c. Repertorierea descoperirilor monetare din Dobrogea, sec. I-III d.Hr. a continuat efortul de reconstituire a istoriei provinciei *Moesia Inferior*. În volumul pentru descoperirile izolate din județul Tulcea[107] sunt adunate și analizate un număr de 764 monede romane, emise în atelierele „oficiale" ale Imperiului din provincia *Moesia Inferior*, dar și din afara acesteia, provenind din 61 de localități, fie în contexte arheologice clare – situri arheologice –, fie ca descoperiri întâmplătoare. Numărul mare de locuri de descoperire ne arată, practic, o racordare a teritoriului nord-dobrogean la economia monetară romană și, totodată, aruncă o lumină ceva mai complexă asupra utilizării monedei provinciale de bronz, care înlocuiește, în a doua parte a secolului al II-lea și în secolul al III-lea, moneda romană de bronz în tranzacțiile mărunte, mergând până la sugerarea de relații comerciale, economice, culturale cu alte provincii romane. Încă o dată se dovedește că izvorul numismatic își are locul bine definit în reconstituirea istoriei unei provincii, documentând, dar și oferind o datare *ante quem (non)* pentru anumite fapte, evenimente etc.

[106] AMNG I, II.
[107] Mihaela Iacob, Descoperiri monetare în Dobrogea, sec. I-III p.Chr, vol. 1. Descoperiri izolate din județul Tulcea, (Brăila: Ed. Istros, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

II. Teritoriul Dobrogei ca parte a provinciei Scythia/ Imperiului Roman de Răsărit

Finalul domniei lui Severus Alexander, considerată de unii istorici ca fiind ultima perioadă de prosperitate și relativă liniște, și urcarea pe tron a împăratului Maximinus Trax, până la venirea pe tron a împăratului Anastasius, mai exact anii 235-491, se încadrează în ceea ce istoricii numesc „Antichitatea târzie". Este aceasta o perioadă de intense frământări politice și sociale la nivelul Imperiului,[108] de criză politică asociată unei crize economice asupra căreia istoricii lumii romane atrag atenția de multă vreme,[109] dublată de atacuri permanente venite dinspre populațiile migratoare (goți, huni) care presează la Dunărea de Jos granița imperiului. Este o perioadă de căutări de formule salvatoare (mergând până la așezarea goților ca *foederati* în Imperiu) la nivel administrativ, militar, politic. Formula politică de guvernare, Dominatul, impusă de Diocletianus sub forma diarhiei, ulterior a tetrarhiei, cu tot șirul de uzurpări care au marcat prima parte a sec. IV, cu impunerea unor dinastii la conducerea imperiului – dinastia constantiniană, dinastia valentiniană și dinastia theodosiană – constituie eforturi disperate ale Imperiului de a face față provocărilor. La finalul domniei lui Theodosius I (cel Mare) Imperiul roman se găsește scindat între Apus și Orient, cu doi dinaști – Honorius și Arcadius. E sfârșitul unei crize identitare între cele două părți ale imperiului, aflate sub influențe culturale diferite.

Sub împărații din dinastia theodosiană și, ulterior, a celor din dinastia leonidă, Imperiul roman parcurge un secol V destul de complicat politic și religios, partea orientală a imperiului căpătând un profil aparte sub influența culturii grecești, dând naștere a ceea ce istoriografia denumește Imperiul bizantin, aceasta în timp ce Imperiul roman de Apus se prăbușește în anul 476.

La nivelul istoriografiei europene referitoare la lumea romană înregistrăm opinii diverse în delimitarea temporală a ceea ce se consideră etapa Imperiului roman târziu. Dacă pentru A.H.M. Jones aceasta ocupa

[108] A se vedea în acest sens Mazzarino, 2002.

[109] Frezouls,1983; de Blois, Rich (ed.), 2002; Loriot, Nony, 1997; Grant, 1999; MacMullen, 197.6

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

perioada 284-602,[110] Mitchell[111] împinge data de sfârșit până la moartea lui Heraclius (641), în timp ce Cameron consideră ca punct terminus anul 395 – anul morții lui Theodosius I,[112] debutul fiind considerat același, anume urcarea pe tron a lui Diocletianus și inaugurarea Dominatului ca mod de guvernare. *The Cambridge Ancient History* oferă o cu totul altă încadrare temporală a conceptului de „Imperiului roman târziu/The Late Empire", anume perioada 337-425, în timp ce Wells încheie perioada Imperiului roman (timpuriu) odată cu venirea pe tron a lui Maximinus[113]; nu lipsesc nici studiile care consideră că odată cu construcția, sub Constantin cel Mare, a orașului Constantinopolis pe ruinele vechiului Byzantion și asumarea rolului de capitală a părții orientale a imperiului, vorbim despre Imperiul bizantin.[114]

Istoriografia românească, nu foarte aplecată asupra istoriei acestei perioade – la nivel de sinteză și conceptualizare – merge pe ideea clasică a epocii Dominatului, încadrată temporal în secolele IV-VII.[115] Pentru anumite categorii de materiale sunt de adăugat studii monografice dedicate ceramicii dintr-un sit sau unei categorii ceramice (amfore, ceramica de masă, ceramica de băut) la nivelul provinciei sau al unui anume sit (*e.g. Halmyris, Capidava*), materialul tegular,[116] castrele și fortificațiile provinciei[117] sau necropolele din Scythia,[118] monografii de sit – *Halmyris*,[119] *Troesmis*,[120] *corpora* numismatice,[121] care contribuie, fiecare în parte, la construirea imaginii de ansamblu a istoriei provinciei.

---

[110] Jones, 1964.
[111] Mitchell, 2007.
[112] Cameron, 2006.
[113] Wells, 1995.
[114] Gregory, 2010; Morisson, 2004.
[115] Vulpe, Barnea, 1968; Suceveanu, Barnea, 1991; Zahariade, 2006 – de această dată perioada fiind încadrată în perioada 284-681.
[116] Carboni, Iacob, 2017.
[117] Băjenaru, 2010.
[118] Preda, 1980 (Callatis), Soficaru, 2011.
[119] Suceveanu et al,. 2003.
[120] Alexandrescu et al., 2016.
[121] Preda, Nubar, 1973 (Istros); Ocheșeanu, Depeyrot, 2006 (sec. V în Dobrogea); Poenaru Bordea, Ocheșeanu, R., Popeea, A., 2004 (colecția MINA Constanța); Dima, Elefterescu, 2009 (Durostorum), (Noviodunum).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Nu o dată s-a demonstrat că punerea în circulație a unei cantități apreciabile de material arheologic și numismatic poate nuanța, dacă nu chiar schimba, percepția asupra anumitor perioade istorice sau regiuni, și exemplul cel mai la îndemână este oferit de efortul făcut, pentru Britannia, de echipa coordonată de Rob Collins și Lindsay Allason-Jones, autori ai volumului *Finds from the Frontier: Material Culture in the 4th-5th Centuries,* CBA Research Report 162. (Council for British Archaeology, 2010).

În acest context, cercetările noastre, desfăşurate, în ultimii ani, pe şantierele arheologice de la *Ibida* şi *Argamum* contribuie major la construirea edificiului cunoaşterii istorice pentru provincia Scythia.

II.a.Cercetările arheologice de la *Ibida*-Slava Rusă

Amintim faptul că vestigiile arheologice descoperite pe teritoriul și în vecinătatea orașului Ibida acoperă o perioadă istorică cuprinsă între paleoliticul superior[122], perioada eneolitică – cultura Gumelnița,[123] perioada greacă și elenistică,[124] romană,[125] romano-bizantină (a se vedea mai jos),[126] medio-bizantină și medievală și până în epoca modernă.[127]

Pentru perioada romano-bizantină, construirea sistemului defensiv de la Ibida-Slava Rusă, sistem ce cuprinde marea cetate Ibida, cu o suprafață de 24 ha, fortificația anexă, de cca. 3,5 ha, și fortul (turnul de observație) de pe dealul Harada arată importanța acordată acestui teritoriu situat pe drumul imperial ce lega cetatea *Noviodunum* de *Constantinopolis* şi la intersecţia tuturor drumurilor care legau centrele de pe *limes*-ul maritim cu cele de pe *limes*-ul dunărean. Datele arheologice, în special ceramică, circulația monetară, edificiile ridicate în această perioadă (*auditorium*-ul, Basilica Iconomof, edificiul cu hipocaust) şi însuşi sistemul de fortificare, format din cetatea de pe Valea Slavei (24 ha), fortificaţia anexă situată pe dealul Harada (3,5 ha) şi turnul de observaţie, străzile

122 Dobrescu, Doboș, 2022.

123 Mihail et al., 2018.

124 Iacob et al., 2014.

125 Paraschiv et al., 2006; dosarul epigrafic - Mihăilescu-Bîrliba, 2011.

126 Iacob, Paraschiv, 2015.

127 Iacob et al., 2005; Iacob, Paraschiv, 2021; rapoartele anuale de cercetare se regăsesc, începând din 2002, în Cronica Cercetărilor arheologice din România (http://cronica.cimec.ro/).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și podurile ne arată un oraș puternic, cu o viață economică prosperă și, posibil, un rol militar și administrativ de fundamentat în viitor.

Orașul, construit foarte probabil la începutul Dominatului, cunoaște momente critice în vremea lui Valens, când, în luptele cu goții, însuși împăratul este omorât (Hadrianopolis, anul 378). Prinsă în aceste evenimente, după ce anterior se pare că se situase de partea împăratului uzurpator Procopius în luptele pentru tronul Imperiului roman de Apus, provincia Scythia se resimte puternic, așa cum o demonstrează orizonul de tezaure îngropate cu acest prilej în Scythia și *Moesia Secunda*, dar și urmele unor puternice incendii identificate stratigrafic în sectoarele Turnul 10, Curtina G și Turnul 8, Poarta de Vest, practic latura cea mai expusă a cetății. După aceste evenimente, starea de nesiguranță face ca locuirea în mediul rural să fie abandonată, populația retrăgându-se la adăpostul zidurilor, așa cum o demonstrează rezultatele cercetărilor arheologice de la *Histria, Argamum, Halmyris*. În teritoriul cetății Ibida, ferme precum cea de la Fântâna Mare sau așezări de tip *vicus* de la Babadag, Camena își încetează activitatea; la Ibida nu se mai locuiește nici la vest de cetate, în acele structuri agrare dezvoltate în sec. IV, ci doar în zona extramurană, din imediata vecinătate a laturii de răsărit, zona fiind la adăpost de invadatori grație vecinătății dealurilor.

Secolul al V-lea, privit multă vreme drept un secol întunecat, cu invazii ale unor populații atrase de mirajul Capitalei, cu întoarcerea, presupusă, la economia naturală, se dovedește a fi pentru Ibida o perioadă relativ prosperă. Aflată la adăpostul unei a două linii fortificate ce dubla *limes*-ul dunărean și care mergea de la Enisala prin Babadag – Topraichioi – Mihai Bravu – Dealul Consul – Traian – Peceneaga până la Dunăre, Ibida cunoaște acum o perioadă de oarecare liniște, astfel că moneda intră fără întrerupere pe piața locală, se ridică edificii – e.g. *auditorium*-ul (Paraschiv, Mocanu, 2010) –, se realizează schimburi comerciale, se edifică basilici și monumente funerare etc.

Venirea la putere a lui Anastasius va pregăti și în Dobrogea o perioadă de dezvoltare nemaiîntâlnită până atunci, în vremea lui Justinianus: fortificația se reface din temelii, se construiește podul de la Poarta de Vest, se edifică cea mai mare și frumoasă basilică din Dobrogea, Basilica Iconomof, pentru care este adusă, din capitala Imperiului, marmură de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prokonesos. Atacul kutrigurilor lasă urme în viața cetății, dar aceasta își continuă nestingherită dezvoltarea. Abia atacurile, tot mai dese, ale avarilor și apoi avaro-slave din timpul lui Mauricius Tiberius (578, 586-587, 592, 593, 596(?), 600 (?) și al împăraților ce îl succedă pun în dificultate cetatea, ce părea inexpugnabilă. Efortul constructiv în timpul lui Mauricius Tiberius, când se repară incinta în zona Curtinei P și clădirea cu hipocaust avea să fie ultimul. Cetatea este treptat abandonată, morţii sunt îngropaţi printre ruine, moneda nu mai intră pe piața locală după anul 591/591 decât sporadic, viața economică decade, viața urbană se sfârșește la începutul secolului al VII-lea pentru a face loc unor tipuri de locuire încă puţin cunoscute. Complexul monastic însuși își închide porţile, tezaurul mănăstirii este ascuns, foarte probabil în contextul raidului din 591/592, când afectate de invazie au fost cetățile situate în interiorul Dobrogei: *Dinogetia, Troesmis, Tropaeum Traiani* și... *Ibida*, viața unor întregi comunități ia o altă turnură pe care înseși izvoarele istorice ezită să ne-o înfățișeze dincolo de ipoteze și incertitudini.

Cercetările arheologice sistematice se desfășoară sub coordonarea Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, în parteneriat cu Institutul de Arheologie din Iași (IAI), Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din București (IAB), Institutul de Antropologie „Francisc J. Rainer" din București (IAFRB), Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, Facultatea de Istorie (UAICII) și Facultatea de Biologie (UAICBI) de la Universitatea „Dunărea de Jos" din Galaţi, Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei din Chișinău, Institutul Naţional al Patrimoniului. Din anul 2013 în derularea cercetărilor este implicată și Università degli Studi di Sassari (Sardegna, Italia) în cadrul proiectului *(L)Ibida. Una città romana ai confini dell`Impero, le sue necropoli, il suo territorio,* susținut financiar de Ministerul Afacerilor Externe din Italia. Cercetările au un caracter interdisciplinar, cu implicarea unui mare număr de specialiști pentru domeniile: arheozoologie, paleoantropologie, ceramologie, numismatică, arhitectură și urbanism, epigrafie, geofizică, pedologie, topografie, GIS etc.

Șantierul Ibida funcționează ca șantier-școală pentru studenții de la Universitățile din Iași, Galați, Sassari, în cadrul programului „Școala de Arheologie", program la care participă ca voluntari și studenți ai altor universități din țară și din străinătate. În 2021 și 2022 pe șantier s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

desfăşurat un al doilea program destinat studenţilor şi nu numai: *Şcoala de vară de restaurare arheologică* (în parteneriat cu Institutul Naţional al Patrimoniului) şi Laboratorul de Arheologie (din iniţiativa UDJ Galaţi). Pe șantier s-au desfăşurat alte două proiecte care au ca scop educația *pro patrimonio*: „Tabăra de arheologie”, destinată elevilor de liceu (până în 2022, inclusiv) şi „Patrimoniul mai aproape de noi”, destinat elevilor din învăţământul vocaţional – artistic (până în 2016). Finanţarea activităţii de cercetare a fost şi este asigurată de către Ministerul Culturii, Consiliul Judeţean Tulcea – ICEM Tulcea, Ministero degli Affari Esteri (Italia), Komission für Alte Geschichte und Epigraphik München (2008, 2009), Rotary Club Iaşi (2005-2006), diverşi sponsori**.**

Situl a fost implicat în diverse proiecte de cercetare şi valorificare ştiinţifică şi pentru public:

- *Integratio. Places of Cultural Integration in tradition and perspective from visiting to meeting*, 2004-2005 (programul „Cultura 2000”);
- Black Sea – Unity and Diversity in the Roman Antiquity (BSUDRA), 2013-2015, (aplicant/beneficiar: C.J. Tulcea, finanţare UE în cadrul Joint Operational Programme „BLACK SEA BASIN 2007-2013”);
- *Tehnici noi de cartare şi investigaţie noninvazivă a siturilor arheologice în Dobrogea centrală. Studiu de caz: bazinul râului Casimcea* (ARCHAEOMAP)*, 2014-2017,* proiect finanţat de UEFISCDI conform Contractului nr. 318/21.10.2014 – PN-II-PT-PCCA-2013-4-0732;
- *(L)Ibida. Una città romana ai confini dell`Impero, le sue necropoli, il suo territorio*, 2013-2017, cu prelungire pentru 2017-2022 prin Accordo di Collaborazione di Ricerca tra l`Istituto di Ricerche Eco-Museali Tulcea e l`Università degli Studi di Sassari, Sardegna;
- *Scythia Mino*r *– o provincie de graniță a lumii romane: între Imperiul roman și Imperiul roman târziu*, proiect finanţat de UEFISCDI conform Contractului nr. 195/21.10.2015, cod proiect: PN – II- RU – TE – 2014 – 4 – 2563, 2015-2017.
- *Women at the Edge of Empire* (WAEE – DLV-78985),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

2018-2020 – proiect Marie Skłodowska-Curie, derulat de Andrei Soficaru (Institutul de Antropologie „Francisc Rainer” din București) la Facultatea de Arheologie a Universității din Southampton: *Ancient human and pathogen genomics across the Roman Empire*, finanțat de Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG), German Research Foundation (Bonn, Germania); proiectul se derulează în perioada 2022-2025.

Rezultatele cercetărilor au fost materializate în peste 131 de lucrări științifice publicate în română, engleză, italiana, franceză, germană, în țară și străinătate; 152 de comunicări la evenimente științifice pe cele mai diverse teme: arheologie, epigrafie, numismatică, paleoantropologie, arheozoologie, *small finds* etc.

Cercetările arheologice sistematice desfășurate la Ibida – Slava Rusă au ca an de debut 2021 și sunt în desfășurare. S-a avut în vedere, ca strategie de cercetare, dezvelirea unor zone din cetate (incintă, edificii), zone care puteau oferi informații consistente privind sistemul de fortificare, stratigrafia cetății, relația *extra muros – intra muros*, amenajările hidraulice, relația constructivă și funcțională dintre cetatea de pe valea Slavei și fortificația de pe dealul Harada etc. S-a avut în vedere identificarea, prin cercetări de suprafață, investigații geo-magnetice și arheofotogrametrie, urmate, în unele cazuri, de sondaje sau chiar săpături propriu-zise, a urmelor de locuire din vecinătatea cetății *Ibida*. Au fost astfel identificate, la vest de cetate, spre Mănăstirea Uspenia, zonele de locuire din perioada paleoliticului, așezarea neolitică, necropola romană și cea romano-bizantină, monumentul funerar romano-bizantin, edificii cu funcție agricolă de perioadă romană și necropola medievală. La nord-est de cetate a fost identificată o a doua necropolă romano-bizantină, iar spre sud-est locuirea *extra muro*s, urme de locuire de perioadă romană, necropola romană și, în spatele Mănăstirii Vovidenia, pe dealul La Donca, așezarea elenistică. La nord de cetate a fost identificată și se află în proces de cercetare o basilică paleocreștină, iar in punctul Fântâna Seacă, o fermă rurală. Alte urme de locuire, din Neolitic, au fost identificate apoi pe Valea Slavei în amonte (spre Fântâna Mare, dar și spre Slava Cercheză) și în aval (spre Camena), a doua epocă a fierului, perioada medio-bizantină și medievală târzie. Vom prezenta, pe scurt, în cele ce urmează, principalele sectoare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cercetate, monumentele dezvelite, respectiv descoperirile de obiecte arheologice. cele mai fascinante, dar și informațiile transmise de către acestea.[128]

Curtina G. După ce, cu ajutorul unei secțiuni care „taie" zidul de incintă, orientată N-S, amplasată la jumătatea acestuia, cu o lungime de 100 metri, au fost surprinse vestigiile și s-a putut stabili stratigrafia *extra muros – intra muros* pentru perioadele elenistică și preromană, romană timpurie și romană târzie, respectiv dezvelirea parțială a unor edificii, surprinderea sistemului de canalizare, observarea etapelor de construcție și refacere a incintei, alte amenajări urbanistice, s-a trecut la etapa următoare, aceea a dezvelirii în suprafață a unor edificii. Zidurile sunt păstrate în această zonă pe o înălțime de 3,6 metri, fundația are 1,5 metri adâncime, talpa zidului acesteia aflându-se la 5,1 metri față de nivelul actual de călcare. Incinta prezintă cel puțin două etape constructive: prima, cu blocuri mari, paralelipipedice, din piatră locală (calcar), păstrată pe șapte asize; a doua etapă, cu utilizarea de blocuri de mai mici dimensiuni, cioplite sumar, folosind pietricele pentru egalizare. Interesant este faptul că, la mijlocul curtinei, în etapa a II-a, este construită, din rațiuni strategice, o scară de acces spre creasta zidului – incinta îngustându-se până la 2,2 m grosime.

Prin secțiunea de control au fost dezvelite, parțial, în *intra muros*, vestigii ale unei *insula* cu clădiri de sec. IV-VI, cu un canal de colectare a apei menajere, cu un pavaj din ultima etapă de locuire a cetății, ce acoperă zona anterior locuită, și un cuptor roman, probabil pentru prelucrarea sticlei. În zona din vecinătatea imediată a incintei au fost surprinse câteva gropi de perioadă getică, în care a fost găsită o cantitate impresionantă de sticlărie siro-palestiniană.

O altă informație interesantă oferită de această primă secțiune este legată de cultul morților. și anume tratamentul copiilor morți la naștere sau imediat după naștere, deseori aceștia fiind păstrați în vecinătatea casei. În cazul nostru, nou-născutul a fost „înmormântat" într-o amforă.

Edificiul roman constituie una dintre descoperirile foarte importante menite să schimbe percepția istorică privind modul de înstăpânire a romanilor în Dobrogea. Edificiul, ale cărei ziduri, atât cât se mai păstrau în sec. IV d.Hr., au fost „călcate" de incintă, este construit din lespezi de piatră, alese cu grijă, legate cu mortar; are dimensiunile păstrate astfel:

[128] O sinteză a cercetărilor la Iacob, Paraschiv, 2021.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

lățimea de 11,20 m (axa E-V) și lungimea (minimum) 11,85 m (axa N-S), suprafața ocupată de acesta, măsurată la exterior, fiind de 132,72 mp. Edificiul, care a funcționat în secolele I-II d.Hr., avea trei încăperi, dispuse pe lungime, edificarea acestuia fiind legată de prezența unor militari/veterani în zonă, dovadă cele două diplome militare din anul 99 d.Hr. descoperite, una în interiorul edificiului, cealaltă în imediata vecinătate. Abandonat în timpul sau după domnia lui Antoninus Pius, edificiul este distrus în sec. IV d.Hr. în perioada împăraților Valens-Valentinianus, când în ruinele acestuia a fost ascuns un tezaur monetar de bronz de cca 200 de piese; în sec V-VI, zona din imediata vecinătate a incintei devine parte a necropolei cetății romano-bizantine.

Turnul 8 este unul dintre cele mai spectaculare turnuri ale cetății și, totodată, un unicat în lumea provincială romană din *Scythia* prin maniera de edificare. Acesta a avut, în perioada constantiniană, dimensiunile de 8,80 x 3,70 m, intrarea în turn, cu lățimea de 1,80 m fiind susținută de doi contraforți poziționați de o parte și de alta a intrării. La recompartimentarea din sec. VI, atunci când, practic, s-a construit, păstrându-se latura vestică ca linie de plecare, un al doilea turn în turnul mare, contrafortul de nord și pandantul său de pe latura de N-V au fost înglobate în fundațiile laturii de nord a turnului mic (interior); zidul turnului din faza timpurie se păstrează pe o înălțime de 1,35 m, iar cel din faza a doua pe o înălțime de 2,20 m.

Recompartimentarea, respectiv refacerea turnului se datorează unui eveniment întâmplat cândva în a doua parte a sec. IV sau în sec. V, când a fost incendiat și parțial distrus. De altfel, întreaga latură de vest era expusă și vulnerabilă (și turnul nr. 10 poartă urmele unor incendii puternice), apărând latura cea mai expusă a cetății, latura tangentă drumului ce lega *Noviodunum* cu *Ibida* și, mai departe, cu *Ulmetum, Tropaeum Traiani, Markianopolis* și *Constantinopolis*. Această soluție constructivă nu trebuie să surprindă, situându-se pe același palier cu realizarea unei scări de acces către zona de mijloc a curtinei. Datele de până acum ne arată o extraordinară capacitate a romanilor de a se adapta la specificul terenului, cu soluții tehnice dintre cele mai ingenioase, așa cum vom putea constata și la Poarta de Vest, la Curtina X, și la fortificația anexă. Stratigrafia turnului înregistrează cele două faze de construcție și reparație a incintei și a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

turnului și cele trei nivele de călcare de epocă romană timpurie, respectiv cele patru de epocă romano-bizantină. Că în turn funcționa o catapultă o demonstrează marea cantitate de bombarde – cca. 60 – din piatră de calcar găsite în turn.

Sectorul, denumit convențional **„Poarta de Vest”**, constituie, în fapt, punctul de intrare al pârâului Slava în cetate, acces atent „dirijat” și monitorizat. Cuprinderea cursului de apă s-a realizat prin albierea incintei dintre turnurile 2 și 3, turnuri aflate la mică distanță între ele, cărora constructorul le-a adăugat contraforți pe partea spre cursul de apă. Totodată, la interior, în imediata vecinătate a incintei s-a construit un pod cu picioare construite din piatră cu arce din cărămidă. Amenajarea datează din sec. VI; anterior, în zonă funcționa un edificiu ce fusese la un moment dat puternic incendiat. Și în acest sector sunt observabile cel puțin două faze constructive, cea de-a doua după atacul kutrigurilor – populație de neam germanic – ale căror raiduri în Dobrogea sunt documentate în mai multe dintre cetățile dobrogene (*Dinogetia, Argamum*), fiind datată cu ajutorul a două tezaure monetare, pierdute la construcția unuia dintre contraforți și la refacerea incintei.

Curtina X constituie unul dintre sectoarele a cărui cercetare este menită a oferi importante răspunsuri privind relația constructivă, cronologică și funcțională dintre cetatea de pe valea Slavei și fortificația de pe dealul Harada. Și în această zonă observăm elemente care țin de extraordinara capacitate a romanilor de a se adapta constructiv la realitățile din teren, mai mult, de a corecta unele „greșeli” anterioare, cum este cazul și la zidul de incintă (de cca. 2,10 m) ce urcă spre dealul Harada, accesul fiind realizat cu ajutorul unei scări. Într-o etapă ulterioară, probabil ca urmare a presiunii exercitate de deal, scara este anulată prin îngroșarea incintei cu încă 1 m. Pentru incintă, diferența de nivel, măsurată la 2 m, este de 0,90 m, plinta însăși fiind construită în trepte. Observațiile stratigrafice și cele de apareiaj permit formularea ipotezei de lucru că incinta a fost ridicată cândva în sec. IV și refăcută în sec. VI. În zona intramurană din vecinătatea incintei, un număr de blocuri de piatră de mari dimensiuni sugerează o amenajare pentru depozitul de chiupuri din zonă. Sondajele de pe dealul Harada arată maniera de construcție a celor două elemente ale sistemului defensiv de la Ibida, cetatea și fortificația, anume prin adosare,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ceea ce poate sugera momente diferite de construire.

Turnul 10. Cercetarea acestei zone a avut drept obiective punerea în evidență a relației *intra-muros – extra muros*, dezvelirea turnului și a cartierului de locuire din fața acestuia. Turnul are forma de potcoavă, cu dimensiunile – măsurate pe interior – de 15 x 3 m. În această zonă, intrarea în turn păstrează cinci asize din cărămidă, ce marchează începutul bolții intrării. În turn au fost înregistrate două momente de distrugere, primul după domnia lui Constantin cel Mare, al doilea din timpul lui Justinianus I, probabil în legătură cu atacul kutrigurilor. Dacă în turn cele două straturi de arsură măsoară cca. 50 cm, cartierul de locuire din imediata vecinătate a turnului nu prezintă nicio urmă de incendiu, semn că invadatorii nu au pătruns în această zonă în cele două momente critice.

Cercetările arheologice, desfășurate în perimetrul cetății în această zonă, au surprins un segment de locuire de perioadă romană târzie și romano-bizantină cu două edificii situate de o parte și de alta a unei străzi, cu trotuar pe latura din stânga, ce duce spre o piațetă amenajată în zona intrării în turn. Edificiul 1 (din stânga străzii), din care au fost puse în evidență două încăperi, avea și el funcție de depozitare; latura de nord-vest a acestuia este mărginită de un portic ce însoțește o stradă construită din plăci masive de piatră, actualmente puternic denivelată, ca urmare a cantității de dărâmătură care s-a prăbușit peste ea.

În fața Turnului 8, punct numit, convențional, ***Extra Muros* Nord** se afla în Antichitate o zonă de desfășurare a comerțului mărunt, cu o suprafață de cca. 50 mp, dovadă și marea cantitate de monedă de bronz găsită. Alte descoperiri interesante au fost realizate în zona *Curtina P,* anume Edificiul cu *thermae*, respectiv în jumătatea sudică cetății – *Auditorium*, prin cercetări arheologice preventive în 2008.

Edificiul cu *thermae* a fost construit în prima jumătate a sec. VI p.Hr., în timpul lui Justinianus (527-565) în același timp cu o refacere a incintei. O reparație a edificiului a avut loc în timpul lui Mauricius Tiberius. Sistemul era alcătuit din trei bazine (I-III), de formă semicirculară alungită (potcoavă), unul dintre acestea fiind săpat în emplectonul incintei, care în această zonă are grosimea de 2,20; *hypocaustum*-ul are 2 rânduri de *pilae*, orientate NV-SE. Și la nivelul *hypocaustum*-ului se observă o reparație, o *pila* fiind înlocuită cu un stâlp; *praefurnium*-ul. În această

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

zonă incinta se păstrează pe o înălțime de 3,10 m, iar fundația are o înălțime de 1,45 m.

***Auditorium*-ul** a fost adus la lumină cu prilejul a două campanii de cercetare preventivă pentru două investiții, una publică și una privată în zona central-sudică a cetății și a fost surprins parțial, un colț sub nivelul actual al străzii și un alt colț pe proprietate. Este vorba de un edificiu de mari dimensiuni, cu pereți din blocuri de piatră legate cu mortar. Zidurile surprinse în săpătură au o grosime de 0,72 m și se păstrează pe o înălțime de 2,30 m (măsurată de la nivelul plintei). Edificiul era pavat cu dale rectangulare de cărămidă prinse într-un strat de mortar și prezintă pe ambele laturi cercetate amprenta unei „băncuțe”, dovada că a avut funcția de *auditorium* în sec. IV-V.

Tot în interiorul cetății, pe terenul care astăzi constituie Baza arheologică 1, o altă cercetare preventivă a permis dezvelirea unei porțiuni de stradă romană, orientată perpendicular pe cursul de apă. Construită din plăci de piatră atent tăiate și fasonate, această stradă trebuie să fi dus către un pod ce permitea trecerea în cealaltă parte a cetății.

În afara cetății, spre vest, de-a lungul văii Slavei, au fost identificate o serie de construcții cu funcție agrară, cu una sau două încăperi, păstrate astăzi la nivel de fundații sau la nivelul a câteva asize. Acestea au funcționat cândva după primul sfert al sec. IV d.Hr. până la sfârșitul domniei lui Valens (378 d.Hr.).

Tot în afara cetății, în sectorul numit convențional *Extra Muros* Vest III, o secțiune cu dimensiunile de 20 x 2 m și adâncime maximă 5,25 m, realizată în anii 2006-2007 la aproximativ 300 m vest de incintă, într-o zonă cu cenușă, arsură și tasări cu pământ galben, a permis surprinderea straturilor succesive de sedimente arheologice provenite din cetate, datate în sec. IV-V d.Hr. (ceramică, un *mortarium*, greutăți pentru plase de pescuit, oase animale, sticlărie, o fibulă, o închizătoare de casetă cu decor antropomorf, monede), dar și câteva fragmente ceramice medievale timpurii (sec. XI), o monedă elenistică, câteva monede romane timpurii și un fragment de diplomă militară.

Vestigii creștine la Ibida. Dacă în iunie 1908, Raymund Netzhammer, în vizită la Ibida, anticipa importanța acestui sit pentru istoria creștinismului, prima basilică a fost dezvelită, parțial, câțiva ani

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mai târziu, de către locotenent-colonelul bulgar Iconomof: o basilică monumentală, trinavată, cu trei abside corespunzătoare celor trei nave, cu coloane de marmură, paviment de mozaic, una dintre cele mai importante din zona istro-pontică. Marmura folosită în decorarea basilicii de la Ibida provenea din import, din centre situate în bazinul oriental al Mării Mediterane: Proconesos, Aphrodisias și Naxos. Din decorațiunea de altădată s-au păstrat cinci capiteluri ionice cu impostă (piese fragmentare, cărora, însă, li se pot reconstitui dimensiunile), trei baze de coloane, trei fusuri, un fragment de cornișă, un pilastru fragmentar, două fragmente de la fusul unei colonete, precum și un mic capitel de colonetă. Capitelurile sunt decorate cu volute și frunze de acant, cruce latină și floare de crin stilizată. Dimensiunile lor sunt impresionante, depășindu-le cu mult pe ale tuturor celor cunoscute în Dobrogea. După toate probabilitățile, basilica de la Ibida a putut fi construită cândva în perioada Anastasius – Iustinian. Foarte probabil, basilica Iconomof nu e singulară, alte asemenea edificii, poate de dimensiuni mai mici, trebuie să fi fost mai multe în cetate. Probabil că basilica Iconomof a fost basilica episcopală, localizarea toponimului *Bipainon* din *Notitia Episcopatum* la Slava Rusă având șanse mari de confirmare.

Complexul monahal paleocreştin, situat la cca 3 km vest de cetate, este un alt monument unic pentru partea nordică a Dobrogei. Specialiștii care l-au cercetat – A. Opaiț, C. Opaiț și T. Bănică – în anul 1988, au surprins trei faze de evoluție, datate între a doua jumătate a sec. IV și finalul sec. VI. Complexul este alcătuit din două basilici cu o singură navă, și o capelă, toate în interiorul unei incinte. Mănăstirea era de tip *lavra:* călugării locuiau solitar în împrejurimi, întâlnindu-se doar în zilele de sărbătoare. Câteva descoperiri din complexul monahal sunt cu adevărat excepționale: un vas lustral (înalt de 92 cm), decorat cu vrejuri de viță de vie și struguri; o cruce din bronz cu agățători pentru candelă sau cădelniță.

Basilica *extra muros*, situată la cca. 60 m nord de incintă (turnul 10), a avut, probabil, funcție cimiterială; are un plan rectangular absidat, cu dimensiunile de 10,25 m x 8,45 m cu ziduri din piatră legate cu pământ, groase de cca. 0,65 m și se înscrie în categoria bisericilor cimiteriale cunoscute la *Tropaeum Traiani, Istros, Axiopolis, Beroe, Argamum.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

II. B. Şcoala de vară de conservare şi restaurare arheologică

Desfăşurată în două ediţii până acum (5-18 septembrie 2021, respectiv 6-20 septembrie 2022), Şcoala de vară de conservare şi restaurare arheologică iniţiată de către Institutul Naţional al Patrimoniului, Asociaţia Ibida Tulcea, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului şi ICEM Tulcea, în colaborare cu toate celelalte instituţii partenere în proiectul de cercetare Ibida-Slava Rusă, s-a derulat cu participarea următorilor specialişti/lectori: Ana-Irina Chiricuţă (restaurator, coordonator activităţi); Mioara Samoilă (restaurator piatră); Veronica Burtea (restaurator piatră, lector al atelierului de conservare primară); Călin Bârzu (restaurator piatră); Dumitru Dumitrescu (restaurator pictură); Ştefan Bâlici (arhitect); Anca Luca (inginer geolog, investigaţii mortare); Ionuţ Măcărescu (geolog); Oana Borlean (istoric, documentarea siturilor arheologice); Marius Streinu (arheolog, documentarea 3D a siturilor arheologice); Mihaela Iacob (arheolog expert); Dorel Paraschiv (arheolog expert).

Şcoala a avut atât o componentă teoretică, prin temele abordate în cursul prelegerilor susţinute de toţi invitaţii enumeraţi mai sus, cât şi o componentă practică prin lucrări de conservare primară derulată în sectoarele: Curtina G; Turnul 10, Curtina X, Cavoul „Tudorka”.

II. C. Laboratorul de arheologie

Iniţiat de Universitatea „Dunărea de Jos” Galaţi, în colaborare cu Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului (ISACCL), cu participarea celorlalte instituţii implicate în activitatea de cercetare, şi finanţat din *Fondul pentru Finanţarea Situaţiilor Speciale* pentru 2022 (4-10 iulie), respectiv 2023 (9-15 iulie), Laboratorul de arheologie a abordat următoarele teme:

- Istoricul cercetărilor de la (L)Ibida-Slava Rusă (Dorel Paraschiv – ICEM Tulcea, Mihaela Iacob – ISACCL);
- Tehnici şi metode moderne de cercetare în arheologie (Petre Colţeanu – Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa);
- Epigrafia în sprijinul arheologiei. Studiu de caz cetatea Ibida (Lucreţiu Mihăilescu-Bîrliba – Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iaşi);

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

- *A general guide to Roman ceramics, to the study of Roman ceramics, and what they can tell us* (Robin P Symonds – Muzeul Londrei);
- Introducere în ceramologie (Ștefan Honcu – Institutul de Arheologie Iași; Dorel Paraschiv – ICEM Tulcea);
- Conservarea primară în arheologie: tehnici de intervenţie și metode de analiză a materialelor (Ana-Irina Chiricuţă – Institutul Naţional al Patrimoniului);
- Vesela de sticlă în Antichitate (Sever Boţan – Institutul de Arheologie Iași);
- Rit și ritual funerar în necropola cetății Ibida (Laura Gheorghiu – Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza" Iași);
- Bioarheologia – analiza contextuală a rămășițelor umane. Teorie și practică (Ciprian Crețu – Institutul de Antropologie „Francisc Rainer");
- Sedimentologie și micromorfologie – aplicaţii în arheologie (Constantin Haită – Muzeul Naţional de Istorie București/ ISACCL)
- Introducere în arheozoologie (Daniel Malaxa – Institutul de Arheologie Iași);
- Numismatică și arheologie. Studiu de caz: circulația monetară la Ibida (Mihaela Iacob – ISACCL);

2023:

- Istoricul cercetărilor de la (L)Ibida-Slava Rusă (Dorel Paraschiv – ICEM Tulcea, Mihaela Iacob);
- Introducere în Arheobotanică. Importanţa informaţiilor botanice în arheologie (Mihaela Golea – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan");
- Periegheza ca metodă de investigare arheologică (Raluca Kogălniceanu – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan");
- Cunoașterea și protejarea patrimoniului natural (Antoaneta Seghedi – Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină);
- Utilitatea fotografiilor aeriene și imaginilor satelitare în identificarea siturilor arheologice (Carmen Miu – CNAIR).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

III. Arheologia necropolelor romane târzii din Scythia și participarea la proiectul „Ancient human and pathogen genomics across the Roman Empire”

Dacă cercetările arheologice în cetate și în zona de locuire au adus date fundamentale pentru istoria începuturilor stăpânirii romane în Dobrogea, cât și pentru finalul acesteia, un aport deosebit la cunoașterea ritului și ritualului funerar ale populației Dobrogei romane, din perspective interdisciplinare, îl aduc studiile realizate asupra necropolei Ibidei, aceasta fiind singura necropolă săpată cvasi-integral de către paleontologi. Prezentăm în continuare câteva aspecte legate de studiul necropolelor de epocă romană din Dobrogea, temă care a constituit o altă preocupare majoră pentru noi în ultimii ani.

În România, deși arheologiei funerare i se acordă o atenție destul de mare în sensul publicării materialului osteologic și arheologic rezultat în urma cercetărilor în necropole –,[129] până în prezent nu a fost elaborat niciun manual privind aspectele legate de cercetarea materialului osteologic uman de la faza de săpătură arheologică până la aspectele de valorificare științifică. Cercetarea necropolelor de perioadă romană târzie și romano-bizantină din provincia Scythia are o îndelungată tradiție. Au fost publicate monografii arheologice, studii, articole pentru necropolele cetăților greco-romane și romane târzii.

III.1. Arheologia funerară în cetățile Ibida și Argamum

Necropola de sec. IV-VII a cetății *Argamum* a fost identificată și parțial cercetată pe platoul argamens, într-o zonă ocupată anterior de

[129] Dovada este dată numărul mare de publicații în domeniu: Tombes tumulaires de l`Âge du Fer dans le Sud-Est de l`Europe. Actes du IIe Colloque International d`Archéologie Funéraire, îngrijită de Gavrilă Simion & Vasilica Lungu (Tulcea, 2000); Pratiques funéraires dans l`Europe des XIIIe-IVe s. av. J.-C., Actes du IIIe Colloque International d`Archéologie Funéraire (Tulcea, 2000), editată de Vasilica Lungu; Pratiques funéraires et manifestations de l`identité culturelle (Âge du Bronze et Âge du Fer, Actes du IVe Colloque International d`Archéologie Funéraire (Tulcea, 2006), îngrijită de Vasilica Lungu, Gavrilă Simion & Florin Topoleanu) și Alba Iulia (Homines, Funera, Astra, BAR International Series 2410, 2012; Homines, Funera, Astra 2: Beyond Death in Ancient Times (Romanian Case Studies), BAR International Series, 2015, editate de R. Kogălniceanu, R. G. Curcă, M. Gligor & S. Stratton.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

necropola elenistică, respectiv de locuirea romană de sec. II-IV d.Hr. Nucleul necropolei, zona în care aceasta are densitatea maximă și o anume organizare, este amplasată la cca. 200 m V de valul al doilea al cetății, într-o zonă care, în epoca romană timpurie, a servit drept loc de depozitare a unor resturi constructive și menajere ale cetății. Mormintele nu au fost notate cu rigurozitate, astfel încât s-au creat confuzii privind numărul celor excavate.[130] Necropolei nu i s-a dedicat un studiu special, descoperirile de morminte fiind menţionate în studii generale[131] şi, cel mai adesea, în rapoartele de cercetare arheologică publicate în CCA.[132] Un material care sintetizează cercetarea arheologică desfășurată în anii 1977-1980 și 1994-1995 în Sectorul *Extra Muros* analizează mormintele cunoscute până la acel moment din punctul de vedere al tipului de mormânt, respectiv, al inventarului depus.[133] Inventarul unui mormânt creştin a constituit obiectul unui articol semnat de M. Coja;[134] tot pe baza inventarului funerar, un mormânt a fost atribuit populației germanice.[135] În ultimii ani au fost publicate alte morminte excavate în sectorul *Extra Muros*.[136]

Necropola cetății *Ibida* a fost identificată în 2001, când a fost excavat un cavou de familie (cavoul „Tudorka"). **Cavoul romano-bizantin,** numit și **Cavoul Tudorka,** constituie cel mai spectaculos dintre mormintele de la (L)Ibida, un cavou cu *dromos* și cameră funerară, cu dimensiunile: 4,50 x 3,50 m și înălțimea de 1,92 m – camera funerară, respectiv 1,70 x 1,65 m și înălțimea de 1,65 m – *dromos*-ul. Monumentul a

[130] M. Coja (1971) pomeneşte trei morminte excavate, M. Mănucu-Adameşteanu (1980) spune că în campaniile1977-1978 a cercetat 12 morminte, dar trimite la un total de peste 20 de morminte cercetate, fapt care nu poate fi susţinut cu material osteologic şi date publicate; pe aceste considerente (existenţa datelor certe pentru 15 morminte) M. Iacob, care a preluat cercetarea acestui sector în 1994, a numerotat mormintele de la nr. 16. În prezent există documentaţie pentru 39 de morminte (informaţie M. Iacob). În studiul lui A. Soficaru (2011, 72-75) se fac referiri la bibliografia de până la nivelul campaniei 2009, inclusiv, dar și până la acest moment, din bibliografie lipsesc unele materiale.

[131] Coja 1971, 182.

[132] Mănucu-Adameşteanu, Topoleanu, Lungu, Iacob & Paraschiv 1997, http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=470&d=Jurilovca-Tulcea-Capul-Dolojman-1996), Iacob 2001; Iacob, Paraschiv & Mocanu, 2010, 108.

[133] Iacob, 1999 (2001).

[134] Coja, 1982.

[135] Mănucu-Adameșteanu, 1980.

[136] Iacob, 2011; Paraschiv et alii 2013; Iacob & Paraschiv, 2014; Iacob & Paraschiv 2017.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fost construit din blochete de piatră și cărămizi prinse în mortar, pavat cu cărămizi pătrate, tencuit și pictat *a secco*, servind pentru înhumarea a nu mai puțin de 39 de indivizi – copii, tineri, adulți, bătrâni – ai unei familii importante din oraș. Deși nu i-a fost dedicat încă un volum monografic, o serie de studii de specialitate îi sunt dedicate necropolei ibidense.[137]

Începând din 2002, prin săpături de salvare, și continuând apoi prin săpături sistematice au fost cercetate 200 morminte, situate în diferite zone ale acesteia. Necropola romano-bizantină se întinde pe o distanță de peste 1,5 km, la vest de cetate, și este suprapusă, parțial, de necropola medievală. La rândul ei, necropola romano-bizantină interferează cu înmormântări din alte epoci (Neolitic, epocă romană timpurie). Toate scheletele excavate au fost supuse analizelor paleoantropologice. Din punct de vedere al ritualului întâlnim gropile simple, cu pietre, ţigle sau cărămizi depuse pe o latură, la capul sau la picioarele defunctului; defunctul putea fi așezat pe un pat din tegule sau în coșciug de *tegulae*. Inventarul funerar, destul de sărac, lipsește deseori, iar atunci când îl întâlnim acesta constă, cel mai adesea, în accesorii vestimentare sau podoabe: catarame, fibule, piepteni, inele, cercei și, în câteva cazuri, opaițe, vase ceramice sau din sticlă, monede și chiar ofrande animale. Alături de celelalte elemente (orientarea mormintelor, poziția defuncților), inventarul, mai exact absența acestuia, pledează pentru caracterul preponderent creștin al necropolei.[138]

Prin punerea la dispoziție a analizelor de paleogenetică a materialului osteologic excavat în cele două situri, ca urmare a implicării în proiectul „Ancient human and pathogen genomics across the Roman Empire”, inițiat de către prof. dr. Cosimo Posth de la Institutul de Arheologie al Universității din Tübingen, finanțat de către Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) și German Research Foundation (Bonn, Germania), proiect ce se va derula în perioada 2022-2025, în țări precum Italia, România, Serbia, Croația și Germania, cercetările noastre în domeniu se înscriu pe alte coordonate, și anume conectarea la cercetarea europeană inter și

[137] Miriţoiu & Soficaru, 2003; Soficaru et alii, 2004; Aparaschivei at alii, 2012; Rubel & Soficaru, 2012; Soficaru, 2014; Andrei Soficaru, Ciprian Crețu, Date de bioarheologie privind două reînhumări de epocă romană de la Slava Rusă (antica Ibida), Congresul istoricilor români.
[138] Soficaru, 2007a; Soficaru, 2007b; Soficaru, 2012.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

multidisciplinară a necropolelor. De altfel, necropola Ibidei a fost parte a unor proiecte internaţionale graţie unui alt membru al colectivului de cercetare, Andrei Soficaru.

IV. Cartarea siturilor arheologice din judeţul Constanţa în cadrul proiectului ArchTerr

O altă preocupare în perioada de activitate de cercetător la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului a constituit-o cartarea siturilor din România, judeţul Constanţa fiind unul dintre judeţele-pilot. Această realizare a fost posibilă graţie implementării unui proiect de cercetare experimental-demonstrativă, proiect coordonat de către subsemnată: „Managementul integrat al patrimoniului arheologic: harta arheologică și proceduri administrative de cercetare și protejare a patrimoniului" (ArchTerr). Proiectul finanţat în anul 2019 de către Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI) din România în cadrul competiţiei organizate pentru subprogramul „Competitivitate prin cercetare, dezvoltare și inovare, instrument de finanţare. Proiect experimental demonstrativ (PED)" s-a derulat în perioada 2020-2022. Aplicaţia ArchTerr este un produs informatic realizat ca urmare a colaborării a două universităţi: Universitatea „Dunărea de Jos" din Galaţi și Universitatea Politehnica din Bucureşti, respectiv a specialităţilor din domeniile istorie şi inginerie.

Aplicaţia informatică ArchTerr este destinată utilizării de către serviciile deconcentrate ale Ministerului Culturii la nivelul fiecărei structuri administrative (judeţ), fiind monitorizată, la nivel central, de către structura de specialitate din cadrul Ministerului Culturii. Datele stocate sunt accesibile public, spre consultarea tuturor instituţiilor implicate în procedura de avizare a unor intervenţii în zone cu patrimoniu arheologic. Mai mult, orice entitate sau persoană interesată din perspectivă științifică, administrativă sau investiţională poate consulta *Harta* și *Baza de date* adiacentă, poate verifica direct, introducând coordonatele geospaţiale ale terenului de care este interesat, dacă acesta se află sau nu în interiorul sau vecinătatea unui sit arheologic. Ulterior acestei consultări celor interesaţi li se vor pune la dispoziţie procedurile administrative de protejare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a patrimoniului arheologic pentru fiecare caz în parte.

Au fost implementate o serie de funcționalități care așază aplicația ArchTerr la nivelul produselor similare din țări cu tradiție în ceea ce privește sistemele de evidență și monitorizare a patrimoniului arheologic precum:

- Translatarea bidirecțională și în timp real pe hartă, reprezentarea simultană a poziționării geografice în sisteme de coordonate WGS84 și Stereo70, transformarea dintr-un sistem în altul realizându-se automat;
- Verificarea în timp real a corectitudinii informațiilor privind poziționarea geospațială a unui sit, imediat după introducerea coordonatelor și posibilitatea corectării acestora;
- Reprezentări vizuale diferite ale informațiilor geospațiale în funcție de drepturile de acces ale fiecărui tip de utilizator (utilizator conectat, supervizor, vizitator) și de status-ul informației;
- Delimitarea mai multor categorii de suprafețe pentru un sit, prin poligoane: delimitare sit, delimitare zonă de protecție, delimitare suprafață cercetată, delimitare suprafață descărcată de sarcină arheologică;
- Accesarea facilă a informațiilor științifice, administrative și geospațiale de către orice persoană interesată, a poziționării spațiale a unui teren în raport cu un sit/zonă cu patrimoniu arheologic;
- Posibilitatea integrării unor baze de date realizate în alte sisteme informatice (e.g. baza de date realizată în sistemul eGISPat);
- Interconectivitatea cu *Baza de date*, accesarea fișei de evidență a sitului din *Hartă* și a poziționării pe hartă plecând de la *Fișa de evidență*;
- Generarea de documente în format pdf, urmare a interogării aplicației privind poziționarea unui teren în raport cu un sit arheologic/zonă de protecție;
- Posibilitatea analizei spațiale a două sau mai multe repere de pe *Hartă* prin măsurare;
- Produsul de hartă digitală interactivă al ArchTerr este implementat pe o arhitectură de cluster complet redundantă pentru a fi folosit ca instrument de lucru zilnic de către oficialii filialelor teritoriale ale Ministerului Culturii, investitorii privați, birourile cadastrale și agențiile de publicitate imobiliară, primăriile etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Baza de date – Fișa de sit. Aplicaţia adună laolaltă, în format digital, toate informaţiile disponibile la un moment dat despre siturile arheologice cunoscute la nivelul unui judeţ, provenind din diferite surse/instituţii (Ministerul Culturii/Direcţiile judeţene pentru cultură, UAT-uri, muzee și institute de cercetare), pe care le organizează într-o bază de date. Fișa de sit, instrumentul principal al bazei de date, conţine informaţii/elementele descriptive utilizate pentru evidenţa și clasarea siturilor arheologice la nivel oficial (Ministerul Culturii, Institutul Naţional al Patrimoniului), la care se adaugă câmpuri noi cu caracter ştiinţific şi administrativ. S-a dorit ca fişa ArchTerr să răspundă atât nevoilor de informare științifică, cât și celor de natură administrativă. Informaţia din fişă este organizată pe categorii de informaţie, într-o structură arborescentă, cu text liber, dar și termeni categoriali predefiniți, pornind de la datele de identificare ale sitului și ale asumării răspunderii privind corectitudinea informației stocate, până la descrierea în amănunt a contextelor și tipurilor de artefacte descoperite.

Categorii de informații: identificare sit; datare; categorie (sit); stare evidență sit (RAN, LMI, PUZ, PUZ etc); localizare: județ/județe, oraș, comună/comune, sat/sate, punct, toponim; coordonate sit / coordonate zonă de protecție (WGS sau/și Stereo`70); delimitare sit/zonă de protecţie: autor/autori, dată, metodă delimitare, repere geografice, repere hidrografice, repere rutiere, repere cadastrale; starea de identificare/delimitare (sit) prin cercetare de suprafață, cercetare de salvare, cercetare sistematică, cercetare preventivă, supraveghere, diagnostic arheologic, descoperire întâmplătoare, documentare cartografică, documentare aerofotografică, menţiune într-un izvor antic, menţiune într-un izvor epigrafic; descoperiri de materiale arheologice reprezentative: ceramică, materiale de construcţie, monede, obiecte din sticlă, obiecte din metal, obiecte din os, silex, piatră, inscripţii; stare de conservare vestigii; factori de afectare a stării de conservare; stare de cunoaștere/valorificare sit; regim proprietate sit; regim protecție sit; intervenţii în legătură cu situl și în zona de protecţie; arhiva documentară.

Fiecărei fișe de sit i s-a dedicat un cod, format după un anume algoritm, cu referire la poziționarea teritorială și numărul de ordine al sitului la nivelul structurii administrative de referință. În felul acesta, adăugarea, în viitor, de noi situri la nivelul UAT nu generează dublări/suprapuneri de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

informație. Baza de date este interconectată cu harta digitală, accesul către informație fiind posibil într-o manieră ambivalentă: acces de la hartă către sit, respectiv de la sit către hartă. Criteriile de căutare a informației sunt astfel concepute încât să permită o căutare facilă și o regăsire promptă, exhaustivă, a informației în baza de date, atât după un câmp/termen predefinit, cât și la o căutare liberă, cu termeni specifici domeniului.

Concepută ca un instrument de lucru de fiecare zi la dispoziția funcționarilor publici din cadrul direcțiilor județene pentru cultură, în primul rând, putând fi accesată atât de pe dispozitive fixe (PC), cât și mobile (laptop, tabletă, telefon), baza de date ArchTerr oferă o radiografie completă, științifică și administrativă a fiecărui sit arheologic în parte, permițând, odată ce datele sunt încărcate în fișa de evidență, răspunsuri prompte și măsuri administrative adecvate în vederea protejării patrimoniului arheologic. Pentru județul Constanța au fost cartate până în prezent un număr de 622 situri din diferite perioade istorice, „acoperind" 25 de UAT-uri: Agigea, Castelu, Ciobanu, Cobadin, Cumpăna, Cuza-Vodă, Deleni, Ion Corvin, Lazu, Medgidia, Mereni, Murfatlar, Nicolae Bălcescu, Năvodari, Ovidiu, Rasova, Saligny, Seimeni, Siliștea, Techirghiol, Topalu, Topraisar, Tortoman, Valul lui Traian, Țepeș Vodă. Analiza siturilor arheologice de pe teritoriul comunei Nicolae Bălcescu se regăsește în volumul M. Iacob, C.V. Marian, C. Băjenaru, *Folosirea aplicațiilor informatice pentru repertorierea siturilor arheologice. Studiu de caz: Comuna Nicolae Bălcescu din județul Constanța* (Brăila: Ed. Istros, 2023). Aplicația informatică a fost prezentată în mai multe reviste și volume indexate ISI din țară și străinătate,[139] cea mai importantă fiind contribuția din volumul MDPI, seria Applied Sciences, volum dedicat pentru *Advanced Technologies in Digitizing Cultural Heritage*: C. V. Marian, M. Iacob (2022), *The ArchTerr Project—A GIS-Based Integrated System for Cultural and Archaeological Heritage Protection (Pilot Phase Tested in Romania)*, Appl. Sci. 2022, 12, 8123, WOS:000846342800001, IF 2022: 2.838.

Toate acestea constituie contribuții domeniale la cunoașterea istoriei Dobrogei, parte a Levantului, în perioada romană și romano-bizantină.

[139] Marian, Iacob, Goga, 2021; Marian, Iacob, 2022.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Șantierul Ibida funcționează ca șantier-școală pentru studenții de la universitățile din Iași, Galați, Sassari. Din 2021 pe șantier se desfășoară un al doilea program destinat studenților, o școală de vară de restaurare arheologică

În timpul Școlii de vară de conservare arheologică primară pe șantierul Ibida-Slava Rusă, septembrie 2022 (foto: Arhiva șantierului)

Cetatea Ibida, sector Curtina G, Turnul 8 (foto: D. Zaharia)

Cetatea Orgame/Argamum, vedere dinspre lacul Razelm (foto: Arhiva șantierului)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Laboratorul de arheologie”, inițat de Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați în parteneriat cu ISACCL, se desfășoară la Ibida din 2022, în prezența prof.univ. dr.ing. Puiu Lucian Georgescu, rectorul universității gălățene.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Şcoala de Vară de la Cetatea Carsium: istorie, arheologie, patrimoniu cultural și natural

Daniela Mihai

Din anul 2022, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului este partener alături de Institutul Naţional al Patrimoniului (coordonator), Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa, Consiliul Județean Constanţa, Primăria Orașului Hârşova, Uniunea Democrată Turcă din România, Universitatea din București – Facultatea de Istorie, la organizarea *Şcolii de Vară de la Cetatea Carsium* (Hârşova), al cărei scop este cunoașterea cercetării arheologice, a metodelor și tehnicilor, a investigațiilor non-invazive și interdisciplinare care contribuie la înțelegerea și protejarea unui sit arheologic, precum și la protejarea și promovarea monumentelor istorice și a patrimoniului natural. *Şcoala de Vară de la Cetatea Carsium* discută cazuri de bune practici în restaurarea siturilor arheologice și inițiază acțiuni de igienizare și inventariere în necropola otomană, adresându-se elevilor, studenților și tinerilor care au preocupări și activități în domeniile: istorie, arheologie, antropologie, patrimoniu cultural și natural, dar și pasionaților de cultură și apropiați ai patrimoniului cultural și natural.

Cetatea din Hârşova a fost cucerită de sultanul Mehmed I Celebi (1386-1421) în urma campaniei din anul 1419, ceea ce a determinat acțiuni ample de întreținere și reparare a acesteia și, implicit, dislocarea unui număr mare de soldați și aparat administrativ care să implementeze aceste măsuri. Otomanii au organizat orașul și împrejurimile și au creat o kaza, ce presupunea existența unei cetăți, a orașului otoman și a unei zone agricole. Kazaua Hârşovei a fost o subunitate administrativă a sangeacului de Silistra. În jurul cetății a trăit o comunitate otomană numeroasă, al cărei cartier se concentra în imediata apropiere a cetății. Un obiectiv special al *Şcolii de Vară* a fost cunoașterea comunității locale turce, precum și a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

monumentelor istorice aparținând acesteia.

Prima zi a primei ediții a fost dedicată istoricului cercetării arheologice de la Hârșova, prin prezentarea pe care a susținut-o responsabilul științific, dr. Constantin Nicolae, care a realizat o trecere în revistă a tehnicilor de cercetare arheologică, precum și a principalelor descoperiri arheologice din cetatea Carsium. Înainte de a vizita geamia din Hârșova, dr. Daniela Mihai (Institutul Național al Patrimoniului, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului) a prezentat date despre monumentele istorice din Hârșova, precum și despre geamia și necropola otomană. Geamia din Hârșova, monument istoric, a fost construită în jurul anului 1812, în timpul sultanului Mahmut al II-lea (1785-1839), care a domnit între anii 1808-1839. Domnia sa a rămas în istorie mai ales datorită largilor reforme administrative, fiscale și militare întreprinse, care au culminat cu Decretul Tanzimatului (Reorganizării), aplicat de fiii săi Abdülmecid I și Abdülaziz I. Geamia este în continuare loc de întâlnire și rugăciune al comunității musulmane.

Un alt subiect abordat în cadrul *Școlii de Vară* a fost cel legat de prezentarea tehnicilor de documentare în arheologie, precum și de investigații interdisciplinare în cercetarea arheologică, cu studii de caz și de bună practică prezentate de dr. Adrian Bălășescu, cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan". Având în vedere aceste impresionante monumente istorice din Hârșova, un alt subiect de interes s-a referit la dezvoltarea turismului cultural și altor proiecte conexe, care să pună în valoare și să integreze obiective culturale și naturale din Hârșova. Reprezentanți ai autorității locale au prezentat stadiul proiectelor derulate de Primărie. Partea teoretică a fost completată de două zile de activitate practică: prezentarea patrimoniului natural din Hârșova, precum și activitatea de inventariere și igienizare a unei suprafețe din necropola otomană.

Prezentarea patrimoniului natural a fost realizată de profesorul Dan Grigorescu, director științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Alături de profesorul Marius Skolka, din partea Universității „Ovidius" din Constanța, domnia sa a prezentat pe teren cele mai importante obiective ale patrimoniului natural.

Ultima zi a fost dedicată cercetării de teren în sensul inventarierii necropolei otomane și a cunoașterii unor tehnici de inventariere pe baza

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

unor fișe descriptive de monument istoric. Necropola otomană, clasată monument istoric, este datată în secolele XV-XIX și aparţine comunității otomane ce a trăit pe teritoriul Hârșovei. Niciodată cercetată, necropola se întinde pe o suprafață de aproximativ două hectare și cuprinde peste două mii de morminte. Studenţilor le-au fost prezentate tehnicile de inventariere, fiind documentate și inventariate peste 20 morminte. Ritualul de înmormântare în necropolă era cel obișnuit, corpul este așezat cu picioarele spre Mecca și cu fața îndreptată către aceeași direcţie, fără coșciug, într-o nișă din groapă, înclinată cu fața spre Kaaba. Marcate cu un șir de pietre care le conturează, mormintele au o formă ovală, cu pietre de mormânt la capăt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Litografie din colecțiile Muzeului Național al Hărților și Cărții Vechi, partener al ISACCL în proiectul „Orașe-porturi în regiunea danubiano-pontică”

HIRSOVA, ON THE DANUBE.

Dezvoltarea turismului cultural și altor proiecte conexe, care să pună în valoare și să integreze obiective culturale și naturale din Hârșova, este una dintre temele Școlii de Vară de la Cetatea Carsium

Geamia din Hârşova, construită în jurul anului 1812

Monument istoric, dar şi loc de întâlnire şi rugăciune al comunităţii musulmane actuale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Igienizarea necropolei otomane din Hârşova

Profesorul Dan Grigorescu, director științific al ISACCL, prezintă cursanților patrimoniul natural din zona Hârșovei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la hegemonia otomană la globalizare

Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif

În secolul al XV-lea însă se produce o schimbare radicală în bazinul pontic. Ca urmare a presiunilor și intrigilor latine în politica bizantină, a luptelor interne pentru succesiunea la tron, a atacurilor neîntrerupte ale turcilor care reușesc să împresoare Constantinopolul, Bizanțul este cucerit, în cele din urmă, în 1453 de otomani. Imperiul Bizantin părăsește scena istoriei, deschizând calea spre afirmare Imperiului Otoman. Pentru câteva secole Marea Neagră devine un „lac turcesc", însăși numele sub care astăzi ne referim la ea fiindu-i atribuit de noii cuceritori ai Bizanțului în virtutea faptului că se afla situată la miazănoapte de Constantinopol, redenumit și el Istanbul. Deși urmează palpitante secole de frământări și conflicte militare, care nu de puține ori cunosc spectaculoase răsturnări de situație, nu vom intra în foarte multe detalii istorice aici privind expansiunea otomană, întrucât nu acesta este scopul prezentei expuneri. În acest sens, ne vom limita la a menționa că așa cum Roma în Antichitate a umplut matca vechii lumi grecești și chiar a depășit-o, la fel Imperiul Otoman va inunda și va trece dincolo de fosta matcă a Bizanțului, intrând pe parcursul existenței sale în coliziune cu alte puteri imperiale ale vremii, și ele aflate în ascensiune. Astfel, în ceea ce privește spațiul istro-pontic, acesta devine un areal intens disputat inițial între Imperiul Otoman, Imperiul Rus și cel Austro-Ungar, pentru ca mai apoi acestora să li se adauge și Imperiul Britanic, cel Francez și cel German, dar și Regatul Piemontului. În echilibrul de forțe dintre aceste puteri, alianțele s-au făcut și desfăcut de mai multe ori pe parcursul secolelor, de fiecare dată însă otomanii fiind plasați în opoziție cu Imperiul Rus cu care își disputau supremația asupra bazinului Mării Negre și a zonelor de vecinătate din Balcani și Caucaz. În acest context de confruntare, strâmtorile care asigurau accesul dintre Mediterana și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Marea Neagră, care acum se aflau sub control otoman, capătă o relevanță deosebită. Ele devin cea mai importantă miză a acestui joc de forță, care practic fracționează unitatea celor două mări ce funcționase relativ neîntrerupt încă din Antichitate ca spațiu al comerțului internațional, controlat printr-un fel de condominiu de-a lungul mileniilor de greci, romani și de bizantini. Totodată, și Dunărea cu gurile ei de vărsare, care reprezentau o cale alternativă de acces pentru puterile europene în bazinul pontic, se adaugă problemei strâmtorilor, devenind, de asemenea, o miză principală a aceluiași echilibru și joc de putere. Până la urmă, chiar capitala unuia dintre pretendenții la întâietate, respectiv Viena, capitala Imperiului Austro-Ungar, era traversată de apele fluviului. De altfel, otomanii vor pătrunde pe culoarul dunărean până la porțile Vienei, pe care o vor asedia în două rânduri fără succes (1529, 1683). În schimb, în drumul lor către Viena, turcii reușesc să cucerească alte două cetăți de prim rang, Belgradul (1521) și Budapesta (1526), pe care le transformă în pașalâcuri.

Odată intrați pe coridorul dunărean și ținând cont de importanța pe care o căpătase Dunărea în contextul în care comerțul cu spațiul istro-pontic și Orientul, care odinioară își găsea un punct terminus în Occident, acum se oprea la Istanbul, turcii otomani vor proceda la restaurarea, consolidarea și extinderea unui număr însemnat din vechile fortărețe romane ce făcuseră parte din *limesul dunărean*. În sens contrar, vor proceda la distrugerea zidurilor majorității fortificațiilor de pe litoralul vest-pontic. Cu timpul, însă, puterea otomană se erodează în nenumăratele confruntări cu celelalte puteri coloniale ale Europei și ajunge să le facă acestora concesii similare cu cele pe care bizantinii le făcuseră venețienilor și genovezilor. Pe această cale, Imperiul Otoman devine din ce în ce mai dependent de celelalte imperii din spațiul vest-european, care între timp descoperiseră continentele americane și pe cel austral, creându-și un ascendent greu de depășit. Așadar, înscriindu-se pe același parcurs al fatalității pentru ceea ce reprezenta autoritatea și hegemonia imperială, după cum o demonstrase anterior experiența bizantină, pe parcursul secolului al XIX-lea și Imperiul Otoman ajunge să-și cunoască propriul declin, fiind denumit în marile cancelarii europene care începuseră să-și dispute deja posesiunile otomane ca „Bolnavul Europei" sau „Problema Orientală".

În ceea ce privește perioada de dominație otomană asupra spațiului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

istro-pontic, trebuie menționat că, dincolo de succesiunea conflictelor și războaielor care au măcinat regiunea, administrația otomană a dat dovadă de inspirație și ingeniozitate, dar și de moderație, îmbinând într-un mod cât se poate de fericit în condițiile date experiența imperială bizantină cu tradiția musulmană specifică turco-otomanilor. Așa spre exemplu, membrilor cultelor religioase acceptate în imperiu li se recunoștea dreptul de a se organiza în comunități denumite *milleturi*, către secolul al XVIII-lea existând deja în teritoriile imperiale un *millet* gregorian al armenilor, unul catolic, unul evreiesc, dar și unul ortodox, mult mai mare decât acestea, și, bineînțeles, un *millet* musulman. Astfel, acel spirit levantin la care am făcut referire anterior, caracteristic pentru o zonă a multiplelor interferențe cultural-civilizaționale cum fusese Bizanțul, se menține ca o constantă și în arealul aflat de această dată sub control otoman. Faptul va face posibilă inclusiv o încercare de resuscitare a Bizanțului ortodox în teritoriile românești în perioada fanariotă (sec. XVIII-XIX).

Toate aceste aspecte se vor reflecta și în viața porturilor care vor alterna momentele de efervescență și înflorire cu cele de distrugere, dezastru și agonie produse ne nenumăratele conflicte militare. Trecând peste aceste realități fluide, în economia de ansamblu a raporturilor dintre puterile aflate într-o permanentă dispută, porturile dunărene capătă în această perioadă o importanță deosebită. Astfel, în urma păcii de la Adrianopol din 1829, când se instituie libertatea comerțului pe Dunăre și Mare Neagră, ele cunosc o perioadă de ascensiune. Brăila și Galați, de unde se exportau importante cantități de grâne și produse animaliere, reprezintă exemple elocvente în acest sens. Faptul poate fi considerat un precedent pentru ceea ce se va întâmpla după Războiul Crimeii, când prin Tratatul de la Paris (30 martie 1856) Dunărea este pusă sub control internațional și se asigura neutralitatea Mării Negre. Tot atunci se înființează Comisia Europeană a Dunării (CED), din care fac parte Marea Britanie, Franța, Austria, Prusia, Rusia, Imperiul Otoman și, mai târziu, Principatul și Regatul României, și care în perioada 1856-1938, cât a ființat, a avut misiunea de a veghea la libertatea comerțului internațional pe Dunăre. CED și-a început activitatea la 4 noiembrie 1856 la Galați, ulterior fiind mutată la Sulina, unde între 1860-1868 se construiește Palatul CED. De altfel, Sulina ca așezare cunoaște o dezvoltare spectaculoasă în perioada de funcționare a CED,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dintr-un sat sărăcăcios devenind un centru urban cosmopolit, cu toate utilitățile vremii (iluminat public, rețea de apă potabilă, telegraf, telefon etc.). La fel, și porturile Galați și Brăila intră într-o perioadă de dezvoltare, aici înființându-se consulate ale membrilor CED și numeroase reprezentanțe comerciale străine. Într-o perspectivă de ansamblu, putem spune că în intervalul de funcționare a CED porturile dunărene intră într-o perioadă de înflorire, care nu va fi afectată nici măcar de izbucnirea Primului Război Mondial, chiar dacă componența CED va cunoaște unele modificări. Acum se realizează ample lucrări de dragare și amenajare a brațelor Dunării, astfel încât navigația să decurgă în bune condiții, figura centrală a acestor lucrări de amenajare care dau un puternic avânt navigației pe Dunăre și porturilor dunărene fiind britanicul Sir Charles A. Hartley, care ulterior va fi consultat și pentru amenajarea altor porturi, inclusiv a Constanței, Varnei sau Burgasului. De altfel prezența sa și a investițiilor britanice nu este deloc întâmplătoare în acest context, având în vedere interesele comerciale majore pe care Marea Britanie le avea în regiunea istro-pontică, în special în ceea ce privea transportul grânelor către partea vest-europeană. Succesul lucrărilor coordonate de Sir Charles A. Hartley probabil că s-a reflectat într-o oarecare măsură și în diminuarea prețului pâinii în Anglia de aproximativ 40 de ori către finalul secolului al XIX-lea.

Așadar, hegemonia pe care otomanii o dobândiseră inițial în regiunea istro-pontică, pe parcursul modernității odată cu declinul Imperiului Otoman, migrează către un control internațional a cărui principală misiune este aceea de a asigura viabilitatea vechilor rute comerciale deschise anterior de greci, menținute de romani și de bizantini și reimpulsionate, după cum am văzut, de venețieni și genovezi. Această realitate vine practic să evidențieze că vocația acestui spațiu aflat la intersecția lumilor, adică prin definiție unul de sinteză și interacțiune cultural-civilizațională, nu poate fi deturnată în sensul instaurării vreunei hegemonii permanente de tip imperial.

Secolul al XX-lea prin definiție s-a arătat a fi unul al disputelor și conflictelor ideologice. Este secolul celor două războaie balcanice, dar și al celor două conflagrații mondiale și totodată al dispariției celor trei imperii, care făcuseră o tradiție din a-și disputa hegemonia în spațiul istro-pontic, respectiv Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Austro-Ungar. Prin urmare, ideologiile naționale reușesc să învingă cumva în acest răstimp

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ideologiile imperiale. Totodată însă, în același secol XX are loc Războiul Rece, în urma căruia arhitectura de putere fundamentată pe ideologia comunistă, având drept vârf de lance Uniunea Sovietică (URSS), ajunge să capituleze în fața capitalului și ideologiei liberale a Occidentului de inspirație anglo-saxonă, având în prim-plan Statele Unite ale Americii (SUA). Este secolul în care germenii globalizării încep să fie din ce în ce mai vizibili.

Secolul al XXI-lea se caracterizează pe sine ca fiind unul al postmodernității, invocând o ireversibilitate a procesului de globalizare. Cu toate acestea, tendințele globalizării par a fi destul de înșelătoare și complexe, nefiind în măsură încă să ofere proiecția unei finalități certe. Mai mult decât atât, ele par a readuce în prim-plan aceleași vechi dispute și contorsionări cu profil ideologic, care în substrat se arată a fi tributare unor concepții și proiecții geopolitice ce ajung să opună perspectivele eurasiatice, specifice nomazilor uscatului, celor euroatlantice, caracteristice așa-numiților nomazi ai mărilor. Astfel, regiunea istro-pontică astăzi, cum de altfel s-a întâmplat în atâtea rânduri de-a lungul timpului, poate de prea multe ori, se află din nou sub spectrul războiului, privind către viitor cu incertitudine și circumspecție.

Însă dincolo de această realitate prezentă și de tumultul milenar al regiunii, toți cei care viețuim acum în acest areal, indiferent de apartenența noastră națională, religioasă etc., deja împărtășim o bogată și îndelungată istorie care ne aduce împreună și ne face să simțim laolaltă. Urbele noastre poartă mărturia mileniilor care ne înrădăcinează în aceste locuri pe toți deopotrivă. Vedem astăzi vestigii preistorice peste care se suprapune moștenirea Antichității greco-latine, cea a Bizanțului, a perioadei otomane etc. Vetre de așezări neolitice, fortificații de Epoca Bronzului și Epoca Fierului, ruine de temple grecești, castre romane, turnuri genoveze și cetăți medievale fac parte din peisajul nostru cotidian, amintindu-ne trecutul îndelungat din spatele așezărilor noastre. Creștinismul, în mod special cel ortodox, islamul și iudaismul, mai simplu spus religiile abrahamice, se intersectează în acest spațiu și au învățat să conviețuiască. Moscheea, Sinagoga și Biserica Creștină stau laolaltă în marile centre urbane și, în special, în cele portuare, unde s-au întâlnit în mod predilect pe parcursul timpului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Bazinul Mării Negre, hartă din colecțiile Muzeului Național al Hărților și Cărții Vechi, partener al ISACCL

Imperiul Otoman în perioada sa de maximă expansiune, domnia lui Soliman Magnificul (1520-1566)

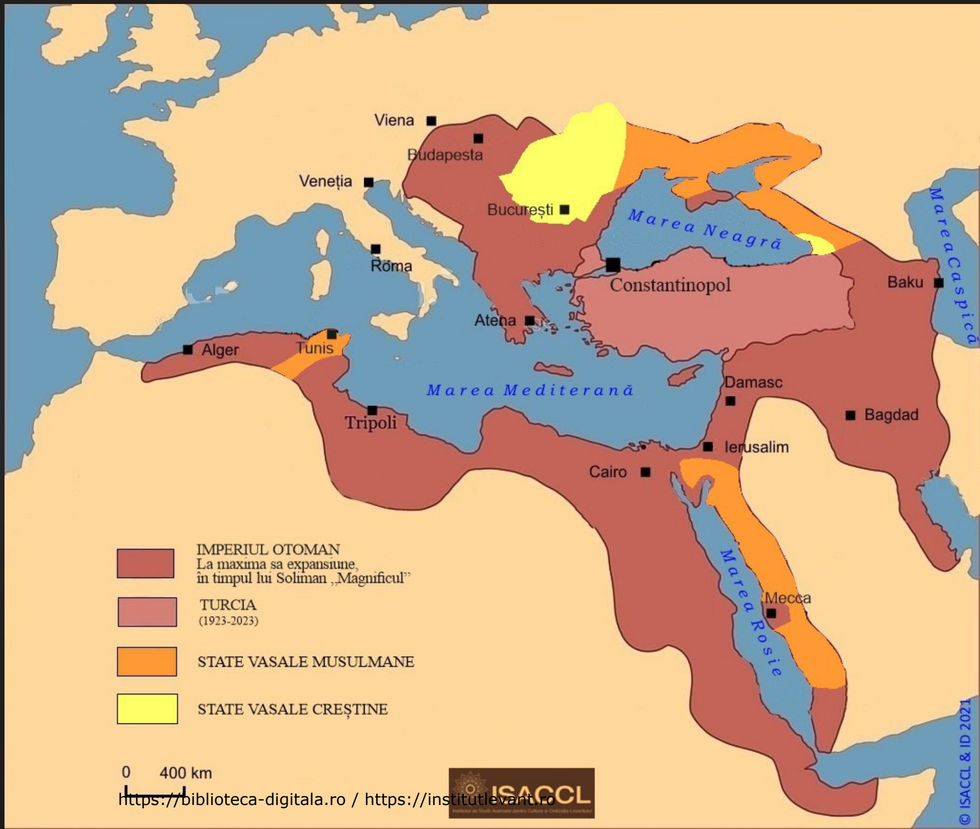

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Garry Jacobs, președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință, la sesiunea dedicată Balcanilor de Vest în cadrul conferinței „Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate”, organizată de ISACCL, București, 1-2 aprilie 2019

Foștii președinți Mladen Ivanić (Bosnia-Herțegovina), Viktor Iușcenko (Ucraina), Petru Lucinschi (Republica Moldova), Petăr Stoianov (Bulgaria), keynote-speakers la sesiunea „Balcanii de Vest”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Hărți din colecțiile Muzeului Național al Hărților și Cărții Vechi, partener al ISACCL în proiectul „Orașe-porturi în regiunea danubiano-pontică”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PROGRAME DE CERCETARE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISTORIA RECENTĂ. DE LA REVOLUȚIILE DIN ESTUL EUROPEI LA PRIMĂVERILE ARABE. DE LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI RECE LA RĂZBOIUL DIN UCRAINA

Emil Constantinescu,
Laura Ganea, Alexandru Florea

Revoluțiile din Estul Europei și destrămarea URSS

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Istorie și mit. Revoluțiile anticomuniste din Europa de Est

Emil Constantinescu

Revoluțiile anticomuniste din Europa de Est de la sfârșitul secolului XX ies acum din actualitate, pentru a intra în istorie și mit. Prăbușirea imperiului comunist din interior, într-un timp foarte scurt, a făcut ca revoluțiile anticomuniste să pară un miracol. Între 1989 și 1991, cu excepția tragică a României, unde libertatea a fost plătită cu prețul a 1100 de morți, a 3500 grav răniți și a 3500 de persoane arestate și torturate, Imperiul Sovietic s-a prăbușit în fața unor mișcări pașnice. Analiza contextului politic, economic și social nu umbrește acest miracol, ci dimpotrivă, îl pune și mai mult în valoare. Mulțimile care au înfăptuit revoluțiile au fost atrase la început de proiectul reformator al lui Mihail Gorbaciov, cu speranța normală și sinceră că acesta va duce la o îmbunătățire a vieții lor. Reformele inițiate la mijlocul anilor '80 în URSS prin *perestroika* (reformă) și *glasnost* (transparență) au avut un rol important în declanșarea schimbării. Intelectualii, mai puțin interesați de *perestroika*, au fost atrași de *glasnost*. Ei au fost încântați de posibilitatea de a vorbi liber după decenii de interdicții. Grupurile de intelectuali care au avut atunci posibilitatea să se constituie la vedere în Rusia, în republicile din URSS, în țările satelit din Europa de Est au elaborat un proiect propriu de schimbare a regimurilor comuniste. Acest proiect s-a dezvoltat pe trei paliere. Primul, un proiect de redescoperire a identităților naționale prin limbă, cultură și memorie istorică. Al doilea, un proiect de natură religioasă, renașterea spiritului religios jucând un rol covârșitor în întregul spațiu al fostului Imperiu Sovietic. Al treilea, un proiect politico-economic, prin propunerea unor reforme radicale care să ducă rapid la o economie capitalistă și la o democrație de tip occidental. Pe măsură ce reformele economice de tip

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

perestroika eșuau, s-a produs o translație a interesului mulțimilor de la proiectul Gorbaciov la proiectul intelectualilor radicali pe care aceștia au reușit să-l facă public, folosind *glasnostul*. În aceste condiții, conspirația serviciilor secrete comuniste, care prevedea o tranziție treptată, cu menținerea controlului Partidului Comunist și a unui Imperiu sovietic mai liberalizat, a eșuat. Mulțimile au optat pentru proiectul radical. Forța cu care l-au adoptat ține, însă, de etos și nu de o abordare rațională. Etosul, care a pus în mișcare mulțimi uriașe pe un spațiu uriaș, poate fi înțeles numai printr-o abordare de tip antropologic. Este adevărat, a existat o presiune militară externă asupra Imperiului comunist sovietic, atras de Occident și, în special, de Statele Unite ale Americii, într-o cursă a înarmării la care nu a mai putut face față economic și tehnologic. Este adevărat că a existat o presiune politică și civică a Occidentului pe tema respectării drepturilor omului și un canal de comunicare deschis prin posturile de radio finanțate de SUA. Dar acestea au fost doar condiții, nu cauze. Nicio conspirație externă sau internă nu putea să organizeze această schimbare, dacă nu ar fi existat determinarea unor mulțimi de oameni care au crezut în idealuri și au fost dispuse să lupte și să moară pentru aceste idealuri. Aceste momente sunt rare la nivelul întregii istorii a lumii.

România, caz particular

Laura Ganea

Pe parcursul anului 1989, Europa Centrală și de Est a rupt lanțurile care o legau, încă de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, de comunism și de Uniunea Sovietică. Lună de lună, evenimentele se succed cu o repeziciune nemaiîntâlnită și reușesc să ia prin surprindere, deopotrivă, cancelariile occidentale și birourile cu iz imperial ale Kremlinului. Atât Mihail Gorbaciov[1], cât și George Bush Sr.[2], liderii celor două superputeri, în momente diferite și împrejurări diferite, vor recunoaște acest lucru.

[1] Mihail Gorbaciov, Memorii (București: Editura Nemira, 1994)
[2] Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, La cele mai înalte nivele (București: Editura Elit, 1995)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

1989, un an miraculos

La început de an, în Varșovia, președintele comunist al țării, generalul Wojciech Jaruzelski, îi mărturisea ambasadorului american în Polonia, John Davis, că se consultă frecvent cu Mihail Gorbaciov și că liderul de la Kremlin sprijină politica de conciliere cu *Solidaritatea*, primul sindicat liber constituit în spatele Cortinei de Fier, condus de Lech Wałęsa. La 16 ianuarie 1989, în capitala cehoslovacă, locuitorii ies în stradă pentru a-l comemora pe Jan Palach. Gestul studentului Universității Caroline, care și-a dat foc în inima orașului, în Piața Wenceslas, la 16 ianuarie 1969, a reprezentat forma extremă de protest față de invazia sovietică din august 1968, când tancurile Armatei Roșii înăbușeau *Primăvara de la Praga*, inițiată de Aleksandr Dubcek. După douăzeci de ani de la sacrificiul lui Jan Palach, autoritățile comuniste arestează opt sute de persoane, printre acestea aflându-se și dramaturgul disident Václav Havel. La doar trei zile distanță, dictatorul comunist bulgar Todor Jivkov nu se putea împotrivi solicitării președintelui francez François Mitterand, în vizită oficială la Sofia, de a se întâlni și cu reprezentanții opoziției. Întrevederea s-a desfășurat la sediul Ambasadei Franței și a durat mai bine de trei ore. Jelio Jelev, primul președinte democrat al Bulgariei (1990-1997), s-a numărat printre invitați. După douăsprezece zile de la manifestațiile de stradă din Praga, la Budapesta, ministrul reformator Imre Poszgay, vechi membru al Partidului Socialist Muncitoresc Ungar, dar și vechi opozant al dictatorului János Kádár, respingea, într-un interviu radiodifuzat, teza oficială potrivit căreia evenimentele din Ungaria anului 1956, conduse de Imre Nagy, ar fi reprezentat o contrarevoluție. Nu, spune răspicat Poszgay, a fost o revoltă populară anticomunistă. Ideile reformiste, inclusiv pluripartidismul, promovate de Imre Nagy în octombrie 1956, când a devenit prim-ministru al Ungariei, au determinat intervenția Armatei Sovietice pentru restabilirea „ordinii" în țara satelit. Imre Nagy a fost judecat cu ușile închise și executat la 16 iunie 1958. Liniștitor, în aceleași zile, la Berlin, Erich Honecker, secretarul general al PSUG (Partidul Socialist al Unității din Germania), afirma că Zidul Berlinului va mai rezista încă 50 de ani, dacă nu chiar 100, atâta timp cât nu se vor schimba condițiile care au dus la construirea lui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În primele zile ale lunii februarie 1989 încep lucrările Mesei Rotunde, la care participă puterea comunistă și opoziția poloneză. Două luni mai târziu se ajungea la un consens în privința organizării alegerilor libere. La mijlocul lunii mai, în alegeri pe care presa occidentală le caracterizează semi-libere sau parțial-deschise, *Solidaritatea* obține 92 de mandate în Senat, dintr-un total de 100, și 160 de locuri în Seim, camera inferioară a Parlamentului, din totalul de 161 care îi fuseseră rezervate. Celelalte 299 de locuri aparţineau comuniştilor şi aliaţilor lor, dar numai 5 dintre ei au obţinut numărul de voturi necesar. Alegerile organizate la 4 iunie pentru ocuparea locurilor rămase vacante au adus o nouă confirmare a victoriei *Solidarității*. Cu binecuvântare americană și sovietică deopotrivă, la 19 iulie 1989, generalul Wojciech Jaruzelski este ales de Adunarea Naţională, preşedinte al Republicii Populare Polone. În schimb, fostul ministru comunist al Afacerilor Interne, Czesław Kiszczak, eşuează în misiunea de a forma un nou guvern, încredințată de Seim, și demisionează după trei săptămâni. *Solidaritatea* îl desemnează pe Tadeusz Mazowiecki pentru funcția de prim-ministru, iar guvernul său depune jurământul la 12 septembrie 1989. Polonia începe terapia de șoc.

La scurt timp după ce la Varșovia, în Palatul Namiesniowski, a fost inaugurată *Masa Rotundă*, la Budapesta, succesorul lui János Kádár, președintele comunist reformator Károly Grósz accepta înființarea unor partide politice independente. Reprezentanţii opoziţiei ungare încep să vorbească, la rândul lor, despre convocarea unei mese rotunde, ceea ce se va întâmpla în luna iunie. Pe 16 iunie 1989, la ceremoniile legate de reînhumarea lui Imre Nagy participă 250 000 de oameni și acest număr impresionant spune foarte multe despre starea de spirit a populației maghiare. Gardul de sârmă ghimpată care marca frontiera Ungariei cu Austria este desființat la sfârșitul lunii august, permițându-le celor câtorva sute de cetățeni est-germani, prezenţi la Picnicul Paneuropean de la Sopron, să treacă granița în Austria. Într-o singură lună, câteva sute de mii de est-germani recurg la aceeași soluție. În septembrie, după negocieri dramatice, puterea și opoziția vor ajunge la înțelegeri privind modificarea Constituției, legea partidelor politice, o nouă lege electorală, legea Curții Constituționale, modificarea Codului Penal și a Codului de Procedură Penală. Între 6 și 9 octombrie 1989, ultimul congres al MSZMP (Partidul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Muncitoresc Socialist Maghiar) respinge ideologia comunistă și îl alege pe Rezső Nyers secretar-general al nou-înființatului MSzP (Partidul Socialist Maghiar). Primele alegeri libere, organizate la 25 martie și 8 aprilie 1990, vor fi câștigate de MDF (Forumul Democrat Maghiar), partid condus de József Antall, noul prim-ministru. În mai 1990, scriitorul anticomunist Arpad Göncz, arestat și condamnat la moarte după revolta populară din 1956, cu pedeapsa comutată în ultimul moment în ani grei de închisoare, devenea primul președinte democrat al Ungariei.

Până în vara lui 1989, spre deosebire de Cehia, Polonia și Ungaria, Germania de Est nu fusese încă cuprinsă de fermenți revoluționari. Liderii de la Kremlin erau mulțumiți. Din punctul lor de vedere, cehii, ungurii și polonezii puteau să facă ce doresc, dar nu și Germania de Est, care reprezenta „un caz special”. Însă, în luna august, revoluția est-europeană se extinde și în Germania Răsăriteană. 130 de est-germani primesc azil politic la ambasada Germaniei Federale din Berlin. 1000 de est-germani fug în Austria când Ungaria își deschide frontierele. O lună mai târziu, la ambasada Germaniei Federale din Praga se refugiază cinci mii de est-germani. În toată țara au loc demonstrații și Erich Honeker, liderul partidului comunist, nu mai poate controla situația. În luna octombrie, în vizită la Berlin, Gorbaciov îl sfătuiește pe omologul est-german să introducă o versiune a perestroikăi pentru a putea pune capăt demonstrațiilor și subliniază într-un discurs public că politica Germaniei Răsăritene trebuie să se facă la Berlin și nu la Moscova. Trupele sovietice staționate în Germania de Est primesc ordin să nu se implice. După plecarea lui Gorbaciov, poliția politică, STASI, folosește gaze lacrimogene pentru a-i dispersa pe demonstranți, dar în zilele următoare Honecker este înlăturat de la putere și înlocuit cu Egon Krentz. Deținuții din închisori sunt eliberați.

Joi, 9 noiembrie 1989, noul guvern anunță că est-germanii pot părăsi țara fără nicio autorizație specială și zeci de mii de est-berlinezi se îndreaptă spre Zid. După douăzeci și opt de ani, Zidul Berlinului se prăbușește. La 1 decembrie 1989, Parlamentul est-german abolea rolul conducător al Partidului Comunist. Moscova atenționează că Germania Răsăriteană trebuie să rămână membră a Pactului de la Varșovia și un aliat strategic al Uniunii Sovietice. La 15 iulie 1990, în timpul unei întâlniri cu Helmuth Köhl la Kremlin, Mihail Gorbaciov îi spunea cancelarului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

german: „Pe teritoriul actual al RDG, după unificare, va trebui să nu existe trupe NATO. Vorbesc de perioada de tranziție, după aceea chestiunea își va pierde importanța. Va fi, într-adevăr, o perioadă de tranziție, ce se va caracteriza prin faptul că Germania, cu toate că din punct de vedere juridic este membră NATO, își va vedea partea sa orientală rămasă în sfera de intervenție a Pactului de la Varșovia”. Elegant și conciliant, unificatorul Germaniei propune: „Ideea unui tratat sovieto-german va avea un efect favorabil și asupra altor procese în curs de desfășurare, în special asupra procesului de realizare a unei cooperări între NATO și Pactul de la Varșovia, sub egida CSCE. O declarație comună a celor două organizații va fi neîndoielnic cu bătaie lungă. Aș dori ca această declarație să prezinte caracterul unui pact de neagresiune și de nerecurgere la forță”.

La o zi după căderea Zidului, 10 noiembrie 1989, Todor Jivkov, liderul partidului comunist bulgar, este înlocuit cu Petăr Mladenov, care promite să edifice „un stat modern, democratic, guvernat de lege”. În primele zile ale lui decembrie, la Kremlin, Petăr Mladenov are o întrevedere cu Gorbaciov pentru „consultări”. Într-un limbaj „frățesc”, diferit de cel folosit în dialogurile sale cu liderii occidentali, Mihail Sergheevici îi spune: „Am exprimat întotdeauna simpatia și sprijinul nostru poporului bulgar și partidului comunist bulgar. Asta, însă, nu înseamnă că am putea hotărî aici felul în care trebuie să trăiască și să se comporte acasă la el. Și, orice s-ar întâmpla, am luat hotărârea fermă de a sfârși odată pentru totdeauna cu asemenea practici (...) Dacă în RDG sau Cehoslovacia am fi ținut seama de mersul lucrurilor și de sfaturile tovarășilor, dacă am fi luat hotărâri potrivite, măcar cu un an în urmă, nu s-ar fi iscat atmosfera de mitinguri și zgomotul mulțimii”. N-a fost chiar așa, renunțarea la vechile practici nu depășește întotdeauna nivelul declarativ. Ambasadorul sovietic Viktor Șarapov se implicase fățiș în jocurile politice din Bulgaria, în complotul care dusese la înlăturarea lui Todor Jivkov și înlocuirea lui cu Petăr Mladenov. După întoarcerea lui Mladenov de la Moscova, pe 7 decembrie, la Sofia se naște Uniunea Forțelor Democratice, primul partid de opoziție, condus de Jelio Jelev. La 1 august 1990, Parlamentul îl alegea președinte al Bulgariei.

Revoluția de catifea a început la Praga pe 17 noiembrie 1989 printr-o manifestație studențească de amploare, reprimată brutal de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

autorităţi. Radicalizarea comuniştilor cehoslovaci faţă de opoziţie nu a dus la efectul aşteptat. În următoarele zile, manifestaţiile de protest s-au extins. Anunțate la 3 decembrie, propunerile premierului Adamec stârnesc proteste pentru că doar cinci miniștri, din douăzeci, fac parte din opoziţia democratică: *Societatea Împotriva Violenței*, înființată la Bratislava pe 19 noiembrie, și *Forumul Cetățenesc*, înființat la Praga în aceeași zi, sub conducerea lui Václav Havel. Arestat în timpul manifestaţiilor de comemorare a lui Jan Palach din ianuarie, Havel fusese condamnat la opt luni de închisoare, dar eliberat în luna mai. După ieşirea din arest, primul său gest politic a fost acela de a iniţia, în spiritul *Chartei 77*, petiţia *Câteva fraze,* prin care li se cerea oficialităților să accepte discuții libere și democratice în legătură cu schimbările politice profunde care se impuneau. Difuzată la 29 iunie 1989 de *Europa Liberă*, petiţia va fi semnată de 40 000 de persoane până la mijlocul lunii noiembrie. Respingerea guvernului Adamec la 3 decembrie 1989 este urmată, la 10 decembrie, de învestirea guvernului Marian *Čalfa* și demisia președintelui Gustáv Husák. În Adunarea Federală, dominată în continuare de comuniști, Václav Havel este ales președinte al Cehoslovaciei la 29 decembrie 1989.[3]

România este ultima ţară din fostul bloc sovietic care se desprinde oficial de trecutul comunist și singura unde această desprindere se face într-un mod sângeros.

Revoluţia română. De la revoltă populară la lovitură de stat

În timp ce Europa Centrală și de Est era în fierbere, regimul comunist părea de neclintit la Bucureşti. Dar în seara de 16 decembrie 1989 câteva sute de credincioși se adună în preajma Bisericii reformate din Timişoara pentru a protesta împotriva unei hotărâri judecătorești de evacuare a pastorului Laszlo Tökes. Nemulţumirea enoriaşilor se transformă a doua zi într-o revoltă împotriva regimului comunist și a dictatorului Ceaușescu. Armata împânzește orașul și deschide focul la Catedrală, Podul 700, Podul Decebal, în Piaţa Libertăţii, pe Calea Girocului și Calea Aradului. Ordinul a fost dat de Ceaușescu însuși, în jurul orei 17.30, în teleconferința

[3] Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Paweł Ukielski, 1989. Toamna naţiunilor (Iași: Editura Polirom, 2013)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cu autoritățile locale: „În Timișoara, trupele primesc muniție de război. Se somează și oricine nu se supune se socotește stare de necesitate și se aplică legea". 47 de oameni sunt uciși. Timișorenii nu se lasă descurajați și vor ieși în stradă în număr din ce în ce mai mare: *Jos Ceaușescu!, Jos comunismul!, Nu vă fie frică!*. După două zile în care Armata, Miliția și trupe ale Unitatății Speciale de Luptă Antiteroristă au încercat să reprime revolta populară, protestatarii iau în stăpânire centrul orașului. Din balconul Operei cer demiterea Guvernului și înlăturarea dictatorului Ceaușescu. La 20 decembrie 1989, Timișoara devine *primul oraș liber de comunism din România*. Bilanțul represiunii: 71 morți și 253 de răniți.

În Capitala României, la ordinul secretarilor de partid, în toate instituțiile publice, ziua de 21 decembrie începe cu ședințe de condamnare a „contrarevoluției" de la Timișoara și exprimarea unui *atașament fierbinte pentru conducătorul partidului și statului*. Aceleași reacții erau așteptate și la adunarea populară convocată pentru ora 11.00 în fața Comitetului Central al PCR (astăzi Piața Revoluției), numai că, în timpul discursului lui Nicolae Ceaușescu, se aud huiduieli. Transmisia Televiziunii Române este întreruptă și manifestanții sunt împinși de forțele de ordine spre Strada Academiei, Piața Universității și Piața Romană. Pe strada Biserica Enei, locotenent-colonelul Gheorghe Rodeanu, adjunctul șefului Miliției sectorului 4, trage fără somație și îl împușcă în piept pe studentul Marcel Roman, primul rănit grav în represiunea de la București. Sunt operate sute de arestări. Arestații sunt bătuți cu bestialitate și transferați la închisoarea Jilava. Manifestanții rămași în stradă se regrupează în Piața Universității, în apropierea Hotelului Intercontinental, unde vor ridica o baricadă. Transportoare blindate circulă în viteză pe Bulevardul Magheru pentru a intimida demonstrații, intră în mulțime și ucid alte șapte persoane.[4]

Nicolae Ceaușescu organizează o teleconferință cu prim-secretarii PCR din județe, decretează „mobilizarea generală a întregului activ de partid și de stat, a tuturor forțelor de interne – Miliție și Securitate -, inclusiv a unităților militare" și ordonă: „Să se folosească toate mijloacele..." Alți manifestanți sunt uciși. La Spitalul Colțea, aflat în apropiere, sunt operați primii răniți. Spre seară, represiunea se intensifică, se fac noi arestări, apar tancurile cu ordinul de a sparge baricada de la Inter. Se trage din

[4] Emil Constantinescu, Adevărul despre România (1989-2004) (București, Editura Universalia, 2004)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mers, cu mitralierele. Miliția și Securitatea, precum și unități ale Armatei angajate în reprimarea populației pe baza ordinului lui Ceaușescu până în 22 decembrie 1989, poartă responsabilitatea pentru moartea a 162 de persoane și rănirea gravă a 1107 oameni neînarmați și nevinovați. 3000 de protestatari au fost arestați, torturați și trimiși la închisoarea Jilava.

Transilvania reacţionează. În Sibiu, Cluj, Cugir, Sebeş, Deva, Târgu-Mureș și Brașov apar îndemnele la grevă generală. În Piața Republicii din Sibiu se adună pe 21 decembrie peste 2000 de oameni și fiul dictatorului, Nicu Ceaușescu, președinte al Comitetului Județean al Partidului Comunist, trimite Armata, Miliția și Securitatea pentru împrăștierea manifestanților. Bilanțul represiunii este de 85 de morți și 139 de răniți. În aceeași zi, clujenii se adună în Piața Libertații, avându-l în fruntea lor pe actorul Călin Nemeș care le strigă soldaților: *„Trageți! Ce mai așteptați?”* Bilanțul represiunii este de 11 morți și 23 de răniți. Eroul revoluției clujene, Călin Nemeș, este grav rănit în timpul luptelor de stradă din 21 decembrie 1989, dar supraviețuiește. Se sinucide la 8 iulie 1993.

În dimineața zilei de 22 decembrie este instituită, prin decret prezidențial, starea de necesitate pe întreg cuprinsul ţării. În Bucureşti, muncitorii de pe marile platforme industriale se îndreaptă spre centrul orașului. Tancurile Armatei sunt înconjurate de manifestanți și se retrag. Revoluționarii ocupă Televiziunea și Radioul public și se îndreaptă spre sediul central al partidului comunist. Miliția și Securitatea se predau. Ministrul Apărării se sinucide, iar Armata trece de partea Revoluției. Nicolae și Elena Ceaușescu fug cu un elicopter de pe acoperişul clădirii. În următoarele ore, revolta populară se transformă în lovitură de stat. După-amiaza, în urma unei înțelegeri dintre generalul Victor Atanasie Stănculescu, ministrul Apărării - numit în funcție de Ceaușescu dimineața, după moartea generalului Vasile Milea -, și Ion Iliescu, fost secretar al CC al PCR și prim-secretar la Iași și Timișoara, se constituie Frontul Salvării Naționale. Apariția lui Iliescu în prim-plan nu a fost o surpriză pentru nimeni. Numele lui fusese des invocat în anii din urmă, la posturile de radio libere, când se discutau scenariile pentru înlăturarea lui Ceaușescu de la conducerea statului și a PCR. Argumentele forte în favoarea lui Iliescu erau studiile în URSS și presupusa relație de amiciție cu Mihail Gorbaciov, secretarul-general al PCUS, promotorul celor două principii reformatoare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

care au condus la implozia sistemului comunist, glasnost și perestroika.

Noua instituție a puterii de stat include câțiva disidenți anticomuniști și câțiva lideri ai revoltei populare, dar este dominată de acei reprezentanți ai Armatei care conduseseră represiunea sângeroasă împotriva revoltei populare și de foști lideri comuniști, eliminați din funcțiile lor de către Ceaușescu sub acuzația cooperării cu serviciile secrete sovietice KGB și GRU. În cercul restrâns al noilor conducători este acceptat doar unul dintre revoluționarii de la Inter, Petre Roman, fiul ilegalistului comunist Valter Roman. Armata iese din nou din cazărmi ocupând sediile administrative naționale și locale, Televiziunea, Radioul, punctele strategice cheie, sub pretextul unei așa-zise lupte cu teroriști fideli dictatorului Ceaușescu. În fruntea Consiliilor revoluționare locale sunt impuși ofițeri din Armată. În ziua de Crăciun, televiziunea națională, rebotezată „Televiziunea Română Liberă" transmite execuția soților Ceaușescu, considerați vinovați și pentru victimele ucise de „teroriști" după fuga dictatorului. Dar existența „teroriștilor" n-a fost demonstrată niciodată.

Ion Iliescu preia puterea pe 22 decembrie 1989, la ora 14.45, când li se adresează românilor din studioul 4 al TVR folosind apelativul comunist *tovarăși*, și o menține până la 16 noiembrie 1996, când pierde alegerile în fața lui Emil Constantinescu. La ora 17.00, Iliescu ajunge la sediul Comitetului Central al PCR. După patruzeci și cinci de minute, se adresează mulțimii adunate în piață - dar și întregii țări, adunate în fața televizorului -, cu apelativul *Stimați tovarăși*. Reacția este dură: *Fără comuniști*. La ora 18.00 se aud primele focuri de armă. Înainte de a ajunge la CC, potrivit propriei sale declarații, Iliescu a luat legătura cu Ambasada sovietică, pentru a transmite la Moscova „cine suntem și ce vrem".

„Pentru a pune capăt vărsării de sânge" de după căderea lui Ceaușescu, reprezentanții noii puteri solicită intervenția sovietică. Deși au negat ulterior, la 23 decembrie, Ion Iliescu și noul ministru al Apărării Naționale, generalul Nicolae Militaru, recunoscut drept agent GRU, au discutat telefonic cu sovieticii despre o posibilă intervenție militară în România. În urma confruntărilor dintre diferite grupuri neidentificate (presupuse a fi ale Securității sau ale serviciilor secrete sovietice) și unitățile Armatei, vor fi ucise 942 de persoane și rănite grav alte 2245.[5] Chiar dacă astăzi se

[5] Emil Constantinescu, Păcatul originar, sacrificiul fondator (București: Editura Minerva, 2009)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cunosc câțiva responsabili direcți pentru morții și răniții din perioada 22 decembrie - 31 decembrie 1989, autorii morali ai acestor crime nu fost trași la răspundere.

Piața Universității, cea mai mare manifestație anticomunistă din Europa de Est după căderea Cortinei de Fier

În decembrie 1989, România a obținut libertatea, dar nu și democrația visată de participanții la revolta anticomunistă. Timp de șapte ani, nomenclatura comunistă și foștii membri ai Securității lui Ceaușescu au rămas în continuare la putere, blocând reformele, creând un sistem oligarhic, jefuind băncile și economia țării. Au reușit să dividă societatea, să manipuleze mass-media și să izoleze România de vecinii săi.

Tribuna de la care intelectualii democrați și-au expus programul politic a fost Balconul Facultății de Geologie a Universității din București, în timpul manifestațiilor din Piața Universității, în aprilie–iunie 1990. La capătul a trei decenii, cercetarea Fenomenului Piața Universității beneficiază de desecretizarea tuturor arhivelor, inclusiv cele ale serviciilor secrete. Este acum datoria istoricilor, politologilor, sociologilor și tuturor specialiștilor în științele umaniste să se angajeze într-o cercetare obiectivă. În opinia noastră, principala confuzie pleacă de la tratarea în comun a mitingului-maraton din Piața Universității, care a început la 22 aprilie 1990, cu represiunea violentă din 13-15 iunie 1990.[6]

Frontul Salvării Naționale, care preluase puterea la 22 decembrie 1989, a declarat în repetate rânduri că este o forță politică provizorie. Își asumase misiunea de a organiza alegeri libere și de a gestiona țara până când va exista o nouă conducere aleasă în mod democratic. Însă, la 28 ianuarie 1990, Ion Iliescu anunță participarea FSN la alegerile programate la 20 mai. Manifestațiile de protest împotriva transformării FSN în partid, organizate de simpatizanții partidelor istorice PNȚCD (Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat), PNL (Partidul Național Liberal) și PSDR (Partidul Social-Democrat Român), proaspăt reînființate, vor fi

[6] https://institutlevant.ro/programe-si-proiecte/levantul-istoria-recenta-opozitia-regimuri-dictatoriale-revolutii-anticomuniste-rezistenta-disidenta-protest/

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

urmate de acțiuni violente ale muncitorilor de pe platformele industriale și de mineri din Valea Jiului, care strigă: *Moarte intelectualilor!* Protestele vor continua și în lunile următoare, sub sloganele *Jos comunismul!, Jos Securitatea!, FSN-iști ați furat revoluția din 17-22 decembrie '89!, Nu mai vrem comuniști, securiști și activiști!,* urmate de intervenții brutale ale forțelor de ordine și o nouă venire a minerilor la București, la 18 februarie 1990. În acea zi, demonstrația pașnică din Piața Victoriei a fost deturnată de persoane înarmate cu rângi și topoare, de care protestatarii s-au delimitat strigând *Fără violență*, care au pătruns în clădirea Guvernului, distrugând mobilier și documente. Acesta este climatul politic și social în care s-a născut Fenomenul Piața Universității.

La 22 aprilie 1990, dimineața, după un miting al PNȚCD, căruia i s-au asociat și alte forțe politice, o parte dintre participanți se îndreaptă spre Piața Universității. În câteva ore numărul celor care strigă *Nu vrem neocomunism!*, majoritatea tineri, va ajunge la 10 000. Apar curând și trupele Ministerului de Interne, care se retrag spre seară, când numărul manifestanților ajunge la 50 000. Represiunea începe la 5 dimineața, când la Universitate nu mai erau decât 150 de tineri, rămași peste noapte să păzească baricadele simbolice înălțate în locul celei din 21 decembrie '89. La ora 9.00, manifestanții împotriva violențelor forțelor de ordine vor ocupa Piața Universității. Ion Iliescu îi numește „golani”, iar tinerii din piață vor prelua apelativul cu ironie și umor, dând numele „Golania” acestui „spațiu liber de neocomunism”. Balconul Facultății de Geologie, deschis de prorectorul Universității din București, profesorul Emil Constantinescu, la solicitarea Ligii Studenților, va deveni în următoarele zile o veritabilă tribună a democrației, un loc de expunere a programului politic al intelectualilor.

Ce doreau manifestanții din Piața Universității? Revendicările lor sunt expuse în declarațiile și comunicatele *Ligii Studenților, Alianței Poporului, Asociației 21 Decembrie, Asociației 16-21 Decembrie, Grupului Independent pentru Democrație, Frontului Antitotalitar Român*. Sunt revendicări punctuale, dar și revendicări care vizează o reală democratizare a țării: îndepărtarea nomenclaturii comuniste de la conducerea țării; pedepsirea vinovaților pentru represiunea din decembrie '89; anchetarea violențelor și abuzurilor săvârșite de organele de ordine după 22 decembrie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

'89; presă liberă; legiferarea drepturilor sindicale; autonomie universitară. Pentru aceste revendicări, 68 de oameni, de diferite vârste și profesii, vor intra în greva foamei, montându-și corturile pe platoul din fața Teatrului Național.

La 24 mai 1990*, Liga Studenților, Asociația 21 Decembrie, Grupul Independent pentru Democrație* și *Asociația Studenților Arhitecți* se retrag din Piața Universității, după publicarea rezultatelor votului la alegerile parlamentare și prezidențiale, care s-au soldat cu o majoritate zdrobitoare în favoarea forțelor politice pe care mitingul-maraton le incriminase ca reprezentante ale neocomunismului. Închiderea Balconului Facultății de Geologie, tribuna de la care elita intelectuală românească din țară și străinătate enunțase, într-o solidaritate rar întâlnită în istoria națională, un program radical de schimbare pe cale pașnică, nu a însemnat un abandon, ci continuarea unui lung proces de acțiuni civice, care s-au materializat în crearea succesivă a Solidarității Universitare, Alianței Civice, Forumului Democratic Antitotalitar, a Convenției Democratice și au condus, în final, la victoria CDR în alegeri în 17 noiembrie 1996, când Balconul Facultății de Geologie s-a redeschis pentru prima și ultima dată în fața manifestării spontane entuziaste a urmașilor Pieței Universității.

Represiunea violentă, ilegală și neconstituțională, a regimului neocomunist asupra unui număr insignifiant de greviști ai foamei, sprijiniți de *Alianța Poporului* și *Asociația 16-21 Decembrie*, a generat și ea solidarizarea celor culpabili, o complicitate care a blocat aflarea adevărului și pedepsirea vinovaților. Efectul a fost o criză profundă a societății românești care continuă până în zilele noastre.[7]

„Fenomenul Piața Universității și Mineriada din 13-15 iunie 1990 reprezintă două curente sociale distincte, care își au originea în „Sacrificiul fondator" al luptătorilor din 16-21 decembrie 1989 și în „Păcatul originar" al coaliției formate de conducerea armatei, nomenclatura ceaușistă și grupul pro-sovietic, care a confiscat rezultatul revoltei populare ce a dus la căderea regimului Ceaușescu și este răspunzătoare de crimele din 16-21 decembrie 1989 și din 22-25 decembrie 1989. Aceste două curente sociale au la bază o morală diferită. Piața Universității îi reprezintă pe cei care cred în dreptate, adevăr, solidaritate, dialog constructiv, rezolvarea pașnică

[7] Laura Ganea, Prețul demnității, RAO, 2016

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a diferendelor, asumarea deschisă a opțiunilor politice și a responsabilităților ce decurg din acestea, generozitatea de a pune interesul național mai presus de interesele personale și de grup. Cel de-al doilea curent, care își are originea în Mineriadă, fenomen caracteristic pentru represiune, îi reprezintă pe cei care utilizează minciuna, manipularea prin mijloacele de informare, ura, violența verbală și fizică, promovează interesele personale și de grup în dauna interesului național, urmăresc reinstaurarea fricii și controlul discreționar al instituțiilor statului prin intermediul instituțiilor de forță și al serviciilor secrete. Readucând în memorie adevărul istoric restabilit prin cercetare științifică, putem identifica adevărata față a grupărilor politice și civice din societatea românească, atât pentru prezent, cât și pentru viitor. Dimpotrivă, abordarea unitară a celor două momente istorice distincte, cu filiații și consecințe diferite, nu face decât să deschidă calea unor acuzații reciproce, care întrețin diviziunea și ura în care se zbate astăzi societatea românească”[8].

După 30 de ani: ecouri ale trecutului, în fiecare pas spre viitor

Emil Constantinescu

Cortina de Fier s-a prăbușit în realitatea ei de sârmă ghimpată, dar a rămas în imaginarul Europei, în mințile și sufletele noastre, și multă vreme va mai greva, la suprafață sau în adâncuri, conștiințele celor din Est și din Vest. Ce nu se știa atunci și se va constata abia în anii următori era că, pe măsura înaintării pe drumul tranziției postcomuniste, diferențele în progresul țărilor europene au ca izvor realități tot mai vechi ale istoriei fiecărui popor. Acest ecou din trecut însoțește fiecare zvâcnire înainte. Așa putem înțelege de ce, de câte ori ne deplasăm spre Vest sau spre Est, parcurgem nu numai un spațiu geografic, ci și unul istoric.

Prăbușirea comunismului a fost, înainte de toate, o prăbușire ideologică, care a pregătit prăbușirea politică a regimurilor dictatoriale din

[8] https://institutlevant.ro/programe-si-proiecte/levantul-istoria-recenta-opozitia-regimuri-dictatoriale-revolutii-anticomuniste-rezistenta-disidenta-protest/

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

marea majoritate a țărilor din fostul bloc sovietic. Cultura a jucat în acest context un rol fundamental. Paralel cu discursul oficial s-a creat un discurs „underground”, menit să denunțe impostura și falsitatea și să-i respingă pe cei care „au încetat să mai gândească”. Primejdia pentru Imperiul Sovietic superînarmat pentru un război „rece” sau „cald” nu a venit din Vestul cu care se confrunta, de altfel cu succes. Primejdia nu a venit din partea „rachetelor americane”. A venit din partea intelectualilor din propriile țări pe care „aparatnicii” comuniști îi disprețuiau. Primejdia a venit prin „cuvântul” intelectualilor democrați și a „scrisului” acestora difuzat în ilegalitate prin mijloace precare. Pentru cei care au trecut prin comunism și au fost nevoiți să străbată perioada de tranziție postcomunistă, nimic nu este mai adevărat și instructiv decât lectura Exodului. Est-europenii înțeleg cel mai bine de ce i-au trebuit 40 de ani poporului evreu ca să ajungă în Țara Sfântă, ce înseamnă închinarea la vițelul de aur, tentația destrăbălării colective, violența și trădarea, necesitatea unei *Table de Legi* și a pedepsei pentru nerespectarea celor zece porunci.

Prăbușirea în 1989 a dictaturilor comuniste din URSS și sud-estul Europei și înlocuirea lor cu regimuri democratice a pus capăt unor uriașe pierderi de vieți omenești. Pentru generația tânără, eliberată de constrângerea comunistă, zbaterile părinților lor ar putea părea să fie un subiect ce ține mai degrabă de trecut, decât de un prezent marcat de alt tip de crize politice, economice și sociale, decât cele tributare suferinței și lipsei de libertate. Cu toate acestea, cei ce poartă încă vie memoria acelei epoci sunt principalii artizani ai abordării problemei drepturilor omului dintr-o perspectivă contemporană. Ororile epocii apuse și-au lăsat amprenta asupra mentalului întregului spațiu ex-comunist. Milioanele de morți din lagărele comuniste pot părea pentru unii contemporani simple date statistice, însă memoria istorică rămâne elementul care explică de ce popoarele din fostele țări comuniste refuză să accepte demersuri totalitariste, indiferent de haina în care acesta se prezintă. Pedagogia libertății are nevoie de memoria suferinței deoarece, ca și în cazul sănătății, percepem valoarea libertății atunci când nu o mai avem.

Drepturile omului sunt percepute astăzi în cheia înțelegerii și acceptării reciproce. Intransigența față de orice tendință de discriminare, exprimarea liberă a opiniei, excluderea oricărei încercări de conducere

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

anti-democratică, mergând de la condamnarea discursului politic ultra-naționalist până la lupta efectivă împotriva terorismului, nu sunt decât urmarea acestui nou mod de a înțelege realitatea. Ființa umană și-a reintrat în drepturi, ocupând din nou locul central de unde fusese evacuată prin intermediul ideologiei comuniste. Dincolo, însă, de această imagine optimistă a societății post-comuniste nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că percepţia idealului libertății, obţinut prin atât de multă şi grea suferinţă, poate fi, la rândul ei, denaturată: excesul idealizării poate transfera fundamentele libertății așa cum sunt ele exprimate în *Declarația drepturilor omului* în sfera utopicului; ignorarea acestui ideal și mai ales a pedagogiei suferinței poate produce o ruptură ireparabilă între valorile trecutului și dorința prezentului de a se afirma; formalizarea lui poate muta polii de interes şi de acţiune spre zona pseudo-valorii, a falsității și a imposturii. Pentru fiecare dintre ţările fostului bloc comunist înțelegerea acestei lecţii a libertății autentice reprezintă marea miză a configurării propriei lor identități în noua societatea a Europei Unite. Fără a face abstracţie de trecut, nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că acesta este mai degrabă o călăuză decât un țel către care trebuie să tindem. Încremenirea într-o stare inactuală nu poate fi viabilă, după cum nici o atitudine total independentă de marea învățătură a istoriei nu poate fi una potrivită.[9]

Primăverile Arabe. O evaluare khalduniană

Alexandru Florea

În cartea sa, „Reîntoarcerea la lumea lui Marco Polo", Robert Kaplan consideră că următoarea eră va fi martoră la renașterea vechilor imperii. Geografia contează, dar în condițiile stabilite de globalizare. În contextul interacțiunilor în spațiul cibernetic și dezvoltării infrastructurii transporturilor, granițele legale vor fi din ce în ce mai puțin relevante. Din cauza eroziunii granițelor dure și a diferențelor culturale, harta va manifesta o continuitate a gradărilor subtile, care încep în Europa Centrală

[9] https://institutlevant.ro/conferinte/conferinta-berlin-wall-30-from-the-divided-to-the-city-of-freedom-the-30th-anniversary-of-the-fall-of-the-wall-2/

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și se termină dincolo de deșertul Gobi. Această lume conectată vine, totuși, cu o serie de amenințări. Deși este un mediu propice pentru toleranță și diversitatea culturală, totodată miza unui război este mai mare și va avea mereu implicații globale. Așa cum în Evul Mediu călătorul european pe „Drumul Mătăsii” vedea lumea ca fiind mai mare și mai haotică.

În ceea ce privește Orientul Mijlociu, Turcia și Iranul vor reînvia vechiul conflict imperial otomano-safavid. Acest conflict asupra Kurdistanului, Siriei și Irakului va domina regiunea în condițiile în care vechile centre de putere Damasc și Bagdad nu vor reuși să guverneze eficient din cauza diferitelor interese geopolitice și intervenții ale forțelor exterioare. Forțe care sunt implicate în bătălii pe tot cuprinsul teritoriului dintre Mediterana și Platoul Iranian. Pe de altă parte, dacă, într-adevăr, această eră va fi martoră la renașterea într-o formă sau alta a vechilor imperii, merită să analizăm și viziunea profesorului Peter Turchin de la Universitatea din Connecticut care a încercat să întregească teoria lui Ibn Khaldun pentru a înțelege mai bine dinamica imperiilor istorice și a statelor moderne. El descrie mecanismul prin care au luat naștere cele mai mari imperii ale omenirii. În opinia sa, științele sociale ale secolului XX au minimizat importanța altruismului și a cooperării. Turchin împarte evoluția statului în două etape: perioada de integrare și perioada de dezintegrare. Acesta consideră, la fel ca Ibn Khaldun, că perioada de prosperitate, stabilitate și pace internă poartă sământa distrugerii statului. Prosperitatea cauzează creșterea demografică și astfel suprapopularea, în special în centrele urbane. Această suprapopulare duce la scăderea nivelului de trai. Populația săracă încearcă să se răscoale. Atâta vreme cât elitele și-au păstrat unitatea, răscoalele țăranilor au eșuat de cele mai multe ori. Adevăratul pericol pentru stat este divizarea elitelor, când anumite facțiuni încearcă să mobilizeze sprijinul popular în încercarea de a acapara puterea. Elitele, obișnuite cu un anumit nivel de trai, își pierd coeziunea și încep să lupte între ele, luptă care degenerează într-un război civil. În urma acestui război civil, atât supraviețuitorii, cât și copiii lor, care au fost martori la atrocități, încearcă să evite pe cât posibil următoarea confruntare armată. Următoarea generație, care nu a trecut prin această experiență, este mai dispusă să lupte. În faza de dezintegrare a statului, războiul civil se repetă odată la 40-60 de ani, iar această dinamică poartă numele de „ciclurile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tată-fiu". Astfel, cadrul teoretic propus de Turchin este ceva mai nuanțat și mai complex decât cel propus de Ibn Khaldun. Pentru el declinul asabiyei nu este un proces liniar și nici fazele de dezintegrare nu sunt uniforme. Abia după două sau trei cicluri tată-fiu societatea intră într-un nou ciclu secular integrativ. O națiune imperială trece prin două, trei sau patru astfel de cicluri seculare. Aceste fenomene nu pot fi măsurate precis, deoarece sunt influenţate şi de factori externi, lucru care poate grăbi sau încetini procesul. În dinamica creşterii şi descreşterii, deşi nu are o periodicitatea precisă, variaţia este limitată.

Pornind de la aceaste teorii se impun următoarele întrebări: într-o lume interconectată au fost Primăverile Arabe un ecou sau un transfer al revoluţiilor din Estul Europei? Evoluţia internă a acestor state a determinat revolta populaţiei sau a fost o consecinţă a intervenţiei forţelor exterioare? Aceste teorii nu se exclud reciproc. Este posibil ca puteri exterioare lumii arabe să fi profitat de un moment istoric prielnic în care se încheia un *ciclu tată-fiu* și să încurajeze și înarmeze revoluționarii. Acum, după 13 ani de la izbucnirea revoluțiilor arabe, ne putem da seama că nu a fost un fenomen omogen. Nu se poate vorbi despre o singură manifestare a Primăvarii Arabe în aceste țări. O analiză a fenomenului trebuie să ia în calcul specificul istoric și cultural al fiecărei țări în parte. Pe de altă parte, consecințele acestor revoluții au prezentat o serie de tendințe similare în toate aceste țări: revitalizarea curentului islamic ca element de coagulare a societății împotriva unei elite considerate corupte; scăderea sau dispariţia puterii centrale; instabilitate socială și intervenţia mai activă a fostelor forțe coloniale; bătălii pentru influenţă a vechilor imperii otoman și safavid.

Primăverile Arabe pot fi analizate şi din perspectiva dihotomiei urban-rural (concept khaldunian). În 2010, recolta de grâu a Rusiei a suferit din cauza secetei și a scăzut cu 30% capacitatea ei de a exporta grâu. Această criză a fost resimțită foarte mult atât în Egipt, cât și în Tunisia. În Tunisia, la 4 ianuarie 2011, Mohamed Bouazizi și-a dat foc în piața publică, în semn de protest că i-au fost confiscate fructele pe care încerca să le vândă. Canalele de știri au raportat că prieteni lui Bouazizi au organizat protestele. Pentru cineva care nu a trăit în condițiile rurale ale țărilor arabe, poate părea incredibil că acest gest a generat o astfel de reacție. Totuși merită urmărit ce scandau protestatarii. Pe lângă *Allah u Akbar*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ei scandau „khubz u ma”, adică „pâine și apă”. De aici, canalele de știri și Occidentul, în general, au considerat că populația dorește democrație. Unii reporteri au susținut că a fost o revoluție a Facebook-ului și Internetului, deși chiar cei cărora le luau interviuri spuneau că „Bouazizi și-a dat foc pentru că nu avea de lucru, nu avea bani și nu avea perspectiva unei vieți mai bune. Problema lui este problema noastră”. Michael Scheuer, fostul director al unității speciale CIA care trebuia să-l captureze pe Bin Laden, numea această atitudine aroganța imperială: un mare imperiu precum SUA tinde să se considere sursa tuturor întâmplărilor din lume și consideră că întreg mapamondul împărtășește aceleași valori.

Sărăcia din spațiul rural are implicații politice serioase. Aceste zone pot să dea recruți și să sprijine mișcări extremiste. Regimurile, în general, s-au concentrat pe opoziția urbană, dar această sărăcie rurală a condus la migrații masive în zonele urbane. Sărăcia rurală se mută la oraș, cu un șoc cultural pentru noii veniți, când intră în contact cu ceea ce percep ei ca fiind lipsa de moralitate a orășenilor. Astfel, numărul potențialilor militanți crește exponențial. Desigur, nu trebuie subestimată nici identitatea religioasă. De multe ori acești factori sunt interconectați. Islamiștii, prin diferite ONG-uri, construiesc școli și spitale, folosind averi private, umplând golul unui guvern slab și corupt. Același lucru s-a întâmplat și în Egipt, unde doar 22% din populație este absolventă de studii superioare. Cu toate acestea, presa internațională a luat interviuri studenților și a făcut să pară că mai mult de un milion de oameni adunați în Piața Tahrir vor democrație. Deși un studiu a arătat, încă din 1999, că Frații Musulmani vor lua mai multe voturi decât orice alt partid, în cazul alegerilor libere. Acest lucru s-a întâmplat imediat după înlăturarea de la putere a lui Hosni Mubarak. Deși Frații Musulmani pretind că au renunțat la violență, serviciile secrete au înregistrat o convorbire între președintele Muhammad Morsi (membru în organizația Frații Musulmani) și Ayman al-Zawahiri (liderul al-Qaida) în care președintele Egiptului i se adresa cu „amir al-mu’minin” (conducătorul credincioșilor) și discutau posibilitatea unei colaborări. În urma raportului, armata a intervenit și un alt conducător militar, Abd al-Fatah as-Sisi, a devenit președintele Egiptului.

Tunisia este considerată singura țară în care a reușit Primăvara Arabă. Este deoseori pomenită ca exemplu, o dovadă că democrația a putut

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

lua naştere într-o ţară arabă. Totuşi, însuşi vărul lui Bouazizi ne spune că situaţia nu s-a schimbat deloc: „preţul unui kilogram de roşii era 11 cenţi, acum este 75". Cabinetele care i-au succedat lui Ben Ali nu au reuşit să rezolve cerinţele populaţiei, iar ţara se confruntă în continuare cu probleme economice majore. În 2019, alegerile prezidenţiale au fost câştigate de Kais Saied cu 73% din voturi, mai ales datorită votului populaţiei tinere. Dacă analizăm felul în care şi-a condus campania, este clar că s-a concentrat pe lupta anti-corupţie. Percepţia că este incoruptibil i-a adus majoritatea voturilor, dar şi valorile lui islamice au jucat un rol în aceste alegeri. Acestea două nu se exclud reciproc, din contră, partidul islamic este considerat de către poporul tunisian ca fiind mai puţin corupt. Kais Saied a acuzat puterile străine într-un interviu că încurajează homosexualitatea în ţară şi se opune egalităţii dintre femei şi bărbaţi: „Coranul este clar în această privinţă. Nu ţine de noi să îl interpretăm liber. Cei care vor egalitate între bărbaţi şi femei se pot concentra să o realizeze în viaţa de zi cu zi". Susţinerea populaţiei pentru valorile islamice a fost confirmată şi de alegerile parlamentare din 2019, unde partidul Islamic el-Nahda a obţinut cele mai multe locuri. Toate guvernele care au ajuns la putere după anul 2011 au încercat fără succes să ridice nivelul de trai al populaţiei şi s-au întrunit numeroase comisii pentru anchetarea abuzurilor făcute de către vechiul regim. Deşi au fost deschise zeci de mii de cazuri, aceste anchete nu au avut finalitatea sperată de familiile victimelor. O bună parte din administraţia vechiului regim s-a menţinut la putere şi după revoluţie şi a stopat activitatea acestor comisii.

Despre situaţia din Siria s-a scris foarte mult. Autori precum Leon Goldsmith au încercat să aplice teoria asabiyei lui Ibn Khaldun pentru a explica războiul şi s-au aventurat chiar să prezică inevitabila cădere a guvernului. Leon Goldsmith aduce câteva argumente pertinente, cum ar fi faptul că rolul alawiţilor sirieni în viitorul Siriei a fost subestimat şi că sprijinul lor pentru regim s-a erodat treptat în a doua generaţie a „dinastiei" al-Asad. A intuit corect că guvernul Al-Asad va încerca să se promoveze ca singurul apărător al minorităţilor şi să exagereze pericolul unui război între secte. Dacă vrem să fim imparţiali, guvernului al-Asad nu i-a fost deloc greu să joace această carte având în vedere că elemente din opoziţie nu au ezitat să se asocieze cu elemente extremiste precum Jabhat al-Nusra

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

(ramura al-Qaida în Siria) și chiar organizația Stat Islamic. Din punct de vedere doctrinar, această alianță putea fi intuită. Nu putem să îi imputăm autorului, care a scris acest articol pe la jumătatea anului 2011, când aceste alianțe încă nu se formaseră, că nu știa că minoritățile chiar aveau motive serioase de a se teme. Deși autorul încearcă o analiză din perspectivă khalduniană, viziunea lui asupra formării asabiyei, în general, și coeziunea din interiorul sectei alawite, în particular, este limitată și liniară. El scrie: „În 1970, alawitul Hafez al-Asad a fondat o dinastie în Siria modernă cu ajutorul asabiyei grupului sectar." Lucrurile nu sunt atât de simple și clar delimitate. Liniile sectare, tribale și regionale nu sunt clar trasate, ele se îmbină, sfârșind într-o serie de grupuri mici, cu propriile interese și cu propria lor asabiye.

Identitatea regională și tribală a minorităților este de obicei mai puternică datorită spațiului geografic restrâns pe care îl ocupă. Odată ce a ajuns partidul Baas la putere, o bună parte a minorităților alawite și ismaelite au migrat din regiunile muntoase, de periferie, la oraș. Totuși, trebuie avut în vedere că această identitate a trecut pe plan secund în momentul în care s-a pus problema independenței Siriei față de Franța. Existând un inamic exterior toate minoritățile religioase au făcut front comun cu majoritatea sunnită pentru a lupta împotriva colonialismului. Același lucru s-a întâmplat și după izbucnirea războiului civil din Siria. Minoritățile și-au simțit pusă în pericol existența și au strâns rândurile în jurul regimului al-Asad.

În Libia, monarhia a încercat modernizarea rapidă a statului, uitând de legăturile tribale și elementul religios care au ajutat-o să obțină puterea. În 1969, locotenentul Muammar al-Gaddafi, din tribul Gaddafa, a reușit să dea o lovitură de stat și să-l înlăture pe regele Idris al-Sanusi de la putere. Gaddafi a realizat că nu poate să controleze triburile Libiei fără să lucreze în cadrul tradițional tribal. A început să dezvolte conceptul de „Stat Clan", să formeze alianțe și să adune cele mai puternice triburi din Libia, Warfella, Magarha și al-Awagir, sub umbrela tribului său, Gaddafa. Prin Comitetul Revoluționar și Congresul Poporului, Gaddafi a reușit să aducă toate triburile la supunere față de tribul său. Gaddafi a pus bazele unor instituții care să prevină apariția unui rival care să îl poată contesta. În 1975 a desființat Armata, considerând că este o amenințare și a oferit ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

alternativă „Poporul înarmat” (populația civilă era învățată să folosească armele). Așa a prezis Ibn Khaldun: „Conducătorul nu mai are încredere în armată și apelează la mercenari”. În 1976, din cei 12 membri ai Comandamentului Consiliului Revoluționar, proveniți din diferite triburi, au rămas doar patru, restul fiind înlocuiți cu oameni din tribul Gaddafa. Începând cu anul 1992, Gaddafi a început să marginalizeze triburile Magarha și al-Awagir de la asabiya conducătoare. Monopolul complet al puterii s-a realizat în 1997, când liderii tribali au semnat „documentul onoarei”, prin care triburile se obligă să se unească împotriva oricărui trib sau clan care se opune regimului. În 1996 au fost uciși 1200 de prizonieri în închisoarea Abu Salim, majoritatea din tribul al-Awagir. Nu întâmplător, revoluția a început în orașul Benghazi, care era controlat de acest trib. Astăzi, Libia are 140 de triburi dintre care în jur de 30 joacă un rol pe scena politică. Muammar al-Gaddafi, prin politicile lui, a încurajat disputele dintre triburi și a înarmat populația. Acest lucru a dus, după înlăturarea lui, la un război în care niciunul din clanuri nu este suficient de puternic pentru a-și impune voința asupra celorlalte.

Libia este exemplul perfect al unui stat arab a cărui putere centrală s-a destrămat. Această putere a fost înlocuită de facțiuni beligerante, în mare parte reprezentanți ai puterilor exterioare. Până la sfârșitul anului 2019, un alt conducător militar, Khalifa Haftar, susținut în special de Franța și Egipt, a reușit să își impună parțial voința și a cucerit majoritatea teritoriului libian. Facțiunile islamice beligerante i s-au supus pentru o vreme, neavând altă opțiune. Lucrurile s-au schimbat din nou, arătând cât de fragil și schimbător este echilibrul de forțe într-o țară profund marcată de tribalism. Turcia, mizând pe cartea musulmană a reconstruirii Imperiului Otoman, a început din anul 2020 să intervină activ în acest conflict, semnând un acord care îi extinde frontiera maritimă până la coasta orașelor Derna și Tobruk. Această intervenție a determinat o parte din forțele islamiste să se revolte împotriva lui Haftar și să declare câteva orașe ca fiind eliberate.

Marocul, spre deosebire de alte țări arabe, are o tradiție de puripartidism. Totuși, înainte de 2011, aceste partide nu aveau nicio putere efectivă. Din contră, monarhia a promovat mereu acest sistem tocmai pentru a se asigura că nu va exista vreodată un partid suficient de puternic încât să

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

domine scena politică și să îi conteste autoritatea. Apropierea partidelor de conducător este ceea ce le garantează supraviețuirea, iar acest lucru a făcut ca linia de demarcație între partidele loialiste și cele din opoziție să fie practic inexistentă. După revoltele din Maroc, Partidul Justiției și Dezvoltării (partid islamic) a devenit cel mai influent partid din țară. Acest lucru se datorează mai multor factori. Pe de o parte, este tendința pe care am văzut-o în toate celelalte țări arabe: populația confruntată cu o criză se întoarce la rădăcinile islamice și are mai multă încredere în reprezentanții valorilor islamice. În Maroc acest partid este văzut ca fiind independent de influența occidentalilor și mai puțin corupt. Pe de altă parte, lipsa lui de experiență politică l-a făcut mai atrăgător pentru populația care voia să schimbe *status quo*-ul.

Un al concept khaldunian care se confirmă și în această țară este lupta pentru putere sau, mai degrabă, lupta pentru monopolizarea puterii. După ce Partidul Justiției și Dezvoltării a câștigat alegerile, monarhia l-a obligat să lucreze într-o coaliție pentru a forma guvernul, dând altor partide o influență mult mai mare decât cea pe care au câștigat-o la vot. Mai mult, monarhia a intervenit direct, cerând schimbarea liderului partidului, Abdelilah Benkirane, devenit incomod din cauza influenței pe care o exercita. Nici Abdelilah Benkirane nu a fost dispus să facă un compromis în ceea privește cedarea puterii și a refuzat acceptarea întregului bloc „Uniunea Socialistă” formată din partide loiale monarhiei. Se temea că puterea și influența partidului său în guvern vor scădea.

Revoluțiile arabe au avut, în primul rând, obiective sociale. Acest lucru explică faptul că mișcările islamiste au reușit să acapareze puterea. Aveau programe sociale bine conturate și un contact direct cu populația. În timp, aceastea au degenerat și au avut revendicări politice ducând la înlăturarea unor dictatori care se aflau la putere de 15-25 de ani. Instabilitatea politică generată de aceste revolte a făcut posibilă apariția unor noi organizații teroriste. În același timp, puterile regionale au încercat să își consolideze poziția sprijinind diferite facțiuni. Această intervenție a forțelor regionale a avut un impact mult mai răspândit decât se putea crede (boicotul Qatarului de către puterile Golfului, extinderea influenței Turciei până în zona Africii de Nord). Lupta clanurilor pentru putere a redevenit o realitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

25 de ani de la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA. Un model pentru sud-estul european

Laura Ganea

„Ultimul deceniu al secolului XX a devenit istorie recentă și am considerat că este o obligație intelectuală și morală să oferim generațiilor viitoare documente și mărturii pentru a nu lăsa ca această istorie să fie contaminată de falsuri și manipulări partizane. Istoria recentă are dezavantajul unor prezentări subiective, marcate de ideologie, credințe, ambiții personale, frustrări, dezamăgiri, dar are și avantajul mărturiei unor oameni care au creat evenimente pe care reconstituirea postumă le pierde în mod inerent. Istoria poate fi abordată ca o descriere a evenimentelor, un prim pas necesar și de neocolit pentru cunoașterea ei, apoi poate fi abordată ca o analiză comparată a evenimentelor pe plan universal, ca o

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

filozofie a istoriei", motiva președintele Emil Constantinescu în scrierea cercetărilor asupra istoriei recente în planul de activități al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în cadrul unui program îndreptat spre viitor: „Istoria recentă și anticiparea viitorului".[10]

În anul 2022, cercetările și studiile dedicate istoriei recente au fost marcate de aniversarea a 25 de ani de la lansarea, în Piața Universității din București, de către președinții Emil Constantinescu și Bill Clinton, a Parteneriatului Strategic dintre România și Statele Unite[11]. În contextul războiului din Ucraina a devenit evident că Parteneriatul Strategic cu SUA, care a favorizat admiterea în NATO și integrarea în Uniunea Europeană, a reprezentat o piatră de hotar în consolidarea securității naționale. Cuvintele rostite de președintele Bill Clinton la București, pe 11 iulie 1997, rămân emblematice: *Președintele dumneavoastră și cu mine am căzut de acord să stabilim un Parteneriat Strategic între națiunile noastre; un parteneriat important pentru America, pentru că România este importantă pentru America, importantă în sine și importantă ca model în această parte dificilă a lumii. România poate arăta oamenilor din această regiune și, de fapt, oamenilor din întreaga lume, că există o cale mai bună decât conflictul, diviziunea și represiunea. Aceasta este cooperarea, libertatea și pacea.*

În anii 1997-2000, această relație privilegiată cu unica superputere mondială a generat o profundă transformare a societății românești, în plan politic, militar, de securitate, economic, juridic, civic și cultural. Schimbările din domeniile menționate au fost evidențiate de participanții la conferința „Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3", organizată la Biblioteca Academiei Române pe 6 iulie 2022, cu participarea protagoniștilor acestei etape istorice, a cercetătorilor din domeniul istoriei recente, a analiștilor politicii externe românești, dar și a publicului larg interesat. Printre aceștia s-au numărat: **Emil Constantinescu**, președintele României 1996-2000; **Ioan Aurel Pop**, președintele Academiei Române; **Mircea Geoană**, secretar-general adjunct NATO; **Victor Ciorbea**, prim-ministru (1996-1997); **Mugur Isărescu**, prim-ministru (1999-2000); **Petre**

[10] https://www.youtube.com/watch?v=xVUkY7CjY3k&t=76s

[11] https://institutlevant.ro/programe-si-proiecte/parteneriatul-strategic-romania-sua-25-de-ani-de-la-lansare-emil-constantinescu-bill-clinton/

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Roman, președintele Senatului (1996-1999), ministrul Afacerilor Externe (1999-2000); **Adrian Severin,** ministrul Afacerilor Externe (1996-1997); **Nicolae Constantinescu**, consilier prezidențial (1996-1997), consulul României la Los Angeles; **Vlad Nistor**, consilier de stat, șeful Protocolului Prezidențial (1998-2000); **Victor Babiuc**, ministrul Apărării Naționale (1996-2000); gen**. Constantin Degeratu**, Șeful Statului Major al Armatei (1996-1999), consilier prezidențial pentru „Apărare, securitate națională și ordine publică" (2000); **Costin Georgescu**, director al Serviciului Român de Informații (1997-2000); **Cătălin Harnagea**, director al Serviciului de Informații Externe (1997-2000); **Călin Popescu-Tăriceanu**, ministrul Industriei și Comerțului (1996-1997), prim-ministru (2004-2008); **Sorin Dimitriu**, președintele Fondului Proprietății de Stat (1997-1998), ministrul Privatizării (1998), reprezentantul pentru comerț și investiții pe relația cu SUA; **Valentin Ionescu**, ministrul privatizării (1997-1998); **Valeriu Stoica**, ministrul Justiției (1996-2000); **Mircea Criste**, procuror-general al României (1998-2001); **Nicolae Noica**, ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului (1996-2000); **Virgil Petrescu**, ministrul Educației Naționale (1996-1997); **Sandra Pralong**, consilier al Președintelui României (1997-2000); **Mihai Răzvan Ungureanu**, prim-ministru (2012), director al Serviciului de Informații Externe (2007-2012; 2015-2016), ministrul Afacerilor Externe (2004-2007), secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe (1998-2000); **Iulian Chifu**, director al Centrului pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning; **Adrian Cioroianu**, prof. univ. dr. Facultatea de Istorie a Universității din București, manager al Bibliotecii Naționale a României, ministrul Afacerilor Externe (2007-2008); **Mihail E. Ionescu**, prof.univ.dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative; **Constantin Hlihor**, prof. univ.dr. Universitatea Națională de Apărare „Carol I"; **Florin Abraham**, reprezentant al României în Comitetul de Coordonare al Rețelei Europene Memorie și Solidaritate; **Radu Carp**, director general al Institutului Diplomatic Român (2010-2012), director al Departamentului de Politici Publice, Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Din luările de cuvânt, dar și din cercetările proprii s-au conturat contextul, preliminariile și consecințele acestui moment astral în istoria noastră.

Contextul în care s-a lansat Parteneriatul Strategic cu SUA a fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

unul rar, la nivelul întregii istorii mondiale. De la Octavian Augustus și *Pax Romana* nu a mai existat un alt moment cu o singură putere mondială, necontestată de nimeni. După eliberarea de sub puterea sovietică a țărilor din Europa Centrală și de Sud-Est și destrămarea URSS, singura superputere mondială din punct de vedere politic, militar, economic, social, cultural și ideologic era SUA. Iar în numele acestei superputeri, președintele Bill Clinton a oferit României o garanție de securitate.

Destrămarea URSS a fost consfințită la 8 decembrie 1991, în urma întâlnirii dintre președinții Federației Ruse (Boris Elțîn), Belarusului (Stanislav Șușkevici) și Ucrainei (Leonid Kravciuk) la o cabană din pădurea Belovejskaya, când și-au pus semnăturile pe convenția de creare a Comunității Statelor Independente, act ce a pus formal capăt unui imperiu construit prin minciună și teroare și a însemnat sfârșitul Războiului Rece. La începutul anilor '90, poziția extrem de avantajoasă a Occidentului în confruntarea cu „Imperiul Răului" a fost favorizată și de gestul președintelui democrat Stanislav Șușkevici, fizician de talie mondială, care a hotărât renunțarea unilaterală la arsenalul atomic din Belarus. Renunțarea la arsenalul nuclear al Ucrainei, începută de președintele Leonid Kravciuk și continuată de președintele Leonid Kucima, a dus la încheierea Memorandului de la Budapesta (5 decembrie 1994), semnat împreună cu Statele Unite, Marea Britanie și Federația Rusă, prin care aceste trei țări deținătoare de armament nuclear se angajau în mod ferm să garanteze suveranitatea, independența și integritatea frontierelor Ucrainei. În acel moment, Federația Rusă, recunoscută în dreptul internațional ca o continuatoare a personalității juridice și succesoare a URSS, nu părea să mai reprezinte o amenințare, cel puțin pentru o vreme.

Spre deosebire de URSS, destrămarea Iugoslaviei, începută în aceeași perioadă, nu a fost pașnică. Național-comunismul dictatorului sârb Slobodan Miloșevici a condus la evenimentele tragice, crimele de război și crimele împotriva umanității comise în Bosnia-Herțegovina între anii 1992 și 1995. Incapabilă să rezolve acest conflict, Uniunea Europeană a transferat acest rol Statelor Unite. Acordul de la Dayton, încheiat la 14 decembrie 1995, a însemnat încheierea războiului etnic din Bosnia-Herțegovina, dar și o umilință pentru Statele Unite, obligate să negocieze cu un criminal de război. Scenele sângeroase din Bosnia-Herțegovina au fost reluate în Kosovo și o intervenție militară a SUA începea să se contureze.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Acesta este contextul internațional în care Statele Unite au ales România ca partener strategic: aveau nevoie de un aliat care să poată ajuta la rezolvarea situației critice din Kosovo. Alternanța democratică la putere din noiembrie 1996 le-a arătat că îl găsiseră. La 19 noiembrie 1996, când Biroul Electoral Central anunța rezultatele oficiale ale alegerilor prezidențiale din România, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA, Glen Davies, declara: „Victoria convingătoare, la o diferență de opt procente, a domnului Emil Constantinescu demonstrează că românii și-au consacrat din nou puterile și voința procesului de democratizare a țării, început în 1989".[12]

În perioada 1990-1996, politica externă a României a stat sub semnul dublului limbaj, al jocului dublu. Chiar dacă România a fost prima dintre fostele țări membre ale Tratatului de la Varșovia care semna, la 26 ianuarie 1994, *Parteneriatul pentru pace*, inițiat de SUA și privit ca o anticameră a admiterii în NATO, două luni mai târziu, la 31 martie 1994, semna și un tratat de colaborare militară cu Federația Rusă. La 1 martie 1994, într-un interviu acordat CNN, la întrebarea „doriți o alianță cu NATO sau o relație strânsă de securitate cu Rusia?", președintele Ion Iliescu răspundea: „Urmărim ambele posibilități". În aprilie 1996, același Ion Iliescu a fost la un pas de a semna un tratat cu Federația Rusă în aceiași parametri din 1991: Kremlinul își rezerva dreptul de a se pronunța în privința alianțelor României. Ministrul rus de Externe, Evgheni Primakov, fost șef al spionajului rusesc, a venit la București să îl parafeze pe 27 aprilie 1996. Reacția fermă a liderului Convenției Democratice din România, Emil Constantinescu, principalul contracandidat în alegerile prezidențiale, și teama de o reacție populară negativă l-a determinat pe Ion Iliescu să dea înapoi. În schimb, la 16 mai 1996, Ion Iliescu semna la Belgrad „Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate româno-iugoslav", ratificat de Parlamentul României la 19 septembrie 1996. Documentul, încheiat pe o perioadă de douăzeci de ani, conținea principiile dezvoltării și extinderii relațiilor româno-iugoslave. Ion Iliescu, președintele unei țări a cărei populație, potrivit sondajelor de opinie, dorea în proporție de peste 80% să adere la Alianța Nord-Atlantică, devine aliatul lui Slobodan Miloșevici, ultimul dictator al Europei și „inamicul numărul unu" al NATO. Cele două

[12] Laura Ganea, *Parteneriatul Strategic România- SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3* (Editura RAO, 2022)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tratate arată foarte clar că România urma să fie folosită ca punte de legătură între Rusia și Serbia. De altfel, această punte funcționase în timpul războiului din Bosnia-Herțegovina, când sute de garnituri de tren încărcate cu petrol, armament și muniții, venite din Rusia, tranzitau România în drum spre fosta Iugoslavie. Operațiunea a fost organizată de o rețea de foști agenți români și ruși și s-a desfășurat sub conducerea directă a șefului zonal al Serviciului Român de Informații, încălcând embargoul impus Iugoslaviei prin decizia Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.[13]

Însă, potrivit istoricului Armand Goșu, „cel mai surprinzător episod din relația București-Moscova a rămas negocierea unei convenții româno-ruse pentru legături criptate telefonice și telegrafice internaționale, care urma să-i conecteze prin linii speciale pe președintele României, primul ministru, ministrul afacerilor Externe, adjuncții ministrului de Externe, directorii Direcțiilor Europa și America de Nord, directorul Direcției Țări vecine din MAE, ministrul Apărării, șeful Marelui Stat Major etc. cu omologii lor de la Moscova. Negocierile nu s-au finalizat în momentul câștigării alegerilor prezidențiale de către Emil Constantinescu, liderul opoziției din 1996”.[14]

În arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, deținută de Fundația Română pentru Democrație, un memorandum din partea ministrului Apărării Naționale, Victor Babiuc, datat 23 decembrie 1996, sintetizează așteptările americane de la noul președinte și noul guvern: „redresarea economiei românești, chiar dacă într-o primă etapă situația generală se va înrăutăți; creșterea rolului politic regional al României, care trebuie să se regăsească inclusiv în natura relațiilor cu vecinii, îndeosebi cu Ungaria, Ucraina, Republica Moldova și Polonia; dobândirea unui rol major în inițiativele de cooperare regională, bazate pe nevoi și interese comune, cum ar fi combaterea crimei organizate, a traficului cu arme neconvenționale, a terorismului și falsificatorilor; sprijinirea proceselor democratice în zonă, construirea de zone economice libere comune și de elemente de infrastructură ce pot fi utilizate în comun; încurajarea colaborării între serviciile naționale de informații, inclusiv reluarea unor contacte nefinalizate, cum a

[13] Laura Ganea, Prețul demnității (Editura RAO, 2016)
[14] Armand Goșu, Politica răsăriteană a României. 1990-2005 (studiu publicat de revista „Contrafort”, ianuarie 2006)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fost cel dintre Ministerul de Interne al României și Drugs Enforcement Agency din SUA; angajarea hotărâtă în unele inițiative politice pentru asigurarea stabilității în zonă, așa cum este cea americană referitoare la colaborarea între ţările din Sud-Estul Europei; continuarea participării la forța multinaţională de menţinere a păcii în Bosnia-Herţegovina; sprijinirea reformelor democratice oriunde în lume, spre exemplu Serbia, ţară cu care România are relații tradiționale de prietenie, sau condamnarea unor fapte reprobabile, respectiv a încălcării drepturilor omului, chiar dacă acestea se întâmplă în China". Ambasadorul Alfred Moses a avut și sugestii de ordin militar: „creșterea numărului de experţi civili în structurile Ministerului Apărării Naționale; perfecționarea controlului parlamentar asupra organismului militar; creșterea alocațiilor bugetare pentru înzestrarea armatei; restructurarea fundamentală a forţelor armate – trecerea la profesionalizarea forțelor armate și promovarea ofițerilor tineri, cu educație și concepţii occidentale; modernizarea tehnicii de transmisiuni și de aviație; planificarea realizării unor facilităţi care să fie la dispoziţia NATO – construirea/modernizarea într-o perioadă de 5-10 ani a unor obiective capabile să asigure primirea până la 50 000 militari NATO și informarea Alianței despre această intenție; înființarea unei unități de intervenţie rapidă care să fie integrată în operaţiuni NATO de menţinere a păcii sau de alt tip – o unitate de tip brigadă cu un efectiv de 8-10 000 militari, care să fie constituită până în luna aprilie, după care să se organizeze aplicații tactice la care să fie invitați atașați militari ai ţărilor membre NATO și reprezentanţi ai diferitelor structuri NATO."

La începutul primăverii lui 1997, Robert Whitehead, consilierul politic al Ambasadei SUA la București, îi mărturisea unui prieten: „Constantinescu had inherited a mess".[15] După revoluția din decembrie 1989 și până la alegerile legislative și prezidenţiale din 1996, românii nu ieșiseră din categoria „the bad guys" pentru americani. Regimul Iliescu nu era credibil. În ciuda dezastrului pe care îl moștenise, Robert Whitehead era sigur că noul președinte va face ce trebuie pentru a alinia România la standardele occidentale. Primii pași pe calea reformelor dure – politice, sociale și economice – fuseseră deja parcurși, partidul minorității maghiare fusese cooptat la guvernare, o premieră pentru toată Europa Centrală și de

[15] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sud-Est, iar comunitatea maghiară va avea asigurate, prin legi, cele mai înalte drepturi existente la nivelul Uniunii Europene, inclusiv folosirea limbii materne în justiţie şi administraţie şi dreptul la educaţie în limba maghiară până la nivel universitar. Negocierile pentru semnarea Tratatul de stat între România şi Ucraina, în condiţiile respectării drepturilor minorităţii române din Bucovina la nivelul standardelor europene şi acceptării arbitrajului Curţii Supreme de Justiţie de la Haga în problema delimitării platoului continental al Mării Negre erau finalizate. În doar câteva luni, Emil Constantinescu reuşise să facă ceea ce regimul Iliescu nu făcuse timp de şapte ani. Observaţia era împărtăşită şi de secretarul de stat Madeleine Albright, care o menţine şi în memoriile sale, iar purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat, Nicholas Burns, declara la un briefing de presă: „Românii vin din urmă ca vijelia". În ciuda acestor rezultate spectaculoase, administraţia democrată americană nu era pregătită să-şi asume riscul de a cere unui Congres majoritar republican aprobarea extinderii NATO spre Est cu cinci state – favoritele Cehia, Polonia şi Ungaria, la care să se adauge România şi Slovenia, aşa cum şi-ar fi dorit liderii europeni –, şi, implicit, a costurilor aferente, pe care trebuia să le suporte contribuabilul american şi nicidecum cel francez sau german. Pentru România, administraţia Clinton conturase un alt plan.

Lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA, la 11 iulie 1997, a fost urmată, trei luni mai târziu, de vizita unei delegaţii americane condusă de Marc Grossman, asistentul secretarului de stat pentru Europa şi Canada. La începutul convorbirilor oficiale s-a convenit că baza acestui parteneriat este dată de discuţiile dintre preşedinţii Emil Constantinescu şi Bill Clinton. Parteneriatul strategic româno-american nu este o alternativă pentru aderarea la NATO, el merge dincolo de acest obiectiv, România fiind considerată principalul factor de stabilitate şi promotor de iniţiative în Europa de Sud-Est, zona Mării Negre şi în aria de joncţiune între flancul nordic şi cel sudic al Europei Centrale, şi placa turnantă a SUA în regiune. Parteneriatul vizează coordonarea politicilor, iniţiativelor şi acţiunilor în domeniile strategice de interes pentru cele două ţări şi este materializat printr-un set de consultări anuale cu Ministerul Afacerilor Externe la nivelul asistentului secretarului de stat şi bianuale, la nivel de adjuncţi ai asistentului secretarului de stat pe domenii specializate, dar şi un set de proiecte comune. S-a constituit un grup de lucru, compus din reprezentanţi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ai Ambasadei SUA la București și, respectiv, ai MAE și ai instituțiilor românești competente în domeniile Parteneriatului Strategic, care să asigure legătura permanentă cu Administrația SUA. În oglindă, un grup de lucru similar se va constitui la Washington. Grupul de lucru evaluează progresele realizate și consemnează noi propuneri de îmbunătățire a listei de proiecte comune. Patru subgrupuri de lucru se vor axa pe domeniile vizate de Parteneriatul Strategic: relații militare, reforma politică și economică, securitatea regională, riscuri de securitate neconvenționale. Din octombrie 1997 și până în iunie 1998, în cadrul Parteneriatului strategic româno-american vor avea loc șapte întâlniri la nivel de ministru de Externe, nouă întâlniri la nivel de secretar de stat, 20 de întâlniri la nivel de director.[16]

La 10 februarie 1998, SUA lansează „Planul de acțiune pentru Europa de Sud-Est". Într-un document confidențial realizat de Ministerul Afacerilor Externe și înaintat Palatului Cotroceni se menționează: „Dialogul româno-american a oferit prilejul unui intens schimb de opinii pe tema rolului și locului României în contextul arhitecturii de securitate europene, partea americană punând un accent deosebit pe stabilitatea și predictibilitatea zonei sud-est europene. Pe fondul recunoașterii contribuției esențiale și a importanței pe care România le are în stabilizarea zonei (sau tocmai de aceea), s-a remarcat tendința SUA de a asocia țara noastră cu spațiul sud-est european, făcându-se abstracție de conceptul încetățenit al apartenenței României la Centrul Europei. Printre motivațiile care ar explica preocupările SUA de a conferi României rolul de lider regional ar putea fi avute în vedere: dimensiunea, poziția și potențialul țării noastre; credibilitatea României ca partener echidistant și relațiile bune ale acesteia cu toate statele din zonă; dezinteresul unor state (precum Slovenia) de a juca un rol activ în acest context; existența unor abordări „incomode" față de zonă ale unor state, ceea ce ar face ca inițiativele acestora să fie privite cu suspiciune. Definirea zonei Europei de Sud-Est pleacă de la intenția realizării unei zone-tampon care să separe focarele de instabilitate din spațiul ex-iugoslav și potențialele dezvoltări datorate tensiunilor dintre Grecia și Turcia. Inițiativele practice întreprinse în zonă de SUA pot fi interpretate și drept o încercare de creare a unei rețele de legături de colaborare, pe diverse planuri, în scopul armonizării nivelului de stabilitate, dezvoltare

[16] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și predictibilitate a acestei părți a Europei cu cel al statelor care au reușit deja „penetrarea" în structurile europene și euro-atlantice (identificate cu Centrul Europei)."[17]

În memorandumul înaintat președintelui României după întoarcerea sa din vizita oficială în SUA (21-25 aprilie 1998), ministrul de Externe Andrei Pleșu menționa, în relatarea despre masa rotundă organizată de Departamentul de Stat, cu participarea tuturor departamentelor Administrației americane implicate în Parteneriatul Strategic (Pentagon, Departamentul Comerțului, USAID, Consiliul Securității Naționale): „Partea americană a apreciat promptitudinea cu care noul guvern de la București a desemnat reprezentantul pentru comerț și investiții pe relația cu SUA în persoana ministrului Privatizării. Au fost exprimate, de asemenea, aprecieri pentru modul de concretizare a propunerii României privind constituirea la București a Centrului SECI pentru combaterea corupției și crimei organizate, cât și pentru semnarea Acordului bilateral pentru neproliferare. În opinia părții americane, aceste lucruri demonstrează că Parteneriatul Strategic a atins faza maturității funcționale, mecanismele sale producând deja rezultate. Deși anunțat anterior strategiei SUA pentru Europa de Sud-Est, Parteneriatul Strategic cu România constituie o componentă a acestei strategii, care are în vedere formalizarea unui rol de lider regional al țării noastre, similar celui deținut de Polonia. În același timp, în conformitate cu logica americană de abordare a zonei, acest rol trebuie armonizat cu principiul coeziunii regiunii, în virtutea căruia țările de anvergură mai redusă – „Bulgaria, Slovacia, Albania, Macedonia" –, nu trebuie să ajungă în poziții de izolare față de vecinii „mai grei". S-a căzut de acord asupra importanței adâncirii relației de parteneriat în zone specifice de cooperare bilaterală, prin stabilirea unor alianțe sectoriale în domenii ca energia, comunicațiile, combaterea amenințărilor de securitate neconvențională, știința și tehnologia. A fost unanim recunoscută oportunitatea organizării unei sesiuni plenare a Parteneriatului Strategic, la cel mai înalt nivel posibil, cu ocazia vizitei la Washington a domnului Emil Constantinescu, președintele României."[18]

---

[17] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

[18] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Vizita de stat în SUA (14-21 iulie 1998) a conferit o nouă dimensiune relațiilor strategice româno-americane. În discursul susținut în Congres, unde au mai fost invitați, dintre liderii europeni, doar Lech Wałęsa, președintele Poloniei, Vaclav Hável, președintele Cehiei, Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, Regina Marii Britanii, Elisabeta a II-a, și președintele Germaniei, Richard von Weizsäcker, președintele Constantinescu sublinia: „România este complet angajată în acest parteneriat special. Democrația poate să înflorească mai repede în România, putem deveni un factor de influențare pozitivă a regiunii dacă rolul nostru de pilon al stabilității regionale este recunoscut și susținut de Statele Unite și de aliații acestora. România dovedește că nu există o fatalitate conflictuală în Sud-Estul sau în Estul Europei. Dar avem cu toții datoria de a veghea împotriva urii de orice fel. Este evident în interesul României să ajute ca Sud-Estul Europei să devină o zonă în care democrația, toleranța, prietenia și drepturile omului să fie la ele acasă. De altfel, cred că acesta este și interesul Statelor Unite”.[19]

La 24 martie 1999 începea războiul împotriva Iugoslaviei. A doua zi, președintele Clinton declara: „Cine va defini viitorul acestei părți a lumii? Cine va oferi un model pentru ca popoarele eliberate de comunism să-și poată rezolva problemele legitime? Slobodan Miloșevici, cu mașinăria sa propagandistică și trupele paramilitare, care îndeamnă oamenii să-și părăsească țara, istoria și pământul, sau o țară ca România, care și-a construit democrația respectând drepturile minorităților etnice?”[20]

Înainte de primele atacuri aeriene, președintele României declara că o intervenție NATO în scopul restabilirii păcii este „necesară și legitimă”. Nu mai exista altă soluție. Scrisoarea pe care i-o adresase lui Slobodan Miloșevici, împreună cu președintele Bulgariei, la 22 februarie 1999, rămăsese fără răspuns.[21] Toate negocierile, la vedere sau subterane, eșuaseră. La începutul anului, într-o casă conspirativă din Banat, Șeful Statului Major al Armatei Române se întâlnise cu Șeful Statului Major al Armatei Sârbe. Misiunea generalului Constantin Degeratu era aceea de a-și

[19] www.constantinescu.ro

[20] Alex Mihai Stoenescu, România în perioada administrației Emil Constantinescu (București, Editura RAO, 2019)

[21] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

convinge omologul de necesitatea unei acțiuni concentrate a instituțiilor politice și de forță din țara vecină împotriva Guvernului Miloșevici. Doar în acest fel mai putea fi oprită intervenția militară a Alianței Nord-Atlantice în Iugoslavia. Au discutat riscurile și posibilele implicații ale acestei crize asupra Iugoslaviei și asupra regiunii. Dialogul a fost promițător, dar generalul Degeratu n-a primit de la Belgrad vestea așteptată. Șeful Statului Major al Armatei Sârbe fusese schimbat din funcție și pus sub arest la domiciliu.[22]

Cu două zile înainte de începerea bombardamentelor NATO în Serbia, nu era greu de anticipat că aeroportul din Belgrad, considerat obiectiv militar, va fi o țintă. În acel moment, conducătorii flotei civile iugoslave iau legătura cu toate țările din jur pentru a le permite să adăpostească avioanele pe teritoriul lor. Au fost refuzați, pe rând, de Grecia, Turcia și Bulgaria, dar au găsit sprijin la București. Fără a consulta partenerii strategici americani și Cartierul General al NATO de la Bruxelles, președintele României ia decizia ca avioanele civile iugoslave să aterizeze pe aeroportul Băneasa.[23] Confruntat cu un curent de opinie pro-sârb și încorsetat de *Tratatul de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Republica Federală Iugoslavia*, semnat la Belgrad la 16 mai 1996 de către Ion Iliescu, potrivit căruia *„Nici una dintre părțile contractante nu va permite ca teritoriul său să fie folosit de către un stat terț pentru comiterea unui act de agresiune împotriva celeilalte părți contractante și nu va acorda nici un fel de ajutor unui asemenea stat terț”* (articolul 7), Emil Constantinescu decide ca România să se comporte ca un stat membru de facto al NATO și aprobă accesul avioanelor Alianței Nord-Atlantice în spațiul aerian românesc.[24]

Solicitarea NATO a fost discutată în Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT). Motivația neexprimată explicit era aceea de închidere a cercului politic din jurul lui Miloșevici, astfel încât dictatorul sârb să nu mai fie sprijinit de Rusia și să se ajungă cât mai repede la un acord care să curme suferințele popoarelor din spațiul ex-iugoslav. În urma discuțiilor din CSAT, s-a hotărât că NATO va avea acces nerestricționat numai

---

[22] Gen. Constantin Degeratu în filmul documentar „Drumul României spre NATO. Punctul de cotitură” (Studio Video Art, 2014)

[23] Cătălin Harnagea, directorul Serviciului Român de Informații Externe (1997-2000)

[24] James Rosapepe, ambasadorul SUA la București (1998-2001)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în spațiul aerian cuprins de la nordul Aradului până la nordul Craiovei. Accesul NATO începea de la plafonul de 1000 de metri și, în acest mod, nu mai era nevoie de dislocarea escadrilei de la Timişoara şi a forţelor aeriene de la Caransebeş. În spaţiul aerian care nu era cuprins în interiorul liniei de demarcație, forțele NATO aveau acces numai cu notificare prealabilă.[25]

În Parlament, partidele din coaliția majoritară (CDR-USD-UDMR) susțin solicitarea NATO, partidele din opoziție se opun (PDSR-PUNR-PRM). În final, 225 de parlamentari au votat în favoarea solicitării NATO, 21 împotrivă (PRM, PUNR), 99 s-au abținut (PDSR). Abținerea de la vot a principalului partid de opoziție este rezultatul unei întâlniri de taină în biblioteca Palatului Cotroceni dintre Emil Constantinescu și Ion Iliescu.[26]

Președintele Constantinescu află rezultatul votului în avion, în drum spre Washington, la Summit-ul NATO (24-25 aprilie 1999) care celebra 50 de ani de existență a Alianței. Reuniunea la care participă reprezentanții celor 19 țări membre NATO și cele 23 de delegații ale țărilor membre ale Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC) se desfășoară simbolic în aceeași sală, Mellon Auditorium, unde cu 50 de ani în urmă se semna actul de naștere a Alianței Nord-Atlantice (4 aprilie 1949). Rusia și Belarus absentează în semn de protest față de atacurile asupra Iugoslaviei. Războiul din Iugoslavia a constituit, de altfel, tema principală a Summit-ului, iar o nouă extindere a NATO nu a fost pusă în discuție. Președintele Franței, Jaques Chirac, avocatul admiterii României în Alianță, a subliniat că se impune respectarea cu strictețe a politicii ușilor deschise și că de această politică ar trebui să beneficieze, într-o primă etapă, România și Slovenia. Liderii NATO au căzut de acord asupra realizării unui *Plan de Acțiune pentru Aderare* și a evaluării țărilor candidate până cel mai târziu în 2002.[27] Prezidând Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC), președintele Emil Constantinescu propune un parteneriat pentru țările din Sud-Estul Europei, afectate de războiul din Iugoslavia. Pactul de Stabilitate în Balcani, puternic susținut de SUA, va fi lansat la Sarajevo (24 iulie 1999).

Înfrântă în Războiul Rece prin implozie, Rusia nu renunță la

[25] Gen. Constantin Degeratu, Şeful Statului Major al Armatei (1996-1999), consilier prezidențial pentru Apărare, securitate națională și ordine publică (2000)
[26] Laura Ganea, Prețul demnității (București: Editura RAO, 2016)
[27] Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989 – Decembrie 2000" (București: Editura Mașina de scris, 2002)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ambițiile de tip imperial. Strategii militari ruși continuă să se gândească la o eventuală refacere a zonei de dominare în Țările Baltice, Moldova, Belarus și Caucaz, iar din Sud-Estul Europei, în România, Bulgaria și Iugoslavia, care să-i permită accesul spre Mediterana. În tentativa de construire a unei axe Federația Rusă – Belarus – Ucraina – Serbia, primul pas a fost înlăturarea lui Stanislav Șușkevici, președintele democrat al Belarusului printr-o manevră în Parlament care i-a permis lui Alexandr Lukașenko să se instaleze la putere. Urmarea? În Parlament este votată legea de reunificare cu Federația Rusă. Ucraina, unde exista o puternică reprezentare rusofonă în Radă, a fost supusă acelorași presiuni, însă proiectul uniunii cu Federația Rusă a fost respins cu o mică diferență de voturi. În schimb, parlamentul sârb a votat unirea cu Federația Rusă, dar președintele Elțîn a tergiversat și ratificarea în Duma de Stat nu a mai avut loc. Această strategie a ieșit la iveală în 1999, în condițiile destrămării fostei Iugoslavii și a conflictului sângeros din Kosovo.

România era veriga lipsă în acest plan rusesc, astfel încât anii 1998-1999 sunt caracterizați de tentative subterane sau chiar fățișe de înlăturare a Administrației Constantinescu, garant al orientării ferme spre Vest: campanii de presă pentru compromiterea Armatei și a serviciilor de informații; provocarea haosului economic și social prin falimentarea băncilor și a fondurilor de investiții; paralizarea societății prin organizarea simultană a grevei sindicale, grevei parlamentare și grevei oamenilor de afaceri; tentative de asasinare a președintelui; tentativa de lovitură de stat reprezentată de Mineriada din 1999.[28]

Într-o scrisoare adresată președintelui Bill Clinton, președintele Constantinescu dezvăluie: „Recentele manifestații violente ale minerilor au arătat că, pe fundalul unei reforme foarte dificile, există în continuare, din nefericire, forțe politice care se opun progresului. Aceste forțe anti-reformiste și adesea xenofobe, au încercat să amenințe stabilitatea și progresul democratic. Dumneavoastră pot să vă mărturisesc convingerea mea că există o complicitate chiar pe scară regională. Oameni nostalgici, visând la o epocă de dezordini de la Minsk la Belgrad, sunt deranjați de veriga lipsă care este România (...). În ciuda tuturor dificultăților menționate mai sus, sunt convins că vom putea accelera implementarea de programe pentru o economie

[28] Laura Ganea, Parteneriatul Strategic România- SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3 (București: Editura RAO, 2022)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de piață funcțională și prosperă. Lucrăm, de asemenea, foarte serios cu FMI, pentru a încheia un acord solid. Numai acest acord stand-by al FMI ar putea deschide calea pentru un program ulterior de reluare a creșterii economice, desfășurat cu sprijinul instituțiilor financiare internaționale și al Statelor Unite. Având Statele Unite alături de noi, ca prieten și partener strategic, în acest exercițiu crucial, ne va ajuta să mergem înainte. Ne va da puterea de a ne confrunta cu orice provocări ar putea apărea, în drumul nostru către reunirea cu familia națiunilor libere, democrate și prospere, căreia îi aparținem cu adevărat."[29]

Războiul ia sfârșit la 3 iunie 1999, când Guvernul și Parlamentul Iugoslaviei acceptă planul internațional de pace propus de G-8 (grupul celor șapte state industrializate, plus Rusia). La 9 iunie 1999, la Kumanovo, în Macedonia, reprezentanții NATO și cei ai Belgradului semnează „Acordul militar tehnic asupra retragerii forțelor sârbești din Kosovo". La 10 iunie 1999, la Bruxelles, Consiliul NATO hotărăște suspendarea bombardamentelor asupra Iugoslaviei, iar la New York, Consiliul de Securitate al ONU votează rezoluția prin care forțele de pace KFOR sunt autorizate să intre în Kosovo. La 12 iunie 1999, rușii pregătesc zece avioane care să transporte trupe spre Priștina, cu intenția de a ajunge acolo înaintea trupelor KFOR și a ocupa nordul provinciei Kosovo. Planul lor este dejucat la București. La câteva zile distanță, în vizite separate, generalul Wesley Clark, comandantul Forțelor NATO în Europa, și secretarul de stat Madeleine Albright sosesc la București pentru a le mulțumi președintelui Constantinescu și generalului Constantin Degeratu, Șeful Marelui Stat Major, „pentru poziția fermă a României de a bloca survolul rusesc". În memoriile sale, Madeleine Albright scria: „Decizia de a se opune Moscovei valida strategia noastră de extindere a NATO, demonstra rolul important pe care statele central-europene îl puteau juca în consolidarea securității internaționale și a calmat o criză care ar fi putut cauza ceea ce nici Războiul Rece nu reușise – lupte directe între trupele NATO și cele ruse".[30] Interzicerea survolului în spațiul aerian românesc pentru avioanele rusești ar fi putut avea consecințe grave, dar la 1 iulie 1999, la Forumul Economic de la Salzburg, prim-ministrul rus Serghei Stepașin îi cere scuze președintelui

[29] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

[30] Madeleine Albright, Memorii, „Doamna secretar de stat" (București: RAO, 2004)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

României pentru acest incident.[31] „Această interdicție nu putea fi respectată decât în situația în care România era considerată un spațiu apărat de SUA. Acesta a fost rolul Parteneriatului Strategic, mai bine înțeles la Moscova decât în România", declara președintele Constantinescu.[32]

Pe lângă acțiunile destabilizatoare de influență rusească și războiul din Iugoslavia, în 1999, într-o conjunctură nefericită, Fondul Monetar Internațional declara că România are toate șansele să intre în încetare de plăți. Joseph Stiglitz, laureatul Premiului Nobel din 2001, economist-șef al Băncii Mondiale pe atunci, prezintă în detaliu acest caz în cartea sa *Globalizarea. Speranțe și deziluzii* și notează: ,,Un guvern mai corupt sau mai incompetent decât cel pe care îl avea România în acel moment ar fi acceptat condițiile inacceptabile ale Fondului Monetar Internațional. Guvernul acela, necorupt și competent nu le-a acceptat și a reușit să treacă peste acel moment destul de dificil." În acel an, România avea o datorie acumulată de guvernarea anterioară care însemna trei miliarde de dolari. Din cauza mesajului lansat de FMI, România nu a mai putut face împrumuturi pe piețele externe și a fost nevoită să plătească întreaga sumă din bugetul de stat și împrumuturi pe piața internă. Meritele îi revin guvernatorului BNR, Mugur Isărescu. Cu sprijin american, relațiile cu Fondul Monetar Internațional au fost deblocate.

La 25 ianuarie 2000, ministrul de Externe Petre Roman sosea la Washington pentru a pune bazele unui Parteneriat strategic intensificat între România și Statele Unite, cu un mai mare accent pe componenta economică. După întâlnirea de la Departamentul de Stat cu Madeleine Albright este primit la Casa Albă de președintele Bill Clinton. În discuții aprofundate cu Sam Berger, președintele Consiliului Național de Securitate, ministrul de Externe român atrage atenția că Administrația Clinton greșește nesprijinind opoziția sârbă. Propunerile lui Petre Roman sunt acceptate, iar în septembrie 2000, Slobodan Miloșevici este învins în alegeri.[33]

În iulie 2000, la aniversarea de trei ani a Parteneriatului Strategic, președintele Bill Clinton îi scria președintelui Emil Constantinescu:

---

[31] Vlad Nistor, consilier de stat, șeful Protocolului Prezidențial (1998-2000)

[32] „Ziarul de Iași", 17 octombrie 2003

[33] Petre Roman, președintele Senatului (1996-1999), ministrul Afacerilor Externe (1999-2000)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„România este un partener valoros al Statelor Unite. Dumneavoastră, și țara pe care o conduceți, continuați să promovați pacea și stabilitatea în Europa de Sud-Est. Statele Unite apreciază, în particular, sprijinul de neclintit al României pentru eforturile de soluționare a crizei din Kosovo, precum și continua cooperare a României în promovarea democrației în Serbia. Acum trei ani am promis că Statele Unite vor sprijini eforturile României de a adera la instituția Parteneriatului Euro-Atlantic. Acest angajament al nostru nu s-a schimbat. Împreună, ca parteneri, vom continua să construim fundamentele păcii, stabilității și dezvoltării economice în România și în întreaga Europă”.[34]

Am considerat util să insist în aceste pagini asupra anilor 1997-2000, ani de început ai Parteneriatului Strategic cu SUA și, implicit, asupra Administrației Constantinescu pentru a prezenta condițiile dificile în care s-a produs tranziția spre un stat democratic și riscurile la care s-au expus protagoniștii acelei perioade. Efectele manipulării cu știri false sau inventate sunt încă prezente în mass-media și pe rețelele de socializare. Ele pot fi combătute prin accesul direct la documentele din arhivele serviciilor de informații, ale Ministerului de Interne, Ministerului Public. După 25 de ani, în conformitate cu practica tuturor statelor democratice, toate aceste documente sunt desecretizate.

„Cei care am fost atunci în prim-plan, în situația de a lua decizii, nu ne-am uitat unii la alții, ci, așa cum spunea Antoine de Saint-Exupéry, ne-am uitat în aceeași direcție. Aveam aceeași credință și slujeam același interes național și nu interese personale, interese de grup sau chiar interese politice de persistență. Trebuie să aduc un omagiu celor care au pierdut din punct de vedere politic – partide, asociații, persoane –, dar care au rămas în sufletul lor cu credința că și-au slujit patria într-un moment esențial și astfel, după 25 de ani, poporul român poate culege roadele acțiunii lor”, mărturisea președintele Emil Constantinescu la finalul conferinței „Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3”.

[34] Arhiva Administrației Prezidențiale Emil Constantinescu, Fundația Română pentru Democrație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

25 de ani de când preşedinţii Emil Constantinescu şi Bill Clinton au lansat Parteneriatul Strategic România-SUA, celebraţi la Biblioteca Academiei Române printr-o conferinţă inclusă în programul „Istoria recentă şi anticiparea viitorului", Bucureşti, 6 iulie 2022

În ziua conferinţei „Parteneriatul Strategic România- SUA:25. Garanţie de securitate pentru România în mileniul 3" au fost prezentate expoziţiile „Însemnele prieteniei româno-americane în arhiva prezidenţială. Corespondenţă diplomatică 1996-2000" şi „Drumul României spre NATO", realizate de Fundaţia Română pentru Democraţie şi ISACCL, cu sprijinul companiei BAT

Preşedintele Emil Constantinescu îl salută pe Nicolae Constantinescu, consilier prezidenţial (1996-1997), consulul României la Los Angeles (1998-2000)

Prim-ministrul Victor Ciorbea (1996-1998), Şeful Statului Major General al Armatei Române, gen. Constantin Degeratu (1997-1999) şi Costin Georgescu, directorul SRI (1997-2000), îl salută pe Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale (1996-1999)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Acad. Nicolae Noica citește mesajul transmis de Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române

Conferința „Parteneriatul Strategic România- SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3" a reunit protagoniști ai acestui moment istoric, cercetători, analiști ai politicii externe românești, studenți ai facultăților de profil

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Mircea Geoană, ambasador în SUA (1996-2000), secretar-general adjunct al NATO, se adresează participanților de la Cartierul General din Bruxelles

Prof. dr. Adrian Cioroianu, Universitatea din București, manager al Bibliotecii Naționale a României, ministrul Afacerilor Externe (2007-2008)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Constantin Hlihor, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

De la stânga la dreapta: Costin Georgescu, directorul SRI (1997-2000); Nicolae Noica, ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului (1996-2000); președintele Emil Constantinescu, Petre Roman, președintele Senatului (1996-1999); Sandra Pralong, consilier prezidențial. În plan secund: Virgil Petrescu, ministrul Educației Naționale (1996-1997); Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii și Protecției Sociale (1996-1999), prof. dr. Radu Carp, analistul de politică externă Iulian Chifu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Consecințele globale ale războiului din Ucraina

Emil Constantinescu

Agresiunea neprovocată a Federației Ruse asupra Ucrainei, declanșată la 24 februarie 2022, a dus în numai câteva luni la moartea a zeci de mii de tineri și rănirea altor zeci de mii de tineri. A provocat imense distrugeri de bunuri materiale și imateriale, consecințe imediate și pe termen lung prin provocarea crizei alimentare și energetice, o uriașă migrație involuntară a milioane de refugiați. Au fost încălcate toate drepturile omului pe care Comisia Internațională a Drepturilor Omului s-a angajat să le apere, reprezentând o amenințare pentru tot ce s-a construit în domeniul unei ordini mondiale bazate pe supremația dreptului.

Consecințele militare, politice, juridice, economice, sociale și ideologice sunt, fiecare în parte, atât de grave încât toate la un loc conturează un prag dincolo de care omenirea intră brusc într-o nouă etapă a existenței sale, care o poate îndrepta spre un colaps.

Cea mai periculoasă și, în același timp, facilă metodă de a deturna atenția de la un eveniment important este înecarea adevărului despre acesta în mici adevăruri despre lucruri mai puțin importante. Cred că singura modalitate prin care putem înțelege complexitatea fenomenului pe care-l trăim este abordarea lui din punct de vedere juridic, istoric, ideologic, politic și moral.

Agresiunea Rusiei, dincolo de crimele de război și crimele împotriva umanității, trebuie examinată sub raportul obligației respectării tratatelor internaționale. Invadând Ucraina, Rusia a încălcat prevederile Tratatului pe care l-a semnat în 1994 la Budapesta sub auspiciile Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), prin care se angaja să respecte independența, integritatea teritorială, suveranitatea Ucrainei, adică dreptul acesteia de a-și hotărî singură modul în care își construiește politica internă și externă. Faptul că această agresiune se desfășoară asupra unui stat care a renunțat la arsenalul său nuclear, transferându-l Rusiei, are

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ca efect descurajarea în viitor a oricărui stat care intenționează să dețină armament nuclear să renunțe la el, și va stimula înarmarea nucleară a cât mai multor state, pentru a se apăra de atacuri cu armament convențional.

Din punct de vedere istoric, trebuie să plecăm de la faptul că cei 77 de ani de pace au fost posibili prin respectarea de către toate țările combatante, în cel de-Al Doilea Război Mondial, a tratatelor de pace de la Versailles din 1919, întărite prin semnarea actului final al Conferinței de la Helsinki din 1975 de către URSS. Federația Rusă și-a asumat în 1991, în calitate de succesor al URSS, aceste obligații. Aceste tratate au garantat integrarea teritorială a tuturor țărilor semnatare, prin respectarea delimitării granițelor. Apariția unor noi state în Europa în 1990–1991, la sfârșitul Războiului Rece, s-a făcut în limitele fixate de granițele acceptate la Versailles și Helsinki în situațiile create de destrămarea Cehoslovaciei, a fostei Iugoslavii și a URSS-ului.

Dezbaterea internațională asupra consecințelor pe termen lung ale războiului din Ucraina ar trebui să se concentreze pe o chestiune cheie: se va conserva ordinea internațională bazată pe respectarea tratatelor care au asigurat, pentru prima dată, pacea îndelungată în Europa, sau se va trece la nerespectarea acestora și înlocuirea ***forței dreptului*** cu ***dreptul forței***, creând un precedent periculos pentru reluarea istoriei anterioare celui de-Al Doilea Război Mondial, când tratatele de pace erau, de fapt, o pregătire pentru un nou război?

Acceptarea unei păci care să consfințească anexarea de teritorii în urma unui război de agresiune și sub șantajul amenințării folosirii armelor nucleare va îndemna și alte țări să nu depună eforturi pentru dezvoltarea economică și socială, ci să utilizeze resursele financiare obținute din vânzarea acestora pentru creșterea potențialului militar și folosirea lor în scopuri agresive. Principalul efect al încetării Războiului Rece a fost oprirea amenințării nucleare în Europa. Primul pas a fost renunțarea unilaterală, fără condiții, a Belarusului, la arsenalul său nuclear, care era mai mare decât al Regatului Unit și Franței la un loc, și transferarea sa către Rusia. Al doilea pas, renunțarea Ucrainei la arsenalul său nuclear, mai mare decât al Marii Britanii, Franței și Chinei la un loc, și transferarea sa către Federația Rusă s-a făcut sub protecția Tratatului (Memorandului) de la Budapesta din 1994, prin care Statele Unite, Marea Britanie și Federația Rusă garantau

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ucrainei independența, suveranitatea și integritatea teritorială.

Criza internațională creată de războiul din Ucraina este și o consecință a înțelegerii greșite a ultimelor trei decenii. Este vorba de o falsă percepție a sfârșitului Războiului Rece și a destrămării Uniunii Sovietice, generată de tendința unor lideri politici și comentatori occidentali de a le interpreta ca o victorie într-un război pe care nu l-au purtat.

Propaganda regimului Putin folosește drept motivație a agresiunii din Ucraina un discurs în care destrămarea, în 1991, a URSS-ului este prezentată ca o dramă istorică majoră, provocată de Occident, ceea ce ar justifica dezvoltarea capacității militare a Federației Ruse. Această abordare, care pune pe seama Occidentului schimbările din Europa de Est, eludează contribuția uriașă a poporului rus la tranziția de la un regim de dictatură la un regim democratic în Europa de Est. Nerecunoașterea meritului elitelor științifice și culturale ruse care au resuscitat valorile spirituale și religioase, au reușit să însuflețească masele populare și apoi au demarat, sub administrația reformistă a președintelui Gorbaciov, un dialog constructiv cu Occidentul, prin care s-a pus capăt Războiului Rece, este incorectă și imorală.

Sub influența reformelor *perestroika* și *glasnost* din URSS, s-au creat, în 1989, condițiile eliberării țărilor din Europa Centrală și de Est din sfera de influență a Imperiului sovietic și orientarea lor spre ieșirea din *Pactul de la Varșovia*, urmată de integrarea în NATO și UE. Ulterior, în 1990-1991, s-a produs fenomenul destrămării URSS în urma unui Tratat semnat în cabana din pădurea Belovejskaya, din Belarus, de către Boris Elțîn, președintele Rusiei, Stanislav Șușkevici, primul președinte democrat al Belarusului, și Leonid Kravciuk, președintele Ucrainei. Au urmat declarațiile de independență ale altor republici sovietice componente ale URSS: Țările Baltice (Lituania, Letonia și Estonia), Republica Moldova, republicile caucaziene (Georgia, Armenia și Azerbaidjan) și republicile din Asia Centrală (Kazahstan, Kârgâzstan, Uzbekistan, Tadjikistan și Turkmenistan), consfințite prin *Protocolul de la Almaty* din 21 decembrie 1991. În toate aceste evenimente istorice cu consecințe excepționale pentru pacea lumii, Occidentul nu a avut nicio implicare, ceea ce demonstrează că argumentul pe care se construiește actuala ideologie politică și militară a Federației Ruse privind pericolul unei amenințări venite din partea Occidentului este complet fals. Dezvoltările ulterioare privind aderarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fostelor țări comuniste din Europa Centrală și de Est și ale fostelor republici sovietice la *Parteneriatul pentru Pace* s-au făcut prin dorința lor liberă, fără presiuni, la fel ca și integrarea în Uniunea Europeană a fostelor state comuniste din Europa Centrală și de Est, pe care acestea au văzut-o ca o oportunitate pentru dezvoltare economică și socială.

Amestecarea acestor evenimente istorice majore pentru asigurarea păcii și securității mondiale, petrecute în urmă cu trei decenii, cu evenimente conjuncturale precum creșterea prețului petrolului, gazelor sau cerealelor, diminuarea confortului populației în unele state bogate, testarea unor noi arme, creșteri sau scăderi valutare, inflație, negocieri asupra zonelor de influență politică și economică, care oricum erau la ordinea zilei, nu este numai falsă din punct de vedere intelectual, dar și rușinoasă din punct de vedere moral. Culmea cinismului mi se pare obstinația unor comentatori occidentali în evocarea așa-zisei „oboseli ucrainene". Cum adică? Zilnic sunt uciși militari sau rămân infirmi pe viață, dar și civili nevinovați, femei sunt violate, case distruse, milioane de oameni sunt obligați să-și părăsească locuințele sau să trăiască sub teroarea bombardamentelor în condiții mizerabile, alți cetățeni, dintre care mulți copii sunt deportați, patrimoniul cultural al unei națiuni este distrus sau furat și vorbim de „oboseală"? Sau invocăm cheltuirea unor bani care să ajute o țară invadată să supraviețuiască? De decenii, Uniunea Europeană cheltuiește sume enorme pentru a devia traseul unor autostrăzi pentru a nu deranja un traseu al animalelor sălbatice sau pentru a proteja o specie de insecte amenințată cu dispariția, în timp ce în alte părți ale lumii semeni ai noștri mor de foame sau de boli netratate. Nici acum, când aceste nenorociri se întâmplă în Europa, nu putem face o evaluare corectă a priorităților? Nu ne dăm seama că, în acest moment, omenirea este obligată să opteze între agresor și victimă, între tiranie și libertate, între pace și război, dar și între minciună și adevăr, nu numai asupra lumii care ne înconjoară, dar și în propria noastră conștiință?

Abandonând memoria internaționalismului comunist și sărind peste național-comunism, ideologia dughinist-putinistă a asociat memoriei triumfaliste a fostei Uniuni Sovietice pe cea mai veche, a Imperiului Țarist, pentru a justifica reocuparea unor teritorii cucerite cândva prin forța armată în secolele XVII-XIX. În 2022, cu ocazia celei de-a 350-a aniversări a lui Petru cel Mare, președintele Federației Ruse, Vladimir

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Putin, comparându-se cu Țarul Rusiei, a declarat că nimic nu s-a schimbat de la „Războiul Nordului”, purtat cu Suedia: „Există impresia că, luptând cu Suedia, Petru cel Mare a cucerit ceva. Nu a cucerit nimic, a recuperat. Nu cucerea nimic, recupera... El recupera și întărea. Este și rândul nostru să recuperăm ce este al Rusiei și să întărim țara”.

Nu este vorba de un discurs ideologic, ca în cazul consilierului său, Aleksandr Dughin. Este discursul unui șef de stat, comandant suprem al armatei, care justifică o acțiune militară desfășurată în prezent: invadarea Ucrainei pentru a „recupera” prin forță teritorii și a le anexa Rusiei. Spre deosebire de „internaționalismul” proletar al fostei Uniuni Sovietice, care motiva acțiunile agresive sub masca unei ideologii utopice pe plan mondial, noua doctrină exaltă, ca și în cazul nazismului, superioritatea naționalismului rus și declară deschis scopul final: ștergerea memoriei identității naționale a Ucrainei. Printr-o retorică în care sunt amalgamate argumente din domeniul lingvistic, cultural, religios, psihologic, economic, politic, diplomatic, militar se încearcă să se justifice restaurarea granițelor vechiului Imperiu Țarist prin agresiune armată. Pentru o corectă evaluare a acestei declarații, vă sugerez ca prin metoda istoriei comparate să vă imaginați care ar fi reacția voastră la o decizie asemănătoare a Marii Britanii, Franței, Spaniei, Belgiei, Portugaliei de a-și reface, printr-o „operațiune specială”, vechile lor imperii coloniale, sau a fostului Imperiu Austro-Ungar de a-și reface vechiul teritoriu continental european, care îngloba teritorii care în prezent fac parte din Ucraina, România, Cehia, Slovacia, Croația, aplicând metoda lui Petru cel Mare, care „nu cucerea nimic, recupera” și, urmând îndemnul lui Vladimir Putin: „Este și rândul nostru să recuperăm ce este al Rusiei și să întărim țara.”

În acest moment de răscruce, în care pe plan mondial s-a instalat Războiul Rece și ne aflăm în prezența unui război ucigător în plan regional și sub amenințarea unui cataclism nuclear cu consecințe globale, se impune readucerea în memoria istoriei recente a solidarității în jurul idealurilor de libertate, adevăr și dreptate, care au luminat ultimul deceniu al secolului al XX-lea ca un antidot împotriva fricii sau nepăsării.[35]

[35] Extrase din eseul „Pacea globală și drepturile omului în secolul XXI între speranță și incertitudine. Scrisoare către generația mileniului 3”, *Lumea post-pandemie între război și pace*, RAO, 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferință internațională în regim de urgență cu tema „Solidaritatea mediului academic în criza umanitară și morală provocată de războiul din Ucraina”, organizată online de ISACCL și Centrul Internațional Nizami Ganjavi, în parteneriat cu Academia Mondială de Artă și Știință, World University Consortium, SNSPA și Rețeaua Universităților de la Marea Neagră, 23 martie 2022

Președintele Emil Constantinescu, unul dintre fondatorii „Premiului Internațional Václav Havel pentru Disidență Creativă”, i-l decernează jurnalistei ruse de televiziune Marina Ovsyannikova, care a avut curajul să se opună în direct războiului din Ucraina, Oslo Freedom Forum, 22 mai 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Refugiați ucraineni în căminele Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

RESPONSABILITATEA MEDIULUI ACADEMIC

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

LUMEA POST-PANDEMIE ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE. ANTICIPAREA VIITORULUI

Oana-Elena Brânda

Amploarea proiectului „Lumea post-pandemie între război și pace” este redată de harta participanților

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Situații de criză

În 2014 se lansa „Ultima navă" (*The last ship*), serialul clasic american, cu actori cunoscuți și scenarii apocaliptice, având la baza romanul lui William Brinkley. Pentru un împătimit al genului, povestea era previzibilă: un portavion american petrece câteva luni la depărtare de casă, fără nicio conexiune radio cu baza, ca parte a unui exercițiu militar. La întoarcere, personalul militar al portavionului descoperă că lumea, așa cum o știau, nu mai există, deoarece a fost decimată de un virus necunoscut. Întoarcerea acasă se transformă într-o luptă pentru supraviețuire și pentru găsirea unui leac. Ca în orice poveste produsă de studiourile de la Hollywood, personajele bune înving, găsesc leacul, fac un vaccin și salvează lumea. Desigur, serialul s-a bucurat de un asemenea succes încât a fost continuat în alte patru sezoane, toate cel puțin la fel de apocaliptice ca primul.

Lăsând deoparte povestea, despre care, acum câțiva ani, aș fi spus că este de-a dreptul SF, mi-a rămas în minte o scenă. Ca în orice apocalipsă, trebuie să existe și profitorii care încearcă să facă avere pe seama nenorocirii altora. În acest caz, „răufăcătorii" (the bad guys) adunau cadavrele celor infectați și le ardeau pentru a produce energie electrică. Imaginea este a unei uzine către care se îndreaptă un șir lung de camioane cu cadavre spre a fi incinerate. În 2020, aceeași imagine se repeta în Italia, de această dată „răufăcătorul" era virusul COVID-19, iar autoritățile italiene nu incinerau cadavrele celor decedați pentru a produce energie, ci pentru că nu mai existau locuri suficiente de înhumare la ritmul în care oamenii mureau. Iar doi ani mai târziu, un șir lung de kilometri de tancuri rusești se îndrepta spre orașele ucrainene pentru a semăna moarte printre locuitorii acestora.

Ca o împătimită a istoriei, îmi pare tragic că istoria are obiceiul de a se repeta, și, în ciuda evoluțiilor tehnologice și în materie de cunoștințe, oamenii sunt la fel de neputincioși în fața morții care vine în forme atipice. După Marea Ciumă, oricine ar fi spus că omenirea și-a învățat lecția.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Greșit, ciuma a continuat să facă ravagii, ce-i drept, la o scară mai mică. După Primul Război Mondial, europenii și-au jurat că acela a fost războiul care va pune capăt tuturor războaielor. Greșit, la 20 de ani distanță, începea cel de-Al Doilea Război Mondial, și mai sângeros decât primul. După experiențele totalitarismului din perioada interbelică și, apoi, a războiului mondial, umanitatea ar fi trebuit să respingă orice tentativă de concentrare discreţionară a puterii în mâinile unui singur om. Atunci regimurile politice din China, Coreea de Nord, Libia, Irak, Zimbabwe sau Iran au fost nişte fantasme? Se pare că oamenii tind să repete aceeași greșeală până învață lecția greșelii. A greși este omenește. A repeta greșeala este la fel de omenește. De ce, vă veți întreba? Nu au americanii celebra zicală – *Fool me once, shame on you/ Fool me twice, shame on me* (Dacă mă păcăleşti o dată, să-ţi fie rușine/Dacă mă păcăleşti a doua oară, să-mi fie rușine)? Explicaţia în persistența umană asupra obiceiului de a greși rezidă în simţirea individului. În timp ce raţiunea ne îndeamnă să luăm aminte, simțirea ne pune în fața întrebării: „Dar dacă...?" Şi, iată, greșeala-i gata. Titlul meu academic de doctor în istorie mă îndreptățește să argumentez de ce istoria se repetă, dar nu-mi permite să analizez anumite evenimente precum pandemia COVID-19 din punct de vedere medical. Și nici nu mi-aș dori acest lucru, mai ales că am avut ocazia de a discuta și diseca fenomenul cu medici și specialiști care și-au spus punctul de vedere.

În România, luna martie se bucură de încărcătură simbolistică semnificativă: Mărţişorul, Ziua Femeii, Mucenicii, cojoacele pe care și le scutură Baba Dochia, ghioceii și lalelele care umplu străzile și florăriile. Orice român ştie că, odată ajuns în luna martie, ziua creşte, iarna nu mai are putere, zăpada dispare, soarele străluceşte mai tare şi natura se trezeşte la viaţă. În România, la începutul lunii martie a anului 2020, toate acestea au fost trecute cu vederea, deoarece publicul consuma avid ştiri despre un virus misterios care pornise din China și ajunsese în Occident, care provoca dificultăți respiratorii și uneori chiar moartea. Iar medicii erau neputincioși în fața lui, putând doar să constate creșterea numărului de victime. Detașarea față de acest virus s-a încheiat în momentul în care a fost semnalată prima îmbolnăvire în România. Au urmat imediat altele, iar scenariul apocaliptic din „Ultima navă" se petrecea sub ochii noștri. În martie 2020, în România a fost declarată starea de urgență, activitățile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

obișnuite s-au mutat în mediul online și, peste noapte, toţi am devenit temători în faţa unui pericol invizibil, dar care secera oamenii din jurul nostru. Altădată aş fi zis că e un scenariu prost de film. Din martie 2020 am început să-l trăiesc. Din martie 2020 până în februarie 2022, lumea s-a confruntat cu o schimbare de perspectivă care a modificat maniera în care noi, ca indivizi, ne raportăm la tot ceea ce ne înconjoară. Alegerile, altădată rezultatul opţiunilor raţionale sau nu, au devenit condiţionate de instinctul de supravieţuire. Cel mai des îndemn auzit a fost „Rămâneţi acasă!" și a fost surprinzător să observ că oamenii din jur, altădată dependenţi de socializare, s-au supus imperativelor de a nu părăsi locuința decât în intervalele recomandate și doar pentru nevoile stringente.

Pandemia COVID-19 a fost o provocare de a ne schimba perspectiva asupra vieţii, de a încerca lucruri noi, de a ne testa limitele și de a depăși obstacolele pe care iniţial le consideram de netrecut. Odată declanșată criza coronavirusului, am fost forţaţi să le privim în față și să le înfruntăm cu un curaj de care poate nu ne credeam în stare. Criza cauzată de răspândirea COVID-19 a fost una la nivel global. De aceea, modalitățile de reziliență s-au construit la nivel global, prin implicarea întregii comunități internaționale. Dincolo de solidaritatea arătată prin donații și transferuri de materiale esenţiale și bune practici, a fost necesar un angajament într-un efort comun de a căuta soluții. Gestionarea crizei a fost, o lungă perioadă, în mâinile specialiştilor – medici, farmacişti, cercetători în domeniu şi organizaţii internaţionale abilitate. Dar felul în care ar fi arătat viitorul post-COVID-19 a rămas în toată această perioadă la fel de important. Reconstrucția lumii post-pandemie este un efort de lungă durată, ce presupune coalizarea cât mai multor specialiști, din diverse domenii de activitate, care să sublinieze ce se poate face pentru revitalizarea unor domenii de activitate efectiv paralizate de pandemie sau pentru capitalizarea resurselor altor domenii de activitate, spre a prelua rolul celorlalte până când primele își vor reveni. Chiar dacă astăzi discutăm vag despre pandemie și numărul îmbolnăvirilor este redus, este cert că ne aflăm într-un proces de recuperare care va fi de lungă durată. Trebuie, însă, subliniat faptul că, pentru ca recuperarea să fie eficientă, acțiunile în acest sens au debutat în plină criză, pentru a avea soluțiile gata de implementare și pașii bine trasaţi la încheierea ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Anticiparea viitorului. Gândirea românească și o perspectivă multidisciplinară internațională

Odată cu declararea stării de urgență și translatarea activității Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) în mediul online, a încolțit ideea unui proiect care să ne ajute să trecem peste acea perioadă, fără a întrerupe activitatea. La institut ajungeau o serie de invitații la evenimente online (altădată fizice), care aveau în centrul lor tocmai pandemia care ne deviase viețile. Ne-am gândit să lansăm un proiect, coordonat de președintele Emil Constantinescu și de mine însămi, care să valorifice aceste discuții, să strângă laolaltă opiniile unor specialiștii din diverse domenii afectate de pandemie, și să coroborăm împreună o serie de direcții pentru perioada post-pandemică. Prin urmare, în mai 2020, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a lansat proiectul „Lumea post-pandemia COVID-19. O viziune umanistă pentru o dezvoltare durabilă" pentru a oferi o serie de idei, soluții, recomandări despre cum va trebui reconstruită lumea după pandemie. În acest sens, un număr de specialiști din domenii variate, gânditori și savanți de talie mondială, foști și actuali lideri politici, lideri religioși și diplomați, apropiați prin natura activităților lor de activitățile institutului, au căutat să ofere răspunsuri la o serie de întrebări precum: „Cum va arăta lumea după pandemia COVID-19?; Care sunt acele vulnerabilități ce au permis apariția acestei pandemii și cum se pot corecta?; Cu ce pericole s-ar putea confrunta societatea după pandemie?; Ce domenii de activitate trebuie să devină prioritare pentru a asigura un răspuns mai bun în fața provocărilor viitorului?; Cum pot fi liderii pregătiți în toate domeniile de activitate pentru a face față provocării generate de crizele viitorului? Cum va arăta leadership-ul viitorului?".

Proiectul „Lumea post-pandemia COVID-19. O viziune umanistă pentru o dezvoltare durabilă" își propunea colectarea unui număr de contribuții, opinii și recomandări, din partea unor specialiști din domenii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

variate, care vor prezenta propriile soluții și idei de refacere mondială post-pandemie, ce urmau a fi prezentate pe site-ul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Scopul nu a fost de a oferi soluții sterile sau empirice, ci de a crea abordări firești și naturale despre cum pot fi capacitate anumite domenii și, implicit, instrumentele de lucru ale acestora pentru a contribui la reconstrucția globală post-pandemie. De asemenea, soluțiile identificate nu trebuie percepute ca fiind rețete standard, ele reprezintă expresia unor viziuni particulare, ce pot fi adaptate și modificate de la caz la caz, pentru a revitaliza acele domenii afectate de pandemie, și de a întoarce societatea globală la normalitatea mult dorită. Prin acest proiect, Institutul a reușit să mobilizeze și să reunească elita internațională, sub diverse forme: mediul academic și de cercetare, spațiul politic, cel religios, mediul diplomatic, pentru a produce perspective viabile, ce pot fi puse în practică, spre revitalizarea și asigurarea rezilienței globale post-pandemie.

Trebuie să recunosc că, la lansarea proiectului, am fost toți teribil de optimiști. Ne-am imaginat că pandemia se va termina la fel de rapid cum a început, că vom extrage câteva lecții de acolo și ne vom continua viețile la fel ca înainte. Însă, pe măsură ce timpul a trecut, stările de urgență și apoi alertă s-au prelungit și COVID-19 a atacat în valuri, ne-am dat seama că viața, așa cum o știam, nu se va mai întoarce și trebuie să ne adaptăm la noua normalitate. În tot acest timp, proiectul nostru avansa, alăturându-i-se parteneri importanți: **Academia Mondială de Artă și Știință, Biroul ONU de la Geneva, Centrul Internațional „Nizami Ganjavi”, Rețeaua Universităților de la Marea Neagră, Fundația Marmara pentru Cercetări Strategice și Sociale** din Istanbul, **Institutul de Diplomație Culturală** din Berlin și multe alte instituții naționale și internaționale. Treptat, ca urmare a varietății și amplitudinii opiniilor și a domeniilor acoperite în conferințele la care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost organizator, co-organizator sau invitat, am regândit proiectul astfel încât dezbaterilor academice și politice pentru combaterea efectelor pandemiei și elaborării unor strategii de dezvoltare durabilă pe plan mondial să li se adauge și un grupaj de eseuri ale unor specialiști, care să ofere publicului o perspectivă multidisciplinară internațională, dar și o perspectivă românească asupra

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

lumii post-pandemie. În acest sens am adunat mai multe eseuri scrise de medici, profesori, cercetători, economiști, antreprenori și diplomați, care cuprind perspectivele acestora asupra impactului pandemiei, dar și propuneri despre cum ar trebui gestionat un astfel de eveniment în viitor. La momentul respectiv era clar tuturor că pandemia a devenit atât un subiect al prezentului, cât și al viitorului.

Când volumele de dezbateri și eseuri despre pandemie și lumea post-pandemie erau gata de a lua calea editurii, a izbucnit războiul din Ucraina. Pe măsură ce această criză militară creștea în intensitate, generând un număr masiv de victime, fluxuri mari de refugiați, pandemia trecea din prim-plan într-un plan secund. Prin urmare, am simțit nevoia conectării acestui eveniment cu pandemia, atât ca urmare a evoluției cronologice, dar mai ales a polarizării comunității internaționale prin impact și gravitate. De aceea au fost adăugate volumelor alte capitole, cuprinzând dezbateri și eseuri despre războiul din Ucraina, ce reflectă opinii ale unor specialiști în politică externă, strategii militare și asistență umanitară, cu accent pe implicațiile pe termen lung la nivel local, regional și internațional. În acest context, așa cum s-a întâmplat și în cazul pandemiei, accentul pus pe ideea de dezvoltare durabilă a devenit redundant în fața victimelor și a cruzimilor războiului. Lumea post-pandemie se construia sub ochii noștri, însă nu în viziunea culturală și civilizațională pe care o anticipasem, ci sub o formă brutală, în care o voință individuală săpa breșe grave în existența celorlalți. Prin urmare, titlul anterior al proiectului „Lumea post-pandemie. O viziune umanistă pentru o dezvoltare durabilă” a fost înlocuit cu un titlu care reflecta realitatea imediată: „Lumea post-pandemie între război și pace”. Nu pentru că viziunea umanistă nu și-ar mai fi avut rostul, ci pentru că, atunci când armele vorbesc, umanismul ne îndreaptă întâi spre supraviețuire și abia apoi spre dezvoltarea existenței umane în liniile pașnice ale culturii și civilizației care trebuie salvate și continuate.

Cartea „Lumea post-pandemie între război și pace”, cu cele două volume ale sale, este rezultatul acestui proiect de anticipare a viitorului, început la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului în martie 2020, odată cu declararea stării de urgență cauzată de COVID-19, și continuat după invadarea Ucrainei de către Rusia. Proiectul a însumat 45 de conferințe internaționale, la care Institutul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost organizator, co-organizator sau invitat și la care la care au participat 170 keynote-speakers: preşedinţi, prim-miniştri, miniştri și secretari de stat, înalţi funcţionari de stat, parlamentari, experţi ai Organizaţiei Naţiunilor Unite, Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii și ai Băncii Mondiale, membri ai corpului diplomatic, membri ai familiilor regale, reprezentanţi ai mediului academic.

Dezbaterile academice online, într-o perspectivă multidisciplinară, au adus în discuţie combaterea efectelor pandemiei și elaborarea unor strategii de dezvoltare durabilă pe plan regional și mondial și au conturat iniţiative internaţionale pentru construcţia lumii post-pandemie. Domeniile vizate au fost educaţia, cultura, cercetarea ştiinţifică, progresul tehnologic, resursele naturale și biodiversitatea, sociologia, psihologia, diplomaţia culturală, etica și morala, responsabilitatea civică și leadership-ul în epoca post-COVID-19. Odată cu declanșarea războiului din Ucraina, la tematica de discuţie s-au adăugat dezbateri privind perspectiva legală a războiului, necesitatea asistenţei umanitare, protejarea drepturilor omului și implicaţiile politice ale acestuia.

Abordări globale ale lumii post-pandemie

Va exista o „nouă normalitate” la sfârșitul pandemiei COVID-19? Ce formă va lua? Ce ar trebui să facă fiecare pentru a se adapta noii realităţi post-pandemice? Răspunsuri la aceste întrebări generice au fost căutate deopotrivă la București, New-York, Roma, Paris, Berlin, Geneva, Istanbul, Brasilia, Mumbai, Los Angeles sau Moscova.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului și-a conturat propriile răspunsuri la 17 decembrie 2020, prezentând partenerilor internaţionali un bilanţ al proiectului său de anticipare a viitorului în cadrul conferinţei *Lecţiile Pandemiei* la care au participat **Garry Jacobs** (președintele Academiei Mondiale de Artă și Știinţă); **Winston Nagan** (Universitatea din Florida); **Fadwa El Guindi** (Universitatea din California, membru al Consiliului Știinţific al ISACCL); **Stefan Brunnhuber** (director medical – Spitalul Diakonie, Germania);

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Shoshana Bekerman (director general al Coaliției Interparlamentare pentru Etică Globală); **Ash Pachauri** (mentor al Mișcării *Protejați Planeta Noastră!).* Acestora li s-au alăturat **Akkan Suver** (președintele Fundației Marmara pentru Cercetări Strategice și Sociale); **László Borbély** (consilier de stat în cadrul Departamentului pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României, coordonator național pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă) și **Emil Dinga** (Centrul de Cercetări Financiare și Monetare al Academiei Române).

Perspectivele post-pandemie au fost dezbătute și la conferința organizată de un grup de savanți din America Latină - **Heitor Gurgulino de Souza** (rector al Universității ONU Tokyo 1987-1997, președinte de onoare al Academiei Mondiale de Artă și Știință, vicepreședinte al Clubului de la Roma), **Saulo José Casali Bahia** (Universitatea Federală din Bahia, Brazilia, membru al Comitetului Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință), **Danielle Sandi Pinherio** (profesor de economie la Universitatea din Brazilia), **Neantro Saavedra-Rivano** (profesor emerit la Universitatea din Tsukuba, Japonia), **Joanilio Rodolpho Texixeira** (profesor emerit și cercetător la Universitatea din Brasilia) – în zilele de 12-14 mai 2021, unde a fost invitat să participe și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

Schimburile de idei, structurate pe teme precum *Legislație, Democrație și Societate, Educație, Știință și Inovație, Economie și Dezvoltare, Mediu și Sănătate* au vizat identificarea soluțiilor ce pot fi implementate în viitor pentru a asigura revenirea societății la starea de normalitate pre-pandemie, precum și viabilitatea soluțiilor identificate în perioada pandemiei, pentru viitorul apropiat.

Paradigmele schimbării tehnologice, creșterea economică post-pandemie, intervenția principalelor instituții economice în acest sens și rolul actorilor internaționali în reglementarea creșterii economice, mai ales în statele aflate în curs de dezvoltare au fost temele principale ale forumului internațional *Transformări sociale globale și limitele creșterii în secolul XXI*, organizat de Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov", Academia Mondială de Artă și Știință, **UNESCO** și **Clubul de la Roma** la 15 iunie 2021, unde Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost invitat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ilya Iliyn (decanul Facultății de Procese Globale a Universității de Stat Lomonosov din Moscova), **Tatiana Valovaya** (director general al Biroului ONU de la Geneva), **Gabriela Ramos** (director general adjunct pentru Științe Umane și Sociale, UNESCO), **Federico Mayor** (președinte al organizației „Alianța Civilizațiilor”), **Emil Constantinescu** (președintele Consiliului Științific al ISACCL) și **Luiz Oosterbeek** (Institutul Politehnic din Tomar, Portugalia) au accentuat faptul că umanitatea se confruntă cu amenințări globale ireversibile, care pot fi gestionate eficient doar cu eforturile societății globale în ansamblu. Multilateralismul nu mai reprezintă o soluție pentru a aborda problemele cu care se confruntă umanitatea: foamete, sărăcie, boală, amenințări de mediu. Ca orice criză, pandemia a afectat mai serios comunitățile cele mai vulnerabile. De aceea, refacerea va fi una inegală. În aceste condiții, trebuie redefinit contractul social care leagă societățile *și* trebuie acționat asupra economiei la nivel global.

Rolul multilateralismului în fundamentarea societății secolului XXI a fost dezbătut și de Mișcarea Internațională Indiană pentru Unificarea Națiunilor (MIIUN) din Mumbai, în zilele de 22-24 ianuarie 2021. Crezul de la care au pornit inițiatorii este acela că astăzi, când cooperarea transnațională și internațională se află în mișcare retrogradă din cauza birocrației extinse, a incapacității organizațiilor internaționale și a lipsei de interes pentru schimbare din partea marilor actori pe scena politică mondială, îi revine societății civile responsabilitatea de a urmări să construiască o societate globală cu adevărat egalitară. Pe agendă s-a aflat și fenomenul creșterii incidenței mișcărilor de extremă dreaptă, ca o consecință a unor abordări individualiste ale statelor naționale. Dacă extremismul de orice natură se împotrivește principiilor fundamentale ale democrației, ce ar putea să facă tinerii, în mod particular, și societatea civilă, în ansamblu, pentru a inversa această tendință? O altă temă inclusă pe ordinea de zi a căutat să explice de ce unele provocări și amenințări la adresa umanității, care puteau fi soluționate la nivel local sau național, sunt transferate la nivel regional sau global. La dezbaterile cu o participare largă a tinerilor din întreaga lume, președintele Consiliului Științific al ISACCL a fost invitat pentru a-și împărtăși viziunea și experiența în materie de politică internațională și diplomație.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Noua lume după coronavirus a reprezentat o temă centrală și pentru Forumul Economic Eurasiatic (Istanbul, 7-9 iulie 2021), desfășurat în format online, care a adunat participanți din 41 de țări sub motto-ul „Umanitatea merită mai mult". La „Sesiunea Înțelepților", moderată de dr. **Akkan Suver**, au fost invitați să participe **Marinko Čavara** (actualul președinte al Federației Bosnia-Herțegovina) **Abdullah Gül**, (președintele Turciei în perioada 2007-2014), **Mladen Ivanić** (președinte al Federației Bosnia-Herțegovina 2014-2018), **Gjorge Ivanov** (președintele Macedoniei 2009-2019), **Ivo Josipović** (președintele Croației 2010-2015), **Václav Klaus** (președintele Republicii Cehe 2003-2013), **Petru Lucinschi** (președintele Republicii Moldova 1997-2001), **Stjepan Mesić** (președintele Croației 2000-2010), **Petăr Stoianov** (președintele Bulgariei 1997-2002), **Filip Vujanović** (președintele Muntenegrului 2006-2018), **Emil Constantinescu** (președintele României 1996-2000). În cadrul secțiunilor forumului au fost puse în dezbatere noile începuturi în viața culturală și socială, rolul energiei în construirea viitorului umanității, dimensiunile economice, sociale și culturale ale proiectului „Belt and Road Initiative" în condițiile post-COVID-19, dimensiunea digitală și informațională a noului „Drum al Mătăsii". Au participat ca intervenienți peste 70 diplomați, ambasadori, savanți, cercetători, clerici și oameni de afaceri.

Lumea după COVID-19 a fost tema Forumului Global de la Baku, eveniment de tradiție al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi", organizat în format fizic în zilele de 4-6 noiembrie 2021. Cea de-a VIII-a ediție a reunit actuali și foști șefi de stat și de guvern, reprezentanți ai organizațiilor internaționale, specialiști și analiști de pe toate continentele. Temele de discuție au fost variate, de la ordinea globală post-COVID-19, la noua economie mondială, evoluții privind pacea, securitatea și drepturile omului, gestionarea schimbărilor climatice și a nevoilor energetice la nivel global, impactul vaccinului anti-COVID-19 asupra sănătății publice, securitatea alimentară, rolul tinerilor în reconstrucția post-pandemie, sau viitorul Uniunii Europene pe scena globală. Au fost abordate și teme cu impact regional, precum dezvoltarea și perspectivele de cooperare în Caucazul de Sud, evoluția Balcanilor de Vest în vederea aderării la Uniunea Europeană și potențialul viitor al Parteneriatului Estic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Zona Mării Negre: O abordare regională a dezvoltării durabile post-pandemie

Coagularea unui sentiment de apartenență supranațională la arealul extins al Mării Negre, care se poate realiza prin popularizarea similitudinilor socio-culturale dintre populațiile autohtone, prin programe naționale și regionale demarate la nivelul administrațiilor centrale și locale, în concordanță cu cerințele Uniunii Europene și ale Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, este obiectivul regional conturat pentru viitorul post-pandemic în conferințele derulate pe parcursul anilor 2020 și 2021, organizate de Centrul Internațional „Nizami Ganjavi" (3 iunie 2020), Rețeaua Universităților de la Marea Neagră (15-16 septembrie 2020), Departamentul de Dezvoltare Durabilă al Guvernului României (10 noiembrie 2020) și Universitatea Americană din Erevan (13-15 octombrie 2021), la care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost co-organizator sau invitat.

Conferința internațională *Rolul mediului academic în implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în timpul pandemiei*, organizată de Centrul Internațional „Nizami Ganjavi", în parteneriat cu Academia Mondială de Artă și Știință, Rețeaua de Soluții pentru Dezvoltare Durabilă, Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, și-a propus o reevaluare a poziției și a rolului mediului academic pentru buna funcționare a societății în ansamblu, mai ales atunci când aceasta este confruntată cu o criză sistemică de o asemenea amploare.

La conferința moderată de **Phoebe Koundouri** (Universitatea de Economie și Afaceri din Atena, co-președinte al Rețelei de Soluții pentru Dezvoltare Durabilă, Grecia) și **Rovshan Muradov** (secretar-general al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi"), au luat cuvântul în numele organizațiilor partenere, **Garry Jacobs** (președinte al Academiei Mondiale de Artă și Știință), **László Borbély** (coordonator național pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, președintele celei de-a 19-a sesiuni

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a Comisiei Europene pentru Dezvoltare Durabilă 2010-2011) și **Emil Constantinescu** (președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului).

Conferința la nivel înalt a statelor Cooperării Economice la Marea Neagră, *Intensificarea cooperării regionale pentru implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă*, organizată de Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României, Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, Rețeaua Universităților de la Marea Neagră și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, a prezentat modele de bune practici adoptate de coordonatorii guvernamentali în vederea atingerii Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă din regiunea Mării Negre. Obiectivul ei a fost să faciliteze schimbul de opinii, poziții și bune practici cu privire la o dezvoltare economică sustenabilă și competitivă, promovând cooperarea transfrontalieră interregională și internațională în domeniile științei, tehnologiei și inovării. Conferința, care a reunit participanți din România, Grecia, Azerbaidjan, Georgia, Albania, Turcia, Serbia, Rusia, l-a avut ca invitat special pe **Jeffrey Sachs** (Universitatea „Columbia" din New York, director al Rețelei pentru Soluții de Dezvoltare Durabilă din cadrul Organizației Națiunilor Unite și consilier special pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă al Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite).

La conferința internațională *Coeziune socială în regiunea Mării Negre* (15-16 septembrie 2020), organizată de Rețeaua Universităților de la Marea Neagră, în parteneriat cu Universitatea din București, Universitatea din Ankara și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, cu scopul de a facilita cooperarea intra- și inter- regională au participat rectori, decani, profesori și cercetători, reprezentanți de ONG-urilor: **George Sharvashidze** (rectorul Universității de Stat din Tbilisi**, Sergii Sidorenko** (prorector, Institutul Politehnic Igor Sikorsky Kiev), **Manolis Manoledakis** (decan al Facultății de Științe Umaniste a Universității Elene Internaționale, Salonic), **Asaf Hajiyev** (Universitatea din Baku, membru al Academiei din Azerbaidjan, secretar general al Adunării Parlamentare a Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră), **Rustam B. Rustamov** (Centrul de cercetare și dezvoltare EILINK, Universitatea Khazar), **Radu Carp** (director, Centrul de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Excelență pentru Studiul Minorităților Transfrontaliere, Universitatea din București), **Enache Tușa** (Universitatea „Ovidius" din Constanța), **Mălina Voicu** (cercetător principal, Institutul de Cercetare pentru Calitatea vieții la Academia Română), **Ursula A. Vavrik** (director, Centrul de Dezvoltare Durabilă „New Ways"), **Andreea-Ștefania Ionașcu** (ONG „Mare Nostrum").

Concluziile desprinse au vizat creșterea sensibilității publice față de poluarea cu plastice și microplastice în Marea Neagră și sprijinirea surselor de energie regenerabilă prin dezvoltarea unei piețe energetice regionale competitive și prin investiții în infrastructura energetică, care să permită interconectivitatea și diversificarea surselor și rutelor de energie.

Tinerii despre lumea viitorului

În perioada pandemiei, tinerii s-au numărat printre cei „uitați" sau neglijați de societate. La o primă vedere, tinerii nu reprezentau o categorie vulnerabilă în fața maladiei, așa cum erau vârstnicii. Pe măsură ce prezența virusului s-a permanentizat, impactul nefast al pandemiei asupra tinerilor a devenit tot mai vizibil din mai multe perspective: limitarea accesului la educație, afectați fiind mai ales cei din zonele defavorizate, periclitarea sprijinului moral și emoțional de care cei tineri beneficiau în mod obișnuit din partea celorlalți și care s-a dovedit atât de necesar în diverse etape ale evoluției lor, ori lipsa unor perspective stabile de încadrare profesională la finalizarea studiilor.

O soartă similară a cunoscut și subiectul „schimbărilor climatice", el fiind lăsat într-un plan secund de urgența subiectelor cu temă medicală. În ciuda unui efect pozitiv, generat de pandemie – încetinirea/reducerea traficului în marile orașe –, rămân de actualitate problemele stringente cauzate de poluarea generată de marii producători industriali, de deșeurile produse de consumatori și extenuarea resurselor solului și subsolului. Iar cum solul și subsolul sunt moștenirile pe care le lăsăm noi tinerilor, problema gestionării lor eficiente, pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung, devine o chestiune de maximă importanță.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pandemia a fost o uriașă oportunitate pentru tineri de a conștientiza realitatea înconjurătoare și de a-și asuma rolul ce le revine în cadrul acesteia, mai ales în cazul celor care au experimentat pe propria piele, unii pentru prima oară, problemele cu care se confruntă societatea, dar și un prilej pentru aceștia de a se racorda și implica în mod direct în rezolvarea nevoilor curente ale societății umane și ale planetei. În același sens, s-a dovedit a fi și o ocazie pentru tineri de a se implica în schimbarea discursului social și stabilirea ordinii subiectelor prioritare de pe agenda publică, oferindu-le astfel posibilitatea să introducă în dezbaterea reală problemele și provocările cu care societatea se confruntă pe termen mediu și lung, care se dovedesc atât de importante pentru viitorul generațiilor tinere. Participarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului la **Festivalul Internațional de Tineret pentru Acțiune Climatică**, *Despre tineret și climă în context pandemic* (New Delhi, 1-5 decembrie 2020), și **Summitul Mondial al Tineretului pentru Pace**, *Tineretul, astăzi și mâine* (Islamabad, 12 august 2021), a întărit aceste observații.

Festivalul internațional de tineret pentru acțiune climatică, *Despre tineret și climă în context pandemic* (New Delhi, 1-5 decembrie 2020) a fost organizat în format online de Mișcarea „Protejați Planeta Noastră!" **(„POP" Movement**) prin colaborarea unui număr impresionant de organizații civice și academice. Dezbaterile moderate de **Ash Pachauri** (Senior Mentor, Mișcarea „Protejați Planeta Noastră", membru asociat al Academiei Mondiale de Artă și Știință) și **Livleen K. Kahlon** (director asociat la Institutul pentru Energie și Resurse din India) au fost reunite sub titlurile: *Activismul de tineret și acțiunilor climatice*; *Rolului tineretului în construirea unui viitor sustenabil*; *Acțiuni de tineret și inovații tehnologice pentru un viitor durabil*; *Leadership-ului sustenabil în epoca pandemiei, Prima zi a viitorului nostru*.

Summit-ul Mondial al Tineretului pentru Pace cu tema *Tineretul, astăzi și mâine* (Islamabad, 12 august 2021), organizat în format hibrid de **Comisia Internațională pentru Drepturile Omului** din Pakistan, a reunit **40 de keynote speakeri** (foști președinți, prim-miniștri, miniștri și demnitari), **200 de organizații mondiale de tineret**, **160 de diplomați**, **50 de ambasadori ai păcii**. **40.000 de tineri**

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

din lumea întreagă au fost conectați la eveniment. Principalii vorbitori au abordat în discursurile lor asigurarea bunăstării și dezvoltării generațiilor tinere în lumea post-pandemie la nivel global, drepturile omului, pacea și echitatea de gen, contracararea iminentelor amenințări globale de ordin climatic. În cea de-a doua parte a evenimentului, reprezentanți ai organizațiilor de tineret au dezbătut îmbunătățirea pregătirii sanitare globale, contracararea traficului de droguri și de carne vie, a abuzului de substanțe nocive, corupția, promovarea armoniei interreligioase.

Între pandemie și război. Inițiative internaționale la care a aderat Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

În cadrul eforturilor de construcție a lumii post-pandemie se înscriu mai multe apeluri internaționale, lansate pe parcursul anilor 2020, 2021 și 2022, la care s-a raliat Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, cu scopul de a îndemna decidenți și specialiști respectați să reacționeze împreună la pericolul reprezentat de pandemie și pentru a produce instrumente de lucru, utile în prezent și în viitor.

Scrisori deschise inițiate de fostul premier britanic Gordon Brown. *În lunile mai, iunie, august 2020 și aprilie 2021 au fost lansate patru scrisori-deschise adresate membrilor G20, guvernelor naționale și instituțiilor financiare globale, aceștia fiind marii decidenți la nivel global.* În cele patru scrisori-apel, semnate de membrii comunității internaționale, Gordon Brown accentuează faptul că această criză de sănătate generează o criză educațională, care afectează generații întregi de elevi și studenți și ale cărei efecte se vor vedea pe termen lung. Mesajul acestor apeluri este tranșant: „Trebuie acționat în prezent, pentru a ne asigura viitorul”.

Apeluri și scrisori deschise inițiate de Centrul Internațional „Nizami Ganjavi”. *În primăvara anului 2020, Centrul*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Internațional „Nizami Ganjavi”, condus de co-președinții **Vaira Vīķe-Freiberga** și **Ismail Serageldin**, a lansat un *Apel pentru clasificarea imediată a vaccinurilor împotriva virusului COVID-19 drept bunuri comune ale întregii umanități*. Apelul a fost adresat liderilor globali, organizațiilor internaționale, guvernelor naționale, laureaților Premiului Nobel, liderilor societății civile și liderilor spirituali ai umanității, cerând eliberarea tehnologiei de producere a vaccinurilor de orice brevet. Mesajul acestui apel este că vaccinul trebuie să fie accesibil tuturor locuitorilor planetei, iar campania de vaccinare trebuie să fie universală și eficientă. Răspunderea pentru garantarea dreptului global la sănătate este una colectivă, iar vaccinul este singura soluție. Apelul a fost lansat înaintea finalizării procedurii de acreditare a vaccinurilor și nu a devenit realitate, însă a fost însoțit de alte inițiative pentru atingerea unui consens. Apoi, în mai 2021, în întâmpinarea Summit-ului ONU privind sistemele alimentare, programat între 14 și 30 septembrie 2021, Centrul Internațional „Nizami Ganjavi” a lansat o scrisoare deschisă adresată Organizației Națiunilor Unite, Grupului G-20 și guvernelor naționale, în care atrăgea atenția asupra necesității unor acțiuni concrete la nivel global.

Declarația de la Jena. Dimensiunile culturale și regionale ale sustenabilității globale. O altă inițiativă la care s-a raliat Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului în timpul pandemiei este „Declarația de la Jena privind dimensiunile culturale și regionale ale dezvoltării durabile la nivel global”. Declarația este rezultatul unui proiect inițiat de profesorul **Benno Werlen**, de la **Catedra UNESCO de Acțiune Globală pentru Dezvoltare Durabilă**, de la Universitatea din Jena, Germania, proiect din care fac parte instituții prestigioase: Academia Mondială de Artă și Știință, Clubul de la Roma, Academia Europaea, Consiliul Internațional pentru Filosofie și Științe Umane (CIPSH), Universitatea de Stat din Pennsylvania, Colegiul de Arte și Arhitectură, Rețeaua globală a Institutelor Goethe, Centrul Max Weber pentru Studii Culturale și Sociale Avansate, Institutul de Studii de Dezvoltare, Universitatea Sussex, Bibliotheca Baltica, Mémoire de l’Avenir – Științe umaniste, arte și societate, Paris, Franța, Catedra UNESCO pentru Patrimoniul Cultural Digital, Departamentul de Inginerie Electrică, Inginerie Calculatoare și Informatică, Universitatea de Tehnologie din Cipru, Limassol, Cipru,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Catedra UNESCO de Bioetică și Drepturile Omului, înființată la Ateneo Pontificio Regina Apostolorum și Università Europea di Roma, Catedra UNESCO pentru Dialog Intercultural, Universidad Nacional de Columbia, Bogotá, Columbia, Catedra UNESCO privind patrimoniul cultural și turismul durabil, Universitatea San Martin de Porres, Lima, Perú, Catedra UNESCO de cercetare bazată pe comunitate și responsabilitate socială în învățământul superior, Centrul pentru Studii Globale, Universitatea din Victoria, Victoria, Canada și cercetare participativă (PRIA), New Delhi, India, Catedra UNESCO pentru Educație Umanistă, Institutul pentru Educație Progresivă, Colegiul de Educație Kibbutzim, Israel.

„Minunata lume nouă", o ecuație cu multe necunoscute

Pandemia a lansat o serie de întrebări la care este dificil de găsit răspunsuri: *de unde a apărut virusul? Cum a fost posibilă o răspândire atât de rapidă? De ce chiar și cele mai performante sisteme au fost incapabile să reziste? Cum se poate evita o pandemie în viitor? Va putea, oare, omenirea face față unei noi pandemii?* În ciuda faptului că, de la debutul său, pandemia COVID-19 a fost principalul subiect de discuție, cel puțin până în februarie 2022, ecuația aceasta are încă foarte multe necunoscute. În timp ce o amenințare militară poate fi gestionată printr-o atentă planificare strategică și utilizarea unor resurse acumulate în timp, combinate cu expertiza de rigoare, amenințarea medicală generată de COVID-19 le-a invalidat pe toate acestea. Resursele fie nu au fost suficiente, fie s-au epuizat, cunoștințele s-au dovedit ineficace în fața unui virus care se modifica în mod constant, în migrația sa de la un continent la altul, iar planificarea strategică a fost invalidată prin alterarea resurselor și cunoștințelor. Democrația a fost afectată în ansamblu, ceea ce a condus, la nivelul elitelor, spre eforturi de contracarare a ideilor eronate și experimentarea unor idei noi.

Pandemia a fost un adevărat exercițiu social, care a testat capacitatea individului de a se supune regulilor în vederea asigurării supraviețuirii. A fost un exercițiu de imaginație, de găsire imediată de soluții pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a împiedica escaladarea unor simptome sau a unor manifestări. Unele acțiuni au dat roade, în timp ce altele nu. A fost și o mostră de selecție naturală, în care cei mai puternici au supraviețuit, iar cei mai slabi au pierit. Virusul a ucis nediscriminatoriu, indiferent de vârstă, sex, culoare, religie, etnie sau capacitate financiară.

Surprinzător, pandemia a scos la iveală deficiențe grave în domeniile sănătații, economiei, educației, protecției sociale, drepturilor omului în statele dezvoltate și s-a dovedit că instituțiile nu dispun de sisteme de avarie, care să permită replierea în cazul unor situații de criză. Dacă aceste state performante nu au reușit să facă față, ce viitor le așteaptă atunci pe cele în curs de dezvoltare, unde pandemia a subliniat și mai mult lipsurile?

În fața avalanșei de îmbolnăviri, chiar și cele mai performante sisteme medicale au cedat. Insuficiența echipamentului medical în fața unui număr mare de bolnavi în stare critică a condus în unele cazuri la decizii cumplite: pe cine să tratezi mai întâi? Pe cel cu șanse mai mari de supraviețuire sau pe cel ale cărui comorbidități îi asociază un risc mare de deces? Chiar și în lipsa echipamentelor, a personalului de suport suficient, a unor condiții vitrege de lucru, medicii au încercat să respecte jurământul depus și să-și îndeplinească misiunea de a salva. Avem multe de învățat din experiența lor, cu atât mai mult cu cât medicii nu sunt doar cei care fac minuni în fața bolii și a morții, ci sunt, la rândul lor, oameni vulnerabili. Pandemia ne-a tras acest semnal de alarmă, în momentul în care victimele au început să apară și în rândul salvatorilor.

Chiar dacă astăzi nu mai vorbim atât de mult despre îmbolnăviri, nu putem ignora două elemente care au rămas în urma pandemiei: sindromul de Long COVID și potențialele variante noi. Și iată cum criza sanitară se prelungește. Pentru cei norocoși, care au trecut mai ușor prin boală, recuperarea a venit la pachet cu sindromul de Long COVID, ca o formă de întârziere a bolii asupra organismului. Simptome precum oboseală, lipsă de energie, amețeală, tuse seacă sau palpitații au devenit indicatorii trecerii prin boală, o formă de pedeapsă întârziată a individului pentru o vină încă necunoscută la nivel global. În ceea ce privește noile variante de COVID-19, Organizația Mondială a Sănătății a nominalizat, la începutul lunii august 2023 varianta Eris ca fiind noua variată de interes. Momentan, Eris sau EG.5, așa cum a fost identificat de OMS, este prezumată a fi rapid

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

contagioasă, dar cu un grad redus de pericol asupra individului. Rămâne de văzut care va fi evoluția sa ulterioară.

Impactul psihologic al pandemiei a rămas multă vreme ignorat la nivel global, însă prezența sa se face simțită și astăzi. Chiar dacă eforturile majore au fost concentrate pe salvarea individului *per se*, capacitatea sa psihologică nu trebuie neglijată. Fiind forțați să rămână în case, oamenii au dezvoltat tendințe izolaționiste motivate deopotrivă de nevoia de a se proteja și de a nu răspândi boala. Nu trebuie ignorat, însă, faptul că individul este un animal social, a cărui dezvoltare s-a petrecut de-a lungul timpului în colectivitate. Extracția lui din colectivitate a produs anxietate, îngrijorare și depresie. Aceste trăiri au fost exacerbate și de afectarea situației economice a respectivelor persoane: unii și-au pierdut locul de muncă, în timp ce alții au trăit cu spaima pierderii lui, văzând prelungirea pandemiei.

În martie 2020, sistemul educațional din România a trecut în mediul online, la fel ca în multe țări ale lumii, aceasta fiind o măsură de împiedicare a răspândirii bolii. Am privit cu scepticism posibilitatea de succes a unui învățământ online, știind limitele sistemului, dar am sperat că va fi o soluție de scurtă durată. Din păcate, situația s-a prelungit, iar copiii s-au întors la școală abia la mijlocul anului 2021, într-o încercare de a reveni la normalitate. Transpunerea procesului educațional în mediul online a pus problema majoră a transmiterii cunoștințelor. Dar, mai important decât cunoștințele, pandemia a demonstrat că procesul de învățământ cuprinde mai mult decât simple cunoștințe, ci și emoții, trăiri, sentimente. Mergând la școală sau la universitate, copiii învață să devină indivizi sociali, să ajute, să lucreze în echipă, să fie empatici cu celălalt în nevoie. Învață să fie prieteni, învață să se bucure și să râdă, să se joace și să experimenteze. Pandemia ne-a ajutat să descoperim că tot ceea ce facem, inclusiv clasicul proces de învățământ, indiferent de sincopele sale, este, de fapt, o experiență de viață și o cursă pentru a ne păstra valorile morale, bunătatea și solidaritatea.

Tehnologia a început să ocupe un loc important în viața noastră, ceea ce a impulsionat cercetările în materie de inteligență artificială și mai mult. Chiar dacă este evidentă utilitatea ei în procesele medicale și nu numai, există o întreagă dezbatere etică de gestionat în jurul inteligenței artificiale, care va trebui soluționată într-un viitor apropiat, pentru a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tranșa dilema între beneficiile aduse și impactul negativ asupra populației. Până acum, „Minunata lume nouă” a lui Aldous Huxley rămâne o carte și o ecranizare Netflix. Însă posibilitatea ca mașina să înlocuiască omul rămâne un subiect de actualitate.

Șocul războiului

În dimineața zilei de 24 februarie 2022, asupra Kievului se lansau primele rachete rusești. Inițial, am crezut că se reeditează intervenția din Georgia din 2008: războiul ar fi durat câteva ore și ne-am fi întors apoi atenția la știrile despre COVID-19. Nici că puteam să greșesc mai mult. Războiul ilegal și neprovocat declanșat de Federația Rusă asupra Ucrainei, un război de agresiune și invazie, este și astăzi în desfășurare, cu numeroase implicații asupra zonei și a sistemului de putere global.

Înaintea declanșării războiului, societatea contemporană nu era străină de efectele unui conflict. De la încheierea Războiului Rece și până în prezent, societatea a fost afectată de conflicte deschise sau înghețate ale căror cauze profunde vin din diferențele de mentalitate și psihologie colectivă remanente în memoria unor națiuni, grupuri etnice sau religioase, ca o expresie a unor frustrări istorice. Eliminarea războiului, ca modalitate de rezolvare a conflictelor, implică o mutație profundă în conștiința umanității pe care establishment-ul politic, militar și financiar nu o poate rezolva și un rol decisiv revine organizațiilor internaționale cu specific politico-militar, care încearcă să identifice soluții spre a readuce pacea.

„Începând de joi, 24 februarie 2022, ne aflăm în situația unui război de agresiune ce repetă la indigo invadarea Poloniei de către Germania nazistă în septembrie 1939. Pentru români, întâlnirea președintelui Vladimir Putin cu membrii Consiliului de Securitate al Federației Ruse a semănat izbitor cu convocarea de către președintele Nicolae Ceaușescu a Biroului Politic al Partidului Comunist în 21-22 decembrie 1989, când a ordonat să se tragă în manifestanții pașnici. România, alături de celelalte țări din Europa Centrală și de Est, care au trăit experiența comunismului și a dominației sovietice, a privit cu îngrijorare în ultimii 15 ani cum Rusia redevenea o putere revizionistă, care urmărește realizarea agendei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

secolului XIX utilizând tactici și metode ale secolului XXI.

Față de statele democratice din fostul bloc comunist, născute în urma revoluțiilor pașnice din 1989-1990 și a dizolvării URSS, Federația Rusă a acționat din ce în ce mai mult ca o forță revizionistă contestându-le revendicarea de a avea propriile experiențe istorice. A reclamat o poziție privilegiată în stabilirea opțiunilor noastre de securitate. A folosit mijloace diverse, de la blocade energetice și investiții motivate politic până la mituire și manipulare a mass-media pentru a-și realiza interesele și a schimba orientarea transatlantică a Centrului și Estului Europei.

Acțiunile militare ale Rusiei în Ucraina nu sunt justificate de niciun argument istoric, politic, economic, militar sau umanitar. Destrămarea URSS nu s-a produs în urma unui atac din exterior, ci prin uriașele manifestații ale poporului rus și voința exprimată democratic de națiunile din Țările Baltice, Europa Centrală și de Est, Caucaz și Asia Centrală. Este dreptul fiecărui popor să-și hotărască soarta și orice intervenție militară străină trebuie condamnată cu fermitate”.[1]

Războiul din Ucraina ne-a demonstrat că războiul așa cum l-am învățat din manualele de istorie nu a rămas în trecut, ci este o chestiune a prezentului. Rusia a scos la înaintare tancuri și armament din perioada Războiului Rece, care și-ar fi avut locul mai degrabă într-un muzeu militar și nu pe străzile Ucrainei, semănând moarte, durere și spaimă printre locuitorii acestei țări. S-a ajuns aici pentru că lecțiile Războiului Rece nu au fost învățate, iar în acest moment acest conflict lansează umanității o provocare majoră, aceea de a elimina perspectiva unui nou război mondial „cald”, fie el nuclear sau nenuclear.

În fața încercărilor multilaterale ale Organizației Națiunilor Unite de a stabili un dialog politic la nivelul actorilor globali pentru stimularea cooperării și negocierii ca formă de soluționare a conflictelor, războiul din Ucraina a demonstrat încă o dată nevoia acestei organizații de reformare și adaptare la un context internațional în continuă schimbare, în care voința unor state încalcă drepturile inerente ale altora.

În fața conflictului din Ucraina, mobilizarea României a fost una

[1] Comunicat de presă al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, semnat de președintele Emil Constantinescu și dat publicității după invazia rusă în Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

exemplară, oferind sprijin și solidaritate cetățenilor ucraineni care și-au căutat salvarea în țara noastră. Au fost organizate rapid centre de primire și ajutorare a refugiaților, s-au colectat bunuri de primă necesitate, iar treptat, pe măsură ce războiul s-a prelungit, s-au făcut eforturi în vederea integrării acestora la nivel național, pentru a-și continua viața și activitățile într-un mediu care le oferea protecție. Dincolo de solidaritatea manifestată în vederea asigurării supraviețuirii refugiaților, un efort considerabil a fost făcut la nivel educațional, prin integrarea elevilor, studenților și profesorilor ucraineni în instituțiile educaționale și academice românești, pentru a le permite acestora să-și continue educația și activitatea de cercetare. În evenimentele găzduite pe această temă la sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, precum și în apelul lansat de președintele Constantinescu la nivelul mediului academic pentru solidarizarea cu elita educațională și academică din Ucraina, a fost subliniat un mesaj important: educația este esențială pentru calitatea vieții individului, pentru îmbunătățirea ei și refacerea ei în cazul unui conflict. Fugind din fața ororilor războiului, este important ca aceste persoane să știe că vor beneficia de susținere în refacerea vieții lor, iar accesul la educație este un prim pas în această direcție.

Ce ne așteaptă? La ora la care redactez acest capitol, pe teritoriul Ucrainei se duc lupte pentru recuperarea pământului preluat abuziv de forțele militare ruse. Despre pandemie se mai vorbește ca fiind acel subiect de tristă amintire care ne-a răpit doi ani din viață, închizându-ne în case și izolându-ne de cei dragi. Varianta Eris a COVID-19, adusă în atenție de Organizația Mondială a Sănătății nu mai are puterea de a ne speria, așa cum o fac armele lui Vladimir Putin. Fără a fi ironici, pandemia s-a încheiat în momentul în care războiul din Ucraina a început, semn că o criză există câtă vreme nu apare o altă criză care să-i amenințe locul fruntaș în atenția publică. După cele două crize avem numere mari de vieți pierdute, fără a înțelege cu adevărat care a fost rostul acestor pierderi.

Am urmărit recent un video din seria *Ted Talks*, unde o elevă din China vorbea despre elevul post-pandemic, ceea ce m-a făcut să mă întreb: cum este omul post-pandemic? Este el mai bun, mai sănătos, mai optimist? Răspunsurile sunt relative. Cu siguranță, este mai temător, pentru că și-a văzut viața amenințată. Poate este și mai dornic să trăiască frumos și să

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

experimenteze viața din plin ca urmare a restricțiilor pe care le-a experimentat. Poate că știe să valorifice mai bine tot ceea ce are la îndemână.

Când a izbucnit războiul din Ucraina, omul post-pandemic a trebuit să se adapteze la o viață nouă, cu iminența unui război la ușa sa. În timp ce pentru ucraineni, războiul este o realitate care le-a răpit existența pașnică, pentru noi ceilalți rămâne un eveniment care ne amenință existența de la o oarecare distanță. Ne-a făcut oare războiul să ne prețuim și mai mult viața liniștită pe care o ducem? Poate că da, poate că nu.

Un lucru este cert: atât pandemia, cât și războiul ne-au determinat să înțelegem, încă o dată, cât de fragilă ne este viața și cât de multă nevoie avem în aceste clipe de umanitate și solidaritate. Acesta este firul roșu al celor două volume *Lumea post-pandemie între război și pace*, prin care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, precum și toți cei care au contribuit la apariția lor, și-au propus să demonstreze încă o dată că, indiferent de crizele prin care trece, omul este o sumă a culturii, civilizației, științei, tehnicii, dar, mai ales, a emoțiilor, și tot el este soluția la orice criză ar putea afecta umanitatea de acum înainte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. emerit Emil Constantinescu și dr. Oana-Elena Brânda, coordonatorii proiectului „Lumea post-pandemie între război și pace", derulat între 2020 și 2022, care a inclus 45 de conferințe internaționale, cu 24 de actuali și foști șefi de stat, 15 prim-miniștri, 15 miniștri și secretari de stat, 77 înalți funcționari, parlamentari, experți ai ONU și ai Băncii Mondiale, membri ai Corpului diplomatic și ai familiilor regale, 63 reprezentanți ai mediului academic

Dezbaterile academice online, într-o perspectivă multidisciplinară, au adus în discuție combaterea efectelor pandemiei și elaborarea unor strategii de dezvoltare durabilă pe plan regional și mondial și au conturat inițiative internaționale pentru construcția lumii post-pandemie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

La conferința „Leadership global în secolul XXI”, în parteneriat cu Biroul Națiunilor Unite de la Geneva, ISACCL a organizat dezbaterile „Rolul mediului academic în dezvoltarea durabilă a regiunilor” (16 iunie 2020) şi „Rolul mediului academic în elaborarea unei viziuni și strategii pentru guvernanță globală în secolul XXI” (17 iunie 2020)

Obiective de dezvoltare durabilă precum sărăcia, educația, inegalitățile sociale, accesul la apă și igienă, consumul și producția responsabilă, asigurarea păcii și a justiției s-au acutizat în contextul pandemiei COVID-19

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

La Forumul Global de la Baku, cu tema „Lumea după COVID-19" (4-6 noiembrie 2021), dr. Oana-Elena Brânda prezintă stadiul proiectului ISACCL al cărui rezultat sunt volumele „Lumea post-pandemie între război și pace", apărute în 2022

Prof.dr. Maria Dorobanțu, prof.dr. Emil Constantinescu, prof.dr. Dumitru Constantin Dulcan, prof.dr. Constantin Hlihor, patru dintre autori, la lansarea volumelor „Lumea post-pandemie între război și pace", Bookfest, 25 mai 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

RESPONSABILITATEA MEDIULUI ACADEMIC

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

UNIUNEA EUROPEANĂ ÎNTRE SPERANȚE ȘI ANXIETĂȚI

Emil Constantinescu

Summit la Helsinki: începerea negocierilor de aderare a României la Uniunea Europeană, 11 decembrie 1999

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Conferința privind Viitorul Europei

Prezentul, ca o anticipare a viitorului

PLATFORMA DE DEZBATERE A MEDIULUI ACADEMIC

GÂNDIREA ROMÂNEASCĂ

VALORI

CONCEPTE

STRATEGII

UNIUNEA EUROPEANĂ ÎNTRE SPERANȚE ȘI ANXIETĂȚI

Europa viitorului: uniune politică, economică sau spirituală?

PROGRAM DE CERCETARE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Europa viitorului: uniune politică, economică sau spirituală?

Se pare că provocările prezentului sunt atât de presante și importante, încât, de multe ori, suntem obligați să formulăm un răspuns înainte de a ne confrunta cu semnele unui viitor care stă mai ales sub semnul incertitudinii. Între timp, însă, lumea se schimbă rapid în jurul nostru. A vorbi despre un mod în care Uniunea Europeană poate înfrunta mileniul 3 înseamnă, în primul rând, o provocare intelectuală. Pretenția de a aduce o perspectivă cu adevărat nouă poate părea îndrăzneață. Într-o lume globalizată, care pretindea că va construi o societate a cunoașterii, nu putem, însă, concepe prezentul decât subordonat viitorului. Chiar într-o Europă al cărei trecut de două milenii este deopotrivă înălțător și dureros, prezentul însuși ni se dezvăluie ca o amintire despre viitor.[1]

Recitind *Faust*, am înțeles că această carte, dincolo de drama savantului care la senectute își vinde sufletul diavolului în schimbul tinereții, adăpostește în paginile ei și o uluitoare previziune asupra Europei contemporane. Într-un moment în care zorii revoluției industriale abia se întrezăreau, Goethe a anticipat provocările care stau acum în fața Europei. Ultimul capitol al tragediei căreia Goethe i-a dedicat șase decenii din viața sa, ni-l prezintă pe Faust pregătit să construiască un oraș măreț și un canal. Pentru a putea construi, trebuie să și demoleze. Îl împiedică căsuța unor bătrâni și îl trimite pe Mefisto să îi convingă să se mute, pentru a nu sta în calea uriașului său program urbanistic. Mefisto profită și îi omoară pe bătrâni. Vestea îl deranjează pe Faust, dar nu foarte mult, deoarece acceptă că trebuie să existe și sacrificii. În timp ce era absorbit de proiectul său, se ivesc patru umbre cernite: *Lipsa*, *Datoria*, *Nevoia* și *Grija*. Avansând spre

[1] Text apărut în volumul „Dezbaterile de la Sinaia": Uniunea Europeană și perspectivele ei, (Cluj-Napoca: Editura Ecou Transilvan, 2021). Volumul cuprinde intervențiile la cea de-a IV-a ediție a evenimentului cu titulatura „Dezbaterile de la Sinaia", organizat de Fundația Alexandrion (27-28 ianuarie 2021).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

casa lui Faust, *Lipsa, Datoria*, și *Nevoia* se opresc: „Noi nu putem intra în casa unui om bogat”, dar *Grija*, care „poate intra oriunde”, îl întreabă pe Faust dacă a cunoscut acest sentiment. Faust, cu aroganța celui concentrat asupra acțiunilor sale, răspunde că nu a avut niciodată griji. *Grija* îl va orbi, pentru că numai cei care sunt orbi nu au griji pentru ceea ce se poate întâmpla în viitor. Faust orb se grăbește să-și finalizeze opera. Este fericit pentru că aude zgomotul târnăcoapelor care construiau canalul, numai că muncitorii nu săpau la canal, ci la propria lui groapă. Declarându-i lui Mefisto că este fericit, sufletul lui, conform contractului încheiat cu acesta, va reveni diavolului. Dar, în ciuda tuturor relelor pe care le făcuse în împletire cu Mefisto, el este salvat de Dumnezeu, care îi urmărise ultima faptă dedicată nu unui interes personal, ci unui viitor mai bun pentru oameni. Mesajul pe care Goethe ni-l transmite sugerează că își merită posteritatea cel care și-a dedicat viața unui scop măreț. Decisivă este, totuși, intervenția Margaretei, nefericita victimă a pasiunii sale vinovate, care a implorat-o pe Maria, Maica Domnului, să-i salveze sufletul. Este bine să construiești, este foarte bine să-ți folosești energiile creatoare, ne transmite Goethe, dar nu trebuie să uiți niciodată că, până la urmă, numai o iubire adevărată îți poate salva sufletul.

De ce am evocat o operă scrisă cu 247 ani în urmă? Pentru că eu cred că, în aceste momente de criză, Europa are nevoie de o viziune care să ne permită, într-o lume în schimbare rapidă, să ne imaginăm chiar și ceea ce astăzi pare de negândit. Numai pe baza unei astfel de viziuni putem elabora strategii de dezvoltare și apoi politicile publice pe durata unui ciclu electoral. Cred, de asemenea, că Europa are nevoie, în afara aquis-ului comunitar și proiectelor economice, administrative, sociale, militare, să redescopere ethos-ul european, pe care se pare că l-a pierdut.

Un răspuns coerent la întrebarea „Care va fi viitorul Uniunii Europene?” se înscrie în marile provocări intelectuale ale secolului XXI, pentru că dezvoltarea proiectului politic, economic și militar actual nu va mai putea continua mult timp fără un model cultural solid, coerent și, mai ales, cât mai larg acceptat. Odată cu dezvoltarea rapidă a Uniunii Europene ca un proiect predominant politic și economic, împărțirea între euroentuziaști și eurosceptici este adesea formală și generată de considerente politice, economice, sociale sau emoționale. Uniunea Europeană se confruntă astăzi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cu o serie de probleme, care nu amenință doar structura administrativă actuală, ci se erijează în provocări pentru viitorul său, a căror dezbatere nu poate fi nici evitată, nici amânată. Câteva dintre ele mi se par prioritare. Cea mai recentă, Brexitul, a creat un precedent pentru părăsirea Uniunii Europene de către eurosceptici și ar trebui să genereze o reformă a cadrului politic și administrativ privind cel puțin diminuarea birocratizării excesive. Este necesară finalizarea rapidă a integrării tuturor statelor din Balcanii de Vest, care au făcut sacrificii pentru rezolvarea conflictelor interne și externe, pentru a consolida relațiile de cooperare dintre ele. Este momentul stabilirii unor limite ale extinderii Uniunii Europene spre Est, atât cât permite actualul cadru legislativ, modificarea acestuia sau găsirea unor forme credibile de asociere pentru a elimina starea de ambiguitate actuală. Migrația din spațiul Orientului Mijlociu și Africii de Nord a pus la încercare capacitatea Uniunii Europene de a accepta și integra o populație mare, diversă, cu credințe și opțiuni de viață diferite. Este un test încă în desfășurare, cu încercări de adaptare la condițiile de timp și spațiu, într-un efort de a proteja și de a acorda asistență celor care se supun unor riscuri considerabile pentru a se pune la adăpost în fața războiului, persecuțiilor și sărăciei. Pentru ei, Europa poate fi văzută ca un tărâm sigur, în care pot fi apărați și ajutați să înceapă o nouă viață, dar integrarea lor s-a dovedit a nu fi o problemă ușor de depășit în lipsa identificării unor afinități culturale cu noul mediu în care au ales să trăiască, în contextul unui respect reciproc.

Să nu uităm că Uniunea Europeană a fost și rămâne un proiect excepțional, care s-a rafinat continuu prin tratate, instituții și experiențe. Este o operă unică, creată prin unirea benevolă a unor state în jurul unor valori în continuă dezvoltare și adaptare la realitatea în schimbare. Uniunea Europeană este astfel un proces constant de învățare a democrației, a drepturilor și libertăților, a solidarității, care s-au construit în spațiul european, dar se regăsesc și în zone îndepărtate ale globului, unde a fost adoptată civilizația europeană. Ultimele crize economice globale și, mai nou, pandemia COVID-19 au lăsat să se vadă, în afara dificultăților economice și sociale, și ceva mai profund: ruptura dintre actualul sistem politic și economic globalizat și modelele culturale care au definit începuturile Uniunii Europene.

În lipsa unei cunoașteri a bazelor culturale ale proiectului Uniunii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Europene, analizele de civilizație suferă o fracționare de nedorit. Crizele economice, politice și, mai nou, sanitare ne reamintesc avertismentul lui Robert Schuman din 1963: „Înainte de a deveni o alianță militară sau economică, Europa trebuie să fie o identitate culturală în cel mai complet sens al termenului". Timpul trece din ce în ce mai repede în noul secol. Asta nu înseamnă că trebuie să ne grăbim, înainte să ne gândim. Trecutul nostru ne modelează viitorul, chiar dacă acceptăm sau nu. Pentru a sesiza și un aspect pozitiv al lockdown-ului impus de pandemia COVID-19, am putea să ne imaginăm sentimentul unui conducător auto care, grăbit să ajungă la țintă, este oprit de culoarea roșie a semaforului. Prima senzație este de supărare. Apoi realizează că, în traficul infernal, această oprire este binevenită. I-a dat timp suficient să privească în oglinda retrovizoare mașinile din spatele său, să le privească pe cele de lângă el și, după ce și-a șters bine parbrizul, a putut vedea cum arată bulevardul din fața lui, intersecțiile, sensurile giratorii și chiar unele denivelări ale asfaltului. A avut timp să asculte trepidațiile motorului și să-și regleze consumul de benzină. Pentru că vocea sistemului GPS s-a oprit, a putut chiar să examineze monumentele istorice și culturale din jur și să-și amintească cum a ajuns pe arterele acelui oraș. Ce vreau să spun prin această alegorie este că, pe lângă proiectele de politici publice pe care fiecare țară trebuie să le înainteze Comisiei Europene, pe lângă strategiile pentru 2030 și 2050, e nevoie de ceva mai mult.

Secolul XXI are nevoie de un nou model cultural care să răspundă nu numai șocurilor economice și sociale ale globalizării, dar și să creeze o viziune dătătoare de speranță într-un viitor marcat de dezvoltări haotice și incertitudine. Există acum o șansă istorică de a propune un astfel de proiect. Pentru început, este necesară o analiză critică a celor două proiecte politice care au reprezentat motorul progresului mondial prin democrație și economie de piață, pentru a vedea cum pot face față unei lumi care, între timp, s-a schimbat considerabil: Statele Unite și Uniunea Europeană. Cele două construcții politice, deși împărtășesc valori și principii comune, au și o identitate distinctă la originea căreia se află condițiile istorice diferite în care s-au constituit. Proiectul politic american a funcționat ca un „melting pot" în care emigranții care părăsiseră imperiile absolutiste europene au adoptat o singură limbă (engleza), o nouă doctrină

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

religioasă (neoprotestantismul), o doctrină economică (economia de piață capitalistă), și un alt sistem politic (democrația reprezentativă), unite toate sub mândria unui model unic valabil pentru lumea întreagă: modelul american. Această coeziune a generat forță și atracție pentru restul lumii, dar, dacă această unitate și solidaritate slăbesc, așa cum se poate observa acum, Statele Unite, chiar dacă rămân puternice pe plan mondial, devin vulnerabile la ele acasă.

Proiectul politic al Uniunii Europene s-a conturat la sfârșitul unei mari tragedii istorice care a însângerat lumea, Al Doilea Război Mondial, oferind o șansă nouă de asigurare a păcii în Europa și pe plan mondial. La mai puţin de un an de la capitularea Germaniei naziste, Konrad Adenauer, după alegerea sa ca președinte al Uniunii Creştin Democrate, face o profesiune de credinţă în discursul susţinut în martie 1946, la Universitatea din Köln, aflată în zona de ocupaţie militară britanică: „Sunt și rămân german, dar, deopotrivă, am fost dintotdeauna european și am simțit ca atare". Mesajul cheie din acest discurs este „am simțit". Într-o Europă care pierduse zeci de milioane de vieți omenești, nu era vorba de bani, era vorba de sentimente profunde de vinovăție și speranță. În conştiinţa colectivă, *Pacea* însemna *Viață*. Într-o zonă de „ocupaţie britanică", era vorba despre „libertate". Într-o Germanie ieșită de sub dictatură, era vorba despre „democraţie". În Declaraţia din 9 mai 1950, la cinci ani de la încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, Robert Schuman preciza că „integrarea Europei este o operă imensă și anevoioasă", „care cere o schimbare diametrală a relaţiilor dintre statele europene", pe care „o întreprindem în comun, pe o bază de absolută paritate, în stimă și încredere reciprocă, după ce generaţia noastră a cunoscut până la punctul cel mai înalt suferința și ura".

Când din gândirea lui Jean Monnet s-au născut, în 1951, „Uniunea Cărbunelui" și, în 1957, „Uniunea Oțelului", într-o Europă distrusă economic, a fost vorba de salvarea de la foamete și de supraviețuire. *Proiectul European* s-a născut atunci dintr-o „pedagogie a suferinței", nu din calcule de maximizare a profitului. Lărgirea spre Est a proiectului Uniunii Europene până la dimensiunea actuală s-a produs la sfârșitul unei alte mari traume istorice, *Războiul Rece* și prăbușirea dictaturilor comuniste, ca o șansă pentru ţările și popoarele din Europa Centrală și Estică, de a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

se integra într-un spațiu al libertății și democrației, depășind conflicte istorice congelate și nerezolvate în perioada dictaturii comuniste. În 1995, Wilfried Martens, președintele din 1990 până în 2013 al Partidului Popular European și al Uniunii Europene Creștin-Democrate, m-a invitat la lansarea cărții „O Europă și cealaltă", care aduna discursurile sale politice. În prefața ei, Helmut Köhl, arhitectul reunificării Germaniei, sublinia: „Este de la sine înțeles că Uniunea Europeană nu este toată Europa".

Regăsim acum în Uniunea Europeană popoare care, în urmă cu un secol și jumătate, prin Revoluția din 1848, au luptat pentru a se elibera de sub dominația Imperiilor Habsburgic, Otoman și Țarist și pentru a construi state naționale, capabile să realizeze modernizarea lor și alăturarea la statele prospere din Occidentul european. Uniunea Europeană a reușit, după căderea comunismului, să genereze o atracție puternică spre Europa a statelor din fosta zonă de influență a URSS, care, altfel, ar fi căzut pradă conflictelor regionale și interne, înghețate sub dictaturile comuniste. Popoarele din Europa Centrală și Sud-Estică au dovedit o capacitate de înțelegere și sacrificiu de nebănuit, precum și o solidaritate de invidiat. Suntem capabili să învățăm ceva din lecțiile trecutului? Dacă da, experiența Sud-Estului european trebuie valorificată în tot ceea ce a avut mai bun și mai favorabil pentru constituirea identității europene a continentului nostru.

Uniunea Europeană, către care energiile acestor popoare s-au orientat cu atâta forță, nu poate fi redusă la suma statelor și națiunilor care o compun. Uniunea Europeană nu este o națiune mai cuprinzătoare, este o vastă experiență în curs de desfășurare, experiența diferențelor solidare și a egalității în diversitate. Ea rămâne un proiect politic cu o identitate distinctă care, plecând de la diversitatea creatoare de conflicte din perioada statelor naționale, nu numai că a acceptat, dar a și promovat dezvoltarea identităților naționale, lingvistice, religioase, culturale. Din experiența mea de geolog în cercetarea marilor arii petrografice naturale, am învățat că un sistem supus unei presiuni orientate puternice (stres) rezistă mai bine dacă este elastic și nu rigid. În același timp, nu putem uita că reușita oricărui proiect este legată de existența resurselor. Gândit ca o unitate în diversitate, proiectul Uniunii Europene a fost și este un proiect scump. Realizarea lui nu ar fi fost posibilă fără sprijinul financiar și militar al Statelor Unite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În actuala criză mondială, un astfel de sistem armonic poate fi adoptat și de un parteneriat extins UE-SUA. Europa poate oferi posibilități de transfer al presiunilor, ca în cazul binomului dolar-euro, sau posibilitatea unor abordări alternative în momentul unor crize politice regionale sau globale. Astfel de construcții pot fi suficiente pentru tratarea crizei pe termen scurt, dar ele vor fi ineficiente pe termen lung, dacă Europa și SUA nu găsesc resursele intelectuale necesare elaborării unui nou model cultural pentru lumea viitorului. Construirea strategiilor plecând de la politicile curente și, mai departe, a viziunii viitorului plecând de la aceste strategii pe termen lung, oricât de durabile ar fi, nu înseamnă decât a avansa spre viitor cu spatele. Dimpotrivă, dacă vom pleca de la o viziune inspirată asupra viitorului către prezent, putem avansa cu fața spre viitor observând din timp și obstacolele și pericolele. Cred că trebuie mers mai departe decât tranziția de la „ciocnirea civilizațiilor" la „dialogul civilizațiilor". Este necesară o „cultură a recunoașterii", care înseamnă mai mult.

O critică severă asupra dificultăților cu care se confruntă societatea românească actuală în sincronizarea cu politicile europene și față de provocările globalismului, în lipsa unei viziuni proprii, poate fi găsită în Andrei Marga, „România în Europa actuală", decât un dialog între culturi, și anume un dialog interior și o terapie spirituală prin recunoașterea valorii celuilalt și a limitelor proprii. Cees Nooteboom mărturisea în 1993: „Dacă eu sunt european – și sper că după aproape șaizeci de ani de muncă grea, am ajuns în cele din urmă să fiu – aceasta înseamnă, fără îndoială, că identitatea multiculturală europeană influențează profund identitatea mea olandeză" . Este o idee la care ader pentru că identitatea românească, căreia îi aparțin, nu este mai puțin marcată de diversitatea și de identitatea europeană. Dar, dacă identitatea olandeză nu a fost niciodată pusă la îndoială ca identitate europeană, identitatea românească a fost. Din cel puțin trei considerente, care țin de istorie. Este vorba, în primul rând, de apartenența românilor la spațiul estic al Europei, în general, și la cel al ortodoxismului, în special. În al doilea rând, este vorba de subordonarea politică a țărilor române față de Imperiul Otoman, la care se face referire, ca la o supunere totală față de puterea Marii Turcii, ceea ce este fals, pentru că se ignoră independența culturală și religioasă a românilor față de Înalta Poartă. În al treilea rând, subordonarea României, după Al Doilea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Război Mondial, față de Imperiul sovietic a întărit și mai mult îndepărtarea imaginară față de Europa, devenită „Paradisul pierdut” al tuturor națiunilor subjugate. Sunt motivele pentru care mă simt angajat să contribui la clarificarea identității europene a românilor.

Identitatea europeană, construită cu migală, se bazează pe memoria trecutului pe care s-a construit Europa. Mă simt european și pentru că sunt format, după o modernitate sculptată de către cehul Kafka, irlandezul Joyce și francezul Proust, dar și de românii Brâncuși, Ionesco și Tristan Tzara. Dacă, aşa cum ne propunea Ortega y Gasset, am face astăzi bilanţul conţinutului nostru mental – opinii, standarde, dorinţe, ipoteze –, am remarca faptul că cea mai mare parte a acestuia „nu le vine francezilor din Franța, germanilor din Germania, englezilor din Anglia, nici spaniolilor din Spania, ci din fondul nostru european comun”. În ceea ce ne privește pe noi, românii, putem spune că am marcat puternic identitatea culturală europeană la jumătatea secolului XX, atât prin Brâncuși, Ionesco, Tristan Tzara, cât și prin Eliade, Cioran, Lupasco, Enescu. Nu pentru că ei ar fi promovat în mod particular în Vest specificul românesc, pe care, de altfel, îl integraseră profund în personalitatea lor, ci pentru că au contribuit la apariția modernismului în literatura, filosofia, arta și muzica europeană și mondială, într-un moment în care cultura europeană părea osificată. Lecția pe care ne-au lăsat-o este aceea că numai fiind profund european și universal poți promova identitatea națională. Într-un moment de criză economică și politică, în care masele de cetățeni, care și-au demonstrat în mod repetat maturitatea și deschiderea democratică, regăsesc în trecutul lor teama față de o altă Parte, pe care o proiectează asupra prezentului, ar fi momentul să aprofundăm dialectica identităţii şi a diferenţei, dacă vrem să protejăm şi să dezvoltăm însuşi conceptul de Europa.

Integrarea europeană nu va mai evolua, dacă nu va ţine seama de tensiunea inevitabilă dintre identitățile care o compun, nu pentru a le dilua, ci pentru a învăța din trecut cum să le protejeze și să le direcționeze energiile spre viitor. Dacă ne referim la membrii Uniunii Europene care s-au integrat după 2000, ne putem întreba care este „valoarea adăugată” pe care au adus-o aceștia și care este „valoarea adăugată” pe care o primesc de la UE. Dacă ar fi să folosim termenii consacrați ai dezbaterii contemporane, putem să ne întrebăm și cum se modifică „brand-ul de țară” pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fiecare membru al Uniunii Europene și care ar putea fi „brand-ul Europei” într-o lume globalizată. De multe ori intrăm în „limbajul conform” al birocrației europene, un limbaj tehnicist și „politically correct”, care machiază realitățile supărătoare, fără să rezolve problemele reale. Această abordare nu ne poate ajuta să gestionăm gravele provocări ale lumii de mâine, cu societăți traumatizate de obsesia riscurilor pe care integrarea europeană și globalizarea le presupun. Vor fi traumatizate societățile în care liderii nu sunt capabili să explice nici misiunea proiectelor istorice, nici raportul dintre câștiguri și costuri. Capacitatea cetățenilor de a susține proiecte importante nu trebuie să fie subestimată. Deși Uniunea Europeană este cel mai important proiect istoric al secolului XX și unic în istoria omenirii, ea nu a știut întotdeauna să dea cetățenilor locul pe care sperau să îl dețină. Mulți, mai ales tineri, se îndoiesc de Europa, nu cunosc modul în care a fost creată și ritmul ei de dezvoltare. Dorința de a concilia aspirațiile, chiar și prejudecățile, cu acest imens proiect european ar trebui să aibă în vedere confruntarea cu aspecte concrete, deopotrivă intelectuale și practice, deoarece, adesea, în spatele ideilor preconcepute se află întrebări și probleme reale, care așteaptă răspuns de la decidenții prezenți și viitori. Putem spera să depășim trecutul fără să îl uităm, să ne lărgim orizontul lingvistic și cel cultural fără să ne abandonăm propria limbă, să trecem peste spațiile geopolitice, fără a ne pierde nici curiozitatea, nici mândria legitimă.

Viitorul politicii externe a Uniunii Europene

Politica externă este un domeniu sofisticat, conectat la marea politică şi la interesele mărunte ale statelor-membre ale Uniunii Europene deopotrivă.

În ciuda tuturor ambiguităților din ultimele două decenii, sunt pe cale să apară noi concepte, noi instituții, noi oportunități, conturând o adevărată identitate europeană. O nouă viziune asupra securității, europeană și internațională, poate deschide calea spre o politică externă europeană comună. Dar, poate ar trebui ca mai întâi să discutăm despre însuși conceptul unei politici externe europene comune. Este necesară? Este bună?

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Este posibil să ne imaginăm că secole de poziții diferite, chiar opinii divergente în privința mizelor externe ale, să zicem, Germaniei și Franței, sau ale Italiei și Suediei, ca să nu mai vorbim de Polonia și Austria, sau Ungaria și România, pot și ar trebui înlocuite de o singură voce și un set unic de decizii? Răspunsul meu este în principal afirmativ. Uniunea Europeană este un organism politic unic, care poate oferi un răspuns politic unic la faptul inevitabil al unei securități europene indivizibile. Nu a fost niciodată o simplă coaliție a statelor națiune, dar nici nu va fi, cel puțin într-un viitor previzibil, un super stat de sine stătător.

Sfârșitul Războiului Rece a adus cu sine iluzia că securitatea vest-europeană nu se mai confruntă cu nicio amenințare. Chiar dacă nu a fost niciodată exprimată, sau poate cu atât mai mult, pentru că nu a fost exprimată, această idee liniștitoare și falsă a stat la baza multor decizii și atitudini, atât europene, cât și americane. În anii '90, criza din Balcanii de Vest a pus în mod dramatic un semn de întrebare asupra acestei ipoteze, demonstrând contrariul, și anume că, după căderea Zidului Berlinului, întreaga Europă este pusă în pericol ori de câte ori oricare dintre țările sale se confruntă cu vreun risc. Politica externă și de securitate comună (PESC) a avut rezultate pozitive în interiorul Uniunii Europene în rezolvarea problemei cipriote în 1995, a conflictului dintre Marea Britanie și Spania în disputa asupra Gibraltarului, în ameliorarea relațiilor dintre Irlanda de Nord și Republica Irlanda în 1998 și, pe plan extern, prin Parteneriatul Estic și Uniunea pentru Mediterana. Toate acestea reprezintă, însă, prea puțin.

Apariția unei noi ordini mondiale post-comuniste și creșterea terorismului internațional au determinat țările Uniunii Europene să își intensifice eforturile de a vorbi printr-o singură voce despre problematicile mondiale și a demonstrat că, dacă vom continua să acționăm separat, ca națiuni independente, atunci când Tratatul de la Lisabona ne oferă mijloacele de a nu face acest lucru, vom eșua. Ca un organism constituțional cu structură complexă, Uniunea Europeană este o construcție unică în lumea de azi și nouă în toată istoria lumii. Unic trebuie să fie și modul de a face politică. Originală trebuie să fie și diplomația ei.

Într-o lume dominată de blocuri, șansa Uniunii Europene constă în capacitatea imaginativă de a fi diferită, dar nu mai puțin funcțională. În

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ceea ce privește viziunea geopolitică și strategică, trebuie să ne așteptăm la dezvoltarea mai multor strategii complementare sau o luptă explozivă de concepții contradictorii? Va fi o strategie limitată, centrată pe Vest, sau una vastă? Prăbușirea Europei comuniste a fost și o victorie a conceptului de securitate transatlantică. După 30 de ani, putem să ne întrebăm dacă ea a generat numai noi forme de solidaritate sau, într-o manieră aproape irațională, a promovat și prima ruptură reală între continentul american și Europa? În perioada Bush jr., Statele Unite ale Americii au elaborat, pentru prima dată după Al Doilea Război Mondial, un concept de securitate complet autonom. Acesta a fost negat, cel puțin teoretic, de către administrația Obama și s-a manifestat mai pregnant în mandatul Trump. În politica americană tendința nu s-a evaporat peste noapte și, probabil, deși se va atenua, nu va dispărea nici în mandatul lui Biden, pentru că, într-adevăr, nu este normal ca securitatea europeană să fie susținută predominant de SUA. Acest lucru înseamnă că securitatea continentului nostru va continua să fie transatlantică, sau trebuie să ne imaginăm o „Identitate de Apărare Europeană” foarte diferită de ceea ce este azi?

Uniunea Europeană dispune de o gamă completă de instrumente economice, juridice, diplomatice și militare, care îi permit să acționeze eficient la nivel mondial. Este, totuși, suficient pentru a putea spune, așa cum apare într-un document emis la Bruxelles, că Uniunea Europeană este un jucător cheie în probleme internaționale, de la încălzirea globală la conflictul din Orientul Mijlociu? Pe portalul web al UE, politica externă comună a Uniunii este considerată „Diplomație decisivă”. Din dicționare aflăm că decisiv înseamnă a avea puterea de a determina un rezultat sau de a fi concludent; antonimele sale fiind neconcludent, nehotărât. Aparent, politica externă a Uniunii Europene a dobândit o capacitate de reacție importantă, are mijloacele, dar, pentru moment, îi lipsește viziunea unui rol internațional specific, european. Într-un fel, este firesc să fie așa. Uniunea Europeană nu este doar o piață comună, este o inovație cu risc ridicat și un experiment politic, și, ca atare, un mod de a se reinventa pas cu pas. Secole de concurență între națiuni trebuie să fie depășite de către o realitate radical opusă, de cooperare cordială și de încredere reciprocă sinceră. Nu este o sarcină ușoară pentru că implică nu numai o evoluție lentă, dar și o schimbare de paradigmă, cel puțin în trei direcții. În primul rând,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Uniunea Europeană trebuie să renunțe la regula unui joc cu sumă nulă și să adopte, în toate privințele, comportamentul foarte diferit al unui joc de tip câștig-câștig. În al doilea rând, trebuie să adopte un nou concept strategic, adaptat la realitățile geostrategice contemporane. Și, în al treilea rând, trebuie să treacă de la deciziile birocratice la un mecanism cu adevărat democratic în elaborarea politicilor sale, externă și de securitate. Criza actuală nu este numai o gaură neagră economică și financiară, este, de asemenea, o oportunitate de a schimba paradigmele într-o manieră radicală. Europa nu-și poate întâlni propriul viitor fără a schimba paradigmele, atât în interiorul Uniunii, cât și în relațiile Uniunii Europene cu lumea. Pentru conturarea unei viziuni proprii asupra politicii internaționale trebuie înțeles modul de gândire a doi mari jucători actuali, SUA și China.

În ceea ce privește strategia geopolitică americană la sfârșitul secolului al XX-lea, o sursă de inspirație pare să fi fost jocul de șah. În martie 1998, în cursul unei vizite la Washington, Zbigniew Brzezinski mi-a dăruit cartea sa „The Grand Chessboard – American Primacy and its Geostrategic Imperatives”, cu o dedicație în care m-a încurajat în străduințele mele pentru integrarea României în Uniunea Europeană și NATO. Cartea fostului consilier prezidențial pentru siguranță națională al lui Jimmy Carter (1977–1980), profesor la Universitatea John Hopkins din Washington, este o viziune geostrategică provocatoare asupra viitorului SUA ca superputere în secolul al XXI-lea. Brzezinski încearcă să răspundă la întrebarea: de ce SUA sunt (sau erau în 1997) nu numai prima adevărată superputere globală, dar vor fi, de asemenea, ultima superputere, și care sunt implicațiile pentru „moștenirea” superputerii SUA. În capitolul „Tabla de șah a Eurasiei”, el apreciază că Eurasia este tabla de șah pe care se va da lupta pentru supremația globală. Cu toate că managementul intereselor geopolitice poate fi comparat cu șahul și Eurasia pare că seamănă cu o tablă de șah, această partidă nu se joacă numai între doi jucători, ci între mai mulți, fiecare posedând diferite proporții de putere. Jucătorii-cheie sunt localizați pe tabla de șah la vest, est, în centru și în sud, extremitățile vestice și estice fiind reprezentate de regiuni dens populate, organizate în spații relativ congestionate cu mai multe state puternice. Luând act că următoarele șase state cu economii importante, următoarele șase puteri militare și nucleare după SUA, precum și cele două state cu cele mai numeroase populații

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sunt, de asemenea, în Eurasia, Brzezinski observă că, din fericire pentru SUA, Eurasia este prea mare pentru a fi unitară politic. În același timp, Brzezinski remarcă faptul că SUA sunt prea democratice acasă pentru a fi autocratice afară și aceasta limitează folosirea capacității lor de intimidare militară; arsenalul nuclear a redus utilitatea războiului ca instrument politic, iar creșterea interdependenței economice a făcut ca șantajul economic să nu mai fie eficient. În aceste condiții, obiectivul politicii americane ar trebui să fie, consideră el, benign și vizionar: să construiască o adevărată comunitate globală cooperativă în acord cu interesele fundamentale ale umanității, dar, în același timp, să vegheze ca niciun challenger emergent să nu domine Eurasia. Formularea unei geostrategii euroasiatice comprehensive și integrate este, de fapt, mesajul cărții sale dedicată studenților săi, pentru a-i ajuta să dea o formă mai bună lumii de mâine. În ceea ce privește China, Brzezinski crede că, dacă o privești ca pe o amenințare, este ca și cum ai începe să vorbești despre o autoprofeție împlinită. Dacă Brzezinski vedea astfel, în 1997, perspectiva jocului SUA pe tabla de șah a Eurasiei, cum văd chinezii, cu aproape două decenii mai târziu, strategia lor geopolitică în lumea globalizată?

După opinia mea, pentru a o înțelege, trebuie să înțelegem jocul GO. Jocul GO este un joc de strategie combinatorie, vechi de peste 2500 de ani, care își are originea în China, numit de chinezi weigi圍棋 și, apoi, de japonezi igo囲碁, care înseamnă a înconjura. În China antică, a fost considerat una din cele patru arte esențiale (alături de pictură, muzică și caligrafie) pentru cultura împăraților și înțelepților chinezi. În joc se utilizează o rezervă nelimitată de piese, obiectivul fiind de a delimita cu piesele proprii un număr cât mai mare de puncte. Piesele se așază la intersecția liniilor de caroiaj și intersecțiile înconjurătoare se numesc libertăți. Este, în esență, un joc despre libertatea de mișcare. Dacă un grup de piese își pierde libertățile, este capturat. Orice mutare proprie, care duce la anihilarea ultimei libertăți a unui grup de piese, se consideră sinucidere și este interzisă. Dacă ambii jucători spun pas, jocul se consideră încheiat. Un jucător se recunoaște învins când a pierdut un mare grup de piese încercuite de adversar. În termenii teoriei jocurilor combinatorii, GO este un joc de sumă zero, care necesită o informație perfectă și o strategie deterministică. El ilustrează rolul echilibrului la niveluri multiple, precum și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cel al tensiunilor interne. Ce mi s-a părut deosebit de interesant la GO este sistemul de handicap, care compensează diferența de forță între jucători cu niveluri diferite de expertiză și astfel creează premisele ca aceștia să se întâlnească, premise aproape inexistente în competițiile oficiale de ȘAH. La GO, jucătorul de nivel inferior primește un număr mai mare de pietre (piese de joc), proporțional cu diferența între nivelul său și cel al adversarului, și poate ocupa poziții avantajoase pe tabla de joc. De asemenea, el primește dreptul de a deschide jocul și astfel poate pune în practică propria sa strategie. Desigur, ne așteptăm ca aceasta să fie inferioară strategiei gândite de adversarul său mai bine cotat, dar avantajele oferite de sistemul de handicap permit o confruntare echilibrată și o verificare efectivă a celor două abordări teoretice. În acest fel, jucătorul mai slab învață prin contact direct cu filosofiile de joc net superioare. De partea cealaltă, jucătorul mai puternic are și el posibilitatea să își îmbunătățească jocul, deoarece intră în contact cu tactici și idei proaspete, pe care altfel nu ar avea ocazia să le studieze, evitând în același timp rutina unui joc repetitiv. Așa cum a observat și William Pinkard, în timp ce jocul de șah, cu rândurile sale de soldați marșând înainte pentru a captura soldați inamici, întruchipează conflictul „OM – contra – OM", jocul GO poate fi văzut ca o modalitate provocatoare de autoîmbunătățire „OM – contra – SINE ÎNSUȘI".

În mai 2015, am avut ocazia să-l întâlnesc la Institutul de Studii Internaționale din Shanghai pe președintele institutului, Chen Dongxiao. La încheierea discuțiilor, am primit o carte, „China and G20", editată în colaborare cu Fundația germană Friedrich Ebert și o revistă a Institutului, dedicată direcțiilor principale ale strategiei de politică externă a Chinei. Într-un articol din această revistă, cu titlul provocator, „Încearcă China să excludă Statele Unite din Asia de Est?", Wang Dong, profesor la Universitatea din Beijing și director al Institutului China – SUA , combate discursul unor comentatori occidentali privind intențiile Chinei de a acționa în scopul excluderii SUA din Asia de Est folosind principiile „Doctrinei Monroe" (cu care americanii și-au justificat în trecut hegemonia în zona lor de influență). El argumentează că, pentru o viitoare dezvoltare a Asiei de Est, cele două protagoniste, SUA, ca putere acreditată, și China, ca o putere în creștere, vor trebui să se acomodeze între ele, să negocieze și să renegocieze limitele puterii lor relative și, respectiv, rolul lor în viitoarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ordine regională, unde Beijingul și Washingtonul vor învăța să-și împartă responsabilitățile și leadership-ul. Dacă privim nu numai „gobanul” Eurasiei, ci și „gobanul” mondial, putem observa și modul în care chinezii se comportă în conglomeratele umane pe care le formează în alte țări ale lumii. Migrând și infiltrându-se în țări guvernate de credințe, ideologii și culturi diferite, chinezii și-au păstrat identitatea de-a lungul a peste un secol şi nu s-au lăsat asimilaţi, construind comunităţi compacte de tipul coloniilor de albine sau termite, cu organizare strictă şi ierarhii interne. Conservându-și libertatea de mișcare, nu au încercat, însă, să schimbe ordinea lucrurilor și să destructureze țările gazdă, păstrând un echilibru convenabil tuturor.

La fel se poate observa că, în expansiunea sa în lumea globalizată, China nu-și propune să propage nici comunismul, nici economia de comandă, pe care o practică pe plan intern, nici religiile confucianiste-budiste, nici limba chineză, preferând, cel puţin până acum, o integrare economică interstate cât mai profitabilă, pentru că, așa cum statuase cu ani în urmă Deng Xiaoping, „nu contează dacă o pisică este neagră sau albă, important este să prindă șoareci”.

Mai presus de toate, trebuie să privim problemele clasice de securitate doar ca un caz particular, în raport cu perspectivele „non-euclidiene” de securitate inaugurate de începutul erei de luptă anti-teroristă. Astfel de strategii neortodoxe solicită noi modalități de evaluare și un nou tip de resurse umane implicate în acest proces. Comisionarii sau procurorii sunt mai buni în această privință decât generalii, iar forțele de poliție și metodele polițienești pot fi mai utile decât strategii militari. Saga Wikileaks a dovedit că hackerii pot să fie un „activ” sau o „plagă”. Cred că trebuie să ne imaginăm o diviziune a muncii în aceste noi domenii de riscuri netradiționale, atât între militari și civili, cât și între Statele Unite și aliații lor europeni. În loc de a reduplica modele militare la scara fiecărei țări, ar putea fi util să ne gândim la o componentă complementară a integrării. A fost realizată în materie de informaţii. De ce să nu existe și în alte domenii pentru a iniția un concept de securitate cuprinzător? Oricum, această nouă geometrie non-euclidiană de securitate europeană trebuie să asigure un control mai bun al porților europene, ceea ce implică necesitatea de a consolida atât flancul de nord, cât și cel de sud ale întregului sistem. Eu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

nu încerc să vă vând o utopie nouă. Ca om dedicat cercetării științifice, sunt obișnuit cu o critică sănătoasă. Ca fost șef de stat, m-am confruntat de multe ori cu tensiuni, cu un potențial de conflict ca efect secundar sau, chiar mai rău, pervers, al procesului de integrare. Putem controla asemenea efecte perverse, dar nu putem controla o înfrângere a procesului politicii externe a Uniunii Europene per întreg.

O Uniune Europeană extinsă, ferm ancorată în alianța transatlantică, poate fi o soluție de durată pentru securitatea Europei și mai mult decât atât. Aceasta poate genera un progres major în economie și civilizație. Atât prin bogăția sa în resurse materiale, în cunoaștere și tehnici, cât și prin bogăția sa extraordinară în domeniul resurselor umane cu educație înaltă, această Europă a viitorului apropiat are un potențial enorm de creștere. Acest lucru înseamnă și că trebuie să începem să regândim bazele economiei globale și ale lumii globale în ansamblu. Prin aceasta vreau să spun că globalitatea, în sensul de interrelație, interschimb și diversitate a lumii, trebuie să prevaleze asupra globalizării, în sensul de uniformitate și dominație a unui model peste toate celelalte, cuplate cu o lipsă de idei. Europa are o multitudine de limbi, tradiții și culturi cărora nu-și poate permite să le nege esența, ștergând toată această bogăție în numele unei așa-zise civilizații globalizate. Chiar și în creuzetul imens al Statelor Unite, tradițiile provenind din diversitatea culturală își justifică astăzi propriul lor specific. Europa nu este un creuzet și ar fi absurd să-l imite acum. Dimpotrivă, Europa poate reuși în a transforma drumul spre viitor într-un drum către creativitate și către cultură. Către cultură nu ca opus al civilizației, ci ca o dimensiune interioară, mai profundă, a unei civilizații comune moderne și cu adevărat democratice.

Baza politicii externe și de securitate comună a Uniunii Europene rămâne puterea soft: utilizarea diplomației, susținută unde este necesar de comerț, ajutor și menținere a păcii, pentru a rezolva conflictele și a aduce înțelegerea internațională. Diplomația culturală, clamată în intervențiile oficiale ale Uniunii Europene, nu a fost susținută de o analiză serioasă a mentalităților comunităților naționale și etnice. Una din urmările recente a fost că nu a anticipat *Primăvara arabă* și urmările ei, pentru că după 1990 nu a fost abordată decât superficial istoria revoluțiilor anticomuniste din fostul spațiu dominat de Uniunea Sovietică și caracteristicile tranziției

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

spre democrație în Balcani, Caucaz, și apoi în Irak. Este consecința concentrării factorilor decizionali pe problematica politico-militară, neglijând înțelegerea proceselor dificile de transformare a mentalităților care vin dintr-o veche istorie culturală. Diplomaţia culturală nu mai poate fi văzută ca un instrument exclusiv al promovării intereselor politicii externe, ci ca o bază de promovare a cooperării internaţionale şi a parteneriatelor într-un fond comun cu actori diverşi şi independenţi, non-statali. Diplomaţia culturală, prin urmare, implică o acţiune dublă, destinată nu numai să creeze o prezenţă culturală, dar şi să asigure modul în care cealaltă persoană sau naţiune recunoaşte şi acceptă această prezenţă, pentru a realiza o înţelegere care transcende imaginile stereotip.

Granițele politice și granițele culturale ale Europei

Într-un moment în care discuțiile asupra Uniunii Europene cad în derizoriu, este datoria mediului academic să analizeze permanent evoluția structurii civilizaționale a Europei unite, în funcţie de interconexiunea modelelor teritoriale (mediteraneean, pontic, baltic, continental); a structurilor confesionale (catolice, protestante, ortodoxe) și a spațiilor lingvistice (latin, anglo-saxon, slav). Sintezele acestora exprimă diferenţe, dar și uimitoare afinități.

Fără a trezi orgolii și fără a privi de sus spre alte culturi, Europa trebuie să-și identifice rădăcinile comune, așa cum marile civilizații orientale o fac pentru propriul lor spațiu cultural. Grecii au inventat politica și democrația, romanii au sistematizat legile și instituțiile statului, finalizate în Bizanţ prin Codul lui Justinian, iar iudeo-creştinismul a creat o solidaritate ideologică şi culturală milenară. Pe aceste baze s-a construit identitatea europeană de azi, dar și o parte importantă a culturii și civilizației universale. Recentrarea interesului către Levant, leagănul științelor, diversității culturale și credințelor europene, facilitată de integrarea Balcanilor și Estului Europei, poate consolida fundamentul cultural identitar în lumea secolului al XXI-lea și îl poate remodela și echilibra pe omul contemporan într-o nouă etapă a istoriei dominate de globalizare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Referindu-se la începuturile proiectului de unificare economică, politică și militară a Europei, filozoful german Husserl scria cu mai bine de 50 de ani în urmă: „Vedem că acesta este punctul de plecare al unui nou tip de comunitate, care transcende națiunile. Mă gândesc în mod firesc la această entitate spirituală pe care noi o denumim Europa. Aici nu este vorba doar de o juxtapunere a unor națiuni diferite, care se influențează unele pe altele doar prin filiație, comerț sau pe câmpul de luptă. Este vorba despre un spirit nou, născut din filosofia și din științele care depind de un spirit de critică liber, care raportează toate lucrurile la o scară infinită, domnește asupra umanității și creează noi idealuri infinite”. Departe de a fi un *laudator temporis acti*, Husserl formulează corolarul vizionar al tezei sale: „Criza de existență a Europei are doar două variante: fie dispare Europa, care devine din ce în ce mai înstrăinată de propriul său sens rațional, care este sensul său vital și va cădea în spiritul de ură și barbarie, sau Europa va renaște prin spiritul filosofiei, grație unui eroism al rațiunii.”

Omul își hrănește sentimentul de identitate din fapte obiective, cum ar fi familia sau meseria, dar și din fapte subiective, cum ar fi valorile sau ideologiile. Această identitate îl diferențiază față de toți ceilalți. Binomul identitate/alteritate se înscrie atât în timp, cât și în spațiu. Suntem definiți printr-o pluralitate de teritorii marcate de activitățile noastre practice și cele de relaxare, în care se desenează, ca pe o hartă, itinerariul nostru de zi cu zi. Dar și de un spațiu social, în care se țes raporturi și se creează rețele de schimb, de asociere, comerciale sau politice. Și, în sfârșit, un spațiu creat din amintiri și speranțe, un spațiu imaginat și visat. În măsura în care aceste teritorii și momentele lor istorice coincid, ele se definesc și în raport cu alteritatea, cu celălalt, cu vecinătatea. Prin urmare, este evident faptul că identitatea se construiește printr-un joc constant al asemănărilor și deosebirilor, fiind un proces evolutiv dinamic, fără sfârșit, incomplet, deschis, neterminat. Printr-o serie de operațiuni de identificare, fiecare actor al societății participă la construcția a ceea ce înțelegem prin „noi” și prin „a fi împreună”. Dacă acceptăm definiția identității ca o operă deschisă, putem să înțelegem mai bine sensul ei profund. Motto-ul Uniunii Europene, *Uniți în diversitate*, se bazează pe paradigma unității. Cu toate acestea, în istoria europeană, statul națiune rămâne expresia modelului de unitate, în timp ce Europa își asumă în mod tradițional diversitatea ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

identitate. Unitatea de așteptat a Uniunii pare de multe ori a se izbi de diversitatea celor din care este compusă. Într-un text prea adesea uitat, intitulat „Privire de departe”, Claude Levi-Strauss scria: „Culturile au dreptul de a se proteja unele de altele, amestecul lor poate conduce uneori la dispariția tuturora... Căci nu putem, în același timp, și să împărtășim bucuriile celuilalt și să ne identificăm cu el, dar și să continuăm să fim diferiți. Într-o deplină reușită, comunicarea integrală cu celălalt condamnă, pe termen mai lung sau mai scurt, originalitatea creației sale sau a creației mele”. Pentru a depăși aceste contradicții a fost nevoie de timp. Există un moment istoric al sintezelor culturale și civilizaționale pe care Goethe nu l-a considerat propice în veacul său. Întorcându-ne la tragedia pe care am evocat-o la începutul acestui eseu, să ne amintim că fiul născut din unirea lui Faust, simbol provenit din mitologia creștină nord-europeană medievală, cu Elena, simbolul frumuseții din mitologia greacă antică mediteraneană, Euphorion, se prăbușește în gol și moare atunci când încearcă, temerar, să escaladeze înălțimi pentru care nu era pregătit. Dar pentru „identitatea europeană” nu există numai „prea devreme”, ci există și „prea târziu”. Este o întrebare pe care trebuie să ne-o punem înainte de a ne asuma o „identitate mondială” fără a ne consolida identitatea europeană.

Unde sunt limitele identității culturale europene, văzută ca un întreg față de alte identități culturale în lumea contemporană globalizată? Până unde se poate întinde Europa spirituală? Aceste limite nu coincid cu cele ale Europei politice, economice sau militare, construite pe principii și interese diferite și, după părerea mea, nu vor coincide nici în viitorul apropiat sau chiar îndepărtat. Analizând proiectul de expansiune politică al lui Petru cel Mare și pe cel al lui Lenin, putem observa că, pentru a împinge granițele politice și militare spre vest, Petru cel Mare a mutat granițele civilizației occidentale spre est, pe teritoriul Rusiei, generând o puternică efervescență culturală. Pentru a duce granițele politice și militare până în inima Europei centrale și, poate, în toată lumea, Lenin a mutat marxismul vest-european în est, făcând din Rusia sovietică centrul său ideologic. După trei secole de la proiectul lui Petru cel Mare și aproape un secol de la proiectul lui Lenin, putem spune că granițele politico-militare s-au dovedit mai fragile decât cele culturale. Din acest raport neașteptat, construcția europeană a rămas cu o dilemă pe care evită să o abordeze

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tranșant. Pe de o parte, imposibilitatea integrării politice a Rusiei pentru că s-ar pierde identitatea politică a Uniunii Europene, și, pe de altă parte, imposibilitatea separării spațiului cultural rus de cel european, pentru că ar afecta însăși identitatea culturală europeană. Ne putem înfricoșa gândindu-ne cum ar arăta literatura europeană fără Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Pasternak, Bulgakov, Soljenițin, muzica fără Glinka, Ceaikovski, Rahmaninov, Șostakovici, Prokofiev, arta fără Repin, Aivazovski, Kandinski, Chagall, piloni ai identității culturale europene. Iată de ce cred că Europa viitorului va evolua ca un sistem complex, cu geometrie variabilă, în care uniunea politică, economică și spirituală se pot susține reciproc, fără a se suprapune ca formă și fără a se confunda în conținut.

Provocările multiculturalismului înăuntrul și în afara Uniunii Europene

Multiculturalismul poate reprezenta un ultim scut împotriva devierii globalizării spre standardizare și asimilare culturală. Mai ales prin mass-media, prin producții audio-vizuale, dar și printr-o modalitate mai perfidă, a reţelelor electronice de informare, s-a creat și se dezvoltă un sistem de inducere a preferințelor și conduitelor, care conduce la standardizarea comportamentelor până la cel mai intim nivel al vieții private. Astăzi, lumea pare a fi dominată de o cultură de masă de dimensiuni planetare, care are tendința să consolideze supremația comunicării audio-vizuale până la eliminarea cuvântului scris. Și, tocmai acest tip de globalizare, este motivul care trebuie să determine un alt tip de angajare. Altfel există riscul ca în cele din urmă să credem că trebuie să vorbim cu toţii aceeaşi limbă, să purtăm aceleaşi haine, să spunem că moştenirea culturală a omenirii nu mai este de niciun folos, că acţiunea şi banii sunt ceea ce contează. Și că, în niciun caz, nu ar trebui să ne mai pierdem vremea gândind sau meditând. Tendința de a ignora valorile, atât cele tradiționale, cât și cele moderne, ca și promovarea unor contra-modele vor forma oameni după același chip, dar cu riscul devaluării omului însuși.

Reîntoarcerea la tradiție, continua redescoperire a esenţei profunde a unor vechi popoare, așa cum sunt cele europene și, pe de altă parte,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

recunoașterea și afirmarea autonomiei individului sunt puncte esențiale ale evoluției noastre în viitor. De fapt, problema acestei duble condiții este cheia pentru ca multiculturalismul să fie o reușită. Rearticularea Europei la tradițiile ei culturale va dovedi astfel că trecutul poate fi valorificat cu succes, că tradiția și modernitatea pot conlucra într-o relație pozitivă.

Cea mai remarcabilă dovadă a valenţelor pozitive ale multiculturalismului, bine administrat din punct de vedere politic, este oferită de procesul de construcţie europeană, care a căutat să valorifice lecţiile bune ale istoriei și să învețe din drama și suferinţele Europei din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, o dramă care a fost determinată în mare măsură de afirmarea violentă a preeminenţei de rasă și etnicitate. De atunci, europenii au înțeles că trebuie să ofere naţiunilor un alt reper unificator și o altă dimensiune, care să le permită oamenilor să acţioneze ca adevăraţi cetățeni, care cred în idealul politic al drepturilor omului și libertăților democratice garantate prin lege. Multiculturalismul Uniunii nu este un mecanism de anihilare a identităților naţionale, ci un ultim scut al umanității în fața devierii globalizării spre standardizare și asimilare culturală. Într-o societate bazată pe consum și concurenţă, este nevoie să ne valorificăm tradițiile culturale, pentru ca tradiția și modernitatea să conlucreze, cum spuneam, într-o relație pozitivă. Adevăratul beneficiar al proiectului european nu este grupul statelor membre, ci individul, receptorul ultim și cel mai de preț al politicilor europene. Într-o Europă fără centre și fără periferii, o nouă abordare a patrimoniului european ar trebui să încerce construirea unui sistem de cunoaștere și apărare care să nu mai țină seama de ierarhiile de putere și de preferințe tradiționale. Am putea descoperi nu numai patrimoniul unor ţări mai mici, ceea ce am putea numi acum, din punct de vedere cultural, a doua Europă, dar să descoperim și mari valori culturale locale, unele puțin cunoscute în chiar țara respectivă, a treia Europă, deci. Sunt ferm convins că dimensiunea culturală sau, mai precis, modelele multiculturale vor reprezenta adevăratele fundamente capabile să asigure Europei o poziție de lider în confruntarea cu sfidările viitorului. De fapt, succesul Uniunii Europene în competiția politică a celui de-al treilea mileniu va depinde în mare măsură de capacitatea acesteia de a se restructura și extinde prin includerea mai multor culturi și experiențe al căror subiect istoric îl reprezintă popoarele din Europa Centrală și de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sud-Est. Mă gândesc atât la vechile tradiții culturale din această regiune, tradiția central-europeană sau cea slav-bizantină, dar și la recentele experiențe de rezistență împotriva totalitarismului, la aspirațiile spirituale ale oamenilor siliți să trăiască în societăți închise, străini de restul lumii și aproape uitați de această altă lume.

Și, totuși, multiculturalismul nu este lipsit de primejdii, de pericole care, de fapt, se încadrează într-o logică asemănătoare, chiar dacă în termeni contrari, cu cea care generează deviațiile globalizării. Primul și cel mai grav pericol este de a fi ancorat exclusiv în viața și valorile unei comunități, făcând abstracție de celelalte comunități și ignorând rolul unui stat de drept menit să asigure coerența și unitatea societății. De la această autoizolare, arogantă și sfidătoare, până la afirmarea brutală și agresivă a unor drepturi autonome ale grupurilor minoritare nu este decât un pas. Extrem de periculos, inclusiv prin riscul perpetuării unor conflicte din generație în generație. Multiculturalismul poate și trebuie trăit ca respect pentru diversitate, ca o acceptare a pluralismului în tradiții identitare, ca o solidaritate guvernată de observarea permanentă a legilor naționale și europene dedicate drepturilor omului și libertății fiecăruia. Sunt ferm convins că, în ultimă instanță, adevăratul subiect care ar trebui să beneficieze de pe urma acestui multiculturalism nu este nici grupul și nici minoritatea, ci mai degrabă individul, cetățeanul capabil să articuleze, cu demnitate, identitatea comunității căreia îi aparține, cu valorile naționale și cu valorile universale care ne unesc.

Spre o Europă a cetățenilor

Niciun model nu mai poate pretinde a fi o soluție unică. Ca intelectual european, sunt departe de a considera Uniunea Europeană ca un astfel de model unic, ci doar ca o sursă de inspirație și cred că o examinare critică a proiectului european este necesară permanent. La baza Tratatului de la Amsterdam a stat o idee generoasă – „unim persoane, nu state" –, enunțată ca un principiu de guvernare care s-a dovedit dificil de transpus în realitate. Ne putem întreba după 24 de ani, de ce? Un răspuns pare să vină de la ultimele crize economice, politice și, mai nou, cea sanitară, care au lăsat să se vadă o ruptură dintre actualul sistem politic și economic

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

globalizat și modelul cultural care l-a definit la începuturile sale. Ruptura dintre economia reală și cea speculativă, pe de o parte și dintre administrația birocratizată și cetățeni, pe de altă parte, a afectat un element esențial atât pentru democrație, cât și pentru economia de piață: încrederea cetățenilor. Poate Uniunea Europeană să construiască un model nu numai pentru ea însăși, dar care să fie capabil să inspire și societăți din diferite zone ale globului, așa cum a mai făcut-o în cursul ultimelor secole? Pentru a recâștiga încrederea cetățenilor este nevoie de mai mult decât o reluare a dialogului social. Este nevoie de un nou model cultural, pentru că niciun proiect politic nou nu poate avea succes, dacă nu este precedat și fondat pe un model cultural bazat pe valori morale, singurele care pot crea o solidarizare a energiilor pozitive ale societății.

Nu numai democrațiile antice, dar și cele moderne au fost sau sunt predispuse să ia decizii pripite și să substituie prin invective o judecată mai profundă. De aceea democrația are nevoie de cetățeni, care pot gândi singuri, și nu de indivizi care doar se supun autorității. Educația științifică produce oameni de știință și tehnicieni sofisticați, dar numai științele umaniste, care par a fi neproductive, sunt capabile să producă persoane capabile să mențină treaz spiritul democratic. Cetățenii care cultivă cunoașterea se vor considera nu doar cetățeni ai unor regiuni sau comunități locale, dar și oameni legați de toate celelalte ființe umane prin recunoaștere și interese.

Ideea de cetățean al lumii, *kosmopolites*, are două rădăcini convergente, cea antică a filosofiei stoice greco-romane și cea a religiilor universale, începând cu cea creștină. Această idee a avut o influență formativă asupra marilor gânditori europeni, în tradiția iluminismului filosofic, dar și asupra părinților fondatori ai Americii. În lumea de azi, multiculturală și multinațională, multe dintre problemele noastre cele mai presante cer un dialog. Pre-condiția de bază ar fi ca, fără să ne renegăm loialitățile naționale, etnice, religioase sau profesionale, să fim capabili să recunoaștem valoarea vieții umane oriunde apare aceasta.

Modernitatea, consacrând triumful individului, a fost prea des înțeleasă ca o disoluție a legăturilor organice în interiorul comunității. Cu toate acestea, am convingerea că, preluând aspectele pozitive incontestabile ale procesului de modernizare, va trebui și vom ști să nu ignorăm dorința naturală a ființei umane de a trăi și a se dezvolta în mijlocul comunității

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

căreia îi aparține. Cred, de asemenea, că vom putea depăși efectele unei societăți bazate tot mai mult pe consum excesiv și concurență sălbatică, pentru a înțelege că vom trece în post-modernitate nu cu ce avem, ci cu ce suntem.

Generația din care fac parte obișnuiește să se refere la valorile europene aducând în discuție democrația, libertatea, egalitatea cetățenilor, folosind de multe ori aceste cuvinte fără să se gândească la substanța lor. Ce înseamnă, în era comunicației globale, să faci din Europa o democrație participativă? Să susții o practică a frecventelor consultări publice, să incluzi în mecanismele instituționale prezente referendumul electronic, să concepi o administrație nu numai la nivel local sau național, ci și european, care s-ar putea reorganiza ca o guvernare, în concordanță cu noile căi de comunicare? Care este viitorul inovațiilor tehnice în lipsa dezvoltării fundamentelor științifice? Transferul tehnologiei ar putea avea loc, oare, în lipsa unui transfer de abilități necesare pentru fructificarea acestor tehnologii și, mai ales, a unui sistem de valori care să asigure o folosință adecvată? Dezvoltarea tehnologică pune presiune asupra resurselor umane. Descoperirea talentelor precoce și gestionarea evoluției lor devine o știință, care impune în educație și cercetare crearea unor noi domenii de joc și a unor noi jucători. Dar, ce ar fi cetățenia europenă fără cultura europeană, inclusiv marea cultură a trecutului, considerată ca o cultură de îmbogățire, în opoziție cu cultura de consum?

Ce facem cu istoria? Rolul istoriei în conturarea specificului european ar fi să examineze trăsăturile comune ale diferitelor culturi naționale, să creeze evenimente fundamentale europene, să propună locuri memoriale comune în Europa. Timp de două secole, piatra de temelie a Europei a fost reprezentată de națiune, identități naționale și nu este ușor deloc să le integrăm ca parte a istoriei europene. Mai mult decat atât, chiar dacă am reuși, am risca să alunecăm în euro-centrism, adesea denunțat ca prejudecată și chiar ca instrument de influență și dominație. Vorbim, de pildă, cu orgoliu, despre o identitate europeană comună, fondată pe valori împărtășite. Care sunt aceste valori care definesc identitatea europeană? Cum pot fi depășite, fără a fi uitate, caracterele specifice și chiar limitele naționale, în drumul către o identitate comună? Răspunsul la aceste întrebări se află chiar în interiorul proiectelor europene, dar și în anxietățile europene. Dacă vom continua să imaginăm proiecte fără să luăm în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

considerare anxietățile inevitabile pe care le implică o construcție politică a unei jumătăți de miliard de locuitori, avem puține șanse să dezvoltăm o Europă puternică și democratică. Iată de ce cred că lungul drum către o solidaritate europeană trebuie să înceapă din interiorul fiecărei națiuni, comunități locale sau chiar familii unde, de multe ori, putem regăsi multe din contradicțiile pe care le descriem ca fiind tipice discrepanțelor dintre Nord și Sud sau Vest și Est pe plan mondial, dar unde putem identifica și liantul identitar al unui ethos comun. Astfel vom putea înțelege mai bine lumea în care trăim.

La sfârșitul anului 2020, Parlamentul European a comandat un sondaj în rândurile cetățenilor Europei, care a menționat o creștere cu 10% a cetățenilor care au exprimat o opinie pozitivă cu privire la UE pe primele locuri fiind apărarea drepturilor omului și solidaritatea dintre statele membre. Nu putem să nu luăm în considerare că această creștere de la 40% la 50% angajează abia jumătate din încrederea cetățenilor, dar și că încrederea cetățenilor în Uniunea Europeană este mai mare decât încrederea în guvernele țărilor lor. Comentând aceste răspunsuri, în februarie 2021, David Sassoli, președintele Parlamentului European, a declarat: „Mesajul acestui sondaj este clar: cetățenii europeni sprijină Uniunea Europeană și consideră că UE este cadrul potrivit pentru a căuta soluții la criză. Însă reforma UE este în mod clar ceva pe care cetățenii doresc să îl vadă și acesta este motivul pentru care trebuie să lansăm cât mai curând posibil Conferința privind viitorul Europei."

În acest context, cred că a venit vremea ca mediul academic și oamenii de știință să se angreneze în mod hotărât într-o dezbatere asupra viitorului Uniunii Europene. Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este pregătit să găzduiască o astfel de dezbatere pe platforma „Prezentul ca o anticipare a viitorului", încurajând o analiză capabilă să abordeze problemele economice, sociale, culturale, educaționale, morale în conexiunea lor, și elaborarea unei strategii capabile să valorifice progresul științific și tehnologic, într-o perspectivă etică și morală. Nu am în vedere implicarea directă în politică. Momentul 1989-1990, când elitele intelectuale din Europa de Est au mobilizat milioane de oameni care au pus capăt regimurilor dictatoriale și Războiului Rece, a rămas unic în istorie. În opinia mea, fenomenul popoarelor eliberate care au ales rectori de universități, scriitori, filozofi și savanți ca primii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

șefi de stat și guvern democrați nu se mai poate repeta în secolul actual. Reprezentanții de vârf ai mediului academic contemporan, chiar dacă nu mai pot fi jucători, sunt chemați să fie antrenori și arbitri ai jocului politic.

Între sfera academică și cea politică poate exista o conlucrare benefică. Politica, pentru a răspunde provocărilor unui timp al schimbărilor rapide, se poate inspira din știință pentru a se organiza în respectul unor valori comune: dialogul autentic și echilibrat, care favorizează schimbul de idei, respectul față de adevăr. Spațiul academic poate fi privit ca un precursor și un model de cooperare fără excluși și marginali. Solidaritatea intelectuală poate constitui un fundament pentru construirea unei noi arhitecturi politice a Uniunii Europene.

Are mediul academic ceva de învățat de la Politică? Cu siguranță. Poate învăța, de la succesele și, mai ales, din eșecurile din mediul politic, să devină mai prudent în imaginarea unor proiecte politice, economice și sociale pentru care nu există studii serioase de impact și cu care sunt însărcinați să le realizeze alții din afara lui. Din experiența oamenilor de stat, universitarii și savanții pot înțelege ce înseamnă să răspunzi pentru decizii care privesc viața și libertatea a milioane de oameni. Sunt foarte interesat de această dezbatere, deoarece mi-am asumat ca profesor, militant civic și om de stat o bună parte a răspunsurilor la întrebările pe care cetățenii Europei și le pun în prezent.

Cred, într-adevăr, în viitorul Europei și am încredere în capacitatea tinerilor europeni de a concepe și a construi Europa de mâine. Conceptul de *Weltanschauung*, prin care filozofii germani înțelegeau că fiecare epocă are propriul ei mod de a vedea și de a înțelege lumea, este și azi productiv, mai ales dacă îl privim ca pe un *Gestalt der Weltanschauung*, unde întregul este mai mult decât suma părților care îl compun. Acest concept corespunde cel mai bine cu ceea ce ar trebui să fie politica în societatea cunoașterii și în lumea globalizată a viitorului: o viziune complexă asupra viitorului, bazată pe un nou dialog asupra valorilor umane. Generația mea a lărgit Europa fondată de părinții noștri, făcând Zidul Berlinului să cadă. Acum este momentul când o nouă generație trebuie să preia și să amplifice valorile europene până la nivelul aspirațiilor lor. Noua generație ar putea construi un destin nou, nu numai pentru țările noastre și pentru Europa, ci și pentru întreaga lume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Amsterdam, 27 iunie 1997. Consiliul European decide începerea efectivă a procesului de lărgire. Formula aleasă prevede ca negocierile de aderare la UE să înceapă cu toate cele 12 țări candidate în același timp, iar aderarea propriu-zisă să se producă diferențiat, în funcție de îndeplinirea condițiilor cerute

Viena, 12 decembrie 1998. Sesiune comună de lucru a membrilor Consiliului European cu șefii de stat și guvern ai țărilor candidate

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Seminarul international „Penser L'Europe", inițiat de regretatul Eugen Simion și acad. Maya Simionescu, membri ai Consiliului Consultativ al ISACCL

La seminariile „Penser L'Europe" participă oameni de știință și de cultură, oameni politici, reprezentanți ai bisericii din România și din întreaga lume

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prezentarea rolului și misiunii Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului în Consiliul Europei, la masa rotundă organizată de Coaliția Interparlamentară pentru Etică Globală, în parteneriat cu ISACCL, având ca temă implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Lucrările mesei rotunde au fost prezidate de senatorul spaniol Antonio Gutierrez-Limones, Strasbourg, 3 octombrie 2019

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

DIPLOMAȚIA CULTURALĂ, SUPORT AL DIPLOMAȚIEI PARLAMENTARE

Emil Constantinescu,
Cătălin-Ștefan Popa, Oana-Elena Brânda

Sesiunea inaugurală a conferinței „Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate”, structurată în șase sesiuni cu teme distincte și 250 de participanți în total, a fost găzduită de Senatul României, București, 1-2 aprilie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Un alt concept asupra lumii viitorului pus sub semnul unui nou umanism

Emil Constantinescu

Joi, 14 iunie, anul 1325 după Cristos, a doua zi a Rajab 725 după Hejjira, un tânăr de 21 de ani, Abu Abdullah Muhammad Ibn Battuta, părăsea Tangerul pentru a călători spre locurile pe care azi le denumim Orientul Mijlociu, Balcani, Caucaz sau, cu un nume generic, Levant. 30 de ani mai târziu, după ce străbătuse nu mai puțin de 75.000 de mile, s-a întors în Fez, Maroc și a scris o carte *Faimoasele călătorii ale lui Ibn Battuta*. Tot pe atunci, în 1340, de pe țărmurile nordice ale Mediteranei, pleacă spre aceleași fabuloase tărâmuri ale Levantului, venețianul Francesco Pegolotti, urmat în 1431 de Andrea Barbarigo și de alți venețieni care vor face negoț în porturile mediteraneene din Orientul Mijlociu, în Marea Neagră, în porturile României de azi și până la Marea Caspică, în Azerbaidjan. Ceva mai târziu, tânărul de 23 de ani Alessandro Magno va fi mai puțin interesat de comerț, cât de viața de zi cu zi din Alexandria și Cairo, pe care o va descrie amănunțit în jurnalul său.

Astăzi călătorim cu avioane asemănătoare, aterizăm în aeroporturi asemănătoare, poposim în hoteluri asemănătoare, mâncăm în aceleași *fast food*-uri, privim televizoarele cu plasmă care ne transmit aceleași știri. Știm, oare, mai multe acum, despre lumea vechiului Levant? Primul răspuns care ne vine în minte este bineînțeles că da, pentru că avem la dispoziție un număr copleșitor de informații. Dar asta ne ajută să ne înțelegem mai bine unii cu alții? Sau să știm mai bine cine suntem, de unde venim, unde ne ducem? Mă tem că nu.

Când Academia de Diplomație Culturală a lansat proiectul unui nou tip de relații între națiuni și state bazate pe înțelegerea celuilalt în locul celor bazate pe presiuni militare sau economice, m-am gândit care ar putea fi laboratorul în care această nouă abordare ar putea fi experimentată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. Mi se pare evident că acest tip de relații care oferă o șansă păcii în lumea globalizată poate găsi o sursă de inspirație în vechea lume a Levantului. Aceasta nu numai pentru că Levantul este de milenii leagănul diplomației culturale, dar și pentru că civilizațiile egipteană, iudaică, asiriană, babiloniană, feniciană, greacă, arabă, imperiile Roman, Bizantin și Otoman au creat, fiecare într-un fel propriu, un spațiu extins de schimburi – de la mărfuri până la idei. Zona de Sud-Est a Europei a fost timp îndelungat în contact cu zona Africii de Nord și Orientul Apropiat și popoarele care trăiesc aici au o lungă și vastă experiență în dialogul intercultural.

Levantul, acest leagăn al religiilor, culturilor, științei, artei și civilizațiilor a fascinat Occidentul european în Renaștere, în perioada romantismului până în modernitate și admirația unor mari scriitori, artiști, muzicieni a dat naștere unor viziuni prodigioase și unor opere literare, artistice și muzicale impresionante. Legăturile culturale dintre țările din Balcani, Orientul Mijlociu și Nordul Africii au continuat și în a doua jumătate a secolului XX, chiar în perioada Războiului Rece și a regimurilor de dictatură, prin formarea unor elite intelectuale educate în universitățile din Sud-Estul Europei, ca și prin schimburi culturale reciproce. Reluarea acestor legături ar fi o bună ocazie ca diversitatea tradițiilor noastre împărtășite să se opună tendințelor de uniformizare ale globalizării copleșite de presiunea profitului, propunând un mod de viață mai apropiat de aspirațiile ființei umane.

Toate aceste considerente m-au determinat să mă gândesc la oportunitatea unui proiect dedicat promovării unei culturi a păcii la care sunt invitați să participe cercetători în științele umaniste, savanți, teologi, scriitori, artiști, arhitecți, muzicieni, o cultură a păcii capabilă să edifice un spațiu de cunoaștere și înțelegere prin cooperare și respect reciproc.

Călătorind la rândul meu, la răscrucea secolelor XX și XXI, în Orientul Mijlociu, Nordul Africii, în Balcani și Caucaz, am fost frapat de originea comună a unor vestigii istorice și arhitecturale, dar mai ales de numeroase afinități de comportament derivate dintr-o psihologie comună care își are rădăcinile în tradițiile vechiului Levant. Zecile de milioane de oameni din toate colțurile lumii, un amalgam de rase, etnii și naționalități care vin în fiecare an în Levant ca pelerini sau turiști parcurg împreună trasee care prezintă fortificațiile vechilor orașe-cetăți ridicate pentru a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

apăra granițe dintre domenii antice sau feudale, palate construite pentru a impresiona prin bogăție și putere, temple sau biserici care marcau granițe spirituale demonstrând că tot ce a fost creat spre a ne izola, sfârșește prin a ne uni. Este motivul pentru care *Inițiativa Levant pentru pace globală* propune o altă lectură a istoriei acestei regiuni, văzută până acum mai ales prin războaie și conflicte milenare. Ea oferă o nouă abordare, care să urmărească ce avem în comun și ce ne poate uni: principiile, valorile și abilitățile exersate în trecut, care pot fi acum valorificate pentru a asigura nu numai stabilitatea acestei regiuni în ansamblul ei, dar și construirea unui model de cooperare și încredere pentru toate statele lumii. Nu înseamnă că trebuie să ne negăm trecutul, ci doar să ni-l asumăm în dimensiunea sa tragică.

Europa secolului XX a fost o Europă a statelor naționale care s-au născut după Primul Război Mondial, ca o consecință a revoluțiilor de la 1848 împotriva Imperiilor Austriac, Otoman și Țarist, un proces care a declanșat multe energii generatoare de progres, dar și de conflicte. Dorința de expansiune a unor state, nemulțumirea unor națiuni față de modul cum fusese stabilită granița propriului teritoriu, nesăbuința unor conducători și ambiția de a-și demonstra superioritatea prin ocuparea și anihilarea independenței altor state au condus la declanșarea unor războaie regionale și a două războaie mondiale, soldate cu uriașe pierderi de vieți, destine umane mutilate și distrugeri incalculabile ale patrimoniului cultural universal. Însă aspirația oamenilor de a trăi în pace nu a putut fi anihilată. Dimpotrivă, pierderile uriașe cauzate de război învinșilor, dar și învingătorilor au dat impuls mișcărilor pacifiste și dorinței de depășire a neînțelegerilor prin dialog și tratate de bună vecinătate.

Cultura păcii se bazează pe un nou tip de relații între state, dar mai ales pe relațiile dintre oameni care împărtășesc valori comune, născute cu mult înaintea actualelor state-națiuni. Este un bun moment pentru diplomația culturală și pentru a ne aminti de moștenirea pe care vechiul Levant ne-a lăsat-o.

Cred că o mare conversație a omenirii trebuie acum încurajată pentru ca grupuri cât mai largi de oameni obișnuiți să dezvolte un flux liber de idei și cunoștințe în întreaga lume. Prevenirea conflictelor și gestionarea situațiilor postconflict cer o viziune comprehensivă și echilibrată care să aibă în vedere interesele diferitelor comunități etnice și religioase,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

îndatoririle statelor și drepturile firești ale cetățenilor lor, interesele conjuncturale și de perspectivă ale actorilor regionali. Ea nu poate fi conturată fără participarea reprezentanților acestora, capabili să exprime pluralitatea de voci, de întrebări și de aspirații a miliarde de oameni.

Neînțelegerea motivațiilor *Celuilalt* a dus în istorie la multe decizii greșite de politică externă, care au declanșat conflicte, multe încă înghețate. Iată de ce obiectivul valorilor comune mi se pare astăzi atât de important în noua structură a relațiilor internaționale. Numai politica valorilor comune ca bază de dialog poate aduce stabilitate. Numai o economie de piață funcțională și un stat de drept se pot opune unui stat oligarhic generator de corupție generalizată. Lărgirea spațiului unei democrații reale și nu a unei democrații de fațadă înseamnă lărgirea spațiului păcii.

Mișcările populare pentru libertate, democrație și drepturile omului din Nordul Africii și Orientul Mijlociu vor schimba nu numai fața țărilor din zonă dar, în viitorul apropiat, și fața întregii lumi. Am în vedere posibilitatea instaurării unui sistem de securitate și de garantare a păcii bazat în mai mare măsură pe ceea ce obișnuim astăzi să numim *soft power,* ca opus al politicii de forță.

Este adevărat că politica internațională, ca și diplomația clasică, a fost construită pe raporturi de putere și de forță și multă vreme va continua să fie așa. Conceptul *soft power* este încă departe de a fi funcțional, iar diplomația culturală este abia la început. Aș vrea să fiu bine înțeles. Nu pledez pentru înlocuirea diplomației clasice cu cea culturală. Ar însemna să susțin o utopie periculoasă. Pledez însă pentru asocierea lor. Cu experiența pe care am câștigat-o ca om de știință, om de cultură și om de stat, pot spune că diplomația culturală se află în același raport cu diplomația clasică în care se află geometria neeuclidiană față de geometria euclidiană, fizica relativistă față de fizica newtoniană, principiul terțului inclus față de principiul terțului exclus al logicii aristotelice, modernismul și postmodernismul față de clasicism și neoclasicism în literatură, muzică și artă. Adică deschide un alt câmp de înțelegere a unor fenomene aflate sub semnul incertitudinii fără a-l nega pe cel construit pe baza realităților cunoscute anterior.

De o bună bucată de timp organizațiile internaționale precum ONU, UNESCO sau societatea civilă încearcă se creeze o cultură politică a securității prin negociere și cooperare. Pentru promovarea păcii și înțelegerii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în lume se caută cel mai mic numitor comun în jurul căruia să putem să cădem de acord. Este un demers corect și binevenit mai ales pentru contracararea amenințărilor imediate. Convingerea mea este că trebuie să ne propunem mult mai mult. Dacă vrem să realizăm o pace și o înțelegere adevărată între oameni trebuie să ne concentrăm nu asupra celui mai mic numitor comun, ci să ne raportăm la cel mai înalt numitor comun – credința.

Societatea modernă și postmodernă a secolului XX a promovat drepturi egale și libertăți rasiale și etnice, drepturi și șanse egale pentru femei, respectarea celor care vor să fie diferiți. Dar toate acestea au divizat societatea, riscând chiar o atomizare a ei. Găsirea unui ideal comun peren care să depășească solidarizarea conjuncturală împotriva a ceva este un țel dificil. Un astfel de ideal ar putea fi pacea. Nu o pace impusă sub presiunea fricii, ci o pace izvorâtă din adâncul conștiinței a milioane de oameni. Ceea ce poate aduce tezaurul filosofic, literar, artistic milenar al Levantului în această revoluție spirituală este o profundă cunoaștere a ființei umane măcinate de milenii în lupta dintre tendința de a folosi puterea pentru a-i asupri pe ceilalți în folosul propriu și aspirația iubirii aproapelui. Putem transforma această vastă pedagogie a suferinței într-o pedagogie a reconcilierii.

În urmă cu douăzeci de ani, în Estul Europei, milioane de oameni, cu mâinile goale, au fost gata să lupte și să moară pentru libertate și democrație făcând să se prăbușească cea mai mare mașinărie de război din istoria omenirii. Într-un mileniu nou, putem redescoperi credința. Nu pentru a o folosi, ca într-o lungă istorie a omenirii, împotriva altora, ci pentru a înțelege menirea noastră pe Pământ. „Pacea este numele lui Dumnezeu", fie că suntem creștini, musulmani, iudei sau credincioși ai religiilor asiatice. Numai aroganța omului l-a făcut pe acesta să uite mesajul Domnului, indiferent de numele pe care i-l dăm în limba sau credința noastră.

Dacă în spațiul Levantului, leagănul marilor religii monoteiste, se va realiza un proiect politic vizionar adaptat marilor provocări ale prezentului, el va contribui nu numai la o nouă identitate a acestei zone, dar și la crearea unui alt concept asupra lumii viitorului pus sub semnul unui nou umanism.[1]

---

[1] Discurs rostit la sediul UNESCO din Paris în iulie 2014.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cultura păcii se bazează pe un nou tip de relații între state, dar mai ales pe relațiile dintre oameni care împărtășesc valori comune

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Abordări istorice, actuale și perspective

Cătălin-Ștefan Popa

Departamentul de Diplomaţie culturală al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului s-a născut din dorinţa de a transforma experienţa dobândită de preşedintele Emil Constantinescu în calitatea de preşedinte al Academiei de Diplomaţie Culturală din Berlin (2011-2017), în special prin „Iniţiativa Levant pentru pace globală", în planul acțiunilor civice, academice și parlamentare. În plan educațional, această experiență a condus la inițierea primelor masterate de diplomație culturală în România: *Diplomație Culturală și Economie Globală* și *Diplomație Culturală și Relații Internaționale,* în colaborare cu Facultatea de Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, *Globalizare și Diplomație culturală*, în colaborare cu Facultatea de Filosofie a Universității din București.

Conferinţele și prelegerile interdisciplinare incluse în proiectul „Diplomaţia culturală – abordări istorice, actuale și perspective" acoperă domeniile istorie, științe politice, literatură, filosofie, studii religioase și istoria artelor și analizează texte științifice, o atenţie deosebită fiind acordată conceptului de pace. Propunerile tematice accentuează dezbateri precum „Diplomaţia culturală și Biblia", pacea din perspectivă filosofică, abordări orientale ale începuturilor şi evoluţiei diplomaţiei culturale, tradiţii de evitare a conflictelor din literatura monahală din zone precum Balcani, Bizanţ și Orientul Mijlociu și medierea în dispute interconfesionale și interreligioase (din perspectivă iudaică, creştină și musulmană), dar și prezentarea unor biografii și relatarea unor acțiuni diplomatice semnificative.

În seria de conferinţe *Rolul diplomaţiei culturale în corespondenţa scrisă. Virtutea păcii în scrisorile oficiale și informale din Levant din Antichitate până în prezent,* **prof.univ.dr. Renata Tatomir** (Universitatea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Hyperion” din București) a configurat istoria conceptelor de diplomație, mediere și pace în Egiptul antic: *Epistolografia administrativă a imperiilor antice. Scurtă introducere* (15 ianuarie 2021); *Scrisorile din celebra arhivă diplomatică descoperită la Tell el-Amarna* (19 februarie 2021); *Corespondența personală din Egiptul antic: sursă de cunoaștere a omului și a societății* (19 martie 2021); *Conceptul egiptean de pace (hetep): generalități și particularizări în tratatele diplomatice internaționale dintre egipteni și hittiți; surse, terminologie, discurs, comportament politic, propagandă și politică externă* (23 aprilie 2021); *Despre politețea egipteană antică. Studii de caz desprinse din scrisorile rameside târzii* (21 mai 2021); *Epistolografie demotică: scrisori demotice provenind din necropola animalelor sacre de la Saqqara nord* (25 iunie 2021).

Prezentarea acestor studii de caz de către profesorul invitat reprezintă o șansă pentru publicul institutului de a coborî în istoria îndepărtată până la momentul descoperirii scrisului, când civilizațiile din spațiul Levantului au trecut la o formă superioară de organizare. Despre această etapă de început a scrisului ne vorbesc documente antice, izvoare istorice primare, păstrate de-a lungul secolelor, ele reprezentând o sursă bogată pentru mentalitățile administrative și osatura sistemelor guvernamentale din Antichitate.

Sursele istorice păstrate în patrimoniul levantin sunt utile înainte de toate pentru că ele reconstituie structura administrativă cu elementele de corespondență la nivel de instituții în perioada dinainte și din timpul Antichității. Astfel de elemente istorice sunt mărturii cu privire la funcționarea societăților antice cu structurile administrative, sociale și religioase din componența acestora. Studiile de caz prezentate au pus accentul pe dovezile pe care istoricii le invocă atunci când vorbesc despre instituții și structuri administrative în societățile preistorice, și apoi, mult mai bine definite, în cele antice, cu accent deosebit pe mai multe tipuri de corespondență dintre factorii de putere din Orientul Apropiat Antic, în special scrisori ce fac referire la aspecte importante din civilizația Orientului Antic Apropiat.

În calitate de conferențiar invitat, Renata Tatomir a realizat o incursiune în documentele istorice de factură diplomatică, descoperite la Tell el-Amarna, în Egipt, la sfârșitul secolului al XIX-lea, și redactate în diferite

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

limbi orientale, în special în akkadiană, hittită sau hurrită. Această colecție de 400 de tăblițe cuneiforme conține elemente de diplomație culturală și administrație publică (comerț, relații și alianțe militare, mediere și negocieri, instituția familiei și căsătoria) din contextul regalității egiptene și a popoarelor învecinate. Datarea lor istorică cu circa 1500 de ani î.d.H. este din ce în ce mai plauzibilă în cercetările istorice de astăzi. În completarea corespondenței diplomatice, conferențiarul a adus și exemple de aspecte istorice desprinse din scrisori individuale. Elementele de corespondență dintre persoane simple, fără rang administrativ, contribuie la înțelegerea practicilor sociale, a vieții cotidiene și a credințelor populare, respectiv a practicilor funerare.

Tipuri de surse importante în înțelegerea originii diplomației culturale și a elementelor de administrație publică sunt, fără îndoială, așa cum s-a menționat în cadrul seriei de prelegeri, scrisorile din perioada Ramesidă Târzie, o amplă colecție de scrisori din Egiptul antic cu o datare plauzibilă în sec. al XI-lea î.d.H, și care au fost traduse și publicate de profesorul Jaroslav Černý în anul 1939. În amplele și documentatele prezentări realizate de Renata Tatomir, în cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, s-a făcut referire și la o altă sursă importantă pentru civilizațiile ancestrale din Levant, un prototip de tratat de pace: Tratatul de la Kadesh (Qadesh), încheiat în secol al XIII-lea î.d.H. între faranoul Ramses al II-lea și regele hittit Hattušili al III-lea. Artefactele acestui tratat se află astăzi la Muzeul Arheologic din Istanbul și ele stau drept mărturie pentru existența conceptului de diplomație din timpuri ancestrale. Prin prezentările realizate de Renata Tatomir, în calitate de conferențiar invitat, publicul institutului a avut ocazia să descopere crâmpeie din fascinanta civilizație levantină cu structurile administrative interne, relațiile interstatale, funcțiile unei diplomații elementare și principii vechi de stabilire a păcii („hetep", conform comunicării realizate de Renata Tatomir prin recursul la termenul egiptean *ḥtp*, preluat apoi și în limba coptă prin *hotp*).

În același registru de diplomație antică, colegul nostru **Maxim Onofrei** a realizat, la rândul său, o trecere în revistă a sistemelor administrative și juridice, strâns legate de organizarea socială, în studiul *Dreptul în Levantul antic,* prezentat la conferința *Prin diplomație culturală spre o*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pace durabilă, în sesiunea *Levantul, leagănul religiilor, culturii, științei și democrației* (București, Palatul Parlamentului, 20 noiembrie 2017). Dincolo de cadrul Egiptului antic, prezentat în conferințele doamnei profesor Tatomir, pentru a întregi acest tablou fascinant, ne vom referi, pe scurt, la celelalte mari civilizații ale antichității levantine prezentate în studiul lui Maxim Onofrei.

În Mesopotamia, modul principal de codificare a decretelor legislative se realiza prin inscripționarea lor în piatră. Această reprezentare fizică dădea concretețe codurilor morale pe care le conțineau. Cel mai bun exemplu în acest sens este, fără îndoială, Codul lui Hammurabi. În acesta, regele încearcă să amelioreze greșelile poporului prin înscrierea tuturor prevederilor mandatului său, care i-au fost transmise de către Zeul-Soare, patronul justiției. Relația strânsă dintre figura autoritară a regilor și figura autoritară a zeilor a fost un fir călăuzitor în întreaga regiune levantină din Antichitate. Aspectul divin al autorității legislative nu este nicăieri mai prezent decât în codicele și praticile micilor comunități israelite din Cannan și Palestina. Reprezentările afacerilor judiciare și legislative conținute în Biblia ebraică, de la Geneză la Exod, Numeri, Deuteronomul, până la regi și cronici, erau normative, dar și exemple ilustrative, selectate pentru valoarea lor simbolică și profetică, în contrast cu legile instituționale și codificate ale statelor vecine.

Modul în care grecii administrau justiția este cel mai bine cunoscut de către cercetătorii moderni ai sistemelor judiciare, datorită volumului mare de texte care a ajuns până la noi. În societatea greacă, orice sentință adjudecată, încă din perioada homerică timpurie, implica și daune morale. În epica lui Homer nu apare niciun martor care să contribuie la arbitrajul unei dispute, singurii martori fiind zeii, în numele cărora se depuneau jurămintele. În perioada lui Hesiod, însă, descoperim un sistem judiciar considerabil mai robust și mai avansat, în care sistemele de legi, deși nu erau încă corpuri formale de lege, înscrise într-un cod, ci mai degrabă norme și obiceiuri sociale, erau aplicate de diferitele grupuri pentru administrarea afacerilor lor interne. Codificarea generală a legilor în întreaga Grecie, cu pedepse fixe pentru fiecare infracțiune, a avut loc în secolul VII î.Hr. Codurile scrise erau adesea expuse în spații publice, similar cu obiceiurile babiloniene. Legile lui Dracon erau săpate în piatră, legile lui

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Solon au fost înscrise pe stâlpi cilindrici de lemn, iar legile lui Gortyn sunt cunoscute din inscripţia staelară originară. Cetatea ateniană își implica profund cetățenii în administrarea justiției, o diferență notabilă față de alte proceduri judiciare existente în restul lumii cunoscute de atunci, dar romanii au fost cei care au introdus cele mai cuprinzătoare sisteme de legi din Antichitate, baza majorității sistemelor juridice de astăzi. Ei aduc claritate şi concizie în sistemul juridic şi sunt primii care fac o distincţie clară între legile civile și cele penale.

Instituirea administraţiei romane în Levant nu a înlocuit direct sistemele juridice care operau în zonă. În Occident, procesele de romanizare au fost un efort concertat de implementare a moravurilor romane, a legilor și a administrației, gândite să dezvolte populaţiile subjugate și să le încorporeze în lumea romană. Sistemele juridice ale triburilor din Vest nu erau la fel de dezvoltate ca sistemul roman și au permis, astfel, o subsumare directă. În Est, însă, moştenirea supremaţiei culturale grecești era foarte răspândită, astfel încât sistemul juridic roman s-a implementat gradual și cu mai mare greutate. Manualele de legi erau compilate în greacă, iar sistemul de legi romane era predat în aceeași limbă. Mutarea capitalei imperiale la Constantinopol a accentuat recodificarea legislației romane din punctul de vedere grecesc.

Această scurtă trecere în revistă arată că Dreptul levantin antic a evoluat la început în spaţii mai degrabă închise dar, odată cu înflorirea comerţului și cuceririle teritoriale, aceste spaţii au început să schimbe informaţii și să se inspire unele de la altele. Iar pe parcursul acestei evoluții încep să se dezvolte elemente semnificative de drept internațional privat şi public. Spaţiul levantin va da naştere, în permanenţă, la evoluții judiciare relevante, la dreptul medieval european sau la cel islamic, care începe să-și facă simțită influența după secolul al VII-lea.

Această temă este continuată în seria de conferinţe sub genericul „Cultura Dreptului în istoria Levantului și a Orientului Mijlociu", aflată în desfăşurare, care își propune să analizeze mai multe forme de drept, plecând de la primele coduri juridice din Orientul Mijlociu, unde s-au pus bazele unor forme de administrație locală în societățile preistorice și antice, și trecând la reformele bizantine, tratatele de drept din perioada postmedievală, tratativele postbelice din perioada otomană, concretizate

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în tratate de drept internaţional, diversele acte și principii legislative ce guvernează lumea islamică cu caracter universal pentru comunităţile din Levant, dar și din afara acestui areal.

Conferinţele își propun să prezinte și să disemineze cunoștinţe relevante despre izvoarele de drept și dezbat texte de drept public, privat și religios pe baza metodelor comparative de aplicabilitate socială și administrativă. Un accent deosebit se pune pe evoluţia de la o epocă la alta a instrumentelor de menţinere a păcii și ordinii sociale regionale (încheierea conflictelor, tehnici de negociere, armistiţii) folosite în Dreptul internaţional din preistorie în modernitate în zona Levantului și pe aplicarea în Dreptul universal a unor principii de Drept inaugurate în Levant.

Primele trei conferinţe din seria „Cultura Dreptului în istoria Levantului și a Orientului Mijlociu", care a debutat în primăvara anului 2023, au fost susţinute de **Emilia Justyna Powell,** profesor de Ştiinţe politice și Drept la Universitatea Notre Dame, Indiana, SUA (31 mai 2023), **Michael J. Broyde**, profesor de Drept la Emory University School of Law, director al Centrului pentru Studiul Dreptului și Religiei (6 iunie 2023) și **Mohammad H. Fadel**, profesor la Facultatea de Drept a Universităţii din Toronto. Prelegerile celor trei profesori invitaţi au acoperit o paletă largă de subiecte, de la elemente de Drept, cultură și civilizaţie până la suveranitate și teritorialitate, Drept internaţional și rezolvarea pașnică a conflictelor.

Actualitatea și perspectivele diplomaţiei culturale în Levant se conturează în seriile de dezbateri cu ambasadorii români în ţările levantine și ambasadorii spaţiului levantin la București. Tematicile abordate sunt politicile locale și globale de dezvoltare, identitatea culturală și religioasă în Levant, tradiţiile locale, migraţia, mutaţiile culturale, perspectivele politice pentru păstrarea păcii și a moștenirii culturale în Levant.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Într-o serie de şase conferinţe (ianuarie-iunie 2021), prof.univ.dr. Renata Tatomir a configurat istoria conceptelor de diplomaţie, mediere şi pace în Egiptul antic

Seria de dezbateri cu ambasadorii din spaţiul levantin prezintă identitatea culturală şi religioasă, tradiţiile locale, migraţia, perspectivele politice pentru păstrarea păcii şi a moştenirii culturale în Levant

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Emilia Justyna Powell, profesor de Științe politice și Drept la Universitatea Notre Dame, Indiana, a inaugurat seria de conferințe „Cultura Dreptului în istoria Levantului și a Orientului Mijlociu", 31 mai 2023

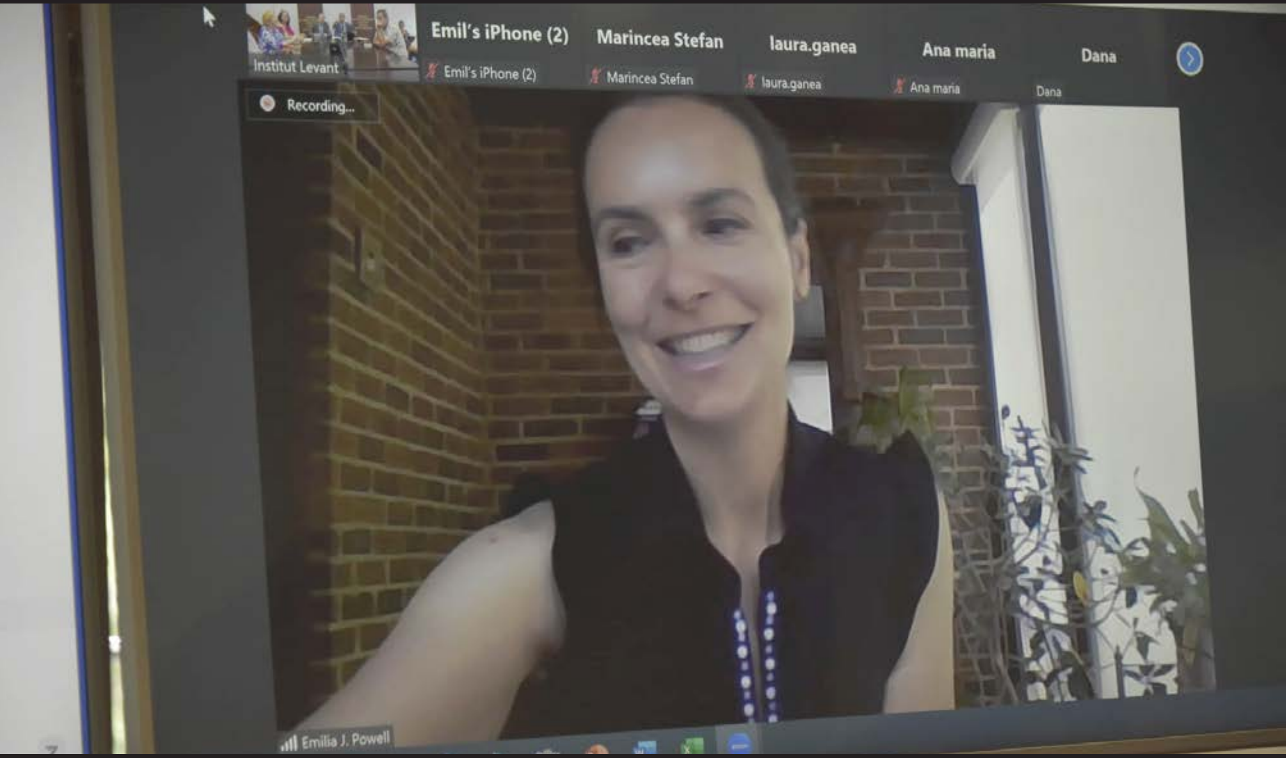

Michael J. Broyde, profesor de Drept la Emory University School of Law, într-o dezbatere moderată de Cătălin-Ștefan Popa, 6 iunie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Diplomația culturală și provocările secolului XXI

Oana-Elena Brânda

Proiectul „Diplomația culturală și provocările secolului XXI" a pornit de la intenția de a familiariza, într-o mai mare măsură, mediul academic și de specialitate românesc, cu acest concept, frecvent utilizat la nivel internațional, dar prea puțin uzitat în România, deși la nivel național există suficiente instrumente pentru aplicarea sa.

Pornind de la cercetarea conceptului și a elementelor sale componente, într-o manieră comprehensivă, proiectul își propune să promoveze utilizarea diplomației culturale ca instrument de abordare a provocărilor secolului XXI: migrație, tensiuni interetnice, digitalizare, amenințări hibride, nevoia stabilirii unor strategii de reziliență națională bazate pe elemente de soft-power.

Atât diplomația clasică, cea cu iz politic, cât și diplomația nonconformistă, așa cum este cea culturală, au ca scop deservirea obiectivelor de politică externă a unui stat, oricare ar fi acesta, în orice parte a lumii s-ar afla. Potrivit lordului Satow, un exeget în materie, „diplomația este aplicarea de inteligență și tact pentru desfășurarea de relații oficiale între guvernele statelor independente, extinse uneori și la relațiile cu statele vasale, sau, altfel spus, desfășurarea afacerilor între state prin mijloace pașnice"[2]. De multe ori, cuvântul diplomație este utilizat pentru a descrie politica externă a unui stat, dar utilizarea lui ca sinonim al politicii externe este greșită, întrucât cele două concepte, deși interdependente, sunt diferite. Dacă politica externă descrie substanța, scopul și atitudinea unui stat în relațiile sale cu alte state, diplomația este unul din instrumentele utilizate pentru a le transpune pe primele în practică.

---

[2] Lord Gore-Booth (ed.), Satow's Guide to Diplomatic Practice (London and New York: Longman, 1979), 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Diplomația nu trebuie percepută doar ca un instrument al statului, ci și ca o instituție în sine. Încă de la apariția sistemului statal în Europa, începând cu secolul al XV-lea, a fost organizat un sistem coerent de relații între state și actorii internaționali ai momentului. Chiar și în cazul unui conflict armat, care a dus la încetarea relațiilor dintre state, diplomația a fost păstrată ca un mijloc de comunicare. Printre cei mai iscusiți diplomați ai vremilor trecute se numără legații italieni ai Renașterii, o perioadă efervescentă în schimbări, politice, dar mai ales culturale. În perioada renascentistă, serviciul diplomatic profesionalizat a fost stabilit cu scopul de a obține informații, de a analiza și interpreta politici, de a proteja interese militare și politice, de a promova comerțul și legăturile comerciale. În fapt, legații venețieni aveau ca sarcină inițială întreținerea legăturilor comerciale, dar cum atingerea acestei sarcini era destul de dificilă într-o epocă în care suspiciunea plana în relațiile interumane, mai ales atunci când existau mize de putere sau financiare, diplomații renascentiști au fost nevoiți să facă uz de toate instrumentele aflate la dispoziția lor pentru a obține succesul misiunii cu care au fost încredințați.

Se poate spune că diplomația datează din momentul apariției raporturilor între state. Deși nu a fost consacrată ca atare, era nevoie de o practică diplomatică pentru a putea susține relații pașnice și negocieri între state, pentru a soluționa diferendele dintre părțile implicate și pentru a crea forme de cooperare pe termen lung între acestea. Uneori, diplomația clasică, în centrul căreia se află obiectivele de politică externă, eșuează. De aceea este necesar să se recurgă la o formă particulară a diplomației clasice – diplomația culturală. Atunci când decidenții nu mai pot coopera în termeni politici, trebuie identificate alte mijloace prin care aceștia să fie determinați să discute. Există situații în care temele politice nu sunt tocmai cele mai dezirabile subiecte de discuție între decidenți politici. În aceste situații, este de preferat inițierea unui dialog de orice fel, pe orice temă, în locul unei tăceri absolute. În momentul în care doi actori identifică un subiect de interes comun, ulterior vor fi mult mai deschiși spre discutarea unor subiecte mai puțin plăcute. Aici intervine rolul diplomației culturale, a cărei misiune este duală. Pe de o parte, se poate substitui temporar diplomației clasice, cu iz politic, pentru a debloca un impas în comunicarea dintre doi sau mai mulți actori. Pe de altă parte, poate funcționa în paralel

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

cu diplomația clasică pentru a o dubla și chiar potența, pentru a adăuga și mai multă stabilitate în discuțiile antamate pe teme sensibile.

În analiza conceptului de diplomaţie culturală există mai multe şcoli de gândire, care fac tranziţia uşoară sau mai evidentă între aspectele pur culturale și aspectele propagandistice ale acţiunii. Aplecarea spre ultima parte vine din vizibilitatea statului la nivel internaţional, cu cât va fi mai vizibil interesul de stat, cu atât acţiunile de politică culturală vor fi văzute ca fiind propagandă. Cu cât statul se manifestă mai puţin vizibil la nivel internaţional, cu atât strategia sa pe termen lung va avea şi o latură de diplomaţie culturală, recunoscută ca atare. În sine, reprezintă un instrument și o manieră a statului de a interacţiona cu lumea exterioară. Însă conceptul poate genera abordări radicale: creşterea tensiunii între propagandă și diplomația clasică, utilizarea diplomației culturale ca instrument pentru a exclude politica, sau definirea acesteia făcând abstracție de aspectele de statalitate obișnuite. În prezent, diplomația culturală este un domeniu în continuă mișcare, dezvoltare și acumulare de cunoștințe. Orice subiect al vieții non-diplomatice poate deveni un subiect de sprijin pentru diplomația culturală. Totuși, această desfășurare de teme nu este lipsită de probleme.

Proiectul „Diplomația culturală și provocările secolului XXI" își propune să aducă în atenția publicului o serie de teme de dezbatere, provocări la adresa arhitecturii diplomatice în ansamblu. Printre acestea se numără conceptele de *putere, ciocnire a civilizațiilor, război, migrație, religie, alianță* sau *globalizare*. Fiecare dintre acestea poate face obiectul unei negocieri diplomatice politice, dar poate fi, în același timp, un factor care, uzitat corespunzător, va crea premisele unei înțelegeri viitoare între actorii diplomatici implicaţi. De asemenea, instrumentate corespunzător, aceste concepte, provocări la nivel politic pot deveni rapid instrumente de lucru la nivel cultural.

Puterea, un concept prezent în mediul internaţional de la Tucidide până în prezent, este extrem de greu de definit, și de multe ori primeşte sinonime extrem de grave, precum influenţă, control, coerciție, forță, persuasiune, determinare, disuadare. Puterea trebuie văzută dual: drept capabilitate/posesie (prin ceea ce posedă actorul devine mai puternic) și drept relație (de putere). În timp ce puterea prin posesie inhibă, puterea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

drept relație este menită să construiască diverse conexiuni și să deblocheze orice impas politic la care s-ar fi ajuns prin folosirea puterii drept capabilitate.

Conceptul de *ciocnire a civilizațiilor* este asociat frecvent cu articolul lui Samuel Huntington apărut în 1993, în *Foreign Affairs*, în care avertizează că sfârșitul Războiului Rece a creat condițiile pentru apariția unei forme noi și periculoase de conflict la nivelul mediului internațional, acela asociat cu identitățile parohiale și culturale bazate pe apartenență etnică și religioasă. Teza lansată de Huntington a dezlănțuit o întreagă dezbatere privind amenințarea islamică, și mai ales nevoia stabilirii unei pax Islamica între națiunile din spațiul Orientului Mijlociu și al Asiei Centrale și statele occidentale. În esență, ciocnirea civilizațiilor este o teorie conform căreia identitățile culturale și religioase ale popoarelor vor fi principala sursa de conflict în lumea post-Război Rece.

Definițiile tradiționale ale conceptelor de *„alianță”* și *„parteneriat”* tind să pună accentul pe existența unui rival comun puternic, o amenințare sau un adversar care determină statele să caute un echilibru prin stimularea unei apropieri între ele. Aceste definiții nu concep o alianță în absența existenței unui stat rival sau a unei amenințări. Cel mai frecvent se sugerează că o alianță nu va supraviețui amenințării pe care intenționa să o combată. Alianțele pot fi și dezinteresate; cele care nu sunt îndreptate împotriva unui stat pot avea rolul strategic de a permite statului care le-a dezvoltat să se opună incertitudinii de la nivel global. Paradoxal, nevoia unor politici mai flexibile poate determina statele să caute o mai mare predictibilitate în relațiile cu alte state. Așa se explică persistența unor alianțe de tipul NATO. De orice fel ar fi ea, o alianță rămâne o formă de cooperare menită să asigure pacea. În unele cazuri, cum este cel anglo-american, alianțele sunt bazate pe afinițăți cultural-civilizaționale, dar și pe obiective comune. În altele, este vorba strict de nevoia asigurării unei puteri comune, care să fie fie suficient de semnificativă pentru a descuraja alte state sau alianțe de la a genera un conflict.

Religia a jucat și va juca în continuare un rol important în apariția unor conflicte internaționale. Prezența sa în domeniul relațiilor internaționale de-a lungul secolului XX și primului deceniu al secolului XXI a ridicat o serie de întrebări la care cercetătorii nu au încă răspuns. O întrebare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

importantă este aceea dacă domeniul relațiilor internaționale are suficiente resurse pentru a aborda cu succes problema religiei. Această dilemă a fost acutizată de atacurile de la 11 septembrie 2001, când religia capătă o prezență sporită la nivelul mecanismelor statului, iar Islamul, în particular, este văzut ca o religie beligerantă de către statele Occidentului, cu excepția celor care au un număr semnificativ de membri ai minorităților musulmane pe teritoriul lor. Desigur, perspectiva este una eronată.

Migrația este unul dintre cele mai bogate concepte ale diplomației culturale. Fie că se petrece din rațiuni de protejare a vieții (refugierea din calea războiului sau a unor condiții care amenință integritatea fizică sau chiar viața individului), fie că este motivată de rațiuni economice (căutarea unui trai mai bun, nevoia de performanță într-un spațiu unde se oferă condiții optime, sau pur și simplu relocare temporară pentru îndeplinirea unor sarcini de serviciu), migrația este acel element care îmbogățește cultural și civilizațional o societate. Și tot aceeași migrație este cea care generează conflicte la nivelul societăților, în special a celei europene, din cauza opacității de a accepta elemente culturale noi, altele decât cele de sorginte europeană. Iar cel mai adesea conflictele civilizaționale au în centru imigranții din spațiul arab. Nu ajută nici faptul că multe din activitățile teroriste ale ultimelor decenii au fost gândite și duse la îndeplinire de cetățeni din spațiul arab. Nu ajută nici manifestările agresive ale europenilor împotriva imigranților de origine musulmană (arderea Coranului, caricaturile care-l înfățișau pe profetul Mahomed, agresiuni verbale și fizice, atacuri asupra moscheilor). În ciuda acestor evenimente, gestionarea migrației rămâne o provocare pentru societățile contemporane, mai ales pentru cea europeană, unde, spre deosebire de melting pot-ul american (unde identitățile se topesc și toți aspiră și devin cetățeni americani), identitățile se păstrează ferm, încercând o coabitare pașnică.

Războiul este un însoțitor temporar al societății, care a apărut pe o anumită treaptă a evoluției sociale și va dispărea pe o altă treaptă. Războiul a apărut, inițial, într-un anumit stadiu de evoluție a societății primitive, determinat de condițiile de viață și de interesele economice nemijlocite ale populațiilor în continuă căutare a surselor de existență. Scopul principal al războiului primitiv era *prada* sub formă de terenuri fertile, bogății, animale sau chiar ființe omenești. Treptat, pe măsură ce viața individului s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

îmbogățit, tendințele belicoase s-au menținut și chiar au crescut. Dincolo de a proteja terenuri și bogații, războaiele au fost purtate pentru cuceriri noi, expansiune și, cel mai frecvent, afirmarea, menținerea și consolidarea puterii. Războiul și diplomația au mers mână în mână indiferent de secol, rolul diplomaților a fost și este cel de a împiedica armele să vorbească. Iar dacă eşuează cumva în această misiune, trebuie să se asigure că, atunci când armele tac, diplomaţia reuşeşte să le împiedice să devină active din nou. Chiar dacă motivaţia războiului a rămas aceeaşi din epoca primitivă până astăzi, stilul de luptă și armele implicate s-au dezvoltat continuu, transformând războiul într-o întreprindere din ce în ce mai dificil de contracarat, cu victime multiple, nu doar în rândul combatanților. Dincolo de pierderile omenești, războiul este cel care imprimă distrugeri ireprarabile asupra patrimoniului cultural și natural. Cu fiecare război încheiat, omenirea și-a spus că acela va fi ultimul. Până de curând, Războiul Rece (cu conflictele sale indirecte, prin interpuși, cu războaie regionale cu mize globale, cu tensiuni mocninde și actori mari care n-au ajuns în aproape 45 de ani să „se bată față-n față") era ultimul mare război al secolului XX. Au mai fost desigur și alte conflicte militare care i-au urmat, ca o reminiscență a manifestării puterii cu forța armelor – Serbia (1999), Afganistan (2001), Irak (2003), Libia (2011), Siria (2011). Dar niciunul cu forța unui „mare" război. Dar iată că omenirea a zis „hop" prea repede. În zorii zilei de 24 februarie 2022, la Kiev aveau loc primele lovituri ale unui război care durează și astăzi și asupra căruia încă planează teama că se va transforma într-un „mare" război.

Globalizarea este acel concept care poate fi o binecuvântare şi o povară, deopotrivă. Globalizarea a venit firesc peste sistemul vidat de putere de Războiul Rece şi l-a înlocuit ca sistem definitoriu. Astăzi, nu există alte sisteme mai complexe decât globalizarea. Victoria în Războiul Rece a fost o victorie a forțelor pieței asupra politicului. Marile decizii de azi sunt legate de două mari teme: dacă ai o democrație sau nu; dacă ai o economie deschisă sau nu. În perioada Războiului Rece conta mărimea statului, dar în perioada globalizării contează calitatea statului. Însă, dincolo de aspectul politic, globalizarea este un proces economic, cu un puternic iz cultural și civilizațional. Astăzi, globalizarea este responsabilă de ușurința cu care tranzacționăm bunuri, de facilitățile comunicaționale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

care tranzitează globul, depășind fuse orare și granițe spațiale, de accesul liber la cunoaștere și cercetare. Tot astăzi, globalizarea este de vină pentru gradul mare de poluare din apele planetei, dar aceeași globalizare ne-a permis să citim în timp record, în format digital, ultimele apariții editoriale ale unor autori reputați. Dintre toate conceptele diplomației culturale, acesta este cel mai versatil și cel mai ușor adaptabil. Globalizarea triumfă și pe timp de pace și pe timpul unui război. Nu ignoră nicio cultură și nu face discriminări între acestea. Potrivit evoluțiilor din sfera globalizării, „este loc suficient pentru toți sub soare".

Ceea ce la prima vedere poate părea o aglomerare de termeni și concepte, pentru diplomatul secolului XXI, reprezintă, de fapt, un instrument considerabil care-l va ajuta să deblocheze orice situație în care s-ar afla. Dacă, în trecut, aplanarea conflictului consta în negocierea păcii prin împărțire de teritorii și privilegii, care să afirme mult dorita putere (de o parte sau de alta), astăzi pacea se obține și se menține și prin mijloace culturale. De aceea, diplomatul secolului XXI trebuie să dețină, pe lângă noțiunile clare ale meseriei sale, și un bagaj consistent de elemente culturale și civilizaționale, care să-l ajute să construiască acel dialog care să conducă la pace.

În 1971, după 20 de ani de tăcere, SUA și China au reluat relațiile diplomatice prin ceea ce a devenit cunoscut drept „diplomația ping-pong". În timp ce se afla în Japonia, la Campionatele Mondiale de Tenis de masă, echipa americană a fost invitată să efectueze un turneu la Beijing. Aceasta este prima etapă dintr-un lung proces de detensionare a relațiilor politice dintre cei doi actori internaționali. Invitația, și apoi onorarea ei de către echipa americană au purtat girul ministerelor de Externe ale celor două state. Iată, astfel, un exemplu despre cum diplomația clasică, orientată spre obiective și negocieri, a fost surclasată de diplomația culturală – diplomații de ambele părți au înțeles că sportul va asigura acel canal de dialog necesar pentru a gestiona apoi problemele politice dintre cele două puteri.

Pe măsură ce oamenii, spațiile și culturile au evoluat, au evoluat și necesitățile politice. În multe cazuri, au devenit din ce în ce mai greu de atins. Normele de drept internațional, cele care asigură de secole cadrul instituțional de dezbatere și reglementare a diferendelor dintre actorii internaționali, nu au reușit să evolueze în același ritm. Însă diplomația

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

culturală reușește, prin agilitate și racordarea constantă la „tema fierbinte" a momentului (indiferent care este aceasta) să asigure permanent o cale de dialog. Iar orice efort de pace începe, întotdeauna, cu un dialog.

În cei șase ani de la înființarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Departamentul de Diplomație Culturală a organizat și a participat la 110 conferințe în cadrul proiectelor „Inițiativa Levant pentru pace globală", „Diplomația culturală – abordări istorice, actuale și perspective", „Diplomația culturală și provocările secolului 21", „Lumea post-pandemie între război și pace: o viziune umanistă pentru o dezvoltare durabilă". Prezentăm pe scurt doar câteva dintre acestea, tematica lor fiind înscrisă în seria provocărilor pentru secolul XXI.

„Solidarity of Empathy for Peace"

Conferința la nivel înalt a foștilor lideri politici din Europa de Est pentru răspândirea culturii păcii și apel la susținerea reunificării pașnice a Peninsulei Coreea (Palatul Parlamentului, 19-20 mai 2018), moderată de **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL), a fost organizată în colaborare cu Heavenly Culture, World Peace, Restoration of Light (HWPL), organizație neguvernamentală din Coreea de Sud.

La eveniment au participat fostul președinte al Ucrainei, **Viktor Iușcenko**, fostul președinte al Croației, **Stjepan Mesić**, fostul președinte al Albaniei, **Rexhep Meidani**, primul președinte democrat din Belarus, **Stanislav Șușkevici, Ghenadi Burbulis**, prim-viceprim ministru al Federației Ruse în anii 1990-1992, **Haris Silajdzic**, fost președinte al Administrației prezidențiale din Bosnia-Herțegovina, **Milka Ristova**, judecător al Curții Supreme din Macedonia. Toți cei menționați, protagoniști ai istoriei recente a Europei Centrale și de Est, o perioadă confruntată cu schimbări de regim, reforme economice și sociale dureroase, conflicte etnice sunt în măsură să ofere o prestigioasă experiență pentru fondarea unei culturi a păcii, rolul primordial al diplomației culturale.

În cea de-a doua zi a conferinței a fost prezentat programului inițiat de președintele HWPL, **Man Hee Lee**, la începutul lunii mai 2018, *Youth let's voice out*, menit să-i încurajeze pe tinerii din întreaga lume să-și facă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

auzite vocile, să-și exprime opiniile asupra problemelor interne și internaționale, să contribuie la promovarea unei culturi a păcii.

Atelier Exploratoriu cu tema „Bună guvernanță în Levant”

Atelierul s-a bucurat de prezența a trei membri ai Academiei Mondiale de Artă și Știință, care sunt, totodată, și membri ai Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL): **Garry Jacobs, Alberto Zucconi** și **Nebojša Nešković**. Alături de aceștia au participat, din partea ISACCL, **Emil Constantinescu**, președinte al Consiliului Științific, **Andreea Grecu-Ciupală**, director-general (2017-2019), **Dan Grigorescu**, director științific, conf. univ.dr. **Florica (Bohîlțea) Mihuț**, conf.univ.dr. **Valentin Bottez** și lect.univ.dr. **Oana-Elena Brânda**. Mediul academic românesc a fost reprezentat de prof.univ.dr. **Remus Pricopi**e, rector al SNSPA, prof. univ.dr. **Daniel Barbu**, Facultatea de Științe Politice a Universității din București, lect.univ.dr. **Daniela Zaharia**, Facultatea de Istorie a Universității din București, prof. univ.dr. **Vlad Nistor**, directorul Institutului Român de Arheologie din Atena. Dezbaterile s-au concentrat pe o serie de probleme presante ale zonei istorice a Levantului, cum ar fi leadership-ul, stabilitatea în Orientul Mijlociu, problema gestionării resurselor de apă în Nordul Africii, importanța Mării Negre și a Mării Mediterane pentru zona Levantului, dar și chestiunea construirii identității în zona Balcanilor.

Discuțiile purtate pe parcursul a două zile au urmărit identificarea unor soluții și exemple de bune practici, care să poată fi diseminate și implementate în vederea construirii unei linii de dialog și a unei culturi a păcii în zonă, obiectiv major ale activității Institutului. Tema cheie, care a reunit toate aceste aspecte, a fost cea a „bunei guvernanțe”, acesta fiind un concept comprehensiv și integrator pentru zona Levantului. Scopul bunei guvernanțe este de a aborda identitățile diferite și de a le integra pentru a le asigura o coexistență armonioasă. Culturile nu sunt standardizate, nici uniforme, astfel că trebuie extrase acele elemente ale trecutului care pot fi folosite într-o construcție eficientă a viitorului. Esența bunei guvernanțe este dată de construcția unui sistem de referință, care să grupeze elemente de tip macro (state, demografie, religie) și elemente de nivel micro (factorii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

locali de interes). Totodată, o altă caracteristică a bunei guvernanțe este dată de capitalizarea puterii; cu cât este mai largă distribuția puterii în societate, cu atât este mai mare stabilitatea la nivelul societății.

30 de ani de la prăbușirea comunismului în Europa de Est. Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate

Conferința s-a desfășurat la Palatul Parlamentului și la Palatul Regal (1-2 aprilie 2019) și a fost organizată de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) în parteneriat cu Fundația Română pentru Democrație (FRD), cu sprijinul Guvernului României, al Ministerului Afacerilor Externe și al organizației sud-coreene „Heavenly Culture, World Peace, Restoration of Light" (HWPL).

Evenimentul a reunit două mari teme – celebrarea căderii comunismului în Europa de Est și importanța jucată de un concept cheie, acela de diplomație culturală, în gestionarea conflictelor înghețate. Pe parcursul celor șase sesiuni – *Dialogul interreligios, instrument al diplomației culturale; Balcanii de Vest; Forumul Marea Baltică – Marea Neagră, ediția a VI-a; Peninsula Coreea, perspective pentru reconciliere și reunificare pașnică; Inițiativa Levant pentru pace globală; Perspective ale diplomației culturale în zonele de conflict: metode, mijloace, proiecte* – au fost abordate teme precum rolul organizațiilor internaționale în asigurarea unei societăți pașnice, perspectivele privind reunificarea Peninsulei Coreea, mijloacele prin care diplomația culturală poate deveni un instrument util în abordarea diverselor conflicte.

La conferință au participat 250 de foști șefi de stat și de guvern, membri ai comunității academice din țară și străinătate, reprezentanți ai comunităților religioase și ai societății civile, printre care s-au numărat: **Mladen Ivanić**, membru al Președinției colective a Republicii Bosnia și Herțegovina (2014 – 2018); **Viktor Iușcenko**, președintele Ucrainei (2005 – 2010); **Petăr Stoianov**, președintele Bulgariei (1997 – 2002); **Petru Lucinschi**, președinte al Republicii Moldova (1997 – 2001); **Djoomart Otorbaev**, prim-ministru al Kîrghîstanului (2014-2015); **Robert van Harten**, membru fondator al Comisiei Internaționale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru Pace şi Alimentaţie; prof. dr. **Adrian Lemeni**, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Bucureşti; pr. **Wilhelm Dancă**, Facultatea de Teologie Romano-Catolică; pastor **Viorel Dima**, Asociaţia pentru Libertate Religioasă, Zürich; pr. **Valentin Ilie**, Centrul de Studii şi Dialog Interreligios şi Intercultural, Universitatea din Bucureşti; dr. **Laurenţiu Tănase**, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Bucureşti; **Amir Aziz**, Imamul Comunităţii Islamice din Germania; **Vaidya Nathan**, secretar general al Comunităţii Hinduse din Germania; **Man Hee Lee**, preşedintele Alianţei Religiilor pentru Pace; prof. dr. **Vlad Nistor**, director general al Institutului Diplomatic Român (2005-2012); **Garry Jacobs**, preşedintele Academiei Mondiale de Artă şi Ştiinţă şi al World University Consortium; **Gheorghe Magheru**, ambasador, reprezentant permanent al României la Consiliul Europei (2001-2006), guvernator al României în Fundaţia Asia-Europa; **Paul Kim**, Alianţa Religiilor pentru Pace, dr. **Daniel Cergan**, Centrul Ecumenic Sibiu, **Jeon Yeong Min**, director al International Peace Youth Group, **Yoon Hyeon Suk**, director al International Women's Peace Group.

Levantul, spaţiu de dialog bazat pe înţelegerea Celuilalt. Egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi: o valoare contemporană

Simpozionul „Egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi: o valoare contemporană", organizat la 5 noiembrie 2019, de Centrul Cultural European Româno-Panarab (CCERPA), în colaborare cu Ambasada Republicii Tunisiene şi Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului (ISACCL), a evidenţiat, într-o abordare multidisciplinară, o tematică deosebit de importantă în societatea actuală, în care egalitatea de şanse se doreşte a fi o realitate continuă şi un element de bază al unei societăţi în continuă schimbare, atât la nivel european, cât şi în lumea arabă. Printre invitaţi s-au numărat: E.S. **Raja Jhinaoui Ben Ali**, ambasador al Republicii Tunisia; dr. **Dirar Kutaini**, preşedintele CCERPA; prof. **Ahmed Haratti**, vicepreşedintele CCERPA; **Hélène Roos**, directorul Institutului Francez la Bucureşti; dr. **Mohamed Ketata**, directorul regional al Agenţiei Universitare de Francofonie, Biroul pentru Europa

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Centrală și Orientală; **Asztalos Csaba**, preşedintele Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, **Grațiela Drăghici**, secretar de stat, Agenția națională pentru egalitatea șanselor între femei și bărbați; **Claudia Nicolae**, director-general AGERPRES; **Raluca Stănescu**, psiholog DGASMB; pr. asist. univ. dr. **Valentin Ilie**, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul" a Universității din Bucureşti.

Leadership-ul global în secolul XXI. Strategii pentru un leadership global transformator

Conferința internațională „Leadership-ul global în secolul XXI. Strategii pentru un leadership global transformator" (15-19 iunie 2020) a fost organizată de Biroul Națiunilor Unite de la Geneva și Academia Mondială de Artă și Știință (WAAS), în parteneriat cu Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL), Organizația Mondială a Sănătății (OMS), Comisia pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite, UNESCO, UNCTAD (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), Trustul Organizației Națiunilor Unite pentru Securitate Umană, Conferința Organizațiilor Nonguvernamentale în Relație Consultativă cu Organizația Națiunilor Unite (CoNGO), Asociația Mondială a Organizațiilor Nonguvernamentale (WANGO), Grupul Parlamentarilor pentru Neproliferare și Dezarmare Nucleară Globală, Clubul de la Roma, World University Consortium, Coaliția Interparlamentară pentru Etică Globală, Parteneriatul Inter-Academic pentru Știință, Sănătate și Politici Publice, Centrul Internațional „Nizami Ganjavi". Printre parteneri s-au numărat și ONG-uri și fundații pentru educație, tineret și protejarea mediului. Obiectivul conferinței a fost dezbaterea și elaborarea unor noi forme de leadership care să răspundă provocărilor mondiale curente și să servească la implementarea Obiectivelor ONU de Dezvoltare Durabilă, propuse în cadrul „Agendei 2030", la nivel planetar. Participanții au convenit că cea mai mare amenințare actuală la adresa omenirii este absența solidarității globale și a unei viziuni globale de perspectivă. Au fost reliefate liniile directoare pentru dezvoltarea leadership-ului viitorului la scară globală. La sesiunea de deschidere au luat cuvântul în calitate de keynote speaker **Tatiana Valovaya** (director general al Biroului Organizației Națiunilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Unite de la Geneva), **Garry Jacobs** (președinte al Academiei Mondiale de Artă și Știință), **Tedros Adhanom Ghebreysus** (director general al Organizației Mondiale a Sănătății), **Vaira Vīķe-Freiberga** (președintele Letoniei 1999- 2007), **Federico Mayor** (director general al UNESCO 1987-1999) și **Emil Constantinescu,** președintele Consiliului Științific al ISACCL.

În cadrul lucrărilor conferinței, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului a organizat panelurile *Rolul mediului academic în dezvoltarea durabilă a regiunilor* (16 iunie 2020), moderat de profesorul **Dan Grigorescu**, și *Rolul mediului academic în elaborarea unei viziuni și strategii pentru guvernanță globală în secolul XXI*, moderat de președintele Emil Constantinescu (17 iunie 2020).

Forumul global „Lumea după COVID-19”

Cea de-a VIII-a ediție a Forumului global de la Baku (4-6 noiembrie 2021), eveniment de tradiție al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi”, a reunit, sub titlul *Lumea după COVID-19*, actuali și foști șefi de stat și de guvern, reprezentanți ai organizațiilor internaționale, specialiști și analiști de pe toate continentele, pentru a discuta viitorul lumii post-pandemie. Temele de discuție au fost variate, de la ordinea globală post-COVID-19, la noua economie mondială, evoluții privind pacea, securitatea și drepturile omului, gestionarea schimbărilor climatice şi a nevoilor energetice la nivel global, impactul vaccinului anti-COVID-19 asupra sănătății publice, securitatea alimentară, rolul tinerilor în reconstrucția post-pandemie sau viitorul Uniunii Europene pe scena globală. Au fost abordate și teme cu impact regional, precum dezvoltarea regională și perspective pentru cooperare în Caucazul de Sud, evoluția Balcanilor de Vest în vederea aderării la Uniunea Europeană și potenţialul viitor al Parteneriatului Estic.

La această ediție a Forumului de la Baku, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) a prezentat proiectul care va avea drept rezultat volumele *Lumea post-pandemie între război și pace,* coordonat de **Emil Constantinescu** și dr. **Oana-Elena Brânda**. Președintele Consiliului Științific al Institutului Levant a fost keynote-speaker la panelul dedicat rolului pe care-l poate juca Uniunea Europeană ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

actor veritabil pe scena globală, alături de **Vaira Vīķe-Freiberga**, fost președinte al Letoniei și actual co-președinte al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi", **Kolinda Grabar-Kitarović** (președintele Croației 2015-2020), **Yves Leterme** (prim-ministru al Belgiei 2008, 2009-2011), **Nguyen Anh Tuan** (co-fondator și CEO al Boston Global Forum). Discuțiile s-au concentrat pe poziția Uniunii Europene în fața unor provocări precum conflictele interne și cele regionale, necesitatea de a consolida capacitatea sa de apărare și evoluțiile post-Brexit.

Solidaritatea mediului academic în criza umanitară și morală provocată de războiul din Ucraina

La 23 martie 2022, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) și Centrul Internațional „Nizami Ganjavi" (NGIC) au organizat o conferință internațională în regim de urgență cu tema „Solidaritătea mediului academic în criza umanitară și morală provocată de războiul din Ucraina", în parteneriat cu Academia Mondială de Artă și Știință (WAAS), World University Consortium (WUC), Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București (SNSPA), Rețeaua Universităților de la Marea Neagră (BSUN).

Discuțiile din cadrul conferinței s-au concentrat pe reliefarea potențialelor căi de solidarizare activă a comunității academice naționale, regionale și internaționale cu mediul academic ucrainean, grav afectat de conflictul armat din țara vecină. Au fost aduse în discuție nu doar problema urgentă a ajutorării sutelor de mii de civili, refugiați din calea războiului și efectele acestora asupra instituțiilor naționale ale statelor învecinate Ucrainei - împreună cu eforturile concrete întreprinse de țările care înfruntă consecințele acestei crize umanitare în prima linie –, dar și ralierea mediului academic și de cercetare la suferințele și dizlocarea oamenilor de știință ucraineni, urmărind a le oferi acestora un port sigur în fața conflagrației și un mediu propice în care să își poată continua eforturile de cercetare la nivel înalt, în domeniile de specialitate cărora li s-au dedicat. Participanții au dezbătut, de asemenea, rolul organizațiilor și forurilor de decizie internaționale în soluționarea unei crize geopolitice nemaiîntâlnite de la înființarea Organizației Națiunilor Unite în 1945 și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

relevanța aplicată a unor concepte îndelung teoretizate, precum cel de „securitate umană" pentru o eventuală reconfigurare a organismelor diplomatice globale. Au luat cuvântul **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului; **Garry Jacobs**, președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință; **Ismail Serageldin**, vicepreședinte al Băncii Mondiale (1992-2000) și co-președinte al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi"; **Petăr Stoianov**, președinte al Bulgariei (1997-2000); **Zlatko Lagumdzija**, președinte al Consiliului de Miniștri din Bosnia și Herțegovina (2001-2002), ministru de Externe (2001-2002/2012-2015) și profesor pentru Sisteme de Gestionare Informațională și Tehnologia Informației la Universitatea din Sarajevo; **Remus Pricopie**, rector al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București, președinte al World University Consortium și membru al Consiliului Științific al ISACCL; **Fadwa El Guindi**, profesor de Antropologie la Universitatea din California, membru al Colegiului Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință și membru al Consiliului Științific al ISACCL; **Ekaterina Tkeshelashvili**, viceprim-ministru (2010-2012), ministru al Justiției (2007-2008) și secretar al Consiliului Național de Securitate al Georgiei (2008-2010), director al Inițiativei Europene Anti-Corupție din Ucraina și profesor la Universitatea de Drept Civil și Politică din Kiev; **Petre Roman**, prim-ministru al României (1989-1991), președinte Senatului României 1996-1999, ministru de Externe 1999-2000, membru al Clubului de la Roma; **Rovshan Muradov**, secretar-general al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi"; **Eden Mamut**, secretar- general al Rețelei Universităților de la Marea Neagră și profesor la Universitatea „Ovidius" din Constanța; **Fotini Pomoni Papaioannou**, profesor la Universitatea Națională și Capodistriană din Atena, membru al Consiliului Consultativ al ISACCL; academcianul **Nicolae Anastasiu**.

Forumul Eurasiatic de la Istanbul: „Înțelepții contemporani"

Ediția aniversară a Forumului Economic Eurasiatic (7-9 iunie 2022), cea care a celebrat 25 de ani de existență, a abordat o multitudine de subiecte „fierbinți": evoluțiile post-pandemie, războiul din Ucraina,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

impactul schimbărilor de la nivelul mediului internațional asupra economiei, gestionarea unor posibile crize (precum prefigurata criză energetică), digitalizarea, dezvoltarea infrastructurii urbane, tranziția verde, cooperarea și parteneriatul la nivelul comunității de afaceri globale.

Președintele **Emil Constantinescu** a fost invitat să participe la sesiunea intitulată „Înțelepții contemporani”, unde dezbaterile s-au concentrat în jurul temei*: După COVID-19 și războiul dintre Ucraina și Rusia: probleme care afectează lanțurile de aprovizionare, schimbările climatice, migrația involuntară*. În cadrul acestui panel au mai luat cuvântul: **Mladen Ivanić** (președintele Bosniei-Herțegovina 2014-2018), **Václav Klaus** (președintele Republicii Cehe 2003-2013), **Petru Lucinschi** (președintele Republicii Moldova 1997- 2001), **Moncef Marzouki** (președintele Tunisiei 2011-2014) și **Fatmir Sejdiu** (președintele Republicii Kosovo 2006-2010).

În discursul său, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a subliniat: „Dezbaterea internațională asupra consecințelor pe termen lung ale războiului din Ucraina ar trebui să se concentreze pe problema: se va conserva ordinea internațională bazată pe respectarea tratatelor care au asigurat, pentru prima dată, pacea îndelungată în Europa? Sau se va trece la nerespectarea acestora și înlocuirea forței dreptului cu dreptul forței, creând un precedent periculos pentru reluarea istoriei anterioare celui de-Al Doilea Război Mondial, când tratatele de pace erau, de fapt, o pregătire pentru un nou război?”

Conferința Internațională a Judecătorilor Supremi ai Lumii

Școala Montessori din Lucknow, India, laureată a *Premiului UNESCO - Educație pentru Pace (2002)*, organizează anual *Conferința Internațională a Judecătorilor Supremi ai Lumii,* unde sunt invitați șefi de stat și de guvern, președinți și membri ai Curților de Justiție și ai Curților Supreme din lumea întreagă pentru a dezbate temele aflate pe agenda globală, din perspectivă juridică. Cea de-a 23 ediție (15-22 noiembrie 2022) s-a desfășurat în contextul special al războiului din Ucraina.

Organizarea conferinței a plecat de la constatarea că numitorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

comun al tuturor națiunilor lumii sunt copiii. Este imperativ să creăm condiții în care preocupările copiilor să fie abordate, iar ei să poată avea acces la egalitate, justiție, libertate, educație, nutriție, sănătate, adăpost și la un mediu curat și sustenabil, astfel încât să se poată dezvolta în adulți sănătoși, iar generațiile încă nenăscute să poată crește într-un mediu adecvat și să contribuie la progresul și dezvoltarea umană. Statisticile sunt îngrijorătoare. În fiecare an, 5,2 milioane de copii sub vârsta de 5 ani mor din cauza lipsei de hrană, de apă potabilă, de igienă și de asistență medicală. Aproximativ 700 de milioane de copii trăiesc cu mai puțin de 1,25 dolari pe zi. Alte 500 de milioane trăiesc cu mai puțin de 1,90 dolari pe zi. Unul din cinci copii din lume trăiește într-o sărăcie abjectă. 60 de milioane de copii trăiesc pe străzi. Alți 90 de milioane de copii muncesc. O nouă estimare a UNICEF arată că peste 261.000 de copii se află în sistemele penitenciare la nivel mondial. Copiii încarcerați sunt adeseori tratați prost. Pentru fete, pericolul exploatării sexuale planează amenințător. 8 milioane de copii pe mapamond sunt obligați să se supună celor mai grave forme ale abuzurilor în muncă, ca sclavi, copii-soldați sau în prostituție. La începutul anului 2020, 9 milioane de copii se aflau în pericol din cauza impactului COVID-19. În fiecare an, peste 1 milion de copii sunt traficați în comerțul modern cu sclavi. În ultimii 16 ani, cel puțin 2 milioane de copii au fost uciși în războaie; 6 milioane au suferit răni fizice grave; 10 milioane au suferit vătămări psihologice grave; 1 milion și-au pierdut părinții sau au fost separați de ei; 300.000 de copii au fost folosiți ca soldați sau operatori ai aparatelor de deminare. Cel puțin 25 de milioane de copii au fost nevoiți să își părăsească țările de origine. Există 101 milioane de copii care nu beneficiază de niciun fel de educație. Alți 150 de milioane de copii părăsesc sistemul școlar înainte de clasa a cincea.

Pornind de la experiența participării la numeroase summit-uri ale tinerilor, care și-au propus crearea unei mișcări internaționale dedicate unei misiuni ai cărei pași sunt programați să fie informarea, motivarea, educarea și, în final, împuternicirea de a acționa în vederea unei schimbări, președintele Emil Constantinescu a prezentat o *Scrisoare către tinerii lumii*, în care atrage atenția asupra consecințelor militare, politice, juridice, economice, sociale și ideologice ale agresiunii neprovocate a Federației Ruse asupra Ucrainei care a dus, în numai câteva luni, la rănirea și moartea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a zeci de mii de tineri. Fiecare dintre consecințele acestui război este atât de gravă încât toate la un loc conturează un prag dincolo de care omenirea intră brusc într-o nouă etapă a existenței sale, care o poate îndrepta spre un colaps.

Despre pace și democrație la un an de la debutul războiului din Ucraina

La un de la debutul agresiunii nejustificate și neprovocate a Federației Ruse asupra Ucrainei, Institutul de Diplomație Culturală de la Berlin a organizat un forum cu un titlu foarte potrivit pentru contextul internațional în care s-a desfășurat: *Creșterea amenințărilor la adresa democrației la nivel global* (21-22 februarie 2023). Printre participanți s-au numărat foști șefi de stat și de guvern, membri ai Parlamentului European și ai parlamentelor naționale, cercetători: **Francois Fillon** (prim-ministru al Franței 2007-2012), **Dalia Grybauskaite** (președintele Lituaniei 2009-2019), **Gjorge Ivanov** (președintele Macedoniei de Nord 2009-2019), **Marie-Louise Coleiro Preca** (președintele Maltei 2014-2019), **Hassan Diab** (prim-ministru al Libanului 2020-2021), **Moncef Marzouki** (președintele Tunisiei 2011-2014), **Pedro-Silva Pereira** (vicepreședintele Parlamentului European), **Maria Elena Aguero** (secretar general al Clubului de la Madrid).

Tematica dezbătută în cadrul forumului a fost variată, însă supusă aceluiași numitor comun: protejarea păcii. S-a discutat despre provocările la adresa diplomației și a democrației în ansamblu, leadership, protejarea creștinilor în fața atacurilor religioase, inteligență artificială, economie, egalitate de gen și promovarea democrației prin recurs la mijloace neconvenționale, precum arta și cultura.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) a fost reprezentat la lucrările forumului de **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific, și **dr. Oana-Elena Brânda**, expert în cadrul Departamentului de Diplomație culturală. În comunicarea sa, președintele Constantinescu a subliniat importanța înțelegerii valorilor păcii, mai ales de către tânăra generație, expusă atât de multor tragedii în ultima perioadă arătând că evenimentele din Ucraina nu trebuie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

interpretate doar în cheia unei confruntări militare, ci din multiple perspective: istorice, sociale, juridice și, nu în ultimul rând, umane.

Simpozion pentru cultura păcii la Universitatea Sapienza din Roma

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL), reprezentat de președintele **Emil Constantinescu**, și Coaliția Interparlamentară pentru Etică Globală, condusă de **Shoshana Bekerman**, parteneri în proiectul de constituire a unui curriculum comun pentru pace pornind de la *Acordurile Abraham*, au prezentat acest demers în Senatul Italiei și au participat la un simpozion organizat de Universitatea Sapienza din Roma (1-2 martie 2023).

Obiectivul inițiatorilor este acela de încuraja și sprijini acordurile dintre statele partenere ale *Acordului Abraham* pentru a implementa educația privind cultura păcii și Obiectivele de Dezvoltare Durabilă pentru toate nivelurile de vârstă, ca mijloc de a atinge pacea mondială, de a combate extremismul violent, discursul instigator la ură, antisemitismul și rasismul. Modelul de bune practici rezultat în urma dezbaterilor va fi prezentat la cartierul-general ONU și pus la dispoziția parlamentarilor, educatorilor, mass-media, liderilor religioși și factorilor de decizie pentru a fi utilizat în conformitate cu nevoile naționale și regionale specifice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Solidarity of Empathy for Peace”, conferință la nivel înalt a foștilor lideri politici din Europa de Est pentru răspândirea culturii păcii și apel la susținerea reunificării pașnice a Peninsulei Coreea, Palatul Parlamentului, 19-20 mai 2018

Atelier exploratoriu cu tema „Bună guvernanță în Levant”, București, 30 octombrie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sesiunea plenară a conferinței „30 de ani de la prăbușirea comunismului în Europa de Est. Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate”, București, 1-2 aprilie 2019

Garry Jacobs, președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință, la conferința „30 de ani de la prăbușirea comunismului în Europa de Est. Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate”, București, 1-2 aprilie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Participanții la sesiunea „Balcanii de Vest", 2 aprilie 2019

Despre lecțiile trecutului și perspectivele consensului, la cea de-a VI-a ediție a „Forumului Marea Baltică - Marea Neagră", București, 1-2 aprilie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ambasadorul Tunisiei în România, E.S. Raja Jhinaoui Ben Ali, și Mohamed Ketata, directorul regional al Agenției Universitare a Francofoniei, la simpozionul „Egalitatea de șanse între femei și bărbați: o valoare contemporană, organizat la ISACCL, 5 noiembrie 2019

Sesiunea de deschidere a conferinței internaționale „Leadership-ul global în secolul XXI. Strategii pentru un leadership global transformator”, 15-19 iunie 2020

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Forumul global „Lumea după COVID-19", Baku, 4-6 noiembrie 2021. Emil Constantinescu, keynote-speaker la panelul dedicat rolului pe care-l poate juca Uniunea Europeană ca actor veritabil pe scena globală

„Solidaritatea mediului academic în criza umanitară și morală provocată de războiul din Ucraina", conferință organizată de ISACCL și Centrul Internațional „Nizami Ganjavi", București, 23 martie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sesiunea „Înțelepții contemporani” la Forumul Economic Eurasiatic de la Istanbul, 7-9 iunie 2022

Conferința Internațională a Judecătorilor Supremi ai Lumii, organizată de Școala Montessori din Lucknow, India. Șefi de stat și de guvern și președinți ai Curților Supreme de Justiție dezbat temele aflate pe agenda globală din perspectivă juridică, 15-22 noiembrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Creșterea amenințărilor la adresa democrației la nivel global”, forum organizat de Institutul de Diplomație din Berlin, partener al ISACCL, la un an de la invazia Rusiei în Ucraina, 21-22 februarie 2023

Simpozion pentru cultura păcii la Universitatea Sapienza din Roma, 2 martie 2023

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

LEVANTUL, LEAGĂNUL RELIGIILOR ABRAHAMICE

Cătălin-Ștefan Popa

Seria de conferințe „Levantul, leagănul religiilor abrahamice" este rezultatul unei largi cooperări internaționale care cuprinde Europa, America de Nord, Asia și Australia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

O platformă mondială de cooperare între liderii religioși, mediul academic și societatea civilă

Cele trei religii abrahamice (iudaică, creştină, islamică) au avut o influenţă considerabilă asupra acestui areal, dând naştere unei multitudini de doctrine religioase şi curente filosofice transferate până în societăţile moderne. Proiectul *Levantul, leagănul religiilor abrahamice* şi conferinţele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului își propun să demonstreze diversitatea culturală și complexitatea transferului permanent al curentelor filosofice și religioase în acest spaţiu, care s-au format sub influenţă creştină și care au contribuit mai târziu, în mod decisiv, la îmbogățirea culturii universale, pe baza unei analize istorice și intertextuale a aspectelor dominante de lingvistică, filosofie, doctrină politică și discurs religios.

Religia este cel mai important element constitutiv al unei culturi. Religia afectează nu doar gândurile oamenilor, ci și valorile, moravurile, îmbrăcămintea, ritualurile, viețile și comportamentele acestora. Și acestea necesită la rândul lor o strânsă comunicare, de unde rezultă că moscheile, templele, bisericile, sinagogile vor avea, în mod inevitabil, un impact profund asupra modelării, în moduri diferite, a unei culturi sau a alteia. „Cultură” este un concept atât de cuprinzător încât este foarte greu de definit într-o singură frază, dar se poate spune că reprezintă stilul de viață al unei comunități. Religia joacă un rol esențial în crearea unor „culturi” şi clasificarea lor: „culturi creştine”; „cultură islamică”, „culturi hinduse”.

Lumea modernă este, deopotrivă marcată de o proliferare şi, uneori, de o agresivitate a ateismului, în același timp cu o renaștere a fundamentalismului religios. Este important să nu uităm că fundamentul dialogului interreligios și al dialogului religiilor cu cei care nu cred, nu au nici o credință sau sunt liber-cugetători, constă în conştiinţa clară a importanţei vieţii religioase pentru societatea contemporană, și în dorința

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de valorificare nu doar a punctelor comune, ci, mai ales, a diferențelor culturale, sociale și religioase pentru o mai bună înțelegere a lumii în care trăim.[1]

Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că noțiunea de religie presupune existența unei comuniuni reale, dincolo de diferențele care ne separă; la fel cum cultura presupune, înainte de toate, existența unui dialog din care fiecare are ceva de învățat. În fond, numitorul comun îl constituie ființa umană, sub toate aspectele ei; și, din această perspectivă, toți cei care sunt credincioși pot conlucra pentru înțelegerea celei mai mari taine a acestei lumi: omul.

Cercetarea dialogului religios pe baza conceptului care ține cont de dezvoltarea istorică a religiilor monoteiste în cadrul proiectului *Levantul, leagănul religiilor abrahamice*, este un instrument academic important pentru promovarea dialogului interreligios, absolut necesar în societatea de astăzi, marcată de conflicte și tensiuni politice și religioase. România trebuie să își reactiveze competențele de lider regional din punct de vedere cultural, printr-un apel la origini, o reînțelegere a prezentului multicultural prin prisma tradițiilor, acestea fiind cele care ne conduc către un viitor pașnic și optimist.

Obiectivele proiectului nostru sunt: expunerea doctrinelor celor trei religii monoteiste (iudaism, creștinism și islam) a căror geneză este legată de spațiul Levantului, printr-o serie de prelegeri susținute la sediul Institutului de către profesori, cercetători internaționali, specialiști în domeniul istoriei religiilor și al dialogului cultural și religios; promovarea dialogului religios, a culturii păcii și a înțelegerii celuilalt; stimularea dezbaterilor constructive între religii și confesiuni pe tema asemănărilor doctrinare și a profilelor unor personalități relevante din istoria culturilor religioase dezvoltate în arealul Levantului; publicarea prelegerilor și promovarea rezultatelor științifice la nivel internațional.

În acest sens, *Levantul, leagănul religiilor abrahamice* este un proiect unic, promovând diplomația culturală și religioasă esențială pentru regăsirea păcii. Evaluarea istoriei religiilor din Levant, a prezentului

[1] Ermal Bega, director executiv al Centrului de Studii Orientale din Albania, la conferința „Rolul diplomației culturale în dezamorsarea conflictelor înghețate", București, 1-2 aprilie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

acestora, bazată pe punerea în valoare a principiilor comune este mijlocul pentru anticiparea viitorului acestei regiuni ce a viețuit permanent între pace și conflict, de cele mai multe ori datorită deosebirilor religioase.

Fenomenul identității și al violenței în contextul larg al tradițiilor religioase, în special al creștinismului răsăritean, este o temă pe care am documentat-o și într-un studiu recent publicat în *Religions*, o prestigioasă publicație internațională interdisciplinară. Analiza mea, care poate fi regăsită online, fiind publicată de MDPI (Multidisciplinary Digital Publishing Institute) se concentrează pe cazuri specifice de transfer al fenomenului din spațiul bizantin în comunitățile creștinismului siriac, cazuri puțin studiate în comparație cu stadiul cercetării în tradiția bizantină. Scopul studiului este a demonstra că violența bazată pe noțiunea de „identitate" a fost o trăsătură caracteristică discursurilor religioase orientale antice și medievale, aceasta fiind strâns legată de lupta pentru primatul bisericesc și puterea politică. Studiul se concentrează pe cazuri paradigmatice, studiate metodologic în coroborare cu contextul istoric, politic și sociologic și propune modele de pace, toleranță și înțelegere între civilizațiile religioase cu rivalități istorice, în acord cu obiectivele promovate de proiectul nostru.[2]

Levantul, leagănul religiilor abrahamice este, în același timp, o platformă mondială de cooperare între liderii religioși de diferite confesiuni pe de o parte, mediul academic și societatea civilă pe de altă parte, prin activități de cercetare și prin manifestări cu caracter științific și cultural care să mijlocească pentru înțelegere acolo unde diferențele religioase sunt cauza conflictelor.

Începând cu anul 2019, proiectul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a reunit la București, fizic sau online, specialiști renumiți în dialogul intercultural și religios: **Nur Köprülü** (Universitatea din Nicosia, **Cipru**); **Herman Teule** (Universitatea Catolică din Leuven, **Olanda**); **Johan Gärde** (Universitatea din Uppsala, **Suedia**); **Marshall J. Breger** (Universitatea Catolică din Washington, **SUA**); **Daniel Seidemann** (Universitatea Ebraică din Ierusalim, **Israel**); **James L. Gelvin** (Universitatea California din Los Angeles, SUA); **Shabo Talay**, (Universitatea Liberă din Berlin, **Germania**);

[2] Cătălin-Ștefan Popa, When Identity Shifts to Violence: Historical and Hagiographical Cases from Syriac Churches in Interaction with Confessional and Religious Rivals, Religions 14, no. 9 (2023): 1179 (pp. 1-15), 2023. https://doi.org/10.3390/rel14091179

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Martin Tamcke (Universitatea Georg-August din Göttingen, Germania); **Sebastian Elsässer** (Universitatea Christian-Albrecht din Kiel, Germania); **Abdo Badwi** (Holy Spirit University of Kaslik, **Liban**); **Baby Varghese** (Mahatma Gandhi University, Kottayam, **India**); **Piotr Zelazko** (Studium Theologicum Salesianum, Ierusalim, Israel); **Bishara Ebeid** (Ca Foscari University of Venice**, Italia**); **So Miyagawa,** (Universitatea din Kyoto, **Japonia**); **Steven Fine** (Yeshiva University, New York, SUA); **Gabriel Said Reynolds** (Universitatea Notre Dame, Indiana, SUA); **Phillip I. Lieberman** (Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, SUA; **Deborah Starr** (Cornell University, SUA); **Joachim Schlör** (Universitatea din Southampton, **Marea Britanie**); **Julia Wölfel** (Universitatea Oxford, Marea Britanie); **Sam Ottewill-Soulsby** (Universitatea Cambridge, Marea Britanie); **Keren Abbou Hershkovits** (Open University of Israel); **Clare Wilde** (Universitatea din Auckland, **Australia**); **Matthias Binder** (Universitatea din Marburg, Germania); **Mateusz Rafal Potoczny** (Universitatea din Opole, **Polonia**); **Najib George Awad** (Universitatea din Hartford, SUA).

Volumul ce atestă această largă cooperare internațională a fost publicat sub egida ISACCL la editura germană LIT: *Levant, Cradle of Abrahamic Religions. Studies on the Interaction of Religion and Society from Antiquity to Modern Times* (Studien zur Kirchengeschichte, vol. 67, Berlin/Münster: LIT Verlag, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

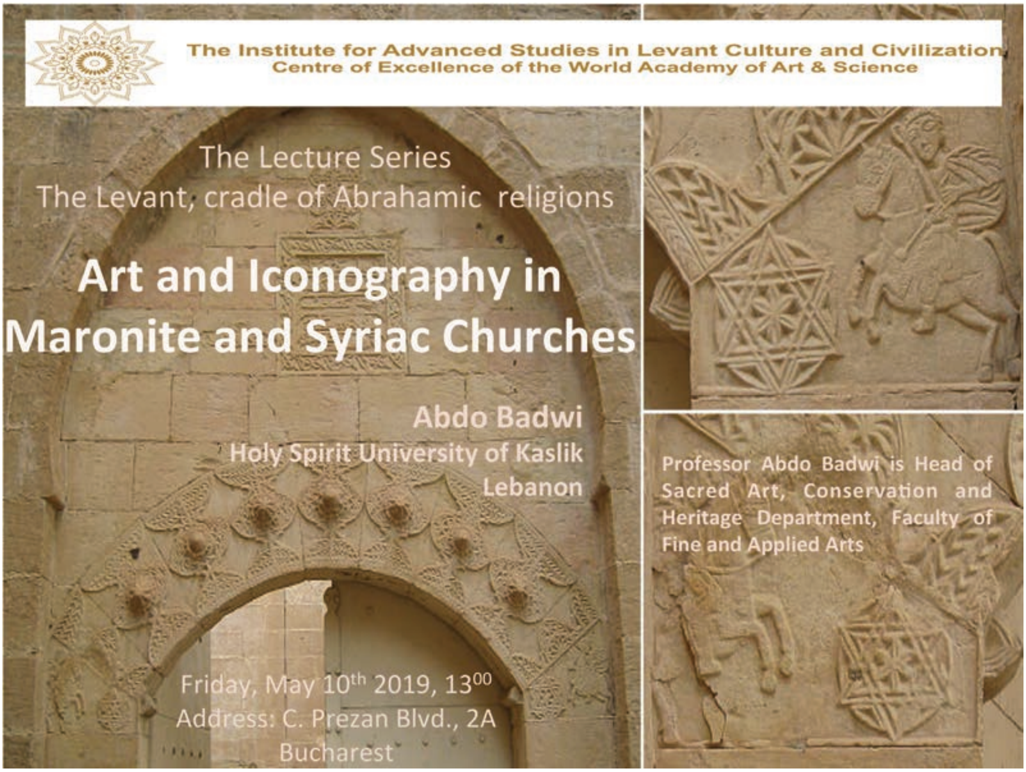

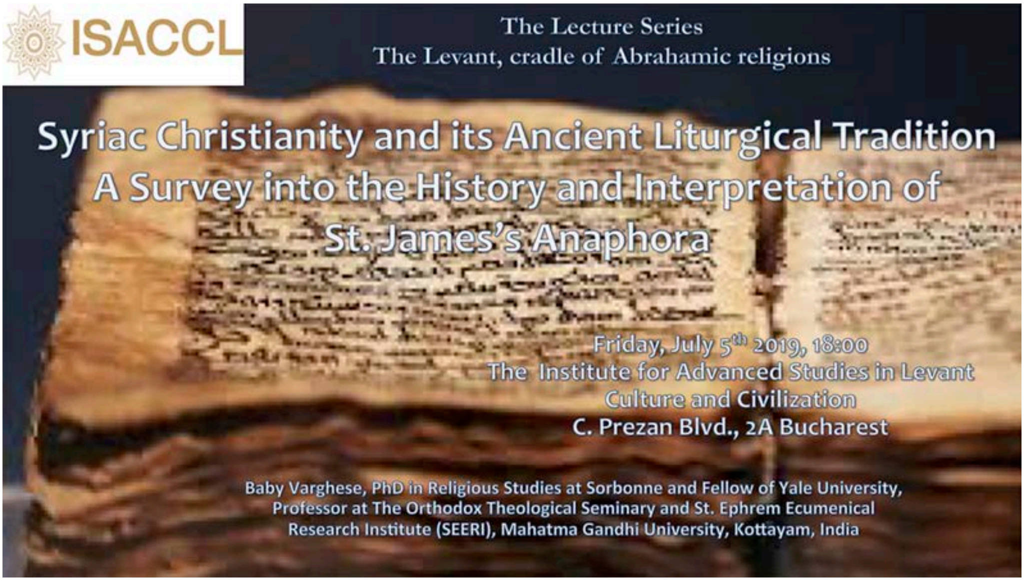

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

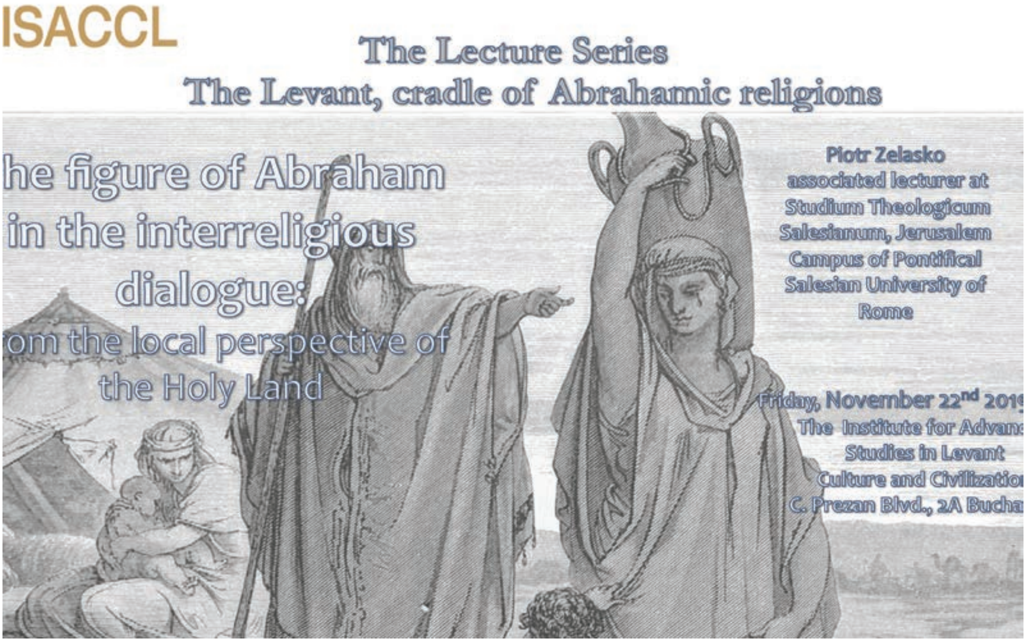

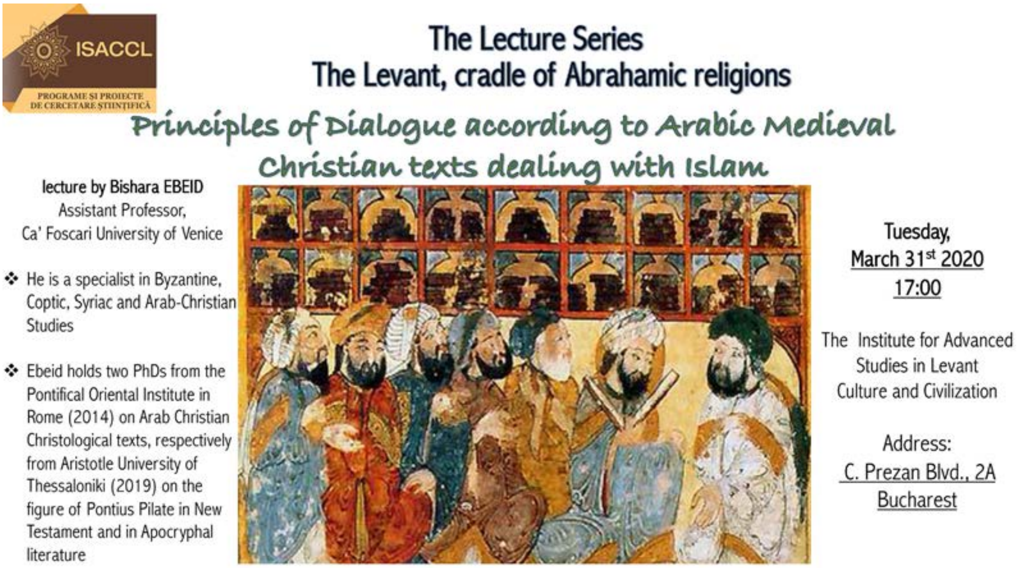

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

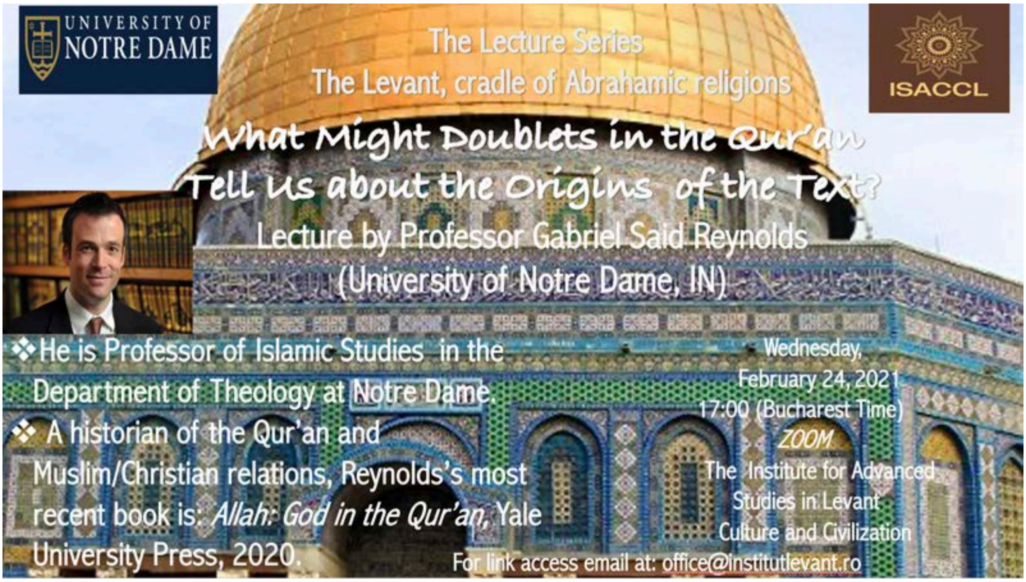

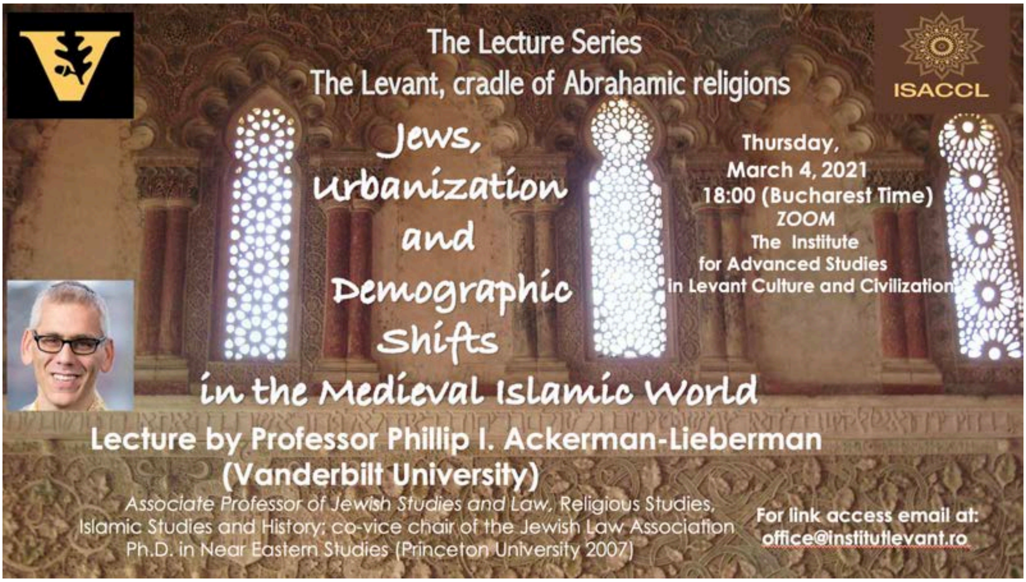

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

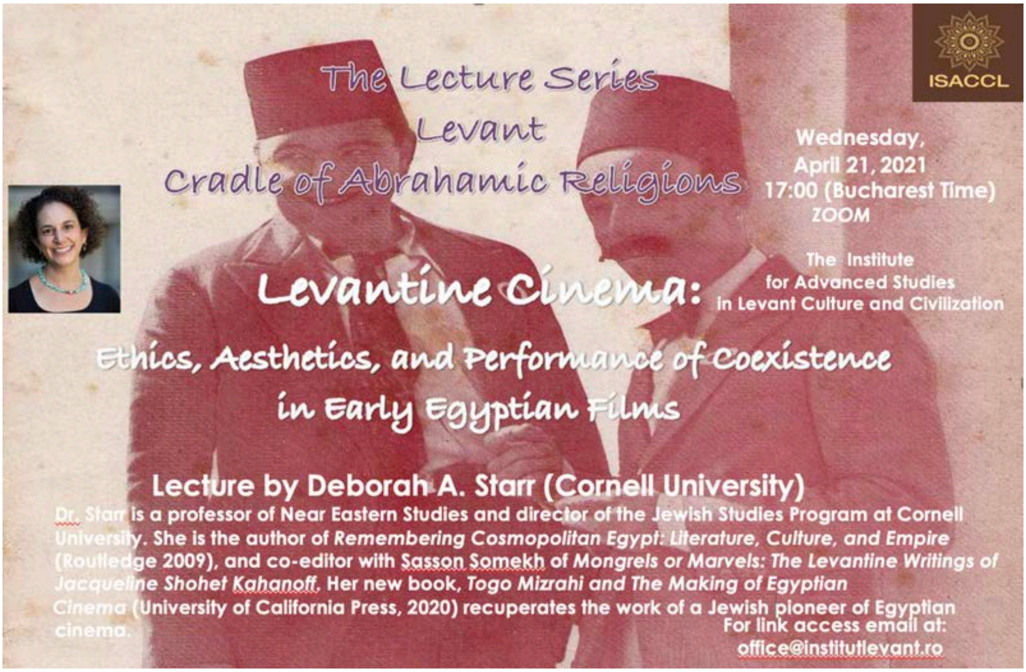

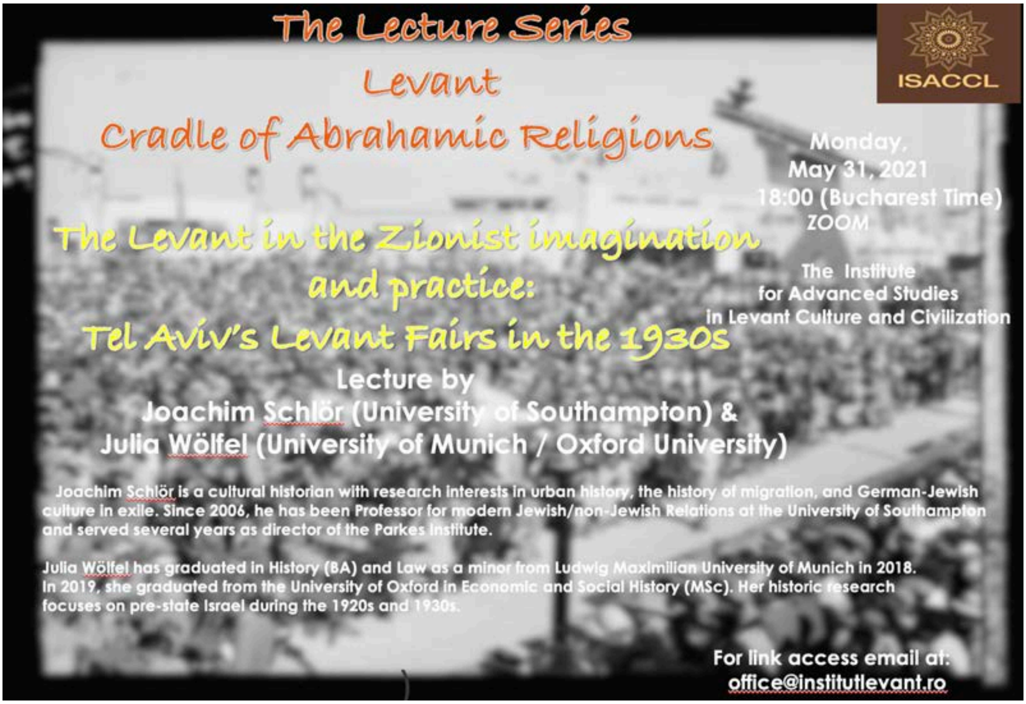

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

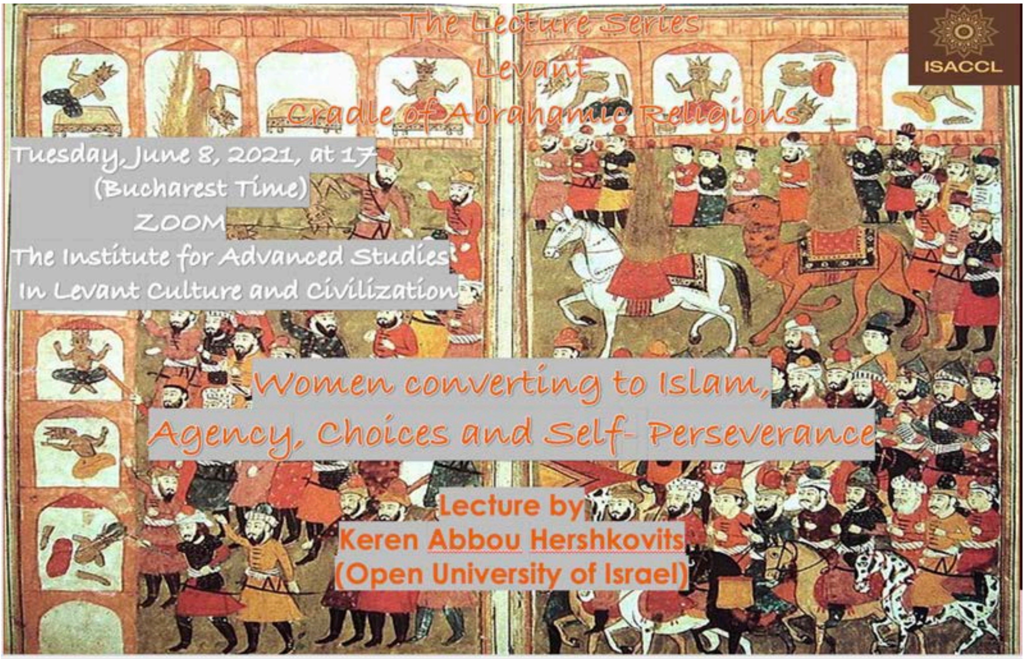

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la București la Auckland, de la Kottayam la Cambridge, de la Ierusalim la Nashville: dăruire față de Levant și borne istorice ale comunităților religioase

Savanții reuniți în proiectul *Levantul, leagănul religiilor abrahamice* și volumul cu același titlu prezintă studii diverse atât ca abordare, cât și ca subiect, dar reunite printr-o singură caracteristică definitorie: fiecare, la rândul său, tratează o parte din istoria întâlnirilor dintre credințe, religii și societăți, fie că ele tratează fenomene mai largi de transmitere sau receptare a ideilor și curentelor religioase, etapele particulare ale formării sau dezvoltării comunităților religioase sau despre concepte și instituții mai restrânse, curente culturale, tradiții liturgice sau personalități de la intersecția dintre credință şi societate. Ca un mozaic, studiile plasează fragmente din istoria culturală și religioasă a Levantului și a Orientului Mijlociu pe harta istorică a audienței/cititorului, făcând accesibil un spațiu pe cât de dens, pe atât de complex.

Savanți din diverse părți ale lumii (de la București la Auckland, de la Kottayam la Cambridge, de la Ierusalim la Nashville) s-au reunit în acest proiect pentru a oferi din propria lor cunoaștere și dăruire față de Levant câteva borne istorice ale comunităților religioase din estul Mediteranei sau care au interacționat din punct de vedere istoric cu acest spațiu.

Meritul special al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este că a făcut posibil acest proiect prin cooptarea acestor savanți importanți care și-au pus expertiza lor în acest proiect, ce vine ca o contribuție notabilă la studiile umaniste interdisciplinare de azi, despre importanța fenomenelor religioase în spațiul levantin.[3]

[3] Extras din cuvântul editorului: Cătălin-Ștefan Popa (ed.), *Levant, Cradle of Abrahamic Religions. Studies on the Interaction of Religion and Society from Antiquity to Modern Times* (Studien zur Kirchengeschichte, vol. 67, Berlin/Münster: LIT Verlag, 2022), p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rolul diplomației culturale pentru înțelegerea importanței istorice a religiilor abrahamice astăzi

Emil Constantinescu, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Când vorbim despre Levant și despre interacțiunea europenilor cu acest spațiu, unde găsim o multitudine de grupuri religioase cu diferite doctrine și tradiții particulare, diplomația culturală se dezvăluie ca fiind cheia înțelegerii reciproce și a dezvoltării relațiilor de apropiere și transformare prin intermediul culturii.

Sprijinul primit din partea liderilor creștini, evrei și musulmani pentru promovarea acestui proiect a arătat în mod definitiv că religiile abrahamice, precum și alte comunități religioase purtătoare de tradiții și istorii milenare, ori de câte ori sunt invitate să-și exercite funcția societală și misiunea socială ca reprezentanți ai Sacrului în lumea mondenă, sunt de fapt susținători neobosiți ai virtuții bunătății și promotori dedicați ai binelui universal în sprijinul oamenilor din întreaga lume. Mai mult, numeroasele mele întâlniri cu Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, precum și cu Papa Francisc și predecesorul său, Benedict al XVI-lea (care, în timpul unei audiențe din 21 februarie 2007, mi-a mulțumit pentru contribuția mea la vizită Papei Ioan Paul al II-lea în România și la promovarea ulterioară a dialogului ecumenic și interconfesional) au contribuit continuu la creșterea importanței diplomației culturale, a dialogului între popoare și comunități de credințe ori tradiții diferite.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului realizează un studiu al textelor religioase, al tradițiilor ritualice, al vieții și viitorului comunităților religioase din Levant din perspectiva, nu doar a asemănărilor și aspectelor care le unesc, ci și a diversității lor culturale.[4]

[4] Extras din studiul semnat de Emil Constantinescu, T*he Role of Cultural Diplomacy for Understanding the Historical Importance of Abrahamic Religions Today,* p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Învățând unii de la alții, unii cu alții și unii pentru alții

Martin Tamcke, Universitatea Georg-August din Göttingen, Germania

A învăța despre alți oameni, culturi și religii poate fi un act cognitiv. Citesc cărți și folosesc cărți pentru a-mi forma o imagine despre ceva sau asupra cuiva. Desigur, astfel de cunoștințe pot fi și o construcție pur și simplu greșită, ale cărei surse scrise – să nu le excludem pe cele orale! – pot fi dovedite dar, în același timp, lipsește coroborarea prin evenimente interactive între membrii a două culturi. În plus, o astfel de interacțiune este întotdeauna încărcată de cunoștințe anterioare care merită puse sub semnul întrebării, care nu începe încet să se formeze ca urmare a unei prime întâlniri, ci, mai degrabă, oferă un cadru interpretativ cu care îmi evaluez, selectez și înțeleg propriile convingeri. Nu avem niciun dubiu: există întotdeauna o construcție. Contextul meu cultural contribuie întotdeauna la înțelegerea altor culturi. Există încă un mister legat de oricine, iar respectarea lui este o expresie a respectului meu pentru viață.

Ar trebui să închei și cu propriile mele percepții din timpul călătoriilor în Etiopia și Eritreea, progresul meu de învățare în relația cu prietenii mei etiopieni, încercările mele de a stârni interesul doctoranzilor asupra subiectelor etiopiene. Aștept de la ei nu numai să efectueze cercetări curate și imaginative în Etiopia, ci și să rămână în țară pentru o perioadă mai lungă de timp, să caute contact cu savanții locali și să încerce să își folosească abilitățile lingvistice pe care le-au dobândit în timp. Ar trebui să vorbesc despre întâlnirile noastre ecumenice, unde etiopienii ortodocși și germanii protestanți încearcă să învețe unii de la alții, unii cu alții și unii pentru alții. Ar trebui să vorbesc despre migrație, care îi afectează masiv pe eritreeni, mai mult decât pe etiopieni.[5]

[5] Extras din studiul semnat de Martin Tamcke, *Learning from Each Other, with and against Each Other: Aspects of the History of Encounters as a History of Learning for Middle Eastern and European Christians*, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rolul diplomatic al scrisorilor episcopului Vasile de Cezareea

Andra Jugănaru, Universitatea din București

Evenimentele petrecute înainte de anul 370, când deja experimentatul ascet Vasile (329-378) a fost ales episcop al Cezareei Capadociei, au zguduit atât Biserica, cât și viața politică din Imperiul Roman de Răsărit. Această alegere a fost de maximă importanță pentru Biserică, deoarece Vasile a fost unul dintre puținii susținători ai teologilor proniceeni în dezbaterile care au urmat Sinodului din 325. Acestea au avut ca rezultat apariția unor facțiuni grupate în jurul diferitelor formulări teologice referitoare la Dumnezeu Tatăl și Fiul.

Din cauza furtunii și potopului (Ep. 70) în aproape toată Biserica Răsăriteană, adepții Sinodului de la Niceea au fost dezavantajați. Unele sinoade locale, organizate anterior, au adâncit această criză. În acest context tulbure, Vasile a folosit o strategie eficientă, dar și riscantă în același timp: trimiterea de scrisori, în care și-a inserat aptitudinile sale retorice și diplomatice. Pe de altă parte, în anii 360, Vasile a avut și un întreg program de reformă monahală în Capadocia, unde a călătorit și a răspuns la diverse întrebări puse de asceți. Pe proprietatea sa din Annisa, sora sa, Macrina, inițiază transformarea treptată a gospodăriei familiei în așezământ monahal.

Vasile a acționat ca un garant al Bisericii Răsăritene. În ciuda faptului că nici Damasus I, nici vreun alt episcop occidental nu a călătorit în Est la cererea lui Vasile, tot acest efort diplomatic nu a fost un eșec. Vasile a deschis porțile dialogului cu Roma, după un deceniu de închidere. De asemenea, l-a făcut pe Atanasie să dea credit atât lui Meletie, cât și lui Eusebiu, pe care i-a așezat pe calea doctrinară a teologiei filoniceene.[6]

[6] Extras din studiul semnat de Andra Jugănaru, *Basil of Caesarea and the Diplomatic Role of His Letters*, p.23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Amintirea lui Efrem Sirianul: un poet universal și exeget între Mesopotamia, Levant și Occident și relevanța sa astăzi

Cătălin-Ștefan Popa, director, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

„Sfântul Efrem este, fără îndoială, maestrul limbii siriace și poetul siriac prin excelență.” Această frază deschide caracterizarea lui Efrem scrisă de Patriarhul Mor Ignatius Aphrem Barsoum într-una dintre cărțile sale importante despre tradiția și literatura siriacă. Nu se va referi la detalii biografice sau la anumite lucrări ale lui Efrem, dar va încerca, totuși, să deseneze o imagine a lui Efrem pentru zilele noastre. Prin urmare, întrebarea fundamentală pe care o pune acest articol este cât de actual mai poate fi acest părinte creștin astăzi sau cât de contemporan poate fi un Părinte al Bisericii și ce l-ar putea face relevant pentru vremea noastră?

Efrem Sirianul a fost un autor care a unit spațiile Mesopotamiei și Levantului, zone în care bisericile regionale au accesat opera sa literară, astfel încât textele bogatei sale teologii au trecut dincolo de Orient, spre Occident. De asemenea, au pătruns spre Est cu mult dincolo de Mesopotamia, până în India și în alte zone îndepărtate. Efrem a fost apreciat pentru viața sa creștină spirituală și teologia sa poetică, fiind hirotonit diacon și slujind în Biserica din Nisibis. Cel mai probabil în ultimul deceniu al vieții sale, în 363, a părăsit orașul Nisibis, unde înființase așa-numita școală persană și s-a mutat la Edessa, transferând aici și comunitatea din centrul academic pe care l-a înființat.

Interesul academic pentru Efrem nu trebuie, totuși, să rămână o caracteristică a secolelor al XVIII-lea, al XIX-lea sau al XX-lea, ci mai degrabă este nevoie să fie adâncit către înțelegeri noi și soluțiile pe care le oferă opera sa la problemele lumii în care trăim. În acest scop, nu numai teologii sau istoricii religiilor, ci și simplii credincioși și laicii pot, și ar trebui, să facă mai mult pentru a media receptarea și integrarea lui Efrem în viața lor.[7]

[7] Extras din studiul semnat de Cătălin-Ștefan Popa, *Remembering Ephrem the Syrian: An Universal Poet and Exegete between Mesopotamia, Levant and the West, and his relevance today*, p. 110.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Liturghia siriacă

Baby Varghese, Universitatea Mahatma Gandhi, Kottayam, India

Liturghia ortodoxă siriană aparţine familiei de liturghii antiohiene, alături de cea bizantină, armeană, maronită şi est-siriană. Liturghia ortodoxă siriană este cunoscută şi sub numele de liturghie siriacă de vest, deoarece s-a dezvoltat în regiunile vestice ale Mesopotamiei. Aceasta trebuie să fie distinsă de liturghia siriacă de est, acum urmată de Biserica Siriacă de Est, cunoscută popular sub numele de „Biserica Nestoriană". În Asia de Vest există trei Biserici care urmează liturghia siriacă de vest: Biserica Ortodoxă Siriană, Biserica Catolică Siriană și Biserica Maronită din Liban. În India de Sud există patru Biserici care urmează liturghia siriacă de vest: Biserica Ortodoxă Malankara, Biserica Catolică Malankara, Biserica Siriană Independentă din Malabar (o comunitate mică apărută în 1772) și Biserica Siriană Marthoma (Biserica siriană anglicizată care își are originea în ultimul deceniu ale secolului al XIX-lea).

Liturghiile siriace, atât cele orientale, cât și cele occidentale, au păstrat câteva trăsături străvechi în comparație cu alte liturghii orientale. Câteva dintre caracteristicile izbitoare: utilizarea unui număr mare de imnuri pe teme biblice, compuse de teologi poeți precum Sfântul Efrem (sec. IV) și Iacov din Serugh (sec. VI); rugăciuni de inspirație biblică; participarea credincioșilor prin cântarea de imnuri, intonarea de rugăciuni și psalmi sau rostirea de răspunsuri ori aclamații.

Anafora Sfântului Iacob este una dintre cele mai vechi anafore încă în uz. Nicio altă anaforă din Antichitate nu a avut vreodată o circulație atât de largă ca cea a Sfântului Iacob. Fiind anafora Ierusalimului, ea a fost atribuită în mod tradițional Sfântului Iacob, „primul episcop al Ierusalimului și ruda Domnului".

Anafora Sfântului Iacob a ajuns până la noi în versiuni greacă, siriacă, georgiană, etiopiană, coptă și slavonă veche.[8]

---

[8] Extras din studiul semnat de Baby Varghese, *A Brief Introduction to the Syriac Liturgy*, p 51-54

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cuvântul care devine imagine în tradiția creștinilor siriaci

Mateusz Rafał Potoczny, Universitatea din Opole, Polonia

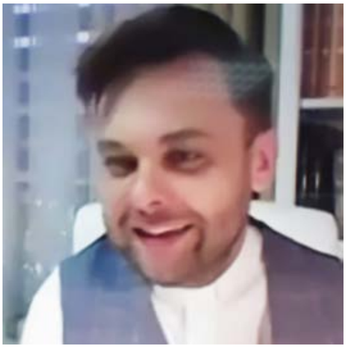

Fiecare cultură a lumii a dezvoltat anumite fenomene care dau expresie atât identității, cât și particularităților sale. Printre aceste fenomene, există elemente care sunt legate atât de credință, cât și de religie. Clădirile de cult, templele, ierarhiile sacre și elemente de artă figurativă sunt expresiile vizibile ale acestui fenomen. Putem clasifica aceste elemente, așa cum apar în lumea creștină, sub denumiri și perioade ca romană, bizantină, coptă, armeană, indiană etc. Un alt mod important de identificare a culturii este prin „imagine". Comparând anumite caracteristici ale picturilor din diferite părți ale Europei, putem localiza epoca în care au apărut și din ce școală fac parte. Imaginea este, fără îndoială, unul dintre cei mai importante elemente, care dau originalitate identității creștine.

După cum știm, arta figurativă s-a impus rapid în creștinism, pătrunzând în cercurile culturii greco-romane, chiar dacă această pătrundere nu a fost lipsită de probleme și dificultăți. Pe de altă parte, bisericile siriace, bazându-se pe moștenirea tradițiilor lor semitice, au împins arta tradițională pe plan secund. Această stare de fapt corespundea mentalității, așteptărilor și sensibilității credincioșilor Bisericilor siriace în cauză. Trebuie remarcat, însă, că arta sacră nu a fost respinsă cu totul de siriaci. Întâlnim mărturii grăitoare care confirmă prezența artei tradiționale în spațiul sacru al acestor tradiții. Totuși, nu există nicio îndoială că Bisericile din tradiția siriacă au dezvoltat un model diferit pentru reprezentarea creativă a adevărurilor revelate. Este un cuvânt care a devenit imagine și, de mai multe ori, a îndeplinit aceleași sarcini pe care le-au îndeplinit imaginile sacre în formele lor clasice în Bizanț sau în Bisericile din Occident.[9]

[9] Extras din studiul semnat de Mateusz Rafał Potoczny, *The Word which Becomes an Image in the Tradition of the Syriac Christians*, p. 137.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Figura lui Avraam în dialogul interreligios din perspectiva locală a Israelului

Piotr Zelazko, Studium Theologicum Salesianum, Ierusalim, Israel

Solicitările pentru dialogul dintre religiile abrahamice încep adesea cu afirmația presupusă că ceea ce îi leagă pe evrei, creștini și musulmani este, mai presus de toate, moștenirea lor scripturală. „Oamenii Cărții" au probabil multe în comun în ceea ce privește valorile, teologia sau evlavia. Această declarație a generat câteva perspective importante asupra tradițiilor și practicilor suprapuse ale acestor religii și a inspirat schimburi interreligioase. Referințele la religiile abrahamice au devenit esențiale, atunci când se vorbește despre relațiile dintre evrei, creștini și musulmani. Câteva organizații interconfesionale l-au luat pe Avraam ca patron, iar instituțiile academice au organizat adunări și prelegeri sub acest nume. La fel este și în Țara Sfântă, unde cele trei credințe monoteiste sunt reprezentate într-un amestec fără egal din punct de vedere politic și religios. Un caz specific al unei astfel de unități în diversitate sub numele de Avraam, „tatăl tuturor credincioșilor", ar putea fi văzut în Israelul de Sud. Aici a fost înființată organizația numită „Inițiativa Interconfesională din Negev" în urmă cu câțiva ani, în zona climei deșertice.

Figura lui Avraam este o imagine clară care reunește membrii Inițiativei Interconfesionale din Negev, nu numai datorită legăturilor geografice pe care Beer Sheva le are cu povestea biblică a „părintelui tuturor credincioșilor", dar mai presus, prin mesajul teologic prezent în iudaism, creștinism și islam. Logo-ul Inițiativei a trebuit conceput pentru a nu avea simboluri religioase (o cruce), pentru a nu avea o semnificație politică (steaua lui David ar putea să-o conțină în anumite circumstanțe) sau pentru a reprezenta figuri care sunt interzise de islam (oameni și animale). Pe de altă parte, ospitalitatea lui Avraam ca trăsătură izbitoare a caracterului său este exprimată prin faptul de a găzdui și primi oaspeți fără a le cere identitatea. Acest semn de onestitate poate fi văzut prin imaginea unui cort care este deschis.[10]

[10] Extras din studiul semnat de Piotr Zelazko, *The figure of Abraham in the Interreligious Dialogue: From the Local Perspective of Southern Israel*, p. 341.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Levantul în imaginația și practica sioniste: târgurile din Levant la Tel Aviv în anii 1930

Joachim Schlör (Universitatea din Southampton, Marea Britanie)

Julia Wölfel (Universitatea Oxford, Marea Britanie)

Sionismul a apărut la începutul anilor 1880 ca o mișcare modernă practică, culturală și politică în orașul-port multietnic Odessa, influențată și inspirată de aspirațiile naționale grecești, armene, bulgare, italiene sau poloneze și, în același timp, întemeiată pe dorul tradițional de a pune capăt existenței diasporei evreilor. Mișcarea a câștigat un sprijin substanțial și un impuls în deceniile următoare, odată cu publicarea „Der Judenstaat" a lui Theodor Herzl, în 1896. După primul Congres sionist din 1897 și după Declarația Balfour, ea a rămas o mișcare minoritară în rândul evreilor europeni și americani. Odată cu sfârșitul Primului Război Mondial, prăbușirea Imperiului Otoman, care stăpânise Palestina timp de aproape patru sute de ani, și decizia Societății Națiunilor de a atribui Marii Britanii controlul politic, administrativ și ecologic, s-au creat condițiile economice care să asigure înființarea căminului național evreiesc.

Identitatea evreiască pe care organizatorii de târguri au încercat să o creeze a fost influențată de rădăcinile europene ale mișcării sioniste, precum și de un ideal antic al regiunii Palestinei, ca un centru comercial care, datorită poziției sale geografice, a fost predestinat să fie revigorat de către elitele evreiești europene, ca o punte între Orient și Occident. Târgurile din Levant au înfățișat această imagine unui public internațional, cel mai bine reprezentat de logo-ul care arăta o cămilă cu aripi. Ea rezonează cu ideea unei noi identități sioniste în regiune: în primul și în primul rând, un hibrid, un amestec de progresism și modernitate europene, reprezentate de aripi, și pe de altă parte Palestina antică.[11]

[11] Extras din studiul semnat de Joachim Schlör, Julia Wölfel, *The Levant in the Zionist Imagination and Practice: Tel Aviv's Levant Fairs in the 1930s*, p. 361.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Mănăstirile Mashriq

Clare Wilde, Universitatea din Auckland, Australia

Iudaismul, creștinismul și islamul au rădăcini adânci în Estul Mediteranei, care este asociat cu „răsăritul" soarelui atât în limbile romanice, cât și în limbile semitice (de exemplu, Levant și al-Mashriq). Din secolul al III-lea, odată cu sfârșitul persecuțiilor imperiale, spațiul Mediteranei de Est, atât Egipt, cât și Siria, au devenit spații de dezvoltare a diferitelor stiluri de viață ascetice și monahale, atât pentru pustnici solitari, cât și pentru diferite tipuri de comunități monahale. Adesea în sălbăticia accidentată, deși ocazional și în limitele orașului, aceste persoane practicau pocăința și sufereau martiriul singuri sau împreună cu alții.

Pe măsură ce indivizi ce împărtășeau aceleași convingeri au fost atrași de modele eremitice, au fost construite mănăstiri, dintre care unele se vor uni într-o comunitatea monahală (lavră). Călugării găzduiau vizitatori în mănăstirile lor, un număr dintre acestea fiind stabilite în vecinătatea unor importante rute comerciale din Egipt, Siria sau Mesopotamia. Din secolul al IV-lea până în secolul al X-lea cel puțin, mănăstirile au funcționat ca centre ale vieții rurale religioase și economice. Oameni din toate categoriile sociale puteau să treacă prin mănăstiri din Egipt, Levant sau Mesopotamia, pentru perioade mai scurte sau mai lungi de timp. Pe măsură ce mănăstirile au crescut pentru a găzdui mai mulți locuitori, au dezvoltat, de asemenea, mijloace mai complexe de a se întreține, a produce hrană și apă și a dezvolta cunoștințe medicale. Acest lucru era deosebit de important pentru cei stabiliți în deșert, sau la granițele stepelor și zonelor rurale, adesea la marginea Arabiei Romane. De asemenea, au ajuns să servească diverse funcții, pentru proprii locuitori și pentru trecători, frecvent centre intelectuale și educaționale, precum și pentru producătorii agricoli.[12]

[12] Extras din studiul semnat de Clare Wilde, *Monasteries of the Mashriq (500-1000 CE): Liminal Places of Revelry, Debate or Repentance?*, p. 143-144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Femeile din cadrul comunităților musulmane timpurii

Keren Abbou Hershkovits, Open University of Israel

În această diversitate de modele și agenți de convertire se află conceptul că potrivit căruia convertirea a fost un proces lung și complicat, care nu trebuia niciodată considerat ca inevitabil. Mai mult, studiile au demonstrat că o convertire la islam a însemnat lucruri diferite în vremuri diferite. Deși această complexitate este menținută în ceea ce privește majoritatea zonelor aflate sub conducerea islamică, acesta nu este cazul în ceea ce privește Peninsula Arabă, Jazirat al-Arab. Cel puțin nu până de curând. Prin povestea femeilor care se convertesc la islam, sau prezente pe scenă când altcineva se convertește, explorăm diverse aspecte ale comunității islamice timpurii, în general, și unele referitoare la femei în special, pentru a adăuga câteva piese valoroase la acest puzzle. Presupunerea mea este că femeile din sânul comunităților funcționează în cadrul unor structuri sociale împletite și complexe. Prin urmare, pentru a înțelege mai bine comunitatea islamică timpurie, nu va fi niciodată suficient să luăm în considerare doar experiența bărbaților. E nevoie să înțelegem și să descoperim și experiența femeilor.

Abordarea relatărilor cu convertiri ale femeilor este o cale ocolită pentru descoperirea valorilor și normelor comunității musulmane timpurii, iar ipoteza predominantă că femeile nu aveau nicio acțiune poate fi contestată. Este posibil ca femeile să fi avut doar puțină acțiune, dar au avut ceva, iar convertirea a fost printre instrumentele disponibile pentru a crea alianțe și a-și schimba modul de trai.[13]

[13] Extras din studiul semnat de Keren Abbou Hershkovits, *Women converting to Islam: Agency, Choices and Self Perseverance*, p. 165-166.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Elefantul lui Carol cel Mare: India în relațiile carolingiene-abbaside

Sam Ottewill-Soulsby, Universitatea Cambridge, Marea Britanie

Mulți cititori sunt familiarizați cu fabula indiană a orbilor care întâlnesc un elefant. Căutând să înțeleagă natura animalului din fața lor, ei o fac prin atingere, interpretând greșit elefantul pentru că nu îl pot percepe ca un întreg. Acesta este și soarta istoricului medieval timpuriu. Cu toate eforturile noastre de a recrea trecutul și noi ne aflăm în întuneric, iar interpretările noastre pot fi la fel de parțiale. În continuare vom discuta despre câțiva dintre cei mai semnificativi monarhi ai epocii, precum Carol cel Mare (768-814) și Hārūn al-Rashīd (786-809). Încercând să ne gândim la originile elefantului trimis de calif împăratului carolingian și la implicațiile celui mai probabil răspuns, ajungem în întuneric. Cu toate acestea, făcând acest exercițiu, ne vom face o idee mult mai clară despre importanța pe care atât Hārūn, cât și Carol cel Mare o acordau relațiilor dintre ei.

Poate că cea mai bună dovadă pentru ceea ce a fost în mintea lui Carol cel Mare provine din biografia compusă de curteanul său, Einhard (m. 840). Einhard scrie că Hārūn al-Rashīd i-a trimis lui Carol cel Mare un elefant pentru că l-a cerut. Ne putem opri aici pentru o clipă pentru a admira încrederea cu care Carol cel Mare a trimis o solie unui conducător pe care nu-l contactase niciodată înainte pentru a-i cere un elefant. Dacă luăm în serios mărturia lui Einhard și acceptăm că regele Carol cel Mare a luat legătura cu Hārūn pentru că își dorea un elefant, Abū al-'Abbās devine brusc foarte important. În loc să fie o idee secundară, ea devine o parte centrală a modului în care ne raportăm la diplomația dintre carolingieni și abbasizi. De asemenea, se pune întrebarea: de ce Hārūn a fost de acord să-i trimită elefantul lui Carol cel Mare.[14]

[14] Extras din studiul semnat de Sam Ottewill-Soulsby, Charlemagne's Asian Elephant: India in Carolingian-'Abbāsid Relations, p.189-190

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Evrei, urbanizare și schimbări demografice în lumea islamică medievală

Phillip I. Lieberman, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, SUA

Luând în considerare migrația către vest a evreilor din Irak/Babilon, am putea începe prin a întreba cum a ajuns centrul demografic medieval al evreilor în Irak. Pentru aceasta, ne-am putea întoarce la distrugerea Primului Templu din Ierusalim de către regele babilonian Nebucadnețar în anul 586 î.Hr., urmată de exilul iudeilor în Babilon. Acest exil ne permite să plasăm în Babilon o populație ale cărei origini puteau să fi fost în Israel. Odată cu revenirea sub Cirus al Persiei în 539 î.Hr., descrisă în cartea lui Ezra, este posibil să asistăm la reîntoarcerea unei părți a exilaților, dar o parte, dacă nu cea mai mare parte a populației, a rămas în Babilon, unde și-a menținut importanța și a sporit odată cu alte mișcări migratorii, în special în urma distrugerii celui de-Al Doilea Templu de către romani în anul 70 d.Hr.

În 1948, la întemeierea statului Israel, dacă am fi separat populația musulmană în comunități distincte sunite și șiite, evreii ar fi fost cel mai mare grup din Bagdad. O populație atât de numeroasă își putea urmări rădăcinile până la acei oameni care au fost exilați odată cu distrugerea Primului Templu. În momentul apariției islamului, centrul demografic, spiritual și chiar politic al lumii evreiești era, cu siguranță, Irakul.

În loc de povestea unei urbanizări masive în islamul timpuriu, cu întemeierea orașelor garnizoană și o migrație către litoralul mediteraneean în mijlocul unei „revoluții comerciale” islamice, profitând de noi oportunități pentru comerțul pe distanțe lungi, s-a ajuns la o depopulare a comunităților evreiești din Est din cauza conflictelor interne din Irak.[15]

[15] Extras din studiul semnat de Phillip I. Lieberman, Jews, Urbanization and Demographic Shifts in the Medieval Islamic World, p.227-228.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pelerinii latini întâlnesc Islamul: concepții interreligioase ale vizitatorilor occidentali din secolul al XIV-lea în Țara Sfântă

Matthias Binder, Universitatea din Marburg, Germania

Calitatea interacțiunilor dintre pelerinii creștini și gazdele lor sarazine este la fel de importantă ca și calitatea relatărilor despre ei. Aceasta înseamnă pe de o parte, că pelerinajul a fost susținut de stat și de mulți supuși sarazini, iar pe de altă parte, acesta nu a funcționat fără tensiuni și chiar daune. Este izbitor cum niciunul dintre rapoarte nu spune adevărul pe de-a-ntregul. Unii au o perspectivă atât de diferită asupra experiențelor similare, încât divergențele nu pot fi evitate.

Adesea, interesele autorilor sunt vizibile, ceea ce face ca atitudinea lor să fie de înțeles. Poate că există o ușoară dezvoltare, privind atitudinea pro-cruciadă la început și poziția mai degrabă neutră din punct de vedere religios a lui Nicola da Martoni la sfârșit. Dar diferența dintre acestea pare să fie mai semnificativă decât această evoluție generală.

Părerile negative asupra sarazinilor, combinate cu atitudini de ostilitate sau superioritate, par de neschimbat, dacă ne uităm la Wilhelm von Boldensele sau Iacopo da Verona. Mai ales pentru Wilhelm, va trebui să spunem că ostilitatea face parte dintr-un program. Părerile pozitive ale lui Ludolph von Sudheim sau Giorgio Gucci implică mai mult efort de observație proprie, dar, în mod similar, par rezistente la o viziune contrară, chiar dacă Gucci reflectă propriile experiențe negative. Remarcabil este faptul că Simone Sigoli este capabilă să aprecieze destul de multe aspecte ale stilului de viață și frumusețea țării, dar puțin pe sarazini și religia lor. Remarcabil este modul în care Niccolo da Poggibonsi este capabil să aprecieze legea sarazină în contextul unei experiențe personale, deși ca profesionist o critică.[16]

[16] Extras din studiul semnat de Matthias Binder, *Latin Pilgrims meet Islam: Interreligious Conceptions of 14th Century Western Visitors to the Holy Land*, p. 273.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Muqqadima lui Ibn Khaldun în lumea contemporană

Alexandru Florea, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Nu trebuie uitat că Ibn Khaldun, la fel ca al-Mawardi, le-a oferit otomanilor o teorie care le-a justificat și legitimat prezența la conducerea Califatului. În ceea ce privește legitimitatea succesiunii Califatului, Ibn Khaldun a subliniat că fiecare perioadă istorică este diferită, fiecare având propriile trăsături. Prin urmare, dacă nu se regăsesc aceleași condiții, soluțiile care fuseseră valabile în trecut nu trebuie neapărat respectate. În al-Ahkam as-Sultanyyia, Al-Mawardi afirmă că imamul (califul) ar putea decide cine i-ar urma.

Ibn Khaldun se referă la religie în general, nu neapărat la islam. Deși acceptă că religia joacă un rol în structura puterii și a statului, el nu consideră că religia este strict necesară. În opinia sa, este o forță socială care poate ajuta doar la consolidarea și extinderea puterii prin unirea oamenilor în jurul unei idei. El face o paralelă între islam și alte religii monoteiste și consideră că islamul, spre deosebire de iudaism și creștinism, are instituția Războiului Sfânt, care este văzut ca o obligație religioasă. În aceste condiții, nu se poate face distincție între religie și stat sau între Califat și puterea temporală (mulk). Ciclul puterii și al civilizației este esențial pentru teoria lui Ibn Khaldun. Mulk ar putea lua forma unei monarhii, tiranii sau chiar a unui califat. Privit din această perspectivă, pentru Ibn Khaldun Califatul este doar o altă formă de guvernare. Deși autorul încearcă la nivel conceptual să separe guvernul de religie, nu putem cădea în capcana de a-l considera un gânditor secular. Dacă ne uităm la teoria sa în ansamblu, observăm că religia sau, mai precis, morala care izvorăște din învățătura religioasă, joacă un rol important în edificarea și stabilitatea unei societăți.[17]

[17] Extras din studiul semnat de Ioan Alexandru Florea, *Ibn Khaldun's Muqqadima in the Contemporary World*, p. 223.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Relații interreligioase și creștinismul din Orientul Mijlociu: dincolo de dialog, spre interrelaționalitate

Najib George Awad, Universitatea din Hartford, SUA

Istoria ne învață cât de naiv ar fi dacă s-ar crede că oamenii optează pentru dialogul cu celălalt de dragul lui, din dorința ori curiozitatea umană pur instinctivă. Implicarea inevitabilă în existența interrelațională este big-bang-ul, primul moment ex-nihilo, care generează o orientare spre dialog și generează un moment de interlocuțiune. Prin urmare, interrelaționalitatea care naște o astfel de situație este cea mai importantă. În dimensiunea empirică și intelectuală a prezenței interreligioase, a coexistenței multor comunități religioase, această interrelaționalitate este logosul prin care se realizează orice dialog sau interconectare, fără de care niciunul nu va exista cu adevărat. Logosul este o realitate spațio-temporală. În rândul oamenilor religioși este ceea ce face din dialog un destin, nu doar o necesitate.

În contextul Orientului Mijlociu, creștinii și musulmanii s-ar putea să nu fie conștienți, din punct de vedere intelectual, de sincretismul în care trăiesc și se pare că nu se preocupă să aprecieze situația cu atenție. În schimb, ei au tendința, să opteze pentru o realitate interreligioasă și interculturală orientată către o „stare de negare" psihologică și într-o situație tensionată din punct de vedere sentimental, aproape imaginară. Remediul necesar pentru această stare imaginară este să reevalueze serios starea de interrelaționalitate, în care creștinii și musulmanii din Orientul Mijlociu au trăit de secole. Prin intermediul acestei interrelaționalități, ei nu numai că înțeleg că nu au trăit niciodată într-un mediu de „cultură pură" sau „paralelism cultural." Vor conștientiza că tradițiile lor religioase nu s-au dezvoltat niciodată în izolare și autosuficiență în niciun moment istoric.[18]

[18] Extras din studiul semnat de Najib George Awad, *Interfaith Relations and Middle East Christianity: Beyond Dialogue, Toward Interrelationality*, p. 294-295.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Obârșii ale jurisprudenței iudaice

Chatch Khamphet, Universitatea Christian-Albrechts din Kiel, Germania

Pentru a încerca să evaluăm efectele pe care martiriului Macabeilor le-a avut asupra sistemului juridic halahic, am ales trei teorii ce oferă explicație pertinentă despre modul în care legea interacționează cu contextul ce a determinat-o. În acest sens, am ales jurisprudența dreptului natural, teoria legitimității și abordarea orientată către politici. Rezultatul sugerat de fiecare dintre aceste teorii constă în îmbunătățirea înțelegerii modului în care legea și sistemul juridic au fost contextualizate. Dacă aceste ipoteze sunt confirmate, concluzia ne va ajuta să identificăm limitele percepției predominante, influențată de teoria pozitivistă a lui Austin, care susține că legea este lipsită de valori și autonomă, izolându-se de contextul său. Mai mult, acest studiu mută lentila acestor trei teorii juridice dezbătute de obicei în tratatele de Drept internațional în afara terenului lor de origine pentru a observa relatări semnificative, întruchipate în cele două cărți importante ale tradiției iudeo-creștine

Martiriul este o narațiune construită de comunitatea religioasă ce este lăsată în urmă pentru a exprima modul în care au hotărât colectiv să-și amintească de semenii lor care și-au sacrificat viața în mâna autorității ostile în loc să-și compromită credința. Narațiunea poate fi folosită pentru a stimula membrii supraviețuitori ai comunității să ia măsuri pentru a-și apăra credința sau identitatea religioasă. Același lucru este valabil și pentru narațiunile martirilor, așa cum sunt înregistrate în I și II Macabei. Succesul narațiunii depinde de capacitatea sa convingătoare de a-i determina pe destinatari să accepte obiectivul ei ca fiind problema lor importantă și să fie dispuși să acționeze pentru a-l atinge.[19]

[19] Extras din studiul semnat de Chatch Khamphet, *The Maccabean Martyrs' Interaction with the Halakhic Legal System: Viewing Through the Lens of the International Legal Theories*, p. 68-69.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferința internațională „De la confruntare la dialog. Europa și evoluția discursului cultural, religios și politic în Orientul Mijlociu", organizată de ISACCL în parteneriat cu Universitatea din București, și SNSPA, cu sprijinul Federației Comunităților Evreiești din România

Profesor dr. Martin Tämcke, Universitatea Georg-August din Göttingen, Germania, București, 8 martie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

In Memoriam. Profesor dr. Abdo Badwi, director al Departamentului de Artă Sacră, Conservare și Patrimoniu al Facultății de Arte Plastice din cadrul Universității "Holy Spirit", din Kaslik, Liban, București, 10 mai 2019

Profesor dr. Baby Varghese, Seminarul Teologic Ortodox și Institutul de Cercetare Ecumenică Sf. Efrem (SEERI), Universitatea Mahatma Gandhi, Kottayam, India, București, 5 iulie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISTORIA CULTURILOR ȘI CIVILIZAȚIEI LEVANTULUI

Emil Constantinescu, Marius Oprea,
Liviu Iancu, Daniela Mihai,
Ana-Maria Răducan, Simona Deleanu-Mareș

La „Histria Multiscalar Archaeological Project", participă și ISACCL, prin specialistul său în cultura și civilizația greacă și romană, Liviu Mihail Iancu, alături de cercetători de la Universitatea din Texas și de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din București

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Precursori

Emil Constantinescu

Relația românilor cu Levantul vine din geografie, din istorie, din schimburile comerciale și culturale, care au generat obiceiuri, tradiții și afinități, prefigurând un destin împărtășit. Cadrul natural definește România ca un teritoriu carpato-danubiano-pontic. Carpații Meridionali și Orientali delimitează geomorfologic nordul Peninsulei Balcanice, dar Dunărea a funcționat de multe ori în decursul mileniilor ca o graniță naturală a imperiilor din Levant. După istoricul american Robert Kaplan, Carpații „formează o frontieră", dar „nu erau de nepătruns. Negustorii se opintiseră secole de-a rândul prin numeroasele sale pasuri care-i străpung într-o asemenea măsură, cărăuși de bunuri și de cultură aleasă, încât o evidentă asemănare cu Europa Centrală a prins rădăcini și dincolo de ei"[1]. „Acești munți au inițiat în mod indubitabil o gradație, cea dintâi dintr-o serie desfășurată spre Răsărit, care avea să se încheie tocmai în deșertul Arabiei și în deșertul Karakum". Tot Robert Kaplan consideră Carpații „o graniță dintre Roma și Bizanț și, ulterior, dintre împărații habsburgi de la Viena și sultanii turci de la Constantinopol"[2].

Un spațiu cu totul special este Dobrogea, unde un larg evantai de minorități din Balcani și Levant și-au dezvoltat cultura în interacțiune cu elementul local. De la comunitățile proto-grecești (Histria, Tomis și Calatis), până în timpul Imperiului Bizantin, în perioada otomană și chiar în zilele noastre coexistă un mozaic cultural în care greci, armeni, turci, tătari, bulgari, lipoveni, haholi conviețuiesc ca într-un micro-Levant, alcătuind o microsinteză a culturilor regionale cu o bogată spiritualitate, care a generat un patrimoniu cultural divers. Regiunea sudică a României,

[1] Robert Kaplan, *Răzbunarea geografiei*. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului", București, Ed. Litera, 2018, p. 25.
[2] *Ibidem*, p. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

numită cândva Țara Românească și cea estică, Moldova, au devenit un loc în care inflențele culturii postbizantine s-au făcut puternic simțite. În acest spațiu românesc, imaginea Mediteranei estice a devenit din ce în ce mai prezentă, datorită cărturarilor autohtoni preocupaţi de obârşia civilizaţiei universale în Levantul pe care l-au receptat în spaţiul lor prin cultura bizantină și postbizantină.

Istoriografia română are o veche tradiție a studiilor levantine, ce și-a adus de-a lungul secolelor o contribuție însemnată la cunoașterea acestei regiuni. Istoricii români au abordat conceptul de Levant în contextul imperial bizantin şi otoman. Din acest punct de vedere, relaţia statelor românești medievale cu Levantul poate fi exprimată plastic prin triunghiul Suceava – Veneția – Alep, care delimita un spaţiu al interferenţelor vest-est. Contraofensiva antiotomană occidentală din secolul al XIX-lea a deschis practic problematica balcanică, iar în momentul în care istoricii români au început să se ocupe de analiza ei, aspectele bizantine și otomane balcanice s-au completat cu istoria spațiilor adiacente – Polonia, nordul Mării Negre, sudul levantin.[3]

Interesul Occidentului intelectual de a înțelege Orientul prin ochii învăţaţilor români începe cu **Dimitrie Cantemir** (1673-1723), domnitor al Moldovei, cărturar umanist educat la Constantinopol, membru al Academiei de Științe din Berlin, ce scria și vorbea unsprezece limbi, între care turca, araba și persana, și era un foarte bun cunoscător al civilizațiilor orientale. Principe cu vocație enciclopedică, dar și martor ocular la evenimentele politice din inima Imperiului Otoman, a lăsat posterității contribuții extrem de valoroase privitoare la istoria, limba și viața cotidiană a turcilor. În a doua jumătate a secolului XIX, **Constantin Georgian** (1850-1904) este considerat fondatorul studiilor orientale din România. **Moses Gaster** (1856-1939), rabin și filolog erudit, s-a concentrat cu precădere asupra studiilor biblice și a limbilor orientale și romanice. Personalitatea care a jucat un rol decisiv în cunoașterea pe plan european a școlii românești de orientalistică a fost **Nicolae Iorga** (1871-1940), istoric cu o largă vocație enciclopedică. Contribuțiile sale în domeniul

[3] Emil Constantinescu, *Rediscovering the Levant: An Opportunity for 21st Century Western Civilization: The Reason and Mission of an Institute for Levantine Studies in Romania*, The International Journal of Levant Studies, No.1 (2019), București, 2020, pp. 5-96.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

studiilor bizantine - *Histoire de la vie Byzantine, Byzance après Byzance, Continuation de l'histoire de la vie byzantine* -, au creat un curent de gândire cu influențe pe termen lung. **Gheorghe Brătianu** (1898-1953), remarcabil istoric și om politic român, fiul lui Ion I.C. Brătianu, s-a făcut remarcat cu precădere prin studiile sale referitoare la istoria Mării Negre și prin susținerea tezei continuității poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic. Membru de seamă al Partidului Național Liberal, destinul său academic s-a frânt odată cu instaurarea regimului comunist. A fost arestat de Securitate în 1950 și a murit în închisoare, trei ani mai târziu. **Aram Frenkian** (1898-1964), filolog clasic de origine armeană, provenind dintr-o familie de refugiați din Imperiul Otoman, s-a concentrat cu precădere asupra lumii homerice, asupra presocraticilor și a sensului suferinței în mentalitatea greacă. **Theofil Simenschy** (1892-1968), strălucit filolog clasic și indo-europenist ieșean, s-a remarcat prin studiul comparativ al limbilor indo-europene și al literaturilor sanscrită, greacă și latină. **Aurel Decei** (1905-1976), unul dintre cei mai străluciți orientaliști români, a pus bazele înțelegerii viziunii otomane asupra teritoriilor sale de ocupație și de suzeranitate în *Istoria Imperiului Otoman până la 1656* și în culegerea de studii *Relații româno-orientale*. **Mihai Berza** (1907-1978), primul director al Institutului de Studii Sud-Est Europene, s-a făcut remarcat prin erudiție și studiile sale care tratează istoria economiei și a ideilor, genealogie și heraldică. **Mircea Eliade** (1907-1986), eminentul istoric al religiilor, prin cele 17 volume din *Enciclopedia religiilor* pe care le-a coordonat, reprezintă piatra de căpătâi a oricărei cercetări în domeniu. **Emil Condurachi** (1912-1987) a cercetat cu asiduitate istoria și arheologia greco-romană din zona litoralului Mării Negre, relațiile dintre colonii greci și locuitorii din Dobrogea. Contribuțiile majore s-au concentrat asupra cetății Histria, dar și în domeniul numismaticii antice și bizantine. Continuator al bizantinologiei lui Iorga, abordează în lucrările sale convergența civilizațiilor în interculturalitatea milenară a spațiului balcano-anatoliano-levantin aducând în prim-plan ideea calității de „placă turnantă", a țărilor române pentru relațiile Imperiului Otoman cu nordul european. **Ioan Petru Culianu** (1950-1991), faimosul discipol al lui Mircea Eliade și-a concentrat cercetările în jurul gnosticismului, al practicilor magice și al extazului mistic. **Dionisie M. Pippidi** (1905-1993), profund cunoscător al antichității greco-romane, a tradus din filosofi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

greci (*Poetica* lui Aristotel, fragmentele eleaților) și a adus contribuții în domeniile literaturii și religiei, istoriei, arheologiei și epigrafiei, în special din spațiul cetăților dobrogene. **Petru Creția** (1927-1997), erudit filolog clasic, și-a îndreptat cercetările hermeneutice asupra lumii homerice și a filosofilor greci. **Virgil Cândea** (1927-2007), eruditul editor al operelor lui Dimitrie Cantemir, a avut contribuţii substanţiale şi numeroase în ceea ce privește relațiile române și istoria culturii românești în raport cu spațiul levantin, mai ales prin descoperirea multor manuscrise arabe, păstrate în Siria, Liban, Cairo, Vatican și Paris, care conțin traduceri de cărți din Țările Române. **Dan Slușanschi** (1943-2008), filolog clasic desăvârşit şi indo-europenist, a rămas în istorie prin edițiile critice și traducerile operelor lui Cantemir, precum și ale epopeilor homerice *Iliada* și *Odiseea* și a *Eneidei* lui Vergilius. **Cicerone Poghirc** (1928-2009), fondatorul primei catedre de orientalistică la Universitatea din Bucureşti, și-a concentrat cercetările asupra perspectivei originii indo-europene a limbii române. **Zoe Petre** (1940-2017), istoric excepţional și un om politic redutabil, s-a specializat în istoria civilizațiilor din Antichitate, epigrafie greacă și latină. **Nicolae-Şerban Tanașoca** (1941-2017) a avut contribuţii substanţiale în domeniul balcanologiei și al bizantinologiei, mai ales prin editarea unor izvoare bizantine deosebit de importante. Ideea unei unități romanice în diversitatea balcanică, legată cu fire culturale și comerciale de latinitatea levantină, este dezvoltată în lucrările *Bizanțul și românii* (2003). **Mihai Maxim** (1943-2017) și-a dedicat viața studiului osmanisticii, mai ales prin cercetarea a numeroase documente turcești de arhivă și a relațiilor româno-otomane.[4]

Activitatea Departamentului „Istoria culturilor şi civilizaţiei Levantului" pornește de la studiul operelor acestor iluștri precursori, își propune să le retipărească pe cele trecute în uitare pe nedrept și să scoată la lumină studii inedite sau ediții complete. În colecția *Savanți români în cercetarea Levantului* au apărut până acum volumele *Emil Condurachi: Pars Orientis. Studii de istorie a culturii europene; Mihai Berza: De la Méditerranée à la Mer Noire. Edition établie et présentée par Andrei Pippidi; Zoe Petre: De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d'histoire politique et culturelle antique. Édition soignée par Florica (Bohîlțea) Mihuț.*

[4] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sesiune comemorativă la 40 de ani de la dispariția profesorului Mihai Berza, un ctitor al cercetărilor românești asupra Levantului. În imagine: acad. Tudor Berza, prof.dr. Emil Constantinescu, acad. Răzvan Theodorescu, prof.dr. Tasin Gemil, 6 noiembrie 2018

Conf. dr. Florica (Bohîlțea) Mihuț susține comunicarea „Între Levant și Occident – reprezentări și înțelesuri culturale ale spațiului și timpului în opera Descrierea Moldovei” la ICR Istanbul, partener al ISACCL, 24 octombrie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cunoașterea trecutului, înțelegerea prezentului

Daniela Mihai, Ana-Maria Răducan,
Simona Deleanu-Mareş

Departamentul „Istoria culturilor și civilizației Levantului” este construit după tiparul clasic al institutelor care studiază culturile și civilizațiile vechi și are ca obiect de activitate extinderea cercetărilor științifice asupra culturilor și civilizației din spațiul istoric al Levantului, leagănul religiilor abrahamice, al științelor, artei, culturii și democrației. Programele sale de cercetare sunt *Armenii în istoria românilor, Evreii în cultura românească, Istoria culturală a Balcanilor, Levantul, leagănul religiilor abrahamice, Textile și război în Europa și Mediterana de la preistorie până la antichitatea târzie*. În toamna anului 2023, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului s-a alăturat Fundației „Doina Cornea” în continuarea unui program de istorie recentă intitulat *Arheologia contemporană*, derulat de Centrul de Investigare a Crimelor Comunismului, al cărui inițiator este dr. Marius Oprea. Arheologia victimelor comunismului este un domeniu inedit de cercetare, dar și un demers cu un profund caracter moral şi creştin, căruia i s-au dedicat, alături de dr. Marius Oprea, dr. Gheorghe Petrov (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei), Ramona Mănescu (director la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui), Gabriel Rustoiu (director al Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia), Paul Scrobotă (Muzeul de Istorie din Aiud), Horațiu Groza (Muzeul de Istorie din Turda).

Departamentul „Istoria culturilor și civilizației Levantului” organizează *Școala anuală de studii bizantine și postbizantine*; *Școala anuală interdisciplinară de greacă veche, egiptologie și limbi orientale*; *Școala de vară de la Cetatea Carsium*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

În colecția *Studii de istorie a Levantului*, aflată sub îngrijirea Departamentului, au apărut până acum volumele: *Florica (Bohîlțea) Mihuț (coordonator), Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană* (2020)*; Tasin Gemil, Simona Deleanu (editori), Relațiile româno-turce în perioada modernă/Romanian-Turkish connections in modern times* (2022); *Ghiorghi Gaprindașvili, Istoria Georgiei. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea* (2022); Ana-Maria Răducan (coordonator), *Byzantium – An unending civilization* (2022);

Din seria de conferințe naționale și internaționale organizate de-a lungul celor șase ani de activitate, ne vom opri doar la cele pe care le considerăm semnificative prin simbolurile și consecințele lor.

Cercetări privind relațiile dintre România și Turcia în perioada 1878-2018

Conferința s-a desfășurat la București, în sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL), pe 25 septembrie 2018, și a fost organizată în parteneriat cu Institutul de Turcologie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Ambasada Republicii Turcia la București și Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). Lucrările conferinței au fost deschise de **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al ISACCL, prof. dr. **Ioan-Aurel Pop**, președintele Academiei Române, rector al Universității Babeș-Bolyai (2012-2020), E.S**. Osman Koray Ertaș,** ambasadorul Republicii Turcia la București în perioada 2014-2018, și **Yasemin Melez Biçer**, coordonatorul TIKA, iar prelegerile au fost susținute de istorici și specialiști turcologi precum prof. univ. dr. **Tasin Gemil**, prof. univ. dr. **Călin Felezeu,** **Mustafa A. Mehmed**, decanul turcologiei române, cercet. șt. dr. **Nagy Pienaru**, dr. **Claudiu-Victor Turcitu**, prof. univ. dr. **Liviu Țârău**, prof.univ.dr. **Valentin Naumescu.**

Lucrările conferinței se regăsesc în volumul editat de prof. dr. Tasin Gemil și dr. Simona Deleanu - *Relațiile româno-turce în perioada modernă/Romanian-Turkish connections in modern times* (2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Panait Istrati, scriitor român, scriitor levantin

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în colaborare cu Asociația „Prietenii lui Panait Istrati" și Asociația „Lingua Economica" propunea prin specificul său, la 15 ianuarie 2019, Ziua Culturii Naționale, o incursiune în seducătorul univers levantin al scriitorului Panait Istrati, dincolo de exegeza literară consacrată.

Vocația levantină, de „ciulin desrădăcinat", a acestui „pelerin al inimii", născut în cosmopolitul port dunărean Brăila în 1884, a fost foarte bine surprinsă de către prietenul său, Nikos Kazantzakis, care l-a menționat în romanul „Zorba Grecul". Panait Istrati, în vinele căruia curgea sângele kefalonit, și-a părăsit mama la 22 ani, pentru a începe un adevărat vagabondaj în lumea largă. A călătorit în 12 țări, printre care Egipt, Palestina, Siria, Turcia, Grecia, Franța, Italia și Elveția, ducând nu de puține ori o existență precară, la limita subzistenței, bucurându-se cu voluptate de toate bucuriile și amărăciunile unei vieți de om liber.

În aceste spații a auzit și istoriile orientale și poveștile Halimei, care i-au servit ulterior drept inspirație pentru operele din ciclul „Adrian Zografi". „Chira Chiralina", „Codin", „Mihail", „În lumea Mediteranei", traduse în aproape treizeci de limbi, sunt mărturii ale fascinației față de civilizațiile levantine, imortalizate în pagini pline de umanism. În acest cadru insolit și exotic de „lume largă" se desfășoară drama și tribulațiile unor personaje pătimașe, aflate adesea la marginea societății: români, greci, turci, egipteni, arabi sau evrei. În ciuda renumelui internațional și a succesului francofon de care s-a bucurat, Panait Istrati și-a revendicat dintotdeauna în scrierile sale rădăcinile naționale: *„Oricât de cosmopolit aș fi din naștere, de vagabond îndrăgostit de orizonturi nesfârșite, așa cum mă vedeți, rămân totuși: român, prin mamă și prin limbă și frumoasa mea Brăila; grec, prin tată și iubita sa patrida."*

Cetățenia europeană dincolo de Brexit

Brexit-ul a redeschis dezbaterile asupra granițelor deopotrivă istorice, politice și economice și asupra frontierelor sociale, juridice și culturale. Acest context generează noi orizonturi de analiză și reflectare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru statele din Estul Europei, state care experimentează de aproape trei decenii exercițiul democrației. Conceptul de „Europă cu mai multe viteze” impune regândirea nu doar a funcționării instituționale a uniunii, ci și a mecanismelor de integrare în uniune. În același timp, se nasc noi provocări datorate populismelor sau manipulării diferențelor etnice, culturale și religioase. În acest sens, crește rolul statelor membre ale UE, mai cu seamă al acelor state situate în zone cu o lungă tradiție în conviețuirea multietnică, așa cum este cazul țărilor din sud-estul Europei.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a organizat atelierul exploratoriu intitulat „Redefinind frontierele într-o Europă cu mai multe viteze – reflecții asupra provocărilor societale și culturale în Sud-Estul Europei” în cadrul seminarului internațional desfășurat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), la 7 martie 2019. Evenimentul a reunit experți din Ministerul Afacerilor Externe, Fundația ECIT (European Citizens’ Rights, Involvement and Trust), Universitatea din București și SNSPA. În cadrul discuțiilor au fost abordate aspecte privind valorile comune ale Uniunii Europene, izvorâte dintr-o istorie îndelungată, identitatea culturală la nivelul Europei de Est, diplomația ca soft-power, cooperarea educațională în vederea redefinirii Europei.

Colocviul internațional „Globalizarea ideilor revoluționare inspirate de Napoleon: Anii 1820 din Balcani până în Cordillera”

Organizatorii acestui colocviu de mare ținută, pregătit pentru anul 2020, dar reprogramat din cauza pandemiei COVID-19 în 2021, au fost **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (INALCO - Institut National des Langues et Civilisations Orientales), **Florica (Bohîlțea) Mihuț** (Universitatea din București și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului), **Nicolas Pitsos** (INALCO).

Colocviul a fost organizat în patru sesiuni: *Actori-mediatori ai ideilor revoluționare, Percepțiile presei asupra mișcărilor revoluționare, Paradigme și experiențe revoluționare, Științele în slujba proiectelor revoluționare*. Acestea au urmărit transmiterea și influența ideilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

revoluționare în întreaga Europă, dar și în America Latină, odată cu pierderea coloniilor puterilor europene. Au fost investigate imaginea revoluționară a Greciei, care reprezenta pentru Europa idealul antichității clasice, nașterea conceptului de națiune, mai ales în țările balcanice, dar și în Principatele Române, rolul presei internaționale, al tiparului, al învățământului și al teatrului în afirmarea identității și culturii naționale.

Conferențiarii au fost distinși profesori și cercetători din Franța și România: **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (INALCO); **Anne Couderc** (Universitatea Paris 1 Panthéon Sorbonne), **Peter Hicks** (Fundația Napoleon); **Ligia Livadă** (Universitatea din București); **Anne-Laure Brisac** (Biblioteca Națională a Franței); **Joëlle Dalègre** (INALCO); **Özgür Türesay** (École Pratique des Hautes Etudes); **Sacha Marković** (Universitatea Paris IV-Sorbona, ISP Nanterre); **Radu Nedici** (Universitatea din București); **Geneviève Verdo** (Universitatea Paris 1 Panthéon Sorbonne-UMR 8168 Mondes américains); **Daniel Gutiérrez Ardila** (Université Externado de Colombia); **Bernard Lory** (INALCO); **Nicolas Pitsos** (INALCO). Profesorul **Robert Frank** (Universitatea Paris 1 Panthéon-Sorbonne) a participat în calitate de keynote speaker.

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) a fost reprezentat de președintele Consiliului Științific, prof. univ. dr. **Emil Constantinescu**, directorul general **Luiza Popa** și dr. **Ana-Maria Răducan**. Luiza Popa a prezentat comunicarea *Renașterea națională în Principatele Române. Influențele franceze (1821-1866),* iar Florica (Bohîlțea) Mihuț și Ana-Maria Raducan, comunicarea *Sensibilități culturale, decizii politice la începutul secolului al XIX-lea*.

Volumul conferinței, editat de Mădălina Vârtejanu-Joubert, Florica (Bohîlțea) Mihuț și Nicolas Pitsos, este în curs de apariție la editura franceză Classiques Garnier.

Patrimoniul multietnic din Galați

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului s-a alăturat Institutului Național al Patrimoniului într-un proiect desfășurat în perioada mai–decembrie 2022, intitulat „Patrimoniul multietnic din Galați", având ca scop documentarea și promovarea celor mai importante

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

obiective arhitecturale aparținând comunităților etnice (greacă, evreiască, armeană, bulgară, turcă, germană, italiană, franceză, lipoveană) prezente în orașul dunărean. Rezultat al unei cercetări în arhive și pe teren, care a urmărit evoluția unor clădiri cu funcție publică sau privată, precum case, spitale, școli, lăcașuri de cult, hoteluri, proiectul s-a încheiat printr-o expoziție vernisată la 12 ianuarie 2023 în sălile Muzeului de Istorie „Paul Păltănea".

Compusă din 22 de panouri ce prezintă evoluția celor mai importante monumente de arhitectură ale diverselor grupări etnice, care au marcat istoria orașului, construite în special de la mijlocul secolului al XIX-lea, până la finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, expoziția „Patrimoniul multietnic din Galați" și-a propus să evidențieze posibilitatea promovării acestuia prin crearea unor trasee culturale și introducerea lor într-un circuit turistic sistematic.

Dialogul artelor monumentale – pledoarie pentru înțelegerea spațiului sacru

Simpozionul *Dialogul artelor monumentale*, organizat de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în parteneriat cu Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul" a Universității din București, odată cu prezentarea expoziției cu același nume, vernisată în preajma sărbătorilor pascale ale anului 2023, reprezintă o pledoarie pentru înțelegerea spațiului sacru ca întreg unitar, într-un dialog fecund interdisciplinar despre semnificația picturii religioase, corelată cu spațiul material monumental pe care aceasta îl împodobește, fie că este vorba despre o biserică, o carte sau o instituție.

Temele abordate în cadrul simpozionului au fost sistemele de clasificare și rolul picturii monumentale, evoluția diacronică a picturii între sacru și profan, sistemul medieval sacrosanct de a înțelege lumea, decelat în hierotipii sau în ferecăturile unei cărți, etapele realizării uneia din frescele expuse în *Biblioteca* Institutului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conferința „Cercetări privind relațiile dintre România și Turcia în perioada 1878-2018", organizată în parteneriat cu Institutul de Turcologie al Universității Babeș-Bolyai, Ambasada Republicii Turcia la București și Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA), ISACCL, 25 septembrie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

La colocviul internațional „Globalizarea ideilor revoluționare inspirate de Napoleon: Anii 1820 din Balcani până în Cordillera", Luiza Popa, director general ISACCL, a prezentat comunicarea „Renașterea națională în Principatele Române", (INALCO - Institut National des Langues et Civilisations Orientales), Paris, 15 octombrie 2021

„Sensibilități culturale, decizii politice la începutul secolului al XIX-lea ", comunicare prezentată de conf.univ. dr. Florica (Bohîlțea) Mihuț și dr. Ana-Maria Răducan la colocviul organizat de INALCO în parteneriat cu ISACCL, Paris, 15 octombrie 2021

https://biblioteca-digitala.ro/ https://institutlevant.ro

„Panait Istrati, scriitor român, scriitor levantin", masă rotundă organizată la ISACCL în parteneriat cu Asociația „Prietenii lui Panait Istrati" și Asociația „Lingua Economica", 15 ianuarie 2019

„Dialogul artelor monumentale", simpozion și expoziție organizate la ISACCL, în parteneriat cu Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul" a Universității din București, 26 aprilie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Textilele și războiul în preistorie și antichitate. Întemeierea unei noi direcții de cercetare printr-o conferință internațională organizată la București

Liviu Iancu

Conferința internațională „Textiles and War in Europe and the Mediterranean from Prehistory to Late Antiquity”, **prima manifestare academică dedicată importanței materialelor textile în domeniul militar**, în preistorie și antichitate, a fost găzduită de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului la București, între 17 și 19 mai 2023. Scopul principal al inițiativei mele a fost acela de a reuni specialiști consacrați din două domenii de cercetare diferite, cel de o lungă tradiție al arheologiei și istoriei militare și cel mai recent, dar cu o dezvoltare extrem de rapidă, al textilelor preistorice și antice pentru întemeierea unei noi direcții în cercetarea istorică și arheologică: studiul materialelor și produselor textile folosite în conflictele din trecutul îndepărtat al omenirii.

Geneza

Ideea acestei conferințe unice până acum în mediul academic internațional s-a conturat treptat, pe măsură ce preocuparea pentru mercenarii greci din antichitate, tema tezei mele de doctorat, susținută în anul 2018 la Universitatea din București, m-a apropiat atât de chestiunea beneficiilor materiale urmărite de războinicii antici, cât și de cea a problemelor logistice cu care se confruntau armatele din vechime, unul dintre domeniile foarte importante, dar mai puțin cercetate în sfera largă a studiilor de istorie și arheologie militară. Cu un an înainte, în 2017, în colaborare cu Alina Iancu, specialistă în arheologia textilelor, susținusem o prezentare la Universitatea Carolină din Praga pe tema produselor textile luate ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pradă sau plătite ca tribut ori răscumpărare în antichitate, preocupare pe care am dezvoltat-o permanent de atunci încoace. În 2019, o a doua preocupare importantă, cea a organizării producției și achiziției de textile pentru luptătorii de meserie din antichitate, în special în bazinul estic al Mediteranei, s-a concretizat printr-o prezentare susținută la Granada, la cea de-a șaptea ediție a celui mai mare congres de studii asupra textilelor antice din spațiul mediteraneean, *Purpureae Vestes*, publicată ulterior în volumul de acte ale evenimentului.

În 2020, am devenit membru al rețelei europene științifice cu peste 200 de cercetători din 32 de țări **EuroWeb - Europe through Textiles: Network for an integrated and interdisciplinary Humanities**, finanțată de Asociația pentru Cooperare Europeană în Știință și Tehnologie (COST). Apartenența la EuroWeb mi-a permis aprofundarea studiilor în cele două direcții amintite și efectuarea primilor pași pentru ca această preocupare individuală să devină o nișă de studiu bine definită la nivel internațional. Astfel, o sinteză privind textilele luate ca pradă ori plătite ca tribut a fost trimisă spre publicare în 2021, fiind în curs de apariție în prestigioasa *Bloomsbury Encyclopaedia of World Textiles*. În mai 2022, am efectuat un stagiu de cercetare la Centrul de Cercetare al Textilelor (*Centre for Textile Research*) de la Universitatea din Copenhaga, cel mai important centru de acest fel din Europa, cu o bursă oferită cu generozitate de Fundația „Eugeniu Lozovan". Rezultatele acestei cercetări referitoare la aprovizionarea cu haine a armatelor republicane romane au fost prezentate în octombrie 2022 la a opta ediție a congresului *Purpureae Vestes*, care a avut loc la Atena, sub egida EuroWeb.

Ca recunoaștere a potențialului deosebit al acestei direcții de cercetare și a rezultatelor obținute în aprofundarea sa, comitetul de management al EuroWeb a aprobat în cursul anului 2022 organizarea unei conferințe pe tema specifică a materialelor textile și a războiului la București, la sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, și sprijinirea ei printr-un grant. În acest scop, potrivit regulilor EuroWeb, a fost inițiat un parteneriat cu Universitatea din Salento și cu cercetătorul Francesco Meo, la rândul său membru al acestei rețele COST, recunoscut pentru studiile sale privind producția de textile din antichitate din sudul Italiei. Mai mult, pentru pregătirea conferinței și a propriei prezentări în cadrul ei, pe tema textilelor cu utilizare militară luate ca pradă de război,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

comitetul de management al Euroweb mi-a acordat un grant pentru un stagiu de cercetare de scurtă durată (*Short Term Scientific Mission - STSM*), efectuat în ianuarie 2023 la Atena, la Centrul Elenic pentru Cercetarea și Conservarea Textilelor Arheologice (ARTEX). Nu în ultimul rând, în semn de recunoaștere a importanței conferinței, forul decizional al EuroWeb a decis ca la București să aibă loc, în același context, și alte două importante acțiuni: lansarea oficială a Atlasului Digital al Patrimoniului Textil European și reunirea semestrială a comitetului.

Conceptul

Plecând de la premisa enunțată de filosoful Heraclit din Efes în secolul al VI-lea î.e.n. potrivit căreia „războiul este tuturor părinte, tuturor rege", conferința și-a propus să exploreze validitatea acestei observații în privința folosirii textilelor în preistorie și antichitate. Pentru o mai bună aproximare generală a influenței pe care războiul l-a avut de-a lungul mileniilor asupra producției, achiziției și utilizării materialelor textile, mi-am propus, alături de Francesco Meo, în apelul pentru contribuții lansat în octombrie 2022 către cercetătorii potențial interesați, identificarea unor răspunsuri la următoarele întrebări esențiale: ce cunoștințe putem extrage din materialul documentar păstrat – surse scrise, vestigii și obiecte arheologice, mărturii iconografice – cu privire la obiectele și produsele textile utilizate de războinicii preistorici și antici?; ce efecte au produs necesitățile armatelor din vechime asupra sistemelor sociale și economice de producție și achiziție a obiectelor din material textil?; a contribuit evoluția militară încă din preistorie și antichitate la inovația tehnologică în producția de textile?; au contribuit războaiele, raidurile și cuceririle militare la schimbarea modelelor de utilizare a materialelor textile?

Demersul științific a intenționat, așadar, de la bun început, să lărgească sfera de studii privind textilele preistorice și antice și către domeniul militar, în cea mai mare măsură neglijat, în același timp cu aprofundarea cunoștințelor despre logistica militară din vechime, relativ numeroase în privința alimentelor și remunerării, dar cvasi-absente în privința obiectelor textile. Subsidiar tematicii abordate, conferinței i-a fost atribuit încă din faza ei de concepție și un important rol de întemeiere și structurare a acestei direcții de studiu interdisciplinar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Am intenționat de la bun început ca prin lucrările manifestării științifice de la București să contribuim, pe de o parte, la conturarea unei radiografii corespunzătoare a realizărilor din acest domeniu profund specializat până la momentul actual, precum și la stabilirea celor mai promițătoare direcții de studiu în viitorul apropiat și mediu.

Participarea academică și desfășurarea lucrărilor

La apelul pentru contribuții au răspuns **26 de cercetători din 11 state europene și extra-europene** (**Italia, Spania, Portugalia, Marea Britanie, Franța, Germania, Polonia, Bulgaria, Turcia, Israel** și **Tunisia**), fiind anunțate în total 20 de prezentări. Programul conferinței a fost divers nu doar din perspectivă geografică și tematică, dar și din punct de vedere al profilului cercetătorilor participanți: de la nume deja consacrate în studiul textilelor și războiului din vechime, la tineri cercetători postdoctorali și doctoranzi promițători, dar și de la istorici și arheologi, la istorici ai artei și chiar până la ingineri. Astfel, evenimentul a contribuit inclusiv la crearea unei comunități de cercetători interesați de această direcție de viitor, comunitate caracterizată deopotrivă prin interdisciplinaritate și sustenabilitate. Prezentările au fost grupate în cinci sesiuni tematice: „De la veșminte și armuri, la frânghii și pânze: folosirea obiectelor textile cu rol militar și efectele campaniilor militare asupra achiziției și utilizării materialelor textile"; „Mantii pentru elite și uniforme de rând: iconografia obiectelor textile și costumului militar în Grecia și Cartagina antice"; „Taxe, tribut, contracte private ori lucrători specializați? Sisteme de producție și achiziție a veșmintelor și celorlalte obiecte militare necesare armatelor"; „Mantii pentru elite și uniforme de rând: iconografia obiectelor textile și costumului militar în Italia preromană"; „Mantii pentru elite și uniforme de rând: iconografia obiectelor textile și costumului militar în Imperiul Roman".

Prima zi a conferinței, miercuri, **17 mai 2023**, a debutat cu discursurile de deschidere ale celor doi co-organizatori și alocuțiunea de bun venit susținută de președintele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, profesorul Emil Constantinescu, care a subliniat vocația ISACCL de a găzdui asemenea evenimente deschizătoare de noi orizonturi în cercetare. Ele au fost succedate de cea dintâi prelegere

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

inaugurală, menită să prezinte perspectiva specialiştilor în textilele antice asupra temei generale a conferinței, intitulată „Textiles for war: archaeological evidence and approaches". Prelegerea a fost susținută de **Margarita Gleba**, profesor universitar la **Universitatea din Padova**, unul dintre specialiştii de top la nivel mondial care au revoluționat în ultimele două decenii arheologia producției textile în preistorie și antichitate. Prelegerea a inclus o excelentă trecere în revistă a diferitelor tipuri de materiale și obiecte textile utilizate în preistorie și antichitate, pe baza mărturiilor arheologice păstrate, şi o inventariere a metodelor interdisciplinare de studiu care pot ajuta la aprofundarea pe viitor a studiilor. În continuare, primele două sesiuni ale conferinței au abordat teme diverse care stau mărturie potențialului deosebit al acestei direcții inovatoare de studiu, fiind discutate: praştiile antice, ca arme deosebit de eficiente, încorporând materiale textile (**Emil Nankov**, cercetător științific principal la **Institutul de Arheologie din Sofia** al Academiei Bulgare de Științe, director academic al Centrului American de Cercetare din Sofia), armurile și veşmintele de in ale luptătorilor samniți din al treilea război împotriva Romei (**Gianluca Tagliamonte**, profesor universitar la **Universitatea din Salento**, director al Școlii de Specializare în Patrimoniul Arheologic „Dinu Adameșteanu", Italia), structura și rolul căptușelilor textile și din piele ale coifurilor romane din perioada imperială (**Fabio Spagiari, Elisabetta Malaman**, doctoranzi la **Universitatea din Padova**, Italia), reprezentările iconografice ale frânghiilor și pânzelor corăbiilor de război pe vasele pictate grecești (**Paulina Lebiedowicz**, masterandă la **Universitatea din Toruń**, Polonia), reprezentările de războinici și de arme pe uneltele utilizate în producția de materiale de textile din Grecia antică (**Alina Iancu**, cercetător principal la **Institutul Național al Patrimoniului** din București), aspectele tehnice ce pot fi deduse din descrierea costumului militar cartaginez **(Amine Hadj Taieb**, directorul **Institutului Superior de Artă și Artizanat din Sfax**, **Tunisia**).

A doua zi a conferinței, joi, **18 mai 2023,** a fost deschisă de prelegerea inaugurală cu titlul „Craft, design and ergonomics: on decorations, reinforcements and protections for Mediterranean panoplies", susținută de **Raimon Graells i Fabregat**, profesor universitar la **Universitatea din Alicante**, Spania, prezentând perspectiva dinspre arheologia și istoria militară asupra tematicii generale a conferinței. Prelegerea, fundamentată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pe o complexă interogare a datelor arheologice, în dialog cu mărturiile iconografice, a investigat cele trei funcții principale ale căptușelilor textile și de piele ale armamentului defensiv din antichitatea mediteraneeană: confortul luptătorilor și adaptarea armamentului la caracteristicile fizice ale acestora, protecția suplimentară a războinicilor, exprimarea unor mesaje politice, sociale ori culturale. Au urmat în aceeași zi, în cele două sesiuni tematice de dimineață și de după-amiază, prezentări centrate pe subiecte de mare interes, precum: prada de război și tributul ca surse de aprovizionare ale armatelor antice cu echipament militar textil (**Liviu Mihail Iancu, ISACCL**), activitățile de producție a materialelor textile în întăriturile romane din vestul Peninsulei Iberice în perioada republicană (**Francisco B. Gomes, Teresa Rita Pereira, Carlos Pereira, João Pimenta,** cercetători la universități și institute din **Lisabona**, Portugalia, și **Madrid**, Spania), furnizorii publici și privați de veșminte pentru trupele romane imperiale (**Iulia Dumitrache**, cercetător științific la **Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”** din Iași, România), sursele din care soldații romani își procurau haine, în mod individual, în timpul imperiului (**Kerstin Droß-Krüpe**, cercetătoare, Universitățile din **Kassel** și Bochum), costumul militar al populației din Daunia, în sud-estul Peninsulei Italice (**Francesco Meo**, conferențiar universitar, **Universitatea din Salento**), indicațiile privind ierarhia militară oferite de reprezentările costumelor unor personaje de pe un vas pictat antic, din sudul Italiei (**Carlo Lualdi**, doctorand**, Universitatea din Warwick**).

A treia zi a conferinței, **vineri, 19 mai 2023,** a consemnat alte trei prezentări, grupate în ultima sesiune tematică a evenimentului, care au tratat despre costumul militar roman reprezentat în sculpturi și basoreliefuri din Asia Mică (**Ergün Laflı** și **Maurizio Buora**, profesor universitar la **Universitatea Dokuz Eylül** din Izmir, Turcia, respectiv membru al Societății Friulane de Arheologie din Udine, Italia), identificarea ca soldați ori ca mineri, după costum, a unor persoane reprezentate pe stelele funerare romane de pe valea medie a râului Strymon din antichitate, azi în Bulgaria (**Philip Kolev**, cercetător, **Institutul de Arheologie din Sofia** al Academiei Bulgare de Științe, Bulgaria), aspectele ideologice de la baza creșterii frecvenței folosirii veșmintelor militare în reprezentările împăraților romani în turbulentul secol al III-lea e.n. (**Adrián Gordón-Zan**, doctorand**, Universitatea din Zaragoza**, Spania).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Această ultimă zi a debutat prin **lansarea oficială a Atlasului Digital al Patrimoniului Textil European,** una dintre cele două realizări port-drapel ale rețelei EuroWeb, ce întrupează cel mai bine deviza „Europa prin Textile”, prin reunirea într-un format digital atractiv și prietenos cu utilizatorul a imaginilor digitale a mii de obiecte arheologice din material textil sau folosite în producția și achiziția textilelor. Cu acest prilej, a fost lansat site-ul oficial unde atlasul digital poate fi accesat[5] și au fost susținute alocuțiuni de către membri din echipa care a construit acest important instrument, ca și de cercetători din conducerea centrală și din România a EuroWeb, printre care chiar liderul rețelei, **Agata Ulanowska**, profesor universitar la **Universitatea din Varșovia**, Polonia. Sub președinția celei din urmă a avut loc și ultimul moment din programul oficial al conferinței, întrunirea semestrială în format hibrid a comitetului de management al rețelei Euroweb, ocazie cu care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost vizitat și de alți reputați cercetători în afara celor implicați direct în conferința despre relația dintre război și materialele textile, în preistorie și antichitate.

Astfel, ideea inițială, izvorâtă din preocupările mele de studiu, a devenit concept, iar acesta s-a tradus mai apoi într-un nou înfiripat domeniu de cercetare interdisciplinară, care a început să capete substanță deopotrivă prin distinsul eveniment academic găzduit de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și prin consolidarea unei comunități de cercetători interesați de a dezvolta și pe mai departe această cale promițătoare.

Încununarea acestor pași de pionierat și încheierea firească a acestei prime etape de întemeiere va fi publicarea lucrărilor conferinței într-un volum la prestigioasa editură britanică *Archaeopress*, coordonat de Liviu Mihail Iancu și Francesco Meo. Volumul, deschis și altor cercetători care doresc să se alăture comunității apărute la București și, mai ales, colegilor care își anunțaseră intenția de a participa la conferință, dar nu au putut-o face, va fi, de altfel, cel mai bun ambasador pentru a răspândi această nouă preocupare academică, servită strălucit în luna mai de conferința organizată de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

[5] https://atlas.euroweb.uw.edu.pl/

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prezentarea cercetărilor referitoare la aprovizionarea cu haine a armatelor republicane romane la a opta ediție a congresului „Purpureae Vestes”, sub egida EuroWeb, Atena, octombrie 2022

Discursurile inaugurale ale conferinței internaționale „Textile și război în Europa și Mediterana din Preistorie până în Antichitatea Târzie, București, 17 – 19 mai 2023. În imagine: Emil Constantinescu și Liviu Iancu (ISACCL), Francesco Meo (Universitatea din Salento)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL, gazdă pentru 20 de cercetători din Italia, Spania, Portugalia, Marea Britanie, Franța, Germania, Polonia, Bulgaria, Turcia, Israel, Tunisia

Lansarea oficială a Atlasului Digital al Patrimoniului Textil European, una dintre cele două realizări port-drapel ale rețelei EuroWeb, la ISACCL, 19 mai 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Participanții la conferință ne descoperă tradițiile în vizita la Muzeul Țăranului Român, 17 mai 2023

Colegii și partenerii de la Muzeul George Severeanu, parte a Muzeului Municipiului București, au organizat un tur ghidat pentru cei 20 cercetători din străinătate

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Arheologia victimelor comunismului

Marius Oprea

Programul de arheologie contemporană este desfășurat în cadrul *Centrului de Investigare a Crimelor Comunismului* (CICCR), care funcționează ca departament al Fundației „Doina Cornea”, în parteneriat cu Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR) și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) și reprezintă o activitate de cercetare practică pentru recuperarea osemintelor și a memoriei victimelor regimului comunist, fiind vizate, în special, acele persoane care au fost executate fără judecată de către Securitate sau Miliție, precum și cele care au fost condamnate și apoi au decedat în timpul detenției în diferite închisori și lagăre de muncă.

Arheologia victimelor comunismului este un domeniu inedit de cercetare în cadrul științei arheologice din România, care a demarat, practic, în anul 2006, prin săpături efectuate în Cimitirul Săracilor de la Sighet. Astăzi, ca și atunci, în *Centrul de Investigare a Crimelor Comunismui* (CICCR) alături de mine sunt dr. **Gheorghe Petrov**, coordonator al echipei de arheologi (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei), **Paul Scrobotă** (Muzeul de Istorie din Aiud) și **Horațiu Groza** (Muzeul de Istorie din Turda), cărora li s-au adăugat în anii din urmă **Ramona Mănescu** (director al Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui) și **Gabriel Rustoiu** (director al Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia).

Acest demers nu are doar o valoare istorică ușor de dedus, prin reconstruirea materială a împrejurărilor uciderii unora dintre cei care s-au împotrivit comunismului, ci și un sens mult mai profund, moral și creștin, esențial pentru a înțelege caracterul societății românești de azi, pentru a-i descoperi mecanismele de funcționare și a încerca să reparăm răul făcut. Considerăm că trebuie mai întâi să dezgropăm morții comunismului,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru a-i putea face pe cei vii să privească cruzimea trecutului, nu numai prin prisma publicațiilor academice, ci și prin redarea lor către urmași și către o bună rânduială. În toamna anului 2023, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prin departamentul său de istorie, a devenit partener al acestui program.

Tipul nostru de cercetare implică o serie de activități complexe, care prevăd în mod obligatoriu o fază premergătoare, în care sunt incluse investigațile de teren în locurile unde au fost săvârșite crime de către organele de represiune ale fostului regim comunist. Sunt căutate și contactate rudele și urmașii victimelor, persoane contemporane cu evenimentele, uneori chiar martori direcți la săvârșirea crimelor, toți aceștia fiind audiați, declarațiile lor fiind înregistrate pe suport audio și video. Pe baza informațiilor obținute se încearcă stabilirea condițiilor în care au fost săvârșite omorurile, însă cel mai important lucru îl reprezintă căutarea și identificarea locurilor unde victimele au fost înhumate, în majoritatea cazurilor mormintele acestora, dintre care multe nu au fost marcate cu semne distinctive, fiind situate chiar pe locul execuțiilor, de obicei în afara localităților, în zone greu accesibile.

După instrumentarea teoretică a cazurilor de omoruri, urmează etapa de documentare în arhive și consultarea bibliografiei de specialitate. Se încearcă, pe baza mărturiilor adunate din teren și a informațiilor descoperite în documentele Securității, stabilirea persoanelor care au fost implicate direct sau indirect în producerea crimelor, urmând ca acestea să fie căutate și identificate în teritoriu, indiferent dacă se mai află sau nu în viață. Etapei premergătoare de investigații îi urmează pregătirea și înfăptuirea acțiunilor propriu-zise de căutare și deshumare a victimelor prin metode specifice arheologiei funerare. Nu în toate cazurile mormintele victimelor sunt descoperite, în unele situații pentru identificarea acestora fiind nevoie de mai multe campanii arheologice, chiar și acestea rămânând fără rezultat, fie pentru că memoria localnicilor e facultativă, fie pentru că documentele sunt lacunare. În fiecare caz, acțiunile de căutare, identificare și recuperare a victimelor sunt precedate de întocmirea unor sesizări penale, care sunt înaintate de obicei către Parchetele militare teritoriale. Conform legislației în vigoare, Parchetul are obligația de a asigura, prin specialiști din cadrul Poliției, cercetarea criminalistică în teren. După

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

recuperarea osemintelor este obligatoriu examenul de medicină legală. În cele din urmă, rămășițele pământești ale victimelor sunt predate rudelor și urmașilor acestora pentru a fi reînhumate creștinește.

Statistica cercetărilor arheologice

I. Victime descoperite și deshumate:

+ Locuri cercetate: **25 /** Victime ale asasinării de către Securitate, prin împușcare, care au fost deshumate și redate familiilor: **43 /** Campanii arheologice: **28**
- Gropi individuale cu o singură victimă: **16** (Glodghilești, Satu Mare, Băiești, Dealu Capsei, Sălciua, Sântejude Vale, Gâlgău, Răchițele, Cufoaia, Verendin (2), Sângeorz-Băi, Bistra (2), Botoșani, Huși)
- Gropi comune cu două victime: **4** (Negrilești, Teregova, Sântejude Vale, Mesentea)
- Gropi comune cu trei victime: **2** (Feldru, Cricău)
- Gropi comune cu patru victime: **2** (Hălmăsău, Caransebeș)
- Gropi comune cu cinci victime: **1** (Bistra-Groși)

***** Județe în care au avut loc deshumări: **10** (Alba - 7 cazuri; Bistrița-Năsăud - 4 cazuri; Botoșani - 1 caz; Caraș-Severin - 4 cazuri; Cluj - 3 cazuri; Hunedoara - 2 cazuri; Satu Mare - 1 caz; Sălaj - 1 caz; Maramureș - 1 caz; Vaslui – 1 caz).

II. Victime căutate și negăsite:

+ Locuri cercetate: **10 /** Victime căutate: **34 /** Campanii arheologice: **16**
- Gropi individuale cu o singură victimă: **5** (Berbești, Mușca, Leșnic, Poi, Răchițele)
- Gropi comune cu două victime: **3** (Teregova, Tranișu, Năsăud)
- Groapă comună cu 10 victime: **1** (Arad)
- Groapă comună cu 13 victime: **1** (Cluj)

***** Județe în care au avut loc căutări eșuate: **7** (Alba - 2 cazuri; Arad - 1 caz; Bistrița-Năsăud - 1 caz; Caraș-Severin - 1 caz; Cluj - 3 cazuri; Hunedoara - 1 caz; Maramureș - 1 caz).

Total cazuri victime descoperite și nedescoperite:
- Locuri cercetate: **34** / Victime căutate: 77 / Descoperite: **43** / Nedescoperite: **34**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

III. Investigații în cimitire de lagăre și penitenciare:

- Locuri cercetate: **5** (Sighet, Aiud, Târgu-Ocna, Periprava, Gherla) / Camp. arheologice: **15**.
- Morminte cercetate: **196** / Morminte de deținuți descoperite: **123**.

IV. Investigații speciale:

- Locuri cercetate: **1** (Penitenciarul Aiud) / Campanii arheologice: **2**

Total campanii arheologice desfășurate: 61

Total locuri cercetate : 41

Total victime descoperite: 159

Colaborarea interdisciplinară în cadrul cercetărilor

Procedura de investigație a urmat câțiva pași, care au dus la succesul acțiunilor întreprinse. Ea a fost perfecționată de-a lungul timpului, atingând un standard procedural puțin variabil în momentul de față, și presupune mai multe etape.

Procedurile de primă sesizare și de verificare a sesizărilor

Este vorba de stabilirea cazurilor, pas care se realizează în două modalități: în urma sesizării noastre de către urmași ai celor dispăruți (uciși arbitrar, executați în urma unor operațiuni ale Securității sau morți în penitenciare și lagăre), urmată de verificarea afirmațiilor cuprinse în sesizare prin consultarea arhivelor în care se pot găsi confirmări ale datelor furnizate și, în urma depistării acestor situații (execuții/decese în locuri de detenție), prin autosesizarea noastră, în urma consultării arhivelor aflate la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. În ambele situații, se stabilește o relație de colaborare, deja rodată în timp, între experții de la CICCR și cei din cadrul Serviciului Cercetare de la CNSAS. În urma investigațiilor de arhivă, se caută fixarea a trei elemente: confirmarea dispariției sesizate; stabilirea împrejurărilor (eventuali martori, circumstanțe, autori ai faptei în cazul crimei – sau favorizatori – comandanți de penitenciar, lagăr, gardieni – în cazul morții într-un loc de detenție); stabilirea cu o cât mai mică aproximare a spațiului în care se află locul de înhumare a victimei/victimelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Verificarea în teren a informațiilor rezultate din procedura de primă sesizare

Această etapă constă în deplasarea la locația menționată în sesizare și în documente, în care se presupune că s-ar afla locul/locurile de înhumare. Aici se întreprinde o culegere de mărturii, prin mijloacele istoriei orale, de către specialiști din cadrul CICCR, de la persoane care fie au fost indicate în sesizare, fie au fost găsite la fața locului. În această fază se colaborează cu autorități publice locale (Primării, Poliție locală, Parohii, Prefecturi, iar în cazul în care este vorba de locuri de detenție încă funcționale, inclusiv cu autorități centrale: Administația Națională a Penitenciarelor. Au existat cazuri în care, încă din această fază, am colaborat inclusiv cu organe de cercetare penală, în special polițiști de la Crimă Organizată – comisarul-șef Cipiran Stoica - pentru identificarea/găsirea unor martori din teren, a căror identitate era cunoscută, dar nu și adresa la care puteau fi găsiți. Toate mărturiile adunate în această fază sunt consemnate tehnic și temeinic analizate, stabilindu-se o arie de cercetare practică în teren (periegheză arheologică).

Cercetarea arheologică primară (periegheza)

Este o muncă laborioasă ce presupune uneori efortul întins pe o perioadă lungă de timp al echipei de arheologi care lucrează/colaborează cu CICCR. După ce este identificat cât mai precis locul în care urmează să se efectueze cercetarea, se trece la pregătirea de șantier, în care se estimează necesarul forței de muncă, al resurselor, cât și acoperirea acestora, prin colaborarea cu autoritățile publice locale, găsirea de voluntari etc.

Demararea cercetărilor

Începerea propriu-zisă a cercetărilor pornește printr-un act de primă sesizare adresat organelor de cercetare penală (Direcția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului General), care cuprinde sintetizarea cazului ce urmază a fi cercetat, cu supoziția descoperirii unor urme de rămășițe umane și cu indicarea circumstanțelor morții persoanei/persoanelor ale căror rămășițe ar putea fi găsite. Parchetul stabilește aria de competență în teren și desemnează procurorul care instrumentează dosarul. Derularea operațiunii de exhumare a victimei/victimelor se face după identificarea primelor semne că în situl cercetat se află îngropate acestea, prin anunțarea/sesizarea organului de cercetare penală cu competență în teren. Între

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

timp are loc decopertarea completă a sitului, prin scoaterea la iveală a rămășițelor umane de către arheologi, prin mijloacele și tehnicile specifice, desenarea, fotografierea și măsurarea lor in-situ, fără altă intervenţie. Urmașii victimelor sunt invitați la fața locului în vederea săvârșirii unui serviciu religios, care se oficiază înaintea acţiunii de exhumare, efectuată de către criminalişti şi medici legişti, cu asistenţa arheologilor.

Cercetări ulterioare exhumării

Este vorba de examinarea antropologică și medico-legală a rămășițelor umane pentru stabilirea vârstei, sexului și a cauzei morții. Concluziile sunt comunicate atât organelor de cercetare penală, cât și urmașilor celor găsiți în siturile cercetate. Se eliberează autorizația de înhumare și, în urma ordonanței procurorului, urmașii pot proceda la aceasta. În unele cazuri, reînhumarea s-a făcut inclusiv cu onoruri militare, în locuri comemorative speciale.

Cercetarea penală

Este derulată de către procuror, ca urmare a procesului verbal semnat la fața locului, cu privire la identificarea unor rămășițe umane, încheiat de către acesta și reprezentanții CICCR, criminalist, legist şi martori. Rezultatele ei sunt întodeauna comunicate Centrului de Investigare a Crimelor Comunismului. Formele de valorificare a cercetărilor sunt variate și încep de la diseminarea în presă (acest tip de investigații bucurîndu-se de o largă atenție) și realizarea de filme documentare cu privire la cazurile investigate. Se încheie cu valorifcarea în studii științifice de profil (arheologie, criminologie, jurisprudență etc.) și prin valorificarea muzeală a inventarului funerar, în cazul unei expoziții itinerante realizate de CICCR sub numele de „Numitorul comun – moartea. Arheologia victimelor comunismului în România", în care sunt expuse fotografii de pe parcursul exhumării, fotografii și obiecte de familie ale victimelor etc. Expoziția s-a bucurat de un larg succes, fiind găzdită până în prezent de muzee din majoritatea marilor orașe ale țării, iar în străinătate de expoziția internațională „Comunismul în Europa de Est", care a avut loc la Praga (Cehia), în noiembrie 2009.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Deschiderea unor noi șantiere arheologice

Intenția noastră este de a investiga, instrumenta și rezolva noi cazuri de omoruri săvârșite de reprezentanții instituțiilor represive ale statului comunist în perioada anilor 1948-1958, precum și continuarea unor cercetări începute pe locurile unde au fost îngropați foștii deținuți politici morți în Penitenciarele de la Târgu-Ocna, Aiud, Periprava, ca și deschiderea unor șantiere noi la Gherla, Botoșani și, mai ales, în perimetrul fostelor lagăre din Balta Brăilei (Salcia, Frecăței, Agaua), unde au fost identificate deja asemenea situri. Referitor la cazurile din prima categorie, urmărim obținerea de informații, precum și descoperirea mormintelor și recuperarea osemintelor unor persoane ce au fost încadrate în unele organizații de rezistență armată anticomunistă, care au fost ucise în urma unor confruntări directe cu trupele de Securitate. În cadrul aceleiași categorii, avem în vedere și unele victime care au făcut parte, cu precădere, din elita rurală a țării, arestate de Securitate și apoi executate fără judecată. Ne propunem, în continuare, cartarea tuturor coloniilor de muncă și identificarea cimitirelor fostelor lagăre de muncă dobrogene, inclusiv cele unde au fost înhumate victimele decedate la Canalul Dunăre-Marea Neagră, până în anul 1989. În anul 2024, în mod specific, cu sprijinul Insitutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, vom începe o amplă campanie, care se va întinde, probabil, pe trei ani, de exhumare a victimelor din lagărele de tristă amintire care au funcționat în fosta Baltă a Brăilei.

De ce sap. Mărturia mea

Reiau, la finele acestei prezentări teoretice și practice a programului de arheologie contemporană, pentru o mai bună înțelegere a resorturilor sale umane și creștine, un articol pe care l-am publicat pe fluxul de știri Mediafax, la 7 iulie 2021:

Începuturile

În 2006, am inițiat un program de cercetare inedit în România, ca de altfel, pe atunci, în majoritatea țărilor foste comuniste – cu excepția, din câte știu, a fostei Iugoslavii, unde au fost investigate gropile comune rezultate de pe urma masacrelor din timpul războiului recent –, l-am

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

denumit atunci „arheologie contemporană”. Acum, îl numesc mult mai aplicat: „Arheologia crimelor comunismului”.

De atunci încoace, inițiativa mea a fost „exportată” și la Institutul Memoriei Naționale din Polonia, unde acțiunile de exhumare a victimelor comunismului au luat un avânt mult mai mare decât la noi. În ceeea ce mă privește, am început prin cercetări în Cimitirul Săracilor de la Sighet, în încercarea de a găsi rămășițele celor morți în penitenciarul de tristă faimă de acolo. În fond, mai mult decât de un program de cercetare, aici este vorba de o căutare a poporului nostru pierdut, a celor morți în închisori sau uciși și îngropați prim marginile pădurilor, pe dealuri sau câmpuri, în genere nu departe de locul unde, din dispoziții arbitrare și fără vreo judecată, au fost asasinați de către Securitate sau Miliție.

Când am aflat că, grație donațiilor primite la Fundația „Doina Cornea”, care le primește în continuare în contul ei, cu specificația „pentru săpături”, pot spera ca acest proiect să continue, chiar să se extindă, și cât mai mulți morți se pot întoarce acasă, adică pot avea o cruce la căpătâi, am fost uimit. Și m-au copleșit amintirile. Povestea istorisită aici, care e și povestea ultimelor trei decenii din viața mea, are de toate: amatorism, poezie, întâmplare sau pronie, dar și academism și jurisprudență.

Am început aceste investigații arheologice stranii în vara târzie a anului 1992. Domnul ministru Babiuc anunțase că se va face „procesul comunismului” cu ceva vreme înainte, așa că prin februarie-martie începuse lumea să intre în fibrilație: autoritățile erau obișnuite să fie apostrofate la comemorarea Revoluției, dar doreau să arate ceva, anume că „autoritățile se implică”. Așa că, după ce Asociația Foștilor Deținuți Politici din România a depus un denunț la Procuratura Generală, în septembrie 1991, s-a creat, fără îndoială printr-o decizie politică similară cu aceea mai recentă a președintelui Băsescu de „condamnare a comunismului”, un fel de comisie informală, din care au făcut parte foarte mulți oameni, din tot felul de ONG-uri. Aceasta a funcționat vreme de vreo două luni în cadrul Procuraturii Generale, din partea căreia era delegat domnul procuror Eugen Vasiliu, șeful Direcției I-a de Cercetări Penale, până când lumea s-a plictisit.

Dezbaterile erau pe cât de furtunoase, pe atât de lipsite de finalitate. Dar nu mai puteam să stau deoparte. Era și epoca romantică a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pieței Universității, a unei libertăți abia câștigate. Am ajuns pe atunci foarte apropiat de Constantin Ticu Dumitrescu, printr-o stranie împletire a radicalismului cu gândirea rece. Stilul acesta comun, în care ura nu exista așa cum este îndeobște înțeleasă, dar era folosită ca injecție cu adrenalină pentru cei ce nu înțelegeau, sau pur și simplu doreau să uite, noianul de umilințe, abuzuri și crime la care regimul supusese poporul, ne-a fost de folos.

Atunci, astfel vaccinat, am avut prima întâlnire cu moartea sau, mai degrabă, cu durerea rezultată în urma ei. Eugen Vasiliu, șeful Direcției I-a din Procuratura Generală, m-a întrebat dacă pot să merg la Târgu-Mureș să ajut într-o investigație cu un om ucis în august 1950, un anume Kacso Stefan din Miercurea Nirajului, pentru că autoritățile nu sunt bine primite. Era un caz din celebrul „proces al comunismului”, despre care autoritățile tot vorbesc de la Babiuc încoace. Așa am ajuns un fel de procuror criminalist sub acoperire. Nu mi s-a decontat nimic; de dormit, am dormit două nopți la prozatorul și criticul Alexandru Cistelecan, în biroul său, pe o saltea binecuvântată, sub masa lui de scris, care se prelungea cu un picior așezat curmeziș când era să scrie și se așeza cuminte la somn când Sandu avea, pe atunci, musafiri de cazat. Sper să își fi schimbat, în acești ani, situația locativă; drept e că nu îmi fac prea mari speranțe și îmi e frică să îl întreb.

Ei, dar să mă întorc la mort. Kacso Istvan (sau, mă rog, Ștefan, cum cu osârdie îl transcriau autoritățile, după alte acte ale sale) era la începutul anilor ‘50, în Miercurea Nirajului, un om avut. Gospodarul de frunte al satului nu se putea împăca cu lumea nouă, așa cum o construiau comuniștii. Mi-l închipui în ultima lui dimineață, privind pe deasupra lanurilor de in de acolo, un răsărit de soare care face din lumină un ulei curat. Și atunci, în zori, s-a auzit GAZ-ul, mașina, singura care circula în vremurile acelea și care nu aducea vești bune: numai securiștii, milițienii și activiștii de partid aveau mașini. A fost urcat în ea, alături de cei doi fii ai săi. Ceea ce s-a petrecut trece de cuvinte. Kacso avea gospodărie bine închegată, băieți harnici și la propriile lor gospodării. Familia patriarhală ardelenească, unde sângele apă nu se face, a fost adunată laolaltă în celulele Securității din Târgu-Mureș.

Bătrânul, care se apropia de 70 de ani și șchiopăta de un picior,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

a fost adus după două zile înapoi la Miercurea Nirajului și împușcat la marginea satului, la intrare, în marginea lanului său de in. Ai săi, soția, băieții și fetele (dacă îmi aduc bine aminte, două fete), cu copiii lor mici, au fost ridicați și deportați în Bărăgan, iar gospodăriile și pământurile le-au fost confiscate. În casa lui Kacso s-a înființat sediul Gospodăriei Agricole Colective, la care, de frica morții, s-a înscris majoritatea sătenilor. Ai săi nu au apucat să îl vadă nici mort pe Ștefan Kacso: de la Securitatea din Târgu-Mureș au fost eliberați doar pentru a-și face bagajul deportării. După două zile, la marginea lanului de in, au fost chemați șase oameni să îl îngroape în câmp pe bătrân. L-au ridicat, l-au spălat de viermii și muștele din ochi, cu încuviințarea milțienilor care s-au dat și ei mai la o parte (era august, iar 1950 a fost un an cu arșiță) și l-au dus în câmp, unde au săpat o groapă puțin adâncă.

Pe acest om îl căutam, iar povestea istorisită mai sus, a crimei, o știam din plângerile depuse la Procuratură în „procesul comunismului”. Și, iată, prima mea experiență și primul mort negăsit, care explică orbirea autorității în raport cu suferința reală a omului. Am început să căutăm osemintele bătrînulului Kacso, la o jumătate de veac de la torturarea și uciderea sa. Sătenii au fost de mare ajutor: tineri cu lopeți și târnăcoape, preotul reformat în fruntea unui convoi ad-hoc, plutind pe rămășițele aceluiași lan de in, de astă dată proaspăt semănat. Am săpat, cred, în acea vară târzie, cam zece gropi, fără a-l găsi pe bătrîn. Eram conduși de domnul Buți, un bătrân învățător de 90 de ani, unul dintre cei șase care, sub amenințarea armelor securiștilor, îl îngropaseră pe Istvan Kacso. Dar bătrânul era orb.

Și așa, iată-mă, cum călătoresc pe câmpuri în căutarea poporului pierdut. Ceea ce e minunat este că, de la bătrânul Kacso încoace, se întîmplă din ce în ce mai des să îi găsim – căci, de atunci am „instituționalizat” căutările mele, prin crearea Insitututului de Investigare a Crimelor Comunismului și prin aceea că mi s-au alăturat în aceste căutări vechi prieteni din tinerețe, arheologi cu experiență.

Mentorul meu în deconspirarea crimelor Securității, de-a lungul anilor de început a fost, până la moartea sa, Constantin Ticu Dumitrescu. Cea mai dragă amintire a mea cu Ticu Dumitrescu este vizita noastră, în 1997, la Zidul Berlinului, și apoi întâlnirea cu pastorul Gauck, la invitația

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sa, un om carismatic, de la care am primit atunci lecții de neuitat. Între timp, prin țară, cum știm, lumea se schimbase. Peste răni se turnase nisipul nostalgiei. În acei ani am trăit din scris, ca ziarist la revista „Cuvîntul" și apoi corespondent al Europei Libere la București. Dar nu despre mine este vorba aici, ci despre resorturile care m-au adus într-o zonă a libertății interioare, acolo unde, sub cer, liberul arbitru nu este o întâmplare sau o neînțelegere, ci este pe deplin asumat, în prezența unei frumuseți nepieritoare și netrecătoare, dată de marea șansă de a deschide o cale nouă. Am plecat în căutarea poporului pierdut, a celor uciși și îngropați în locuri ascunse de criminalii lor din Securitate.

Saltul spre o sistematizare a acestor investigații, care multă vreme s-au mărginit la cercetarea documentelor și adunarea mărturiilor orale, s-a produs mai tîrziu. În noiembrie 2005, prim-ministrul Călin Popescu-Tăriceanu a făcut o vizită la Brașov. Acesta, așa cum aveam să-l cunosc mai târziu, neîncrezător în feudalismul partinic (adică trans-partinic) venise să ia legătura în teritoriu cu „activul de partid". Eu nu mă înțelegeam prea bine cu conducerea liberală locală, măcinată de certurile între fostul primar Ioan Ghișe și președintele filialei județene, Aristotel Căncescu. Dar la ședință m-am dus, fusesem ales, totuși, consilier local pe listele PNL. Fusesem și consilier al președintelui Constantinescu, între 1998 și 2000. Dar nu mai doream nimic. Sau, mai bine zis, nu credeam că se mai poate face, cu adevărat, ceva. Într-o doară, pentru că ni se spusese, aveam și un CV în buzunar. Nu am avut nevoie de el. Discuția a fost simplă: „Vino marți la mine la cabinet", mi-a spus domnul Tăriceanu. Asta se întîmpla într-o joi.

Marți m-am dus și am fost imediat numit consilier de stat și, în prima mea zi de muncă, am și prezentat prim-ministrului proiectul privind înființarea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Numele nu mi-a fost greu de găsit. Era, de fapt, împlinirea visului meu. În aceeași zi, la ședința de guvern de după-amiază, proiectul a fost aprobat, era 21 decembrie 2005. De atunci încoace, nici măcar o sincopă care a durat vreme de trei ani, când am fost dat afară de către Vladimir Tismăneanu de la Institut, nimic nu m-a împiedicat să plec, vară de vară, în căutarea poporului pierdut, a victimelor Securității. Și nici măcar aceasta de acum, de când, din februarie 2020, activitatea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

noastră nu se mai desfășoară, iarăși, sub egida IICCMER, ci a Fundației „Doina Cornea”.

Apel

Găsirea unui mort, cu grijă ascuns de criminalii săi, nu este ușoară. Alături de prietenii mei arheologi, Gheorghe Petrov, Gabriel Rustoiu, Horațiu Groza și Paul Scrobotă, am pus însă la punct o metodologie care dă roade. Fie că primim plângeri din partea familiilor celor uciși sau găsim urme ale asasinatelor în arhivele fostei Securități (aceste două elemente fiind complementare în deschiderea unei acțiuni de căutare a victimelor), rămâne fundamentală cercetarea de teren. Ne ajută și expertiza arheologică. În multe situații ne-a fost uşor, pentru că oameni ai locului sau urmașii au însemnat locul, atunci când s-a putut, cu o cruce; alteori, când mormântul nu este marcat, ne străduim, și de cele mai multe ori reușim, să găsim amprenta gropii săpate în pădure sau într-un câmp și să ajungem la osemintele victimelor. Dar se întîmplă, e drept, mai rar, să căutăm chiar săptămâni la rând și să nu găsim nimic. Nu ne resemnăm niciodată; ne spunem doar că mortul (sau morții) nu vor să fie găsiți, se simt bine acolo, probabil au fost îngropați într-un loc frumos.

Stranii și triste sunt slujbele din pădure sau de pe dealurile unde îi aflăm pe cei uciși. Sau cum a fost aceea din nisipurile fierbinți ale Peripravei. Nu s-a întîmplat niciodată ca de la căpătâiul celui mort să lipsească lumânarea și o slujbă. De fapt, acesta este rostul și împlinirea cercetărilor noastre, să punem mortul în rânduială. Abia apoi urmează expertiza medico-legală și cercetarea criminalistică, precum și cea penală, întotdeauna am fost asistați, cel mai des de procurori, care ne-au asigurat asistența juridică necesară și obligatorie. E măcar acesta un semn că statul își recunoaște și regretă crima. Dar împlinirea și bucuria noastră stă, în mod paradoxal, în lacrimi. În lacrimile urmașilor celor uciși, care își duc, după o jumătate de veac, morții în cimitir, cu o cruce la căpătâi. Astfel, putem fi fericiți la marginea unui mormânt, pentru că poporul pierdut se întoarce acasă.

Poți și tu, cel ce citești aceste rânduri, să dai o mână de ajutor pentru ca morții fără cruce ai comunismului să-și găsească liniștea. Donează „pentru săpături”, în conturile Fundației „Doina Cornea”. Nu cred că acești bani vor fi risipiți fără rost.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Suntem chemați de urmașii celor uciși să le aducem morții acasă. Am fost în ultimii 15 ani, cu sau fără sprijin de la Guvern, implicat într-un proiect moral și creștin care m-a acaparat. Eu și colegii mei arheologi nu cerem să câștigăm bani și glorie de pe urma morților comunismului, dar credem că trebuie să îi aducem acasă. Mulțumirea noastră sufletească în fața celor cărora le aducem osemintele părinților sau bunicilor, spre a fi așezate cum se cuvine, și recunoștința lor ar fi putea fi astfel îndreptată nu doar spre câteva persoane, ci față de voi, toți cei ce veți sprijini acest proiect. Mai avem, după o estimare aproximativă, să descoperim în jur de 10.000 de oameni uciși sau morți în închisori, care mai pot fi găsiți, din cei aproape un sfert de million de morți, cele mai multe oseminte ale victimelor fiind pe veci pierdute. Până acum, abia de ne apropiem de 200. Iar mulți dintre cei vii, urmași ai victimelor comunismului, încă își așteaptă morții acasă.

Și morții sunt, totuși, ieftini. Gândiți-vă la recunoștința celor vii, dar, mai ales, a celor care își doresc, de acolo, din cer, împlinirea ultimei lor dorințe: liniștea unei cruci și a unei lumânări aprinse la căpătâi.

„Arheologia contemporană", program de cercetare inițiat de dr. Marius Oprea, a cărui valoare istorică, prin reconstruirea materială a împrejurărilor uciderii unora dintre cei care s-au împotrivit comunismului, este însoțită de un sens mult mai profund, moral și creștin, esențial pentru a înțelege caracterul societății românești de azi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PATRIMONIUL NATURAL ȘI CULTURAL, ÎNTRE NECUNOAȘTERE ȘI IGNORARE

Dan Grigorescu

Protejarea patrimoniului natural și cultural al României, o temă care trebuie să depășească cadrul restrâns al specialiștilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Patrimoniul natural și cultural, sursă a dezvoltării durabile a regiunilor

Conferința-dezbatere cu tema „Patrimoniul natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor" s-a desfășurat în ziua de 8 iunie 2023 la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) în două sesiuni, cea de dimineață dedicată patrimoniului cultural, cea după-amiază dedicată patrimoniului natural. În cadrul primei sesiuni au prezentat sinteze ale unor studii de caz: dr. **Daniela Mihai** (Institutul Național al Patrimoniului, ISACCL); dr. **Mihaela Iacob** (Ministerul Culturii, ISACCL); dr. **Adriana Speteanu-Vasiliu** și dr. **Corina Mihăescu** (Institutul Național al Patrimoniului); dr. **Constantin Haită** (Muzeul National de Istorie a României, ISACCL): În cea de-a doua: conf.dr. **Marius Skolka** (Universitatea „Ovidius" din Constanța); dr. **Antoaneta Seghedi** (Institutul Național de Geologie și Geoecologie Marină – GeoEcoMar); dr. **Monica Macovei**, dr. **Dan Grigore**; dr. **Valentina Cetean** (Institutul Geologic al României); prof.dr. **Dan Grigorescu**, director științific al ISACCL. Cuvântul de deschidere i-a aparținut prof.dr. Emil Constantinescu, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

În intervenția mea de la începutul conferinței am arătat că, în România, noțiunea de patrimoniu național tinde a fi restrânsă doar la patrimoniul cultural, elocvent în acest sens este însuși numele Institutului Național al Patrimoniului, înființat în anul 2009, preocupat doar de problematica patrimoniului cultural. Din punct de vedere conceptual, susținut și prin modul concret de abordare, în cele mai multe țări, patrimoniul (unei regiuni, al țării întregi) cuprinde atât valorile naturii, cât și pe cele ale culturii. UNESCO a dezvoltat în ultimii ani modalități de abordare integrativă a celor două componente demonstrând, totodată, prin *Rețeaua Globală a Geoparcurilor*, capacitatea de susținere a dezvoltării durabile a regiunilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Conceptul de *patrimoniu* implică trei factori: valoare, care poate fi culturală, științifică, mobiliară sau imobiliară, tangibilă sau intangibilă, un proprietar (un *pater* – de unde vine denumirea de *patrimoniu*) și un moștenitor, către care proprietarul trebuie să transmită valoarea respectivă. Proprietarul poate fi o persoană, o comunitate locală sau dintr-o anumită regiune, întreaga națiune. UNESCO a introdus de peste 70 de ani noțiunea de valoare mondială - Patrimoniu mondial *(World heritage).* Pentru a fi recunoscută, valoarea patrimonială trebuie să treacă printr-un proces de evaluare și atestare și să aibă un statut juridic cu norme și responsabilități precise. În sesiunea de după-amiază am făcut o scurtă prezentare a stării patrimoniului geologic, parte a patrimoniului natural, arătând cauzele stării deplorabile a monumentelor și rezervațiilor geologice, care impune forurilor guvernamentale și structurilor create pentru administrarea patrimoniului național, măsuri concrete și imediate.

Patrimoniul național abordat prin integralitatea dintre natură și cultură

Emil Constantinescu, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

De la înființarea sa, în anul 2017, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință, desfășoară cercetări, organizează dezbateri, publică cărți și articole în domenii diverse ale istoriei și culturilor din spațiul istoric al Levantului - modalitate concretă de promovare a dialogului în vederea creării unei culturi a păcii, menită să stimuleze încrederea și colaborarea între oameni și organizații, să reducă sursele de conflict. Totodată, Institutul dezvoltă proiecte fundamentate

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pe abordarea interdisciplinară în domenii de stringentă actualitate, așa cum sunt protecția naturii, dezvoltarea durabilă a regiunilor, formarea profesională a studenților într-o mai strânsă legătură cu realitățile din teren.

Reprezentativ în acest context problematic este programul „Dobrogea – martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", desfășurat în colaborare cu Universitatea „Ovidius" din Constanța, în coordonarea profesorului Dan Grigorescu. Programul tratează, prin proiecte distincte, relația dintre mediul geologic și cel biologic în cercetarea naturii, conexiunile dintre geologie și arheologie în relația dintre natură și cultură în abordarea holistică. În proiectul „Patrimoniul natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor Dobrogei" este cercetată starea ariilor de protecție naturală și culturală: monumente și rezervații geologice, situri comunitare „Natura 2000", situri arheologice și culturale, folclorul și tradițiile numeroaselor etnii dobrogene, sunt propuse soluții de îmbunătățire a stării, în general precară și insuficient valorificată a acestor locuri și fapte, promovând dialogul dintre cercetători și autoritățile locale, gestionarii de drept ai valorilor patrimoniale. Strâns conectată acestui proiect este construcția unui geoparc UNESCO în Dobrogea, urmând experiența geoparcului creat cu aproape 20 de ani în urmă în Țara Hațegului, în care conlucrarea dintre profesori, cercetători și studenți, pe de o parte, autoritățile și investitorii locali, pe de altă parte, a avut un rol esențial.

Conferința de astăzi, dedicată patrimoniului național, cu cele două laturi ale sale, natural și cultural, va dezbate, în baza unor studii de caz, starea de conservare a valorilor care ilustrează bogăția naturală și culturală a unei țări, va propune soluții pentru o mai bună protecție și valorificare a acestor locuri și fapte, în beneficiul locuitorilor regiunilor ce dețin acest patrimoniu. Dorim ca acest eveniment să reprezinte începutul unor dezbateri dedicate patrimoniului național, desfășurate într-un cadru tot mai larg, care să conducă la conștientizarea importanței acestor locuri, implicit la soluții pentru o mai bună protecție și punere a lor în valoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Patrimoniul cultural, un tezaur național insuficient valorificat

Exemple de bune practici în valorificarea patrimoniului cultural

Daniela Mihai, Institutul Național al Patrimoniului, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Patrimoniul cultural este o resursă esențială pentru identitatea României și pentru dezvoltarea unei societăți prospere, bazate pe incluziune socială și participare, o resursă strategică ce trebuie să adauge comunității plus valoare economică, socială și culturală. România este o țară cu un patrimoniu extrem de divers și bogat, având clasate 30.143 de monumente istorice. De cele mai multe ori, aceste monumente sunt situate într-un peisaj natural excepțional, făcând din cunoașterea, protejarea și valorificarea acestora, un obiectiv strategic.

Ultimii anii, cel puțin în exercițiile financiare, 2014-2020, 2021-2027, au oferit și vor oferi posibilitatea atragerii de fonduri necesare pentru restaurarea, valorificarea și interpretarea monumentelor istorice. Principalul obiectiv pentru punerea în valoare a acestora este integrarea în circuite turistice naționale și europene, care, în cele mai multe cazuri, au adus sustenabilitate, coeziune socială și creștere economică. Turismul cultural este un factor major de creștere economică și dezvoltare locală. Pârghiile prin care se pot valorifica monumentele istorice sunt diferite și țin de cunoașterea și interpretarea acestui patrimoniu, de specificul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

locului și implicarea comunităților locale.

Amintim aici câteva exemple de bună practică în punerea în valoare a obiectivelor de patrimoniu cultural. Un prim exemplu este Conacul Hagianoff din Manasia, județul Ialomița. Proprietarul a asigurat fondurile necesare restaurării și integrării conacului într-o serie de evenimente culturale, rescriind istoria acestuia pornind de la datele istorice, implicând comunitatea și ajutând la dezvoltarea durabilă. Un al doilea exemplu este cel al Conacului lui Maldăr, județul Vâlcea. Situat într-un peisaj natural de excepție, foarte aproape de culele din Măldărești, conacul a devenit o locație foarte căutată. Un alt exemplu este cel oferit de integrarea unei clădiri monument istoric, clădirea primului spital militar din România, în Museikon, un muzeu al icoanei, care cuprinde două dintre cele mai valoroase colecții de artă veche românească. Aceste cazuri de bună practică exemplifică importanța punerii în valoare a monumentelor restaurate, precum și implicarea comunităților locale, prim pas spre asigurarea unei dezvoltări durabile.

Patrimoniul arheologic al României între reglementare și salvare

Mihaela Iacob, Ministerul Culturii, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Patrimoniul arheologic constituie o resursă de identitate națională, neregenerabilă și, totodată, una dintre cele mai vulnerabile categorii ale patrimoniului cultural în fața tendințelor de dezvoltare investițională. Acest fapt a determinat, în timp, un anume efort de reglementare legislativă și de construire a unor instrumente care să vină în întâmpinarea celor două tendințe: protejarea patrimoniului arheologic, pe de o parte, și dezvoltarea firească a societății

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

contemporane, pe de altă parte, astfel încât între cele două tendințe să se realizeze un modus vivendi. Considerăm necesară o incursiune în istoria protejării patrimoniului arheologic în România. Astfel, prima reglementare legată de protejarea patrimoniului construit apare ca urmare a înființării, prin Decretul nr. 1649/1864, a Comitetului Arheologic din România, iar prima încercare de inventariere primară a patrimoniului arheologic s-a realizat prin intermediul ***chestionarul arheologic*** *redactat de către Alexandru Odobescu și trimis spre completare învățătorilor din sate. Eforturile lui Odobescu au fost continuate de către Grigore Tocilescu și Pamfil Polonic, înregistrându-se topografic un număr impresionant de castre și cetăți din Oltenia și Dobrogea.*

Preocupări de a carta și inventaria situri și monumente istorice sunt documentate, în aceeași perioadă, și în provinciile românești Bucovina și Transilvania. Apreciem în mod deosebit, activitatea lui Karl Goos și Iulian Marțian de repertoriere a siturilor arheologice din Transilvania, respectiv publicarea, în 1894, de către Dionisie Olinescu, a lucrării Charta arheologică a Bucovinei.

Inventarierea oficială a patrimoniului construit, incluzând categoria patrimoniu arheologic, ia forma inventarelor și listelor monumentelor istorice/zonelor construite protejate, cu următoarea cronologie: „Inventarul Monumentelor Publice și Istorice din România" (1904); „Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R." (1955); „Lista bunurilor din Patrimoniul Cultural Național al Republicii Socialiste România (monumente istorice)-propunere 1978"; „Lista monumentelor istorice 1991-1992", nepublicată, baza documentară pentru „Lista monumentelor istorice, modificări și completări" și „Lista monumentelor istorice dispărute - modificări și completări", aprobate prin Ordinul Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2.314/2004, cu actualizări succesive în 2010 și 2015; „Lista zonelor protejate 2000", instituită prin Legea 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a – zone protejate.

După anul 2000, urmare a publicării Ordonanța Guvernului nr. 43 din 30 ianuarie 2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, au fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

instituite noi instrumente de evidență (Repertoriul Arheologic Național, administrat de către Ministerul Culturii prin Institutul Național al Patrimoniului), și s-a încercat implementarea unor proiecte de evidență informatizată a patrimoniului construit (Programul Național de Implementare a unui Sistem Informațional Geografic-GIS pentru protecția patrimoniului cultural imobil - arheologie și monumente istorice, eGISPAT), au fost create organisme științifice consultative în domeniu (Comisia Națională a Monumentelor Istorice), au apărut norme privind desfășurarea activității de cercetare arheologică sistematică și preventivă, iar ***Cronica Cercetărilor Arheologice****, a căpătat o apariție anuală realizând a radiografiere a activității de cercetare arheologică sistematică și, în mare parte, a celei preventive.*

În ciuda acestor eforturi, suntem încă departe de a avea o evidență bine pusă la punct a patrimoniului arheologic, iar în ceea ce privește instrumentele de protejare a acestuia și de control al respectării prevederilor legale există numeroase fisuri, fapt care îngrijorează și ar trebui să determine un efort susținut de reglementare în domeniu, în acord cu provocările contemporane.

Centrul Național de Informare și Promovare a Patrimoniului Cultural. Context, obiective și activități

Adriana Speteanu-Vasiliu, Institutul Național al Patrimoniului

Centrul constituie rezultatul implementării cu succes a proiectului In-Herit – Centrul Național de Informare și Promovare a Patrimoniului Cultural, derulat în perioada iulie 2020 - aprilie 2022. Institutul Național al Patrimoniului (INP) a îndeplinit funcția de promotor al acestui proiect, dezvoltat și prin contribuțiile partenerilor reprezentați

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de Norsk Håndverksinstitutt (Institutul Norvegian al Meșteșugurilor), Fundația Pro Patrimonio și Asociația Da'DeCe. Proiectul a fost finanțat prin intermediul granturilor furnizate sub egida Spațiului Economic European (SEE) 2014–2021, în cadrul Programului RO-CULTURA.

Principalele obiective ale constituirii Centrului au fost axate pe: dezvoltarea unei structuri permanente în cadrul INP, care să ofere servicii de informare și educare a publicului larg din România în domeniul patrimoniului cultural, conceptualizat dintr-o perspectivă transdisciplinară; creșterea accesului publicului la resurse informaționale viabile în contextul digital contemporan, alături de instrumente educaționale similare, referitoare la variate problematici și fațete ale patrimoniului, în sens general, la modalități optime de protejare și promovare; susținerea metodologiilor inovative de valorificare a patrimoniului prin manifestări artistice, expoziții, prin intermediul atelierelor educaționale pentru copii, adolescenți și tineri și a materialelor aferente, corelate standardelor contemporane; configurarea unei interfețe publice, facilitând, sub forma unui hub cultural, interconectarea reprezentanților instituțiilor publice și private, ONG-urilor, a experților din domeniul variatelor problematici ale patrimoniului, a publicului larg și a celui tânăr.

Printre rezultatele proiectului pot fi menționate aplicația și ghidul digital interactiv Salva - Monument (Pro Patrimonio), ghidurile și kiturile pedagogice referitoare la orașele București și Timișoara (Asociația Da'DeCe), o serie variată de conferințe, de asemenea interactive prin participarea publicului larg, incluzând evenimente organizate în Capitală și în orașele Constanța, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Brașov. În același sens, sub egida noului centru a fost organizat ciclul de prelegeri publice dedicate arheologiei concentrate pe epoca Antichității clasice greco-romane.

Concretizând demersul promovării tipologiilor de patrimoniu insuficient valorificate până în prezent în România, Centrul a facilitat diseminarea în spațiul public a unor proiecte dezvoltate în cadrul INP și axate pe patrimoniul feroviar și pe cel balnear, contribuind astfel la promovarea pe plan intern a unor categorii de patrimoniu susținute la nivel european.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Un element din „Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității". Aspecte ale salvgardării

Corina Mihăescu, Institutul Național al Patrimoniului

Patrimoniul cultural imaterial definit ca totalitatea practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoştinţelor, abilităţilor – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele şi spaţiile culturale asociate acestora – pe care comunităţile, grupurile sau, după caz, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural, reprezintă moştenirea vie, comoara genuină a unui neam. Această valoare inestimabilă face obiectul protecției Convenției UNESCO pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, pe care România a adoptat-o în anul 2005. UNESCO a considerat important ca fiecare stat să-și identifice valorile reprezentative ale culturii imateriale și să le propună pentru recunoaștere și salvgardare pe plan universal.

În anul 2012, „Ceramica de Horezu și tehnicile asociate producerii acesteia" a fost introdusă ca element în „Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO". Meritele aparțin atât meşterilor olari care conservă și perpetuează meşteşugul genuin din această vatră ancestrală, cât și cercetătorilor care și-au dedicat ani întregi campaniilor de cercetare în această zonă, realizând frecvente radiografii ale fenomenului, studii și volume dedicate acestuia. Stadiul actual al meşteşugului olăritului horezean este subiectul unor monitorizări multianuale, care analizează tehnicile tradiţionale de lucru în prezent și își propun identificarea pericolelor care amenință continuitatea transmiterii și performării meşteşugului în interiorul comunității. Nu mai puţin importante sunt manifestările ştiinţifice și demersurile expoziţionale organizate de organismele culturale de nivel naţional, județean sau local, care sunt decodate drept impulsuri determinante pentru perpetuarea acestui meşteşug ridicat la rang de artă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Considerații asupra stării de conservare a monumentelor Preistoriei din Dobrogea

Constantin Haită, Muzeul National de Istorie a României, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Dobrogea este un areal bine definit din punct de vedere al caracteristicilor mediului natural, dar și un spațiu distinct, în ceea ce privește locuirea din perioada preistorică. În cadrul teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră, pot fi individualizate câteva zone aparte, locuite încă din Preistorie. Cele mai multe situri paleolitice din Dobrogea sunt situate în Cheile Dobrogei, una dintre cele mai importante zone carstice. Cercetările arheologice, cu caracter restrâns la început, în perioada anilor 1950-1960, au dus în ultimele decenii la o cunoaștere detaliată și sistematică a locuirilor preistorice din zonă, dar și la o cercetare exhaustivă a depunerilor arheologice. În unele cazuri, siturile au fost distruse iremediabil, „depozitul” arheologic fiind epuizat.

O altă zonă, cu totul deosebită din punct de vedere natural, este cea tributară marelui fluviu, o zonă umedă caracterizată prin ostroave, insule, lacuri, bălți, râuri și canale temporare, dar și prin faleze de calcar, cum sunt Canaralele Hârșovei. Pe malul dobrogean al Dunării sunt situate unele dintre cele mai importante situri neo-eneolitice. Așezările și necropola de la Hamangia sunt bine cunoscute, reprezentând situri unice din această zonă a țării, tot aici situându-se și așezarea eponimă a culturii Cernavodă, manifestare culturală ce încheie perioada eneolitică și face trecerea către Epoca Bronzului. În ceea ce privește cultura Gumelnița, așezările de tip tell, adevărate monumente preistorice, cu totul de excepție în întreg spațiul istro-pontic, sunt foarte bine reprezentate. Alături de tell-ul de la Cernavodă, trebuie menționate cele de la Bordușani, Hârșova, Luncavița și Maliuc - Taraschina.

La fel de importantă în peisajul arheologiei românești este zona litorală a Mării Negre. Aici trebuie menționată așezarea eponimă a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

culturii Hamangia de la Baia, ce se învecinează cu un mic tell gumelnițean; la acestea se adaugă alte două așezări de acest tip, la Lunca și la Năvodari. Multe alte situri din Dobrogea, cu importanță patrimonială deosebită, pot fi valorificate nu doar științific, dar și educativ și cultural, prin conservare, amenajare și introducerea în circuitul turistic. Din păcate, multe dintre acestea au fost distruse complet sau parțial și sunt încă în pericol, fiind amenințate de factorul antropic și, mai rar, de cei naturali. O concluzie care s-ar putea desprinde din această prezentare are în vedere beneficiile abordării complexe, interdisciplinare, a proiectelor de protejare și punere în valoare a zonelor reprezentative pentru patrimoniul natural și antropic.

Patrimoniul natural în stare de criză

Monumente ale naturii biologice din Dobrogea

Marius Skolka, Universitatea „Ovidius” din Constanța

Monumentele naturii reprezintă unele din cele mai importante repere privind protecția unor specii sau habitate naturale. Însă, la o analiză mai atentă a legislației, apar o serie de lacune care dau naștere la interpretări care nu sunt cristalizate nici până în prezent. De regulă, atunci când ne referim la monumente ale naturii avem în minte fie anumite specii de plante sau animale – egreta mare, cocoșul de munte –, fie anumite formațiuni geologice – Babele, Sfinxul.

Pentru Dobrogea, lista speciilor incluse între monumentele naturii este consistentă, incluzând, în special, păsări care se întâlnesc în Delta Dunării: pelicanii (Pelecanus onocrotalus, Pelecanus crispus); călifarii (Tadorna tadorna, Tadorna ferruginea); piciorongul (Himantopus himantopus); ciocîntorsul (Recurvirostra avosetta); ambele specii de lebădă (Cygnus cygnus, Cygnus olor); lopătarul (Platalea leucorodia);

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ambele specii de egrete (Egreta garzetta, Chasmerodius albus), dar și specii în prezent dispărute din fauna României - vulturii pleșuvi negri și suri (Aegyphios monachus si Gyps fulvus); hoitarul (Neophron percnopterus). Mai apar ca monumente ale naturii țestoasa dobrogeană (Testudo graeca ibera) și țestoasa lui Hermann (Testudo hermanni). Dintre plante, cele mai cunoscute specii incluse pe lista monumentelor naturii sunt bujorii (Paeonia peregrina, Paeonia tenuifollia).

În ceea ce privește suprafețele de teren care intră sub umbrela monumentelor naturii, acestea sunt echivalate în prezent cu secțiunea a-III-a a legii nr. 5 din 6 martie 2000. Pentru Dobrogea, în această categorie intră Delta Dunării și Munții Măcinului, la care se adaugă 27 de arii protejate din județul Constanța și 24 din județul Tulcea. Între aceste arii protejate sunt incluse atât rezervații declarate încă din perioada interbelică, cum sunt rezervațiile Fântânița, Murfatlar sau Dunele de la Agigea, cât și zone de interes geologic cum sunt Peștera Movile sau Canaralele de la Hârșova. Cea mai mare parte a acestor suprafețe de teren sunt incluse în Rețeaua Natura 2000, care le asigură un statut de protecție la nivel european, chiar dacă uneori autoritățile locale ignoră valorile patrimoniale pe care, conform legislației, le au în administrare.

Cercetări privind patrimoniul geologic în INCDGeoEcoMar. Implicații privind geoturismul și legislația ariilor protejate

Antoneta Seghedi, Institutul Național de Geologie și Geoecologie Marină – GeoEcoMar

Cercetările privind patrimoniul geologic au început în GeoEcoMar în anul 2007 și continuă până în prezent. Primul proiect, PROMED - Arii protejate: evaluarea calității mediului în scopul valorificării resurselor naturale și al dezvoltării durabile locale (2007-2010), coordonat de IGR, în parteneriat cu GeoEcoMar, Universitatea din București și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INHGA, a avut în vedere rezervațiile naturale din parcuri naționale și naturale din jumătatea sudică a României. Au urmat, între 2009-2015, studii geologice și paleontologice în arii protejate din Carpați și Munții Apuseni. În anul 2018, GeoEcoMar a derulat proiectul „Evidențierea valorilor geodiversității și geoconservării siturilor Natura 2000 din Dobrogea", contribuind astfel la promovarea geoștiintelor la nivel național, proiect în care siturile au fost evaluate cantitativ și în urma căruia a fost publicat volumul „Dobrogea, patrimoniu geologic", accesibil online, care include și propunerea a zece noi geosituri.

Proiectul „Valorificarea și promovarea patrimoniului geologic din România prin elaborarea unei strategii de geoconservare unitare la nivel național (2019-2022)", a avut ca rezultat realizarea unei baze de date a celor 371 rezervații cercetate, evaluarea stării lor de conservare, precum și publicarea mai multor lucrări științifice. Proiectul s-a încheiat cu o conferință națională, „Rezervații geologice din România – evaluare, geoconservare, interpretare", la care au participat 41 de specialiști din universități și institute de cercetare. La workshopul organizat în cadrul conferinței, intitulat „Patrimoniul geologic: de la declarare la geoconservare", s-a constituit ***Coaliția pentru geodiversitate****, având ca principal obiectiv implicarea în realizarea politicilor publice din domeniul conservării patrimoniului geologic și geodiversității.*

Cel mai recent proiect al INCD GeoEcoMar, „Monitorizarea și evaluarea ariilor naturale protejate din geoparcurile UNESCO și geoparcurile aspirante din România și dezvoltarea unei platforme tip CITIZEN SCIENCE", își propune implicarea activă a cetățenilor în monitorizarea rezervațiilor geologice, geositurilor și siturilor culturale din teritoriile de dezvoltare durabilă. Având în vedere că în România geoconservarea se face în geoparcuri, proiectul va analiza și impactul social al geoturismului și managementului rezervațiilor și siturilor din geoparcuri asupra patrimoniul geologic.

La începutul lunii februarie 2023, pe site-ul Ministerului Mediului, Apelor și Pădurilor a fost afișat Proiectul de ordonanță de urgență privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, care, la sugestia Coaliției Natura 2000, cuprinde un capitol consistent privind conservarea geodiversității și crearea Comisiei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru Geodiversitate. Sintetizând observațiile membrilor săi, Coaliția pentru Geodiversitate a propus modificări ale mai multor articole din OUG, precum și ale atribuțiilor Comisiei pentru Geodiversitate.

Reglementări pentru situri și rezervații geologice – propuneri

Monica Macovei, Dan Grigore, Institutul Geologic al României

Un prim pas în reglementarea unui sit geologic îl reprezintă evaluarea preliminară care presupune utilizarea de metode moderne în vederea cuantificării. Aceste metode ar trebui traduse într-un model unitar – norme similare celor destinate clasării patrimoniului, adecvate însă domeniului geologic, eliminând, pe cât posibil, evaluarea subiectivă sau superficială. Analiza științifică trebuie completată și de criterii estetice, economice, culturale, ecologice și educaționale.

Fiecare sit, rezervație sau monument geologic necesită o fișă de evaluare actualizată periodic. Pentru unele obiective protejate acestea deja există, acolo unde custozii și-au asumat această sarcină. Acestea ar trebui realizate în format unitar și să fie centralizate, cum este cazul celor arheologice, reprezentând un sprijin pentru proiecte de amenajare și utilizare durabilă. Nu este de neglijat nici necesitatea efectuării unor operațiuni similare celor de descărcare arheologică și pentru domeniul geologic, acolo unde lucrări de construcție sau exploatare deschid aflorimente deosebite, unele dintre acestea fiind deosebit de importante, și păstrarea lor de asemnea. Acestea nu vin să blocheze activitățile economice, ci doar să conserve un minim de informație care, altfel, ar fi pierdută definitiv, mai cu seamă că există inclusiv mijloace informatice de stocare a informației (scanare 3D - realitate virtuală, GIS, etc.).

Toate aceste demersuri trebuie susținute legislativ, începând de la formarea personalului calificat, formarea echipelor de lucru și susținerea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

financiară a activităților (cercetare, conservare, descărcare, stocare, etc.); produsele rezultate, în funcție de importanța științifică, putând fi valorificate ulterior și geoturistic, sau chiar comercial, sprijinind dezvoltarea regională.

Instrumente de suport decizional de creștere a durabilității mediului și resurselor naturale

Valentina Cetean, Institutul Geologic al României

Cunoașterea arealelor care au un potențial natural ridicat de valorificare a devenit în prezent o direcție strategică pentru orice țară. În acest context, politicile din domeniul resurselor naturale și al mediului necesită corelarea cu politicile sociale aplicabile în arealele specifice de derulare a activităților de exploatare a acestora. Cele mai importante domenii privesc impactul acțiunilor de orice fel asupra populației ca întreg, dar și asupra grupurilor vulnerabile, a locurilor de muncă sau a incluziunii sociale, astfel încât să permită oferirea egalității de șansă pentru membrii comunităților din orice zonă.

Principalele instrumente de reglementare includ actele legislative și documentele normative cu aplicabilitate națională, indiferent dacă acestea sunt armonizate la nivel european sau au doar aplicabilitate națională, dar și hotărâri și decizii la nivelul unităților administrative teritoriale, județene sau locale. Aceste măsuri trebuie să aibă la bază note de fundamentare detaliate corespunzător, care depind în cea mai mare măsură de informația disponibilă, ușor accesibilă, dar și de capacitatea de sinteză și prelucrarea datelor de către elaboratori. Existența unor documente și rapoarte tehnice privitoare la resursele naturale de orice tip, inclusiv geologice, devine astfel esențială în corecta dimensionare a efortului financiar pentru valorificarea lor durabilă. Dacă, în ceea ce privește resursele naturale valorificabile direct, aspectul comercial al activității poate susține elaborarea unor studii detaliate, în cazul siturilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

geologice, declarate sau nu, situația este mult mai sensibilă. Siturile naturale, incluzând geositurile de importanță globală și națională au fost cuprinse în documente cu caracter legislativ și astfel beneficiază, cel puțin teoretic, de recunoașterea importanței lor în raport cu criterii general acceptate. Dar nu același lucru este general valabil în ce privește siturile de importanță locală sau siturile neincluse încă în vreun act normativ, și care necesită politici și măsuri specifice minimale de implementat pentru cunoașterea, protecția și prezervarea acestora.

Printre politicile și măsurile de aplicat se află: monitorizarea și evaluarea regulată a siturilor naturale; elaborarea de planuri de dezvoltare durabilă (echilibru între dezvoltare și conservare); dezvoltarea de programe educaționale și de conștientizare pentru conservarea biodiversității și a patrimoniului natural și cultural; elaborarea de reglementări și politici specifice pentru siturile de importanță globală, națională sau locală, care să asigure legal protecția și conservarea acestora, dar și măsuri clare de aplicare; dezvoltarea și derularea în parteneriate a programelor de cercetare și prezervare; monitorizarea respectării politicilor și măsurilor de conservare a siturilor de importanță globală, națională sau locală.

Patrimoniul geologic al României

Dan Grigorescu, director științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

În România, noțiunea de patrimoniu național este restrânsă la patrimoniul cultural, faptul cel mai elocvent în acest sens îl ilustrează Institutul Național al Patrimoniului, înființat în anul 2009 în cadrul Ministerului Culturii, a cărui preocupare exclusivă este patrimoniul cultural din domeniile arheologiei, arhitecturii, istoriei, bibliologiei, artei, etnografiei. În concepția mondială, patrimoniul național cuprinde atât domeniul valorilor naturii, cât și cele ale culturii, concepție susținută în modul cel mai expresiv și eficient de către UNESCO, care a dezvoltat

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în ultimii ani modalități de abordare integrativă a celor două componente, demonstrând totodată, prin „Rețeaua Globală a Geoparcurilor”, capacitatea de susținere a dezvoltării durabile a regiunilor. Sub presiune internațională s-a înființat și în România, în anul 2016, Agenția Națională pentru Arii Naturale Protejate (ANANP), subordonată Ministerului Mediului, cu scopul „de a administra unitar și eficient ariile naturale protejate și a asigura conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice”. De ariile protejate se ocupă și Agențiile pentru Protecția Mediului (APM), şi Gărzile de Mediu, constituite în toate județele, ambele în subordinea Ministerului Mediului. Această organizare complexă, cu mulți angajați, ar putea însemna o bună cunoaștere, protecție și valorificare a patrimoniului național, cu efecte benefice asupra educației, economiei şi turismului, dar în România situațiile concrete sunt departe de aceste deziderate.

Mă voi referi doar la o parte a patrimoniului natural, anume la cel geologic, reprezentat prin situri geomorfologice cu valoare estetică, situri geologice și paleontologice, prezente în toate cele patru principale categorii de arii protejate din sistemul Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii (IUCN), folosit și în România: parcuri naturale, parcuri naționale, monumente ale naturii, rezervații științifice. Dacă în cazul primelor două categorii, care dispun de o bună organizare managerială, cu responsabilități precise, în coordonarea Consiliilor Științifice, patrimoniul geologic este amenajat și întreținut corespunzător, în celelalte două categorii, monumente și rezervații geologice, situațiile sunt deplorabile în marea majoritate a cazurilor. În datele oficiale sunt listate 127 monumente geologice, unele dintre ele cu caracter mixt, geologic şi botanic, şi 276 rezervații științifice, geologice și mixte, multe dintre acestea lipsite de amenajări sau distruse complet.

În vederea îmbunătățirii situației patrimoniului geologic a fost constituit, în cadrul Comisiei Monumentelor Naturii a Academiei Române, un grup de lucru format din geologi de la universitățile și instituțiile cu profil geologic din țară, care a elaborat un plan de măsuri, defalcat pe regiuni, vizând cercetarea și evaluarea stării siturilor geologice, comunicarea cu autoritățile locale cu responsabilități în acest domeniu, precum și propunerea de noi rezervații geologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dezbaterea „Patrimoniul natural și cultural – sursă a dezvoltării durabile a regiunilor” a reunit specialiști din diverse domenii într-o abordare holistică și căutarea unor soluții de protejare și promovare, București, 8 iunie 2023

„Patrimoniul arheologic al României între reglementare și salvare”, temă aleasă de dr. Mihaela Iacob, cercetător științific I la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și consilier la Ministerul Culturii, pentru dezbaterea organizată de ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

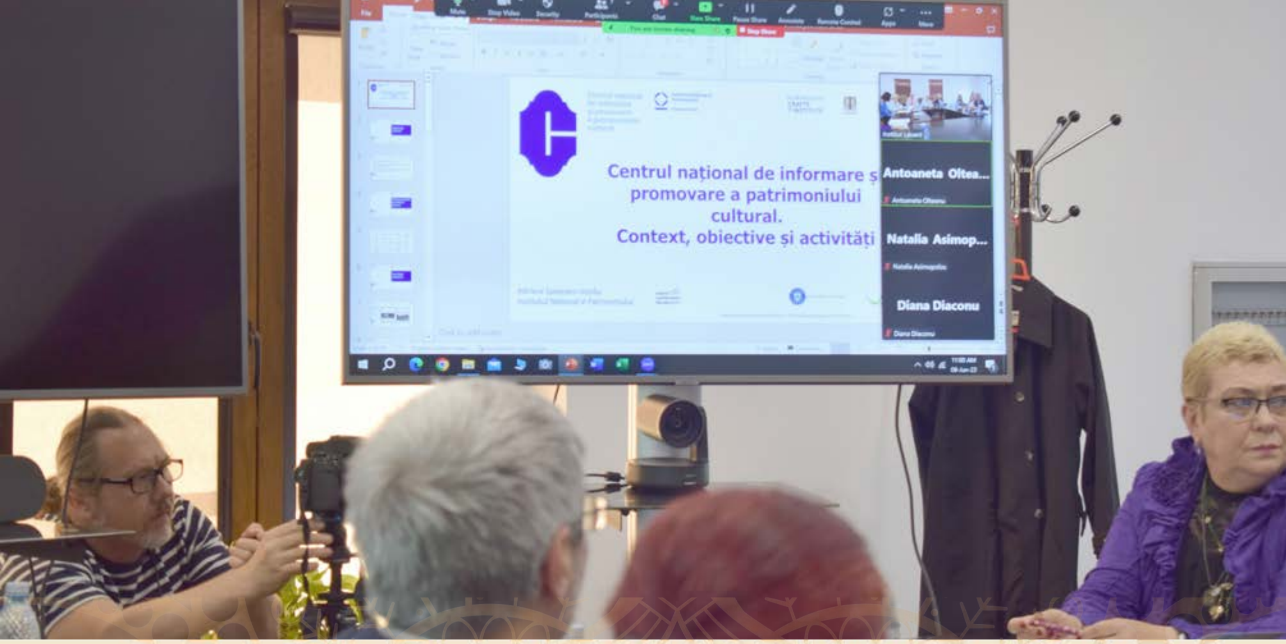

Centrul Național de Informare și Promovare a Patrimoniului Cultural constituie rezultatul implementării cu succes a proiectului „In-Herit”, derulat în perioada iulie 2020 – aprilie 2022

„Ceramica de Horezu și tehnicile asociate producerii acesteia” a fost introdusă în „Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO” în anul 2012. Dr. Corina Mihăescu (Institutul Național al Patrimoniului) prezintă acest studiu de caz

Conf.dr. Marius Skolka (Universitatea „Ovidius” din Constanța) participă online la dezbatere și prezintă starea monumentelor naturii din Dobrogea

Profesorul Dan Grigorescu anunță o nouă temă de dezbatere, pornind de la cercetările asupra patrimoniului geologic și implicațiile privind geoturismul și legislația ariilor protejate, prezentate de dr. Antoaneta Seghedi în numele unui grup de cercetători ai GeoEcoMar

ȘCOLI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ȘCOALA ANUALĂ DE STUDII BIZANTINE ȘI POSTBIZANTINE

Ana-Maria Răducan

Biserica „Buna Vestire" din Mănăstirea Moldovița, inclusă pe lista patrimoniului cultural mondial, alături de celelalte biserici pictate din nordul Moldovei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Școala Anuală de Studii Bizantine

REPREZENTĂRI ALE BIZANȚULUI ÎN ISTORIE, LITERATURĂ ȘI ARTĂ

11-19 septembrie 2018 • București, Constanța

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Reprezentări ale Bizanțului în istorie, literatură și artă

În anul 2018, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, preluând inițiativa unei școli de vară organizate cu un an înainte de Centrul Regional Francofon de Cercetări Avansate în Științe Sociale al Universității din București, a înființat *Școala anuală de studii bizantine și postbizantine*, care reunește anual profesori, cercetători, studenți, doctoranzi, pasionați de bizantinologie și studii conexe. Scopul este de a forma tineri cercetători, români și străini, prin facilitarea accesului la noile surse și metodologii din domeniu. Școala oferă experiența întâlnirii cu mari cercetători de renume mondial în domeniul studiilor bizantine și vizează crearea unei comunități de tineri bizantiniști, revitalizarea domeniului studiilor bizantine în România, valorificarea patrimoniului cultural romano-bizantin din regiunea Dobrogei și întărirea legăturilor profesionale și umane dintre profesorii și studenții români, pe de o parte, și cei din străinătate, pe de altă parte, prin formarea de parteneriate și de mobilități internaționale.

Prima ediție, cu tema *Reprezentări ale Bizanțului în istorie, literatură și artă* (11-19 septembrie 2018, București, Constanța), organizată în parteneriat cu Universitatea din București, Centrul Regional Francofon de Cercetări Avansate în Științe Sociale al Universității din București, Universitatea „Ovidius" din Constanța, Institutul de Știință, Cultură și Spiritualitate al Universității „Ovidius" din Constanța, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța și Fundația Română pentru Democrație, a reunit studenți din Rusia, Armenia, Moldova, Germania, Ungaria, Grecia, Cipru, Marea Britanie și Italia.

11 septembrie 2018. La ceremonia de deschidere, mesajul de bun venit al președintelui Consiliului Științific al Institutului de Studii Avan-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prof. dr. **Emil Constantinescu**, precum și cel al prof. dr. **Paolo Odorico**, de la Școala de Înalte Studii în Științele Sociale din Paris, directorul științific al primei ediții a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, s-au împletit armonios în evidențierea importanței și rolului acestei inițiative, constituindu-se în energice și captivante pledoarii pentru importanța studierii bizantinologiei, în particular, și a științelor umaniste, în general, în România și în lume. Mesajul erudit al prof. dr. **Ioan Pânzaru**, directorul CEREFREA-Villa Noël, care a organizat în 2017 prima ediție a Școlii, a evidențiat reflectarea Bizanțului în spațiul culturii franceze și punțile de legătură dintre cercetătorii români și francezi care s-au aplecat asupra domeniului bizantinologiei. S-au citit mesajele de felicitare și de susținere trimise de prof. dr. **Ioan-Aurel Pop**, președinte al Academiei Române, și de prof. dr. **Michel Kaplan**, de la Universitatea Sorbona. Mesajul prof. dr. **Bogdan Murgescu**, directorul Școlii doctorale a Universității din București, și al prof.dr. **Daniela Țurcanu-Caruțiu**, directorul Institutului de Știință, Cultură și Spiritualitate de la Universitatea „Ovidius" din Constanța, au reliefat eforturile întreprinse de cele două universități pentru susținerea *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*.

12 septembrie 2018. Ziua a fost dedicată conceptului consacrat de marele istoric Nicolae Iorga, *Byzance après Byzance*. Astfel, participanții au descoperit, cu încântare și fascinație, biserica și colecția de artă de la Mănăstirea Stavropoleos, care prelungește, prin formă și decorație, până în secolul al XVIII-lea, glorioasa tradiție a Bizanțului, Hanul lui Manuc, ultimul caravanserai din Europa, Curtea Veche, prima curte domnească din București, somptuosul Muzeu Național Cotroceni și Palatul de la Mogoșoaia, faimoasa ctitorie din 1702 a domnitorului Constantin Brâncoveanu, la curtea căruia a avut loc o adevărată Renaștere bizantină.

13 septembrie 2018. Participanții au vizitat sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, iar apoi s-au îndreptat spre situl arheologic romano-bizantin de la Durostorum (Silistra, Bulgaria), vechi centru militar și religios din Moesia, care a dat în secolul al IV-lea martiri precum Iuliu Veteranul, Daisie sau Emilian de la Durostorum. Ei au vizitat apoi muzeul de la Adamclisi, special conceput pentru a adăposti toate basoreliefurile și trofeul colosal din monumentul Tropaeum Traiani, dar și materialul arheologic descoperit în cetatea romano-bizantină din vecinătate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

14 septembrie 2018. Ziua a fost dedicată prelegerilor susținute în Sala pictată a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța de către profesorii **Charis Messis** (Școala de Înalte Studii în Științele Sociale, Paris) și **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel” din Salonic). Charis Messis a prezentat reperele, subspeciile instrumentele de lucru și dificultățile metodologice ale hagiografiei, sub semnul căreia s-a dezvoltat din Antichitatea Târzie o întreagă literatură în continuă evoluție. Eroul propus publicului bizantin – sfântul, cuviosul sau mucenicul – are o istorie plasată sub *specie aeternitatis*, care suscită interes și fascinație. Profesorul Semoglou a avut o prezentare referitoare la orașele fortificate bizantine, reconstituind totodată, cu migală și subtilitate, și istoria mozaicului din absida Mănăstirii Latomos (Hosios David) din Salonic.

15 septembrie 2018. Profesorul Athanasios Semoglou a evidențiat cu ingeniozitate profundul conținut hermeneutic și schema iconografică bogată din celebra reprezentare paleocreștină de la Hosios David, a lui Hristos înfățișat tânăr și fără barbă, în mandorlă. Conf. dr. **Adriana Cîteia** (Universitatea „Ovidius” din Constanța) a explorat noțiunea frontierei, atât în sens spațial, pur geografic, dar mai ales în sensul simbolic din imaginarul bizantinilor. Dr. **Gabriel Talmațchi** (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța) s-a axat cu meticulozitate asupra reprezentărilor iconografice de pe monedele bătute la Histria în perioada elenistică târzie. Potrivit autorului, efigia zeului Helios ar demonstra un cult oficial al zeului la Histria, dar și în celelalte orașe de la Pontul Euxin, care aveau legături comerciale cu insula Rhodos. La finalul zilei, masteranzii și doctoranzii au avut prilejul de a-și prezenta temele de cercetare și de a primi sugestii și informații de la colegi și profesori.

16 septembrie 2018. Participanții au avut ocazia de a vizita Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, gazda evenimentului, și de a admira artefactele din istoria milenară a Dobrogei, dar și Edificiul cu Mozaic, un monument unic în estul Europei, prin dimensiunile sale. De asemenea, domnul prof. dr. **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina, Grecia) a prezentat bazele domeniului paleografiei, disciplină prealabilă a filologiei și a criticii de text, oferind exemple reprezentative de tipuri de scriere, materiale și suporturi de scris.

17 septembrie 2018. *Școala anuală de studii bizantine și postbizantine* a continuat în monumentala Sală pictată de la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța sub semnul diversității de abor-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dări ale reprezentărilor bizantine. Prof. dr. **Polymnia Katsoni** (Universitatea „Aristotel" din Salonic, Grecia) a abordat cu eleganță subiectul fiscalității în Bizanţ, evidențiind de-a lungul secolelor privilegiul pe care îl aveau anumite categorii de indivizi sau anumite orașe, de a fi scutiți de plata taxelor. Prof. dr. Alexandros Alexakis (Universitatea din Ioanina, Grecia) a continuat cu prezentarea tehnicilor de descifrare a scrierilor bizantine, în timp ce prof. dr. **Paolo Odorico** (Școala de Înalte Studii în Științele Sociale, Paris), directorul ştiinţific al *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, a conferenţiat despre felul în care bizantinii, dar și bizantiniștii, își concep și exprimă propriile reprezentări literare, prezentând totodată o grilă de lectură care ține seama de audiența vizată de autorul bizantin și de contextul epocii. După prelegeri, masteranzii și doctoranzii au avut din nou prilejul de a-și prezenta temele de cercetare și de a primi sugestii și informații de la colegi și profesori.

18 septembrie 2018. Ziua a fost dedicată aproape în totalitate vizitării cetății Histria, sub ghidarea captivantă și erudită a conf. univ. dr. **Valentin Bottez** (Facultatea de Istorie, Universitatea din București). Șantierul arheologic de la Histria este unul din cele mai importante situri din România, atât prin calitate și cantitatea descoperirilor, cât și prin perioada istorică neîntreruptă pe care acestea o acoperă (sec. VII a.Chr. – sec. VII p.Chr.).

19 septembrie 2018. În ultima zi, participanții au putut audia prelegerea despre fiscalitatea în Bizanţ din secolele IX-XI a prof. dr. Polymnia Katsoni (Universitatea „Aristotel" din Salonic, Grecia) și pe cea dedicată artei bizantine creştine, susţinută de prof. dr. **Daniela Țurcanu-Caruțiu** (Universitatea „Ovidius" din Constanța), care a prezentat, în lumina icoanelor, universul bizantinilor ca fiind unul plin de culoare și pasiune. Prof. dr. **Dan Grigorescu**, directorul ştiinţific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, a încheiat lucrările *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, exprimându-și recunoștința față de oamenii și instituțiile care au făcut posibil evenimentul și totodată, nutrind speranța că proiectul Școlii va continua și în anii următori. La final, participanților li s-au înmânat diplomele de participare, într-o atmosferă festivă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Deschiderea oficială a primei ediții a Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine, sub direcția științifică a prof. ***Paolo Odorico*** *(École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris)*

Cursanții au descoperit biserica și colecția de artă de la Mănăstirea Stavropoleos, care prelungește glorioasa tradiție a Bizanțului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prelegerile primei ediții a „Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine” au fost găzduite de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța în „Sala pictată”

Diplome de participare pentru cursanții primei ediții a „Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine”

Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Școala Anuală de Studii Bizantine

Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației post-bizantine

5-13 septembrie 2019, București, Constanța

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației postbizantine

A doua ediție a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine,* cu tema *Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației postbizantine* (5-13 septembrie 2019, București, Constanța), organizată în parteneriat cu Universitatea din București, Universitatea „Ovidius" din Constanța și Școala Națională de Studii Politice și Administrative, s-a desfășurat sub coordonarea științifică a academicianului ***Răzvan Theodorescu***, vicepreședinte al Academiei Române și secretar-general al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene.

5 septembrie 2019. La deschiderea oficială a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, în prezența participanților la cursuri, a profesorilor invitați, din țară și din străinătate, a reprezentanților ambasadelor Franței și Greciei la București, precum și a unui public numeros alcătuit din studenți, doctoranzi, cercetători și profesori interesați de domeniul studiilor bizantine, au luat cuvântul prof. dr. **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prof.dr. **Magdalena Platiș**, prorector al Universității din București în domeniul Managementului Calității, și profesorul **Ernesto Mainoldi**, de la Universitatea din Salerno. Moderatorul sesiunii inaugurale, dr. **Cătălin Ștefan Popa** – Directorul Direcției Istoria culturii și civilizațiilor Levantului (ISACCL) –, dar și coordonatorul acestei ediții, a citit mesajul transmis de directorul științific al Școlii, academicianul **Răzvan Theodorescu**, iar prof. dr. Dan **Grigorescu** a dat citire mesajului transmis de prof. dr. **Sorin Rugină**, rectorul Universității „Ovidius" din Constanța, unul dintre partenerii evenimentului. Vorbitorii au subliniat importanța studiilor bizantine ca domeniu aparte în contextul amplu al peisajului academic și de cercetare național și internațional, precum și necesitatea unor programe de tipul *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în vederea creării unui cadru de dialog și interacțiune care să permită schimburi constructive de idei. Referindu-se la paradoxul temei din acest an, președintele Emil Constantinescu a arătat că „Stabilitatea reprezintă promisiunea, niciodată îndeplinită, făcută oamenilor de națiuni și imperii puternice prin propagandă, atât în trecut, cât și în prezent; este visul unei vieți într-o lume predictibilă, în pace și armonie. Schimbarea este, vrând-nevrând, o constantă a vieții noastre, care provoacă diverse feluri de a gândi, formule bine stabilite și modelează noi dimensiuni”.

6 septembrie 2019. Ziua a început cu prelegerea prof. dr. **Ernesto Mainoldi** (Universitatea din Salerno, Italia), care a evidențiat trăsăturile caracteristice ale filosofiei grecești și modul în care acestea s-au integrat în creștinismul răsăritean, pentru a realiza sinteza gândirii bizantine. Profesorul **Emanoil Băbuș** (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din București) a prezentat comunicarea cu titlul *Bizantini și latini în timpul domniei lui Alexios I Comnenul*. A continuat cu o vizită de documentare la monumente reprezentative de artă post-bizantină din București: Biserica Sfântul Ilie – Gorgani, Mănăstirea Stavropoleos, Curtea Veche, Hanul lui Manuc. Profesorul Băbuș, preot slujitor la biserica Sfântul Ilie – Gorgani, monument istoric, atestată în hrisovul lui Matei Basarab din 6 august 1639, a fost ghidul studenților participanți la această clădire bisericească. Ziua s-a încheiat cu prelegerea doamnei prof. univ. dr. **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris): *Iudaism din perioada romano-bizantină*, care a reliefat textualizarea realității și reificarea scrisului în perioada romano-bizantină, prin exemple preluate din cărțile Talmudului.

7 septembrie 2019. Programul la Constanța a început cu prânzul la Arhiepiscopia Tomisului, unde participanții au primit cuvânt de întâmpinare din partea IPS Teodosie Snagoveanul. După masă, grupul a vizitat Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel, construită în stil neobizantin la sfârșitul secolului al XIX-lea, înconjurată de un mic parc arheologic, unde s-au descoperit ziduri ale cetății Tomisului și moaștele celor patru martiri uciși în Tomis: Zotic, Atal, Camasios, și Filip. Vizita a continuat la Muzeul de Istorie Națională și de Arheologie din Constanța, cu un patrimoniu impresionant, din care enumerăm: șarpele Glykon – piesa unică, repre-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

zentând o zeitate din mitologia romană (sec. II d.Hr.), Grupul statuar Fortuna cu Pontos, divinități protectoare ale portului Tomis (sec. II-III d.Hr.), *aedicula* cu dubla reprezentare a zeiței Nemesis (sec. II d. Hr.), copia după mormântul hypogeu, datat la cumpăna dintre perioada romană și romano-bizantină și reprezentând scene de banchet, cu bogate decorații florale și animaliere. Prezentarea a fost oferită de dr. **Constantin Chera**.

8 septembrie 2019. Prof. dr. **Baukje van Den Berg** (CEU Budapesta) a prezentat comunicarea „Stabilitate și schimbare în literatura bizantină", reflectând asupra modului utilitar în care scriitorii bizantini din perioada medie s-au raportat la modelele literare din perioada antică. Dr. **Cătălin-Ștefan Popa**, cercetător în cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, a susținut prezentarea cu titlul *Creștinii și crearea granițelor dintre Bizanț și Persia în Antichitatea târzie*, care a dezbătut istoria conflictelor de la granițele Imperiului Bizantin și ale Imperiului Persan, în lumina surselor levantine. La finalul zilei, cursanții **Ștefan-Ioan Cianga** (drd. Facultatea de Istorie, Univ. Al. I. Cuza Iași) și **Alin Lupu** (drd., Facultatea de Teologie, Universitatea din București) și-au prezentat temele doctorale.

9 septembrie 2019. Cursanții au audiat prelegerile profesorilor **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina) și **Paraskevi Sykopetritou** (Universitatea din Viena). Profesorul Alexakis a dezbătut reprezentările create de hagiografie, ca disciplină pusă în slujba istoriei, având ca fir roșu dinamica dintre stabilitate și schimbare. Prezentarea oferită de dr. Paraskevi Sykopetritou s-a concentrat asupra abilității aristocrației bizantine de a reacționa și de a se adapta, din punct de vedere ideologic și cultural, la circumstanțele politice care au dus la căderea Constantinopolului în mâinile cruciaților latini, în 1204, și la exilul în Niceea. La final, masterandele **Zacharoula Kousouli** și **Olga Vlachou** (Universitatea Națională și Capodistriană din Atena, Grecia), au reîntregit tabloul perioadei medio-bizantine, prin prezentarea temelor de cercetare.

10 septembrie 2019. Ziua a debutat cu prezentarea profesorului Alexandros Alexakis, care a constituit partea a doua a prelegerii sale despre hagiografia bizantină din perioada târzie a Imperiului. În continuare, **dr. Ana-Maria Răducan** (ISACCL), a susținut prelegerea cu tema

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Granițele înțelepciunii în Biblioteca lui Photius, în care a evidențiat felul în care patriarhul Photius s-a raportat la varietatea de opere antice recenzate în *Biblioteca*, iar conf. univ. dr. **Ioan Dura** (Universitatea „Ovidius” din Constanța) a prezentat tema *Filosofie bizantină: Identitatea și continuitatea gândirii grecești și a teologiei patristice*, care a pus accentul pe punctele comune dintre filosofie și teologie. Cursanții **Iustina Barbu** (drd., Facultatea de Istorie, Universitatea din București) și **Daniar Mutalâp** și-au prezentat temele de cercetare.

11 septembrie 2019. În cursul celei de-a șaptea zi a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, cursanții au audiat prelegerile prof. univ. dr. **Tudor Dinu** și ale lect. univ. dr. **Manuela Dobre** (Universitatea din București). Prezentarea profesorului Dinu sa a fost însoțită de numeroase fotografii din arhiva personală, cu bisericile românești de epocă fanariotă, care au reconstituit o societate pestriță, dar plină de farmec, din veacul al XVIII-lea și din primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Lect. univ. dr. Manuela Dobre a prezentat modul în care abordarea ideologică a orientat perspectiva spațială a bizantinilor de la sfârșitul Imperiului. Prezentările au continuat cu alte temele de cercetare, din partea cursanților, conf. univ. dr. **Pinar Dinçer Serdar** (Departamentul de Istoria Artei, Universitatea Yozgat Bozok, Turcia), dr. **Antonio Pio di Cosmo** (Institutul Pontifical Oriental din Roma) și **Georgia Masaouti**.

12 septembrie 2019. Ziua a fost dedicată vizitării cetății Histria, sub ghidarea captivantă a domnului conf. univ. dr. **Valentin Bottez** (ISACCL/Facultatea de Istorie, Universitatea din București). În continuarea vizitei arheologice, participanții au audiat prelegerea sa, intitulată *Supraviețuire și integrare – cetățile grecești din Moesia Inferior și Împăratul*, o scurtă istorie a reacțiilor abile ale cetăților grecești de pe actualul teritoriu al României, în fața expansiunii romane, din perspectivă arheologică și numismatică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Deschiderea oficială a celei de-a doua ediții a „Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine", sub direcția științifică a academicianului Răzvan Theodorescu, București, 5 septembrie 2019

Curs la sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, susținut de profesorul Ernesto Mainoldi, de la Universitatea din Salerno, 6 septembrie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prelegerile celei de-a doua ediții au fost înscrise sub tematica „Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației postbizantine", Constanța, 8-11 septembrie 2019

Vizită la Histria, ghidată de conf.dr. Valentin Bottez (Universitatea din București & ISACCL), 12 septembrie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Școala Anuală de Studii Bizantine

Ediția a III-a

Cultura și spiritualitatea bizantină și postbizantină în Moldova, Valahia și Balcani

10-17 SEPTEMBRIE 2020

ONLINE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cultura și spiritualitatea bizantină și postbizantină în Moldova, Valahia și Balcani

Din considerente generate de pandemia de COVID-19, cea de-a treia ediție a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, cu tema „**Cultura și spiritualitatea bizantină și postbizantină în Moldova, Valahia și Balcani**”, a fost organizată în format online, în perioada 10-17 septembrie 2020, sub coordonarea științifică a conf. univ. habil. dr. **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris). Acest lucru a permis extinderea internațională a Școlii, profesorii și cercetătorii conferențiari fiind asociați la universități din Statele Unite ale Americii, Grecia, Germania, Franța, Austria, Italia, România, Republica Moldova: prof. univ. dr. **Claudia Rapp** (Universitatea din Viena, Academia de Științe din Austria); conf. univ. dr. **Ion Croitoru** (Universitatea „Valahia” din Târgoviște), dr. **Andreea Ștefan** (Muzeul Național de Istorie a României), prof. univ. dr. **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel” din Salonic), dr. **Grigori Simeonov** (Universitatea din Viena), lect. univ. dr. **Gina Scarlat** (Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați), prof. univ. dr. **Stratis Papaioannou** (Universitatea din Creta), **Dragoș Mîrșanu** (Departamentul de valorizare a tezaurului patristic, Mitropolia Moldovei și Bucovinei); dr. habil. **Mihai-D. Grigore** (Universitatea „Johannes Gutenberg” din Mainz), dr. **Adrian Dumitru**, (Universitatea din București), lect. univ. dr. **Manuela Dobre** (Universitatea din București), prof. univ. dr. **Zachary Chitwood** (Universitatea „Johannes Gutenberg” din Mainz), prof. univ. dr. **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina). O sesiune a fost dedicată doctoranzilor și tinerilor cercetători: drd. **Octavian Negoiță** (Universitatea din București), drd. **Ionuț Badea** (Universitatea din București), dr. **Andra Jugănaru** (Universitatea „Aristotel” din Salonic); dr. **Andrei Prohin** (Institutul de Istorie, Chișinău, Republica Moldova), dr. **Antonio Pio Di Cosmo** (Institutul Oriental Pontifical, Roma).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

10 septembrie 2020. Deschiderea oficială a avut loc în prezența președintelui Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, **Emil Constantinescu**, a **Î.P.S. Teodosie**, Arhiepiscopul Tomisului, a prof. univ. dr. **Bogdan Murgescu**, prorector al Universității din București, a conf. univ. dr. habil. **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris), directorul științific al celei de-a treia ediții a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, a prof. univ. dr. **Claudia Rapp** (Universitatea din Viena, Academia de Științe din Austria) și a coordonatorului proiectului, dr. Ana-Maria Răducan.

11 septembrie 2020. Seria prelegerilor a început cu comunicarea conf. univ. dr. **Ion Croitoru** (Universitatea „Valahia" din Târgoviște), *Activitatea tipografică din Târgoviște în limba greacă, la începutul secolului al XVIII-lea*. Acesta a evidențiat faptul că Țările Române au fost, pentru o lungă perioadă de timp, singurele care au folosit tiparul în sud-estul Europei, datorită autonomiei față de Imperiul Otoman. Dr. **Andreea Ștefan** (Muzeul Național de Istorie a României) a prezentat o selecție de artefacte, reprezentative pentru tema Școlii, din colecțiile Muzeului. Prezentarea a evidențiat relațiile privilegiate ale spațiului de la nord de Dunăre cu Imperiul. Centru politic, cultural, spiritual, acesta se reconfigurează de-a lungul intervalului adus în discuție, Imperiul Roman al Antichității târzii făcând loc celui medieval creștin și, în final, celui musulman al dinastiei lui Osman.

12 septembrie 2020. A treia zi a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine* a continuat cu prelegerea prof. univ. dr. **Athanassios Semoglou** (Universitatea „Aristotel"din Salonic), care a ilustrat arhitectura bisericii Sfântul Nicolae din Bălinești (județul Suceava), construită în sec. XV-XVI, care adăpostește unul dintre cele mai bogate și mai bine conservate ansambluri de fresce postbizantine din zonă.

14 septembrie 2020. Ziua a început cu prezentarea dr. **Grigori Simeonov** (Universitatea din Viena), care a accentuat importanța porturilor din sud-estul Europei și a *limes*-ului dunărean pentru Imperiul Bizantin, făcând o clasificare tipologică, precum și a surselor documentare care le menționează. A urmat lect. univ. dr. **Gina Scarlat** (Universitatea „Dunărea de Jos", Galați), a cărei expunere a ilustrat rolul educației enciclopedice formatoare a elitelor din secolul al XVIII-lea, bazată pe cultura clasică veche. A treia prezentare a fost cea a prof. univ. dr. **Stratis**

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Papaioannou (Universitatea din Creta), care a ținut un seminar magistral, în stil bizantin, de tipul întrebări și răspunsuri (*pros erotemena atta apokrisis*), despre literatura bizantină, cultura cărții și transmiterea învățăturii în Bizanț. La final, dr. **Dragoş Mîrşanu** (Departamentul de valorizare a tezaurului patristic, Mitropolia Moldovei și Bucovinei) a făcut trecerea de la cultura cărţilor în Bizanţ la cultura cărţilor autorilor bizantini din România secolului XXI.

15 septembrie 2020. Prin bogăția și varietatea prezentărilor, această zi a reprezentat un fascinant periplu interdisciplinar în cultura bizantină și postbizantină. Prima prelegere, cea a dr. habil. **Mihai-D. Grigore** (Universitatea din Mainz) l-a plasat pe domnitorul român Neagoe Basarab în perspectiva largă europeană a vremii, alăturându-l unor intelectuali iluștri, de diferite confesiuni, care au scris opere parenetice în aceeași perioadă de timp. La secțiunea dedicată tinerilor cercetători, drd. **Ionuț Badea** (Universitatea din București) a ilustrat aportul major pe care numismatica îl aduce în descifrarea evenimentelor istorice, arătând evoluția temelor și motivelor iconografice, în raport cu ideologia politică și religioasă a împăraților bizantini. Într-o prezentare plină de erudiție și acribie filologică, dr. **Andra Jugănaru** (Universitatea „Aristotel" din Salonic) a evidențiat din punct de vedere metodologic teoria rețelelor și importanța acesteia pentru o analiză interdisciplinară a colecțiilor de scrisori ale Părinților Capadocieni. Dr. **Andrei Prohin** (Institutul de Istorie, Chișinău, Republica Moldova), a prezentat în un manuscris slav unic din Moldova, puțin cunoscut, care păstrează cronica unui scriitor bizantin din secolul al X-lea, Simeon Logothetul, și care oferă o perspectivă eshatologică asupra lumii. Ziua s-a încheiat cu prezentarea dr. **Antonio Pio di Cosmo** (Institutul Pontifical Oriental din Roma), care a investigat, la nivel textual și vizual, rolul hainelor și al obiectelor decorative în spectacolul puterii oferit de Basileu pe ultimul drum.

16 septembrie 2020. În cea de-a șasea zi a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, dr. **Adrian Dumitru** (Universitatea din București) a prezentat încercările de reconstrucție a originalului grec pierdut al Cronicii lui Eusebiu din Caesarea, de la Scaliger la Schoene. Lect. dr. **Manuela Dobre** (Universitatea din București) a prezentat o comparație a surselor bizantine care vorbesc despre vlahi – Laonic Chalcocondil, Doukas, Sphrantzes, Critobul – evidențiind stereotipurile, motivele literare și rațiunile politice prin prisma cărora sunt

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

portretizaţi vlahii, adesea intraţi sub spectrul Celuilalt. Drd. **Adrian Negoiţă** (Universitatea din Bucureşti) a prezentat comunicarea despre articularea discursului anti-islamic în literatura polemică grecească (secolele XVI-XVIII), o parte din teza sa de doctorat, în care a discutat, în mod special, o compilaţie de texte denumită sugestiv *Saracenica*, atribuită lui Nikolaos Karatzas (c. 1705-1787) şi Dialogul dintre Panagiotis Nikousios (1613/21-1673), mare dragoman al Porţii Otomane, şi Vani Efendi, un renumit predicator musulman. Ziua s-a încheiat cu prelegerea magistrală a prof. dr. **Claudia Rapp** (Universitatea din Viena, Academia de Ştiinţe din Austria), *Viaţa de zi cu zi, religia şi studiile manuscriptice: Cercetarea cărţilor de rugăciune bizantine (euchologia)*, care a diseminat rezultatele cercetării echipei sale de la Academia de Ştiinţe din Austria (**Eirini Afentoulidou, Daniel Galadza, Ilias Nesseris, Giulia Rossetto, Elisabeth Schiffer**).

17 septembrie 2020. În ultima zi a *Şcolii anuale de studii bizantine şi postbizantine*, participanţii au putut audia prelegerea doamnei conf. dr. habil. **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (INALCO, Paris), directorul ştiinţific al acestei manifestări, care a descris caracteristicile Talmudului ca text enciclopedic, polifonic şi fondator pentru iudaismul rabinic. Prof. dr. **Zachary Chitwood** (Universitatea „Johannes Gutenberg" din Mainz) a evidenţiat rolul comunităţilor monastice din Muntele Athos în perioada bizantină, din perspectiva istoriei sociale, a leadership-ului bisericesc, a schimburilor şi patronajelor intelectuale, în cadrul proiectului său ERC, intitulat *Muntele Athos în societatea medievală est-mediteraneeană: contextualizarea istoriei unei republice monahice (ca. 850-1550)*, care urmăreşte crearea unei baze de date cu toate persoanele atestate la Muntele Athos în perioada 850-1550. Prof. univ. dr. **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina) a evidenţiat impactul evenimentelor politice din Balcani din perioada medio-bizantină în conştiinţa oamenilor obişnuiţi, aşa cum sunt acestea reflectate în hagiografie. În final, doamna conf. dr. habil. Vârtejanu-Joubert a tras concluziile acestei manifestări atât de bogate în semnificaţii şi a anunţat tematica celei de-a patra ediţii a *Şcolii anuale de studii bizantine şi postbizantine* din 2021: „Reţele de cunoaştere şi transmiterea înţelepciunii în epoca bizantină şi postbizantină".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pandemia COVID-19 a mutat „Școala anuală de studii bizantine și postbizantine” pe platforma zoom. Ediția a treia s-a desfășurat sub direcția științifică a conf. dr. Mădălina Vârtejanu-Joubert (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris)

Prof.dr. Claudia Rapp (Academia de Științe din Austria) a prezentat rezultatele cercetărilor echipei sale: „Viața de zi cu zi, religia și studiile manuscriptice: Cercetarea cărților de rugăciune bizantine (euchologia)”, 16 septembrie 2020

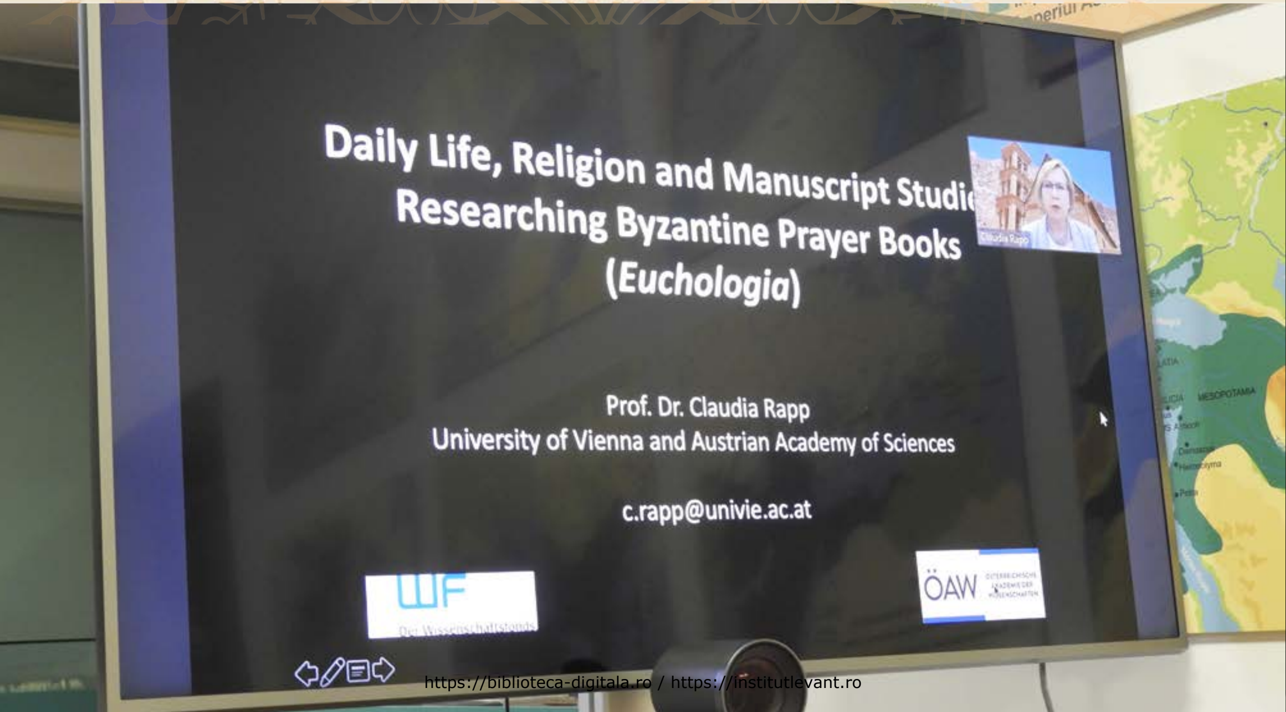

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

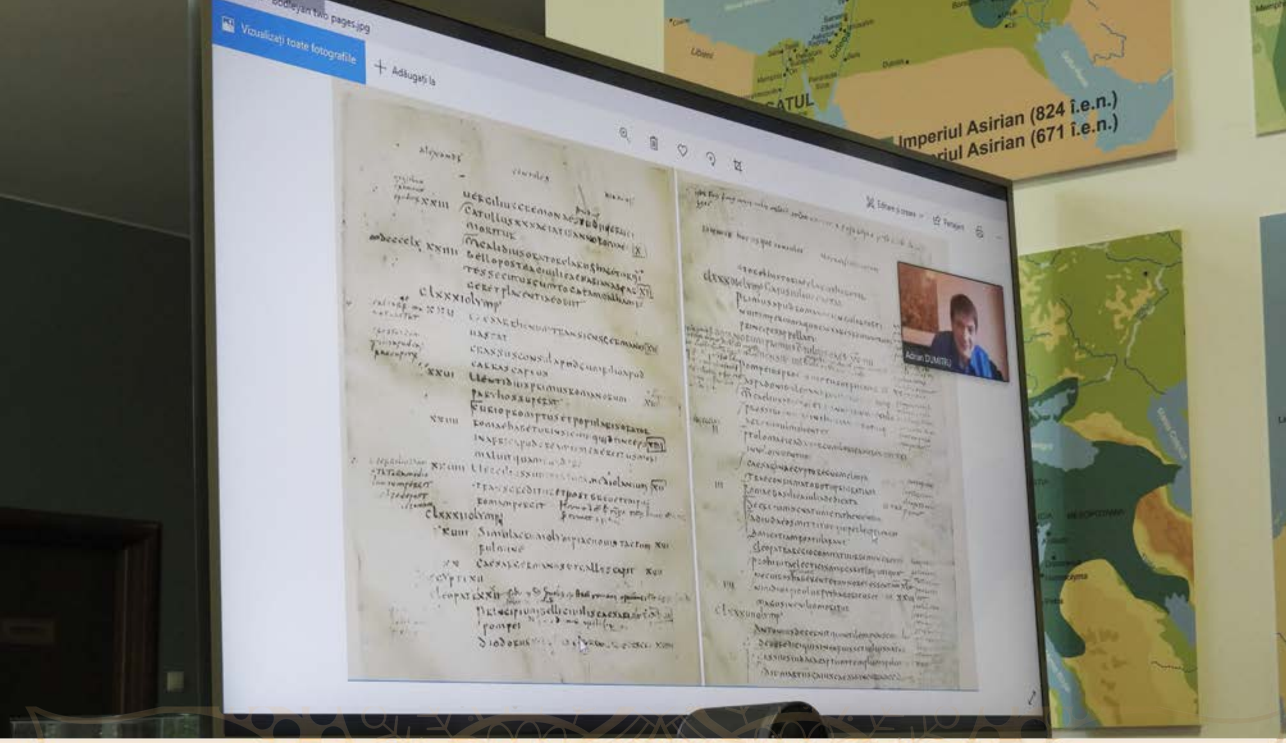

Încercări de reconstrucție a originalului grec pierdut al „Cronicii lui Eusebiu din Caesarea", 16 septembrie 2020

Prof. dr. Zachary Chitwood (Universitatea „Johannes Gutenberg" din Mainz) a evidențiat rolul comunităților monastice din Muntele Athos în perioada bizantină, 17 septembrie 2020

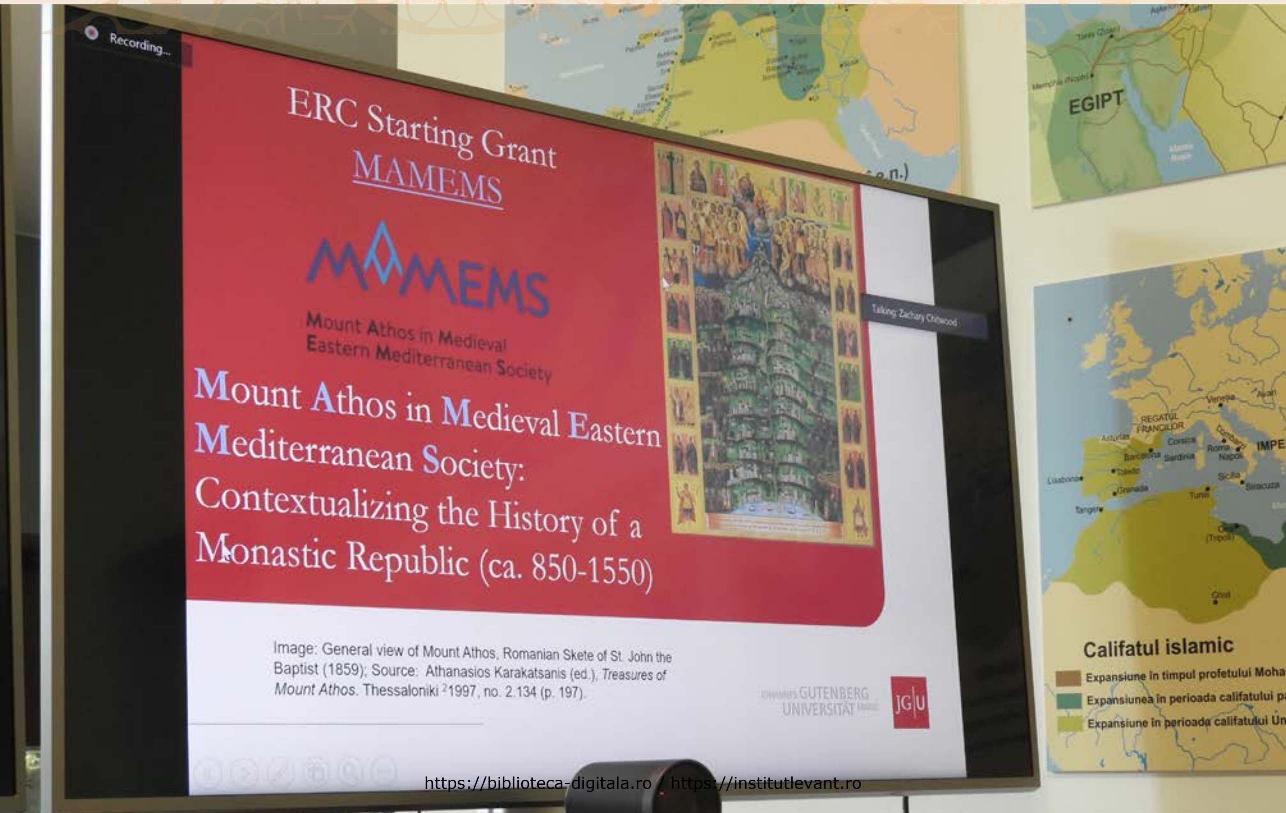

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

UNIVERSITATEA ARISTOTEL DIN SALONIC

Școala Anuală de Studii Bizantine

EDIȚIA A IV-A

REȚELE DE ÎNVĂȚARE ȘI TRANSMITERE A CUNOAȘTERII ÎN EPOCA BIZANTINĂ ȘI POSTBIZANTINĂ

15-21 SEPTEMBRIE 2021

ONLINE

Director științific

Prof. univ. dr. Athanassios Semoglou

Universitatea „Aristotel" din Salonic

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Rețele de cunoaștere și transmiterea înțelepciunii în epoca bizantină și postbizantină

Școala anuală de studii bizantine și postbizantine s-a extins și mai mult în 2021, la cea de-a patra ediție, organizată în parteneriat cu Universitatea „Aristotel" din Salonic, sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. **Athanasios Semoglou.**

15 septembrie 2021. La ceremonia de deschidere, la care au luat parte 33 cursanți înscriși din Grecia, Italia, Canada, Venezuela, Ucraina, Republica Moldova, Rusia, Polonia, Germania, Franța au luat cuvântul prof. dr. **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prof.dr. **Nikolaos G. Papaioannou**, rectorul Universității „Aristotel" din Salonic, și prof.dr. **Athanasios Semoglou**. Directorul științific al celei de-a patra ediții *a Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine* a subliniat că rețelele din Bizanț se regăsesc în centrul de interes al cercetătorilor bizantini din ultimii ani, așa cum mărturisesc tema celei de-a noua ediții a școlii de vară organizate la Salonic de Școala de Înalte Studii în Științele Sociale și de profesorul Odorico, precum și ciclul de seminarii al Centrului de Cercetări Bizantine din Salonic desfășurat anul trecut, iar școala noastră va contribui, la rândul său la o mai bună cunoaștere și înțelegere a acestora.

Prima zi a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine* a început cu fascinanta prelegere a directorului științific, **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel" din Salonic), intitulată *Teofania paleocreștină și transmiterea cunoașterii apocaliptice în bazinul Mediteranei*. Acesta a explorat noțiunea de „teofanie", ca un mijloc de transmitere a unui nou mesaj de cunoaștere apocaliptică și a oferit o nouă interpretare celor două teofanii majore reprezentate în biserica Rotonda din Salonic și în mănăstirea Latomou (Osios David) din același oraș, arătând canalele de transmitere a conceptelor de *Majestas Domini* și Înțe-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

lepciunea divină.

16 septembrie 2021. Ziua a început cu prezentarea doamnei profesoare **Ecaterina Lung** (Universitatea din Bucureşti), care a evidenţiat rolul și importanța unor istorici precum Procopius din Cezareea, Petrus Patricius et Magister, Agathias din Myrina, Menander sau Iordannes, în peisajul social și cultural al secolului al VI-lea, precum și în creionarea identității religioase bizantine. În cadrul sesiunii dedicate tinerilor cercetători, drd. **Ioannis Siopis** (Universitatea „Aristotel” din Salonic, bursier al Fundaţiei Elenice pentru Cercetare şi Inovaţie) a susţinut comunicarea *Reprezentări ale ereticilor în arta bizantină*, în care a arătat că ereticii sunt mereu portretizaţi ca un instrument de promovare a prestigiului ortodoxiei, mai ales începând cu secolul al XI-lea, când are loc o demonizare graduală a ereticilor, când controversele dogmatice din perioada medio-bizantină au stimulat studiul Părinților Bisericii.

17 septembrie 2021. În ziua a treia a continuat sesiunea tinerilor cercetători: mast. **Olga Vlachou** (Universitatea Națională și Capodistriană din Atena), drd. **Dimitrios Kotsaris** (Universitatea din Ioanina), drd. **Olga Gkiouleka** (Universitatea din Ioanina), drd. **Andrii Kepsha** (Universitatea Naţională din Uzhhorod, Ucraina), care au prezentat rezultatele cercetărilor lor. Aceștia au arătat pe rând, importanța educației și a relațiilor sociale din sistemul politic bizantin, mentalitățile și contribuțiile cărturarilor vremii la modelarea societății bizantine, precum şi felul în care este văzut Celălalt, în lumina aşteptărilor apocaliptice și a războiului. În final, renumitul profesor **Stratis Papaioannou** (Universitatea din Creta) a evidenţiat în prelegerea sa rolul fundamental al memoriei pentru crearea şi menţinerea unei identităţi politice, religioase, sociale, culturale.

18 septembrie 2021. Școala a continuat cu prezentarea profesorului **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina), care a urmărit transmiterea textelor profane și a primilor Părinți ai Bisericii din cele trei locuri cheie ale creştinătăţii – Palestina, Roma şi Constantinopol – în perioada așa-numitelor „secole întunecate”, marcate de cucerirea Ierusalimului de către musulmani (638), Sinodul de la Laterano (649) și ultimele sinoade ecumenice (680-681, Constantinopol, respectiv 787, Niceea). A urmat prezentarea dr. **Antonio Pio di Cosmo** (Universidad

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Católica de Cuyo, Argentina), care a urmărit osmoza dintre arta iconografică venețiană și imaginarul creștin ortodox în reinterpretarea paradisului și a vieții de dincolo.

19 septembrie 2021. Dr. Andra Jugănaru (Universitatea „Aristotel" din Salonic) a urmărit colecția de scrisori ale Sfinților Vasile, Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nyssa, ca sursă pentru contextul social, politic și cultural al secolului IV al Imperiului Roman de Răsărit, precum și pentru relația dintre elenism și creștinism. A urmat prezentarea prof. dr. **Anca Dan** (CNRS, Paris), care a vorbit despre importanța geoarheologiei și a geoștiințelor în studiile bizantine și despre comparația surselor textuale cu informațiile din hărți.

20 septembrie 2021. Ziua a fost dedicată istoriei artei. Profesorul **Emil Dragnev** (Universitatea de Stat din Moldova) a prezentat programele iconografice ale mănăstirilor din nordul Moldovei, construite în a doua jumătate a secolului al XV-lea și în secolul al XVI-lea, urmărind reprezentările iconografice de pe cupole, ilustrațiile hristologice ale lui Dumnezeu vechi de zile, Dumnezeu copil, ale îngerilor, ciclul Patimilor etc. și felul în care acestea s-au transmis din epoca Paleologilor. Dr. **Marianna Bodnaruk** (Al-Quds Bard College și Universitatea din Fribourg) a ilustrat felul în care se îmbină tradiția hagiografică și cea iconografică în conturarea vieților a două sfinte celebre din Antichitate: Pelagia și Maria Egipteanca.

21 septembrie 2021. În ultima zi a *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, participanții au audiat comunicarea dnei lect. univ. dr. **Manuela Dobre** (Facultatea de Istorie, Universitatea din București), care a expus peisajul cultural și educațional din secolul al XV-lea, așa cum reiese din scrierile istoricilor vremii, Critobul și Laonic Chalcocondil, punând accent pe naționalismul grecesc și pe interesul occidentalilor față de limba greacă. În final, participanții s-au bucurat de prezența renumitei bizantiniste **Claudia Rapp** (Universitatea din Viena, Academia de Științe din Austria), care a participat la sesiunea de întrebări și răspunsuri după o fascinantă prelegere, care a analizat impresionanta colecție de manuscrise păstrate în faimoasa mănăstire Sfânta Ecaterina din Sinai, site UNESCO, scrise în treizeci de limbi ale creștinătății, evidențiind cele mai noi descoperiri făcute din palimpseste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Președintele Emil Constantinescu și dr. Ana-Maria Răducan, la deschiderea oficială a celei de-a patra ediții a „Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine", sub direcția științifică a prof. Athanasios Semoglou, 15 septembrie 2021

„Rețelele de cunoaștere și transmiterea înțelepciunii în epoca bizantină și postbizantină", tema ediției 2021, se regăsesc în centrul de interes al cercetătorilor bizantini din ultimii ani, subliniază directorul științific Athanasios Semoglou

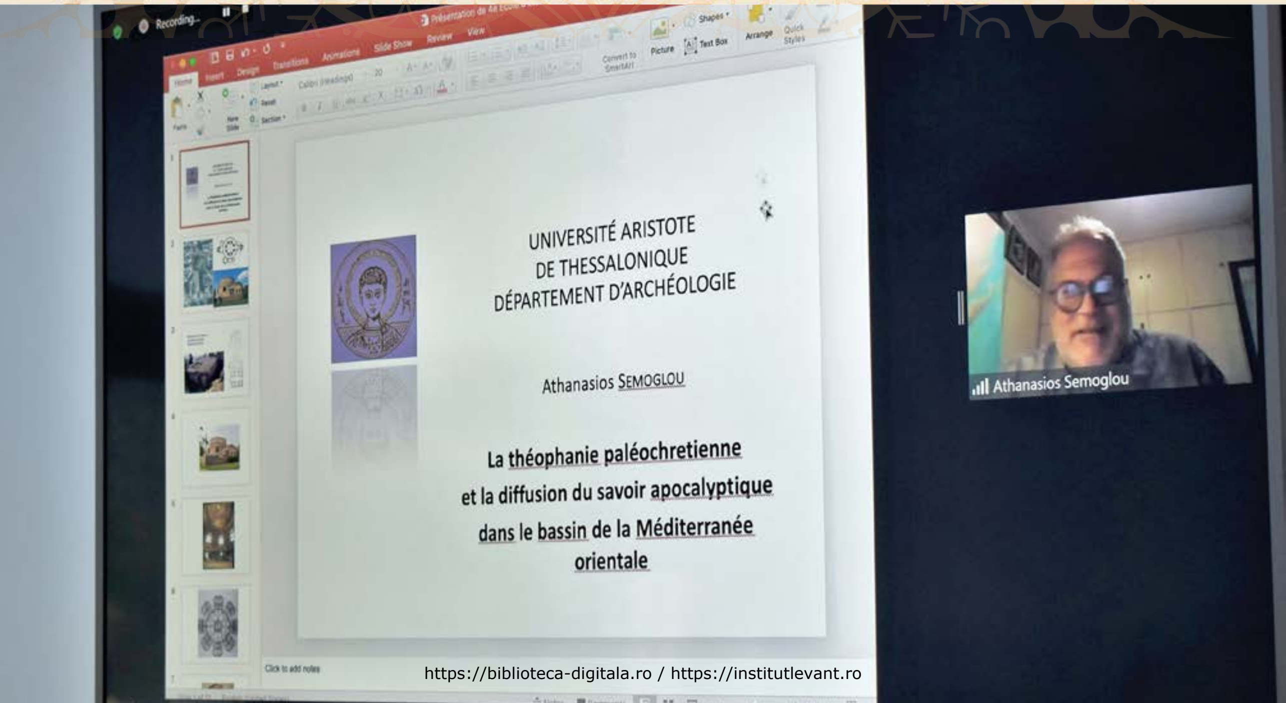

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

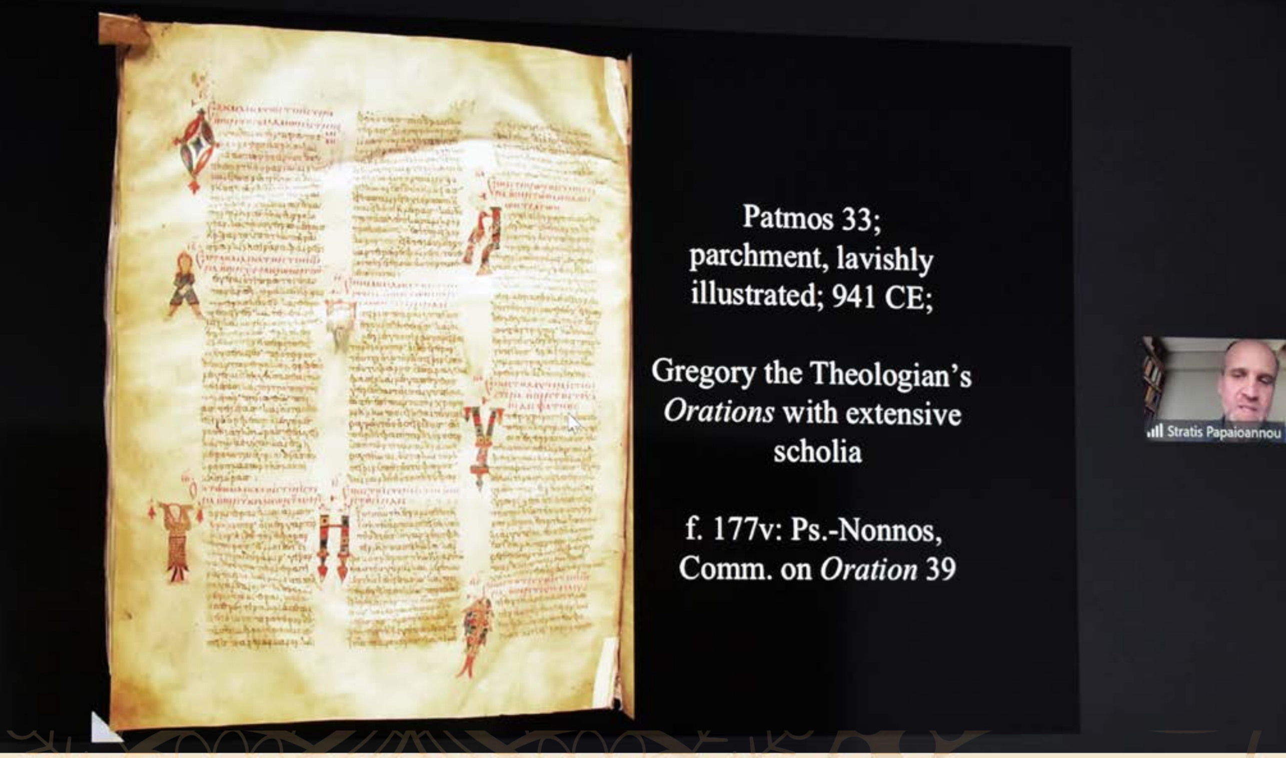

Profesorul Stratis Papaioannou (Universitatea din Creta), despre rolul fundamental al memoriei pentru crearea și menținerea unei identități politice, religioase, sociale, culturale, 17 septembrie 2021

În sesiunea tinerilor cercetători: mast. Olga Vlachou (Universitatea Națională și Capodistriană din Atena), 17 septembrie 2021

ISACCL

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

AUTh

Școala Anuală de Studii Bizantine

Ediția 5 Memorie și uitare în Bizanț

15-21 Septembrie 2022

ONLINE

Director științific

Prof. univ. dr. Athanassios Semoglou

Universitatea „Aristotel” din Salonic

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Memorie și uitare în Bizanț

Școala anuală de studii bizantine și postbizantine a continuat în 2022 în același format online, fiind organizată în parteneriat cu Universitatea „Aristotel" din Salonic, sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. **Athanasios Semoglou.**

15 septembrie 2022. Ceremonia de deschidere a avut loc în prezența prof. dr. **Emil Constantinescu**, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prof.dr. **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel" din Salonic), dr. **Ana-Maria Răducan** (ISACCL) și a celor treizeci de cursanți conectați online. A urmat comunicarea profesorului **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel" din Salonic), care a ilustrat raportul dintre memoria biblică și istoria romană a monumentului Rotonda „Sfântul Gheorghe" din Salonic și felul în care întrepătrunderea dintre memorie, uitare și istorie îi oferă credinciosului o eliberare de suferință.

16 septembrie 2022. Ziua a fost dedicată perioadei timpurii a Imperiului Bizantin. Profesorul **Alexandros Alexakis** (Universitatea din Ioanina) a vorbit despre felul în care istoricul și poetul Agathias, contemporanul lui Procopius din Cezareea, concepe istoria ca antidot al uitării, în strânsă legătură cu memoria, dar și cu virtutea umană, în scrierile sale istorice și în epigrame. Dr**. Antonio Pio di Cosmo** (Universitatea Catolică din Cuyo & ISACCL) a explorat relația complexă dintre creștinism și apă, văzută ca o forță instabilă și metaforă a răului în episodul descoperirii crucii de către Sfânta Elena. A urmat apoi a secțiune a tinerilor cercetători, în care mast. **Enver Rizvo** (Universitatea din Sarajevo) și dr. **Dragoș Mîrșanu** (Centrul de Studii Patristice, Arhiepiscopia Iașilor) și-au prezentat temele de cercetare: perspectivele istoriografice ale importanței lui Iulian Apostatul în crearea identității Imperiului Bizantin, respectiv felul în care patriarhul Photius îl comentează pe istoricul Philostorgius în „Biblioteca".

17 septembrie 2022. Ziua a fost dedicată memoriei istorice din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

perioada târzie. Dr. **Andrei Prohin** (Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală din Chişinău) a prezentat un manuscris din 1448 copiat de Gavril Uric de la mănăstirea Neamţ, în conexiune cu evenimentele petrecute în acea epocă şi cu receptarea de care s-a bucurat. Dr. **Anna Adashinskaya** (Academia de Ştiinţe din Rusia) a discutat felul în care comemorarea celor decedaţi creează şi uneşte o comunitate în zona balcanică, în perioada medievală târzie.

18 septembrie 2022. Prof. dr. **Anca Dan** (Centrul Naţional de Cercetare Ştiinţifică, Paris) a prezentat comunicarea *Memoria şi uitarea oamenilor şi a locurilor la gurile Dunării: Vicina şi Chilia*, în care a vorbit despre modul de lucru interdisciplinar prin care se poate realiza reconstrucţia unor situri arheologice, prin confruntarea critică a noilor scenarii geomorfologice.

19 septembrie 2022. Ziua a fost dedicată istoriografiei bizantine. A început cu prezentarea doamnei lect. univ. dr. **Manuela Dobre** (Universitatea din Bucureşti), care a evidenţiat felul în care sursele istorice din secolul al XV-lea creionează identitatea bizantină şi ideea de continuitate politică a Romei, în linie cu transformarea ideologică suferită după 1204, odată cu căderea Constantinopolului în mâinile latinilor, care sunt demonizaţi. În continuare, prof. univ. dr. **Stratis Papaioannou** (Universitatea din Creta) a ilustrat diversele dimensiuni ale memoriei bizantine: memoria temporală (înregistrarea evenimentelor istorice, transformarea unor evenimente din trecut într-o experienţă din prezent), memoria ritualică (felul în care istoria este performată) şi memoria textuală (amintirea ca matrix în literatură).

20 septembrie 2022. Ziua a început cu prezentarea dr. **Mariana Bodnaruk** (Al-Quds Bard College), care a explorat felul în care era ştearsă amintirea oficialilor de rang înalt căzuţi în dizgraţie, acuzaţi că ar fi complotat împotriva împăratului şi declaraţi duşmani ai poporului. Apoi a urmat prelegerea dr. **Andra Jugănaru** (Universitatea „Aristotel" din Salonic), care a evidenţiat interdependenţa virtuţilor şi a amintirii paradisului pierdut, care aduce nădejdea de mântuire a omului, potrivit reflecţiilor Sfântului Grigorie de Nyssa.

21 septembrie 2022. În ultima zi, participanţii au urmărit prelegerea domnului prof. univ. **Pablo Argárate** (Universitatea din Graz),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

care a reliefat tema pelerinajului și a liturghiei în Palestina, dar și în Egipt, Siria și Mesopotamia; comunicarea prof. univ. dr. **Waldemar Deluga** (Universitatea din Ostrava), care a prezentat rolul pe care l-au avut instituții precum „Comisia centrală regală și imperială pentru protejarea și cercetarea patrimoniului de artă" în prezervarea și restaurarea unor opere de artă, precum și importanța arhivelor și documentelor din perioada fostului Imperiu Austro-Ungar. Ziua s-a încheiat cu prof. univ. dr. **István Perczel** (Universitatea Central Europeană, Viena), care a arătat felul în care mitul platonician al uniunii dintre Eros (zeul dragostei) și muritoarea Psyche („suflet") este interpretat de filosofii păgâni Plotinus și Proclus, precum și valențele sale mistice la autori precum Simeon Noul Teolog sau georgianul Ioannes Petritsi. În final, dr. **Ana-Maria Răducan** (ISACCL), responsabilul proiectului *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, a mulțumit tuturor celor implicați în buna desfășurare a acestei ediții: participanți, profesori, organizatori și a anunțat tema celei de-a șasea ediții din 2023: „Pace și război în Bizanț".

*Profesorul **Athanasios Semoglou** (Universitatea „Aristotel" din Salonic), despre raportul dintre memoria biblică și istoria romană a monumentului Rotonda „Sfântul Gheorghe" din Salonic, 15 septembrie 2022*

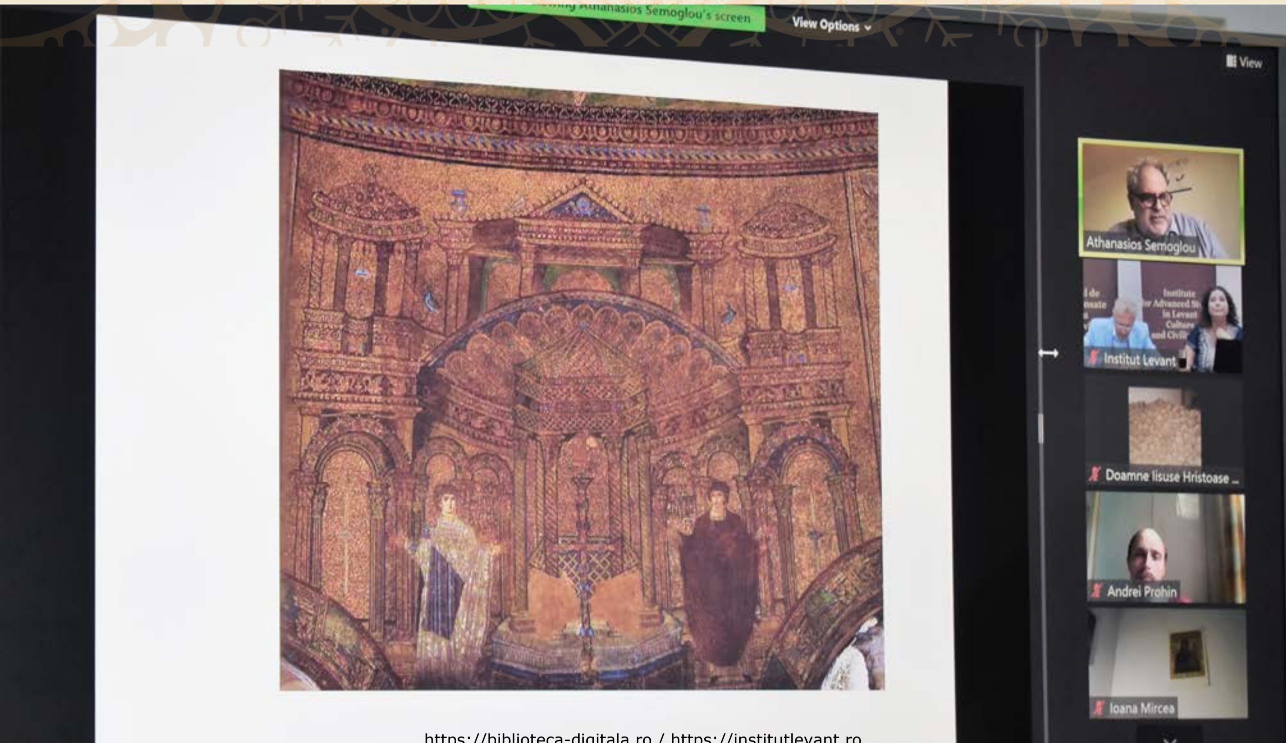

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

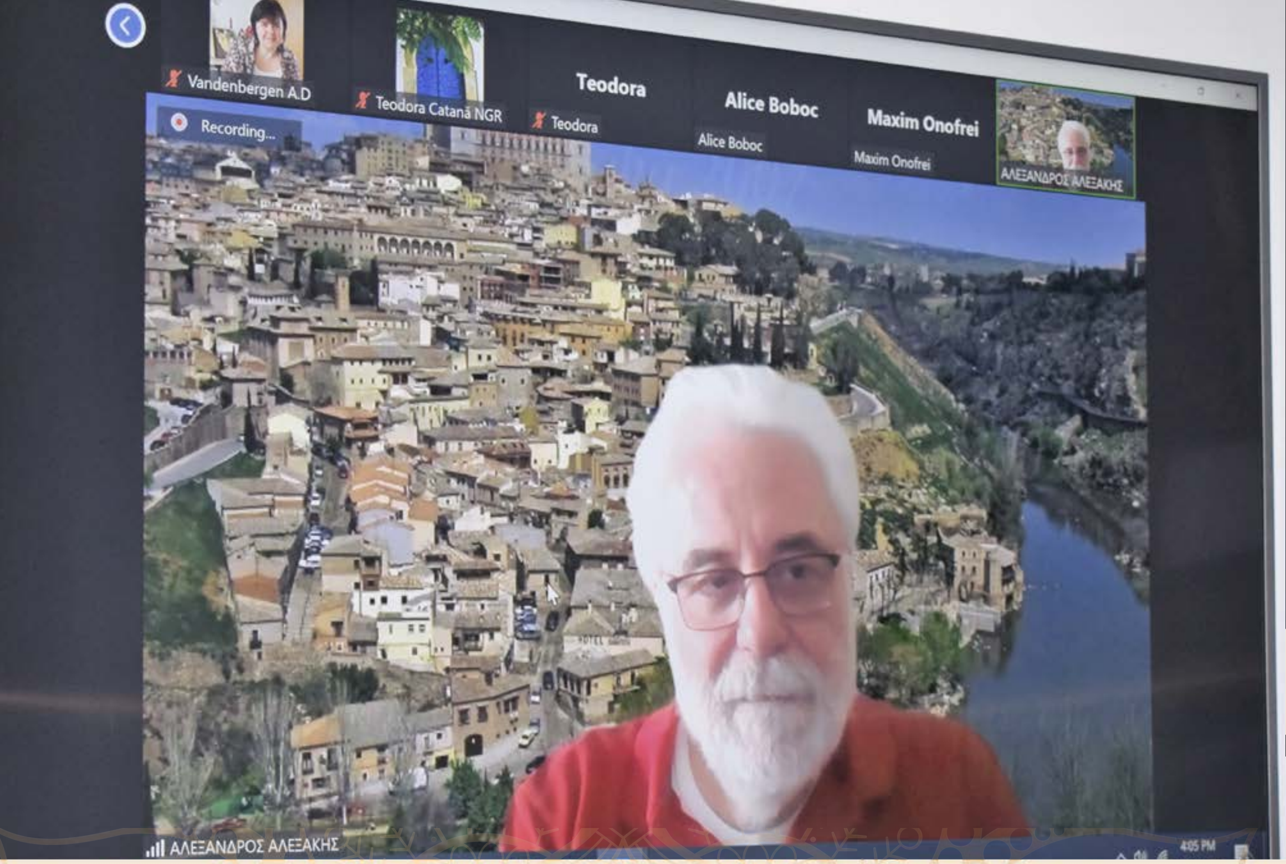

Profesorul Alexandros Alexakis (Universitatea din Ioanina), despre istoria ca antidot al uitării în opera lui Agathias, 16 septembrie 2022

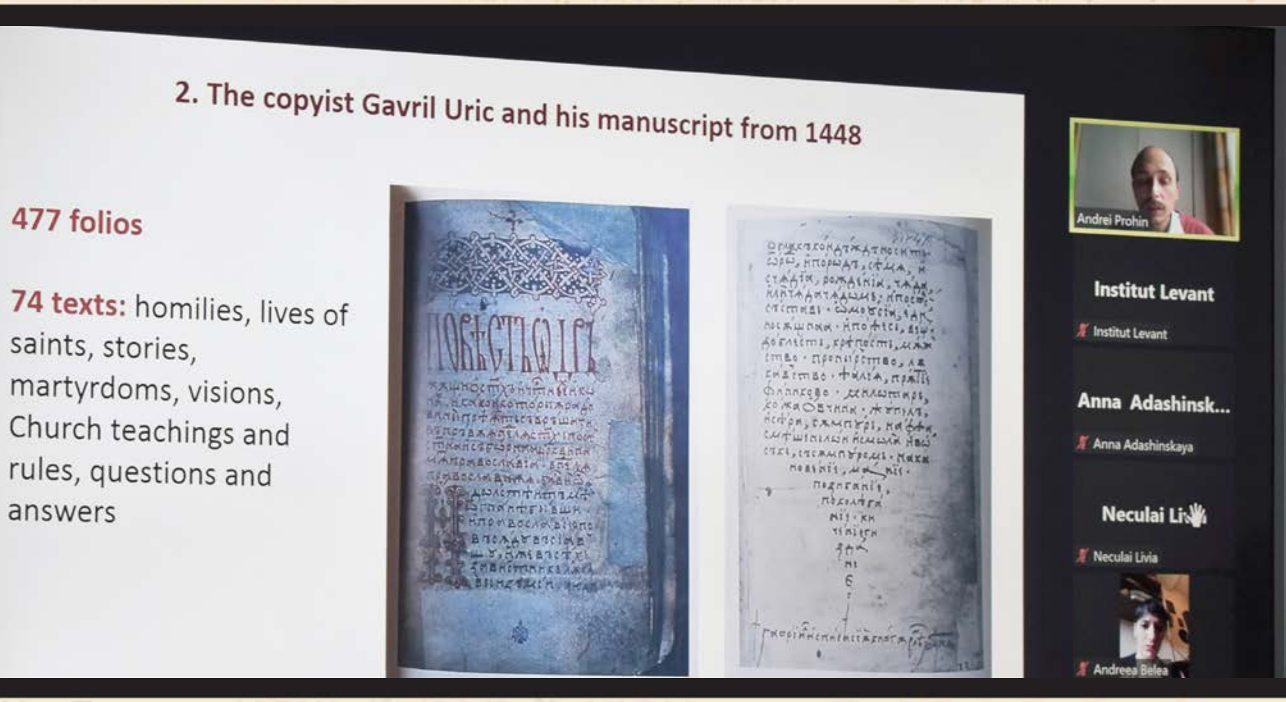

Dr. Andrei Prohin (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău) prezintă un manuscris din 1448 copiat de Gavril Uric de la mănăstirea Neamț, 17 septembrie 2022

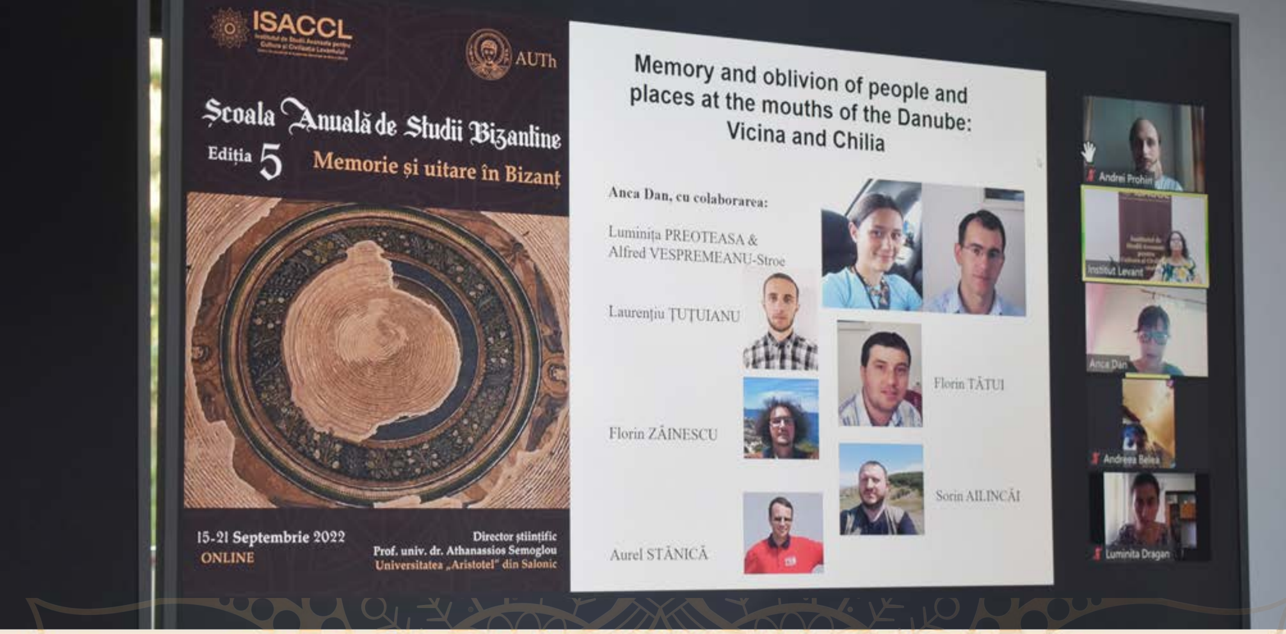

Profesorul Anca Dan (Centrul Național de Cercetare Științifică, Paris) și echipa sa interdisciplinară, 18 septembrie 2022

Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, prin Școala Anuală de Studii Bizantine, reînvie o tradiție îndelungată, prin care spiritul românesc a reușit să își reafirme dubla sa apartenență culturală: pe de o parte, provenind din Vestul latin, iar de cealaltă, din Estul bizantin. Chiar dacă, prin descendența lor romană – precum și prin limba, numele și modalitatea lor de a aborda creștinismul – , românii își susțin descendența din marea familie vest europeană, Noua Romă a Estului a reușit, totuși, să își lase amprenta vizibilă asupra acestui popor. Biserica lor în stil bizantin-ortodox, folosirea limbii slavone în scrierile medievale bisericești, precum și în cancelariile vremii și în cultura medievală românească în ansamblu, utilizarea alfabetului chirilic până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, succesivele domnii fanariote din perioada iluminismului, împreună cu o anume forma mentis *levantină, i-au permis acestui popor să se considere, pe bună dreptate, descendent al unei romanități estice, într-un spațiu care a păstrat memoria vechii Rome, însă cu un substrat grecesc și slavon.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Paolo Odorico (École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris), director științific al *Școlii anuale de studii bizantine și post bizantine*, ediția 2018

De ce să se studieze Bizanțul? Pentru că Bizanțul este la baza Europei de Est, care este tot atât de europeană cum este și cealaltă Europă. Occidentalii se înșală adesea spunând că Europa coincide cu Carol cel Mare. Ei bine, nu! Sunt două Europe, la fel de europene amândouă, și noi, occidentalii, ne uităm la Bizanț, ne uităm la Europa de Est, la ceea ce am fi putut fi, dar nu am fost. După demonizarea care a avut loc atâția ani, care a dus la condamnarea Bizanțului, acum este momentul reînvierii și al regăsirii în societate a acelor forțe care încă mai cred în valoarea umanistă. România este o țară care se deschide enorm, după atâția ani grei de după război și după o perioadă destul de recentă, în care istoria fusese aproape alungată din societate.

Conf. dr. habil. Mădălina Vârtejanu-Joubert (Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Paris), director științific al *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, ediția 2020

În acest an, Institutul Levantului organizează cea de-a treia ediție a Școlii de Studii Bizantine. Aceasta devine, așadar, o tradiție, și sperăm cu toții că va fi o tradiție care va dăinui. De altfel, atunci când este vorba despre știință, tradiția nu înseamnă constituirea unei repetiții leneșe și conservatoare; ea nu este nici un simplu obicei, ca să vorbim în termeni sociologici. Nu, tradiția este, prin esență, critică, adică ea evaluează și discerne. A te înscrie într-o tradiție de cercetare înseamnă, așadar, a asigura mijloacele unui progres constant.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. Claudia Rapp (Universitatea din Viena, Academia de Științe din Austria)

Mă vedeți în fața unei fotografii cu mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai, ca un memento al vastității culturii bizantine, atât de bogată prin religia ei, prin mănăstirile ei. Cultura aceasta se extinde mult dincolo de granițele a ceea ce considerăm noi inima Bizanțului. Desigur, ea se extinde și la nord de granițele sale, acolo unde se află România. Avem, mai întâi, expresia Byzance après Byzance, formulată de marele istoric român Nicolae Iorga, atunci când vorbim despre efectul durabil al culturii bizantine, în special în România. Și avem și expresia Byzantium fuori Byzantium, formulată de cercetătorii italieni: Bizanț în afara Bizanțului. Așadar, spre deosebire de Byzance après Byzance, care este o categorie temporală, Byzantium fuori Byzantium vorbește despre influența geografică a Bizanțului, care este resimțită, potrivit istoricilor de artă, până în Scandinavia și Islanda.

Prof. dr. Athanasios Semoglou (Universitatea „Aristotel" din Salonic), director științific al *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, edițiile 2021 și 2022

După trei ani de la pionieratul primei școli de vară internaționale la care am avut marea plăcere să particip, sub coordonarea științifică a colegului și prietenului meu, Paolo Odorico, mă regăsesc acum în poziția de responsabil științific al celei de-a patra ediții a acestei școli, care a devenit o instituție recunoscută și edificatoare pentru tinerii cercetători ai culturii și civilizației bizantine. Desigur, această instituție internațională îl are ca sursă de inspirație pe președintele Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Emil Con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

stantinescu, al cărui sprijin continuu este preţios şi vital. Țin, aşadar, să îi mulțumesc încă o dată pentru faptul că susține studiile bizantine ca un cod comun de comunicare, o koine pentru toată Peninsula Balcanică și pentru lumea Mediteranei orientale. Cea de-a patra ediție a Școlii se desfășoară și sub egida Universității „Aristotel" din Salonic. Rectorul său, Nikolas Papaioannou, care a înțeles importanța tematicii și rolul Bizanțului în transmiterea cunoașterii a acceptat imediat și a îmbrățișat această inițiativă.

Prof. emerit Emil Constantinescu, preşedintele Consiliului Ştiinţific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului

Bizanțul are meritul de a fi păstrat vie memoria Antichității, prin îndelungatul proces laborios de copiere a lucrărilor gânditorilor antici, prin cinstirea acestora și integrarea operei lor într-o nouă identitate religioasă și intelectuală și cred că Imperiul Bizantin a avut o viață atât de îndelungată datorită păstrării memoriei evenimentelor trecute, de-a lungul veacurilor de istorici, cărturari și copiști. În 1453, odată cu căderea Imperiului, Bizanțul nu a murit, pentru că s-au născut studiile bizantine. Prezentul a devenit trecut, iar trecutul un obiect de studiu, așezat la loc de cinste, făcând parte din identitatea europeană. Faptul că și astăzi studiile bizantine sunt înfloritoare se datorează cultivării acestei memorii, în lumea contemporană consumeristă, care are prea puțin respect față de trecut, față de istorie și față de oamenii care o mai studiază.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ȘCOLI INTERNAȚIONALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ŞCOALA ANUALĂ INTERDISCIPLINARĂ DE GREACĂ VECHE, EGIPTOLOGIE ȘI LIMBI ORIENTALE

Ana-Maria Răducan

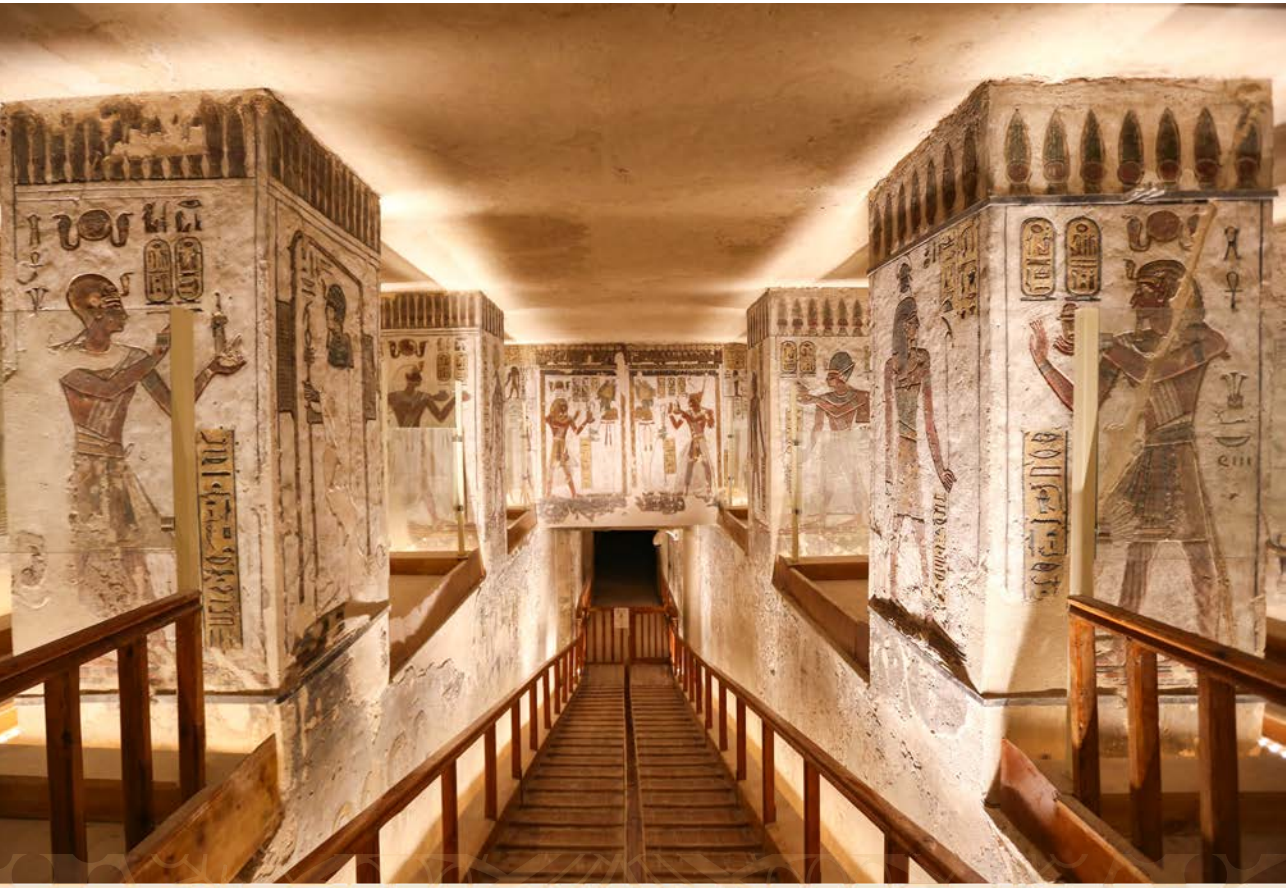

Valea Regilor, Luxor. Fascinația pentru civilizația Egiptului Antic este seculară

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

O inestimabilă moștenire culturală

În contextul actual românesc, cu extrem de rare excepţii, lipsesc aproape integral proiectele naționale de reînviere a limbilor clasice și orientale. În universitățile din România există doar două secții de Filologie Clasică (greacă-latină) la București și la Iași, nemaivorbind de siriacă, domeniu care nu se studiază decât ca materie opţională în câteva universități din țară. Cât despre un curs propriu-zis de egiptologie, ca materie obligatorie, curs care succede celui de scriere egipteană hieroglifică și este urmat de un curs special și obligatoriu de antichități egiptene, toate acestea reprezintă un proiect tânăr, de doar trei ani, care funcționează doar la Universitatea „Hyperion” din București. Ebraica, este, la rândul ei, puțin reprezentată (Universitatea din Bucureşti), cu mic ecou și impact asupra viitorilor intelectuali.

Puținii tineri din România, dornici să se dedice profesional acestor domenii de o extrem de mare complexitate, se confruntă, în general, cu diverse obstacole, cauzate în special de lipsa fondurilor pentru încurajarea studiilor aprofundate și doctorale de specialitate, dar și de dezinteres și lipsa cererii pe piața muncii a unor asemenea rarisime abilități academice. În unele cazuri (siriacă), problemele sunt agravate și de lipsa unor programe de studii de licență sau masterat care să le faciliteze celor interesați dobândirea unor cunoștințe temeinice în domeniul ales, nemaivorbind de abilități interdisciplinare. Cel puțin în cazul filologiei clasice, aceeași situație se regăsește și la nivel internațional, unde există foarte puține centre de tradiție dedicate cercetării acestor domenii, oferind competențe legate de o singură specialitate, și nu dintr-o perspectivă globală. În cazul egiptologiei și orientalisticii (ebraică, siriacă), situația pe plan internațional este, însă, mult mai bună, grație atât cantității impresionante de material arheologic descoperit și aflat în descoperire, cât și a fascinației, deja seculare, a statelor bogate și avansate, pentru civilizația Egiptului Antic și a civilizațiilor Orientului Apropiat Antic, state care își

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

permit luxul și oferă generozitatea de a investi sume consistente în formarea savanților pasionați de cercetarea acestor civilizații.

Fidel misiunii sale de a transmite înțelegerea temeinică a proceselor istorice, a mentalităților și a reprezentărilor de putere care au stat la baza evoluției civilizațiilor din estul Mediteranei de-a lungul a șapte milenii de dinamici neîntrerupte, piatră de temelie pentru identificarea în prezent a unor soluții de conviețuire pașnică, de colaborare și dezvoltare, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului sprijină cunoașterea și transmiterea limbilor de izvor și a instrumentelor și metodologiilor moderne de abordare, dar și recuperarea limbilor clasice și orientale în spațiul universitar românesc. Dincolo de a fi un lux considerat, din păcate, inutil, formarea de specialiști devine esențială și în societatea noastră românească, de trei decenii caracterizată de oportunism meschin, de câștig imediat și de individualism. Consecințele acestei opacități intelectuale, a lipsei de înțelegere a „Celuilalt" și a penuriei de specialiști care să faciliteze societății deschiderea către aceste profunde fenomene milenare sunt drastice și vizibile în toată lumea: războaie, confruntări armate, conflicte religioase, xenofobie, subdezvoltare, sărăcie, incultură.

Parafrazând un autor medieval, Bernard din Chartres, civilizația europeană modernă este un pitic cocoțat pe umerii unor uriași antici. Interacțiunea acestor uriașe culturi antice – în ordine cronologică, egipteană, orientală (siriacă), greacă și, ulterior, romană – a avut loc în spațiul Levantului, leagănul celor trei religii monoteiste. Seva solidă și perenă a civilizației europene o reprezintă antichitatea greacă, din jurul bazinului Mării Mediterane, unde s-au format și dezvoltat sistemele politice, economice, dar și filosofia, știința și artele. În schimb, Egiptul Antic și Orientul Apropiat, dincolo de fascinația pe care au exercitat-o neîncetat asupra spațiilor europene, au reprezentat leagănul umanității, furnizând rădăcinile fără de care civilizația ulterioară europeană greco-romană, iar apoi civilizația europeană medievală și modernă nu ar fi putut exista. Geopolitica spațiului levantin a distilat continuu până astăzi aceste sisteme de civilizații, aflate într-un permanent metisaj de mentalități, cultură și artă, dar și de sincretisme religios-spirituale, având drept catalizatori fie relațiile pașnice comerciale și culturale, fie confruntările militare. Pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

înțelegerea globală a modelului multicultural din spațiul levantin nu este nevoie de perpetuarea unor clișee și prejudecăți, ci de investigarea surselor primare, prin cunoașterea limbilor de izvor și a instrumentelor și metodologiilor moderne de abordare.

În acest milenar, complex și efervescent context cultural, politic, religios și economic, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a inițiat din anul 2020 cursurile *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale*, care își propune formarea unor tineri specialiști care să abordeze, în manieră interdisciplinară, inestimabila moștenire culturală formată în spațiul Levantului, prin dinamica unor civilizații milenare, care au pus și bazele culturii europene. Școala se desfășoară online, în parteneriat cu **Institutul culturilor mediteraneene și orientale al Academiei de Științe a Poloniei**, reprezentat de prof. dr. **Joanna Popielska-Grzybowska**, **Facultatea de Limbi Străine a Universității din București** – conf. dr. **Maria Luiza Oancea,** și **Universitatea „Hyperion”** – prof. dr. **Renata Tatomir**. Directorul științific este prof. asoc. dr. Joanna Popielska-Grzybowska, iar coordonatori: prof. univ. dr. Renata Tatomir (Universitatea „Hyperion” din București), conf. univ. dr. Maria-Luiza Oancea (Universitatea din București), dr. **Cătălin-Ștefan Popa** și dr. **Ana-Maria Răducan** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului). Programul *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale* constă în prelegeri introductive oferite de specialiști în domeniu, români și străini, care acoperă peisajul interdisciplinar necesar studierii acestor discipline: istorie, literatură, arheologie, papirologie, epigrafie, teologie, istoria artei, numismatică, sigilografie etc. Sunt prevăzute și ateliere de practica limbii, de prezentare și discutare a temelor studenților.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

UNIVERSITY OF BUCHAREST
FACULTY OF FOREIGN LANGUAGES AND LITERATURES

ISACCL
The Institute for Advanced Studies
in Levant Culture and Civilization
Centre of Excellence of the World Academy of Art & Science.

HYPERION UNIVERSITY OF BUCHAREST
FACULTY OF SOCIAL, HUMANISTIC AND NATURAL SCIENCES

ANNUAL INTERDISCIPLINARY SCHOOL OF ORIENTAL STUDIES, ANCIENT GREEK & EGYPTOLOGY

LIFE AND DEATH IN ANTIQUITY

ONLINE

SEPTEMBER 21-24, 2020 • BUCHAREST, ROMANIA

GREEKSUMMERSCHOOL2018@GMAIL.COM

SCIENTIFIC DIRECTOR

Åke Engsheden, Ph.D., Uppsala University, Sweden

COORDINATORS

Professor Alexandru Avram, Le Mans University, France
Associate Professor Ph.D. Maria-Luiza Oancea, University of Bucharest
Professor Renata Tatomir, Hyperion University of Bucharest
Luiza Niţă, General Director ISACCL

Viață și moarte în Antichitate

Prima ediție a *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale* (21-24 septembrie 2020) s-a concentrat în jurul temei „Viață și moarte în Antichitate". Cursurile introductive de egiptologie ţinute de prof.dr. **Joanna Popielska-Grzybowska** (Institutul culturilor mediteraneene şi orientale al Academiei de Ştiinţe a Poloniei) şi prof. dr. **Renata Tatomir** (Universitatea „Hyperion" din Bucureşti) iniţiază studenţii în scrierea egipteană hieroglifică, unul dintre cele mai vechi sisteme de scriere din lume. Aceasta, deşi a fost apanajul unui cerc restrâns de preoţi învăţaţi, acoperă o perioadă de aproape patru milenii de folosire neîntreruptă. Cursanţii – studenţi ai Universităţii din București și ai Universității „Hyperion" – au avut ocazia să învețe cum să descifreze hieroglifele egiptene, să vadă și să citească numeroase exemple de texte funerare inscripționate pe zidurile, piramidele și sarcofagele din Saqqara (care datează din jurul anului 2400 a.Chr.), dar și dedicații votive inscripționate pe statuetele funerare numite *ushabti,* găsite în mormintele faraonilor şi nobililor egipteni. Cu trecerea timpului, accesul la scrierile funerare s-a extins de la familia regală la membrii elitelor non-regale, apoi la acei membri ai populației de rând care își puteau permite financiar înmormântări ritualice. Această evoluție a fost numită „democratizarea Vieţii de Dincolo". În lumea de dincolo, singura armă disponibilă defuncţilor era cuvântul, astfel încât toate aceste texte erau destinate spiritului defuncţilor.

Studenţii înscrişi la Filologie Clasică au avut ocazia să îşi aprofundeze cunoştinţele de limbă şi literatură greacă, citind şi traducând diverse pasaje în original, sub îndrumarea specialiştilor: conf. dr. **Maria-Luiza Oancea** (Universitatea din Bucureşti) a condus seminarul din *Munci şi zile* (Hesiod, sec. VIII-VII a.Chr.) şi *Războiul peloponesiac* al istoricului Tucidide (sec. V a.Chr.); dr. **Andreea Ştefan** (Muzeul Naţional de Istorie a României) s-a concentrat în jurul *Diatribelor lui Epictet* (II, VI), iar dr. **Ana-Maria Răducan** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Civilizația Levantului), în jurul operei lui Simeon Noul Teolog: *Imnurile iubirii dumnezeiești*.

Conf.dr.habil. **Mădălina Vârtejanu-Joubert** (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris) a evidențiat locul ebraicei în familia limbilor afro-asiatice (hamito-semitice), evoluția și periodizarea acesteia, precum și sursele lingvistice. Dr. **Ake Engsheden** (Universitatea din Stockholm) a prezentat un scurt istoric al celui de-al cincilea stagiu al limbii egiptene, folosită de creștinii din Egipt începând cu secolul al III-lea p. Chr. până în jurul anului 1100: limba coptă, care are cinci variante cu expresie scrisă. cu un sistem verbal complex. Dr. **Cătălin-Ștefan Popa** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului) a pus în discuție diferite pasaje din teologia creștinismului siriac din autori precum Efrem Sirul (sec. IV), Iacob de Sarug (sec. V), Narsai (sec. V).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

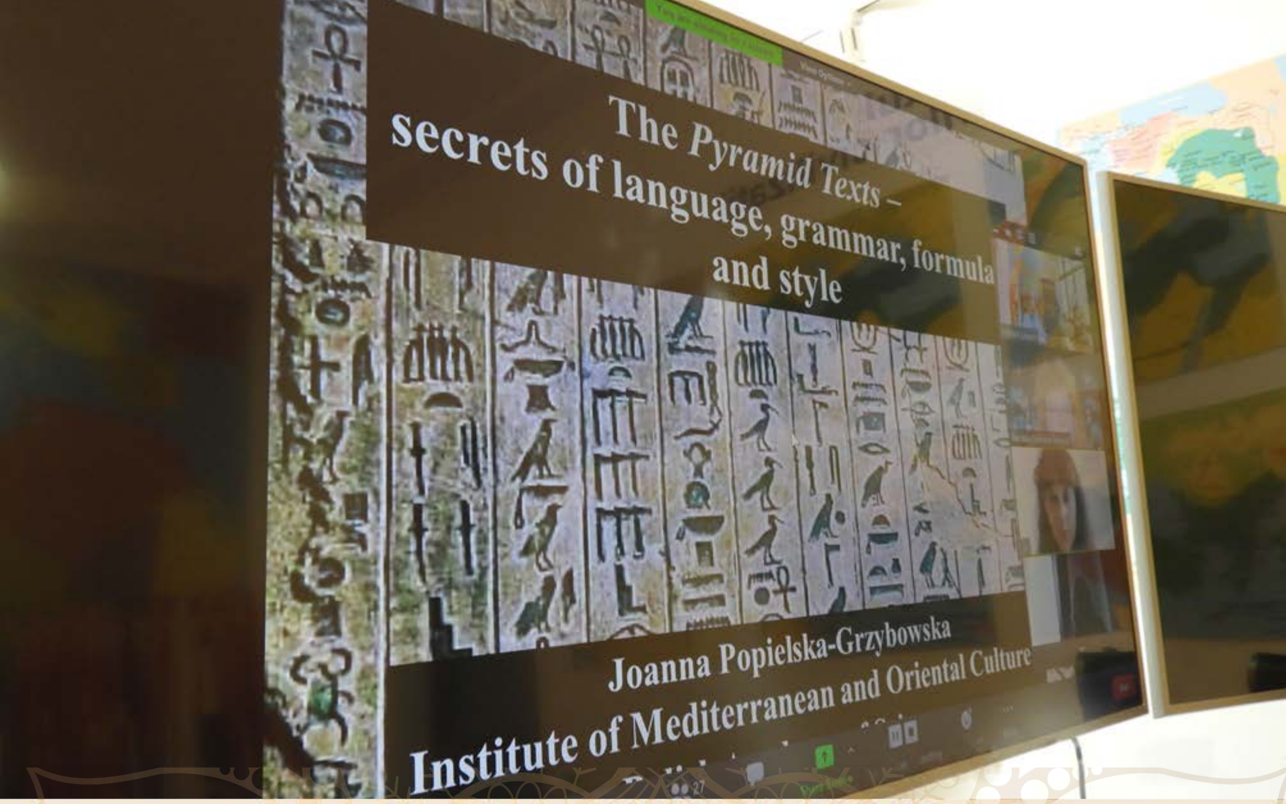

Prof.dr. Joanna Popielska-Grzybowska (Institutul Culturilor Mediteraneene și Orientale al Academiei de Științe a Poloniei) – curs introductiv de egiptologie, 21 septembrie 2020

„Scrierea egipteană hieroglifică: o scriere pentru cei vii, pentru defuncți și pentru zei", curs și seminar susținut de prof.dr. Renata Tatomir (Universitatea „Hyperion" din București), 21 septembrie 2020

Dr. Ake Engsheden (Universitatea din Stockholm) – scurt istoric al limbii copte, folosită de creștinii din Egipt din secolul al III-lea d. Hr. până în jurul anului 1100, 22 septembrie 2020

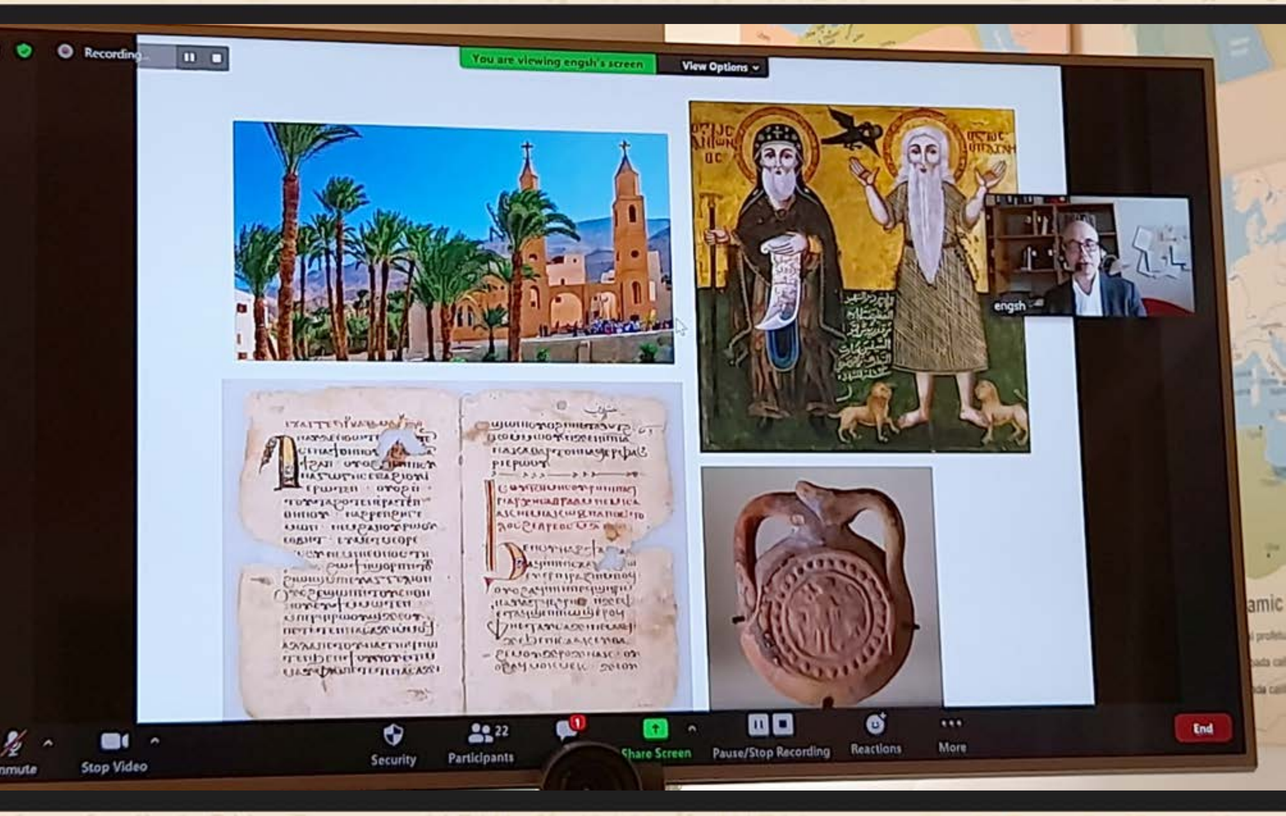

„Prezentarea limbii ebraice vechi și a surselor antice în ebraică", curs și seminar susținut de prof.dr. Mădălina Vârtejanu-Joubert (INALCO, Paris), 23 septembrie 2020

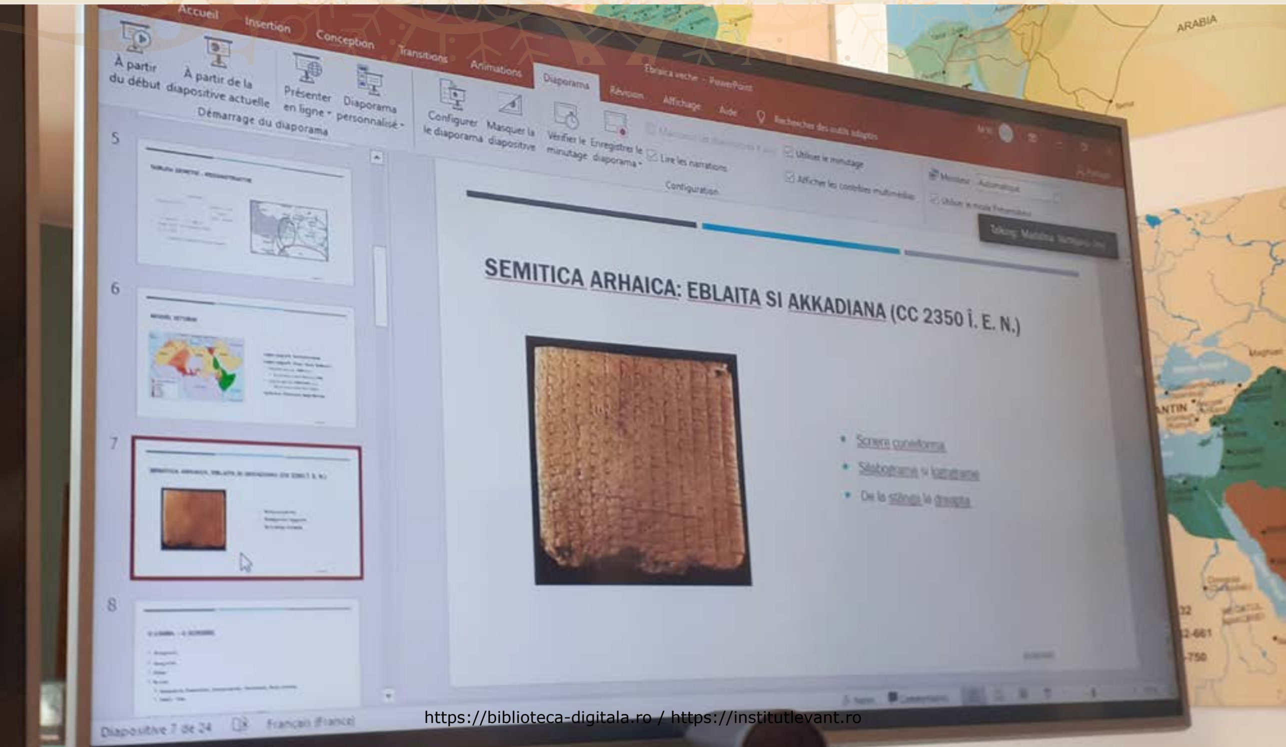

ISACCL

The Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilization

Centre of Excellence of the World Academy of Art & Science

UNIVERSITY OF BUCHAREST
FACULTY OF FOREIGN LANGUAGES AND LITERATURES

IKŚiO PAN

INSTITUTE OF MEDITERRANEAN AND ORIENTAL CULTURES
OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES

UNIVERSITATEA HYPERION

HYPERION UNIVERSITY OF BUCHAREST
FACULTY OF SOCIAL, HUMANISTIC AND NATURAL SCIENCES

ANNUAL INTERDISCIPLINARY SCHOOL OF
ANCIENT GREEK, EGYPTOLOGY AND ORIENTAL LANGUAGES
2ND EDITION

COSMOGONY

OR THE MYTH ABOUT THE ACT OF MAKING THE WORLD IN CLASSICAL AND ORIENTAL LITERATURES

SEPTEMBER 1-7, 2021 • ONLINE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cosmogonia sau mituri despre creația lumii în literaturile clasice și orientale

Cea de-a doua ediție a *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale* s-a desfășurat în perioada 1-7 septembrie 2021 și a însemnat o incursiune în miturile fondatoare ale omenirii, așa cum au fost transmise acestea în scrierile cosmogonice ale primelor civilizații orientale și mediteraneene. Miturile cosmogonice propun o cale profundă de înțelegere a lumii, în toată complexitatea sa, prin ilustrarea raporturilor dintre divinitate și oameni, a relației dintre microcosmos și cosmos, dintre ordine și haos, a simbolurilor, riturilor și a monumentelor referitoare la crearea universului, în viziunea gânditorilor antici greci precum Hesiod, Platon, Epictet sau Părinții Bisericii.

Dintre temele prezentate în cadrul secțiunii egiptologice a acestei ediții amintim: *Creatorul și cosmogoniile în textele piramidelor și textele sarcofagelor* (prof.dr. **Joanna Popielska-Grzybowska**, Institutul culturilor mediteraneene și orientale al Academiei de Științe a Poloniei); *Antecedentele cosmologiei de la Esna* (prof. dr. **John Gee**, Brigham Young University, Utah); *Funcția sculpturii egiptene antice– semnificații originare, cosmogonice și hermeneutica sincretică ulterioară* (prof. dr. **Giorgia Cafici**, Centro Italiano di Egittologia „G. Botti"); *Mituri cosmogonice antice: mitul creației heliopolitan, mitul hermopolitan, teologia memfită, un vocabular al miturilor cosmogonice egiptene antice* (prof. univ. dr. **Renata Tatomir**, Universitatea „Hyperion").

Pentru secțiunea de greacă veche, participanții, coordonați de conf. univ. dr**. Maria Luiza Oancea** (Universitatea din București) au citit în original și au tradus o varietate de texte, urmărind particularitățile retorice și stilistice, precum și specificitățile lingvistice mai rare: mitul androginului, istorisit de comediograful Aristofan în *Banchetul* lui Platon, 189d-193b; un pasaj din dialogul *Omul Politic*, 269c-273c. La seminarul organizat de dr. **Andreea Ștefan** (Muzeul Național de Istorie a României) s-a prezentat viziunea stoică asupra cosmosului, așa cum

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

este ilustrată în Diatribele lui Epictet, III, 24, iar la cel organizat de dr. **Ana-Maria Răducan** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului) relatarea biblică a creației. De asemenea, doi dintre alumnii primei ediții a *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale*, masteranzii **Cristian Ioan Dumitru** și **Valentin Cocan**, absolvenți străluciți ai secției de Filologie Clasică a Universității din București, coordonați de doamna conf. univ. dr. Maria Luiza Oance**a**, s-au aplecat asupra modalităților de traducere a unor texte religioase precum omilia (cuvântare, predică) și comentariul exegetic biblic.

Dr. **So Miyagawa** (Universitatea din Kyoto) le-a prezentat participanților cum să folosească resursele online – *Digital Humanities* – pentru a învăța limbile egiptene și coptă și pentru a citi texte cosmogonice, iar dr. **Cătălin-Ștefan Popa** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului) a prezentat imaginea îngerilor în teologia siriacă, ilustrând mediul complex al creștinismului de factură siriacă, în care teologia, cosmologia și filosofia au interacționat ca sisteme concurente, oferind o bază pentru trasarea liniei dintre ortodoxie și heterodoxie. **Dr. Anca Dan** (Centre National de la Recherche Scientifique, Paris) a ilustrat felul în care au fost inventate continentele moderne, prin felul în care grecii antici au văzut și au conceptualizat universul, de la Homer și Hesiod, la presocratici și Platon, prin împărțirea Pământului în diferite părți care sunt la originea lumii moderne și prin imaginarea altor lumi, dincolo de Ocean. Prof. emerit **Francisca Băltăceanu** (Universitatea din București), a oferit o citire a traducerii ebraice a primelor trei capitole din Biblie, precum și a episodului cosmogonic din cartea lui Iov, descoperindu-le participanților frumusețea textului biblic, prin ilustrarea mentalităților ebraice și prin explicarea semantismului unor termeni ebraici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cea de-a doua ediție a „Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale” – incursiune în miturile fondatoare ale omenirii, 1-7 septembrie 2021

Dr. So Miyagawa (Universitatea din Kyoto) învață participanții cum să folosească resursele online pentru a citi textele cosmogonice, 2 septembrie 2021

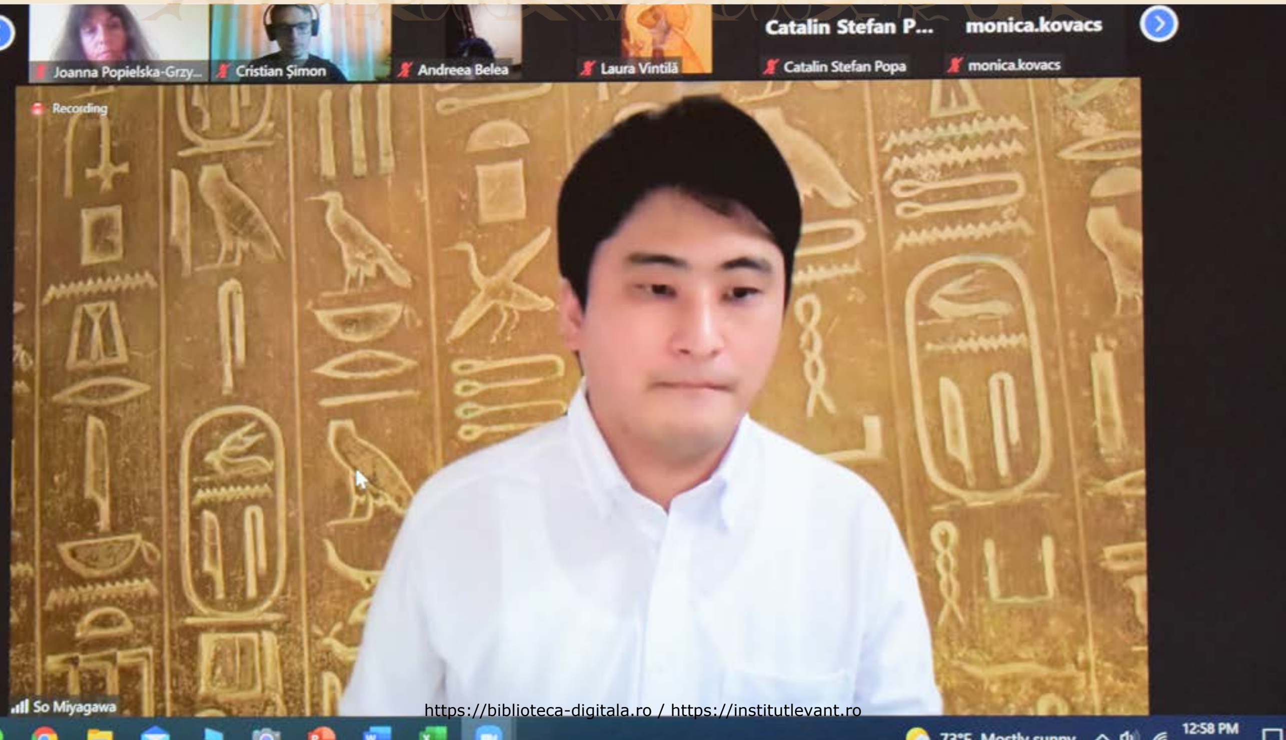

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. ***John Gee*** *(Brigham Young University, Utah) - „Antecedentele cosmologiei de la Esna”, 2 septembrie 2021*

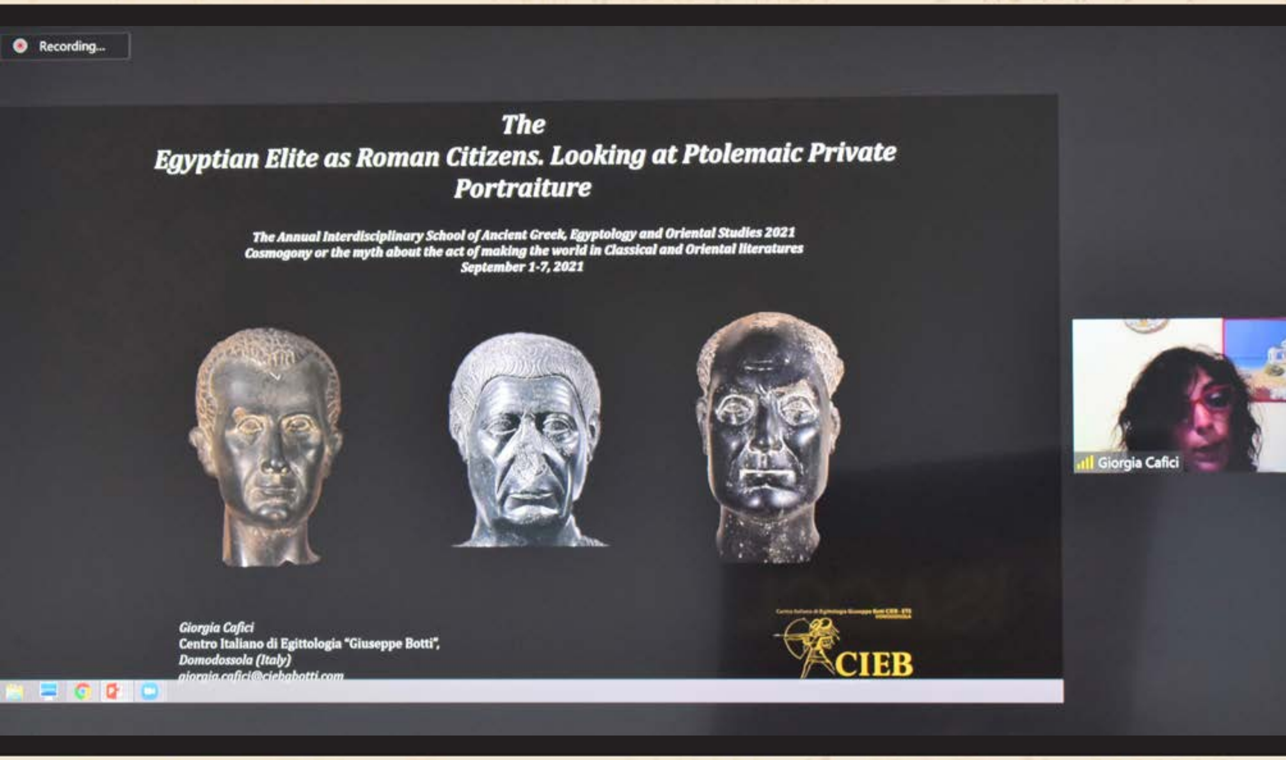

Prof. univ. dr. Giorgia Cafici (Centro Italiano di Egittologia „Giuseppe Botti”- CIEB) vorbește despre semnificațiile originare, cosmogonice, ale sculpturii egiptene antice, 7 septembrie 2021

UNIVERSITY OF BUCHAREST
FACULTY OF FOREIGN LANGUAGES AND LITERATURES

ISACCL
The Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilization
Centre of Excellence of the World Academy of Art & Science

IKŚiO PAN
INSTITUTE OF MEDITERRANEAN AND ORIENTAL CULTURES OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES

ANNUAL INTERDISCIPLINARY SCHOOL OF ANCIENT GREEK, EGYPTOLOGY AND ORIENTAL LANGUAGES

TIME AND SPACE IN ANTIQUITY

3RD EDITION • SEPTEMBER 5-11, 2022 • ONLINE

SCIENTIFIC DIRECTOR

Assoc. Prof. Joanna Popielska-Grzybowska
Institute of Mediterranean and Oriental Cultures of the Polish Academy of Sciences

COORDINATORS

Assoc. Prof. Maria Luiza Dumitru Oancea
University of Bucharest, Faculty of Foreign Languages and Literatures

Luiza Popa
General Director of The Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilizations.
Centre of Excellence of the World Academy of Art & Science (ISACCL)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Timp și spațiu în Antichitate

Ediția a treia a *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale* s-a desfășurat în același cadru online, în perioada 5-11 septembrie 2022, sub semnul diferitelor înțelesuri spațio-temporale în limbile și literaturile vechi.

Coordonată de prof. dr. **Joanna Popielska-Grzybowska**, secțiunea de egiptologie s-a concentrat asupra felului în care vechii egipteni se raportau la timp și spațiu și diversele concepte folosite pentru desemnarea timpului din calendarul civil și în textele piramidelor, reconstituind o societate egipteană fascinată de viață și care dovedește foarte mult pragmatism în preocuparea continuă de a-și asigura eternitatea, prin intermediul mumificării și al scrierilor textelor din piramide. Prof. dr. **Heidi Köpp-Junk** (Institutul culturilor mediteraneene și orientale al Academiei de Științe din Polonia) a reliefat o bogăție de reprezentări ale cântăreților și ale instrumentelor muzicale din Egiptul Antic, pornind de la instrumentele muzicale găsite în mormântul lui Tutankamon. Participanții au avut ocazia să înțeleagă ce presupune arheologia experimentală și cum poate fi reconstituită, prin imaginație și mișcare, atmosfera unei cântări antice. În plus, profesorul **So Miyagawa** (Universitatea din Kyoto) a prezentat îndelungata istorie a limbii egiptene, pornind de la cronologia și spațiul geografic al Egiptului, varietatea de limbi vorbite în Egiptul antic (limbi semitice, berbere, persă, greacă, nubiană, meroitica etc.), dialectele coptice și s-a concentrat asupra unor exemple de schimbări semantice și gramaticale survenite de-a lungul diferitelor stadii de dezvoltare a limbii.

Secțiunea de greacă veche, coordonată de conf. univ. dr. **Maria Luiza Oancea** (Universitatea din București) a fost îmbogățită. Studenții de la secția de Filologie Clasică au citit și tradus din greacă veche pasajele din *Theogonia* 154-198, fragment care ilustrează perspectivele temporalității primordiale, văzut ca un construct linear, divin, dar și ca o mișcare ciclică, supusă fatalității; mitul vârstei de aur sau al lui Cronos la Platon,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mai întâi în *Omul politic*, mai apoi în *Legile*, ultimul dialog platonician. Dr. **Ştefan Zară** (Arhiepiscopia Bucureştilor) a susținut un seminar în care a prezentat învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre timp și veşnicia lui Dumnezeu, a citit și tradus împreună cu studenții un pasaj din *Viața lui Moise* PG 44, 404-405. Dr. **Ana-Maria Răducan** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului) le-a prezentat cursanţilor câteva bucăţi din lucrarea *Biblioteca* lui Photios, care evidenţiază modul în care erau privite de elita intelectuală bizantină anumite opere din cultura antică din prisma consideraţiilor stilistice şi a folosului practic pe care îl puteau avea în viaţa lor cotidiană.

În secțiunea dedicată alumnilor primelor două ediții ale *Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale,* **Cristian Şimon** şi drd. **Valentin Cocan** (Universitatea din Bucureşti) au explorat în original texte precum *Istoria adevărată* a lui Lucian din Samosata, considerată prima scriere ştiinţifico-fantastică din literatura universală, o parodie a literaturii anterioare, dar și un pasaj din tâlcuirea la *Geneză* a lui Theodoret al Cyrus, care ilustrează creația cerurilor.

Dr. **Cătălin-Ştefan Popa** (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului) a vorbit despre specificul pelerinajului în spațiul siriac, în raport cu alte spații răsăritene, iar dr. **Beniamin Chircan** (Universitatea din Bucureşti) a prezentat o fascinantă introducere în ebraica biblică și în cazul particular al timpului verbului, strâns legat de perspectiva generală asupra timpului, care nu există separat de acțiunile care au loc în el, ci doar în relație cu istoria.

Participanţii, studenţi la Universitatea din Bucureşti şi la Universitatea „Hyperion” din Bucureşti, şi-au exprimat satisfacţia faţă de varietatea și bogăția cursurilor oferite de-a lungul acestor zile, precum și dorința de a beneficia de mai multe proiecte şi cursuri de acest gen, având în vedere că acestea lipsesc aproape cu desăvârșire din *curricula* universitară românească. Următoarea ediție va avea tema *Viciu și virtute în Antichitate*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

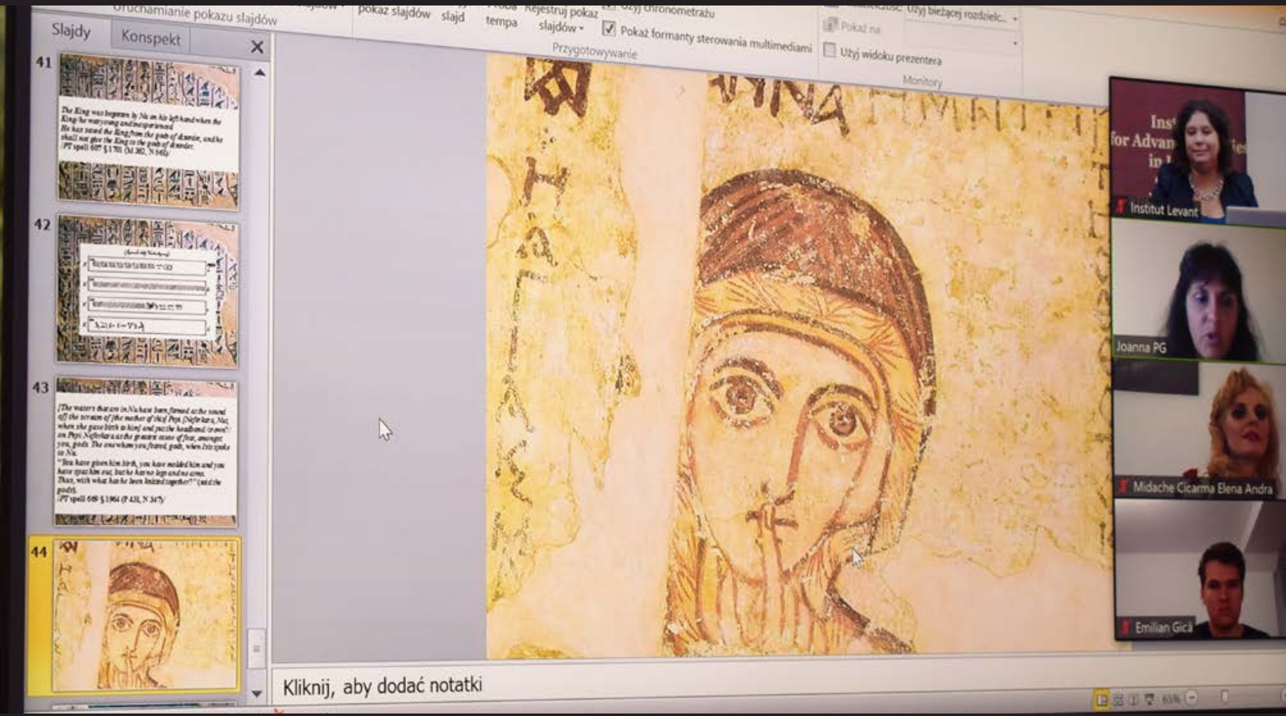

Prof. dr. Heidi Köpp-Junk (Institutul Culturilor Mediteraneene și Orientale al Academiei de Științe din Polonia) prezintă instrumentele muzicale găsite în mormântul lui Tutankamon, 6 septembrie 2022

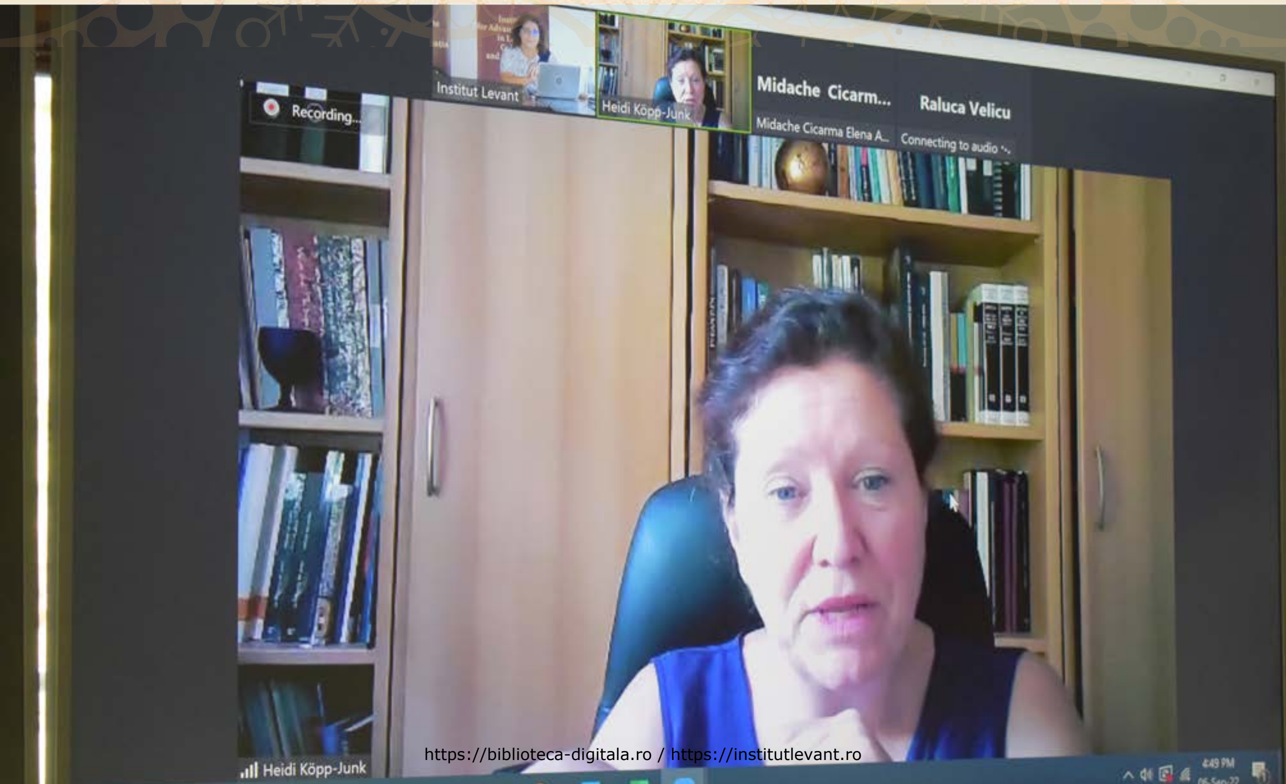

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

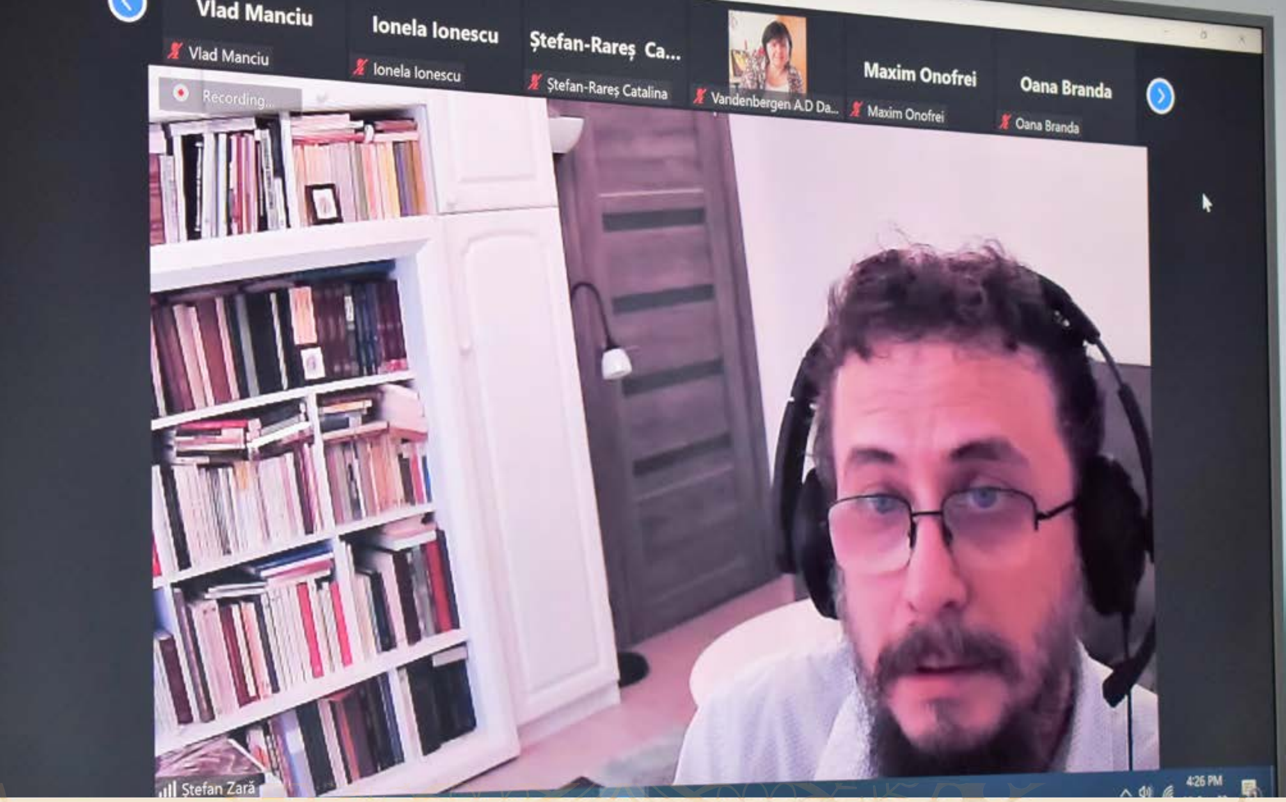

Dr. Ștefan Zară (Arhiepiscopia Bucureștilor), seminar despre învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa, 8 septembrie 2022

Dr. Beniamin Chircan (Universitatea din București) prezintă o fascinantă introducere în ebraica biblică, 11 septembrie 2022

Prof. emerit Emil Constantinescu, președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Lumea de astăzi are impresia că studiile clasice și ale altor limbi vechi sunt rezervate numai unor oameni iluștri și bătrâni, care stau într-un turn de fildeș și scriu cărți inaccesibile celor mulți. Or, prezența dumneavoastră numeroasă și interesul pe care l-ați manifestat ne dovedesc că limbile și civilizațiile vechi continuă să ocupe un loc special în această lume nouă a secolului XXI și să creeze punți între oameni de diferite vârste și de diferite culturi. Limbile și civilizațiile vechi stau la rădăcina umanității și a valorilor ei. Cunoașterea lor este esențială mai ales în acest secol, în care omul de astăzi, în această iluzie de libertate absolută pe care viața virtuală o amplifică, și-a pierdut reperele și rădăcinile și trăiește ca o ființă aeriană, suspendat între cer și pământ, cel mai adesea incapabil de a-și defini adevăratele visuri și aspirații, dar foarte dornic ca lumea din jurul său să se schimbe din temelii.

Prof. dr. Joanna Popielska-Grzybowska, Institutul Culturilor Mediteraneene și Orientale al Academiei de Științe a Poloniei, directorul științific al „Școlii anuale interdisciplinare de greacă veche, egiptologie și limbi orientale"

Dragi studenți, această școală anuală nu ar fi fost posibilă fără voi! Vă salut cu entuziasm și din toată inima. Nădăjduiesc și îmi doresc să vă placă prelegerile pe care le-am făcut pentru voi cu multă implicare din partea noastră. Vă sfătuiesc să căutați mereu excelența, dar să nu vă fie frică nici de eșec, pentru că orice eșec are beneficiile sale. Folosiți-vă imaginația și fiți creativi, munciți din greu pentru a dobândi cunoașterea, care vă va ajuta să vă construiți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

propria viață, precum și viețile celor dragi. Studenții reprezintă viitorul. Dedicarea, speranțele și visurile voastre vă vor conduce către un viitor mai bun în lume. Suntem dispuși să vă oferim tuturor cea mai mare înțelegere și asistență.

Prof. univ. dr. Renata Tatomir, Universitatea „Hyperion" din București

Sunt fericită și recunoscătoare că fac parte din comitetul de organizare și sunt onorată să reprezint din partea organizatorilor Universitatea „Hyperion". Ne bucurăm să vedem că, treptat, aceste fascinante domenii interdisciplinare, care coboară adânc la originile umanității, atrag în România tot mai mulți studenți și absolvenți, interesați de valorile trecutului umanității. Miturile creației adresează întrebări profund semnificative pentru societatea care le împărtășește, dezvăluind viziunea lor centrală asupra lumii și cadrul pentru identitatea de sine a culturii și a individului într-un context universal.

Conf. univ. dr. Maria Luiza Oancea, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București

În secolul al VII-lea î.Hr. asistăm la o criză care se produce în lumea greacă, și anume la apariția unei noi imagini a omului. De aici va rezulta o adevărată problemă a timpului, care nu-și va găsi rezolvarea decât printr-o schimbare a viziunii asupra acestei noțiuni. De acum înainte individul se va simți purtat de un flux ireversibil, dominat de fatalitatea morții, astfel că timpul în care i se desfășoară existența îi va apărea ca o forță distrugătoare, minând iremediabil tot ceea ce constituie pentru el prețul vieții. De aceea individul va încerca să transforme acest timp al vieții individuale într-un ciclu (κύκλος) total reconstituit. De aici încercarea lui de a reintegra timpul uman în periodicitatea cosmică și în veșnicia divină.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

BIBLIOTECA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CĂRȚILE LEVANTULUI

Emil Constantinescu, Liviu Iancu

Cărților le datorăm cultura împărtășită a umanității

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Puterea cărții

Emil Constantinescu

În 1999, am fost la Sarajevo pentru o întâlnire cu membrii Președinției Bosniei și Herțegovinei. După întâlnire, ambasadorul român, care m-a însoțit în oraș, mi-a arătat ruinele Bibliotecii Naționale, distrusă de bombardamentele care s-au soldat cu arderea unui milion șapte sute de mii de cărți. În 2000, am revenit la Sarajevo, la Summit-ul Pactului de Stabilitate în Balcani. În 2006, am fost la Sarajevo la o reuniune a Clubului Politic Balcanic, iar în 2016, din nou, la o conferință organizată de Centrul Internațional „Nizami Ganjavi", care poartă numele unui poet azer din secolul al XII-lea, și de Biblioteca din Alexandria. Atunci am putut vedea, la Biblioteca Națională reconstruită, una din cărțile rare salvate în timpul bombardamentelor din '92 și care mai fusese o dată salvată de la distrugere în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial: o Hagadă ebraică din secolul XIII, editată la Sevilla, purtată, de-a lungul secolelor, în nordul Africii, Europa Centrală și Balcani.

Tot cu 20 de ani în urmă, la Sarajevo se afla și o jurnalistă australiancă, Geraldine Brooks, corespondenta ziarului *Wall Street Journal* pentru zonele de conflict din Balcani. În 2002, ziarul *The New Yorker* îi publica un reportaj despre peripețiile Hagadei ebraice, salvată de un bibliotecar bosniac musulman. În 2008, ajunsă între timp profesor invitat la Universitatea Harvard, Geraldine Brooks publică o ficțiune istorică, *People of the Book (Poporul cărții)*, care avea să cunoască un succes răsunător. Mulți din cei care au citit *Poporul cărții* vor păstra în memorie povestea personajelor ei și după ce evenimentele politice și militare vor fi date uitării.

Cred că aceasta spune mult despre puterea cărților izvorâte din creația literară superioară puterii militare, politice sau economice,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

fundamentată pe acţiune, presiune sau interes. Când vorbesc de puterea cărților mă gândesc la cărțile de știință, care studiază lumea reală pentru a construi o altă lume reală care încă nu există, la cărțile religioase, care ne vorbesc despre o lume pe care nu o vedem, cu convingerea că ea există pentru a ne construi speranța, și la cărțile de ficțiune, care creează o lume imaginară, utopică sau distopică, care poate rămâne ideală sau poate deveni reală, în funcţie de influenţa pe care o au aceste cărţi asupra cititorilor. Când a fost inventată scrierea, cunoştinţele au putut fi transmise și tezaurizate în cărţi, și cărţile au devenit o putere.

În toată istoria omenirii, puterile au intrat în concurenţă, încercând să domine, fiecare dorind să se anihileze unele pe altele. Forţa unei puteri creează un sentiment de frică celorlalte și acestea încearcă să o anihileze prin violenţă. Este și motivul pentru care, începând din antichitate și până în zilele noastre, au fost distruse atâtea cărţi. Pe de altă parte, totdeauna s-au găsit și oameni minunaţi care au încercat să le salveze pentru a rămâne a dispoziția generațiilor viitoare. Titlul inspirat al cărții lui Geraldine Brooks, *Poporul cărții*, se referă la acești oameni. Hagada ebraică a fost salvată de musulmani și de creștini, arătând că iubirea față de cultură poate depăși barierele religioase, etnice sau rasiale.

Într-un roman distopic, *Fahreinheit 451,* care evocă temperatura la care arde hârtia, Ray Bradbury descrie o societate a viitorului în care totul se reduce la bani, interese și informații, unde un grup de oameni încearcă să salveze de la distrugere cărțile care te îndeamnă să gândești. Fiecare dintre aceștia înmagazinează în memorie opera unui autor clasic și împreună devin o bibliotecă vie care păstrează memoria culturală.

De fiecare dată când sunt la Berlin, merg în piațeta dintre Facultatea de Drept a Universității Humboldt şi Staatsoper. În mijlocul acestei piațete, acoperită de macadamul cenușiu de granit, se află un loc acoperit de sticlă, prin care se poate vedea în subteran o cameră cu pereții acoperiți de rafturi de lemn goale. Această bibliotecă vidă dorește să amintească de evenimentele din preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, când studenții Facultății de Drept au ars cărțile scrise de evrei sau de autori opuși ideologiei naziste. Lângă geamul mat, pe caldarâm, este reprodus un citat din Heinrich Heine: „Acolo unde sunt arse cărțile mai târziu vor fi arși oamenii", ceea ce peste un secol s-a și întâmplat. În aceeași perioadă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

în Uniunea Sovietică, la ordinul lui Stalin, erau arse milioane de cărți considerate subversive pentru ideologia comunistă. La sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, campania criminală împotriva cărților va fi extinsă în toată Europa de Est, căzută sub dominația sovietică și am trăit în țara mea această perioadă în care cărțile indexate ca dăunătoare erau arse, cei care erau demascați că le citesc erau trimiși în închisoare și cenzura comunistă controla ce putea fi publicat și ce nu.

Memoria popoarelor reține mai ales evenimentele istorice care au fost înnobilate de literatură. Așa cunoaștem Grecia lui Homer și Sofocle, Anglia lui Shakespeare și Dickens, Franța lui Victor Hugo și Molière, Italia lui Dante, Germania lui Goethe, Spania lui Cervantes, Rusia lui Tolstoi, Dostoievski și Cehov, China lui Confucius și Lao Zi.

Pentru istoria recentă, mă voi opri asupra a două romane care reflectă istoria tragică a două experiențe totalitare: comunismul și nazismul. *Pavilionul canceroșilor* și *Cititorul* vor fi de ajutor, poate, să înțelegem de ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat, mai bine decât tratatele de istorie sau chiar miile de cărți de memorii ale victimelor care au trăit nemijlocit opresiunea.

La sfârșitul romanului *Pavilionul canceroșilor*, într-un moment de dezgheț al dictaturii comuniste sovietice, Oleg Kostoglotov, deportat în lagăr și internat apoi într-un spital de canceroși, cu o speranță de viață de câteva săptămâni, află de la medici că este sănătos și poate părăsi spitalul, iar de la comandantul militar că deportările vor înceta. Dincolo de orice speranță, își recapătă, dintr-o dată, și libertatea și viața. Începând să-și petreacă viața aceasta suplimentară, proaspăt dăruită, Oleg se duce la Grădina Zoologică. Cărându-și în spate sacul slinos, ars, găurit de gloanțe și îngreunat de lucrurile pe care le purta cu el, dar mai ales cu sufletul împovărat de amintirea timpului petrecut sub apăsarea detenției și a bolii, Oleg percepe viața animalelor expuse dorinței de distracție a vizitatorilor ca pe o fabulă amară a ceea ce el trăise în Gulagul stalinist, o imagine pe lângă care doar cei ce nu au exersat pe propria lor piele pedagogia suferinței pot să treacă nepăsători.

M-am gândit deseori la complicatele destine individuale, din contopirea cărora se nasc șuvoaiele popoarelor. Aceste imagini ale umbrelor care se risipesc au continuat, probabil, să-l însoțească pe Soljenițîn, atunci

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

când și-a primit suplimentul lui de viață liberă și când a încercat să-l trăiască altfel în periplul său american și mai apoi la revenirea în Rusia, după căderea comunismului. Și poate că, dacă Kostoglotov, pe care l-a lăsat în compartimentul de bagaje al trenului care-l poartă prin nesfârșitele spații ale Rusiei, ghemuit, cu fața vârâtă în sacul colțuros, plin cu pâinile pentru drum de-acum uscate, va ridica pentru o clipă capul, vom recunoaște în el chipul neliniștit al lui Soljenițîn. Și în adâncul ochilor săi întunecați vom vedea, pentru o clipă, destinul celor care în '89 au prins ultimul vagon al trenului spre o altă viață.

Romanul lui Bernhard Schlink, *Cititorul,* apărut în 1995 și ecranizat cu succes în 2008, pleacă de la o poveste de dragoste în Germania postbelică dintre un adolescent și o femeie matură, care îi cere să îi citească, seară de seară, din clasicii literaturii universale. Peste ani, adolescentul, devenit avocat, o întâlnește pe fosta lui dragoste într-o sală de tribunal, unde aceasta era judecată pentru crime de război, în urma dezvăluirilor dintr-o carte scrisă de o victimă a Holocaustului. Fosta gardiancă, acum taxatoare de tramvai, chiriașă într-o cameră mizerabilă de bloc, este condamnată la închisoare pe viață pe baza unui proces verbal pe care nu îl scrisese, deoarece refuză să invoce în favoarea ei faptul că era analfabetă. Cartea pune câteva întrebări tulburătoare: rușinea neștiinței de carte poate fi mai puternică decât rușinea de a fi fost instrumentul terorii? Prețul păstrării secretului aliterației poate fi acceptarea pierderii libertății pentru întreaga viață? Pasiunea pentru literatură acoperă complicitatea la o crimă colectivă? Sinuciderea ei în ziua eliberării, după douăzeci de ani de detenție, este o plată suficientă sau nu pentru executarea oarbă a unor ordine? Spune această sinucidere ceva despre ecoul literaturii în sufletele oamenilor? Filmul, ca și cartea, nu ne dă un răspuns. O vedem pe deținuta îmbătrânită în închisoare transferând cărțile, pe care, în fine, învățase să le citească, din raftul de pe peretele celulei pe o măsuță de lemn și apoi ni se arată doar tălpile ei goale pe stiva de cărți. Suntem lăsați să ne imaginăm cum, împinse cu piciorul cu un ultim efort, cărțile rostogolite o trimit pe Hanne Schmitz spre o altă lume, dincolo de cea reală, ca și de cea imaginară.

Cititorul, deși evocă, după șase decenii, faptele cumplite ale ultimului război mondial, merge mai departe, îndemnându-ne să ne gândim

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de ce și în împrejurările așa zis normale din ziua de azi, oamenii continuă să comită crime în numele unor ideologii, al unor credințe sau din supunere la regulile unui grup și la întrebarea pe care Hanne Schmitz o pune intransigentului judecător german: „Dumneata ce ai fi făcut în locul meu?”

Dacă recunoaștem puterea cărților ne putem întreba: literatura, pasiunea cititului, pot contribui la o lume mai bună? Deși, de-a lungul istoriei, multe opere literare au fost folosite pentru a ațâța intoleranța și ura, cărțile contribuie nu numai la lărgirea vocabularului, rafinarea elocvenței, dezvoltarea abilităților sociale, dar ne învață să gândim nuanțat și să nu preluăm automat ideilor altora. Cărțile au puterea de a schimba atât viața celor care le citesc, cât și pe cea a celor care le scriu. Atât cititorii, cât și scriitorii au prilejul de a descoperi lucruri pe care nu le știau despre sine, astfel încât, în dialogul cu cărțile, putem spune fără a greși că și cărțile ne citesc pe noi.

Cărțile sunt întruchiparea „Cuvântului” care este la începutul „Creației” și puterea lor stă în posibilitatea pe care o oferă oamenilor de a-și cunoaște propria natură. După cum scrie în *Cartea Facerii*, după ce au gustat din rodul „pomului cunoașterii binelui și răului”, primii oameni au fost izgoniți din rai și au pierdut nemurirea, dar au fost înzestrați dintru începuturi cu capacitatea de a alege. Poți alege între cărțile care propagă adevărul și iubirea și între cele care propagă minciuna și ura. Citite de oameni care au trăit în timpuri diferite și în locuri diferite, cărțile bune au creat de-a lungul mileniilor legături trainice între oameni aflați la mari distanțe în timp și spațiu, care nu s-ar fi cunoscut niciodată, prilejuind o fascinantă conversație între generații. Cărților le datorăm cultura împărtășită a umanității.

Dacă de multe ori în realitatea istorică răul pare să fi copleșit binele, în istoria literaturii cărțile bune au câștigat categoric, ceea ce ne îndreptățește speranța că *Puterea cărții*, care a supraviețuit efectelor malefice ale Puterii militare, politice și economice, ne va ajuta să clădim o lume mai bună pentru toți.[1]

---

[1] Discurs la T*he International Summit of the Book*, Baku, 18 martie 2018

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Biblioteca ISACCL, mozaic unic de cunoaștere asupra spațiului extins al Levantului istoric, constituit din cărți rare, albume de artă și de fotografie, enciclopedii, monografii de specialitate, cataloage de colecții muzeale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Fondul Emil Constantinescu – peste 1000 de volume cu o imensă valoare bibliofilă atât prin tirajul lor redus și calitatea tipografică excepţională, cât și prin dedicațiile semnate de personalitățile culturale și politice care i le-au oferit de-a lungul timpului președintelui ISACCL

Nizami Ganjavi, cunoscut cu aproape nouă secole în urmă drept Hakim-Înțeleptul

Confucius – Analecte

Hărți din biblioteca ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

O imensă valoare bibliofilă

Liviu Iancu

Biblioteca este inima oricărei instituții de cercetare, certificatul ei de identitate și cartea ei de vizită. Este liantul indispensabil între generațiile mai vechi și cele mai noi de savanți, mediul în afara căruia nu se pot forma cercetătorii care să revoluționeze cunoașterea, instrumentul fără de care nu se pot naște marile idei.

Biblioteca Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a început să se dezvolte pe baza acestor observații, cu scopul de a înlesni atingerea obiectivelor instituției, în limitele condițiilor obiective de funcționare a ei. Cum exhaustivitatea, idealul atât de scump al oricărei biblioteci specializate, nu poate fi asigurată din cauza spațiului restrâns, a resurselor limitate și a diversității domeniilor ce fac obiectul preocupărilor ISACCL, principiul director al organizării bibliotecii a fost acela de a asigura prezența între rafturile sale a unor lucrări fundamentale care să deschidă apoi posibilitatea cercetătorilor de a-și configura rapid listele bibliografice necesare cercetărilor pe care le întreprind în cât mai multe domenii asociate studiului culturilor și civilizației levantine, relațiilor dintre natură și cultură, diplomației culturale și culturii păcii. Așadar, biblioteca conține în principal monografii și periodice de istorie și istoria artei, teologie, științe politice, diplomație. În același timp însă, cărțile rare, adevărate delicii pentru bibliofili, albumele expresive de artă și fotografie, ghidurile detaliate de călătorie întregesc oferta bibliotecii către cititorii ei.

Biblioteca Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului se află într-o permanentă evoluție, ajungând în prezent, după doar șase ani de funcționare, la un număr de aproape 3000 de volume. Ea s-a îmbogățit constant prin schimburi academice cu instituții prestigioase, interesate de aparițiile editoriale ale ISACCL, prin donațiile cercetătorilor și personalităților culturale de marcă ce apreciază activitatea institutului și subscriu misiunilor generoase pe care acesta și le asumă, și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

prin politica judicioasă de achiziții dictată de proiectele de cercetare aflate în derulare, fără a o înstrăina, însă, de identitatea sa primară, rezultată din cele trei mari fonduri de carte pe care este fundamentată, toate trei primite din partea unor importante personalitățiii ale culturii române: Emil Constantinescu, Zoe Petre, Dionisie Ghermani.

Fondul Emil Constantinescu constă în peste 1000 volume care au constituit nucleul inițial al bibliotecii. Fondul reprezintă un mozaic unic de cunoaștere asupra spațiului extins al Levantului istoric, constituit din cărți rare, albume de artă și de fotografie, enciclopedii, monografii de specialitate, cataloage de colecții muzeale, unele de o imensă valoare bibliofilă atât prin tirajul lor redus și calitatea tipografică excepțională, cât și prin dedicațiile semnate de personalitățile culturale și politice care i le-au oferit de-a lungul timpului președintelui Emil Constantinescu. La nivelul fondului există un echilibru remarcabil între titlurile destinate Balcanilor, Caucazului și Orientului Apropiat și cele care abordează patrimoniul cultural românesc în relația sa indisolubilă cu spațiul levantin.

Fondul Zoe Petre conține 895 de volume de studii clasice selectate dintre cele câteva mii care au aparținut reputatei cercetătoare a istoriei antice, decan al Facultății de Istorie de la Universitatea din București între 1990-1996 și consilier prezidențial între 1996 și 2000. Istoria antică a Greciei și a Imperiului Roman, teatrul și religia greacă, istoria ideilor în antichitate sunt magistral reprezentate prin numeroase monografii semnate de cercetători străini și români precum Moses I. Finley, Jean-Pierre Vernant, Marcel Detienne, Pierre Vidal-Naquet, Ronald Syme, Georges Dumézil, Claude Calame, Dionisie M. Pippidi, Radu Vulpe, Ion Barnea, ediții și traduceri ale autorilor antici din colecțiile Budé, Teubner și cele românești, periodice de referință în domeniul studiilor clasice: *The Journal of Hellenic Studies, La Revue des Études Anciennes, La Revue des Études Grecques, La Parola del Passato, Annali del Seminario di studi del mondo classico*, *Ktema*, ș.a.

Fondul Dionisie Ghermani este alcătuit din 800 volume, donate Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului de familia istoricului, politologului și filosofului Dionisie Ghermani, profesor la Hochschule für Politik din München și fondator al Deutsch-Rumänisches Interdisziplinäres Forschungsinstitut (DRIFI). Fondul abordează teme de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

mare relevanță privind istoria și științele politice în modernitate și contemporaneitate, în special în Sud-Estul și Estul Europei. Pe lângă cărțile unor reputați specialiști în aceste domenii, fondul se remarcă prin seriile unor periodice relevante precum *Politische Studien*, *Zeitschrift für Politik*, *Südosteuropa Mitteilungen*, *Europäische Rundschau*, *The Journal of Politics*.

La fel cum îmbogățirea bibliotecii cu noi titluri de referință este o preocupare permanentă, și organizarea și dotarea ei pentru o experiență cât mai facilă, mai plăcută și mai cu folos a cititorilor reprezintă o constantă în activitatea institutului. Odată ce cantitativ și calitativ biblioteca a atins pragul solicitat pentru exploatarea sa eficientă și a dobândit o identitate proprie, ISACCL a demarat două importante proiecte pentru ca ea să devină un instrument de lucru suplu și la îndemână, atât pentru proprii cercetători, cât și pentru publicul exterior, deopotrivă specialiști și amatori interesați de cultura și civilizația Levantului. Primul proiect constă în **realizarea unui catalog al bibliotecii** care va putea fi accesat și online și care va facilita întâlnirea dintre cercetători și cărți, precum și realizarea de bibliografii specializate. Al doilea proiect are ca obiectiv **digitalizarea cărților rare și a volumelor** care, **transpuse în format electronic, vor putea fi accesibilizate online,** proiectul desfășurându-se cu sprijinul Direcției Patrimoniu Digital din cadrul Institutului Național al Patrimoniului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Biblioteca ISACCL, proiectată de arhitectul Cătălina Bulborea

Conf. dr. Marius Skolka, colaborator al ISACCL în proiectul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", în vizită la ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Lansare în Biblioteca ISACCL: „Un cuvânt despre tata”, cartea președintelui Kazahstanului, Kasîm-Jomart Tokaev, 29 iunie 2022

Vernisaj în Biblioteca ISACCL: „Dialogul artelor monumentale”, expoziție prezentată de studenții Secției Pictură, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, 12 aprilie 2023

APARIȚII EDITORIALE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

COLECȚII ȘI PERIODICE. DE LA CUNOAȘTEREA TRECUTULUI LA ANTICIPAREA VIITORULUI

Simona Deleanu-Mareș

Lansarea colecției „Istoria recentă și anticiparea viitorului” la Teatrul Național din Târgu-Mureș, 27 mai 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Șase ani de existență transpuși într-un catalog editorial bogat și divers

Din anul 2019 și până astăzi, catalogul editorial al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) s-a îmbogățit constant prin revista științifică *The International Journal of Levant Studies* și publicația *Natur-Culturalia,* colecțiile *Studii de istorie a Levantului, Savanți români în cercetarea Levantului, Levantul, leagănul religiilor abrahamice, Istoria recentă și anticiparea viitorului*.

The International Journal of Levant Studies, revista editată de **Cătălin-Ștefan Popa**, directorul Direcției „Istoria culturilor și civilizației Levantului", propune o nouă abordare a studiilor levantine, care să nu fie concentrată pe segmentare, ci, dimpotrivă, focalizată pe înțelegerea întregului prin cunoașterea mai bună a părților, revizitate de specialiști, cu instrumentele metodologice și practice moderne. Pornind de la restabilirea adevărurilor istorice pot fi mai bine înțelese realitățile și transformările curente.

Natur-Culturalia, publicația educativă editată de prof. emerit **Dan Grigorescu**, director științific al ISACCL, prezintă rezultatele cercetărilor departamentului „Natură, cultură și societate", care include în proiectele sale geologi, geografi, biologi, istorici, arheologi, antropologi, etnografi din cadrul institutului nostru, dar și din universitățile, institutele și muzeele partenere.

Colecția *Savanți români în cercetarea Levantului* este un omagiu adus precursorilor studiilor levantine în România, o selecție din vasta lor operă științifică, dar și rezultatul unei noi perspective, realizată de îngrijitorii volumelor. Această colecție le oferă specialiștilor și istoricilor posibilitatea de a avea acces la studii și articole apărute cu zeci de ani în urmă în diverse volume și publicații periodice din România și din străinătate. Totodată, volumele îmbogățesc istoriografia și prin publicarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

unor studii inedite. Primele trei titluri din colecție sunt legate de Emil Condurachi, Mihai Berza și Zoe Petre.

Academicianul **Emil Condurachi** (1912-1987) a fost primul secretar-general al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene, înființată în 1963, cu sediul la București. Rolul României în organizarea acestei asociații a fost de la început unul esențial, iar funcția de secretar-general a revenit, prin statut, țării noastre. Volumul *Pars Orientis*, îngrijit de conf. dr. **Valentin Bottez**, apărut sub egida Academiei Române și a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, reunește studiile publicate de istoricul și arheologul Emil Condurachi de-a lungul a 45 de ani, în perioada 1935-1980, în importante reviste de specialitate.

Profesorul **Mihai Berza** (1907-1978), primul director al Institutului de Studii Sud-Est Europene, înființat în 1963, a fost membru corespondent al Academiei Române, membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice, vicepreședinte al Asociației Internaționale de Studii Bizantine, membru al Academiei Sârbe de Științe și Arte și al Academiei din Lisabona, profesor invitat la Collège de France. Volumul *De la Méditerranée à la Mer Noire*, include 40 de studii, în limbile franceză, italiană și germană, redactate de istoricul Mihai Berza de-a lungul carierei academice, din 1938 până în 1978, selectate de istoricul **Andrei Pippidi**. Trei dintre acestea sunt inedite.

Zoe Petre (1940-2017), profesor de istorie a lumii antice, epigrafie greacă și latină, istoria civilizațiilor din Antichitate, șef al Catedrei de Istorie Antică și Arheologie a Facultății de Istorie a Universității din București, decan al Facultății de Istorie și director al Școlii doctorale, profesor asociat la École des Hautes Études en Sciences Sociales (Paris), *visiting professor* la Universitatea Harvard, *visiting researcher* la Universitatea Columbia, poate fi considerată, la rândul său, unul dintre savanții români cercetători ai Levantului. Volumul *De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d'histoire politique et culturelle antique,* îngrijit de conf. univ. dr. **Florica (Bohîlțea) Mihuț** cuprinde o selecție de 90 de studii scrise de istoricul Zoe Petre în limbile franceză, română, italiană și engleză, de-a lungul întregii sale cariere universitare de aproape cincizeci de ani.

În colecția *Studii de istorie a Levantului* au apărut volumele *Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană*, coordonat de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Florica (Bohîlțea) Mihuț*; Relațiile româno-turce în perioada modernă / Romanian-Turkish connections in modern times,* editori **Tasin Gemil** și **Simona Deleanu-Mareș**; *Istoria Georgiei din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea* semnat de **Giorgi Gaprindașvili**; *Byzantium – An unending civilization* – coordonat de **Ana-Maria Răducan**.

Volumul *Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană* reprezintă lucrările simpozionului național *Cercetarea multiculturalității din Dobrogea – realizări și perspective* (Constanța, 18 aprilie 2019), organizat de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în parteneriat cu Universitatea „Ovidius" din Constanța, cu sprijinul Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA).

Relațiile româno-turce în perioada modernă, volum bilingv (română și engleză), editori Tasin Gemil (Institutul de Turcologie) și Simona Deleanu-Mareș (ISACCL), conține lucrările prezentate în cadrul conferinței *Cercetări privind relațiile dintre România și Turcia în perioada 1878-2018* și reunește studii și texte redactate de specialiști în domeniu.

Volumul *Istoria Georgiei. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea* prezintă într-un format succint, bogat ilustrat, incluzând și o serie de hărți din diverse secole, istoria acestui spațiu din epoca preistorică și până în primele decenii ale secolului al XXI-lea. Volumul umple o lacună importantă în bibliografia istorică accesibilă în limba română, fiind în același timp o lucrare de popularizare ce raportează spațiul Georgiei la România. Dedicat aniversării celor 300 de ani de relații diplomatice dintre România și Georgia și celor 100 de ani de la recunoașterea Primei Republici Democrate Georgia de către România, scris de **Giorgi Gaprindașvili**, tradus în limba română de **Salome Japiașvili** și revizuit de mai mulți specialiști în domeniu, volumul este deschis de textele ambasadorului Georgiei la București, în perioada 2018-2022, **Nikoloz Nikolozishvili,** și președintelui **Emil Constantinescu**.

Volumul *Byzantium – An unending civilization* prezintă o parte din lucrările primelor trei ediții ale *Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine*, ale căror prelegeri și dezbateri s-au concentrat în jurul temelor „Reprezentări ale Bizanțului în istorie, literatură și artă" (2018), „Stabilitate și schimbare la granițele Imperiului Bizantin și ale civilizației

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

postbizantine” (2019), „Cultură și spiritualitate bizantină și postbizantină în Moldova, Valahia și Balcani” (2020). Proiectul acestei școlii internaționale de studii bizantine s-a constituit în jurul unor întrebări pe care și le pun tinerii secolului al XXI-lea și la care profesorii și cercetătorii formaţi în secolul al XX-lea încearcă să găsească răspunsuri. Institutul de Studii pentru Cultura și Civilizația Levantului a găzduit acest dialog între generaţii care se află la confluența dintre două secole, iar el transpare și din paginile acestei cărţi.

În colecţia *Levantul, leagănul religiilor abrahamice* au apărut volumele *Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă* – editor **Laura Ganea** și *Levant, Cradle of Abrahamic Religions* – editor **Cătălin-Ștefan Popa**, inclus în seria *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte,* coordonată de profesorul **Martin Tamcke** (Universitatea „Georg-August“ din Göttingen, Germania). Conferințele online organizate în cadrul proiectului „Levantul, leagănul religiilor abrahamice”, transpuse în lucrarea cu același titlu, oferă publicului teme expuse de specialiști consacraţi, care au contribuit la promovarea internaţională a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului.

În colecţia *Istoria recentă și anticiparea viitorului* au apărut volumele *Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3,* semnat de **Laura Ganea,** și *Lumea post-pandemie între război și pace*, coordonat de **Emil Constantinescu** și **Oana-Elena Brânda,** marcând amândouă teme de mare actualitate, cu ramificaţii profunde. Cartea-documentar *Parteneriatul Strategic România- SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3*, inclusă în colecţia RAO Clasic, prezintă situaţia geopolitică a României în decursul ultimilor treizeci de ani. Noul Război Rece și războiul sângeros din Ucraina redimensionează importanța parteneriatului lansat de Emil Constantinescu și Bill Clinton la 11 iulie 1997, iar faptele și documentele prezentate în această carte, relevante și inedite, slujesc unei mai bune înţelegeri a lumii în care trăim. Începută într-o criză și finalizată în decursul altei crize, cartea *Lumea post-pandemie între război și pace* conţine în primul volum o sinteză a dezbaterilor la care a participat Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația în calitate de organizator,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

co-organizator sau invitat (45 de conferințe cu 24 de actuali și foști șefi de stat, 15 prim-miniștri, 15 miniștri și secretari de stat, 77 înalți funcționari, parlamentari, experți ai ONU și ai Băncii Mondiale, membri ai Corpului diplomatic și ai familiilor regale, 63 reprezentanți ai mediului academic național și internațional), iar în cel de-al doilea volum, eseuri care prezintă o perspectivă multidisciplinară internațională asupra lumii post-pandemie, dar și una românească, o viziune holistică asupra pandemiei, dar și anatomia unei crize în desfășurare, cu analize și previziuni despre războiul din Ucraina.

În calitatea mea de responsabil editorial, mi-a revenit deosebita plăcere să le fac o scurtă prezentare colecțiilor și publicațiilor institutului. În paginile ce urmează, veți putea descoperi mai multe detalii despre fiecare titlu în parte, regăsind fragmente ale îngrijitorilor acestor ediții, ale editorilor și autorilor acestora.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Colecții

SAVANȚI ROMÂNI ÎN CERCETAREA LEVANTULUI

Emil Condurachi: *Pars Orientis*. Studii de istorie a culturii europene

Alexandru Suceveanu

Trebuie să mărturisesc că legătura mea sufletească cu Emil Condurachi a cunoscut mai multe etape, de la aceea de învățăcel docil, la cea de colaborator de nădejde, pentru a ajunge la o adevărată prietenie – vreau să cred - abia după ce nu mai mi-a fost director de institut și șef de șantier la Histria. Știa, cu toată căldura de rigoare, așa cum sper s-o dovedesc în rândurile de mai jos, să păstreze distanța dintre profesor și elev; nu o dată l-am auzit spunând, atunci când unii colaboratori îi mai criticau câte un adversar, de care n-a dus lipsă niciodată, „când se bat armăsarii, măgarii să stea deoparte". (...) Era momentul când, sub auspiciile aceluiași mare învățat, Emil Condurachi, se încerca aplicarea metodei stratigrafice, specifică până atunci doar cercetărilor din domeniul preistoriei, astfel încât se poate afirma, fără teama de a greși, că Histria a fost unul din primele șantiere clasice unde s-a aplicat această metodă, generalizată ulterior în toată lumea greco-romană. Numai că pentru punerea ei în practică era necesar un simț al pământului, pe cale de dispariție în zilele noastre, câtă vreme se excogitează noi sisteme de înregistrare a datelor săpăturii, care mai de care mai inconsistent și mai irelevant.

Au fost, de altfel, și cei mai frumoși ani petrecuți alături de *Pater*. Își împărțea grijile între cele internaționale (era membru al Consiliului Internațional pentru Științe Istorice și Filosofie, al Uniunii Academice Internaționale și secretar-general, pe viață, al Asociației Internaționale de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Studii Sud-Est Europene; inutil de spus câtă invidie vor fi provocat aceste funcții unora dintre confrații lui români), cele de la Institut (a fost perioada când ne-au vizitat cele mai reprezentative personalități occidentale din breasla noastră; situația n-a mai fost aceeași în deceniile următoare, dar poate că nici Occidentul nu ne mai oferă personalități ca acelea de pe la mijlocul secolului al XX-lea) și cele de la Histria. Când ajungea la Histria (de regulă ploua; era omul „care aducea ploaia"), mărturisea că „i se pune o catifea pe creier", iar pentru noi era o adevărată sărbătoare. Dimineața ne vizita pe sectoare (ceea ce nu împiedica organizarea unor vizite speciale, ocazie cu care marele istoric și numismat ne cucerea cu pertinența observațiilor de natură arheologică, stratigrafică), după-amiaza stătea în spatele casei Pârvan, la umbră, și citea (în primul meu an l-am găsit citind o voluminoasă monografie a Codului lui Hammurabi) iar seara, după masă, în fața aceleiași case, ne strângea pe toți și ne vorbea până la ore târzii din noapte (era modalitatea cea mai eficientă pentru a ne scurta escapadele noastre nocturne). Greu de spus câte vor fi fost de învățat din aceste adevărate prelegeri nocturne, unul din învățămintele cele mai frecvente fiind acela că trebuie să ne debarasăm de provincialismul care începuse să invadeze breasla noastră (cu un umor patern, ne ridiculiza numindu-ne „arheologi de două județe").

European în cuget și simțire, acest inegalabil ambasador cultural al României avea să-și atingă apogeul carierei prin organizarea, în 1968, la Mamaia, a colocviului intitulat „Sursele arheologice ale civilizației europene". Personalitatea sa ar fi transformat oricum această reuniune într-un succes (ajunge să consultăm lista participanților), dar el a fost cu atât mai strălucitor cu cât a avut loc la nouă zile de la invazia sovietică a Cehoslovaciei, atunci când nici frontierele României nu erau prea sigure. Au participat aproape toți invitații, siguri, cum spunea soția unuia dintre participanți (Luigi Bernabo - Brea) că „ar fi găsit Emil o cale să ne scape".[1]

[1] Din Cuvântul înainte, Mihai Berza, De la Méditerranée à la Mer Noire. Edition établie et présentée par Andrei Pippidi (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei Carol I, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

EMIL CONDURACHI

PARS ORIENTIS

Studii de istorie a culturii europene

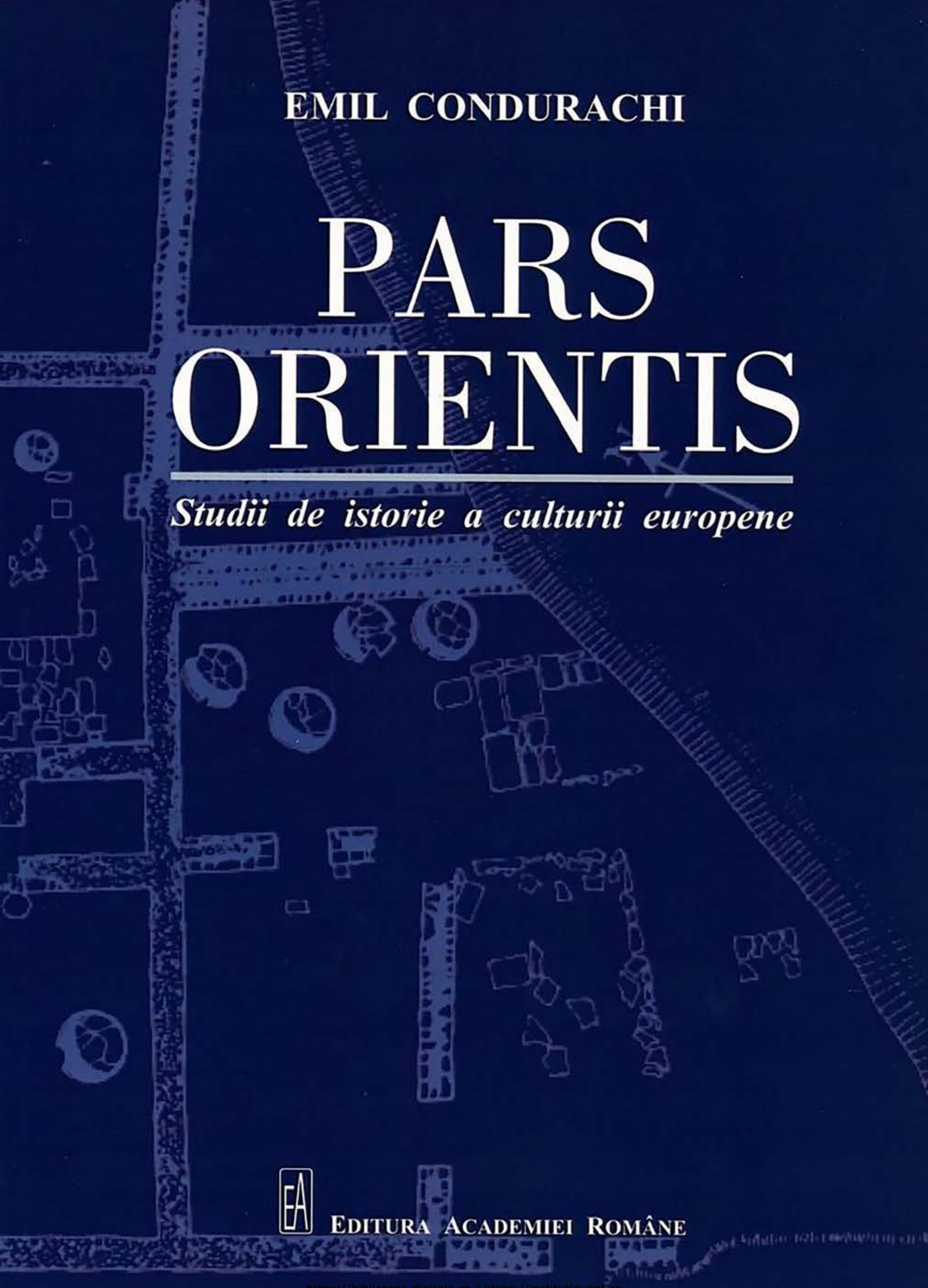

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Mihai Berza: De la Méditerranée à la Mer Noire

Andrei Pippidi

Într-un moment în care există o revigorare a mişcării de cercetare în studiul Europei de Sud-Est, aşa cum tocmai am observat la Congresul de la Bucureşti (septembrie 2019), această colecţie readuce la lumină numele profesorului Mihai Berza (1907-1978). În acest volum se regăsesc multe dintre contribuțiile sale la istoria românească și balcanică, dar și cele care înfățișează viziunea sa asupra Occidentului post-carolingian. Într-adevăr, gândirea și acțiunea acestui autor au purtat greutatea unui destin singular.

Experiența câștigată la Institutul de Istorie Universală în anii 1941-1948 l-a făcut singurul capabil să organizeze un nou institut, căruia i s-a trasat misiunea de a studia Sud-Estul Europei. A acceptat această funcție (pe care o va păstra apoi până la moarte) tocmai pentru că a văzut șansa de a reuni în această structură de cercetare mai mulți intelectuali marginalizați pentru neconformitate politică, dar care își demonstraseră competența în domenii de cercetare precum istorie, filologie, etnografie, economie și drept. Cenzura, deși persistase și se înrăise în timp, a atacat rar scrierile lor, astfel că mediul format în cadrul Institutului, în care s-au integrat și tinerii cercetători, era liber și asemănător unei familii, aflate sub protecţia „Profesorului". Magisteriul moral exercitat de acesta va rămâne mult timp în memoria celor care s-au străduit să nu-l dezamăgească.

Istoria Sud-Estului european, văzută ca un sistem complex de problematici, căruia îi aparţin şi cele referitoare la istoria românească, ocupă un loc intermediar în viziunea lui Mihai Berza, fiind plasată între istoria Europei occidentale și cea națională. El însuși a evocat imaginea a trei cercuri concentrice, pentru a ilustra într-o formă coerentă interesele lui Nicolae Iorga. Demersul său științific s-a orientat către interferenţele culturii românești, directe sau mijlocite de spațiul limitrof, în raport cu cea occidentală, iar ambiția sa – pedagogică, înainte de toate – a fost dezvoltarea unor largi sinteze în care să evidențieze, cu experiența sa bogată, marile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

curente care traversează istoria universală în mişcările sociale sau intelectuale. Faptul de „a nu vedea pădurea din cauza copacilor” a constituit mereu un pericol pentru istorici, mai ales în Balcani, dacă aceștia sunt tentați mai degrabă de diversitatea trăsăturilor particulare decât de unitate. Scopul propus de Berza în cercetările sale este considerarea popoarelor și a formaţiunilor din Sud-Estul Europei ca membre ale unui ansamblu de civilizaţii. Astfel, marea întreprindere la care dorea să se angajeze, alături de colegii străini întâlniţi la reuniunile internaţionale, fără să fi aspirat totuşi la un rol major, i-a dat încredere într-un program de lungă durată. Acest lucru reiese din reflecţiile sale asupra studiilor prin care a contribuit la clarificarea semnificaţiei Sud-Estului european în științele umaniste.

Mihai Berza s-a concentrat asupra a ceea ce avea să fie de acum înainte ultima sa preocupare, reconstrucţia ansamblului studiilor sud-est europene din România și din lume. Unul după altul au urmat texte pe care a trebuit să le recitesc acum, după multă vreme: reflecţia asupra rolului pe care l-au jucat românii în istorie, susţinută la Sofia, la primul Congres de Studii Sud-Est-Europene, programul de lucru pentru o istorie a ideilor în Sud-Estul Europei, punerea sub semnul întrebării a etapelor majore din istoria Europei de Sud-Est. Imediat după aceea, Berza a studiat relaţia dintre cultura română și cultura europeană în secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, temă pe care o va evoca pe scurt în „Tratatul de istorie” (III). Se va concentra apoi asupra Iluminismului şi a formării conştiinţei naţionale în rândul popoarelor din Sud-Estul Europei. La colocviile care au urmat, s-a aplecat asupra mărturiilor prin care reuşim să reconstituim echilibrul schimburilor culturale dintre aceste popoare. Toate aceste contacte l-au readus pe istoricul nostru la studiul culturii româneşti vechi. Astfel, el se opreşte la vechii cronicari moldoveni sau la Cantemir, pentru a analiza ce datorează ei lumii otomane, fie că o văzuseră din afară, din ţară, fie de la Constantinopol.[2]

[2] Din Cuvântul înainte, Mihai Berza, De la Méditerranée à la Mer Noire. Edition établie et présentée par Andrei Pippidi (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei Carol I, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE
PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

MIHAI BERZA

DE LA MÉDITERRANÉE À LA MER NOIRE

Edition établie et présentée
par Andrei Pippidi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Zoe Petre: De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d'histoire politique et culturelle antique

Florica (Bohîlțea) Mihuț

Studiile adunate aici sunt mai curând antropologice decât istorice în sens tradițional, iar perspectivele de abordare a complexității vieții în statele grecești, pornind inițial de la epoca arhaică și coborând înspre veacurile clasice, confirmă într-adevăr rezultatul acumulărilor de lecturi pe care le mărturisea autoarea.

Pe lângă cronologia realizării lor, criteriile de organizare a studiilor din aceste volume corespund unor aspecte dominante ale culturii și istoriei antichității elene și elenistice. Primul volum adună construcțiile politicului și funcționarea lor în istoria socio-culturală a Greciei antice, unde teatrul a reprezentat un „spectacol complementar *agon*-ului politic". Cele peste 30 de articole, care acoperă evoluția spațiului metropolitan grecesc din zorii epocii arhaice înspre cei ai elenismului, se referă la o istorie asupra căreia s-au pronunțat intelectualii greci antici înșiși (istorici și filosofi) de o manieră angajantă uneori, precum a făcut-o Platon. Acestei evoluții i-am asociat, prin textele altor 16 studii, filonul agonistic al teatrului și multiplul limbaj despre tradiții, genuri și grupuri sociale, izbânzi și înfrângeri petrecute în lumea polisurilor grecești.

Cel de-al doilea volum cuprinde analizele minuțioase pe care Zoe Petre le-a întreprins asupra lumii barbare de la marginea ponto-danubiană a civilizației grecești, cărora le-am adăugat, în secțiunea varia, câteva „argumente" ale activității de documentare și cercetare, precum și valorizarea experienței și a renumelui personal în pagini introductive ale unor lucrări importante publicate în România post-decembristă (acestea din urmă fiind mult mai numeroase, firește) pentru a sprijini completarea profilului profesional al autoarei. Aceste studii ilustrează două aspecte interdependente. Pe de o parte, ne este prezentat felul în care grecul se autodefinește în relație cu vecinul dinspre afară. Pe de altă parte, critica

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de text și urmărirea firului istoriografic permit autoarei ca, detașând-se net de exaltările protocroniste, să extragă informațiile „credibile” despre populațiile din zona Dunării de Jos. Intenția este de a interpreta și postula doar atât cât pot sursele să ne transmită și ea oglindește o rațională continuitate de etică științifică.

Acribia elegantă – seducător exprimată în aceste volume prin cuvintele şi construcţiile sintactice a patru limbi moderne – constituie o trăsătură esenţială a activităţii profesoarei şi specialistei Zoe Petre, pe care am avut privilegiul să o cunoaştem şi să-i ascultăm prelegerile. Împărtăşim acest privilegiu cu alte multe generaţii de studenţi care i-au fost aproape şi dăruim acum altora posibilitatea de a parcurge aceste studii cu credinţa că ele vor constitui o reală experienţă de cunoaştere şi un util instrument de lucru. O precizare lămuritoare suplimentară se impune din pricina prezenţei, în articolele redactate în limba română, a lui „î” în loc de „â” – am respectat opţiunea autoarei care considera că „limba română s-a definitivat în aria lui «î» slav”.[3]

> *Atunci când societatea românească, atât de divizată în împrejurările actuale, va fi pregătită să se reunească în jurul unor autentice repere intelectuale și morale, Zoe Petre se va regăsi printre „oamenii care vor fi”, marcând acele borne ale drumului spre un viitor mai înalt și mai bun, în care nu vom înceta să credem.*
>
> Emil Constantinescu

[3] Din Cuvântul înainte, Zoe Petre: De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d’histoire politique et culturelle antique. Édition soignée par Florica (Bohîlțea) Mihuț, 2023.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUT D'ÉTUDES AVANCÉES
POUR LA CULTURE ET LA CIVILISATION DU LEVANT

ZOE PETRE

De la Mer Égée au Pont Euxin

Études d'histoire politique et culturelle antique

tome Ier

Édition soignée par
Florica (Bohîlțea) Mihuț

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană

Autori: Luiza Popa, Ana-Maria Răducan, Narcisa-Alexandra Știucă, Iuliana Titov, Alexandru Chiselev, Corina Iosif, Mirela Kozlovsky, Nistor Bardu, Cosmin Căprioară, Neriman Hasan, Carmen Ionela Banța, Cristina Dafinoiu, Enache Tușa, Florica (Bohîlțea) Mihuț, Alexandru Ș. Bologa, Petre Constantin, Doina Păuleanu

Florica (Bohîlțea) Mihuț

Căutat în Antichitate de greci și romani, apoi, de bizantini, râvnit ulterior de marile puteri feudale și stăpânit de Sublima Poartă, pământul dintre Dunăre și Marea Neagră a reprezentat o regiune strategică deosebită, al cărei potențial a fost unanim recunoscut de-a lungul secolelor. Importanța economică este garantată de proximitatea gurilor Dunării (principală arteră navigabilă de legătură a Europei Centrale cu partea estică a bătrânului continent) și de ieșirea la mare pe o lungime de aproximativ 250 km (având puncte propice de acostare, atestate din plin de izvoarele arheologice și mărturiile documentelor scrise). De la finele veacului al XIX-lea și până în prezent rutele maritime ale Mării Negre care au integrat porturile Sulina, Constanța, Mangalia, vor completa benefic mai vechile trasee terestre coborâtoarea de la varegi înspre greci sau conectoare ale Europei Centrale, prin Țările Române, cu regiunile levantine.

Sub aspect politic, de-a lungul timpului, interesul Puterilor Creștine în această regiune se va intersecta cu cel al Imperiului otoman, iar diversele integrări succesive în interiorul granițelor unor state precum statul medieval Țara Românească, Imperiul Otoman, Regatul României

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ca și vecinătatea teritoriului dobrogean cu Imperiul Țarist și statele balcanice și-au pus profund amprenta asupra evoluției demografice a Dobrogei. Deși datele demografice sunt mai certe începând cu epoca modernă, când înregistrările de populație devin mai sistematice, se poate schița o evoluție a tabloului social și etnic, pornindu-se de la mărturiile istorice și de la aprecierile călătorilor străini care au vizitat teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră.

Secolul al XXI-lea debutează cu o reanimare a interesului pentru această „Românie transdanubiană" cum i se mai spunea cândva Dobrogei, în contextul redefinirii importanţei geostrategice a întregului spaţiu pontic după căderea Cortinei de Fier (1989) și, mai cu seamă, după aderarea României la Uniunea Europeană (2007). Este important de subliniat că manifestările culturale și științifice dedicate complexității socio-etnice din Dobrogea și studiile sau lucrările publicate în ultimele trei decenii converg înspre sublinierea a două aspecte. Primul se referă la extraordinarul patrimoniu specific fiecăreia dintre etnii, cuprinzător al unei culturi scrise și orale extrem de preţioase (cântece, dansuri, literatură orală și scrisă, ritualuri și rituri, vestimentaţie și port cu specific etnic, creaţie materială). Cel de-al doilea aspect tratează caracterul interacţional al conviețuirii și dinamismul tuturor componentelor identitare (limbă, rituri și ritualuri) sub imperiul proceselor de interferență culturală și globalizare. Ceea ce încă rămâne de cercetat este răspunsul pe care fiecare comunitate etnică (fie cea majoritară, românească, fie oricare dintre minoritățile etnice) îl dă provocărilor continue ale tehnologizării și globalizării. Corelarea acestor răspunsuri culturale trebuie, mai departe, redimensionată și redefinită în condițiile unei modificări fundamentale a coeziunii și mobilității grupurilor sociale.[4]

[4] Din Cuvântul înainte, Florica (Bohîlțea) Mihuț (coordonator), Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană (Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE
PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană

Florica (Bohîlțea) Mihuț
(coordonator)

Presa Universitară Clujeană

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Relațiile româno-turce în perioada modernă
Autori: Emil Constantinescu, Ioan-Aurel Pop, Osman Koray Ertaş, Yasemin Melez Biçer, Melike Roman, Mustafa A. Mehmet, Nagy Pienaru, Radu Ștefan Vergatti, Victor-Claudiu Turcitu, Tasin Gemil, Dan Prodan, Melek Fetisleam, Mihail E. Ionescu, Marian Zidaru, Călin Felezeu, Valentin Naumescu, Adina Fodor

Tasin Gemil

La 4/16 octombrie 1878, Turcia a recunoscut independența României, implicit și alipirea Dobrogei de nord, înaintea Angliei, Franței, Italiei, Germaniei. În perioada imediat următoare au fost stabilite relațiile diplomatice (10/22 octombrie 1878) și au fost înființate, reciproc, reprezentanțele diplomatice în cele două țări. România a trimis la Istanbul, ca cel dintâi ministru extraordinar și plenipotențiar, pe Dimitrie Brătianu, iar Turcia l-a desemnat la București, cu același rang diplomatic, pe Süleyman Bey. Au fost deschise consulate otomane la Iași, Tulcea, Constanța, Giurgiu, Turnu Severin, Brăila, Galați. Iar consulatele române din Imperiul Otoman au funcționat la Salonic, Adana, Izmir, Ioanina. Până la izbucnirea Primului Război Mondial, relațiile dintre România și Turcia au avut un curs ascendent. Au fost încheiate o serie de acorduri care au înlesnit schimburile comerciale, conlucrarea politico-diplomatică, dar și străduințele vizând apărarea identității naționale a românilor din Imperiul Otoman și a turco-tătarilor din Dobrogea românească.

Primul Război Mondial a situat cele două țări în tabere adverse. România s-a numărat printre statele învingătoare, iar Turcia printre cele învinse. Armistițiul de la Mudros, din 30 octombrie 1918, a marcat, în fapt, sfârșitul Imperiului Otoman ca entitate geopolitică, iar tratatul de pace de la Sèvres, din 10 august 1920, a însemnat nu numai descompunerea Imperiului, ci și un atentat la însăși existența Turciei și a națiunii turce. Dar poporul turc s-a mobilizat exemplar sub conducerea tânărului general Mustafa Kemal (Atatürk) și a declanșat războiul de eliberare națională,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

care, prin rezultatele și consecințele sale, a fost o adevărată revoluție de renaștere a națiunii turce și a Turciei. Proclamarea Republicii Turcia, la 29 octombrie 1923, a fost începutul unor transformări fundamentale, care au dus la nașterea, într-un timp relativ scurt, a unei națiuni și a unui stat modern european. Prin ceea ce a înfăptuit sub conducerea lui Atatürk, poporul turc a oferit un model demn de urmat pentru întreaga lume islamică și nu numai.

La rândul ei, la sfârșitul Primului Război Mondial, România a obținut succese fundamentale pe calea devenirii ei naționale. În decembrie 1918, toate pământurile istorice românești, locuite majoritar de români, au fost reunite sub coroana Regatului României. Era o înfăptuire fără precedent în istoria poporului român. Această realizare istorică a fost recunoscută prin tratatul de pace de la Versailles, din 28 iunie 1919, urmat de cel de la Trianon, din 4 iunie 1920. Marea Unire fusese obținută tot prin eroism și prin marile jertfe de sânge, pe care poporul român le-a făcut pe câmpurile de lupte din Primul Război Mondial.

Totodată este de subliniat faptul că, atât reușita Turciei, cât și cea a României s-au datorat și străduințelor politico-diplomatice ale conducerilor celor două țări din acea vreme. Ambele state erau animate atunci de obiective politice realiste, ceea ce putea fi rezumat în apărarea păcii și a *statu-quo*-lui. Atât România, cât și Turcia au înțeles repede că au nevoie una de cealaltă pentru promovarea acestei linii politice comune. În ciuda unor scurte perioade de sincope, din anii 1940 și 1950, relațiile dintre România și Turcia au avut mereu o evoluție de natură să apropie și mai mult cele două țări. În ultimele decenii, legăturile turco-române au ajuns până la nivelul de a fi privite ca „relații model” în arena internațională. Astăzi, România și Turcia se află în parteneriat strategic și sunt aliate în cadrul celei mai puternice organizații politice și militare din întreaga istorie a omenirii.[5]

[5] Din Cuvânt înainte, Tasin Gemil, Simona Deleanu (editori), Relațiile româno-turce în perioada modernă / Romanian-Turkish connections in modern times (Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Institutul de Turcologie Cluj-Napoca

The Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilization
The Institute of Turkology Cluj-Napoca

Tasin Gemil **Simona Deleanu**
(editors)

RELAȚIILE ROMÂNO-TURCE în perioada modernă

ROMANIAN-TURKISH RELATIONS in the modern times

Presa Universitară Clujeană

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Istoria Georgiei. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea

Nikoloz Nikolozishvili

Încă din perioada elenistică, întreaga regiune a Mării Negre a fost inclusă în același areal cultural, politic și economic. Arheologia a dovedit acest lucru fără urme de îndoială. Acest proces nu numai că a continuat în timpul epocii romane, dar s-a intensificat şi aprofundat, inclusiv în epoca bizantină, în Evul Mediu târziu, dar și în perioada modernă. Civilizația regiunii de la Marea Neagră este parte integrantă a spațiului comun european. Aceasta este temelia ce definește destinele istorice ale poporului român și georgian.

Istoria antică a Georgiei este unică prin faptul că a fost unul dintre primele teritorii în care creștinismul a fost declarat religie de stat. Potrivit tradiției Bisericii, creştinismul a fost propovăduit în Georgia, precum și în România, de către Sfântul Andrei cel întâi chemat, dar în Georgia declararea religiei de stat este legată de Sfânta Nino – Fecioara, care a zdrobit idolii păgâni în Mtskheta, a vindecat-o în mod miraculos pe regina Nana și, de asemenea, printr-un miracol al lui Dumnezeu l-a convertit pe regele Mirian la creștinism. Creştinismul a fost recunoscut ca religie de stat în Georgia în anul 326. Un alt reper în istoria antică a Georgiei este regele Vakhtang Gorgasali, care în secolul al V-lea a transformat Kartli într-unul dintre cele mai puternice state din Caucaz și a inițiat astfel dezvoltarea economică și culturală, care s-a intensificat în special din secolul al X-lea. În secolele XI-XII, așa-numita „epocă de aur", Georgia a devenit cel mai puternic stat din Orientul Mijlociu și a devenit un participant egal la procesele care aveau loc în acea eră.

Georgia, asemenea României, se afla în arealul cultural al Romei (Bizanț). Această conexiune spirituală, simbolizată de Sfântul Antim Ivireanul, a permis consolidarea relațiilor de-a lungul Evului Mediu târziu. În secolul al XVIII-lea, regele Kartli, Vakhtang al VI-lea, a stabilit legături strânse cu Valahia condusă de Constantin Brâncoveanu. Ca urmare a acestei alianțe, a fost înființată pentru prima dată o tipografie georgiană în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

capitala Tbilisi, unde au fost publicate de-a lungul anilor cele mai reprezentative exemple de literatură religioasă și laică. În perioada târzie a Evului Mediu, un alt pod cultural care a legat cele două țări: poetul național georgian Besik Gabașvili a fost înmormântat în Iași.

De-a lungul secolului al XX-lea, relațiile dintre cele două țări au fost fructuoase. În 1919, la București a funcționat o misiune diplomatică a Republicii Democrate Georgia condusă de Sosipatre Asatiani. România a fost una dintre primele țări care a recunoscut independența Georgiei, înainte de ocuparea acesteia de către Rusia Sovietică în februarie 1921. Legăturile de prietenie dintre popoarele noastre nu s-au oprit nici în epoca totalitară comunistă. Au existat relații strânse între artiști în domeniul literaturii, cinematografiei, artei, arhitecturii, dar și în sport. România a fost primul stat care a recunoscut încă o dată independența Georgiei, pe 27 august 1991.

Astăzi, România susține aspirațiile Georgiei de a se apropia și mai mult de Uniunea Europeană și de a adera la Alianța Nord-Atlantică. Sprijinul României a fost foarte important în august 2008, când Rusia a lansat o nouă agresiune militară împotriva Georgiei. Avem valori și interese comune care ne ajută să aspirăm la un viitor european comun.[6]

> *Am constatat că, la sfârșitul Războiului Rece, națiunile din Estul Cortinei de Fier, izolate timp de o jumătate de secol, au dobândit tot mai multe informații asupra civilizației occidentale, dar cu osebire generația ultimelor trei decenii știe tot mai puțin despre trecutul sau prezentul țărilor învecinate, cu care am fost legați nu numai în istoria veche, dar și în relații politice sau economice actuale. „Moștenirea culturală” a fost dintotdeauna un subiect dificil și extrem de delicat pentru toți cei interesați în păstrarea și valorificarea istoriei și numai un dialog bazat pe politica valorilor comune poate aduce stabilitate în zonele marcate de conflicte deschise sau înghețate.*
>
> Emil Constantinescu

---

[6] Din Cuvântul înainte, Ghiorghi Gaprindașvili, Istoria Georgiei. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea, traducere din limba georgiană de Salome Japiașvili (București: Editura Omnium, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE
PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

Ghiorghi Gaprindașvili

ISTORIA GEORGIEI

Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XXI-lea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Byzantium – An unending civilization
Autori: Emil Constantinescu, Athanasios Semoglou,
Ana-Maria Răducan, Paolo Odorico, Ernesto Sergio Mainoldi,
Claudia Rapp, Andra Jugănaru, Antonio Pio Di Cosmo,
Cătălin-Ștefan Popa, Alin Lupu, Iustina Barbu,
Olga Vlachou, Emanoil Băbuş, Eleni Karafotia,
Zacharoula G. Kousouli, Hayarpi Hakobyan, Andrei Prohin,
Ion Marian Croitoru

Athanasios Semoglou

Este o deosebită plăcere și o mare satisfacție intelectuală să prezint volumul de lucrări care conține rezultatele cercetărilor studenților și cercetătorilor care au participat la primele trei ediții ale acestei Școli Internaționale Anuale de Studii Bizantine, o instituție deja recunoscută și edificatoare pentru tinerii cercetători din domeniul culturii și civilizației bizantine. Înalta calitate a articolelor, abordările inovative, metodologiile stricte și diversitatea subiectelor dovedesc un potențial extraordinar și foarte variat, care promite continuitatea studiilor bizantine, extinderea obiectivelor și îmbogățirea contextului lor.

Volumul se deschide cu lucrarea de referință a președintelui Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, Emil Constantinescu. Studiul său despre „Memorie şi uitare în Bizanţ şi în istoria recentă a Europei de Est”, înglobează prezentul şi viitorul, prin cunoaşterea moştenirii clasice şi bizantine. Domnul Constantinescu, mulţumită bogatei sale experienţe dobândite mai întâi în calitate de om de ştiinţă, iar mai apoi ca politician care a contribuit la stabilirea unei noi Românii după o lungă perioadă de dictatură comunistă, intenţionează să definească diferite aspecte ale memoriei și ale uitării care construiesc sau reconstruiesc identități, formează noi ideologii sau anihilează părți ale trecutului considerate inutile sau periculoase pentru cerințele fiecărei epoci sau pentru ambițiile fiecărui conducător.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Contribuțiile tinerilor cercetători adunate în acest volum se împart în trei mari categorii: filologie, istorie și studii de artă și cultură bizantină. Din prima categorie fac parte articolul Andrei Jugănaru despre scrisorile Părinților Capadocieni și al Elenei Karafotia despre analiza unui roman anonim, *Ahileida* bizantină. Categoria studiilor istorice este cel mai puternic reprezentată de articolele care se concentrează asupra unor subiecte istorice de perioadă bizantină şi potbizantină: Cătălin-Ştefan Popa despre graniţele dintre Persia şi Bizanţ în Antichitatea târzie din prisma surselor creştine, cele mai multe de origine siriacă; Alin Lupu prezintă o perspectivă asupra relațiilor dintre bizantini și lumea islamică în perioada secolelor IX-XI; Olga Vlachou inventariază sursele referitoare la Marea Schismă dintre cele două Biserici; articolul Zacharoulei Kousouli despre aspectele personalității împăratului Ioan VIII Paleologul și rolul său la Conciliul de la Ferrara-Florenţa; contribuţia lui Ion Marian Croitoru privitoare la activitatea tipografică de limbă greacă din Târgoviște de la finalul secolului al XVIII-lea.

Ultima categorie conține articole de artă și cultură bizantină: studiul lui Antonio Pio Di Cosmo despre rolul veşmintelor în Antichitatea târzie și despre moda costumelor plutocraților; Iustina Barbu abordează o chestiune dificilă și spinoasă a imaginii evreilor în societatea bizantină; Emanoil Băbuș studiază relațiile dintre latini și bizantini în timpul domniei lui Alexie I Comnenul; studiul lui Andrei Prohin este dedicat referințelor eschatologice din cronica lui Simeon Magister și Logothet și, în cele din urmă, articolul lui Hayarpi Hakobyan studiază un episod foarte original din iconografia miniaturilor din Armenia: învierea profetului Moise inserată în compoziția Schimbării la Față a lui Hristos. Acest articol foarte interesant cercetează cu succes substratul dogmatic și literar al unei iconografii din Bizanţ, pe care o cunoaștem doar din câteva exemple din perioada paleologă târzie și din perioada postbizantină. [7]

[7] Introducere la volumul Byzantium – An unending civilization, Ana-Maria Răducan (coord) (Cluj-Napoca: Editura Mega, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

THE INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES IN LEVANT CULTURE AND CIVILIZATION

BYZANTIUM
AN UNENDING CIVILIZATION

Ana-Maria Răducan
coordinator

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă

Cătălin-Ștefan Popa

Ortodoxia și catolicismul sunt două dintre confesiunile creștine care își au originea în spațiul Levantului. Prezente astăzi în întreaga lume, cele două ramuri ale tradiției creștine au rămas permanent conectate la spiritualitatea din spațiul răsăritean al Mediteranei. Atât tradiția catolică, cât și cea bizantină, precum și alte ramuri răsăritene orientale din spațiul levantin (armeană, georgiană, coptă, siriacă, etiopiană) au rivalizat permanent în ceea ce privește posedarea adevărului creștin.

Diviziunea între cele două mari confesiuni concentrate în Roma, respectiv Constantinopol, care și-a avut obârșia în Marea Schismă din 1054, privește din punct de vedere cultural toate națiunile care au o moștenire creștină. Suntem un popor majoritar ortodox, cu o biserică națională care s-a dezvoltat în acord cu tradiția bizantină, este normal să percepem patrimoniul universal religios înainte de toate prin valențele culturii proprii. Ca atare, realizarea albumului *Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă* reprezintă un efort de a promova cultura păcii, a înțelegerii, tematizând un eveniment unic de întâlnire religioasă între două biserici de tradiție diferită și fiind prima vizită a unui Suveran Pontif într-o țară majoritar ortodoxă. Ce țară matură din Europa nu ar fi rememorat un astfel de eveniment care are valențe universale? Publicarea albumului în proximitatea sosirii Papei Francisc în România denotă scopul nostru ca institut: promovarea unui mesaj de pace, stabilitate, armonie, acolo unde în istorie au existat diviziuni, pentru ca viitorul să se bucure de mai multă armonie și cooperare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prin realizarea albumului despre vizita Papei Ioan Paul în România, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a adus în spațiul public un moment din cultura reconcilierii, așa cum au mai fost în trecut între tradițiile confesionale răsăritene și apusene (întâlnirile dintre Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Athenagoras în 1964 și 1965, care au revocat decretele de excomunicare reciprocă, date în 1054 de omologii lor, Cardinalul Humbert și Patriarhul Cerularie).

Conceptul unei publicații pentru rememorarea acestui eveniment s-a înscris în proiectul de cercetare *Levantul, leagănul religiilor abrahamice*, pe care institutul îl derulează începând cu anul 2019, pentru promovarea dialogului interreligios, absolut necesar în societatea de astăzi, marcată de conflicte și tensiuni politice și religioase. România trebuie să își reactiveze competențele de lider regional și european din punct de vedere cultural, printr-un apel la origini, o reînțelegere a prezentului multicultural prin prisma originilor și a tradițiilor, acestea fiind cele care ne conduc către un viitor pașnic și optimist.

Volumul, editat de Laura Ganea, este departe de a fi un simplu catalog de imagini sau o colecție a discursurilor rostite în cele trei zile ale vizitei pontificale în România. Editorul a încercat să prezinte întreaga gamă a istoriei recente și consecințele unei astfel de vizite pentru România, prezentând într-o manieră originală evenimentele și personalitățile care au contribuit la vizita pontificală din 1999. Au contribuit nume cunoscute: Radu Preda, Sorin Dumitrescu, Alberto Quattrucci și Cătălin-Ștefan Popa. Având o calitate grafică excepțională, volumul este prezentat complet bilingv română-engleză.

Alexandru Crișan,
Review of Ecumenical Studies

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Papa Ioan Paul al II-lea în România

Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Levant, Cradle of Abrahamic Religions
Autori: Emil Constantinescu, Andra Jugănaru, Baby Varghese,
Chatch Khamphet, Cătălin-Ștefan Popa, Mateusz Rafał Potoczny,
Clare Wilde, Keren Abbou Hershkovits, Sam Ottewill-Soulsby,
Ioan Alexandru Florea, Phillip I. Lieberman, Matthias Binder,
Martin Tamke, Najib George Awad, Piotr Zelazko,
Joachim Schlör, Julia Wölfel

Cătălin-Ștefan Popa

Acest volum este rodul unei serii de prelegeri fascinante, *Levant, leagănul religiilor abrahamice*, susţinute între 2019 și 2021, pe care am coordonat-o în cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului. Prelegerile au dorit să pună în evidenţă diversitatea culturală și religioasă a spaţiului Levantului și patrimoniul textual și tradiţional care s-au format aici, definind apoi credinţe și formând societăţi și mentalităţi.

Este un merit deosebit al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizaţia Levantului care a făcut posibil acest proiect de cooptare a acestor cercetători importanţi pentru această carte, care vine cu o contribuţie la studiile umaniste interdisciplinare actuale despre importanţa fenomenului religios din spaţiul Levantului.

Mulţumirile mele se îndreaptă către toate persoanele care au făcut posibilă publicarea acestui volum. Îi mulţumesc, în primul rând, președintelui Emil Constantinescu pentru definirea și sprijinirea proiectului „Levantul, leagănul religiilor abrahamice". În multele noastre discuţii culturale mi-a mărturisit convingerea personală potrivit căreia credinţa a fost și este definitorie pentru ca oamenii să înţeleagă rostul lumii, fenomen în lipsa căruia pierdem din frumuseţea pe care înţelegerea celui religios diferit ne-o oferă. În formularea multor întrebări și aspecte culturale interdisciplinare ale acestui volum am beneficiat de experienţa impresionantă pe care președintele Constantinescu ca fost om de stat și om de cultură academică a transmis-o în cadrul institutului. Deschiderea și apetenţa sa

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru culturile religioase și formele de credință din Levant și Orient a făcut ca seria noastră de prelegeri să fie un succes, iar faptul că am coordonat această serie și acest volum nu mă face decât să fiu onorat.

Mulțumirile mele se îndreaptă în egală măsură către profesorul Martin Tamcke care a fost dintru-început deschis să lucrăm împreună pentru ca acest volum să vadă lumina tiparului. Îi mulțumesc pentru că a propus publicarea volumului în cadrul seriei pe care o coordonează *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*. Față de domnul dr. Veit D. Hopf, directorul Editurii LIT, îmi exprim, de asemenea, mulțumirile mele pentru colaborarea prietenoasă pe perioada pregătirii volumului.

Le mulțumesc tuturor celor care au contribuit într-un fel sau altul și dedic volumul memoriei a doi episcopi din Levant, arhiepiscopului Paul Yazigi al Patriarhiei ortodoxe grecești a Antiohiei, și arhiepiscopului siriac ortodox de Aleppo, Yohanna Ibrahim, răpiți în aprilie 2013 și al căror caz nu a fost încă clarificat cu toate apelurile instanțelor religioase mondiale pentru a-i găsi și salva, dacă mai sunt în viață. Memoria lor rămâne vie între noi cei preocupați cu mintea și inima de întâlnirea dintre credința, cultura și societatea din Orient și de transmiterea ei mai departe pentru generații.[8]

Asemenea unui puzzle, studiile recompun fragmente și genealogii din întâlnirile istorice dintre credințe, religii și societăți într-o zonă levantină și orientală complexă, făcând-o accesibilă cititorilor de astăzi, atât prin abordarea unor fenomene religioase ample, cât și a unor aspecte practice de interacțiune socială dintre tradiții, mentalități și credințe.

Volumul a apărut în colecția germană „Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte”, la prestigioasa editură LIT Verlag din Berlin.

[8] Introducerea la volumul Levant, Cradle of Abrahamic Religions. Studies on the Interaction of Religion and Society from Antiquity to Modern Times (Studien zur Kirchengeschichte, vol. 67, Berlin/Münster: LIT Verlag, 2022).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Catalin-Stefan Popa (Ed.)

Levant, Cradle of Abrahamic Religions

Studies on the Interaction of Religion and Society from Antiquity to Modern Times

Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte

LIT

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanţie de securitate pentru România în mileniul 3

Constantin Hlihor

Cartea este un eveniment pentru că istoria recentă are anumite limite, iar atunci când cercetătorul dorește să recompună imaginea trecutului apropiat nu are acces la documente decât după un anumit număr de ani, în funcție de legislaţia fiecărei ţări. Veţi regăsi aici documente din arhiva prezidențială Emil Constantinescu, o serie de documente inedite, dar și ceva foarte, foarte modern pentru scrierea istoriei contemporane, fragmente de istorie orală, adică interviuri țintite și nu găsite în media scrisă sau audio-vizuală.

Cartea este și un storytelling. Această metodă, specifică jurnalismului, introdusă în ecuație cu atâta măiestrie de Laura Ganea, face posibil ca cititorul să intre mai uşor în probleme care sunt destul de aride de politică internă, de geopolitică. Deși Laura Ganea nu dă o definiție academică, dacă parcurgeţi primele pagini veţi înțelege de ce era necesar Parteneriatul Strategic cu SUA, pe care, iată, l-a validat istoria.

Cartea este extrem de interesantă pentru că ne face o prezentare profesionistă a contextului intern și internaţional în care a fost posibilă negocierea Parteneriatului Strategic, nici simplă și nici ușoară. O societate românească în tranziție, străbătută de crize politice și sociale, își căuta umbrela de securitate, iar cei care administrau puterea politică la București au trebuit să explice și să facă dovada că România, cu toate aceste probleme, merită să stea la masa celor care au încheiat parteneriate strategice cu Statele Unite ale Americii.

Este meritul președintelui Emil Constantinescu și al celor care l-au

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

sfătuit, pentru că această carte mai are o calitate: a adus în prim-plan, pe lângă părinții fondatori, așa cum era firesc, și aparatul de expertiză. O decizie politică în timpurile moderne este bună dacă are și un aparat de expertiză capabil să înțeleagă contextul intern și internațional și să elaboreze o propunere de soluție pentru omul politic. De asemenea, o decizie poate fi foarte proastă, dăunătoare, dacă aparatul de expertiză nu este capabil să elaboreze o fundamentare coerentă și corectă pentru decizie. Găsiți în carte mărturia Șefului Marelui Stat Major, care a avut simț politic și a știut să folosească contextul intern și internațional pentru a împiedica survolul avioanelor care transportau trupele rusești în Priștina. Ar fi fost o lovitură de imagine pentru Federația Rusă să ajungă prima la Priștina după acordul de pace privind Kosovo. Generalul Degeratu a avut intuiția, inteligența și capacitatea de a propune șefului statului un mod de acțiune care a creat o imagine deosebită în rândul leadership-ului american.

Este greu să povestești întreaga carte și cred că fiecare dintre domniile voastre vor găsi suficiente informații care să completeze imaginea pe care o avem despre România acelui timp și despre o situație internațională în care factorii de decizie de la București au știut să acționeze în numele interesului național.[9]

Noul Război Rece și războiul sângeros din Ucraina redimensionează importanța Parteneriatului Strategic România-SUA, lansat de Emil Constantinescu și Bill Clinton la 11 iulie 1997. Faptele și documentele prezentate în această carte, relevante și inedite, slujesc unei mai bune înțelegeri a lumii în care trăim. Este o mărturie a celor de ieri, pentru cei de astăzi și cei de mâine, despre un punct de cotitură din istoria României.

[9] Din prezentarea volumului la lansarea de la Târgul de Carte „Gaudeamus”, Romexpo, 8 decembrie 2022.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului

Laura Ganea

PARTENERIATUL STRATEGIC ROMÂNIA–SUA

GARANȚIE DE SECURITATE PENTRU MILENIUL 3 1997–2000

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Lumea post-pandemie între război și pace

Contributori volumul I:

Abdulaziz Altwaijri, Kjell Magne Bondevik, Gordon Brown, David Chikvaidze, Lazăr Comănescu, Emil Constantinescu, Adrian Curaj, Ramu Damodaran, Mircea Dumitru, Werner Fasslabend, Tedros Adhanom Ghebreysus, Dan Grigorescu, Abdullah Gül, Antonio Guterres, Mladen Ivanić, Garry Jacobs, Ivo Josipović, Kerry Kennedy, Mohamed Ketata, Václav Klaus, Zlatko Lagumdžija, Yves Leterme, Petru Lucinschi, Eden Mamut, Federico Mayor, Pericles Mitkas, Amre Moussa, Rovshan Muradov, Djoomart Otorbaev, Marian Preda, Remus Pricopie, Jeffrey Sachs, Petăr Stoyanov, Hassan Bin Talal, Hong Tao-Tze, Eka Tkeshelashvili, Tatiana Valovaya, Vaira Vīķe-Freiberga, Ernst von Weizsacker, Alberto Zucconi

Autori volumul II:

George Banu, Shoshana Bekerman, Naim Belgin, Raja Jhinaoui Ben Ali, Alin Bodescu, László Borbély, Mariana Bozeșan, Oana-Elena Brânda, Stefan Brunnhuber, Saulo José Casali Bahia, Iulian Chifu, Emil Constantinescu, Emil Dinga, Mark Donfried, Maria Dorobanțu, Dumitru Constantin Dulcan, Fadwa El-Guindi, Chiril Gaburici, David Harries, Constantin Hlihor, Garry Jacobs, Iulia-Sabina Joja, Donato Kiniger-Passigli, Ioana Leucea, Samantha Manausa, Andrei Marga, Michael Marien, Winston Nagan, Luminița Odobescu, Ash Pachauri, Carol-Teodor Peterfi, Nicoleta-Monica Popa-Fotea, Irinel Popescu, Eugen-Florian Popescu, Thomas Reuter, Carmen-Sorina Rîjnoveanu, Luciano Saso, Ismail Serageldin, Luiza Spiru, Carol Stanciu, Akkan Suver, Constantin Teleagă, Anca Trifan

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Oana-Elena Brânda

Aceeași comunitate internațională care a reacționat haotic, încet și uneori chiar egoist în primele zile ale pandemiei, a reacționat mult mai rapid și mai coerent în primele zile ale războiului. Opinia unanimă a fost că multilateralismul arborat de Organizația Națiunilor Unite a murit odată cu primul foc tras în Ucraina. Apoi, s-a trecut la luarea de măsuri pentru a sprijini Ucraina, statul agresat, și pentru a pedepsi în fel și chip Rusia, statul agresor. Este încă devreme să facem strategii de reconstrucție post-conflict. Este, însă, un moment foarte bun pentru a analiza pașii care au condus la acest război, impactul său în continuă desfășurare și lecțiile pe care le putem extrage.

Realitatea ne-a arătat că sistemul reglementărilor internaționale existente este insuficient de puternic în fața unui agresor care nu mai are nimic de pierdut. Există norme internaționale care au o rezonanță puternică pe hârtie, însă în realitate nu pot fi valorificate. Conceptele de „suveranitate", „integritate teritorială", „neamestec în treburile interne ale unui stat" au fost, la propriu, călcate în picioare prin decizia unilaterală a unui actor internațional de a acționa după propria voință. De aceea, o primă lecție care ar trebui extrasă de aici este nevoia comunității internaționale de a se reorganiza și de a crea noi norme, mult mai puternice și mai eficiente, pentru a împiedica repetarea unui nou război. Cea de-a doua lecție este cea a rezistenței umane în fața oricărei agresiuni. Se vorbește despre reziliența statală, dar cea mai eficientă reziliență a fost cea de la nivel uman. A treia lecție este aceea de a nu-ți subestima inamicul. Rezistența nu vine întotdeauna din forța militară, ci din îndârjirea de a supraviețui cu orice preț.

Se anunță, astfel, o criză de lungă durată, care va schimba iremediabil peisajul de la nivelul mediului internațional, nu doar din perspectiva alianțelor care se vor contura, ci și din nevoia de a modifica radical normele internaționale pentru a pedepsi corespunzător agresorii. Iată că „noua normalitate", preconizată după încheierea pandemiei COVID-19, va fi forțată să se manifeste după încheierea conflictului din Ucraina, oricând se va petrece aceasta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Noua normalitate” se va manifesta atât sub forma unei noi stări de lucruri, cât și sub forma unor noi norme legislative la nivelul mediului internațional, care trebuie să cuprindă mijloace și măsuri mai dure pentru a pedepsi agresiunea de orice fel și pentru a împiedica repetarea ei.

În 45 de conferințe, la care Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost organizator, co-organizator sau invitat, 24 actuali și foști șefi de stat, 15 prim-miniștri, 15 miniștri și secretari de stat, 77 înalți funcționari, parlamentari, experți ai ONU și ai Băncii Mondiale, membri ai Corpului diplomatic și ai familiilor regale, 63 reprezentanți ai mediului academic național și internațional au conturat idei despre lumea viitorului și au analizat soluții ca ea să fie mai bună.

Severitatea situației militare și umanitare din Ucraina, inclusiv atacurile fără rost ale armatei ruse asupra centralei nucleare de la Zaporojie, precum și ineficiența diplomației în acest caz, au condus la apariția unui număr impresionant de predicții despre o posibilă apocalipsă nucleară. Aceste predicții includ, desigur, și o posibilă conflagrație nucleară mondială, precum și creșterea exponențială a proliferării nucleare. Totuși, oricât de terifiantă ar fi situația din teren, se poate spune că ordinea nucleară globală nu se află în pragul colapsului.

Carol-Teodor Peterfi
Organizația Internațională pentru Interzicerea Armelor Chimice, Premiul Nobel pentru Pace 2013

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

CENTRU DE EXCELENȚĂ AL ACADEMIEI MONDIALE DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Emil Constantinescu Oana-Elena Brânda

coordonatori

LUMEA POST-PANDEMIE ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE

Dezbateri

Volumul I

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

INSTITUTUL DE STUDII AVANSATE PENTRU CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA LEVANTULUI

CENTRU DE EXCELENȚĂ AL ACADEMIEI MONDIALE DE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Emil Constantinescu Oana-Elena Brânda

coordonatori

LUMEA POST-PANDEMIE ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE

Eseuri

Volumul II

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Periodice

The International Journal of Levant Studies

Autori: Emil Constantinescu, Garry Jacobs, Răzvan Theodorescu, Amir Harrak, Sebastian Brock, Martin Tamcke, Cristian Criste, Ronny Reich, Jackie Feldman, Cătălin-Ștefan Popa, Elizabeth Monier, So Miyagawa, John Gee, Ergün Lafli, Dokuz Eylül Giacomo Cavillier, Renata-Gabriela Tatomir, Chatch Khamphet, Abdo Badwi, Fotini Pomoni-Papaioannou, Venice Ibrahim Shehatta Attia, Fadwa El Guindi, James Gelvin, Nur Köprülü, Pablo Argárate, Antonio Pio Di Cosmo, Piotr Żelazko, Adrian Bărbieru, Antoaneta Olteanu, Mihai-Bogdan Marian, Constantin Haită, Daniel Iosif, Ștefan Marincea

Emil Constantinescu

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este un proiect ce părea imposibil. M-am gândit la acest proiect, practic, toată viața și l-am gândit având în față o provocare, pe care am constatat-o citind foarte mult: de ce cultura română, de când a început ea să se afirme, de un secol și jumătate cel puțin, a rămas mereu o cultură minoră? Și cred că asta s-a datorat faptului că toate elitele intelectuale s-au considerat, de la început, drept o cultură regională. De-a lungul timpului, geniile românești, multe pentru numărul populației, au explodat în străinătate. Putem face oricând o listă foarte lungă de genii românești în toate domeniile - literatură, artă, muzică, știință și multe altele -, dar toți au alte cetățenii: francezi de origine română, englezi de origine română, germani de origine română, spanioli de origine română, americani de origine română. Ei reprezintă acele culturi, dar există și această paranteză,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

uneori, nu totdeauna: de origine română. Mi-am propus să înfrunt această situaţie care începuse să semene cu un destin, acceptat de toată lumea.

Am avut șansa ca, după terminarea mandatului meu, să mi se propună să conduc la Berlin o academie de diplomaţie culturală și am avut posibilitatea să lansez „Iniţiativa Levant pentru pace în Orientul Mijlociu”, repede transformată în „Iniţiativa Levant pentru pace globală”, cu un succes cu totul neaşteptat pentru mine. Am prezentat-o la Cartierul General al Naţiunilor Unite, în Congresul Statelor Unite, în Senatul Franței, în Senatul Italiei, în Knesset, aproape în toate forurile importante, iar această faimă tot creștea. Am avut această posibilitate, aproape unică, de a aduce la un loc lideri politici, lideri religioşi și am iniţiat primele masterate în Diplomaţie culturală din lume, la Facultatea de Studii Europene a Universităţii Babeș-Bolyai și la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, unde am adus studenţi din toată lumea. După șapte ani la conducerea Academiei de Diplomaţie Culturală din Berlin, mi-am dorit să transfer acest prestigiu României. Între timp, am fost ales membru al Academiei Mondiale de Artă și Știință, inițiată la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial de mari figuri ale științei și culturii - Albert Einstein, Robert Oppenheimer, John Fleming, Yehudi Menuhin -, în ideea că există o datorie a marilor savanți, a oamenilor de cultură față de societate. Este și astăzi cel mai important for de consacrare din lume. Am avut onoarea să fiu al doilea român în această academie, primul fiind Mircea Malița, și să fiu ales și reales până astăzi membru al board-ului său de conducere. M-am gândit că Academia Mondială de Artă și Știință nu avea un Centru de excelenţă şi le-am propus înființarea unuia în România, care să preia conceptele de diplomaţie culturală şi de cultură a păcii ca o responsabilitate a mediului academic.

V-am spus această poveste pentru că suntem aici pentru a vă prezenta cele trei volume apărute până acum ale publicaţiei care ne conferă recunoaştere internaţională: *The International Journal of Levant Studies*. Or, ca să obţii recunoaştere internaţională, trebuie să aduni oamenii în jurul unui proiect. Să vă citesc cine sunt cei din board-ul științific. Printre ei se află prof. **Anna Sapir Abulafia**, profesoară la Oxford, **James Gelvin**, profesor la Universitatea din California, **Martin Tamcke**, profesor de teologie ecumenică la Universitatea din Göttingen, **Ora Limor**,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

profesor de istorie medievală la Universitatea Israel și, din România, **Răzvan Theodorescu**, vicepreședintele Academiei Române, împreună cu prof. **Dan Grigorescu**, directorul științific al Institutului. Editorul-șef și cel care are toate meritele este **Cătălin-Ștefan Popa**.[10]

Levantul a fost dintotdeauna un spațiu dominat de realități imperiale, impresionant în complexitatea sa: un spațiu al negocierilor, al așteptărilor, al agrarianismului, al somptuozității și al misterului. Prin capacitatea sa de a asimila experiențe diferite, Levantul a devenit modelul de urmat pentru întreaga civilizație europeană, care urma să dobândească un veritabil Sehensucht pentru modul de a fi al Mediteranei răsăritene. Viitorul ne va arăta cum vor evolua relațiile Turciei musulmane cu restul Europei, această relație fiind cheia rezolvării unei serii de colaborări și conflicte în care venerabilul Levant își va duce la îndeplinire parte a destinului său istoric. În viitorul apropiat, Balcanii – prin conexiunile din ce în ce mai vizibile cu Marea Neagră și Caucazul – ar putea la rândul lor configura un nou spațiu civilizațional contemporan într-o zonă demult considerată periferică dar care are toate șansele de a deveni, din nou, poarta Europei către Asia.

Răzvan Theodorescu

[10] Discurs la lansarea publicației The International Journal of Levant Studies, Târgul de carte „Gaudeamus”, Romexpo, 9 decembrie 2022.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Natur-Culturalia

Autori: Nicolae Anastasiu, Mircea Victor Angelescu, Dan Arhire, Iuliana Barnea (Iablonschi), Ana-Voica Bojar, Hans-Peter Bojar, Oana-Elena Brânda, Antonio Pio Di Cosmo, Ioan Alexandru Florea, Constantin Haită, Mihaela Iacob, Cristian Iojă, Daniel Iosif, Kopi Kyçyku, Mihai-Bogdan Marian, Mihaela Melinte-Dobrinescu, Daniela Mihai, Dorel Paraschiv, Daniela-Mirela Pleşoianu, Cătălin-Ștefan Popa, Paula Popoiu, Ana-Maria Răducan, Marius Skolka, Bartłomiej Szmoniewski, Iuliana Titov, Raluca Tomi, Ion Victor Velculescu, Valentina Mihaela Voinea

Dan Grigorescu

Natur-Culturalia este publicația care completează misiunea pe care și-a asumat-o Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, aceea de a oferi publicului, prin articole interesante, care să lărgească orizontul cunoașterii, informații cu un conținut științific ridicat într-o largă gamă de domenii, scrise de profesori și cercetători științifici cu har narativ. Cu cât mai avansată este cunoașterea naturii și a faptelor culturale, cu atât mai mult se dezvoltă în tineri și în oameni, în general, sentimentul de respect față de valorile naturii și culturii, precum și responsabilitatea pentru ocrotirea lor.

Pentru ilustrarea tematicii variate a articolelor din *Natur-Culturalia* menționăm: *Calendarul Pământului, Reconstituirea geografiilor din trecutul Pământului, Crizele biologice din istoria Pământului, Valorile culturale ale Naturii, Speciile invazive – un aspect cotidian nedorit, Tellurile civilizației Gumelnița, Dinamica locuirilor eoneolitice de pe valea Casimcea (mileniul V î.Hr), Din preistoria Peninsulei Balcanice, Ovidiu – prin ochii cititorilor săi de pe tărâmul dobrogean, Comunitatea rușilor lipoveni din Dobrogea, Comunitatea turcă din Dobrogea, Diplomația culturală în secolele XIX-XX.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Volumele *Natur-Culturalia* au și o componentă numită „Evocări”, în care sunt prezentate personalități ale culturii și naturii. În primul volum, Daniel Iosif îl evocă pe *Stan Greavu-Dunăre*, primul bibliograf al Dobrogei. În cel de-al doilea, Raluca Tomi scrie despre *Ștefan Delureanu* și *Stephan Eleutheriade*, „legați de o prietenie sub soarele Mangaliei”, Ana-Voica Bojar, Ion Victor Velculescu și Hans-Peter Bojar scriu despre animalele fantastice și personaje simbolice în exegeza *Cătălinei Velculescu*, profesorul Mircea Angelescu prezintă începuturile cercetărilor arheologice în Dobrogea: *Grigore Tocilescu, Vasile Pârvan, Scarlat Lambrino, Paul Nicorescu,* precum și succesori ai acestora, *Alexandru Suceveanu, Ion* și *Alexandru Barnea*. Despre profesorul Alexandru Barnea, un foarte apropiat colaborator al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, dispărut dintre noi în anul 2020, soția sa a scris un foarte interesant articol, cu accent asupra începuturile în cercetare ale soțului său. Academicianul Nicolae Anastasiu prezintă în cel de-al doilea număr unul dintre marii geologi ai României, *Ludovic Mrazec*, iar în cel de-al treilea număr este prezentat marele geograf al Dobrogei, *Constantin Brătescu.*[11]

> *România are datoria de a apăra solul, vegetația și apa de pe teritoriul său. Cu o suprafață împădurită de 29% din teritoriu, cu aproximativ 3.500 de lacuri, 2.500 de izvoare și 60% din apele termale din Europa, România are un viitor extraordinar. În privința rezervelor de apă, cea mai prețioasă resursă a viitorului, natura lucrează pentru noi, lărgind permanent teritoriul României în Delta Dunării cu pământ aluvionar fertil și formând vaste acumulări de apă dulce în lacurile care se formează în mod natural prin limanurile de aluviuni create de curentul de suprafață al Marii Negre, fără nicio intervenție umană.*
>
> Emil Constantinescu

[11] Discurs la lansarea publicației Natur-Culturalia, Târgul de carte „Gaudeamus”, Romexpo, 8 decembrie 2022.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Natur-Culturalia (I)

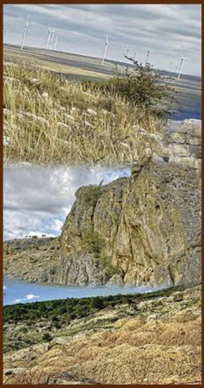

Da
E

Vergiliu

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Natur-Culturalia (II)

Dai
E

Vergiliu

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Natur-Culturalia (III)

Dan Grigorescu
Editor coordonator

Vergiliu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Paleontological heritage and Geoconservation in UNESCO European Geoparks

Ioan Scutelnicu

Cartea ***Paleontological heritage and Geoconservation in UNESCO European Geoparks***/ *Patrimoniul paleontologic și geoconservarea în Geoparcurile UNESCO din Europa* a fost publicată în sistem online de revista științifică *Geoconservation Research* în anul 2021 și cuprinde 64 de articole grupate pe criteriul vârstelor geologice în două volume: volumul 1 – *Precambrian* și *Paleozoic*, volumul 2 – *Mezozoic* și *Cenozoic*.[12] Editor invitat pentru publicarea cărții a fost profesorul Dan Alexandru Grigorescu, director științific al ISACCL, coordonator al Grupului tematic *Fossils* în cadrul Rețelei europene a geoparcurilor UNESCO. Articolele prezintă aspecte ale trecutului biologic pe continentul european, ilustrate prin fosile din situri paleontologice și din muzee în cuprinsul unor geoparcuri din Marea Britanie, Irlanda, Franța, Olanda, Germania, Italia, Spania, Portugalia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Austria, România, Croația și Grecia. Articolele evidențiază importanța vestigiilor „lumilor dispărute care compun istoria Pământului, valoarea lor științifică în stabilirea cronologiei geologice și interpretarea schimbărilor de mediu, rolul pe care acestea îl au în educația naturalistică a tinerilor și a publicului, în general.

Articolele, bogat ilustrate, cuprind acțiuni prin care siturile paleontologice sunt protejate și incluse în trasee turistice. Prin aceasta, cartea reprezintă o sursă bogată de informații și sugestii de acțiuni în proiectul dedicat construcției unui geoparc în Dobrogea, regiune în care sunt concentrate cercetările Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în care siturile paleontologice abundă, dar din păcate majoritatea într-o stare precară de conservare. Construcția unui

[12] www.gcr.khuisf.ac.ir

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

geoparc dobrogean reprezintă tema unuia dintre proiectele programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”.

Când profesorul Dan Grigorescu a acceptat invitația noastră de a deveni editor asociat al acestui volum special despre „Geoparcurile europene UNESCO”, la începutul anului 2020, nu ne-am așteptat că opera s-ar fi putut închega atât de repede și de eficient. Iar aceasta, datorită îndelungatei conduceri, vreme de câteva decenii, a acestei inițiative de către profesorul Grigorescu, care a ținut legătura cu colegii proveniți din toate țările Europei, atât prin corespondență și încurajare, cât și prin organizarea mai multor conferințe în care participanții și-au împărtășit ideile novatoare și și-au format strânse relații științifice și culturale.

Michael Benton
Universitatea din Bristol

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

LAURA GANEA
172.50 lei

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință
COLECȚII
„Savanți români în cercetarea Levantului"
„Istoria recentă și anticiparea viitorului"
„Studii de istorie a Levantului"
PERIODICE
MIHAI BERZA
DE LA MÉDITERRANÉE À LA MER NOIRE
EMIL CONDURACHI
PARS ORIENTIS
Laura Ganea
PARTENERIATUL STRATEGIC ROMÂNIA-SUA
LUMEA POST-PANDEMIE ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE
BYZANTIUM AN UNENDING CIVILIZATION
ISTORIA GEORGIEI
The International Journal of Levant Studies
Natur Culturalia
Volumele pot fi cumpărate și de la sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Bulevardul Mareșal Constantin Prezan nr.2A, sector 1, București, 0723 289 799 e-mail: office@institutlevant.ro

Laura Ganea
PARTENERIATUL STRATEGIC ROMÂNIA-SUA
BYZANTIUM
49 lei
50 lei

Lansarea primului volum al colecției „Savanți români în cercetarea Levantului” la cel de-al XII-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene, București, 4 septembrie 2019

Prezentarea aparițiilor editoriale ale Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului la sediul UNESCO, Paris, 15 octombrie 2021

Studii de istorie a Levantului. Lansarea volumului „Relațiile româno-turce în perioada modernă”, Medgidia, 9 aprilie 2022

„Natur-Culturalia” la „Gaudeamus”. În imagine, de la stânga la dreapta: dr. Constantin Haită, prof.dr. Dan Grigorescu, dr. Daniel Iosif, 8 decembrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

25 de ani de la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA, celebrați la Târgul de carte „Gaudeamus”, 8 decembrie 2022

După 25 de ani, cortina se ridică și dezvăluie chipul ascuns al istoriei recente. O carte-documentar, cu fapte și documente relevante și inedite, în colecția „Istoria recentă și anticiparea viitorului”

„Bizanțul, o civilizație nesfârșită”, dr. Ana-Maria Răducan, prof. dr. Emil Constantinescu, prof. dr. Emanoil Băbuș, acad. Andrei Pippidi, 9 decembrie 2022

„The International Journal of Levant Studies” la „Gaudeamus”, 9 decembrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Lansarea volumelor „Lumea post-pandemie între război și pace", Bookfest, 25 mai 2023

Sesiune de autografe la lansarea volumelor „Lumea post-pandemie între război și pace", coordonate de prof. dr. Emil Constantinescu și dr. Oana-Elena Brânda

EXPOZIȚII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

MĂRTURII ALE CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI SPAȚIULUI LEVANTIN

Raluca Velicu, Alice Boboc, Dinu Dinulescu,
Maxim Onofrei, Ioan Scutelnicu

O călătorie în timp și în spațiu prin Levant, punte între civilizația occidentală și cea a Extremului Orient, în expozițiile organizate de ISACCL și partenerii săi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ISACCL

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

INSTITUTUL GEOLOGIC AL ROMÂNIEI

COMORI ȘI MĂRTURII ALE PREȚUIRII

MINERALE. ARTEFACTE DIN METALE PREȚIOASE ȘI PIETRE SEMIPREȚIOASE

Colecția Emil Constantinescu

18 MAI - 30 IUNIE 2019

Muzeul Național de Geologie

Șoseaua Kiseleff nr. 2, București

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la minerale la obiecte de artă din zona Levantului

Maxim Onofrei, Ioan Scutelnicu

Vernisajul expoziției „Comori și mărturii ale prețuirii. Minerale. Artefacte din metale prețioase și pietre semiprețioase. Colecția Emil Constantinescu" a avut loc la 17 mai 2019, la Muzeul Geologic Național. Inaugurată cu ocazia evenimentului „Noaptea Europeană a Muzeelor", desfășurat sub tematica „Noaptea Comorilor", expoziția, programată inițial până la 30 octombrie 2019, a putut fi vizitată, la cererea publicului, până la 9 decembrie 2019 și a adunat 24 710 vizitatori, români, dar și străini din țări precum SUA, Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda, Brazilia, Ungaria, Spania, Italia, Grecia, Turcia, Macedonia. Vizitatorii au avut ocazia să admire în premieră o mie cinci sute de piese din colecția personală a președintelui Emil Constantinescu – minerale, eșantioane geologice, obiecte decorative din metale prețioase și din pietre semiprețioase, diplome, medalii, cărți rare, ordine și decorații oferite ca semne ale prețuirii de-a lungul celor 55 ani de carieră și 80 ani de viață, al căror fir călăuzitor este Levantul, privit ca punte de legătură între civilizația occidentală și cea a Extremului Orient.

Artefactele expuse sunt donate de președintele Emil Constantinescu Catedrei de Mineralogie a Facultății de Geologie a Universității din București, Fundației Române pentru Democrație, Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului.

Numeroasele piese ale expoziției, provenite din întreaga lume, multe dintre ele dăruite de importanți șefi de state, dezvăluie la fiecare pas îmbinarea fericită dintre geologie și diplomație culturală, dintre rafinament artistic și rigoare protocolară, dintre material și simbolic.

Mineralele, cristalele și pietrele, prezente atât în stare brută, cât și șlefuită, din țară și străinătate, suscită imaginația și curiozitatea, datorită vechimii și a diversității formelor de reprezentare. Piesa de rezistență a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

colecției sistematice de minerale, care întâmpină vizitatorul, este un glob pământesc mare, primit de la regele Thailandei, în care reprezentarea fizică a fiecărui stat este realizată printr-un diferit tip de mineral. Aceste piese tăcute deapănă povestea timpului, care trece și le transformă pe toate, prin procese care durează milioane de ani.

Timpul oferă o altă perspectivă asupra vieţii şi a istoriei, cea a unor scurte momente, de câteva ore sau zile, dar care au rămas fixate în arhivă: vizite oficiale în diferite state, aniversări, ceremonii de decernare a unor titluri, toate marcate de cadouri rafinate, impresionante obiecte decorative realizate din metale preţioase şi din pietre semipreţioase, unele dintre ele dăruite preşedintelui, în semn de preţuire, de către mari lideri ai lumii, cum ar fi coiful nipon primit de la împăratul Akihito al Japoniei sau platoul din marmura Taj Mahal-ului, cu inserţii de malachit şi pietre semipreţioase, diverse obiecte din argint şi argint filigranat. Tablourile religioase, documente ale vizitei Papei Ioan Paul al II-lea în România sau ale preţuirii Maicii Tereza, creează o atmosferă de sacralitate şi îi dau vizitatorului o impresie de *Noli me tangere*.

Numeroasele diplome de *doctor Honoris Causa*, robele și medaliile dăruite de marile universități din țările Levantului, dar și alte state ale lumii, semn de prețuire pentru activitatea științifică și diplomatică a preşedintelui Emil Constantinescu, sunt şi mai copleşitoare.

O sală a acestei expoziţii temporare reconstituie biroul preşedintelui României din perioada 1996-2000 şi oferă impresia grandioasă a timpului rămas în loc: colecţia de ceasuri oprite, harta geografică ticsită de bolduri colorate, care marchează „teritoriile cucerite", cărţile rare care pot face deliciul bibliofililor, biblioteca din lemn masiv care ascunde câte un Montaigne sau un Marc Aureliu, primiţi în dar de la preşedintele Jacques Chirac, laolaltă cu manuale vechi franţuzeşti de geologie, masa decorată cu obiecte și seturi de birou primite de la omologul său, Bill Clinton...

Lateral, stau înșiruite cuminți, ca mărturie care sfidează timpul, peste douăzeci de brevete, ordine și decorații acordate de regi, regine și de șefi de stat din toată lumea, unele dintre ele adevărate comori în sine: un elefănţel din smalţ aurit, cu ochi și cruce de diamante reprezintă insigna *Ordinul Elefantului* în grad de Cavaler, primit de la regele danez; *Ordinul Sf. Mihail și Sf. Gheorghe*, primit de la Regina Angliei; *Legiunea de Onoare* a Franței în grad de Mare Cruce, *Ordinul Cavalerilor Sfântului Mormânt*, în grad de Colan și Mare Cruce*, Ordinul Trandafirul Alb Finlandez* în grad de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Colan, *Ordinul Național Crucea Sudului* în grad de Mare Colan din Brazilia, *Ordinul Mântuitorului* în grad de Mare Cruce din Grecia...

În catalogul expoziției, academicianul Nicolae Anastasiu a povestit cum a fost constituită această colecție: „Sălile în care veți păși și vitrinele din ele poartă în eșantioanele și obiectele expuse, de o extremă varietate, istoria de peste 50 de ani a unui pasionat, a unui îndrăgostit de frumos și valoare, dar și istoria unei cariere în care a excelat. Puțini știu că la parterul Facultății de Geologie și Geofizică din Bd. Nicolae Bălcescu, în Laboratorul de Mineralogie există, de mulți ani, „Colecția de minerale rare din România", pe care profesorul Emil Constantinescu a prefigurat-o din anii ′70 și a completat-o în anii ′80 cu piese (eșantioane) pe care le-a studiat, altele luate de masteranzii și doctoranzii săi, care-și finalizau tezele. Întotdeauna a știut să adune la un loc valori, pe care le-a promovat și le-a transmis mai departe. Mulți ani am bătut împreună, în practici cu studenții, în prospecțiuni și explorări geologice, potecile Carpaților din lungul văilor, al interfluviilor sau pe cele ce traversau poiene cu sălașe dezordonat risipite. Serile, când reveneam la gazdele noastre, avea obiceiul să privească obiectele vechi, icoanele pe sticlă, aramele din bucătăriile țărănești sau lăzile de zestre și să aleagă, cu grijă, câteva dintre cele oferite de gazde, pe care le punea în rucsacul ce-l ducea acasă. Îl întrebam: ce faci cu ele? Le strâng, să ne bucurăm peste ani... Un arc peste timp și zorile ce s-au ridicat după 1990 l-au făcut pe profesorul Emil Constantinescu să cunoască mapamondul și să se bucure de poziția sa în universități celebre, să întâlnească savanți și oameni de cultură, lideri a numeroase țări, de pe toate continentele. Un planiglob, cu locurile în care a poposit, se află într-una din sălile expoziției. Veți rămâne impresionați dar, acum, nu vă spun mai mult. În biroul său din incinta Catedrei de Mineralogie, cea înființată de Ludovic Mrazec în 1894, a început să strângă piese minerale, artefacte, obiecte rare și să afișeze pe simeze și în vitrine diplome, ordine și medalii. Camera biroului său a devenit încet, încet o expoziție, deschisă oricând studenților, colegilor sau celor interesați de frumusețe și valoare. Și toate acestea, nu puteau rămâne în spațiile înguste în care se aflau. Institutul Geologic al României, și el fondat de Ludovic Mrazec, în anul 1906, și Muzeul Geologic din structura IGR, găzduiesc, cu generozitate, Colecția Emil Constantinescu. Să ne bucurăm cu toții de piesele expuse. Vă invit la o călătorie în timp și în spațiu, unde singuri veți descoperi frumusețea și valoarea. Dar și pe OMUL căruia îi datorăm călătoria."

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Obsidian din Caucaz, cules cu ciocanul de Emil Constantinescu

Ceas din obsidian şi argint

Sfântul Gheorghe, obsidian cu intarsii din argint, primit de la catolicos-patriarhul Georgiei, Ilia al II-lea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Fragmente de chihlimbar nativ, Colții Sibiciu

Harta României și a Ucrainei, realizate din chihlimbar, primite din partea Centrului Internațional de Studii și Practici de Consens pentru Marea Neagră și Marea Baltică din Ucraina

Ceas în montură de chihlimbar primit de la președintele Lituaniei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Plachetă cu Fecioara Maria și casetă cu capac din sidef pentru Biblie, oferite de președintele Autorității Palestiniene, Yasser Arafat, cu ocazia Crăciunului, Bethleem, 25 decembrie 2000

Potir din argint aurit, oferit de Patriarhul Armeniei, Karekin al II-lea

„Cina cea de taină”, icoană de argint basorelief, oferită de Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Figurine din fildeș pe suport de colț de mamut, descoperit în timpul forajelor petroliere din Siberia, Institutul de Mineralogie din Novosibirsk, 1987

Platou de marmură Taj Mahal, cu intarsii de sidef, malachit și rodonit, primit de la președintele Indiei

Kabuto, coif de samurai, oferit de împăratul Akihito în timpul vizitei oficiale în Japonia, 16 iulie 1997. Levantul, o punte între civilizația Extremului Orient și cea occidentală

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Noaptea europeană a muzeelor” a adunat 1100 de vizitatori, 19 mai 2019

La cererea publicului, vizitarea expoziției „Comori și mărturii ale prețuirii. Minerale. Artefacte de metale prețioase și pietre semiprețioase. Colecția Emil Constantinescu” a fost prelungită până în decembrie 2019 și a înregistrat un număr record de vizitatori: 24710

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Expoziția

Tradiție și identitate

Comunitatea musulmană din Dobrogea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Tradiție și identitate. Comunitatea musulmană din Dobrogea

Raluca Velicu, Dinu Dinulescu

Expoziția cu acest titlu, organizată în primăvara anului 2020 în *Thesaurus*, spațiul special amenajat în sediul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului de arhitectul Cătălina Bulborea, și continuată până în luna februarie a anului 2021, a reunit fotografii din viața comunității turco-tătare din Dobrogea, care subliniază particularitatea conviețuirii multietnice din România, proximitatea locuirii familiilor de diferite etnii și respectul reciproc pentru tradițiile culturale și religioase. A fost prezentată inițial în martie 2001, la Ambasada României din Tunisia, și preluată de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului prin bunăvoința ambasadorului Petre Constantin, inițiatorul acestui demers. În expoziție au fost prezentate doar fotografiile care se referă la arhitectura religioasă din Dobrogea, selectate de regretatul istoric și critic de artă Doina Păuleanu: Geamia Ezmahan Sultan din Mangalia; Geamia Hunchiar (Aziziye) din Constanța; Marea Moschee din Constanța; Monumentul lui Ali Gazi Pașa din Babadag. Fiecare dintre acestea are o istorie proprie care conturează o existență seculară.

Geamia Ezmahan Sultan din Mangalia este cea mai veche din Dobrogea. A fost ridicată în onoarea fiicei sultanului Selim al II-lea, între 1573-1575, prin renovarea unei geamii anterioare, de mai mici dimensiuni. Geamia Hunchiar (Aziziye) din Constanța a fost construită la porunca Sultanului Abdul Aziz, în perioada 1867-1868, pentru populațiile musulmane tătare care s-au refugiat în Dobrogea după războiul Crimeei (1853-1856). Ultima restaurare a lăcașului a fost realizată în 1992. Marea Moschee din Constanța sau Moscheea Carol I a fost construită între 1910-1913 pe ruinele moscheii Mahmudia (ridicată anterior, în 1822). Realizată în stil

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

neobizantin, combinat cu elemente românești și arhitectură neomaură, Moscheea Carol I este prima clădire din Vechiul Regat unde s-a folosit betonul armat (pentru minaret și cupolă). Monumentul lui Ali Gazi Pașa se află în incinta complexului religios al Moscheei „Ali Gazi Pașa", din Babadag, înființată în 1610, restaurată în perioada 1990-1998. Ali Gazi a donat terenul și a sprijinit construcția acestui edificiu, la începutul veacului al XVII-lea. În curtea interioară a moscheei „Ali Gazi Pașa" din Babadag se află și vechiul cimitir musulman, care datează din veacul al XVII-lea. Simplitatea arhitecturii funerare, rezonantă cu preceptele religioase, este asociată cu marcarea statutelor sociale înalte ale defuncților prin prezența turbanului. Sala de rugăciune din moscheea „Ali Gazi Pașa" din Babadag este văzută de la balconul permis femeilor înspre peretele geamiei amplasat pe latura moscheei de pe direcția de rugăciune – *quibla,* orientată spre Mecca. Elementele principale ale acestui perete, de la dreapta spre stânga, sunt *minbar*-ul (amvonul de unde se ține predica în zilele de vineri și de sărbătoare), *mihrab*-ul (altarul central alveolar), *kürsür* (pupitrul de unde se țin lecțiile, alături de care aici se află expusă o copie a *Coranului* realizat în secolul al XVI-lea de către Ahmed Karahisari, la ordinul sultanului Soliman cel Mare.[1]

Pe lângă fotografiile din viața comunității turco-tătare din Dobrogea, expoziția a prezentat artefactele de proveniență otomană din colecțiile Institutului Levant, donate de președintele Emil Constantinescu.

Obiectele din ceramică, argint și porțelan sunt făurite de artizani de marcă ai Turciei și ne dezvăluie înclinația către artă a acestui popor. Dezvoltarea artei decorative și a stilului de pictură pe ceramică a fost perfecționată în timpul Imperiului Selgiuc (1037-1156) și a celui Otoman (1453-1918). Otomanii au fost cei care au introdus emailul colorat. Culorile specifice ceramicii turcești sunt albastru safir, galben auriu și roșul de Turcia. Decorațiunea aleasă și cel mai des folosită, devenită, de altfel, și un

[1] Informațiile despre prezentarea acestei expoziții la Tunis sunt preluate din volumul *Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană* (Petre Constantin - *Confesiuni diplomatice pe marginea unei expoziții românești privind pluralismul etnic din Dobrogea*), apărut în colecția *Studii de istorie a Levantului*, volum coordonat de conf. univ. dr. Florica Mihuț.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

simbol al Turciei, este laleaua. Orașele Imperiului Otoman erau renumite pentru splendidele grădini în care, alături de violete, trandafiri şi narcise, predominau lalelele. De la poemele dedicate acestei flori în literatura otomană, prezența ei se extinde pe veșminte, pe mozaicurile ce împodobeau palatele și pe vasele de mâncare ori pe cele ornamentale. Mărturie stau farfuriile şi vazele din porţelan decorate cu simbolul acestei flori, prezentate în expoziție. Impresionantă este și combinația de metal argintat şi filigranat şi caboșoane cu pietre colorate.

Obiectele din argint din expoziție se regăseau în locuințele celor cu stare și erau destinate mâncării și băuturii. Ne putem uşor imagina vasul din argint pentru lokum, ceainicul și cafetiera, coşulețul pentru fructele uscate sau dulceţuri, clondirul cu apă proaspătă ori fructierele pline cu struguri, toate în aşteptarea oaspeților de vază.

Și pentru că ne-am dorit să prezentăm viața societății otomane sub toate aspectele nu am ignorat, evident, spiritul combativ al Imperiului Otoman. Prezența armelor în cadrul acestei expoziții ne înfățișează, încă o dată, puternica înclinare spre artă și frumos. Săbiile, iataganele sau pumnalele erau purtate în teci fabricate din piele, metal sau lemn și decorate în funcţie de statutul comanditarului. Pentru demnitarii de prim rang se obișnuia decorarea cu pietre semiprețioase și încrustarea cu firişoare de aur sau argint, procedeu ce poartă denumirea de *damaschinare*. Terminația armelor reproducea de regulă, un cap de animal stilizat: lup, dragon, vultur.

Caligrafia arabă, ca și arhitectura, au fost și sunt forme importante de artă în lumea musulmană. Cea dintâi putut fi admirată în paginile deschise ale Coranului expus, îmbrăcat cu coperți de piele, având alături o cutie din lemn lăcuit și elegant decorat pentru păstrare. Un album intitulat *Istoria arhitecturii Imperiului Otoman* atestă marea contribuție turcă adusă acestui domeniu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Expoziția „Tradiții și identitate. Comunitatea musulmană în Dobrogea". Fotografii despre comunitățile turco-tătare din Dobrogea, prezentate inițial în martie 2001, la Ambasada României din Tunisia, și preluate de ISACCL în primăvara anului 2020, prin bunăvoința ambasadorului Petre Constantin, și obiectele de proveniență musulmană donate ISACCL de președintele Emil Constantinescu

Harta Imperiului Otoman în anul 1802 și colecția de arme turcești. Arta prelucrării metalului a atins punctul culminant în Imperiul Otoman, odată cu fabricarea armelor și veșmintelor de luptă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pumnal cu decorațiuni metalice și caboșoane cu pietre prețioase, sabie din argint și fildeș

Pușcă cu patul în formă de cap de lup, decorată cu intarsii din sidef, primită de la Șeful Statului Major al Armatei Republicii Turcia, 1998

Armura unui ienicer, soldat de elită al armatei otomane

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Geamia Ezmahan Sultan din Mangalia, cea mai veche geamie din Dobrogea. A fost ridicată în onoarea fiicei sultanului Selim al II-lea, între 1573-1575, prin renovarea unei geamii anterioare, de mai mici dimensiuni. Fotografie din expoziția ISACCL

Sala de rugăciune a Geamiei Sultanului Mahmut, construită în jurul anului 1812 la Hârșova Fotografie din expoziția ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Vase din porțelan pictat cu intarsii din argint și vase din ceramică pictate cu flori, în culorile specifice galben auriu, albastru safir și roșu de Turcia. Decorațiunea cel mai des folosită, devenită un simbol, este laleaua

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Fructieră cu picior din argint,
primită de la președintele
Süleyman Demirel
în timpul vizitei oficiale la
Ankara, 6 iulie 1999

Carafă și farfurie din argint,
primită de la președintele Turciei,
Süleyman Demirel,
cu ocazia vizitei de stat la
Ankara, 1997

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Zlatko Lagumdzija, președinte al Consiliului de Miniștri din Bosnia-Herțegovina 2001-2002, profesor pentru Sisteme de Gestionare Informațională și Tehnologia Informației la Universitatea din Sarajevo, și Rovshan Muradov, secretar-general al Centrului Internațional „Nizami Ganjavi”, partener al ISACCL, admiră artefactele musulmane din colecțiile institutului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului
Centru de excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință

Expoziția

Artefacte

din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii în colecțiile Institutului Levant

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii

Raluca Velicu, Dinu Dinulescu

Artefactele reunite în expoziția permanentă din *Thesaurus* sunt dintre cele mai diverse și recompun o istorie milenară. Ceramica, argintul, cristalul și porțelanul sunt materialele din care au fost confecționate obiectele ce acoperă această arie vastă, donate Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului de președintele Emil Constantinescu: **Balcani** (Slovacia, Croația, Albania, Bulgaria, Grecia, Turcia), **Caucaz** (Armenia, Georgia, Azerbaidjan, Kazahstan), **Orientul Mijlociu** (Siria, Israel), **Nordul Africii** (Maroc și Egipt).

O sală generoasă dezvăluie, prin obiectele și fotografiile expuse, o parte din istoria țărilor din Balcani. O statuetă din bronz, copie a calului gravat pe vasul de bronz descoperit la Vače, în Slovenia, deschide seria exponatelor. Artiștii sloveni își fac simțită prezența, fie că este vorba despre pocalul din sticlă cu medalion în relief și decorațiuni din aur, realizat de designerul Ljubica Kočica, prespapier-ul din bronz, creație a sculptorului Stane Kolman, ori replica în metal a statuetei realizate de artistul sloven Jože Plečnik, reprezentând două capete de berbec stilizate. Croația este reprezentată în expoziție de o reproducere a statuetei-simbol *Mama Croația*, realizată de sculptorul Ivan Meštrović după chipul mamei sale. Tehnica filigranului albanez poate fi admirată în designul obiectelor expuse: o farfurie, două casete de bijuterii și un coupe-papier. Un alt exponat din argint este o farfurie fin lucrată, piesă originală, aparținând perioadei de domnie a sultanului Mehmet al V-lea (1909-1918). În medalionul central este inscripționată tughra (semnătura) acestuia. Statueta Sfântului Kliment Ohridski este prilej de cunoaștere a unuia dintre primii iluminați slavi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

dar și a istoriei medievale a Bulgariei.

Făurite cu migală de artizani de marcă, artefactelor din Turcia le este dedicat un spațiu generos în cadrul acestei expoziții. Turcia este unul dintre liderii modiali în arta prelucrării argintului și porțelanului, aspect care se reflectă parcurgând obiectele expuse. În ceea ce privește arta prelucrării metalului, aceasta atinge punctul culminant în Imperiul Otoman odată cu fabricarea armelor și veșmintelor de luptă: pumnale, cuțite, săbii, coifuri sau armuri, nefiind neglijate nici obiectele de uz casnic. În mare măsură se folosea cuprul și bronzul, însă abia după cucerirea Constantinopolului aurul și argintul aveau să devină metalele uzitate și datorită faptului că regiunile balcanice le posedau din abundență. În timpul sultanului Baiazid al II-lea (1451 – 1512), un pasionat al obiectelor de valoare și patron al artei, a luat ființă o organizație a artizanilor și meșteșugarilor numită Ehl-i Hiref care a servit ca școală pentru toate domeniile artei otomane, mai cu seamă în tehnica decorativă a prelucrării metalelor. Apar noi tehnici de prelucrare și decorare precum intaglio, repoussé, niello, filigran sau murassa. Aceasta din urmă consta în incrustarea în metal a pietrelor prețioase. Tehnica murassa se poate observa la iataganul cu mâner și teacă din filigran. Iataganul este o sabie tradițională turcească al cărei nume vine de la verbul yatmak (a se întinde pe jos) și înseamnă „cel care de obicei se întinde pe jos”. Locul de origine este un mic district din sud-vestul Turciei, orașul Denizli, cunoscut pentru fierarii iscusiți. Legendarul comandant selgiucid Osman Bey (Yatagan Baba) s-a stabilit în acest district odată cu migrația triburilor turce din regiunea Iranului spre peninsula Anatolia. O altă armă expusă este flinta, al cărei pat se prezintă sub forma unui cap de lup-dragon, lucrat în tehnica murassa. Găsim motivul lupului-dragon atât la turcii selgiucizi (secolele VII-XIII), cât și la turci mameluci (secolul al XIV-lea), otomani și safavizi. Armelor li se alătură replica unui stindard de bronz din perioada prehittită, catalogat drept „disc solar”, descoperit cu ocazia explorării arheologice a criptelor regale de la Alacahöyük, Turcia. Se presupune că avea un rol ritualic, însă nu a fost deslușit exact motivul pentru care erau plasate în cripte. Influența apuseană privind motivele inspirate din natură se constată încă din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

secolele XVI – XVII, adaptate, totuși, tradiției otomane. Cu toate acestea, de la sfârșitul secolului al XVII-lea și pe parcursul întregului secol al XIX-lea se remarcă preferința decorului floral vest-european în ceea ce privește bijuteriile și argintăria domestică. Mărturii stau o elegantă casetă de bijuterii bogat decorată cu trandafiri, mânerul însuși fiind reprezentat de această floare, dar și clondire, vaze și fructiere.

O serie de replici după vase antice, realizate din argint sau ceramică, fac parte din artefactele reprezentative pentru Grecia. Recipiente de băut ori de ceremonie, farfurii din porțelan pictat, capul Aurigăi din Delphi ori cel al zeiței Atena, renumitele statuete din Insulele Ciclade, aduc mai aproape de noi antica Eladă.

O mică încăpere dedicată Patriarhiei Constantinopolului dezvăluie o serie de obiecte din argint cu semnătura patriarhului Bartholomeu: două tăvi decorate cu motive vegetale. Alături de acestea se află două farfurii, de asemenea din argint, una dintre ele purtând simbolul Patriarhiei, cealaltă avându-i reprezentați pe Sfinții Apostoli Pavel și Barnaba.

Cea din urmă sală ne introduce într-un periplu prin Nordul Africii, Orientul Mijlociu și Caucaz. Din Maroc sunt etalate farfurii din ceramică pictată sau decorate cu motive metalice. O corabie din argint filigranat cu vele și vâsle ne poartă pe tărâmul Egiptului. Din zona Orientului Mijlociu, Israelul ni se dezvăluie cu artefacte din epoca bronzului, obiecte din argint și porțelan. Dintre țările din Caucaz, Armenia etalează o piesă deosebită, o calcedonie tăiată în forma muntelui Ararat, străpuns de prora din argint a Arcăi lui Noe, aflat alături de cei doi fii. Georgia se evidențiază printr-o mică tăbliță din obsidian negru pe suprafața căreia stă scris cu intarsii din argint alfabetul acestei țări. Figura ocrotitoare a Sfântului Gheorghe, patronul acestei țări, este redată pe același material, de data aceasta de culoare roșcată. Din Azerbaidjan provin două farfurii decorative din cupru, de la Lahji, localitate intrată în anul 2015 în Patrimoniul Mondial UNESCO datorită faimoșilor artizani care își au sediul aici. Din Kazahstan, o casetă din argint sub forma unei iurte ne amintește de popoarele nomade care străbat stepele Asiei Centrale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Artemis, zeița greacă a vânătorii, a pădurii, a fertilității, sora geamănă a zeului Apollo a fost deseori înfățișată în lucrările sculptorilor greci. Statueta din expoziție reprezintă o copie a originalului găsit în Grecia, la Mytilene, pe insula Lesbos. A fost dăruită cu prilejul celui de-al XV-lea Summit Economic Eurasia, Izmir, la 12 aprilie 2012

Figurine reprezentative pentru civilizația Insulelor Cicladice, dăruite de directorul Muzeului de Artă Cicladică din Atena (replică)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Vas din argint, decorat cu simbolul infinitului, primit de la prim-ministrul Konstantinos Simitis, cu ocazia vizitei de stat în Grecia, 1997

Cană din argint aurit, replică după originalul găsit în mormântul de la Vapheio, Laconia, aparținând perioadei creto-miceniene (1650 - 1450 î. Ch). Primită de la prim-ministrul Konstantinos Simitis, Atena, 29 mai 1997

Bol din argint cu decor floral în tehnica Niello și interior aurit, primit de la președintele Republicii Georgia, Eduard Shevarnadze, Tbilisi, 1 iulie 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Căluț din bronz, gravat cu simboluri aparținând perioadei antice a Greciei

Porumbel cu ramura de măslin, argint parțial aurit, Israel

Calul de la Vace, primit de la președintele Republicii Slovenia, Milan Kučan, Ljubljana, 16 noiembrie 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Sfântul Clement din Ohrida, patron al educației, primul episcop al Bisericii Ortodoxe Bulgare, patronul Macedoniei de Nord și al Bisericii Ortodoxe Macedonene

Arca lui Noe pe muntele Ararat, din argint și calcedonie, primită de la președintele Republicii Armenia, Robert Kocharian, București, 5 aprilie 2000

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cina cea de Taină, argint pe lemn, oferită de Patriarhul ecumenic al Constantinopolului

Farfurie din argint, având în centru reprezentările aurite ale sfinților Pavel și Barnabas, dăruită cu ocazia reuniunii ecumenice „Oameni și Religii”, București, 30 august, 1998

Farfurie din argint cu însemnele Patriarhului Constantinopolului, Bartholomeu, dăruită cu ocazia reuniunii ecumenice „Oameni și Religii”, București, 30 august, 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Expoziția „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii" este donația președintelui Emil Constantinescu și a fost deschisă în 2021

Artefacte din Georgia în secțiunea Caucaz a expoziției

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cutie din argint filigranat, Albania

Corabie din argint filigranat, Egipt

Cutie de bijuterii din argint, oferită de președintele Turciei Süleyman Demirel cu ocazia Trilateralei România – Turcia – Bulgaria, Sinaia, 3 noiembrie 1999

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Alfabetul georgian, intarsie din argint pe obsidian

Cutiuță din argint sub forma unei iurte, primită de la Nursultan Nazarbaiev, președintele Kazahstanului 1991-2019

Farfurie din alamă, Azerbaidjan

Press-papier din bronz, creație a sculptorului Stane Kolman, Slovenia

Duplicat al monumentului „Mama Croația”, realizat de sculptorul Ivan Meštrović și ridicat în fața Academiei de Științe din Zagreb, primit de la prim-ministrul Croației, 2000

Raluca Velicu le prezintă membrilor Comitetului Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință expoziția „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii”, București, 11 octombrie 2022

Vizita rabinului Rabinul Yakov D. Cohen în expoziția „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și nordul Africii, 31 mai 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pe firul confesiunilor

Mărturii despre Parteneriatul strategic România-SUA
Colecția Emil Constantinescu

Premii, distincții, medalii și simboluri americane

8 iulie - 4 decembrie 2022

Muzeul George Severeanu, Str. Henri Coandă nr. 26

Organizatori și parteneri:

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

MUZEUL GEORGE SEVEREANU

ISACCL Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Fundația Română pentru Democrație

AGENȚIA NAȚIONALĂ DE PRESĂ AGERPRES

BAT ROMANIA 25 DE ANI

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

EXPOZIȚIE • BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE • 6 iulie 2022

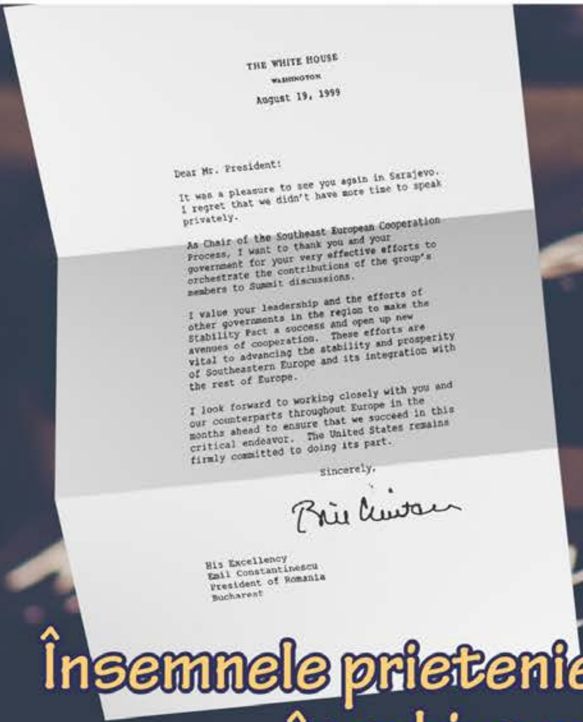
THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

August 19, 1999

Dear Mr. President:

It was a pleasure to see you again in Sarajevo. I regret that we didn't have more time to speak privately.

As Chair of the Southeast European Cooperation Process, I want to thank you and your government for your very effective efforts to orchestrate the contributions of the group's members to Summit discussions.

I value your leadership and the efforts of other governments in the region to make the Stability Pact a success and open up new avenues of cooperation. These efforts are vital to advancing the stability and prosperity of Southeastern Europe and its integration with the rest of Europe.

I look forward to working closely with you and our counterparts throughout Europe in the months ahead to ensure that we succeed in this critical endeavor. The United States remains firmly committed to doing its part.

Sincerely,

Bill Clinton

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

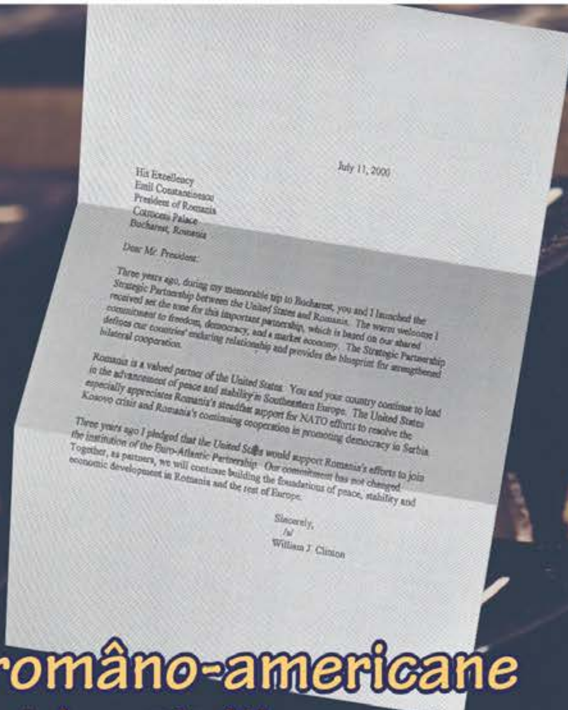
July 11, 2000

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Cotroceni Palace
Bucharest, Romania

Dear Mr. President:

Three years ago, during my memorable trip to Bucharest, you and I launched the Strategic Partnership between the United States and Romania. The warm welcome I received set the tone for this important partnership, which is based on our shared commitment to freedom, democracy, and a market economy. The Strategic Partnership defines our countries' enduring relationship and provides the blueprint for strengthened bilateral cooperation.

Romania is a valued partner of the United States. You and your country continue to lead in the advancement of peace and stability in Southeastern Europe. The United States especially appreciates Romania's steadfast support for NATO efforts to resolve the Kosovo crisis and Romania's continuing cooperation in promoting democracy in Serbia.

Three years ago I pledged that the United States would support Romania's efforts to join the institution of the Euro-Atlantic Partnership. Our commitment has not changed. Together, as partners, we will continue building the foundations of peace, stability and economic development in Romania and the rest of Europe.

Sincerely,
/s/
William J. Clinton

Însemnele prieteniei româno-americane în arhiva prezidențială
Corespondență diplomatică 1996-2000

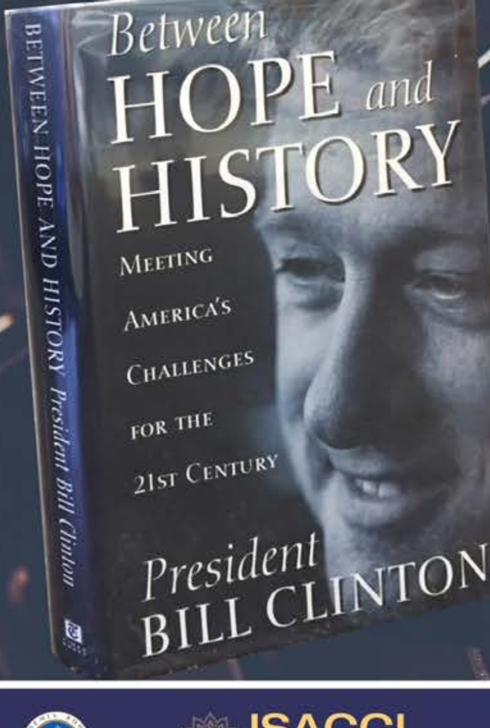

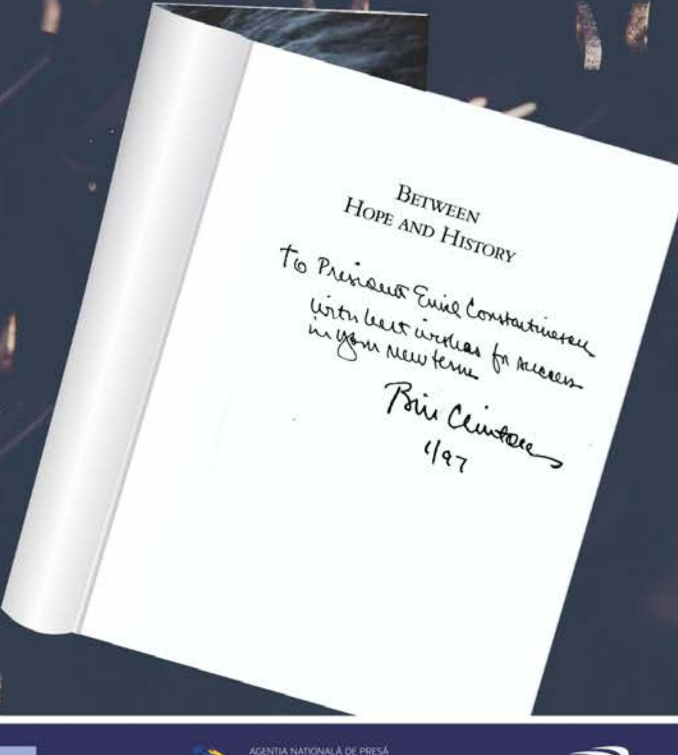
BETWEEN
HOPE AND HISTORY

To President Emil Constantinescu
with best wishes for success
in your new term
Bill Clinton
1/97

ISACCL
Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului

Fundația Română pentru Democrație

AGENȚIA NAȚIONALĂ DE PRESĂ AGERPRES

BAT 25 DE ANI ROMANIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Istoria recentă pe firul confesiunilor. La 25 de ani de la lansare, expoziții-mărturii despre Parteneriatul Strategic România-SUA

Alice Boboc, Ioan Scutelnicu

„Lansarea Parteneriatului Strategic cu Statele Unite este unul dintre momentele astrale din istoria României. Este imposibil de știut câți dintre cei peste 100 000 de participanți la discursurile susținute de Bill Clinton și Emil Constantinescu, care au umplut Piața Universității și împrejurimile – estimarea îi aparține președintelui american și apare în volumul său de memorii *„My life”* –, sau câți dintre milioanele de români care au urmărit transmisiunile în direct ale posturilor de televiziune se gândeau atunci la acest lucru, dar entuziasmul era autentic și vizita președintelui american la București, un eveniment plin de speranță. *„Bill, nu ne vinde Rusiei!”*, a fost strigătul care a izbucnit în mijlocul aplauzelor cu care românii l-au întâmpinat pe președintele american”.[2]

Pentru a marca aniversarea de 25 de ani a Parteneriatului Strategic România-SUA, în cadrul programului de cercetare dedicat istoriei recente, având sprijinul companiei BAT, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a organizat trei expoziții tematice, în parteneriat cu Fundația Română pentru Democrație, Biblioteca Academiei Române și Muzeul Municipiului București.

Expoziția de panouri stradale *Părinții fondatori. Parteneriatul Strategic România-SUA: 25 de ani de la lansare*, găzduită de Palatul Suțu în perioada 1-31 iulie 2022, a reconstituit etapele care au condus la

[2] Laura Ganea, *Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3*, apărută sub egida Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și a Fundației Române pentru Democrație, în parteneriat cu Agenția Națională de Presă „Agerpres” și editura RAO, cu sprijinul companiei BAT.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

o profundă transformare a societății românești în plan politic, militar, de securitate, economic, juridic, civic și cultural, materializate în integrarea deplină a României în structurile euro-atlantice.

Expoziția *Însemnele prieteniei româno-americane în arhiva prezidențială. Corespondență diplomatică 1996-2000*, găzduită de Biblioteca Academiei Române și vernisată la 6 iulie 2022, conținea o selecție reprezentativă și inedită de scrisori de la președintele și vicepreședintele SUA, de la congressmani și ambasadori. Cópii ale acestora au fost donate Bibliotecii Academiei Române. Au fost expuse și cărțile primite de președintele Constantinescu de la personalități politice și academice prestigioase din Statele Unite.

Expoziția *Pe firul confesiunilor. Mărturii despre Parteneriatul strategic România-SUA. Colecția Emil Constantinescu,* găzduită de Muzeul George Severeanu în perioada 8 iulie – 4 decembrie 2022, a prezentat obiecte reprezentative pentru istoria Parteneriatului Strategic România - SUA.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Pe firul confesiunilor, o scurtă mărturie despre lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA

Emil Constantinescu

Aniversăm anul acesta 25 de ani de Parteneriat Strategic România-SUA. Cine cunoaște istoria, știe că ajutorul dat de Statele Unite partenerilor lor, de-a lungul secolului trecut și în prima parte a mileniului 3, a fost decisiv pentru securitate, dezvoltare și prosperitate.

Parteneriatul Strategic cu SUA, unica super-putere mondială de la acel moment, pe care l-am lansat alături de președintele Bill Clinton la 11 iulie 1997, în Piața Universității din București, a generat o profundă transformare a societății românești.

Astăzi, când orori nedemne de secolul XXI se petrec la doar câteva sute de kilometri de pământul românesc, garanția de securitate pe care ne-o oferă acest parteneriat este echivalentă cu diferența dintre pace și război, dintre zidire și distrugere, dar Parteneriatul Strategic cu SUA, materializat în integrarea deplină a României în structurile euro-atlantice, are o însemnătate covârșitoare nu numai în plan politic, militar și de securitate, ci și economic, juridic, civic și cultural.

Administrația 1996-2000, pe care poporul român mi-a oferit onoarea să o conduc, a asigurat tranziția spre un stat democratic, dar a fost marcată de dificultăți și riscuri, rămase necunoscute până astăzi, sau prezentate într-o lumină care le-a distorsionat până la grotesc, prin manipulări venite din mai multe direcții, inclusiv filiera rusească. Ele vor ieși la iveală, pe măsură ce istoricii dedicați studiului perioadei recente vor pătrunde în arhivele desecretizate după 25 de ani, potrivit practicilor din statele democratice.

Fiecare om din țara asta a plătit reformele economice și sociale, dure și costisitoare, din timpul mandatului meu, și meritul cel mai mare pentru realizările acelor ani îi revine poporului român, care a acceptat un preț social imens. Existența cotidiană în România anului 2022 nu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

este lipsită de neîmpliniri și dezamăgiri, le cunoaștem prea bine cu toții. Însă, dacă astăzi putem călători liber în lumea întreagă, putem învăța sau munci în oricare dintre țările Uniunii Europene sau chiar de pe glob, acest lucru se datorează și sacrificiilor făcute în perioada 1996-2000. Am construit de la zero și am plătit un preț care ar fi putut fi cu mult mai mare fără ajutor american. Dar cred că astăzi, cu onestitate, dacă fiecare se gândește, poate să spună: Nu a fost în zadar!

Nu sunt obişnuit cu recunoaşterea unor merite trecute şi îi mulțumesc Muzeului de Istorie al Municipiului Bucureşti pentru implicarea sa în organizarea unei expoziţii dedicate acestui „moment astral” din istoria României: Parteneriatul Strategic cu SUA.

Această expoziţie reface un parcurs al relațiilor româno-americane din timpul mandatului meu și este strâns legată de istoria Parteneriatului Strategic cu SUA, care ne-a asigurat siguranța națională. Poate că avem și siguranța economică asigurată. Dar trebuie să facem în așa fel încât să ne asigurăm și demnitatea națională. Iar demnitatea națională nu poate fi oferită de niciun aliat extern, oricât de bun ar fi el, nici de președinte sau prim-ministru. Demnitatea națională este suma respectului de sine pe care îl are fiecare om, fiecare cetățean al țării noastre. Este o problemă pe care trebuie să ne-o asumăm fiecare în parte și toți împreună.

8 iulie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Parteneriatul Strategic România-SUA: 25 de ani de la lansare. Cine cunoaşte istoria, ştie că ajutorul dat de Statele Unite partenerilor lor este decisiv pentru securitate, dezvoltare şi prosperitate

După 25 de ani, în acelaşi loc, Piaţa Universităţii, o expoziţie-document despre Parteneriatul Strategic România-SUA, lansat la 11 iulie 1997

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Un parteneriat important pentru America”

Președintele dumneavoastră și cu mine am căzut de acord să stabilim un parteneriat strategic între națiunile noastre; un parteneriat important pentru America, pentru că România este importantă pentru America, importantă în sine și importantă ca model în această parte dificilă a lumii. România poate arăta oamenilor din această regiune și, de fapt, oamenilor din întreaga lume, că există o cale mai bună decât conflictul, diviziunea și represiunea. Aceasta este cooperarea, libertatea și pacea.

Bill Clinton

11 iulie 1997

„Peste un ocean, s-a născut o punte construită de oameni”

Aici, între Universitate și Teatrul Național, simbolurile rezistenței românilor prin cultură, îi spunem azi bun venit președintelui Statelor Unite ale Americii, William Jefferson Clinton. Peste un ocean așezat între noi de Dumnezeu, s-a născut o punte construită de oameni: puntea valorilor comune în care credem și pe care suntem capabili să le transformăm în instituții, într-un Parteneriat Strategic SUA – România.

Em. Constantinescu

11 iulie 1997

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Singurul șef de stat român invitat să vorbească în Congresul american

Începând cu anul 1989, când s-a prăbușit Cortina de Fier și până în momentul discursului președintelui Emil Constantinescu, în Congresul SUA au mai fost invitați, dintre liderii europeni, doar Lech Walesa, președintele Solidarnosč, Vaclav Hável, președintele Cehoslovaciei, Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, Regina Marii Britanii, Elisabeta a II-a și președintele Germaniei, Richard von Weizsäcker.

15 iulie 1998

ISACCL Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului · Fundația Română pentru Democrație · Muzeul Municipiului București · AGERPRES · BAT 25

Congresul SUA sprijină România

Senatorul Joe Biden îl întâmpină pe președintele Constantinescu la întâlnirea cu grupul de sprijin pentru România din Congresul SUA.

15 iulie 1998

ISACCL Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului · Fundația Română pentru Democrație · Muzeul Municipiului București · AGERPRES · BAT 25

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Colaborare româno-americană în domeniul militar

Ceremonial militar la Pentagon. SUA oferă sprijin financiar pentru transformarea Armatei Române într-o forță militară NATO.

17 iulie 1998

România primește președinția Conferinței NATO – Parteneriatul pentru Pace

Summit NATO la Washington și aniversarea a 50 de ani de existență a Alianței Nord-Atlantice.

24 aprilie 1999

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Președinția OSCE pentru România

Cu sprijin american, România primește președinția OSCE pentru anul 2001. Organizația are 57 de state membre.

18 noiembrie 1999

ISACCL Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului · Fundația Română pentru Democrație · Muzeul Municipiului București · AGERPRES · BAT 25 România

România, un partener valoros pentru SUA

România este un partener valoros. Dumneavoastră și țara dumneavoastră continuați să fiți lideri în procesul de pace și stabilitate în Sud Estul Europei. Statele Unite apreciază România în mod pentru special sprijinul statornic oferit eforturilor NATO de soluționare a crizei din Kosovo și continuarea cooperării în promovarea democrației în Serbia.

Bill Clinton

11 iulie 2000

ISACCL · Fundația Română pentru Democrație · Muzeul Municipiului București · AGERPRES · BAT 25 România
https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Consecințele Parteneriatului Strategic cu SUA s-au manifestat în plan geopolitic, economic, social și cultural

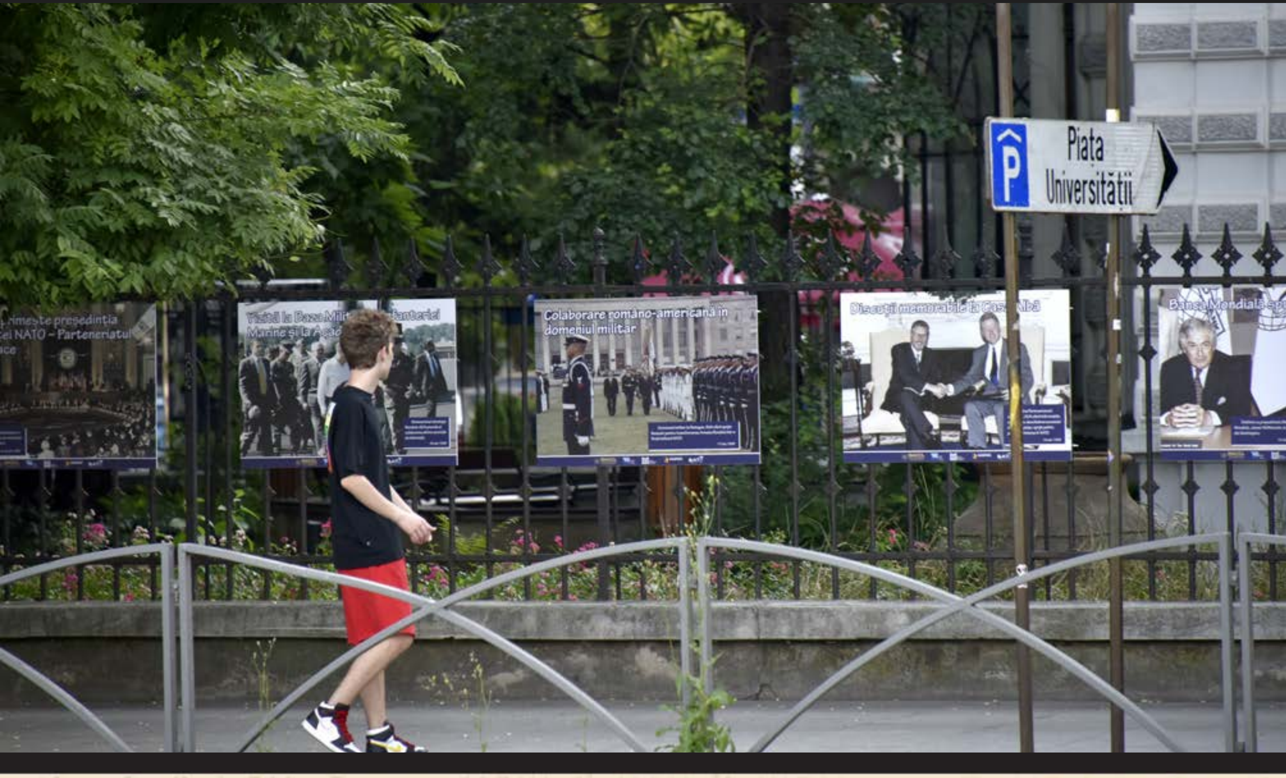

Expoziția-document „Părinții fondatori. Parteneriatul Strategic România-SUA: 25 de ani de la lansare", o mărturie a celor de ieri pentru cei de mâine

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cărți cu dedicație, primite de Emil Constantinescu de la președinții Jimmy Carter, Ronald Reagen și Bill Clinton

Invitat să țină conferințe la mai multe universități americane, Emil Constantinescu a întâlnit personalități vizionare, care au influențat gândirea politică după sfârșitul Războiului Rece

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

May 22, 1997

Dear Mr. President:

Please accept my congratulations and profound support on the occasion of your historic meeting with President Goncz.

The reconciliation and strengthened friendship that Hungary and Romania have pursued in recent months are an inspiration for Europe and the world. We have all witnessed too many rivalries the world over, conflicts that are not resolved but become endless cycles of recrimination and bitterness. Today, Romania and Hungary are showing that with wise leadership, democracies can chart a better course; that the values of tolerance, understanding, and common purpose can overcome division, with benefits for all.

Through your meeting and the other steps being taken to cement the growing friendship between your two nations, Romania and Hungary are demonstrating that they share the deepest values of our common Western civilization and have the strength and conviction to put these values into practice to the benefit of all their citizens. I know that the governments and peoples of both nations are determined to continue on this path as they move toward joining an undivided Europe.

Sincerely,

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

United States Senate

WASHINGTON, DC 20510

July 9, 1997

The Honorable Emil Constantinescu
President of Romania
Palatul Cotroceni, Bucharest

Dear Mr. President;

We wish to congratulate you and the people of Romania on the marvelous progress made in political, economic, and military reforms since your election. Your nation has clearly demonstrated an intent to pursue open democratic political processes, enhanced relations with neighbors, a revitalized economy, and a pro-western military posture. We express our support for the process of change now firmly in place in Romania.

We are very appreciative of the effective job Ambassador Mircea Geoana and his staff have done to ensure we were informed of the numerous initiatives you have undertaken and the great contributions you have made in furthering collective security across western, central, and eastern Europe. We look forward to continuing these very helpful, pro-active relations with your administration and your representatives in the United States.

The North Atlantic Treaty Organization (NATO) summit in Madrid completes an important step in recognizing the vast accomplishments of Romania. We remain committed to assisting Romania stay the course you have charted: We will also continue to urge our Administration and NATO to adopt a path which provides Romania an invitation for NATO membership at the 1999 NATO summit in Washington, D.C.

Once again congratulations, Mr. President on the significant progress Romania has made. We wish you the best in continuing your nation's political, economic, and military initiatives en route to NATO membership.

DAN COATS
United States Senator

JOHN B. BREAUX
United States Senator

THE SECRETARY OF STATE

WASHINGTON

July 13, 1997

Dear Mr. President:

Thank you for your warm and gracious welcome. I greatly enjoyed seeing firsthand the progress Romania has made under your leadership.

From those historic days of 1989 and through your election victory in 1996, Romania continues to solidify its democracy. This visit has further strengthened the Romanian-American relationship and I am confident that our two countries will continue to forge closer ties as we move towards the new millennium.

Thank you also for the lovely pewter box, which will remind me always of my stay in your country. I look forward to having the pleasure of meeting with you again.

Sincerely,

Madeleine K. Albright

His Excellency
Emil Constantinescu,
President of the Romanian Government,
Cotroceni Palace,
Bucharest.

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

July 29, 1998

Dear Mr. President:

It was a pleasure to welcome you to the White House. Our discussion was valuable, and I am pleased with the progress over the past year to strengthen our bilateral relationship through the U.S.-Romania Strategic Partnership.

Thank you very much for the bronze bust and the wonderful collage. Mrs. Clinton enjoyed meeting with Mrs. Constantinescu and is grateful for the beautiful watercolor. We send our best wishes to you and Mrs. Constantinescu.

Sincerely,

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

THE VICE PRESIDENT
WASHINGTON

August 5, 1998

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

Dear Mr. President:

Thank you for your invitation to attend the twelfth International Conference of People and Religions to be held in Bucharest this fall. The United States shares your belief in the fundamental importance of individuals' right to freedom of religion. Your encouragement of respect for religious diversity through meetings such as this can make a significant contribution to peace and stability in Europe. I regret that my schedule does not permit me to attend the conference. However, I would be very interested in learning of its outcome and of Romania's continuing efforts to protect religious freedom and to promote tolerance.

I am sorry we did not have the opportunity to meet during your recent visit to Washington. I understand your trip was positive and productive, representative of our countries' close relations as friends and as strategic partners.

Once again, let me express my appreciation for your kind invitation. I look forward to our continuing dialogue on these issues.

Sincerely,

Al Gore

AG:ld

PRINTED ON RECYCLED PAPER

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

February 19, 1999

Dear Emil:

I want to thank you for your kind words of support and encouragement over the past months. Your unwavering friendship has been a source of strength to me personally, and I am grateful.

I look forward to continuing our close relationship as we work through important issues before us. I hope to see you again soon.

Sincerely,

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

July 15, 1999

The Honorable Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

Dear Mr. President:

I am writing to let you know of an exciting new project, developed in close coordination with Foreign Minister Plesu and the Prime Minister's office, that will be publicly launched at a special event at my residence, Sos Kiseleff, 21, on the evening of July 22 from 6:00 to 7:30 p.m.

As part of our Strategic Partnership, the U.S. and Romanian governments will be working together to encourage the return of Romanian students who have studied in the U.S. Romanian students who have studied in the U.S. represent an excellent resource for the Romanian government, foreign and domestic businesses, NGOs, joint ventures as well as for the U.S. since they have invaluable cross-cultural experience. In my many discussions with Romanian students in the U.S., they want to come back to Romania, but because there is no systematic information on job possibilities, particularly possibilities that would utilize their new knowledge and skills, they are reluctant to return. We will be addressing this problem by developing, through a number of different means, ways to provide information to Romanian students in the U.S. regarding career opportunities here. The result will be good for everyone: more Romanian students will return to Romania, which will be good for them professionally and individually, good for Romania as these people have skills and knowledge that are in short supply here, and good for the U.S. as these students will bring back a better understanding of the U.S.

I am very enthusiastic about this new program as I think it will greatly benefit both of our countries. If you have any questions on the program, please contact Denny Robertson, Mission Director, USAID, on phone: 336-8851 ext. 102, fax: 312-0508, or e-mail: derobertson@usaid.gov. You will soon be receiving an invitation to for July 22, where we will be providing more details on this project to you and to the press. I hope that you will be able to join me.

Sincerely,

James C. Rosapepe
Ambassador

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

August 19, 1999

Dear Mr. President:

It was a pleasure to see you again in Sarajevo. I regret that we didn't have more time to speak privately.

As Chair of the Southeast European Cooperation Process, I want to thank you and your government for your very effective efforts to orchestrate the contributions of the group's members to Summit discussions.

I value your leadership and the efforts of other governments in the region to make the Stability Pact a success and open up new avenues of cooperation. These efforts are vital to advancing the stability and prosperity of Southeastern Europe and its integration with the rest of Europe.

I look forward to working closely with you and our counterparts throughout Europe in the months ahead to ensure that we succeed in this critical endeavor. The United States remains firmly committed to doing its part.

Sincerely,

His Excellency
Emil Constantinescu
President of Romania
Bucharest

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cărți cu dedicație primite de la vicepreședintele Al Gore

Ambasadorul David Funderburk a rămas un prieten apropiat al României

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

„Pe firul confesiunilor", expoziție-mărturie despre lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA, Muzeul George Severeanu, București, 8 iulie 2022
Foto: Cristian Oprea

Premii și distincții oferite de instituții americane. În prim-plan, premiul „Omul European de Stat al Anului 1997", conferit de East-West Institute și înmânat de Robert Rubin, secretar al Trezoreriei în Administrația Clinton, New York, 9 iunie 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Daruri din partea președintelui Bill Clinton. Printre ele, cristalul de stâncă oferit la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA, București, 11 iulie 1997
Foto: Cristian Oprea

În prim-plan, Abraham Lincoln în timpul războiului civil american, într-un tablou oferit de generalul Wesley Clark, comandantul Forțelor Aliate din Europa
Foto: Cristian Oprea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Marele Sigiliu al SUA, oferit de președintele Bill Clinton

Medalie oferită de Centrul pentru Democrație, Congresul SUA, 15 iulie 1998

Medalie oferită de generalul Wesley Clark în numele Comandamentului Suprem al Forțelor Aliate din Europa 1997-2000

România a primit președinția Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic la 50 de ani de la înființarea NATO, Washington, 24-25 aprilie 1999

Premiul Asociației Barourilor Americane pentru merite excepționale în promovarea statului de drept, Atlanta, SUA, august 1999

Cu ocazia reuniunii US-Romania Business Council, președintelui Constantinescu îi este oferit premiul Camerei de Comerț pentru promovarea reformelor economice în România, Washington, 17 iulie 1998

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCURESTI

Diplomă conferită în SUA
Foto: Cristian Oprea

Expoziția dedicată aniversării de 25 de ani de la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA a putut fi vizitată la Muzeul George Severeanu până la 4 decembrie 2022
Foto: Cristian Oprea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

PARTENERIATE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

COLABORARE ACADEMICĂ ÎN CONTEXT NAȚIONAL, REGIONAL ȘI GLOBAL

Maxim Onofrei

Departamentul de Arheologie al Universității din Salonic, unul dintre partenerii ISACCL

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Dialog pluriform cu instituții de prestigiu

Centru de Excelență al Academiei Mondiale de Artă și Știință, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului este inclus într-o „rețea a rețelelor” academice și instituționale. Construită de-a lungul celor 60 de existență a Academiei, această rețea este axată pe abordarea provocărilor sociale globale și cuprinde organizații precum UNESCO, Biroul Organizației Națiunilor Unite de la Geneva, Organizația Mondială a Sănătății (OMS), Comisia pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite, UNCTAD (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), Trustul Organizației Națiunilor Unite pentru Securitate Umană, Conferința Organizațiilor Nonguvernamentale în Relație Consultativă cu Organizația Națiunilor Unite (CoNGO), Asociația Mondială a Organizațiilor Nonguvernamentale (WANGO), Grupul Parlamentarilor pentru Neproliferare și Dezarmare Nucleară Globală, Clubul de la Roma, World University Consortium, Coaliția Interparlamentară pentru Etică Globală, Parteneriatul Inter-Academic pentru Știință, Sănătate și Politici Publice, Centrul Internațional „Nizami Ganjavi”. Toate aceste instituții sunt dedicate abordării provocărilor presante cu care se confruntă omenirea, independent de granițele sau limitele politice și spirituale, și împărtășesc convingerea potrivit căreia descoperirile științifice și cunoștințele academice nu pot fi separate de responsabilitatea socială a modului în care sunt utilizate. Toți cei menționați sunt implicații în cele două proiecte majore ale Academiei Mondiale de Artă și Știință: *Leadership-ul global în secolul XXI* (Global Leadership in the 21st Century, GL-21) și *Securitate umană pentru toți* (Human Security for All).

În criza sanitară cauzată de COVID-19 și criza umanitară declanșată de invazia neprovocată și nejustificată a Federației Ruse în Ucraina, aceste organizații au constituit o prezență activă în dezbaterile academice și politice incluse în proiectul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Civilizaţia Levantului: „Lumea post-pandemie între război şi pace". Li s-au alăturat partenerii europeni şi regionali ai ISACCL: Institutul de Diplomaţie Culturală din Berlin, Fundaţia Marmara pentru Cercetări Strategice, Reţeaua Universităţilor de la Marea Neagră.

În afara proiectelor cu abordare globală, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului a dezvoltat parteneriate punctuale, cu instituţii naţionale şi regionale, în fiecare dintre proiectele pe care le derulează: ştiinţifice, educaţionale sau editoriale.

În cadrul programului de cercetare „Dobrogea, martor al civilizaţiilor milenare ale Levantului", ale cărui obiective sunt cercetarea istoriei, culturii si tradiţiilor numeroaselor etnii dobrogene, evidenţierea valorilor patrimoniale, naturale şi culturale ale Dobrogei în scop educativ şi cultural ţintind, de asemenea, protecţia şi valorificarea acestora şi identificarea zonelor cu potenţial de dezvoltare durabilă conform criteriilor UNESCO pentru crearea geoparcurilor, ISACCL îi are drept parteneri pe Universitatea „Ovidius" din Constanţa, Institutul Geologic al României, Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar, Muzeul Geologic Naţional şi Muzeul Naţional de Arheologie din Constanţa.

Programul de cercetare „Istoria culturală a Balcanilor" vizează colaborări cu ţările vecine şi primele întâlniri în acest scop au avut loc în **Grecia** (Universitatea „Aristotel", Institutul de Studii Balcanice, Institutul de Studii Patristice din Salonic) şi **Bulgaria** (Institutul de Studii Balcanice al Academiei de Ştiinţe din Bulgaria, Universitatea „Sf. Kliment Ohridski" din Sofia, „TrakArt Research Centre and Museum" din Plovdiv, Muzeele de Arheologie din Burgas, Nessebar şi Sozopol). În toamna anului 2022, în cadrul acestui program a început proiectul „Oraşe-porturi în regiunea danubiano-pontică", a cărui reţea de parteneri naţionali şi internaţionali se dezvoltă continuu. Până în acest moment, partenerii sunt Muzeul Naţional al Hărţilor şi Cărţii Vechi, Muzeul de Istorie „Paul Păltănea" din Galaţi, Muzeul Brăilei „Carol I" şi Muzeul Dunării de Jos din Călăraşi, Universitatea de Stat B. P. Haşdeu din Cahul şi Universitatea de Stat din Comrat (Republica Moldova), Catedra UNESCO pentru Antreprenoriat şi Management Intercultural de la Universitatea din Wuppertal, Germania, condusă de prof. dr. Christine Volkmann.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Programul de cercetare „Levantul, leagănul religiilor abrahamice" a adunat în jurul său profesori din **SUA** (Universitatea Catolică din Washington; Universitatea California din Los Angeles; Yeshiva University, New York; Vanderbilt University, Nashville, Tennessee; Universitatea Notre Dame, Indiana; Universitatea din Hartford; Cornell University), **Marea Britanie** (Universitatea Cambridge; Universitatea Oxford; Universitatea din Southampton), **Germania** (Universitatea Liberă din Berlin, Universitatea Georg-August din Göttingen; Universitatea Christian-Albrecht din Kiel; Universitatea din Marburg), **Olanda** (Universitatea Catolică din Leuven), **Suedia** (Universitatea din Uppsala), Polonia (Universitatea din Opole), **Italia** (Universitatea Ca Foscari din Veneția), **Cipru** (Universitatea din Nicosia), **Israel** (Open University of Israel; Universitatea Ebraică din Ierusalim; Studium Theologicum Salesianum din Ierusalim), **Liban** (Holy Spirit University of Kaslik), **India** (Mahatma Gandhi University din Kottayam), **Japonia** (Universitatea din Kyoto), **Australia** (Universitatea din Auckland).

În programul de cercetare „Istoria recentă și anticiparea viitorului", Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului" a derulat proiectul „Lumea post-pandemie între război și pace", colaborând cu instituții și organizații răspândite pe întreg globul, și dezvoltă un proiect de cercetare a istoriei recente, care începe de la ridicarea Cortinei de Fier și studiul Războiului Rece, extinzându-se de la revoluțiile din Estul-Europei la Primăverile arabe, având ca parteneri principali Fundația Română pentru Democrație și Centrul de Investigare a Crimelor Comunismului, care funcționează ca departament al Fundației „Doina Cornea". Parte a acestui proiect, realizat cu sprijinul companiei BAT, a fost celebrarea aniversării a 25 de ani de la lansarea Parteneriatului Strategic România-SUA, alături de Muzeul Municipiului București, Biblioteca Academiei Române și Agenția Națională de Presă „Agerpres".

Cele trei școli de vară ale Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (Școala anuală de Studii bizantine și postbizantine; Școala anuală de greacă veche, egiptologie și limbi orientale; Școala de vară de la Cetatea Carsium) se desfășoară în parteneriat cu Universitatea „Aristotel" din Salonic, Institutul Culturilor Mediteraneene și Orientale al Academiei de Științe a Poloniei, Facultatea de Limbi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Literaturi Străine a Universității din București, Institutul Național al Patrimoniului, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Primăria Orașului Hârșova, Universitatea din București, respectiv Uniunea Democrată Turcă.

Aparițiile editoriale ale Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în colecțiile „Studii de istorie a Levantului", „Savanți români în cercetarea Levantului, „Istoria recentă și anticiparea viitorului" sunt rezultatul colaborărilor cu Institutul de Turcologie al Universității Babeș-Bolyai, Fundația Română pentru Democrație, Ambasada Georgiei la București, editura Academiei Române și editurile Presa Universitară Clujeană, Istros (Muzeul Brăilei „Carol I"), Mega, Omnium și RAO.

Conferințele organizate de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului de-a lungul celor șase ani de existență au avut drept parteneri naționali Guvernul României, Parlamentul României, Academia Română, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Universitatea din București, Institutul de Turcologie al Universității Babeș-Bolyai, Institutul Cultural Român din Istanbul, Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul de Studii și Dialog Interreligios și Intercultural (CSDII), Centrul Cultural European Româno-Panarab (CCERPA), Fundația Română pentru Democrație, și drept parteneri internaționali Academia Mondială de Artă și Știință, Academia de Diplomație Culturală din Berlin, Coaliția Inter-Parlamentară pentru Etică Globală, Centrul Internațional „Nizami Ganjavi", organizația non-guvernamentală sud-coreeană HWPL, Ambasadele Turciei, Tunisiei, Georgiei și Kazahstanului în România, INALCO (Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, Paris), COST - European Cooperation in Science and Technology.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Akkan Suver, președintele Fundației Marmara pentru Cercetări Strategice și Sociale, partener al ISACCL, 26 noiembrie 2018

Centrul Internațional „Nizami Ganjavi", condus de Vaira Vīķe-Freiberga și Ismail Serageldin, partener de tradiție al ISACCL. În imagine, Rovshan Muradov (secretar-general), profesorii Zlatko Lagumdzija și Eka Tkeshelashvili, prezenți la București pentru organizarea în parteneriat a conferinței internaționale „Solidaritatea mediului academic în criza umanitară și morală provocată de războiul din Ucraina", 23 martie 2022

Semnarea acordului de parteneriat cu Universitatea „Ovidius” din Constanța, reprezentată de prof.dr. Sorin Rugină, în proiectul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”, Constanța, 22 iunie 2018

Acord de parteneriat cu Federația Comunităților Evreiești din România, semnat de președintele Aurel Vainer, 12 martie 2019

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Acord de parteneriat cu Institutul de Diplomație Culturală din Berlin, reprezentat de Mark Donfried, 9 iulie 2021

Catedra UNESCO pentru Antreprenoriat și Management Intercultural de la Universitatea din Wuppertal, Germania, condusă de prof. dr. Christine Volkmann, partener al ISACCL în proiectul „Orașe-porturi în regiunea danubiano-pontică”, 11 octombrie 2022

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Întâlnire cu directorul Dragoş Tiberiu Niţă la Institutul Cultural Român din Istanbul, partener al ISACCL. Despre relațiile bilaterale româno-turce au susținut comunicări Luiza Popa, directorul general al ISACCL, și conf.dr. Florica (Bohîlțea) Mihuț

Muzeul Municipiului Bucureşti, partener al ISACCL. În imagine, de la stânga la dreapta: Dan Pîrvulescu (director-adjunct), Adrian Majuru (manager), Vasile Opriş (şef Secție Istorie)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Universitatea „Aristotel”, partener al ISACCL în organizarea Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine, Salonic, 10 iunie 2019

Prof. univ. dr. habil. Ivan Ilchev, Universitatea „Sf. Kliment Ohridski” din Sofia, a venit la București pentru a încheia un memorandum cu ISACCL, 21 iulie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

La întâlnirea cu rectorul Park Jeong-Woon, discuții despre o viitoare colaborare între Hankuk University și ISACCL. Universitatea Hankuk, prima universitate globală din Coreea de Sud, unde se predau 45 de limbi străine, a încheiat acorduri de schimb cu 543 de universități și instituții din 93 de țări, printre acestea numărându-se Universitatea din București, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Hankuk este prima universitate care a organizat un program dublu de master cu Universitatea pentru Pace (UPEACE), mandatată de ONU,
Seul, 19 septembrie 2023

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

ECHIPA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

CERCETĂTORI CONSACRAȚI ȘI TINERI CU EXPERTIZĂ MULTIDISCIPLINARĂ

Daniela Mihai, Liviu Iancu, Adrian Bărbieru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

De la istorie, științe politice și diplomație la natură, cultură și societate

Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, condus de un Consiliu Ştiinţific al cărui preşedinte este prof.dr. Emil Constantinescu, este organizat în trei departamente – „Diplomaţie culturală”, „Istoria culturilor şi civilizaţiei Levantului”, „Natură, cultură şi societate” –, cărora li se adaugă Serviciul Comunicare, Redacţie, Bibliotecă, Compartimentul Administrativ-Tehnic, Compartimentul Juridic şi Compartimentul Audit Public Intern, fiecare cu un rol bine definit în funcționarea instituției, cu oameni dedicați și pasionați.

În cele trei departamente de cercetare lucrează profesori și conferențiari cu experiență și rezultate științifice semnificative, dar și tineri cercetători cu expertize diverse, de la științe politice și diplomație culturală, dezvoltare durabilă, limbi clasice, preistorie, istorie antică și medievală, istorie recentă, teologie, antropologie și sociologie la geoarheologie, geologie și geografie.

În prezentarea echipei am inclus cercetătorii implicați în realizarea proiectelor și programelor Institutului de Studii de Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului de-a lungul celor șase ani de existență, angajați, foști angajați și cercetători asociați, dar și colegii din celelalte compartimente care au participat la realizarea volumului „România în elita academică mondială”.

Emil Constantinescu

Este membru de onoare și membru ales al Societăților geologice și mineralogice din Marea Britanie, Germania, SUA, Grecia, Japonia, al Societății de Geografie din Franța și al Societății „National Geographic” din SUA, Doctor Honoris Causa al École Normale Superieure și al universităților din Liége, Montreal, Atena, Beijing, New Delhi, Bangkok, Maribor,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ankara, Sofia. A susținut conferințe la Universitățile Tübingen, Oxford, Standford, Harvard, Berkeley, Columbia, Georgetown, Indiana, Rio de Janeiro, Sydney, Praga, Turku, Cairo, Lublin.

Din 1966 până în 1996 a fost, pe rând, asistent, lector, conferențiar și profesor de Mineralogie la Facultatea de Geologie a Universității din București. După prăbușirea dictaturii comuniste, este ales prorector (1990-1992) și apoi rector al Universității din București (1992-1996), președinte al Consiliului Național al Rectorilor din România (1992-1996), membru al Comitetului permanent al Asociației Universităților Europene – CRE (1992-1993; 1994-1998), membru al Asociației Internaționale a Președinților de Universități – IAUP (1994-1996). În 1991-1992 a fost *visiting professor* la Universitatea Duke, SUA.

Autor a 12 cărți de specialitate, printre care „Mineralogy in the System of Earth Sciences”, publicată de Imperial College Press și lansată de Departamentul de Geologie al Universității Cambridge, a publicat peste 60 de studii în reviste științifice de prestigiu din țară și din străinătate.

În prezent, Emil Constantinescu este președintele Consiliului Științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, membru în Consiliul Director al Academiei Mondiale de Artă și Știință (WAAS), al World University Consortium (WUC), al Bibliotecii din Alexandria și al „Global Round Table”.

Luiza Popa

Este director general al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizației Levantului din anul 2019.

Absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, cu licența în Filologie Clasică (latină și greacă veche), cu un master în Relații Internaționale și Integrare Europeană, obținut la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, este membru al Societății Române de Studii Clasice și membru al Fondului Internațional de Cooperare și Parteneriat Marea Neagră – Marea Caspică.

A fost coordonator de programe și proiecte în cadrul Fondului Internațional de Cooperare și Parteneriat Marea Neagră – Marea Caspică, consilier în Ministerul Afacerilor Externe, Direcția OSCE, Consiliul Europei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Drepturile Omului, coordonator relații publice și comunicare la Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel".

Tematica proiectelor coordonate vizează relațiile internaționale, diplomația publică, analiza și soluționarea conflictelor înghețate din fostul spațiu sovietic, educație și programe pentru tineri, multiculturalism, dialog interreligios.

Este autor al mai multor articole, analize și interviuri publicate în reviste de notorietate, co-autor al volumului „Românii, Basarabia și Transnistria" și co-autor al volumului „Path to Reconciliation. The economic, social, and political consequences of the protracted conflicts in the Black Sea – Caspian Sea regionand prospects for their settlement".

Dan Grigorescu

Profesor emerit, cu o carieră de peste 50 de ani în cadrul Facultății de Geologie și Geofizică a Universității din București, este directorul științific al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului. Între anii 1991 și 2003 a condus Programele Comisiei Europene pentru Învățământul superior, Tempus și Socrates, în România.

Autor a peste 200 de articole științifice, 20 de cărți, manuale, dicționare, organizator a numeroase conferințe științifice și prezentări pentru public în domeniul Paleontologiei, Geologiei și Conservării mediului geologic, este președintele de onoare al Asociației Europene a Paleontologilor de Vertebrate (din anul 2003), inițiator, în urma a 25 de ani de cercetări paleontologice și stratigrafice în Țara Hațegului a primului geoparc UNESCO din România (2005) și expert UNESCO pentru evaluarea geoparcurilor din lume (din anul 2011).

În cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului coordonează programul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", care promovează abordarea holistică a patrimoniului natural și cultural al Dobrogei, cercetarea interdisciplinară a naturii prin relația dintre mediul geologic și cel biologic, participarea mediului academic la dezvoltarea regiunilor.

Este editor al publicației ISACCL „Natur-Culturalia", iar între anii 2019 și 2022, a fost editor invitat al revistei „Geoconservation Research".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cătălin-Ştefan Popa

Absolvent de Teologie, Filosofie şi Drept este doctor al Universităţii Georg August din Göttingen (2016) cu o teză de istorie a creştinismului siro-oriental, distinsă cu premiul de istorie ,,Nicolae Iorga" al Academiei Române. În 2021 a obţinut *venia legendi* - titlul de abilitat (doctor docent) în cadrul Universităţii Karl Franzens din Graz, Austria.

Este cercetător ştiinţific III în istoria religiilor şi conducător de doctorat în cadrul Şcolii de Studii Avansate a Academiei Române şi membru în Consiliul Studiilor Universitare de doctorat, Şcoala doctorală de Istorie şi Arheologie a Academiei Române.

Dr. habil. Cătălin-Ştefan Popa a publicat monografii şi volume colective la editurile Harrassowitz Verlag, LIT Verlag, Routledge, Brill şi peste 50 de articole în volume şi reviste internaţionale în limbile engleză şi germană, pe teme de istoria ideilor creştine, istoriografie orientală, patrimoniul manuscriselor orientale, diplomaţie culturală şi dialog interreligios. Are calitatea de conferenţiar invitat la mai multe universităţi şi a participat cu prelegeri la peste 40 de conferinţe şi congrese internaţionale.

Director al Direcţiei Istoria culturilor şi civilizaţiei Levantului, a pus bazele mai multor proiecte şi serii de conferinţe în cadrul ISACCL, menţionând aici, în special, cele două proiecte cu amplă participare internaţională: „Levantul, leagănul religiilor abrahamice", şi „Cultura dreptului în istoria Levantului şi a Orientului Mijlociu".

Este redactor-şef şi fondator al periodicului din cadrul Academiei Române: „The Syriac Annals of Romanian Academy" (SARA), şi redactor şef al revistei ISACCL: „The International Journal of Levant Studies".

Alexandra Zbuchea

Este specializată în sustenabilitate, economie socială şi managementul organizaţiilor culturale şi nonprofit. Din anul 2012 este prodecan al Facultăţii de Management din cadrul Şcolii Naţionale de Studii Politice şi Administrative (SNSPA), unde activează şi ca profesor universitar şi coordonator de doctorate în domeniul Management.

A fost director executiv al Centrului de Cercetare în Management

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

și Leadership la Facultatea de Management, iar în prezent este director al Centrului pentru Studiul Organizațiilor Responsabile din SNSPA.

Are o bogată activitate și expertiză în domeniul marketingului cultural, în special al celui muzeal, în training și cercetare în domenii interdisciplinare. Este autor și co-autor a mai mult de 15 cărți și numeroase capitole și articole, inclusiv în reviste indexate în baze de date academice prestigioase. A coordonat numeroase proiecte, atât cu finanţare europeană, cât şi naţională. Este editor şef al revistei multidisciplinare „Cultură. Societate. Economie. Politică" şi membru în comitetele editoriale ale revistelor „Journal of Tourism Challenges and Trends" (2008-2019), „Romanian Journal of Communication and Public Relations" (2010-2015) și „Management Dynamics in the Knowledge Economy" (din 2013). Este membră a mai multor asociații profesionale și culturale.

A făcut parte din echipa Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, imediat după înființare, ca director general interimar.

Andreea Grecu-Ciupală

Director general al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului în perioada 2017-2019, lucrează în sectorul non-guvernamental pentru asociații culturale și uniuni profesionale din domeniul teatrului, dansului contemporan, educației creative, politicilor culturale, arhitecturii, artelor vizuale și filmului documentar (Teatrul Act, EcumEst, UNITER, Proiect DCM, Persona, Ordinul Arhitecţilor din România, Docuart, Postmodernism Museum).

Expert cultural – membru evaluator în comisia de Mobilitate culturală pentru programul „Sibiu – Capitală Culturală Europeană – 2007", președinte al comisiei de experți evaluatori pentru linia de finanțare „Fondul Cultural Național 2005", comisie creată pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor, a fost primul director al Administrației Fondului Cultural Național, finanțator național pentru proiecte culturale și editoriale (2005-2009).

Este membru fondator al Asociației Operatorilor Culturali din România; trainer și consultant pentru „Formare Culturală"; contributor (expert artele spectacolului) la elaborarea propunerii de politică culturală

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

pentru candidatura orașului București la Capitală Culturală Europeană 2021; expert și trainer în proiectul POCA (2018-2019) dedicat Statutului artistului și elaborării unei politici publice vizând consolidarea statutului artistului în România; expert relații externe în proiectul Universității Europene EU-CONEXUS: „Dezvoltare durabilă inteligentă a zonelor urbane de coastă", condus de un consorțiu format din șase universități (Franța, Lituania, Spania, Grecia, Croația și România, perioada de implementare septembrie 2019-august 2021), proiect finanțat de Comisia Europeană; expert în proiectul Universității Europene EU-CONEXUS: „Cercetare pentru societate", condus de un consorțiu format din șase universități (Franța, Lituania, Spania, Grecia, Croația și România, perioada de implementare martie 2020-februarie 2024), proiect finanțat prin programul Horizon 2020 al Comisiei Europene.

Andreea Grecu-Ciupală se numără printre contributorii volumului I al cărții „Noii Industriași, creativii", lansat de programul „Formare Culturală", este autor al volumului „Evoluții culturale, Istorii recente (2017)". În curs de apariție: „Managementul proiectelor culturale – un mit" (2024).

Antoaneta Olteanu

Este cercetător științific gr. I în cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, profesor la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, Departamentul de Filologie rusă și slavă, autor a numeroase cărți din domeniul culturii și civilizației ruse („Miturile Rusiei clasice"; „Rusia imperială. O istorie culturală a secolului al XIX-lea"), al etnologiei comparate („Ipostazele maleficului în medicina magică"; „Metamorfozele sacrului. Dicționar de mitologie populară"; „Școala de Solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat"; „Calendarele poporului român"; „Reprezentări ale spațiului în credințele românești"; „Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite"; „Zile și demoni. Calendar și mitologie populară rusă" etc.).

A urmat Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, secția rusă-română. În anul 1995 a obținut titlul de doctor în filologie pentru cercetarea „Personaje malefice în mitologia romanică și slavă".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Prof. dr. habil. Antoaneta Olteanu este membru al Asociației Profesorilor de Limba și Literatura Rusă din România din 1991, membru al Asociației Slaviștilor din România, membru-reprezentant al României în Comitetul Internațional al Slaviștilor. A publicat peste 150 de articole și studii, 23 cărți de autor și 87 de traduceri în limba rusă.

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului coordonează proiectul „Istoria culturală a Balcanilor”. Este editorul volumul „Tradiții uitate în Balcani” (în curs de apariție).

Mihaela Iacob

Cercetător științific gr. I la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (2020-2023), dr. Mihaela Iacob a urmat Facultatea de Istorie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1989-1994) și Studii aprofundate la aceeași universitate (1995-1996). În 2004 a obținut titlu de doctor în istorie *cum laude* cu o teză privind monetăriile provinciale romane din Moesia Inferior (coord. prof. Virgil Mihăilescu-Bîrliba) la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

Pregătirea postuniversitară și postdoctorală s-a desfășurat în Italia, la Universitatea din Bologna (master „Recupero, Conservazione e Gestione dei Beni Culturali”, 1999), la Accademia di Romania în Roma (2006-2008), dar și la Academia Română (Școala Post-Doctorală Academică în domeniul științelor socio-umane, 2011-2013).

A îndeplinit atribuții de muzeograf (1994-1997), cercetător științific (din 1997), secretar științific (2003-2016) la Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea.

Din 2016 este consilier superior la Ministerul Culturii. În 2023 s-a titularizat ca profesor (conferențiar) la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

Florica (Bohîlțea) Mihuț

Autor a peste 40 de studii și articole, cinci cărți de autor și co-autor, precum și a patru cursuri universitare, este conferențiar universitar la Departamentul de Istorie Antică, Arheologie și Istorie a Artei, Facultatea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

de Istorie, Universitatea din București. Este doctor al aceleiași facultăți din anul 2003, sub coordonarea profesorului Zoe Petre.

A participat la peste 30 de manifestări științifice naționale și internaționale, preocupările sale științifice fiind legate de cercetarea culturilor mitologice, geneza patrimoniului etnologic în civilizațiile greacă și romană, dezvoltarea credințelor și experiențelor tradiționale din culturile balcanice.

Este membră fondatoare a Centrului de Istorie Comparată a Societăților Antice și membră a Societății de Studii Clasice.

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, conf.dr. Florica (Bohîlțea) Mihuț a coordonat apariția volumelor „Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană” (colecția „Studii de istoria a Levantului”) și „Zoe Petre. De la Mer Égée au Pont Euxin. Études d’histoire politique et culturelle antique” (colecția „Savanți români în cercetarea Levantului”), a fost implicată în proiectele „Istoria culturală a Balcanilor”, „Civilizația Dunării de Jos din preistorie în modernitate” și programul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului”.

Daniela Mihai

Este profesor asociat al Universității din București, Facultatea de Istorie, și arheolog expert în domeniul studiilor și cercetărilor privind monumentele istorice, precum și al bunurilor documentare și arheologice.

A urmat cursurile Universității din București, Facultatea de Istorie-Filozofie și timp de 10 ani a fost muzeograf și arheolog în cadrul secției de Istorie Medievală din Muzeul Național de Istorie a României. În anul 2001 și-a susținut doctoratul în Istorie, specializarea Arheologie medievală, sub îndrumarea prof. dr. Nicolae Constantinescu, cu lucrarea „Metode și contribuții ale arheologiei la studiul monumentelor de arhitectură din Țara Românească, secolele XVI-XVII”, publicată în anul 2009.

Autor și co-autor a cinci cărți, editor a peste zece publicații și autor a peste 20 de articole, a participat la numeroase cercetări arheologice, printre care amintim Vadu Anei, Topolnița, Orașul de Floci, Hârșova,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Slobozia.

A participat și realizat peste 15 expoziții naționale și internaționale care au pus în valoare și au promovat patrimoniul mobil muzeal.

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului coordonează Şcoala de Vară de la Carsium – Hârşova, organizată în parteneriat cu Institutul Naţional al Patrimoniului, Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa, Primăria Oraşului Hârşova, Universitatea din Bucureşti, Uniunea Democrată Turcă.

Valentin Bottez

Doctor în Istorie din anul 2009 şi arheolog expert, este conferenţiar în cadrul Departamentul de Istorie Antică, Arheologie şi Istoria Artei a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti, din anul 2015.

A publicat peste 38 de articole științifice ca autor sau co-autor, este co-autor în șase volume știintifice și autor al cărții „Cultul imperial în provincia Moesia Inferior (sec. I-III p.Chr)”.

A participat, ca membru în echipă sau responsabil de sector, în cadrul mai multor șantiere arheologice, printre care amintim Cetatea Histria, sector acropolă centru-sud, Tropaeum Traiani, Dinogetia, Durostorum, etc.

Conf. dr. Valentin Bottez a coordonat apariţia volumului „Emil Condurachi:Pars Orientis. Studii de istorie a culturii europene” (colecţia „Savanţi români în cercetarea Levantului”), apărut sub egida Academiei Române şi a Institutului de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului.

Secretar al Institutului Român de Arheologie de la Atena din anul 2014, conf. dr. Valentin Bottez a devenit recent directorul executiv al acestei instituții.

Andrei Șiperco

Este profesor la Facultatea de Litere a Universității din București, specializat în istoria Europei, construcția europeană postbelică, analiza conflictelor internaționale, problematica Holocaustului, drepturile omului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cercetător științific gr.III la Institutul Diplomatic Român (2008-2015), a făcut parte din colectivul de editare a Documentelor Diplomatice Române. A fost, de asemenea, cercetător la Institutul Român de Istorie Recentă.

Un alt domeniu de studiu pentru prof.dr. Andrei Șiperco este istoria Comitetului Internațional al Crucii Roșii și evoluția dreptului umanitar, pentru care a întreprins cercetări în Arhivele federale din Berna, Arhiva Comitetului Internațional al Crucii Roșii din Geneva, Bibliotecile cantonale și universitare din Lausanne, Geneva și Fribourg.

Cercetările întreprinse în cadrul Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (2019-2020) fac parte din proiectul „Personalități evreiești care au contribuit la dezvoltarea studiilor despre Levant din România”.

Liviu Iancu

Este istoric și arheolog, doctor în istorie antică cu o lucrare despre mercenarii greci din bazinul mediteraneean în perioada arhaică. A participat la cercetări arheologice în România și Turcia, în special la cetatea antică Histria.

Domeniile sale predilecte de cercetare sunt: relațiile internaționale și războiul în antichitatea greco-romană, colonizarea greacă în bazinul Mării Negre, metalurgia antică, producția și folosirea materialelor textile în armatele din vechime.

Printre cele mai recente publicații se numără articolele: „Who is Gyges?: Assessing the Carian connections of the first Mermnad king of Lydia once again” (Besançon, 2023); „The Great Conflict over the Levant (612 – 562 BC) and its consequences for the Greeks” (Vienna, 2022); „The East Greeks between the Levant and Pontos Euxeinos in the Archaic period” (București, 2022); „New Data on Gevork Tiratsy’an’s Activity before his Repatriation to Armenia from Romania in June 1948” (Erevan, 2022).

A publicat cartea „Kleitoi Epikouroi. Prolegomene conceptuale și metodologice la studiul mercenarilor greci din epoca arhaică”, pregătind în prezent publicarea completă a tezei de doctorat, în limba engleză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Ana-Maria Răducan

Expert în cultură bizantină și postbizantină, coordonator al Școlii anuale de studii bizantine și postbizantine și al Școlii anuale interdisciplinare de egiptologie, greacă veche și limbi orientale, este absolventă a programului de licență al secției de Filologie Clasică și a unui master de Studii Medievale din cadrul Facultății de Limbi Străine a Universității din București.

Titlul de doctor l-a obținut la Universitatea din București, în 2015, cu o teză despre erosul mistic la Sfântul Simeon Noul Teolog, lucrare răsplătită cu premiul „Ad Astra" pentru excelență în cercetarea doctorală.

A avut stagii de cercetare la Universitatea Central-Europeană (Budapesta), École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), Accademia di Romania la Roma, Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică (Veneția). Interesele sale de cercetare converg spre literatura și societatea bizantină din perioada medie, cu atenție specială asupra moștenirii culturale a Antichității.

Mihai-Bogdan Marian

Este licențiat al Facultății de Drept la Universitatea din București, și absolvent al masterelor „Managementul activității de informații pentru siguranță națională", Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" din București, și „Studii de Securitate", Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.

Din 2015 este doctor în sociologie al Universității din București.

Ariile sale de interes vizează antropologia culturală în arealul balcanic și spațiul carpato-dunăreano-pontic, precum și studiul asupra evoluțiilor geopolitice globale din perspectivă istorică și contemporană, cu cercetarea mutațiilor sociopolitice antrenate de globalizare în societățile modernității. În acest sens, între preocupările sale de cercetare ocupă un loc central investigarea resorturilor profunde care determină specificul profilului socio-cultural al diferitelor societăți umane la un moment dat.

A publicat trei volume ca autor unic și numeroase articole de analiză de specialitate în reviste de profil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Simona Deleanu-Mareș

A absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București (2009) cu teza de licență „Imaginea lui Nicolae Ceaușescu în România postcomunistă", și programul de masterat „România în secolul XX" din cadrul aceleiași facultăți (2011). Din anul 2016 este doctor în istorie al Școlii Doctorale din cadrul Universității din București, cu teza „Rezistența prin cultură – o controversă postrevoluționară".

A publicat studii, articole și interviuri în revistele „Magazin Istoric", „Historia", „Caietele Revoluției", „Sfera Politicii", „Cogito", „Multidisciplinary Research Journal", dar și pe platforma online contributors.ro.

Alături de Tasin Gemil este co-editorul volumului publicat sub egida ISACCL, „Relațiile româno-turce în perioada modernă/Romanian-Turkish relations in the modern times" (2022).

Cel mai recent studiu publicat: „O disidență singuratică: Gheorghe Ursu" în volumul „România de la comunism la postcomunism. Criză, transformare, democratizare", editat de Dalia Báthory, Ștefan Bosomitu, Cosmin Budeancă.

Oana-Elena Brânda

Este lector universitar doctor la Facultatea de Științele Educației, Comunicării și Relații Internaționale a Universității „Titu Maiorescu» din București și secretar II în cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

Temele sale de interes sunt dezvoltarea Uniunii Europene, politici de securitate și apărare la nivel internațional, dezvoltare durabilă, diplomație culturală și comunicare politică.

A participat la numeroase conferințe naționale și internaționale, iar lucrările sale abordează teme relevante pentru dezvoltarea contemporană a mediului internațional. Cele mai recente privesc evoluția politicii de apărare și securitate a României în contextul statutului de membru al NATO și Uniunii Europene („Romania's Defence Policy and Role in NATO and the EU Common Security and Defence Policy"), eforturile românești de contracarare a amenințărilor cibernetice („Romanian Cybersecurity Efforts – A Work in Progress"), precum și o perspectivă istorică asupra infrastructurilor critice de securitate („Perspectiva securitară istorică a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

utilizării infrastructurilor critice”).

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (2018-2023), a lucrat mai întâi în cadrul Serviciului Comunicare, Redacție, Bibliotecă, apoi în cadrul Departamentului „Diplomație Culturală”. Alături de președintele Emil Constantinescu, a coordonat proiectul și apariția volumelor „Lumea post-pandemie între război și pace”.

Adrian Bărbieru

Este absolvent al Facultății de Teologie și al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București. Din 2018 este doctor la Universității din București cu o teză despre Mitropolitul Bartolomeu Anania.

De-a lungul formării sale academice a beneficiat de burse în străinătate la Universitatea Națională și Capodistriană din Atena și la Universitatea Georg-August din Göttingen, Germania.

Expert al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, este autor al volumului „Valeriu Anania-studiu monografic”, a publicat numeroase articole în reviste din țară și străinătate, a participat la conferințe de prestigiu în domeniul academic.

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului coordonează două proiecte de cercetare de amplă deschidere internațională: „Personalități evreiești care au contribuit la dezvoltarea studiilor despre Levant din România” și „Instituții culturale și de educație francofone în Levant”. De asemenea, face parte din comitetul editorial al revistei ISACCL: „The International Journal of Levant Studies”.

Alexandru Florea

Este expert pe regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord, autorul mai multor articole de specialitate, printre care amintim: „Legea islamică și drepturile omului în Orientul Mijlociu”; „Siria. Fotografii mișcate”; „Valori și instituții politice în Orientul Mijlociu. O paralelă între Ibn Khaldun și Machiavelli”.

În perioada în care a lucrat la Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi” pentru românii de pretutindeni din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, a realizat studiul „Comunități românești din afara granițelor țării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Patrulater identitar", pentru care a obținut Diploma de excelență a Academiei Germano-Română din Baden-Baden.

A absolvit Facultatea de Limbi Străine la Universitatea din București, specializarea arabă-engleză. Și-a continuat studiile de masterat la Universitatea Politehnică București, Managementul Întreprinderilor Virtuale, Facultatea de Inginerie și Managementul Sistemelor Tehnologice și studiile de doctorat la Universitatea din București, Facultatea de Științe Politice, cu teza „Islamul politic între radicalism și moderație. O evaluare a perspectivei Khalduniene".

Mihaela Melinte-Dobrinescu

În prezent director științific și cercetător științific gr. I la INCD de Geologie și Geoecologie Marină (GEOECOMAR) din București, coordonează proiecte naționale (IDEI, Parteneriate) și internaționale (FP7, IGCP-UNESCO).

A organizat și condus expediții științifice internaționale cu nava de cercetări „Mare Nigrum" pe Marea Neagră. Se ocupă de investigații asupra geoecosistemelor marine, datări pe baza algelor marine calcaroase, stabilirea unor noi situri geologice și paleontologice protejate în țara noastră, pentru constituirea unor noi geoparcuri naționale, precum și de geoecologia lacului Tuzla și a unor zone afectate de lucrări miniere din Banat. Este vicepreședinte ISEMMM (International Society of Environmental Micropaleontology, Meiobentology and Microbiology, Canada) și fost președinte al Asociației Paleontologilor din România (2009-2013).

A publicat 20 de cărți și 150 lucrări științifice în domeniu și a obținut premiul IGCP-UNESCO pentru contribuții în domeniul Geologie – Științele Pământului (Bruxelles, 1998), premiul „Liviu Ionesi" al Societății Paleontologilor din România (2008) și premiul „Grigore Cobălcescu" al Academiei Române (Secția de Științe Geonomice) în anul 2009.

Este editor invitat la editurile „Elsevier" și „Geological Society of London".

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului a fost implicată în realizarea programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Constantin Haită

Este doctor în istorie al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române, cu tema „Originea și dinamica așezărilor de tip tell din Muntenia și Dobrogea. Considerații sedimentologice" (2010), coordonator dr. Silvia Marinescu-Bîlcu, cercetător științific gr. III al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și al Muzeului Național de Istorie a României – Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare „Alexandra Bolomey".

Autor a două cărți, co-autor a două cărți, co-editor a două volume, autor și co-autor a 22 studii în volume colective, opt studii în actele unor conferințe internaționale, 35 articole în reviste naționale, șapte articole în reviste internaționale, cinci plachete de expoziție, a participat la 55 de conferințe naționale și 58 de conferințe internaționale.

Este membru în colegiul de redacție al revistei CNCS B „Studii de Preistorie" (din 2001), precum și membru fondator al Asociației Române de Arheologie (din 2001).

Daniel Iosif

Bursier al Universității din Dijon (master „Géomorphologie et Géographie Physique"), apoi doctor și bursier de excelență al Universității Paris Nanterre, este geograf, cercetător afiliat în cadrul Centrului de Degradare a Terenurilor și Dinamica Geomorfologică și cadru didactic asociat al Universității din București.

Domeniile sale de activitate sunt: geomorfologie, geografie fizică, protecția mediului înconjurător, geomorfosituri, cartografie.

A efectuat alte studii și stagii de pregătire la universități din Europa ca: Université de Sorbonne, Université de Bourgogne, Université de Lausanne. A efectuat cercetări în Franța, Elveția, Italia, Serbia, Grecia.

Este Éditor-en-Chef al revistei științifice de geografie „Cinq Continents" (din anul 2011) și Associate Editor al revistei „Annals of Bucharest University: Geography" (din anul 2013). A fost nominalizat în anul 2013 de către „International Geomorphologist Association" în „World Top 10 Best Young Geomorfologists" în urma conferinței internaționale a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Asociației Internaționale a Geomorfologilor.

A publicat peste 40 de studii științifice apărute în reviste de specialitate din țară și străinătate.

Ioan Scutelnicu

Este absolvent al Facultății de Geologie și Geofizică, Universitatea din București (2003), doctor în geologie și cercetător în cadrul Institutului Geologic al României, unde desfășoară activități de cercetare în domeniul ingineriei geologice și geofizice, totodată activități legate de prezentarea imagistică a colecțiilor Muzeului de Geologie din București.

La Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului participă la cercetările în teren, la manifestările științifice-culturale și de promovare publică, conexe programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", coordonat de profesorul Dan Grigorescu.

Această activitate s-a concretizat printr-o bogată bază de date imagistice, inclusiv filmări cu drona, asupra valorilor patrimoniale, naturale și culturale ale Dobrogei. Conferințele, simpozioanele, mesele rotunde și expozițiile ISACCL sunt fotografiate, filmate și editate de el.

Ștefan Vasile

Este lector universitar în cadrul Departamentului de Geologie, Mineralogie și Paleontologie din cadrul Facultății de Geologie și Geofizică, Universitatea din București. Obiectivele de interes abordate în activitățile de cercetare științifică sunt paleontologia și paleoecologia vertebratelor cretacice și cuaternare, dar și arheozoologia Paleoliticului.

În timpul studiilor doctorale și postdoctorale, activitatea de cercetare s-a concentrat pe studiul faunelor de vertebrate fosile din Cretacicul târziu al Transilvaniei (Bazinele Hațeg, Rusca Montană și sud-vestul Bazinului Transilvaniei) și pe studiul stratigrafiei depozitelor care au furnizat aceste resturi fosile. Ulterior s-a ocupat și cu studiul faunelor de vertebrate pleistocene din zona Bazinului Dacic, fiind descrise, uneori în premieră pentru această arie de sedimentare, atât resturi de mamifere de talie mare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

(mamuți, cervide), cât și resturi de microfaunistice (resturi de pești dulcicoli, amfibieni și reptile).

Studiile arheozoologice desfășurate până în prezent au avut ca obiectiv descrierea materialului faunistic descoperit în situl paleolitic de la Buda (județul Bacău), dar și a asociațiilor de vertebrate fosile descoperite în situri paleolitice cavernicole, cum sunt cele din peștera La Adam (județul Constanța) și din Cheile Vârghișului (Munții Perșani).

La ISACCL a participat la realizarea programului „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului".

Ștefan Horia Marincea

Expert în cadrul Departamentului „Natură, cultură și societate", a absolvit Facultatea de Geologie și Geofizică din cadrul Universității din București, în programul de studii „Inginerie geologică" (2019), și studii de masterat la aceeași facultate, în programul de studii „Inginerie Geologică și Geotehnică Ambientală".

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, lucrează în aplicația Qgis, utilizată în proiectele incluse în programul „Dobrogea, martor al civilizațiilor milenare ale Levantului", participând la realizarea articolelor și studiilor care prezintă rezultatele cercetărilor întreprinse în cadrul acestui program.

Este co-autor al studiului „Proiect GIS pentru analiza spațială a ocupațiilor preistorice în bazinul Văii Casimcei", apărut în volumul III al revistei științifice „The International Journal of Levant Studies" (2022).

Ștefan Horia Marincea este și realizatorul platformei digitale care documentează spațiul levantin, indexând sursele bibliografice în funcție de țări și teme, utilă cercetătorilor și proiectelor ISACCL.

Laura Ganea

Este consilier în cadrul Serviciului Comunicare, Redacție, Bibliotecă, cu o experiență de peste 30 de ani în domeniile comunicării: jurnalist, consultant PR, copywriter, speechwriter, coordonator de programe, editor, autor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Anii petrecuți în jurnalism s-au concretizat în peste 300 de știri, interviuri, anchete, reportaje din diverse domenii (politic, economic, social, cultural), ca angajat al trustului de presă „Tinerama” (1990-1994) și colaborator al revistelor „Actualitatea ilustrată”, „Capital”, „București Match”, al Televiziunii Române. În calitate de consultat PR a participat la derularea unor contracte de comunicare politică, corporate, civică și culturală.

La Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului coordonează comunicarea instituției, a fost editor al primelor două volume ale publicației „Natur-Culturalia” (alături de Ana-Maria Răducan) și editor al volumului „Lumea post-pandemie între război și pace” (alături de Maxim Onofrei).

A fost autor, dar și editor al volumelor „Papa Ioan Paul al II-lea în România. Dialogul catolic-ortodox la nouă secole de la Marea Schismă”, inclus în proiectul „Levantul, leagănul religiilor abrahamice” și lansat cu ocazia vizitei ecumenice a Sanctității Sale Papa Francisc în România, și „Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanție de securitate pentru România în mileniul 3”, inclus în programul „Istoria recentă și anticiparea viitorului”.

Maxim Onofrei

Este absolvent al Universității Saint Andrews din Scoția, specializat în antropologie socială. Printre domeniile sale de studiu s-au numărat antropologia și istoria, cultura materială a Asiei Centrale, antropologia vizuală, antropologia și dezvoltarea economică.

Lucrarea sa de licență a avut ca temă diferitele mobilități din satul românesc, prin care a propus o monografie a satului de munte prin prisma diferitelor mișcări de oameni, bunuri, animale, dar și tradiții și obiceiuri locale străvechi, încheind astfel anii de studiu, certificat cu diploma *Suma cum laude*. După absolvirea facultății, a lucrat ca traducător pentru *UNITER* – Uniunea Teatrală din România.

Expert în cadrul Serviciului Comunicare, Redacție, Bibliotecă, Maxim Onofrei este editorul volumului „Lumea post-pandemie între război și pace” (alături de Laura Ganea) și lucrează acum la editarea acestuia în limba engleză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Alice Boboc

Consilier în cadrul Serviciului de Comunicare, Redacție, Bibliotecă și membru al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România (UZPR), Alice Boboc are o bogată experiență în comunicare.

Licenţiată a Universităţii de Vest Timişoara, cu o teză de licență din domeniul istoriei recente, „Reportajul în perioada comunistă – Analiza ziarului Scânteia între anii 1980-1989", cu un master în comunicare, are un traseu profesional ca expert și coordonator de programe în cadrul Grupului de Investigaţii Politice, redactor știri externe la TVR 1, producător de talk-show-uri politice la Radio Mix, realizator și prezentator al emisiunii radio online „Istoria începe acum" la Radio Vocativ (2015), colaborator al publicației „Cotidianul" (2017).

Între anii 2013-2020 a cercetat, documentat și susținut prezentări în cadrul conferințelor organizate de Asociația „Redescoperă Istoria" la Muzeul Municipiului București, Facultatea de Istorie a Universității din București, Institutul Cultural Român, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I", precum și în unități de învățământ.

Alături de Ionuț Scutelnicu, Alice Boboc asigură fotografiile și filmările de la evenimentele ISACCL.

Raluca Velicu

Expert muzeograf în cadrul Serviciului Comunicare, Redacție, Bibliotecă, a participat la realizarea expozițiilor: „Comori și mărturii ale prețuirii: Minerale. Artefacte din metale prețioase și pietre semiprețioase. Colecția Emil Constantinescu"; „Tradiție și identitate: Comunitatea musulmană din Dobrogea"; „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii în colecțiile Institutului Levant".

Absolventă a Facultății de Istorie, a activat în cadrul Muzeului Național de Istorie a României și al Muzeului Național de Geologie ca muzeograf și a participat la organizarea a peste 17 expoziții de anvergură națională.

Este expert al Ministerului Culturii în domeniile „Bunuri arheologice și istorico-documentare", „Istorie contemporană și Memorialistică".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

A publicat peste 12 articole de specialitate, cu precădere în domeniul heraldicii.

Raluca Orza

Graphic Designer și ilustrator digital, absolventă a UNArte București, Facultatea de Arte Plastice (2016), cu un master în grafică computerizată, Raluca Orza realizează la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului, începând cu anul 2021, grafica pentru afișe, broșuri și reviste, logo-uri și bannere pentru website și Social Media.

Tehnoredactarea și pregătirea volumelor pentru tipar este o altă componentă a activității pe care Raluca Orza o desfășoară la ISACCL. Primul volum tehnoredactat de ea a fost „Parteneriatul Strategic România-SUA: 25. Garanţie de securitate pentru România în mileniul 3" (2022).

Dinu Dinulescu

Este consilier în cadrul Compartimentului Administrativ-Tehnic al Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului și cel care a coordonat amplele lucrări de transformare a unei grădinițe dezafectate într-o instituție funcțională, adecvată pentru cercetarea științifică, pentru organizarea de mese rotunde, simpozioane și conferințe. Urmând modelul antichității grecești, spațiile de referință sunt Dialogos, Bibliotheca, Thesaurus.

Dinu Dinulescu a avut un rol important în organizarea expozițiilor ISACCL: „Comori și mărturii ale preţuirii. Minerale. Artefacte din metale preţioase și pietre semipreţioase. Colecţia Emil Constantinescu" (Muzeul Geologic Naţional, 2019); „Tradiție și identitate. Comunitatea musulmană din Dobrogea" (ISACCL, 2020); „Părinţii fondatori. Parteneriatul Strategic România-SUA: 25 de ani de la lansare" (Muzeul Municipiului București, Palatul Suțu, 2022); „Însemnele prieteniei româno-americane în arhiva prezidențială. Corespondență diplomatică 1996-2000" (Biblioteca Academiei Române, 2022); „Pe firul confesiunilor. Mărturii despre Parteneriatul Strategic România-SUA. Colecţia Emil Constantinescu" (Muzeul George Severeanu, 2022); „Artefacte din Balcani, Caucaz, Orientul Mijlociu și Nordul Africii în colecțiile Institutului Levant" (expoziție permanentă).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Cercetători asociați

Antonio Pio Di Cosmo

Este cercetător italian și a urmat studii de istorie, drept și arheologie la universitățile din Macerata, Foggia și Cordoba, obținând doctoratul în arheologie în 2017 de la universitatea din Cordoba, Spania, cu teza „I motivi erranti della regalità: evidenze archeologiche e indicatori dei procedimenti di transito e diffusione nell'area della koiné bizantina".

A publicat studii și articole, a susținut numeroase conferințe pe teme referitoare, în principal, la ideologia imperială bizantină și influența acesteia asupra altor instituții monarhice din spațiul mediteraneean și est-european. De asemenea, a susținut cursuri ca lector la Pontificio Istituto Orientale din Roma.

Antonio Pio Di Cosmo a participat în mai multe rânduri cu comunicări la conferințele și școlile de vară organizate de ISACCL, a publicat articole în „The International Journal of Levant Studies" (vol. 3/2021) și „Byzantium – An unending civilization" (colecția „Studii de istorie a Levantului").

Maxim Mordovin

Este un cercetător maghiar cu studii de istorie și arheologie la Universitatea Eötvös Loránd și Universitatea Central Europeană din Budapesta, obținând doctoratul în arheologie medievală în 2010 la Universitatea Eötvös Loránd cu teza „The formation of the castle-organisation in East-Central-European countries. 10-12th cent. Castles in Bohemia, Poland and Hungary".

Conferențiar habilitat la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta, dr. Mordovin este o autoritate recunoscută internațional în studiul comerțului de textile în Europa Centrală și Răsăriteană în Evul Mediu și al construcției și funcționării castelelor în Ungaria medievală și spațiul balcanic, publicând mai multe monografii pe aceste două teme, precum și o serie largă de studii și articole. A susținut numeroase prelegeri ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

profesor invitat și în cadrul conferințelor internaționale la prestigioase instituții europene și are o bogată experiență arheologică, inclusiv pe situri medievale din România.

Dată fiind experiența sa și interesele sale academice, dr. Mordovin contribuie la nivelul institutului prin abordarea unor tematici complementare celor dezvoltate de ISACCL, precum comerțul internațional între Europa Centrală și estul Mediteranei în perioada medievală.

Marius Oprea

Istoric, publicist, poet și prozator, a absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București, fiind doctor în istorie la aceeași universitate (2002), cu tema „Rolul și evoluția Securității (1948 -1964)", coordonator acad. Dinu C. Giurescu.

În timpul regimului comunist a intrat în atenția Securității pentru refuzul său din 1984 de a deveni membru de partid ca șef de promoție la finele primului an de facultate și, mai ales, după ce în februarie 1987, alături de alți nouă studenți din Universitate, a împrăștiat manifeste anticomuniste. A fost în cele din urmă arestat de Securitate în iulie 1988 pe șantierul arheologic de la Sarmisegetuza. Cercetat ulterior în stare de libertate pentru acțiunile sale, a devenit după 1989 un consecvent cercetător al istoriei poliției politice comuniste, concretizat în sute de articole științifice și de presă. Consilier al președintelui AFDPR Constantin Ticu Dumitrescu (din 1992), al președintelui Emil Constantinescu (din 1999) și al premierului Călin Popescu Tăriceanu (din 2004), a fost fondator a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (2005).

A publicat 22 de volume de istorie, poezie și proză. Activitatea sa de deconspirare a Securității și de găsire a victimelor asasinatelor acesteia, prin numeroasele campanii arheologice pe care le-a inițiat, a fost pe larg reprezentată în presa din România, precum și în presa europeană („Frankfurter Allgemeine Zeitung", „Der Spiegel"), ca și de posturi de televiziune din Germania (ZDF, ARD), televiziunile din Franța (Canal+) și Marea Britanie (BBC).

Este protagonist al filmului documentar „*Le chasseur de la Securitate*", realizat de Mirel Bran și Jonas Mercier, al unei cărți, „*La*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

tortura de'l silentio. Storia di Marius Oprea", autor Guido Barella, apărută în traducere în Spania și România (Editura Corint).

Alexandru Vasiliu

A urmat cursuri de istorie la Universitatea din București și a obținut doctoratul în filosofie în 2018 la aceeași universitate, cu teza „Marginalitatea socio-economică și conceptul de violență structurală din perspectiva teoriei hegemoniei culturale".

Este autorul unor importante studii și articole privind marginalitatea socio-economică și hegemonia culturală, dintre care unele explorează ca studii de caz comunități africane, inclusiv din zona extinsă a Levantului istoric. A susținut un număr important de prezentări în cadrul conferințelor internaționale din țară și din străinătate, a coordonat proiecte cu finanțare internațională oferită de CIVIS University Network Project și susține în prezent cursuri și seminarii la Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

Prin experiența sa profesională și preocupările sale academice, utile și complementare celor care fac obiectul activității ISACCL, Alexandru Vasiliu contribuie la dezvoltarea unor noi domenii de cercetare care să fie abordate la nivelul institutului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutlevant.ro

Am construit Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului pornind de la responsabilitatea mediului academic față de societate. Rolul său este să anticipeze viitorul, construind o viziune pe baza cunoașterii aprofundate a prezentului și înțelegerii trecutului. Am încercat să promovăm gândirea românească și reprezentanții de frunte ai instituțiilor academice și universitare din România pe plan internațional.

Emil Constantinescu
Președintele ISACCL

De zeci de ani ne-am asumat rolul de a privi către viitor pentru a contura ideile care ne ajută să facem față provocărilor cu care se confruntă omenirea. Dar ne lipsea infrastructura științifică pentru a traduce efectiv acele idei în cercetări solide. Pentru Academia Mondială de Artă și Știință, înființarea Institutului de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, ca prim Centru de Excelență, a avut o semnificație extraordinară.

Garry Jacobs
Președintele Academiei Mondiale de Artă și Știință

BAT ROMANIA

FRD